

ELRÁKODZÁSOK
MÉCSÉNYVÁROS
KÖNYVTÁR
MÉCSÉNY KÖZSÉG

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

fx 579

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

1887.

ALL. POLGÁRI ISK. TANÁRKEPZŐ FŐISKOLA
 1872-1887 I. KÖNYVTÁR
 1887. 141.

HATODIK ÉVFOLYAM.

RADÁCSI GYÖRGY,

FELELŐS SZERKESZTŐ.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD BÉLA, A REF. FŐISKOLA BETŪIVEL.

1887.

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

TARTALOM.

I. VEZÉRCIKKEK.

	Lap		Lap
A «Sárospataki Lapok» barátaihoz. <i>Raddcsi György</i>	1	tiszáninneri ev. ref. egyházkerület közön- ségéhez. <i>Br. Vay Miklós, Kun Bertalan</i>	445
Gondolatok az új-év küszöbén. <i>Borsody Béla</i>	2	Alkalmi emlékezés. <i>Bodrog</i>	463
A multak tanulságai. <i>Raddcsi György</i>	21	Pápai kísérletek. <i>Vidéki</i>	479
Protestáns Tudományos Irodalmi Társulat. <i>Nagy Gusztáv</i>	37	A sirály-hangok ellen. <i>Raddcsi György</i>	503
Algodnoki beigtatáskor. <i>Raddcsi György</i>	53	Aggodalmak, vallomások. <i>Dr. Heiszler József</i>	519
Pár szó az éneküghöz. <i>S. Szabó József</i>	56	A papi és tanítói özvegy-árvagyámodák meg- adóztatása. <i>Ruszkay Gyula</i>	539
Csabai Dókus Gyula, főiskolai világi algondnok- nak, beigtatása alkalmával mondott beszéde	77	Válasz a sirályhangokra. <i>Gulyás Lajos</i>	544
A stólafizetés ügyében. <i>Molnár Ferenc</i>	80	Rampolla bíborkn s a pápa világi hatalma. <i>Raddcsi György</i>	555
Római philosophia. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i>	92	Észrevételek az országos közalap 3-ik pénztári évről adott kimutatásokra. <i>Vas Mihály</i>	571
Interpretationes. <i>Kálmán Farkas</i>	113	Az a hirmondó fecské. <i>Dunántúli</i>	591
Az illetekegyenérték kérdéséhez. <i>Olajos Pál</i>	129	Dunántúli specialitások. <i>Dunántúli</i>	607
A valóperekéről. <i>Debreczeni Bertalan</i>	149	A beteljesült álom. A még nem szegyenített re- ményiség. <i>Czinke István</i>	623
Allituk helyre egyházunk házassági jogát! <i>Sze- remley Samu</i>	169, 185, 201	A dunántúli püspök egyházlátogatása. <i>Szentkúti Károly</i>	643
Inditvány az illetekegyenértéki adó kérdésében. <i>Németh László</i>	172	A convent figyelmebe. <i>Fürjész István</i>	663
Meczner Béla, alsözempléni egyházmegyei gond- noknak, beigtatása alkalmával mondott beszéde	217	A templomi diktálás eltörlése s az ehcz füzödö tenni valók. <i>Kökényesdi Pál</i>	679
Az 1881. évi XXVI. törvénycikk 14. §-a. <i>Böször- ményi Károly</i>	237	Tovább egy lépéssel. <i>Debreczeni Bertalan</i>	703
Egy negyedszázados kérdés. <i>Molnár Ferenc</i>	253	A missiói lelkészek teendői. <i>Mitrovics Gyula</i>	719
Nyilt levél nagytiszteletű Zelenka Pál barátom- hoz. <i>Új István</i>	256	A mi töt egyházaink	743
A szabadelvű theologia. <i>Sajgó</i>	277, 293	Emlékezzünk a régiekről. <i>Lukács Ödön</i>	763
Felhívás Magyar Protestáns Tudományos Iro- dalmi Társaság alakítására	319	Egy érdekes kuriai határozat. <i>Debreczeni Ber- talan</i>	783
A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Tár- saság alapszabály-tervezete	321	Az egyházi közalap törvényszerű rendeltetése. <i>Fejes István</i>	799, 819
A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Tár- saság szervezéséhez. <i>Nagy Gusztáv</i>	335	Harminc évi tapasztalás töt egyházaink köréböl. <i>Böszörményi Károly</i>	803
A konfirmációi oktatás s a konfirmálás. <i>Czinke István</i>	351	A családkönyvek. <i>Mitrovics Gyula</i>	835
Vidéki hangok a napi kérdéshez. <i>Vidéki</i>	375	A pápai jubileum alkalmából. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i>	855
Lelkésválasztási törvényeink. <i>Szentkúti Károly</i>	391	Ne hagyjuk annyiba a dolgot. <i>Czinke István</i>	871
A német egyházipolitikai vita lefolyása és befe- jezése. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i>	411	Még pár szó az illetek-egyenérték tárgyában. <i>Böszörményi Károly</i>	887
Politika az egyházban. <i>Csák Jenő</i>	427	A keny és az «Irodalmi Társaság.» <i>Raddcsi György</i>	903
Jogakadémiánkról. <i>Egy jogtanár</i>	443	A rendes lelkészek III-ad osztályú pályázati ké- pessége a tiszáninneri egyházkerületben. <i>Figyelő</i>	906
Felhívás a sárospataki jogakadémia ügyében a		Domesztika. Missio. Egyházi pénzügyi politikánk. <i>Mocsáry Lajos</i>	919, 935

II. ISKOLAI ÜGY.

	Lap
Az évharmadokra osztott iskolai év a középiskolában. <i>Mitrovics Gyula</i>	5
Észrevételek a tiszánimeni egyházkerület népiskoláinak anyagi és szellemi állását ismerető közleményre. <i>y-z</i>	25
A miskolci ref. női fillér-egylet. <i>Tóth Pál</i>	40
A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép- és főiskolák. <i>Bodrog</i>	59, 82, 96
Az ev. ref. középiskolák és a convent. <i>Fejes István</i>	116
A miniszteri bizalmas értekezletek és a földrajz. <i>Báza János</i>	132, 155, 173
Töredékes megjegyzések a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozássok alkalmából. <i>Futó Mihály</i>	135, 157, 175
Üdvös fordulat a népiskolai oktatásban. <i>Czinke I.</i>	187
Nem halt meg a leányzó, csak aluszik! <i>Semper vigilans</i>	205
Néhány észrevétel a «Nem halt meg a leányzó csak aluszik» című cikkekre. <i>Tóth Pál</i>	221, 240
Theologiai studiumok és a tudományos kritika. <i>Felméri Lajos</i>	258
Teremtünk külföldre szóló stipendiumokat! <i>Aljörse</i>	282
Tanügyi dolgok a külföldről. <i>Vörös Ferenc</i>	298, 355
A természetrajz a gimnáziumban. <i>Kőhalasi</i>	324
A n.-szalontai gimnázium ügye. <i>Katona Mihály</i>	394
Tervjavaslat a népiskolai vallás- és énektanítás ügyében. <i>F.-szabolcsi bizottság</i>	415
Az iskolákról programmbeszédben. <i>Aljörse</i>	430
Az állami gimnáziumok tantervén 1879—1887-ig tett lényegesebb módosítások. <i>Báza János</i>	446
A bádeni papjelöltek vizsgarendje. <i>R+R.</i>	466
Észrevételek az érettségi vizsgálat idejére és módjára nézve. <i>Koröcsy Sándor</i>	483
Egy őszinte szó. <i>Kálmán Parkas</i>	486, 506
Értesítés a tiszánimeni ev. ref. egyházkerületi felsőbb leánynevelő-intézetben 1887. szept. 1-én megnyitandó tápintézetéről és elemi osztályokról	508
Molnár Lajos, sárospataki főgimnáziumi igazgató beszámoló beszéde az 1889 ⁷ / ₈ évről	524
Egy püspöki jelentés és a ref. néptanítók. <i>Gönczöri Simeon</i>	545
Az állami gimnáziumok tantervének s az utasításoknak magyar nyelvi része s a Szinyei József legújabb tankönyve. <i>Maklári Pap M.</i>	559, 574
Memjegyzések egy püspöki jelentéshez. <i>Gamauf György</i>	594, 610
A sárospataki ref. főgimnázium tanári karának előterjesztése az érdemsorozatnak a gimnáziumi osztályokba való visszahozatala ügyében	626

	Lap
Észrevételek a felszabolcsi vallás- és énektanításra vonatkozó tervjavaslatra. <i>Vas Mihály</i>	645
Huszonöt évvel ezelőtt. <i>Szabó József</i>	665, 681
Tóth Pál igazgató beszéde a miskolci ev. ref. leánynevelő-intézet megnyitásakor	724, 746
A vallás- és énektanításra vonatkozó felszabolcsi tervjavaslat igazolása. <i>Hubai József</i>	765
A gimnáziumi hit és erkölcs tan és összehasonlító vallástan tervezete. <i>Szivos Mihály, Koröcsy Sándor, Maklári Pap Miklós, Molnár Lajos</i>	485
Nyílt levél Magyarország jog- s különösen egyházi jogtudósaihoz s a ref. egyházak és iskolák adminisztrációjára hivatott férfiakhoz. <i>Katona Mihály</i>	822
A nagy-szalontai gimnáziumi alapítvány ügyében. <i>Szerkesztő</i>	842
Egy rossz kézikönyvről. <i>Egy apa</i>	859
Tanulmányi és vizsgálati rendszabályok a sárospataki reform. akadémia theologiai vagy vallás- és egyháztudományi karánál	874, 890
Szépészeti és műregészeti muzeumunk érdekében. <i>Dr. Fintke József</i>	924
Három év a sárospataki állami tanítóképzede életéből	940
Bem. Kanton és az egyetemes középiskola	19
Az országgyűlési egyháztanács és a lelkészképzés. <i>m. gy.</i>	50
Az iskola és a házipap	52
A miniszteri approbatio ellen	71
A néptanítók érdekében	73
A német és francia jogi oktatás közt levő különbségekről. <i>m. gy.</i>	91
Megint bizalmas értekezlet	91
A közoktatásügyi tanács intézkedése a real-iskolákban a latin nyelv tanítása végett	110
A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetése az országházban. <i>R. Gy.</i>	148, 167
A Debreceni Prot. Lap és a theologusok tanító-képzésére. <i>R. Gy.</i>	196
A főrendiház és a közoktatási költségvetés	213
A «Debr. Prot. Lap» a «Sárospataki Irodalmi Köz» ellen	235
A debreceni tanári kar a jogakadémia ügyében. <i>E. Gy.</i>	290
A vallás- és közoktatásügyi miniszter és a népiskolai könyvek approbatiója	350
A debreceni hitanhallgatók tanítóképzésére Irodalmi körünk a protestáns gimnáziumok tanári karaihoz	407
.	425
A Magy. Tud. Akadémia és a Kazinczy-jutalom	476
Az évszázad vizsgák a sárospataki főiskolában. <i>R. Gy.</i>	499
Sárospatakon az ev. ref. népiskola évszázad vizsgái. <i>R. Gy.</i>	515
A sárospataki állami tanító-képzede évszázad vizsgái Irodalmi körünk közgyűlése. <i>Maklári P. M.</i>	534, 798, 949
A középiskolai tanáregyesület közgyűlése	551
A tanítók coelibatusa	566
A tandíj felemelése	567
A sárospataki főiskola évnívó ünnepe	677
A tiszánimeni ev. ref. egyházkerület leánynevelő-intézetének megnyitása. <i>R. Gy.</i>	740
Trefort és a gimnáziumok	760
A közgazdaságtan a népiskolában	854
Az approbatio megfizetése	934

III. TÁRCA.

	Lap		Lap
A temetési énekek reformja. <i>Féjes István</i>	9, 29	A sárospataki főiskola köréből. <i>Egy jelen volt</i>	87
Az ellentétes theologia irányok küzdelméhez. <i>Mitrovics Gyula</i>	42, 61	Az igazgató-tanács munkálkodásának eredménye a sárospataki főiskolában. <i>Viski K. B.</i>	105
Temetési énekek. <i>Czinke István</i>	64	Az ungi ev. r. egyházmegye közgyűlése. <i>Bacs- kay Sámuel</i>	163
Korunk iránya és teendői. <i>G. Mihályt Ódón</i> 84, 100, 118, 138, 179, 190		A felsőzepléni ev. ref. egyházmegye közgyű- lése. <i>Böszörményi Károly</i>	193
Az «Üri ima» címkérdése s alkalmilag egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintet- ben is. <i>Mitrovics Gyula</i>	102, 120, 160	Hol kell az espereseknek és egyházmegyei gond- nokoknak esküt tenniük? <i>Tóth Lajos</i>	210
Külföldi dolgok. <i>Rácz Lajos</i>	207	Az alsőzepléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése. <i>Czinke István</i>	229
Fordítási kísérletek. <i>Raddcsi György</i> 223, 242, 548, 649		A felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye közgyű- lése. <i>Vas Mihály</i>	246
A feltámasztott Jeruzsálem. <i>S. Szabó József</i> 260		A nagybányai ev. ref. egyházmegye közgyűlése. <i>Tóth Dániel</i>	247
A berlini általános protestáns missió-egylet évi ünnepe. <i>Mitrovics Gyula</i>	263	Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyű- lése. <i>Füzy János</i>	266
Gyászír, panasz és necrolog. <i>Lsze</i>	285	A felsőborsodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése. <i>Debreczeni Bertalan</i>	286
Van-e szükség arra, hogy az istentiszteleteken az éneksorok kidiktáltassanak? S nem az istentiszteleti büszsőség rovására esik-e a diktálás? <i>Füzy János</i>	301	A gömöri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyű- lése. <i>S. Szabó József</i>	304
Nagyptétek 33-ban. <i>R. L.</i>	326	A tornai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyű- lése. <i>Tornai</i>	307
Római egyházpolitika. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i>	337, 358	Önigazolás. <i>Berzsgyázi István</i>	308
A becsület. <i>Dr. Horváth Ódón</i>	379, 398	A szatmári ev. ref. egyházmegye tavaszi köz- gyűlése. <i>Kalds Péter</i>	329
A felsővidéki ellenreformatio történetéhez. <i>Wl- ber Samu</i>	419	Külső-somogyi levél. <i>Köbél József</i>	330, 363
Ivánka Sámuel emlékezete. <i>Kun Pál</i>	488, 508, 530	A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése. <i>Mitrovics Gyula</i>	332, 342
Német egyházi viszonyok. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i> 491		Gondolatok. <i>Nagy Elek</i>	344
Nyílt levél Kálmán Farkas urnak. <i>Léonárd István</i> 561		A tiszántúli egyházkerület tavaszi közgyűlése	368
Egy kis felvilágosítás. <i>Kálmán Farkas</i>	577	Püspöki körlevél. <i>Kun Bertalan</i>	382
Dogma és kritika. <i>H—i.</i>	598, 614, 630	Lelkészbeköszönés Nagy-Bányán, s néhány szó a lelkészbeigatásról. <i>Biki Ferenc</i>	403
Német egyházi viszonyok. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i> 667		A barsi ev. ref. egyházmegye lelkészértekezlete és közgyűlése. <i>Barsi Tamás</i>	404
Futó Mihály, gimn. igazgató tanévnyitó beszéde 683		A dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyű- lése. <i>Pesti</i>	437, 453, 475
Dr. Szeremley Gábor emlékezete. <i>Heizler József</i>	706, 727	A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület nyári köz- gyűlése. <i>Mitrovics Gyula</i>	494
Török József emlékezete. <i>Ruszkay Gyula</i>	749	Megjegyzés a felvidéki missió történetéhez. <i>M. F.</i> 513	
Mélius Péter, mint exegeta. <i>Zodányi Jenő</i> 767, 787, 806, 844, 876, 893		Pozsonyi missió. <i>Szabó Imre</i>	601
Német egyházi viszonyok. <i>Dr. Szlávik Mátyás</i> 809		Püspöki látogatás az ungi egyházmegyében. <i>Szabó Endre</i>	633, 650, 669, 689
Emlékezés Sárospatakra. <i>Id. Kiss Aron</i>	826	Az egyházkerületi leánynevelőintézet felügyelő- bizottságának ülése Miskolcon, 1887. aug. 20. <i>Tóth Pál</i>	637
Csokonai Vitéz Mihály arcképének leleplezési ünnepeye Csurgón, 1887. október 26. <i>Kiss József</i>	827	A tiszántúli egyházkerület közgyűlése. <i>i—y.</i>	654
Külföldi szemle. <i>Új István</i>	847	A felsőzepléni ev. ref. egyházmegye őszi köz- gyűlése. <i>Böszörményi Károly</i>	656
A reformáció évfordulója Lipcsében. <i>Rácz Lajos</i> 861		Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. <i>Füzy János</i>	659
Újfalusi Újfalussy József emlékezete. <i>Görömbei Péter</i>	864	A gömöri ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. <i>S. Szabó József</i>	673
Adalékok a kerubok történetéhez. <i>Rácz Lajos</i> 908		Püspöki látogatás az ungi egyházmegyében. <i>Bacsokay Sámuel</i>	689, 710, 732
Karácsony ünnepén. <i>Osváth István</i>	944		

IV. KÖZÉLETÜNK.

Nyílt levél a szerkesztőhöz. <i>Egy ref. lelkész</i>	13
Válaszúl. <i>Mitrovics Gyula</i>	14
Wéber-jubileum Szepes-Bélán. <i>Szutorisz Frigyes</i> Szentpétery Sámuel 50 éves jubileuma. <i>Vattay László</i>	64
Püspöki körlevél. <i>Kun Bertalan</i>	70, 228, 302, 360

	Lap
A felsőohrosodi egyházmegye őszi közgyűlése. <i>Fekete József</i>	692
A felsőszabolcsi egyházmegye közgyűlése. <i>Vas Mihály</i>	714
A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. <i>Mitrovics Gyula</i>	737, 758
Püspöki látogatás az ungi egyházmegyében. <i>Homoki Antal</i>	753, 771, 789
Pü. öki körlevél. <i>Kun Bertalan</i>	778
Papp Gábor püspök körútja. <i>Patai Károly</i>	774, 793
A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. <i>Kalós Péter</i>	811
Evangeliumi egyház-e vagy magyarosító egyesület	830
Az sv. ref. egyetemes convent gyűlése Budapesten. «E—s.»	879, 896
Esperesi püspöki segédlelkészek. <i>Ösdi</i>	911
Lelkészeink figyelmébe a népfelkésről (püspöki levél)	107
Még egyszer az illeték-egyenlerték	182
A magyarországi ev. ref. lelkészek egyetemes gyám- és és nyugdíjintézete. <i>M. Gy.</i>	183
A Debr. Prot. Lap és az utóházaság	198
Nyílt levél az utóházaság kérdésében	233
Válás R. K. úr nyílt levelére az utóházaság kérdésében	234
A biblia-revidáló bizottság. <i>R. Gy.</i>	274
Ev. ref. identitástele Eperjén	289
A herceg egyházmegye rendkívüli gyűlése. <i>Simon Andor</i>	440
A felvidéki missió történetéhez. <i>Vigodári Mihály</i>	460
A nagyhányai ref. egyházmegye. <i>Tóth Dániel</i>	535
A dunántúli egyházkerület közgyűlése Székesfehérvárról	552
A füzsi ág. ev. egyházkerület közgyűlése	612
A dunántúli egyházkerület közgyűlése Pápan	640
Alsózepleni egyházmegye nyári közgyűlése	661
A felsőszabolcsi ev. ref. lelkészgyűlése	701
Konventi tudósításunk kiegészítéséről	917
Levél egy kegyetes ünnepéről (Borsody J. emléktűnép)	917

V. KÖNYVBIRÁLAT.

Dóczi Imre: «Görög nyelvtan.» <i>Zsoldos Benő</i>	45
Ferenczy Gyula: «Homeros philosophiája.» <i>Zsoldos Benő</i>	142, 165
Takács István: «Nyelvünk ik-es igéi és a Révay szabálya.» <i>Maklári Pap Miklós</i>	269
Gréard Octav: «A nők nevelése a nők által.» <i>H—i.</i>	311
Hegymegi Kiss Kálmán: «Az ev. ref. keresztyén egyház cultusa és szervezete Magyarországon.» <i>Görömbey Péter</i>	383, 401
Toth Sámuel: «A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes névtára az 1886-ik évre.» <i>Zorányi Jenő</i>	421
Warga Lajos és az ő «Keresztyén egyháztörténelem» című művének 2. kötete. <i>Raddcsi György</i>	432, 449, 470
Szilágyi Sándor: «Felsővadászi Rákóczy Zsigmond 1622—1652.» <i>Rácz Lajos</i>	456
Böhl dogmatikája. <i>Sz.</i>	548, 563
Mayer Endre: «Evangeliumi hit- és erkölcs-tan.» <i>S—E.</i>	581
Dr. Hunfalvy János «Földrajz» című tankönyvének rövid ismertetése. <i>Búza János</i>	618
Lukács Ödön: «Nyíregyháza szabad, kiváltsá-	

	Lap
golt város története.» <i>Hegymegi Kiss Kálmán</i>	674, 696, 715
Észrevételek a «Sárospataki Lapok» folyó évfolyamának 32-ik számában foglalt könyvbírálatra. <i>Mayer Endre</i>	813
Parádi Kálmán: «Physiológia lektélan.» <i>Kun P.</i>	832
A Hexateuch-kérdés jelen állása. <i>Spectator</i>	849, 883
Vargyas Endre: «Földrajz.» <i>Gérecz Károly</i>	913, 947
A babonáról. <i>R. Gy.</i>	73
A polgári közelességek és a moral	74
Protestáns népkönyvtár. <i>R. Gy.</i>	111, 199, 336, 761, 870
«Csak a Krisztust.» <i>M. Gy.</i>	144
Az «Uj Magyar Athenas»	292
Warga Lajos ker. egyháztörténelmének II. kötete	315
«A legújabb theologia történetéből.» <i>Dr. Szécsik Mátyás</i>	390
Számtan a gimn. I. oszt. számára. <i>Irtó Zsindely István</i>	407
«A párviaadal.» <i>Dr. Horváth Ödön</i>	477
Az ő-testamentum paedagogiája. <i>Kenessey Béla</i>	477
Kleiszt Henrik Heilbronn katicája. <i>Kun Pál</i>	586
Ifjúságunk emlékei (Tavasz bimbók). <i>Apostol Bertalanról</i>	586
Molnár Lajos Magyar Olvasó-könyve	641
Kálniczky Endre «Nótan»-a	678
Dr. Kun Zoltán. «A gégegyékrészetről»	702
Tananyag és tanmód. <i>Irtó Fábriczky János</i>	798
Prot. Árvaházi Naptár 1888-ra. <i>Sajgó</i>	852
Erkölcseink szabadakarat nélkül. <i>Dr. Öreg János</i>	869
Luther élete. <i>Dr. Mésznyik Endre</i>	870
Emlékkövek (a kisperezi egyház multjából) <i>Csiky Lajos</i>	901
Az első teljes magyar Thukydides. <i>Zsoldos Benőről</i>	932
A Prof. új képes naptár 1888-ra	950

VI. NEKROLOGOK. GYÁSZJELENTÉSEK.

Demeter Lajos	18
Ujji József	33
Tordai Literáty János	90
Dobos János	123
Nagy János	148
Katona Pál	233
Török Mózes és Föris István	249
Varga László	274
Kondás József	288
Szabó András	313, 348, 389
Kovács Sámuel	335
Süthő Károly	347
Csiszár István	370
Gudzei Diószeghi Zsigmond	385
Budaházy Pál	425
Balogh István	497
Miháلتz Ödön	533
Munkácsi Sütheó József	533
Édes Albert	583
Fejes Béla	604
Várady József	620
Katona Zsigmond	702
Török József és Batta Benjámín	739
Jenei Viktor és Finkey József	780
Both István	858
Üveges Dániel	851
Kolossy Elvira és Tanárky Gedeon	885
Literáty Ödön, Gyurkó Antal	932

VII. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Minden számban.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székküldéssel, eg évi 4 re
5 ftt., előve 2 ftt. 30 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábozott sor többeszer
velő közlésenként 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A Sárospataki Lapok barátaihoz.» *Radácsi György.* — «Gondolatok az új-év küszöbén.» *Borsody Béla.* — «Az vhar-
madokra osztott iskolai év a középiskolában.» *Mitrovics Gyula.* — «A temetési énekek reformja.» *Fejes István.* —
«Nyílt levél a szerkesztőhöz.» *Egy ref. lelkész.* — «Válaszúl.» *Mitrovics Gyula.* — «Weber-jubileum Szepe-
sárdán.» *Szutorics Frigyes.* — «Vegyes közlemények.» — «Pályázatok.»

A „Sárospataki Lapok“ barátaihoz

Nagytsizt. Mitrovics Gyula, tisztársam s barátom, hosszabb életű alkotás által óhajtván újabb szolgálata-
tot tenni a protestáns egyháznak és irodalomnak, a «Sárospataki Lapok» szerkesztésétől, legalább egy-
időre, visszavonult.

Az «Irodalmi kör», méltó elismeréssel lapjának multja iránt, kívánta ennek a jövőt, s miután nél-
külöznie kelle a mestert, nekem, a tanítványnak aján-
lotta fel a lapszerkesztés tisztelt.

A lap szellemének folytonosságát akarván a kör
általam a lapban biztosítva látni, szinte magam iránt
is kötelességemmé lett a vállalkozás.

Érzem eme reám nehezedeő új feladatnak egész
súlyát. De,

mert gyönyörködöm abban, hogy annyi sok ezer
között, a sárospataki főiskolának én is örökös adósa
vagyok, s

mert bízom a «Sárospataki Irodalmi Kör» jöven-
dőjében, hogy t. i. az — rendeltetéséhez képest —
egyre hatalmasabb kapcsolási erőssé válik a nagy közön-
ség szíve és a sárospataki főiskola között; és

mert boldog vagyok, hogy protestánsnak nevez-
tetem, s rendíthetetlen hittel nézek a tiszta protes-
táns eszmék kimaradhatatlan diadala elé:

van bátorságom reményleni, hogy a reám bízott
kincset a maga eddigi értékében megőrizhetem.

A régi munkatársak hűsége s a volt szerkesztő
szívesen felajánlott segélye, még nagyobb biztosíték
arra, mint az én lángoló ügyszeretem.

Nagy és új ígéretekkel nem édesgethetek sen-
kit. A lap szelleme, iránya marad a régi. Elve, mint
volt: az ügy elsőbbrendű, mint a személy
s az igazság fölébbvaló, mint a barátság.

Egyházat és iskolát — e vezérelv nyomán —
egyenlő hűséggel szolgálni s mindkettőre mennél tanul-

ságosabbá válni, ezt ismerem a «Sárospataki Lapok»
változhatatlan feladatának.

E feladat megoldását ismerem kötelességemnek.
Ajánlom a «Sárospataki Lapok»-at s magamat
az igen tisztelt olvasó közönség és munkatársak part-
fogó szeretetébe.

Adjon Isten boldog esztendő!

Sárospatak, 1886. december 31-én.

Radácsi György.

theológiai tanár és felelős szerkesztő.

Gondolatok az új-év küszöbén.

Új-év küszöbén állunk íme, ismét. Egy esemé-
nyekben épen nem szűküldeő egész évet hagyunk
újra hátunk mögött.

Elet és halál, enyészet és támadat, bölcső és
koporsó az, amire szemünk sugarai esnek. Emlékezet
a multból, remény a jövőből szorítanak kezét s közön-
tik itt egymást.

A multak könyve bezárult s mintegy új lepecsé-
telt könyv fekszik előttünk eme megkezdett év. A
cím nem magyaráz, nem világosít fel; keveset mondó,
keveset jelentő az; ennyi csupán: 1887-ik év.

Egyet tudunk csak, egyben vagyunk csak bizto-
sak; s ez az, hogy ez új időben új kötelességek fára-
dalma vár ránk, miket elhanyagolnunk nem lehet és
nem szabad; új kötelességek fáradalma, mint embe-
rekre, mint polgárokra és mint keresztényekre egyaránt.
Oh annak a lepecsételt könyvnek titkait minekünk
magnunknak kell felderítenünk; talányait, homályos
tételeit minekünk magunknak kell megfejtenünk és
kimagyaráznunk.

Mi lesz az eredmény, mi a jutalom? mindez
mélységes titok és szintén megoldhatatlan és meg-
fejtethetlen, mint maga a halál, vagy mint maga a
koporsó.

Óh! az embernek szemei vannak, de mégsem látat mindent azokkal; fülei vannak és nem hall mindent; értelme van és mégsem ért mindent. Óh mert nagy talány az élet talánya. S minden új idővel, minden elfjött évvel csak újra kell kezdenünk annak megfejtesét. Jó és balsorsunk, kedvező és kedvezőtlen napjaink mindenike egy-egy rejtvényt ad fel nekünk, mindeniknél önkénytelen merül fel előttünk az a nehéz kérdés: mitől függ vajjon az emberiség s benne az egyes ember sorsa? Önnön erejétől, okosságától és szorgalmától-e? vagy pusztá véletlen minden e világon és csak pusztá szerencse?

Napok, évek, századok enyésznek el ismét, kisebb vagy nagyobb nyomokat hagyra maguk után és az a nehéz kérdés mai napig is kérdés és az a rejtvény mai napig is rejtvényt marad. Magyararazza egyikünk imígy, másikunk amúgy. Vannak, kik mindent az ember erejének, okosságának, s vannak, kik mindent a pusztá véletlennek, pusztá szerencsének tulajdonítanak. És melyek a való és melyek az igaz? Kisértsük meg reá feleletet adni.

Az 6- és új-év e találkozó határpontja, indokoltá teszi a kérdés felvetését.

Nem céloz ezuttal a bölcsekedés tágas köpenybe burkolózva, s az elvont elmékedések fátyla-világával kezembem keresni azt, ami előttem áll.

Nem az okoskodó elméletet, hanem a gyakorlatot, az életet magát kérdezem meg. Erre hivatkozom én, mert ez tanít meg engem bölcseségre.

Tekintsünk csak kissé szét a világban, a társadalom nagy egyetemében s mit látunk ott? azt, hogy aki jól vigyáz, elkerüli a veszélyt, míg a vigyázatlan vermet és önmagának.

Tekintsünk szét a világban és mit látunk? azt, hogy a szelid, békés indulat barátunkká teszi elleneségeinket is és kiegyenlítve a netán felmerülő ellentéteket, békét, boldogságot teremt a földön, paradicsomot alkot már itt alant az emberiségnek; míg, ellenkezőleg, kigyót melengtet keblén az, ki haragot, gyűlölséget táplál emberfelei iránt.

«A boldogság, melyet e világon élvezhetünk, sokkal kevésbé függ attól, miként viselik magukat irányunkban mások, mint inkább attól, mint járunk el mi magunk mások irányában. Az, ki minden kötelességeit teljesíti, ha iránta az egész világ igazságtalan lenne is, mindig boldogabbnak fogja érezni magát annál, ki iránt mindenki méltányos, de ki magát túlbecsüli, vagy kit szeretet környez, de ki szeretni képtelen» — mondja báró Eötvös József, a nagy gondolkodó.

Tekintsünk szét kissé a világban és mindenütt előttünk a példa, előttünk a tapasztalat e tekintetben. S ki merné tagadni, hogy sorsunkra, jó vagy rossz napjainkra, helyzetünkre, saját erőnknek, saját

okosságunknak valóban nagy, valóban mélyreható befolyása van.

Valamíg az okok és okozatok között meglesz a természeti összefüggés, mindaddig lehetetlen kizárni az embert saját sorsának igazgatásából.

De menjünk aztán pár lépéssel odább s tekintsük meg az érem másik oldalát. Első tekintetere úgy látszik, mintha itt aztán azonnal ellenmondásra bukkannánk. Hanem ez csak látszat és a való az, hogy: bár nem pusztán a véletlen, nem csupán a vak szerencse igazgatja az ember s az emberiség sorsát, de mindamellet ezeknek is van és pedig hathatós befolyásuk van a dolgok alakulására s a bizonyítékokat itt is az élet maga szolgáltatta bő mértékben.

Íme, itt egy szegény, mondhatni földhöz ragadt ember sanyarú munkával, izzadva, fáradva küzd, harcol önmaga s talán övéért; izzadva, fáradva, remény és kétség között harcolja az élet harcát, izzelve, hajtva a nyugalmat nem ismerő tevékenység által; egy gondatlan pillanatban utolsó garasát, utolsó forintját teszi szerencsére s dobja oda kockajátéokra és nyer ezeket, az ezekkel kényelmet, jólétet; jólétet az, aki szinte porban csúszott már azelőtt.

Íme, itt egy igaz, hazafi, vért, életet áldoz hazájáért. Egyenlőség, testvériség, szabadság vannak felírva a zászlóra, amelyet lobogtat, amelylyel sikra száll. És, íme, csak egy fordulat, egy váratlan, előre nem látott alakulása a dolgoknak s elbukik a jó ügy maga is s vele a szabadság lelkes bajnoka, az áldozatkész honpolgár.

És így tovább; lapokat tölthetnénk be annak bizonyítására, hogy az egyes ember és az emberiség sorsa, nagyrésztben, magának a véletlennek befolyásától is függ. S ami áll az egyesre, áll az összesre is, áll az emberiségre, népekre, nemzetekre egyaránt.

Ámde az élet aztán arról is tanúbizonyságot tesz, hogy ez a véletlennek látszó valami nem pusztá véletlen, s nem is a vakszerencse játéka csupán; hanem egy láthatatlan, szüntelen munkás örök, áldó erő működése s annak a kéznek hatalma, mely váratlan s gyakran előttünk láthatatlan módon nyúl bele az időbe s vezetí abban az emberi életet is.

Új-év küszöbén, egy új-esztendő kezdetén állunk ma újlag; nem tudjuk: mit hoznak reánk annak titokteljes napjai; mit szüldenek netán viharokkal teljes fellegei s a jövő fátyolát fellebbenteni nem embernek adatott.

«Vannak tárgyak a természetben, melyeknek alakját csak távolból tudja kivenni az ember. Épen így van a nagy eseményekkel. Isten kezelátható az emberi dolgokban; de e kéznek magának is árnyéka van, mely eltakarja, amit bevégzett» — mondja Lamartine.

Új-év küszöbén állunk; láthatárunk borús és az idők nagy eseményeinek árnyékai már csaknem lábaink alá vetődnek.

De ám jöjjön, aminek jönnie kell; álljunk elé bátran, bízva önmagunkba és bizva a sorsunkat vezérlő isteni kéz és erő hatalmában.

Igen, ebből a hitből és bizalomból származó tevékenységre elhatározott akarattal üdvözöljük az 1887-ik évet, melyet az isteni gondviselés megérünk engedett! . . .

Borsody Béla.

ISKOLAI ÜGY.

Az évharmadokra osztott iskolai év a középiskolában.

A magyar prof. egyház, fennállása óta, folyvást nagy előszeretettel foglalkozva a tanügygel, elegendő ideje volt arra, hogy ezen a téren bizonyos járóvaló *gyakorlottságra* tegyen szert, s épen erre támaszkodva aztán, nem egy olyan intézményt létesített, az oktatás és nevelés terén, a maga körében, amelynek életrevalóságát és célszerű voltát hosszú idő tapasztalatai igazolták és amely a gyakorlatban is eléggé meg nem becsülhetőnek bizonyult be. Az újabb időben azonban a vezérszeretet e tekintetben is az állam igényelvén magának, ezek a kipróbált intézmények egymásután tűnédeztek el a protestáns iskolák falai közül, s protestáns egyházunk, sokszor túlságosan is aggódva a reabizott drága kincsnek, iskolának jövője, jó hírneve és különösen nyilvánossági joga felett, egymásután fogadta el az állam által sokszor csak kísérletképpen kidöntött, hanem azért erősen sürgetett bizonylatlan értékű javításokat, annyira, hogy ma már sokrészben igazán alig ismerhet önmagára; egyszerű, de józan iskolai háztartására, s bizony nem egy tekintetben alapos oka van arra, hogy visszavágyakozzék régi szokásaira; épen azon oknál fogva, mert meggyőződött a felől, hogy azokat határozottan rosszabbakkal cserélte fel, s a helyett, hogy javított volna ily módon iskolai rendszerén, szembetűnően rottott azon, vagy legalább, az elfogadott divatos magatartás által, semmiestre sem vitte azt előbb.

Nem szándékom ezáltal, az állam által reánk kényszerített tanügyi divatok hosszú sorára rámutatni; hanem jelenleg, a sok közül, épen *aktuálisan* is, csak egyik, egészen újkeletű iskolai intézményről kívánok megemlékezni, felhíván arra az ügyeket vezető körök szives figyelmét.

Mindnyájan tudjuk, hogy az úgynevezett iskolai évek, protestáns egyházunkban, a népiskolában, s mikor már ilyenek voltak, a középiskolában is *félévekre* voltak osztva s ennek a rendszernek bizony semmi tekintetben sem vallottunk kárát, sem oktatási, sem nevelési tekintetben. Alig pár éve azonban, az állam oktatásügyi tanácsosai, rohamosan akarván újjászülni az egész oktatás ügyét, ebbeli lázas törekvésökben és szép álmoknak élő képzeletökben, kicsi, banális dolgoktól is egyszerre nagy hatást vártak, s előbb a saját kezök ügyében eső középiskoláknál, nyomban aztán a protestáns középiskoláknál is, eltöröltették a félévre osztott iskolai évet s behozták az úgynevezett *iskolai évharmadokat*.

S mi lett az eredmény?

Az, hogy ma, *alig két év próbátétel után*, maga a közoktatásügyi minisztérium is, belátta ez újítási kísérletnek eredménytelen voltát s a közvetlen felügyelete alatt álló középiskolákban, ime, ismét visszatért a félévre osztott iskolai évhöz, tehát a protestáns iskolákban hosszú időn át alkalmazott és minden tekintetben célszerűnek bizonyult tanügyi gyakorlathoz.

Gondolom, hogy magának a minisztériumnak ez a jobb belátása és nyíltan bevallott megtérési elhatározása s emellett saját tapasztalatunk, elegendő okok arra nézve, hogy *töröljék el m is középiskoláinkban az évharmadokra osztott iskolai évet* s térjünk vissza e tekintetben kipróbált régebbi gyakorlatunkhoz.

Töröljék el annyival is inkább, mert az eltörtélés mellett, legalább nézetem szerint, igen fontos nevelés- és oktatástani elvek és figyelembe veendő érdekek szólanak és térjünk vissza régebbi gyakorlatunkhoz, már csak azért is, mert az újjal *először* tőlöröl sem érjük el azt a célt, amelyet elérni akarunk, s mert *másodszor* annak káros következményei tanügyünk előrehaladására vonatkozólag egészen nyilvánvalók.

Azok, akik ezt az új rendszert ajánlották nekünk, nem körvonalozták ugyan közelebbről a célt, amelyet elérni reménykedtek; én azonban azt hiszem, hogy nem igen lebegethet szemök előtt más, mint az, hogy az iskolai évharmadokat mindmegannyi, a régi félévhez képest gyakrabban megújított *momentonok* és komolyan figyelemzett *erőutáns*nek gondolták magokra a tanárokra nézve, abból a tekintetből, hogy azok minél pontosabban beoszzák és szintén percek szerint élvezzeék azt a tanulmányot, amelyet közölök, egy-egy iskolai évben, mindenkönnel élvezniök kell, s emellett aztán a nevelés és oktatás kötelességét teljesítő iskolának, illetőleg tanárainak és előjáróságának is, minél gyakoribb alkalom szolgáltsaék arra, hogy azok a növendékek szorgalmát és előrehaladását minél pontosabban figyelemmel kísérjék és ellenörizzék; a netalan hanyatló és röz útra tért növendéket pedig magát is, de különösen szüleit a kiállított érdemsorozat megküldése által, idejében figyelmeztessék azon veszélyre, mely öket az iskolai év végén esetleg feyuegíti.

Igen, de hát elérjük-e, csak megközelítőleg is, az évharmadok által, mindezeket, a különben nemes és mindenesetre fontos tanügyi célokat?

Én, annyira tapasztalatokat szerzehttem ez ügy körül, teljes határozottsággal nimmel felelek a feltett kérdésre.

Nézetem szerint jaj annak a tanárnak, akít ökos didaktikára, pontos lelkismeretességre és az egész iskolai év által kiszabott idő és tanulany célszerű beosztására, *ilyen* eszközök által kell figyelmeztetni vagy épen kényszeríteni. Emellett gondoljuk meg azt is, hogy a tanári egyéni jobb belátás s netalán szerzett tanítási egyéni tapasztalat, amit pedig nem lehet ám sem tudós könyveköl megtanulni, sem pedig hivatalosan kimért paragrafusok tempója szerint csinálni, különben is annyira rabláncra van már ma verve minden irányban, a sok mindenféle iskolai rendtartás szabványai által, hogy egész oktatásügyünk menete, a lélekenk, a szellemi emelkedettségnek roppant kárára, nemsokára hasonlítani fog ahoz a fa-báéhoz, amelynek ütem szerint mozognak ugyan tagjai, de amelyben még sincsen semmi élet; nem is említve, e ponttal összekötetésben az, hogy a nagyon is rövid idöközt magukban foglaló évharmadok, sokszor épen zavarólag hatnak a tanulany értelmes és bizonyos kerekégszet felölöz beosztására, s hogy e tekintetben már maguk a különböző természeti tantárgyak sem vonhatók, erőszakoskodás nélkül, egy kalap alá, s ami az egyiknél lehetséges és talán természetes is, annak a másánál ninesen és nem is lehet más indokolása, mint egyszerűen az, hogy most már, az iskolai rendtartás értelmében, itt okvetlenül meg kell állapodni, abból a célból, hogy a tanítványok közül megkapja kiki a maga — *tanjegyé*, megkapja esetleg valamely nyelvből egy alig megkezdett nyelvtani szabály tanítása közben, a mathe-

sísból egy, még eléggé be nem gyakorolható képlet megismergetése után, vagy a történetből egy semmiféle nyugtpontot vagy épen korszakot nem jelző esemény megismeréséhez jutván el.

Igen, de hát a tanulók szorgalmának ellenőrzése, a hanyagoknak idejében való eszméltetése és a tanítató szütleknek, gyermekek egész iskolai magokviselése felől való értesítése? Ezek csak bizonyára komoly tanítási és nevelési célok és érdekek? Minuenesetre azok, szerintem is; de magukban az évharmadok és a hozzájuk kötött háromszori megítélése a növendékeknek, legfeljebb magunk megnyugtatósára jók, abból a tekintetből, hogy ebben az irányban és azáltal is történik valami; azonban a cél komoly megközelítésére az ilyen dolgok alig érnek valamivel többet a semminél, és pedig épen azért, mert a növendékek felett való felügyeletnek, egy jóra való intézetben, ennél sokkal célszerűbb, biztosabb és az egész nevelést, oktatást áthatóbb eszközök állanak az intézők kezében; annyira, hogyha valamely iskolában különben nem alkalmazták ezeket a nevelési eszközöket a magok egészében és teljességében s maga a tanítató szüle is nem fordít kellő gondot arra — ami, fájdalom, igen gyakran megtörténik — hogy gyermeke, az iskola falain kívül is, egész magánéletében éber figyelemmel kísértessek és lelkiismeretes kezek vezetésére bizassék: az évharmados ítéletnapok bizony nem mentenek meg senkit sem, az év végén, az iskolai katasztrófától; sőt tovább megyek és azt állítom, hogy az iskolai évharmadok mellett nem is lehet a gyenge vagy épen hanyag tanulót úgy ellenőrizni és sarkalni, mint ez a feléves iskolai évek mellett megtörténhet: nem pedig azért, mert míg a hosszabb felévi időközben, a jobb tanulóra is eshetett anynyi idő, hogy a tanár, kevesebb számú feleletek alapján is megállapíthassa az ilyen megérdemelt tanjegyét, addig a gyengékkel és hanyagokkal is többet foglalkozhatott; ha szükséges látta: szintén óránál-órára feleletre hívhatta fel az ilyeneket; úgyinté mindöz, az évharmados beosztás mellett, már nem történhetik meg; mert, ime ültött az utolsó óra s a jó is, a rossz is azzal az egypár felelettel megy az ítéletre, amelyet az idő rövidsége mellett adhatott.

Es e ponttal már természetesen jutottam el azon állításom indoklásához is, melyszerint az évharmadokkal, nemcsak az, hogy el nem érjük a célt, melyet eléjük kitűztünk, hanem azoknak *káros hatásai is nyilvánvalóan felismerhetők.*

Akik foglalkoztak valaha tanítással és ismerik a gyermeki természetet is, azok tudják azt, hogy a tanításhoz és tanuláshoz a kedélynek kellő nyugodtsága, a léleknek szintén magába való benső elmélyedése szükséges, s épen azért a leg gondosabban kerülnünk kell az iskolai életben minden olyan alkalmat, amely talán megzavarná az itt kiemelt lelki csendességet, vagy épen izgatóan hatna az ellenkező irányban. Nos hát nezzem meg bárki is az évharmadok előtt két héttel egy középiskolát; vegyüljön annak tanuló serege közé; kísérje figyelemmel házi életében vagy játéka közben és — amit legelőbb kellett volna említenem — *tanulásában*, meg fogyózkodni afelől, hogy az a tanuló alig tud egyébről gondolkodni és beszélni, mint a közlő évharmadról, amelynek kimenetele elé csak nyugtalansággal tud tekinteni. Jó tanuló gyerektől hallottam az a nyilatkozatot, hogy *«nem tudok tanulni, a kiváncsiság miatt;»* egy másik rest tanuló azután azt a választ adta reá: *«én meg már nem tanulok, mert a felélés többször nem kerülhet reám s így kalkulúsomat meg nem változtathatom.»* Nem hiszem, hogy nekünk, meg a tanúnyegnél szükségünk volna az ilyen épületes alkalmaik teremte-

sére! Ime, az évharmadokat azzal ajánlották nekünk, s mi annak a reményében hagytuk oda régi nevelési gyakorlatunkat, hogy azok emelni fogják a tanulók szorgalmát; én pedig szintén statisztikai adatokkal is kész vagyok bebizonyítani azt, hogy épen az ellenkező eredményezik, akkori, mikor tény az, hogy a lelkiismeretlen, rossz tanuló, különösen az első évharmadot, hivatatosan kiszabott időnek tekinté magarészről dolgainak elhanyagolására, mert úgy okosodik, hogy az ezen alkalommal nyert tanjegyek úgy sem sokat döntenek iskolai előbbmenetelésre s majd jobban fog iparkodni az utolsó két harmadban; nemcsak, hanem az évharmadok káros hatásai mellett tesz tanbizonyoságot az is, hogy az osztálykönyvek adatai szerint, még különben jójegykeztű tanulók is az első évharmadban csúfolják meg leggyakrabban bizonyítványukat rossz tanjegyekkel.

Én az okos és tapasztatos nevelésnek azt is szabálya gyanánt tartom, hogy annak vezetésénél, az illető nevelésnek gondosan vigyázniá kell arra, hogy egész élete, minden legkisebb tette, mozdulata, példányképpül szorgalmi tanítványai előtt, s ne tegyen, sőt ne tehessen semmi olyat, a mi talán méltán helytelennek, méltánytalannak tűnhetnék fel a már gondolkodni és így ítélni is képes tanítványja szemében, s ami általában nyomasztó, elkedvetlenül visszahatással lehetne annak erkölcsi fejlődésére s csak legkisebb részben is megingatná a helyes, a jó, az igaz, a méltányos iránt alkotott fogalmait s azokba vetett bizodalmat. Ily szempontok szerint is mérlegelve már az iskolai évharmadokkal együtt járó károkat, igen könnyen megtörténhetik, hogy a legelképszerűesebb tanár, legnagyobb pontosság és igaz ítéllettelre való törekvés mellett is, méltánytalanságot követhet el esetleg ez irányban és pedig épen azon ok miatt, mert egy évharmad távolról sem elégséges arra, hogy a tanuló szorgalma megítéltessek, akkor, mikor ezen idő tartama alatt alig nyerhet atól egy pár feleletet; sőt amikor bizonyára vannak olyan tantárgyak is, amelyeknél a tanárnak ugyanamú sietnie kell dolgával, ha azt akarja, hogy egy népes osztályban egy-egy tanulóval csak egyszer is szóba álljon. Az ebből származó baj pedig sokkal komolyabb, mint azt első tekintetre gondolnák; mert hiszen az a, talán nem épen méltányosan adott tanjegy, rendszeren lehangolja és elkészeríti épen a jobbérzésű tanulót, ahelyett, hogy magasabbra fokozná annak igyekezetét.

Mind ezek mellett, gondoljuk meg azt az idővesztetést is, amelyely, ennek az újkéltű rendszernek keresztülvitele együtt jár. Egy középiskolai tanárnak s azok között különösen az igazgatóknak az újabb időkben különben is, amely lekegyőtrő dolga van, hogy tovább menni annak felhalmozásánál, már egyjelentőségű törekvés azzal, hogy időelőtt és kiszámított rendszerrel, szellemi és testi nyomorékká tegyék azokat. Vegyünk le tehát róluk legalább annyit terhet, amennyit lehet és aminő terhet nem is kellett volna rájuk szabnunk; töröljék el legalább az évharmadokat, amelyeknek végnapjai elérkezvén, azon idő alatt, annak a tanárnak, aki méltán kifradhatott a tanításban s szabad fellélegzésre volna nyilván szükségé — ráadásul, be kell állania bizonyítványkiállításnak, irnoknak, néha még expedítornak is; be azután, mikor előbb már napokon keresztül konferenciázott tanártársaival, a tanjegyek megállapítása végett.

Ha a középiskolában, a kimért és roppant nagyterjedelmű tananyag mellett, van idő, amelyely rendelkezünk, azon esetben használjuk azt fel okosabb és humánusabbnál célok elérésére. Egyet mindjárt meg is említék a sok közül. Nem akarom rágalgálni a mai

gimnáziumi oktatást; de a *tömési rendszer* vádja alól senkinek menti meg azt, az én szerény egyéni ítéletem előtt. Tisztelettel hajlom meg általános rendszerem előtt s elismerem, hogy a jobb tehetségű növendékekből kész tudósokat képes teremteni, de hogy *töm* és az *emléstés*re nem hagy, mert talán nem hagyhat fel elegendő időt, az bizonyos dolog. Emellett tesz tanubizonyosságot az is, hogy ma már, szintén másodrangúvá lett, még csak az én korombeli gimnáziumi oktatásnak is azon sarkalatos elve: *repetitio est mater studiorum*, s ma már a gimnáziumi ifjú lelke, értelme, hasonlít ahhoz a jókora hosszaságú papirtekercshez, melyet a táviro-hivataloknál használnak fel az egymásután gyorsan érkező tovább adni valók feljegyzésére. Ez is egyik oka aztán annak, hogy a mai középiskolai tanuló bizonyosan igen sokat *hall*, de aránylag pontosan, biztosan már sokkal kevesebbet *tud*; több gyengébb tehetségű, talán nem épen erős emlékezőtehetségű gyermek előtt pedig, utóljára úgy összefolynak az elébe tárt ismeretek, hogy elvégre tájékozni sem képes magát azok zűrzavarában; mind egyszerűen azon lélektani oknál fogva, mert értelmünkben, lelkünkben, csak a házamosabb ideig tartó vagy ismételve megújított benyomások és képek maradhatnak meg állandóan és csak azok képezhetnek biztosabb tudatot.

Ísmételtem azért, hogy ha lehetséges, használjuk fel a középiskolai oktatás számára kimért idő szabadon maradt óráit, a tanultak állandósítására és erősebbé tételére. Ez hasznosabb is, élvezetesebb is lesz tanulóra és tanúra egyaránt, mert jól és szépen mondja erre vonatkozólag *Kehr K.*, e hírneves neveléstaníró: „Nagy és lélekelvű érzés az a tanulóra, ha elmondhatja: ezt megértettem; ezt örök időkre tudom. És a tanítóra nézve az a legedesebb jutalom, ha látja, hogy tanítványai az oktatás eredményének örülnek. Egyde ez az öröm és élvezet, bizonyára csak a szigorú és komoly ismétlésnek lehet az eredménye. Hol az ismétlés elhanyagoltatik, ott minden örömeinek vége van. S hol az ismétlés nem szerez örömet, ott bizonyára rossz volt az oktatás. Miként a hadvezér összpontosítja a maga seregét, úgy kell az ismétlés által a tanítónak is minden rokon tárgyát egybekapcsolnia, hogy így aztán teljesebb megértést, tartósabb eredményt és nagyobb képességet hozzon létre.”

Mitrovics Gyula.

TÁRCZA.

A temetési énekek reformja.

Az irodalmi kör részéről megbízást nyertem arra, hogy *Temetési Énektárunkat* költészeti szempontból tekintsem át és a javításokra nézve véleményemet mondjam el. Hogy e megbízásnak eleget tehessek, átolvastam gondosan és részletesen az említett énektárt, s bevallom, hogy az irodalmi kör megbízásának utólagosan örülök is, mert csak így juthattam azon helyzetbe, hogy közelebbről megismerkedjem ezen, az egyházkerületünk tekintélye alatt forgalomba jutott Temetési Énektárral.

Azonban, sajnos, örömem nem abból származik, mintha ez az ismerkedés kellemes lett volna reám nézve; ellenkezőleg abból, hogy midőn ekkép alkalmam volt megismerni eddigi temetési énekeinknek gyarlóságait, alkalmam nyílt egyszerűsége és szükséges és gyökeres javításokra is rámutatnom; mert — meggyőződésem sze-

rint — így és ilyen énekeket énekelni mai napság már nem szabad.

Bevallom, hogy én ezen énektárt azelőtt sohasem ismertem; nem tudtam róla azt sem, hogy az egyházkerületünknek a kiadványa. Most csodálkozom rajta, hogy az. Mert ezen énektárban vannak ugyan egyes darabok, melyek, mint régiebb keletiek, általánosan ismeretesek és többé-kevésbé használhatók; sőt némelyik maradóan beccsel bír; de aztán ezeken kívül a többi, mint újabb gyűjtemény vagy csinálmány, majdnem egészen értéktelen. Néhány darabban itt-ott még mutatkozik némi verselési ügyesség; de ezekben is vajmi ritkán, habár egy kevés vallásos költői ér. Ha azt mondom a többségre, hogy válogatott prózaiságok halmaza, úgy azzal még keveset mondtam; jellemzőt mindenesetre nem; mert ezekben az egyszerű, prózai gondolkodás is nyakatekert alakban jelenik meg. Bő anyag kínálkozik bennök a *temetési humor* számára. Van bennök sok olyan, amely a miveltebb közönség idegeire olyanforma hatást gyakorolhat, mint az üvegkarcolás; van olyan, mely a miveltebb emberek előtt, érthetetlen mivoltánál fogva, csodálkozó fejcsóválásra adhat okot; de olyan, amely itt is, ott is hangulatot keltesen, épen azért nincs, mert úgy a tartalom, mint az alak nélkülözik a költőséget.

Midőn ezeket előrebocsátottam, egyttal ki kell jelentenem, hogy egy egészen új Temetési Énektár szerkesztését látom szükségesnek. Indokolni fogom, hogy miért? s elő fogom adni, hogy miképen? Ezért adtam előterjesztésemnek ezt a címet: *A temetési énekek reformja.*

Használhatatlannak tartom a Temetési Énektárt, mert vallásos költői gondolat és érzék alig található az énekek legnagyobb részében; ugyanazt mondhatom a költői technikáról, mert az előadás, versekre tagolt sorok mellett is, egészen prózai; a rimek, sokszor, ó! mily irrtózatú rimek! mutatják ugyan, hogy tulajdonképen versekkel van dolgunk; de hol a rythmus? annak lüktetését vajmi ritkán érezhetjük.

Használhatatlanná teszi továbbá e gyűjteményt a casuinista, azaz oly egyes és különleges esetekre való kiterjeszkedés és az azzal karöltve járó bücszútatott módor, melyek együtt egy oly korszellemnek maradványai, amidőn az énekszó temetés predikációt is, bücszútatót is pótol és a temető kántor ugyancsak igyekezett demonstrálni, hogy ahol ő énekel, ott papra nincs is szükség, mert ami az *occasión* illeti, ő maga, körmönfont versekben, kimeríti azt fenekestül. Ezek mellett nem is szólok az énekdarabok sokaságáról és így a gyűjtemény nagy terjedelméről; mert ugyan minek 195 ének? amikor a tapasztalat azt mutatja, hogy a józan tapintat, mely a jobb darabokat elleste, eddig sem használt többet 10—20 éneknél és p. o. a templomban: „*Te benned bútnak eleitől fogva;*” vagy az úton: „*Jézus egy főreményűsem;*” akárhányszor s bármily alkalommal énekelve is, mindig jobban megilllette a gyászoló közönséget, mint egy más, ismeretlen versfaragvány. És ez onnan van, mert a nagy közönségnek megvan a természetes fogékonysága a valódi vallásos költészet iránt; és ezen ősz

izlés már magában kritikát gyakorol az eféle gyűjtemények fölött; ami rossz, azt nem veszi be, ha új is, és ami jó, nem veti el, ha régi is. Úgy tapasztalom, hogy ezen Énektár felett is gyakorolta az élet eme kritikát, mert a 195 darabnak jó része áthullt annak rostáján; kár volna tehát azokkal tovább is kísérletet tenni a közlelkiismeret előtt.

Példákkal kell bizonyítanom állításaimat.

Van-e hát szükség például egy Temetési Énektárra ennyi mindenfélere?! Egyes csecsemő felett. Kettős felett. Mikor egyike halt meg. Mikor mind a kettő meghalt. Elsősülött felett. Több csecsemő felett. *Kis* gyermek felett. *Nagyobb* felett (Ugyan mért nincs még egy harmadik fokozat is: *még nagyobb* felett!). Hát ez mi? *Voltaképeni* ifjak felett! Azt várna az ember, hogy ilyen titulus is legyen hát: *Nem* voltaképeni ifjak felett! Így megy ez az egész. Mert bár azt megengedhetőnek tartom is, hogy a kor- vagy nem- különbségét esetleg figyelembe veszi az énekszerző, vagy azt is, hogy valami különös alkalmság különös hangulatot kölcsönöz énekének; de ez, amit vázoltam, már így is közel megy a neveltségesség határához. Pedig ez még nem minden. Énektárunk még az *Életmódok és foglalkozások* szerint is zengi a búcsúzókat zsolozsmákat. Orvos felett, Zenesz felett. Katona felett, Énekvezér felett, Harangozó felett stb., mint különös állapotúak felett; mintha azok nem is emberek volnának. Hát szabados és illó dolog-e valakinek a mesteriségét és életmódját nótákba szedni a koporsónál? Így kerülnek ki aztán az eféle históriák:

Míg hangszere kezdében vala,
Órmet s bát szerzél általa;
Most letetted, a hár elszakadt,
A működő erő feinnakadt.

Vagy: Elhagyatd zászlód hírtelen,
De nem hagyatd el hitelen,
Mert *hadúr* parancsola
És az óra elfolya, sat.

Vagy: Elhangzott éneked és viszhanga
Füleinkbe gyászosan azt mondja,
Hogy megszakadt az ídeg és erő,
Mivel, im, a zord halál jött elő;
Énekes-könyved töled elfordít,
Ajkid bezárva, melled elnémítá.

Ó, ezek a különös alkalmak! De azt hiszem: megköszönő a becsületes csizmadia-társaság, ha észbe jutna rázendíteni a kántornak ad nótám különös állapotúak felett, valami efélet:

Letetted immár sáfádat,
Mert az Úr parancsolta,
S a föld a háromlábát
A halál félretolta.

Pedig ez ugyanaz. És ez az, ami sem nem illő, sem nem szabad.

Mi természetesebb, minthogy ezen casuisticus darabok egyszersmind az énektár legsilányabb darabjai is; mert az életfoglalkozás, mely a vezérlő gondolatot adja, már magában hordja a prózaiságot. Olvassa el tehát bárki az említett szakaszok darabjait és ha azokban valami épülést vagy lendületet talál, már érdemet szerez rá magának, hogy egy különös állapotúak felett mon-

dandó ének áldásában részesüljön. Én sem kérek belőle, pedig van pap felett is egy pár, p. o.:

A nyáj-pásztor nyugalomra kelt,
Földi éltének küzdelme lelett,
Halál! fagyja takarja a kebelt,
Az ajkak zárva
Nem nyílnak meg többé bölcs tanításra,
Legelbtevéen ama hívős forrásra
A hívek nyáját.
Jézus beszéledhez,
Enyhüléshez.

Vagy: Ledől a hit buzgó sáfára
A halál hideg vánkossára.
Magas hivatású útát
Saját síri *ő* cógta át . . . sat.

Nohát, ha egy pap felett is csak eddig szárnyal a költői ihletés, hát akkor hogy szárnyalattana magasabbra egy tanító koporsójánál?

Hű oktató, im, lejárta
A tanítási óra.

Vagy: Mit tanítól, hogy életünk mulandó,
Rajtad is valósult elhunyt oktató.

És ez utóbbi még rim is. Így folynak ezek mind, szárazon, laposan. Szemelvényeket izlettetőül azért bajos belőlük adni, mert időznem kellene majdnem az egész könyvet.

Dehát ha tartalmi költészetről alig lehet szó a temetési énekek tömegében: mégis talán van valami verselő vagy nyelvi?

Tessék elővenni egyik-másik darabot és leírni folyóbeszédben. P. o. vegyük a 141-ik éneket.

A fájdalomtól áthatott kehellé állottunk meg gyász-koporsód körül, hunyt barátunk, ki szenvedésid közül, hasznosan letél napjaid tével elaludtál, mint kiégett lámpa, mely magát emészté más javára.

Ki hinné, hogy ez vers és így kell rendeznedi:

«A fájdalomtól áthatott kehellé
Állottunk meg gyász-koporsód körül,
Hunyt barátunk, kisznevédid közül
Hasznosan letél napjaid tével
Elaludtál, mint kiégett lámpa,
Mely magát emészté más javára.»

Az élel csak elrontott próza. Hát az átvitelek egyik sorból a másikba?

P. o. 127. A földi meló létnek romai
Alatt dícsőből élet virágai
Fejlenek sat.

Hol van itt valami rythmus? De még ennél is van különb, midőn az összetett szók szakíftatnak meg a sor végén, p. o.:

Te élsz és csak nyugalom-
Honod a sírverem;
Kegyesség jutalom-
Gyümölcsöt ott terem.

A verselésre, a költői technikára, ezekhez hasonló példákat főven találhat az olvasó, ha nem restel utána nézni, hogy igazak-e állításaim. Ehez hasonló a nyelvezet is. A képek duzzadnak a képtelenségektől. A nagyot vagy különöst mondani akarás természetellenest vagy neveltségést szül. Azt mondja p. o. a 155. ének, hogy:

Eltűnt szeméből az égő világ,
Hogy el ne esdítson a föld s ne rengjen
Száved hiú gyönyörűség ölében,
Mely a szívből minden égit kirág.

Tehát a hiú gyönyörűség öle a szívből minden égit kirág! Ehez hasonlít a 142-ik énekben:

Élted elhunyt meséset
Egy fátylónak elhalta.

Az éledek mellett aztán elenyésző apróságok az ilyenek: sár jege, acél-mell, halál szele, létet világa, reményfűd ága, mosolyog a földi lét, csalfa kéz, könyek tengere, melyek mind egy énekben, a 40-ikben vannak összehalmozva, épen azért oly szembeszökők. No, ez az énekszerző összeszedte az egész poétai szótár virágait! Hát ilyen ennek az énektárnak a poésise, ahol prózaisága pihenni látszik. Egyszerűséget, természetességet eme gyászdalok mesterei nem ismernek. Akárhöl ütöm fel a könyvet, mindenütt megüt a nagy hang kongása: »Az enyészett sorvasztó szele, Kis csecsemő, lehervasztott!«

»A szüle szív reményvirága gyászokporsóban szendereg.«
»Mert a róza, melyet sért a meleg szél, Hirtelen elhervad és tovább nem él, Úgy a halál e szép kertnek virágát Meghervasztván, Im, eloltá világot.« Persze, a virág világot eloltá és elhervasztá! »Sötét halál, sötét enyészett, Durva kezéd mért tépte szét? Mit gondos kézzel kötözgetett Az élet, a reményfűzert?« Ezek mindjárt a könyv elején tűntek szemembe. De végcs-végig ez a hang vonal át, s az éjája poésis adja meg az énekek karakterét.

Nézzük, az ifjak felett hogyan zeng?

26. Ifjú, végső lehelletoed,
Tünő idő rabolta el,
Halott-sárga gyászos színedet
A mulandóság tűzte fel,
Middőn kéz öleiben
Első kellemében
Élted a tavaszt.

27. Az ifjúság csak muló átomvilág,
Elmosódtak virágos képzetei,
Melyeket alkottak a lét kezei,
Ha nyomába a komor enyészett hág,
Kihavvad a szív s szép reményével
Megnépésül a pusztá sírkebel.

Mintha a poésis nem volna más, mint az ép és józan gondolkodásnak ficama.

De abbahagynom az idézeteket; aki még kíváncsi a hasonlókra, forgassa át a könyvet, mint én, s meg fog győződni róla, hogy nem ítélem szigorúbban, mint igazságosan.

(Vége köv.)

Fejes István.

KÖZÉLETÜNK.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Egy nagyon fontos s reám nézve már is kellemetlenül vált egyházbizói kérdésben vagyok bátor sürgősen kikérni a nagytiszteletű szerkesztő úrnak tanácsát.

Egyházközségemben, egy alig pár évig együtt élt házaspár, az illetékes törvényszéknél válóper indított egymás ellen. A válóper a feleség kezdte, kit annak idejében csak erőszakosan lehetett kényszeríteni e házasságra

való beleegyezésre. (Meggjegyzem, hogy nem én eskettem őket). Már jóval azonban a válóper megkezdése előtt, a nő odahagyta férjét, hazament a szülői házhoz s ott — szüleinek beleegyezésével — vadházasságot kötött leánykori szeretőjével, kitől aztán a válóper folyama alatt gyermeke is született. A gyermek születésekor a törvényszék az elválást már kimondotta, s a per fent volt a királyi ítélőtáblában, mely, a közbejött születés folytán, az ígyet új határozat-hozatala végett, a törvényszékhez visszatelt. Természetesen, a törvényszék most már beszerelte az időközben született gyermek keresztlevélét. S itt kezdődik a rám nézve komoly fordulat. Én ugyanis, minthogy a nővel vadházasságban élő férfi a gyermek születésekor nagy keresztelőt tartott, s ott nyilvánosan sajátjának jelentette ki a gyermeket (amiben különben senkinek kételkedett), sőt e kijelentést előttem is ismételte: törvénytelennek jegyeztem be az anyakönyvbe a gyermeket, bár jól ismertem az 1879. évi XL. törvény cikk 60. §-át. De erkölcsi érzetem felhaborodása azt diktálta nekem, hogy így cselekedjem. S ima, mi történik? A gyermek egy pár nap múlva ugyan meghalt, s a végérvényes elválásztó ítélet immár mind a három fórumon kimondatott; de, mint a mai nap kezemhez érkezt hivatatalos iratokból látom, egyúttal a királyi tábla oda utasította a törvényszéket, hogy amennyiben a házasság tartama alatt született gyermek az anyakönyvbe törvénytelennek lett bevezetve, s ennélfogva az 1879. évi XL. törvény cikk 60 §-ában körülírt kihágás tényálladéka forg fenn; a vonatkozó iratokat a kihágás elbírálására illetékes büntető bírósághoz átteni el ne mulasztás.

Kérdem: a jogos erkölcsi érzet ilyen arcultása, s az esetleg bekövetkeztető s mindenesetre hivataltomat is kompromittáló bírói zaklatás ellenében hol keressek én orvoslát? S mikor anyai tauval, köztök magával az apával tudom igazolni eljárásomnak a józanész és az erkölcsi törvények szerinti teljes kifogástalanságát: várhatom-e mégis, hogy felettem az elmarasztaló bírói ítélet kimondatik?

Egy ref. lelkes.

Válaszúl.

Tisztársunknak fentebb közölt ügyében, az én véleményemet kérvén ki az én szorokszó barátom, arra a következőkben teszem meg észrevételeimet.

A házasságjogi intézkedések között, észjogi és erkölcsi szempontokból tekintve a dolgot, nem igen van képtelenebb, mint épen az a rendelkezés, melyszerint jogilag még fennáll, de tényleg már lerombolt házasságból született gyermekek az anyakönyvbe „törvényesek”-nek irandók be.

Képtelenség ez, már csak ha azt gondoljuk is meg, hogy így módon aztán, atyának vagy apának olyan férfiút vagy nőt kell bejegyeztünk, aki nem nemzetbe vagy nem szülte azt a kérdéses szerencsétlen gyermeket; a fennálló törvénynek egyszerűen azon indokolása alapján, hogy a személyes erkölcsi jogaiiban ezáltal megsértett félnek fennmarad az a joga, hogy a törvényes úton szerezzon magának orvoslát, így szenvedett sérfeimeit.

Tisztársunk erkölcsi érzetének felhaborodása azért egészen természetes és megmagyarázható volt, s fájdalmas

a dologban mégis az, hogy ő ennek dacára is, csakugyan törvénytelenül járt el s mindenesetre hibát követett el.

Tévesztett abban, hogy nem gondolta meg azt, hogy *teljes törvényt*, még ha nyilván hibás is az, jögnak van ugyan még erősen is megbírálani és kifogásolni; de tartozunk aztán szoros *betű-magyarozatában* megtartani, mindaddig, míg az fennáll s a magasabb, tisztább erkölcsi érzés szerint történő magyarazat mai állami rendszerünk mellett, legfeljebb csak előkészület a jobb törvényalkotásra, de nincs beiktatva a hivatalosan elfogadott magyarazati elvek sorába.

A szigorú jogi álláspont tehát a fenförgő esetben mindenesetre ez.

Bízhatik azonban tisztársunk a bírói kar humanus és emelkedett szellemében, s nézetem szerint, reménye lehet ahoz, hogy az ez esetben, beszűntető ítéletet fog hozni; annival is inkább, mert hiszen a mentő és enyhítő körülményeknek egész sora álland előtte alapul.

Az első, mindenképp az, hogy a törvénynek kérdéses intézkedése, épen erkölcsi elvekbe ütköző volta miatt, régi idő óta, különféle értelmezésekre szolgáltatott alkalmat. Így történt aztán meg, hogy azt a gyakorlatban mások is alkalmazták úgy, mint tisztársunk tevé, s épen ezen ok miatt, ha jól emlékszem, a kuria csak épen egy évvel ezelőtt adta ki, általános miheztartás végett, azt a döntvényt, hogy a fenförgő esetben a gyermekok mindenkor is minden más magyarazat mellőzésével *törvényeseknek*, irándók be.

Ehez járul aztán az is, hogy tisztársunk a beírást teljes jóhiszeműséggel tette, s arra, mint lelkész, épen a szigorú erkölcsi szempontok felett való köteletségérzete kényszerítette.

És végre, ami szintén meggondolandó, az, hogy a kérdéses gyermek azóta már meg is halván, ezáltal az egész ügy szintén tárgytalanná váltott s ily módon a hibás törvényértelmezésből származó tévesztésből, senkire nézve sem állott elő erkölcsi vagy anyagi sérelem.

Egyébiránt az egészsékes tanulsága csak az, hogy mi, lelkészek, ragaszkodjunk szigorúan a törvény rendelkezéseihöz, s esetleg a hibás vagy épen ferde törvényt megvitathatjuk ugyan a maga módja szerint és ily módon, legalább részben, hozzájárulhatunk egy helyesebb és észszerűbb törvényalkotáshoz; de míg az az óhajtható jobb törvény nincsen meg, addig alkalmazzuk a tényleg feccsaló, a maga teljességében; mert csak így kerülhetünk ki a netalan bekovetkezhető kellemetlenségeket. Mitrovics Gyula.

Weber-jubileum Szepes-Bélán.

«Sum cuique!» Ezen jelszó lebeghetett a szepes-bélai ág, hitv. evang. egyházközség szeme előtt, midőn nagy lelkesedéssel elhatározta, hogy szeretve tisztelt, ügybuzgó és fáradhatatlan lelkészének, tiszteletes Weber Samu úrnak, bélai papságának huszonöt éves jubileumát, a mult hó tizenkilencedikén tőle telhetőleg ünnepiesen fogja megülni.

E nemes elhatározást azonnal követték az előkészületek, melyek azonban oly titokban folytak, hogy sem a jubiláns lelkész úrnak, sem azoknak nem jutot-

tak tudomására, kik távol e lelkes egyházközségtől és érdeműs papjától, örömet vettek volna részt a lélekemelő ünnepélyességekben. Magam is egészen véletlenül tudtam meg a jubileum híret, s reá rögtön intézkedtem az iránt, hogy abban részt vehessek, s boldogban érzem magamat, hogy a leírandó ünnepélynek szemtanúja voltam; csak azt sajnálom, hogy az előkészületek nem történtek nyilvánosan s nem oly nagy mértékben, mint amily nagy névre és jó híre tett szert a jubiláns.

Mindnyájan igen jól tudjuk, hogy a mostani időben mindenki jubilál; hol öt-, tiz-, tizenöt-, hol huszonöt-éves jubileumoktól csak úgy hemzsegnek a lapok és ha egy keveset utána nézünk a dolognak, azt tapasztaljuk, hogy a legtöbb esetben a bizonyos szolgálati évszám az egyedüli érdem; a társadalomnak egyik legifjabb gyermeke: a rangkórság mellé lassan-lassan egy más kerül: a *jubilálatlanúság*. De ha valamely, úgy a mostani jubileum indokolt volt.

Weber 1861. évi december havában hívatott Szepes-Bélára, hol a nagynevű Máday — későbbi év. püspöknek — méltó utódjává lett. Működése mindjárt kezdetlől fogva áldásdús volt és nem szorítkozott csupán az ev. egyházra, hanem lassan-lassan terjedt s tért hódított az, úgy, hogy mai nap már minden helyi, megyei és sok országos egyesületnek hol elnöke, hol alelnöke, de mindenkor serény munkása. Mindamellét *első sorban pap s ez a legfontosabb*: sokoldalú tevékenységének egyedüli rugója; egyházának, városának, megyéjének s a hazának szolgálhatni; az eszközök, melyekkel küzd, jellemes, munkás emberhez méltók. Mindent tudja, mindertől meg van győződve egyházközsége is, mely — valhányszor Weber magasabb állásba szolgált volna el a sors — szeretetének, ragaszkodásának oly meghatóan adott kifejezést, hogy Weber tovább is maradt és már huszonöt éven keresztül szolgált a szepes-bélai ev. egyházat. Egyházközsége büszke papjára, Weber pedig örvendhet azon őszinte szeretetnek és ragaszkodásnak, melylyel egyháza rajta csüng; e pártalan ragaszkodásnak és végtelen tiszteletnek most adott kifejezést a szepes-bélai egyház, és Weber egyik köszönő válaszában elérzékenyülve méltán hivatkozhatott nagynevű elődjének következő esetére: Midőn ugyanis Máday 1859-ben a Késmárkon tartott egyházkerületi gyűlésen az akkoriban kibocsátott «Patens» ellen ünnepélyesen tiltakozott s ezért a nagyhirű Zsedényi Edével együtt fogságba vetették: a szepes-bélai egyházközség kijelentette, hogy a felsőbb hatalommal meg nem küzdhet ugyan, de, ha Máday vétett, az ő nevében és ő érte tette azt s így a község is vétkezett; legyen elzárva bármeggid, mégis papjának tekintni s a legutolsó leheletéig biztosítja neki a papi fizetést. Weber méltán hivatkozhatott e pártját ritkító odaadásra; érezte, tapasztalta, hogy bármit hozna is reája a jövő: *egyházközsége lelkes pajusa leend*.

Az ünnepély egyszerű, de magasatos volt. Isten-tisztelet előtt megjelent a pap lakásán a teljes presbyterium, Weisz János felügyelő és Szutorisz Frigyes, helyettes felügyelő és gondnok vezetése alatt; Weisz J.

az egyház nevében méltatta a lelkész érdemeit az egyház és irodalom terén és emlékül adott át egy ezüst-szelencét és serleget e felirattal: „Érdeműs lelképásztorának, huszonöt éves bélai papságának emlékül adja a szepes-bélai ev. egyházközség.”

A városi tanács élén megjelent polgármester üdvözlé a lelkészben a buzgó városi képviselőt; a városi nők küldöttségileg szerencsét kívánnak az ünnepeltnek és átnyújtanak egy ajándékot. Továbbá tisztelgett a gazdasági casino, melynek Weber alapítója volt és jelenleg elnöke; megjelentek: a városi műkedvelők, kik lelkes vezetőjöknek, a jubiláns papnak, ajándékkal is kedveskedtek; a lövészevesület üdvözölte tanácsosát; a tanító kar felkeresi a lelkészt, mint vállaltanost és iskoláztatót; az egyesült timár- és cipészek ipartársulata szintén küldöttségileg gratulál tiszteletbeli tagjának. A tüzoltó-testület pedig ünnepelte derék elnökét. Végül megemlítem még az iskolai gyermekeket, kik kedves vallás-tanítójuknak sok szerencsét kívántak és szerény emléket nyújtottak át.

Kilenc órakor vette kezdetét az ünnepélyes istentisztelet. Az óriási templom megtelt áhítatos közönséggel: az egyházi beszédet maga a jubiláns tartotta; a 106-ik zsoltár 1—5. verse alapján, visszatekintvén működésére, hátat mondott a községnek és fohászkodott az ő jóletéért. Az istentiszteleten közreműködtek a férfi kar négyhangú és az iskolás gyermekek kéthangú énekekkel.

Delután 2 órakor közeledt a kávéház nagy termében, melyen az ünnepélyhez méltó főnkel hangulat uralkodott. A polgármester, Ludwigh Ágost mondá az első felköszöntőt, dícsősegesen uralkodó királyunk és legmagasabb családjárá; a második hivatalos felköszöntőt mondá Weisz János, egyh. felügyelő a jubilánsra. A közéből résztvevő a helybeli róm. kath. egyház népszerű ősz lelkése is, ki a legnagyobb lelkesedéssel fogadott többszörös felköszöntőiben felvilágosodott és humanus álláspontját az ev. egyházzal és annak lelkészével szemben, ékes szavakkal fejtegette. Örömmel tapasztaltam, hogy a két felekezet békésen megfér egymás mellett; úgy szokott az különben lenni mindenütt, hol a protestáns egyházközség túlsúlyban van. Adja Isten, hogy az egyházak közötti béke másutt is megszilárdíttassék; ne harcoljanak egymás ellen, hisz mindnyájan egy hazáé vagyunk, egy közös hazáé, melynek ügyis annyi ellensége van, belsejében úgy, mint kívül. Lehetetlen megemlékezni a felköszöntők egészéről, csak arról emlékszem itt meg, melyet Stephány J. helybeli gyógy-szerész és presbyter a jubilánsra, azonkívül a szepes-bélai egyházközség fáradhatatlan felügyelőjére, Weisz János orvosra és Sztorisz Frigyes helyettes felügyelőre és gondnokra mondott; előbbi már 30 évig viseli tapintatosan felügyelői tisztét, utóbbi pedig 27 év óta szolgálja az ev. egyházat, párját ritkító buzgalommal és szakértelemmel. E három férfúnak köszönhető, hogy az egyház ügyei a legrendezettebbek, iskolái virágzóak és mindezek alapján az egyház tekintélye gyarapodott.

Igen jellemző dolog az, hogy, ámbár a jubileumra való előkészület egészen titokban történtek, mégis érkezett hol az egyházközséghez, hol magához az ünnepelthez körülbelül 30 üdvözlő távirat és levél; megemlékeztek többek közt: Fabry esperes az esperesség nevében (Igló), a késmárki lyceum tanári kara, a szepes-megyei tanító-testület elnöke, Podolin város, a tótfalvi ev. egyház lelkései hivatala, Jusztiz Gusztáv ménhardi ev. lelkész, Kübecher A. durándi ág. hitv. ev. lelkész, Hradzsky József szepes-váraljai r. kath. lelkész stb.

„Weber a világgóság és felvilágosultság buzgó harcosa és a valódi humanizmus papja.” ez olvasható egyik üdvözlő táviratban (Lówy, Iglórol), adja Isten, hogy még soká-soká működjék az egyház és haza javára; adjon az Isten a protestantizmusnak sok olyan munkás és sokoldalú papot, mint amilyen Weber!!

Sztorisz Frigyes,
az esperész ev. collegium r. tanára.

—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetésekre való felhívás

„SÁROSPATAKI LAPOK”

1887. évi VI-ik évfolyamára.

Az év vége felé közeledvén, tisztelettel felhívjuk olvasóinkat előfizetések megújítására. Az előfizetési ár marad a régi, s legedőszerűben postautalvány mellett Buza János, tanár úrhoz, irodalmi körünk pénztárnokához kuldendő.

Az év végén körünknek is kötelezettségű levén, a hátralékok beküldését is tisztelettel kérjük.

Sárospatak, 1886. december 16.

Az irodalmi kör,
mint a lap kiadó-tulajdonosa.

— Lapunk ez évi folyamának 1-ös és 2-ik számát még minden régi előfizetőjének megküldjük, abból a célból, hogy így az előfizetés vagy megrendelés megújítására annál inkább alkalmat szolgáltatassunk. Minthogy azonban hivatalunk senkivel sem akarunk alkalmatlankodni, azokat, akik nem szándékoznak lapunkat ez évben járattatni, kérjük: legyenek szívesek, különösen a második számot, az eredeti címszalaggal egyszerűen visszaküldeni, hogy így aztán a lap további küldését megszüntethessük.

— Gyászír. Demeter Lajos, poroszlói tanító, mult hó 22. tidősorvasásban elhunyt. Az elköltözött szépehetőség, igyekvő tagja volt főiskolánk theologiai akadémiájának. Pár évvel ezelőtt meghűtötte magát s azóta folyvást testében hordta az enyészet magrárt. Tanítóására is azért ment ki, hogy a légrváltoztatás talán enyhíteni fogja baját; reményében azonban esalatkodott s a kikérülhetlen vég rá nézve időelött bekövetkezett. Nyugodjanak porai békében és jóemlékezete legyen áldott közöttünk!

— XIII. Leo pápánál, mint rendemen, úgy most is tisztelgett karácsonykor a bibornokok kollegiuma. Annak élén Sac-

coni bibornok tartá az fűvölő-beszédet, amelyben ez mély részvétét fejezte ki, mindazon *szenevedések* iránt, amelyek a pápának mostanában ki kell állania. Ő szentsége ez üdvözlőre hosszabban válaszolt s beszédének tartalma, hangulata, szelleme, iránya most is a régi, amelyet már szintén megszokhatott a keresztény világ. Istentől elhagyottak, átkosnak jelenti ki először az egész világot és abban egyházműve népeket; majd aztán különösen korholja az olasz államot, amiért folyvást fogásában tartja a pápaságot, keresztényellenes törvényeket hoz, elkobozza az egyháznak ma már úgy is csekély vagyonát, tüdőzi az apácákat s minden elkövet arra nézve, hogy a világi elemnek minél nagyobb befolyása legyen az egyházi ügyekbe. De a legádázabb rohamokat a *szelekták* s akik velök tartanak, idézik a pápaság ellen, amely pedig alapja az egyház megasztos épületének. S minthogy — mondja végre a pápa — ellenségeink semmivel sem hagynak fel, hogy az állapotot folytonossá tegyék: mi kötelességünknek tartjuk a régi és legújabb merényletek ellen a legformálisabban tiltakozni s visszakövetelni függetlenségünk oltalmát az apostoli szentszék legszentebb jogait. — Háthízen mindez, bizonyára elég erős beszéd, de, szerencsére, az idő kerekait mégsem képes visszafelé fordítani, még ha Magyarországon *Schlauch* püspök tojja is azokat!...

— Egy istentagadó város. Új-Mexikóban van 1880. óta egy város, amelynek lakosai valamennyien istentagadók. A város neve *Liberal*. A vasárnapot vagy más ünnepet megszentelni itt határozottan tilos dolog és ha valaki, talán egy új teleleplő, nem engedelmessékedik a meghozott törvényeknek vagy nem hajlandó elfogadni a már régebben megtelepült lakosoknak hóborst nézeteit, azonnai kizűzetik a városból. Iskolájk van ugyan, de abban a gyermekek, ahelyett, hogy az úr félelmére taníttatnának, amely kezdete a bölcseségnek, ellenkezőleg az Isten gyűlöletét verik fejökbe. Fűdolog, mondják egészen epikureista módon, a korlátlan szocietásg élvezete. Azt a helyet, ahol tömegesen öszo szekták gyűlekezni: „A gondolatok szabad kifejezése *csarnok*”-ának nevezik; természetesen ez a csarnok nem egyéb, mint a legközönségesebb lebu-jkoresma s a gondolatok szabad nyilvánítása s szeszes italok vég nélkül való élvezetében és a fűtykósok fegésztásában áll. Ami az erkölcsöket illeti, arra nézve, ott megfordult útazók mondják, hogy hozzájuk hasonló rakonctálan és aljas embereket nem igen lehet találni a nem vad népek között. — Nézetünk szerint az angol missionáriusoknak humanus kötelességök volna, hogy ennek a város lakosainak számára helyet eszközöljének ki *Döblingben* vagy *Bruxalban*; mert azok az emberek, akik így szólnak: „minesen Isten,” bizonyára a tébolydába vagy a javító fogházba valók.

— Az egyesés középiskola megalapításában Bern kanton meg fogja előzni a hatalmas kulturállamokat. Rég vajdó kérdés megoldását segítheti ezzel elő, mert az aránylag kis területre szorító reform eredményeiből is lehet majd vonni a tanulságot. Bern kanton nevelésügyeinek főigazgatója ugyanis középiskolai reform-tervezet dolgozott ki s azt enquet elé terjesztette. A bizottság pedig a

reform mellett nyilatkozott. Az elfogadott ter szerint Bern kantonnak egyesés nyolcosztályú középiskolája (gimnáziuma) lesz; de a három felső osztályban a bifurkáció is érvényre jut, amelyben a tanult szabadon választhat; inkább a nyelvekkel, avagy túlyomóan matematikával s természetudományal akar-e foglalkozni? A latin nyelvet csak öt, a görögöt pedig csak négy évig fogják tanítani. S a görög nem is lesz kötelező tantárgy, csupán azokra, akik theologiai vagy nyelvészeti pályára készülnek. A többi tanuló a görög helyett olasz nyelvet vagy rajzot tanulhatnak. Különbén még a latint sem kell okvetlenül tanulni. Aki nem készül tudományos pályára s az öt alsó osztály végzése után kilép a középiskolából, annak azt is megengedik, hogy a latin nyelv helyett valamibis tárgy tanulása fordítsa idejét. Öt osztályban a latin nyelvre hetenkint 6 óra van szánva. De minden iskolának jogában van módosítani a tantervet s csökkenteni a lantnyelvi órák számát.

— A francia köztársaságnak 1870. óta nem kevesebb, mint 14 közköztársági minisztere volt, ami mindenesetre nagy szám, ha tudjuk azt, hogy a császárság idejében 1851—69-ig, mindössze 3 miniszter kezében fordult meg a közköztársági ügynek vezetése, s jellemző a dologban az, hogy a köztársaság miniszterei, nem is oktatásügyi elvek vagy kérdések miatt buknak meg, hanem minden igaz ok nélkül supri ol egyiket-másikat a köztársaság forrongó elemeinek írja. S Franciaországról beszélvén, megemlítjük alkalomlag azt is, hogy a nagy tanács e napokban foglalkozott az 1838. alkotott s a tébolydákra vonatkozó törvények átnezésével, amire az a tény szolgáltatott szorgató alkalmat, hogy Franciaországban az elmebetegek száma az újabb időben óriási mértékben emelkedett: míg ugyanis az említett évben azoknak száma az egyetemes Franciaországban 15 ezret tett: ma, a statisztikai adatok szerint, közel 100 ezer az ilyen szerencsétlenek száma. Orvosi vizsgálattal azt a tényt állapították meg, hogy különösen Párisban, a megürülések egy harmadrésze, rendszeren a szeszes italok mértéktelen élvezetének a következménye. Minden bizonyára igen szomorú statisztika ez.

Pályázat.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben, a *gömöri* egyházmegyéhez tartozó *zádorfalvi* megürült lelkeszi állomásra pályázat hirdetik. Ezen állomás jövedelme 892 ft. 48 krra van hivatatosan felvéve s így a III-ik osztályba tartozik. — Pályázók, felszerelt kérvényeiket 1887. január 31-ik napjáig nyagtiszt. *Nagy Pál*, esperes üröz adják be *Tornalványra*.

Miskolc, 1886. dec. 29.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

1—1

Pályázat.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben, a *gömöri* egyházmegyéhez tartozó *szatorfi* megürült lelkeszi állomásra pályázat hirdetik. Ezen állomás jövedelme 644 ft. 42 krra van hivatatosan felvéve s így a IV-ik osztályba tartozik. — Pályázók, felszerelt kérvényeiket 1887. január 31-ik napjáig nyagtiszt. *Nagy Pál*, esperes üröz adják be *Tornalványra*.

Miskolc, 1886. dec. 29.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

1—1

Felölös szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székhellyel, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többször
való közlésénél 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A multak tanulságai.» *Rudassi György.* — «Észrevételek a tiszáninneri egyházkerület népiskoláinak anyagi és szellemi állását ismertető közleményre.» *y—z.* — «A temetési énekek reformja.» *(Vége). Fejes István.* — «Vegyes közlemények.» «Szerkesztői üzenetek.»

A multak tanulságai.

Az 1886-ik év egyházi és iskolai története szükkölködik nagy eseményekben. Úgy voltunk vele sokan, mint a szokott medréből kibolygatott folyó; próbálkoztunk beillen az új sáncok közé és foszegítettük a korlátokat, mint az erdők oroszlána a reá zárt ketrecet. Nem azért, hogy kitorjünk; hanem, mert szeretnünk volna és szeretnénk bizony még ma is — kissé szabaddabban öntedezést s kissé szélesebbre vont korlátokat. No, olyanok is voltak, kik nemcsak otthon találták magukat a szűk falak között, de szinte kapva-kaptak az újabb bilineseken.

Az állam tanügyi politikája ellen épügy meg voltak jogos kifogásaink, mint a saját törvényhozásunk s illetőleg kormányzó-testületeink ellen. Amott a megmegújulás s nagy költségeket igénylő követelések mellett, bántólag érintett bennünket a még mindig tartó bizonytalanság és ingadozás; itt a §§-ok homályossága s a törvény szellemének megcsufolása.

Különösen a felkészültségi törvények s az ezek alapján létrejött kerületi szabályok okoztak nagyobb elkeseredést és ellenhatást; ezen a ponton volt legfájdalmasabb a szabadság korlátozása; mert az egyéni érdekek itt voltak érintve legérzékenyebben.

De az egyetemesség s egység szempontjából is méltán támadtak kifogások a kényes pont körül. Azt vártuk ugyanis — vagy várták legalább sokan — hogy a felkészültségi törvény hivatva lesz megnyitni a valóságban is a kerületeknek saját védelmükre emelt régi kerítéseit, s Királyhágón innen és túl a testvériség jézusi elve lesz irányadó a candidatioknál. És aztán mennyire megalatkoztunk! A candidáló-bizottságok — nagy tisztelet a ritka kivételeknek! — beleülve a zsinat által alájuk gördített bírói székbe, főgondjuknak ismerték a törvény szellemét meggázolni. Elvésték a jogot a jogosonkításra. Ha még csak kerületeket nem akartak volna ismerni!... de nem ismer-

tek egyházmegyéket sem, s annálkevésbé hajlandók ismerni, amint látszik, mennél tovább fut az idő a debreceni zsinat törvényei felett.

Hát ez nem jól van így! A papirosról át kell yinni a törvényt az életbe; vagy ha ez nem lehetséges: le kell törölni a papirosról is, hogy ne növelje a törvények iránt való tiszteletlenséget. A felkészültségi törvény — azt hisszük — napi kérdés marad egészen a jobban informálandó zsinatig!

A kínai fal más irányban is mutogatta a maga fenyegető árnyékát. Némely káplánok előtt — hiszen emlékezünk reá! — egyes kerületek jegyzőkönyvi végzéssel vagy jobb esetben püspöki önkénykedés által lezárták a sorompót, s midőn így megkeserítették nekik a fáradsággal és költséggel szerzett diplomát; elúzták mintegy a szülőföld környékéről is, ahol s amelyért munkálkodni diák-éveik boldog álma volt. Ezt az eljárást lehet védelmezni a magunk neveltje iránti kötelesség elsőbbségével; lehet talán egyes tanintézetek szelleme iránt táplált féltékenységgel is; de semmiesetre sem lehet kiegyeztetni a zsinat tiszteletreméltó intencióival. És amennyiben e példát a nagyok képviselik közöttünk; felróható-e majd a kicsinyeknek, ha vetélkedni fognak egymással a törvény taposásában?! Nagy fáknak nagy árnyékai!

No de majd nem úgy lesz az ezután! A convent elfogadta — mint tudjuk — a theologiai akadémiáknak egészen alkotmányos formák között készült új szervezetét és tantervét. Ez — higyjük a jobbat! — meg fogja szüntetni úgy egyeseknek eddig is felesleges aggodalmait, mint az ezekből táplálkozó törvénytelenégeket.

Dehát — kérjük — hová lett az egyetemes tanügyi bizottság, amelynek ama jó reménnyel biztató tervezethez apasági joga van, s amely e tárgyban az érdem oroszlánrészét magának követelheti?! Megüresít-e az magát ama munkálat által? 1883.

december 10—14-ik napján még ott ülésezett Debrecenben s dolgozva iskoláink jövőjéért, tervekkel s indítványokkal készült a convent elé. Az indítványok között ott van — hogy többet ne említsünk — a protestáns tanárképzés sürgetése is, mint a minek hosszas halogatása «nagy hátrányokkal és visszahatással járhat egész evang. ref. egyházunk egyetemére.» Van ott egyéb is; de hát hol van maga a tanügyi bizottság? Mi várjuk itt, szíves vendégszeretettel, hónapokon és éveken át, hogy — mint a 47. sz. jk. pont kifejezi: «elnök a bizottság tagjait legközelebb Sárospatakra hívja egybe» s íme, míg ez a legközelebb megérkeznék, azalatt letelik a tagok 3 évre szóló mandátuma. És senkisémi tudja: miként tört szét az egységnek s testvériségnek eme jelentékeny kapasa.

A tanügyi kormány — saját oktatási vezérével ellenére is — beszorítja a közegészségtant, mint külön tantárgyat, a népiskolákba; arra rendelt felügyelők személyében jár-élk iskoláinkban is, tudakozódva a közegészségtan tanítása után; ugyancsak a tanügyi kormány tüzet dob a gimnáziumokra, összevesztíti a filológusok hadát a Fráry protegálása által . . . és a mi tanügyi bizottságunknak még sincs tárgya a tanácskozársra; jöllehet az 1884-iki convent is sürögösen hívja fel, hogy a vallás-oktatási könyvekre nézve adjon javaslatot (86. p.).

Hát ez sincs jól így! Az egyetemes tanügyi bizottságot nem szabad csak úgy könnyedén lomtárba dobni; mert azt nem érdemli, s ha nincs szükség reá, legalább adjuk meg az alkalmat a közönségnek arra, hogy necrologot írjon felette.

Az énekügyi bizottság is esendes életet élt a közelebbi multban; hanem ez kisebb baj az elebbinél; főleg mintán eddigi működésében úgy is kevés biztatást nyújtott a jövőre. A költők s verselek, kik az eszme kipáztanásakor mohón fogtak a könnyűnek hitt munkához, elültek, mint a fáradt madarak, s a közönség — és ez ítéletnek is tekinthető — nem sürgette a dalt. Ily átmeneti időszakban, mint a mai, nagyon hamar bereked a hymnus forrásra; mert a vallásos lyrának alig akad némi tápláléka. Nagy, korszakos fordulat; mélységes, hegyeket mozdító hit kell ahoz, hogy hosszú időre szóló énekes-könyvünk szüllessen; ma pedig ezeknek híjával vagyunk.

Azért, ha már egyszer megkezdjük a munkát, a kerületek legalább vennének észre annyit, hogy énekügyi bizottsági tagjaink részint félreállottak, részint kidőltek az élők közül s ezek helyettesítéséről nem volna szabad megfeledkezni. A közönségnek nincs ösztönző, meglevésbő teremtő hatalma. Ha csak néhány férfúnak adunk is komoly tárgyat a gondolkozásra s ha csak egy-kettőben nyilatkozik is a vallásos érzés másokat is megkapó melegséggel: egyházunk szellemére nézve az is nyereség.

A conventel ezúttal szerencsésebbek voltunk.

Az országos lelkesi és tanári özvegy-árvagymintézet; továbbá a lelkesi és tanári nyugdíjintézet s házi tűzkár-biztosítás kérdéseivel élénk mozgalmat idézett elő, amelynek meg is lesz a kívánatos jó eredménye. Azáltal, hogy a domesztikai segély kiosztásánál az egyéni érdekeken felülemelkedve, egyetemes természetű célokat is gyámolított, közelebb lépett a domesztika tulajdonképeni rendeltetése felé.

Nagy baj volna az ügyre is, de méginkább egyházunk eddigi jó szellemére, ha a domesztika kapzsiságra s az igazság kendőzésére szolgálna alkalmul; ha oktan igényeket ébresztene és a hamisság szándéktalan istápolása által közénk dobna a gyűlölködés eleven szénét. Még nagy panaszra nincs okunk; egyes felajdulásokból azonban már is következtethetünk annyit, hogy a zsinatnak ezt a felségis alkotását féltenünk kell. A bölcsesség és igazság lelkeinek illetésére sehol sincs, ez idő szerint, oly nagy szüksége egyházunk egyetemének, mint a domesztikai segély kiosztásánál.

Megérte a convent azt az örömet, hogy ott láthassa püspökünk s főgondnokaink oda jogosított részét a főrendiházban. Szerinte ez «egy újabb lépés az 1848. XX. t. c. 2. §-ában kimondott, de még eddig teljesen életbe nem léptetett s meg nem valósított tökéletes egyenlőség és viszonyosság felé.» Mi majd csak akkor fogunk igazán örülni e lépésnek, ha ez csakugyan eszközöljévé válik a tökéletes egyenlőség és viszonyosság még mindig késlekedő megoldásának. Addig pedig el-el fogunk tünödni a kérdés felett: nem art-e egy oly jog a mi püspökeink tekintélyének, amelyet hozzájuk méltóan gyakorolni nem áll hatalmukban?! És örvendőz tisztelettel fogjuk őket üdvözölni az egyházlátogatás terhes, de okvetlenül áldásos munkái között, miként a mult évben is eselekedtük.

Szintén a convent ténye az államsegély tárgyában a kormányval való megalkuvás. Középskoláink legnagyobb része többé nem kizárólag a miénk; de tőlünk függ, hogy szellemünket, az államsegély igénybevétele mellett is, megőrizzék tanintézetünk, s épen emiatt volna már szükség, hogy a tanárképzés kérdését ne feledjük ott az egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyvében. Érdekes azonban az államsegély dolgában az, hogy, mint az országgyűlés pénzügyi bizottságáról szétfutott hírek sejtetik, az egyszerű mindenkorra kért nagy összeg egyelőre még az állam pénztárában marad, azaz, hogy ágyúkra és katonai felszerelésekre fordítatik. Az államkormány úgy is jól tudja azt, hogy a protestáns iskolák növendékei, az államsegély késlekedése miatt, nem lesznek muszka-vezetőkké; tehát várhatunk hazafiságból, amiképen lemondottunk autonoma jogainkról hazafiságból.

Papjaink s tanítóink egy nagy részének anyagi nyomorúsága s népiskoláink némelyének ügyefogyott állapota szintén nyílt kérdése volt a mult esztendőnek, s olyannak marad a jelenre is. El fog érkezni az idő — s talán nincs is messze — amelyben az

államsegélyt népiskoláink egy részére is igénybeveszünk; vagy választani fogunk egyes gyülekezetekre névbe, pap és tanító között; mert azt a boldogtalan állapotot, amelyben egyes iskoláink szilárdnak, a papi tekintély kockázatára nélkül eltűnünk alig lehetséges.

De ne gáncoskodjunk tovább!

Az 1886-ik év — ha isten úgy akarja, s ha a protestantizmus ébredő lelke áthatja egyháztársadalmunkat — emlékeztés marad hosszú időre. A Károli biblia fejedelmisége, a népies vallásos iratok érdekében megindult mozgalom s egy irodalmi társulatszméje, ha majd ezek mind valósággá és életté válnak, vissza fogják vetni, bizonyára nem könnyen múlt fényüket, az 1886. esztendőre.

Addig azonban hadd fujjon a lélek alkotó lehellete, mozogjanak s szervezkedjenek a papi, tanítói értekezletek; hadd szőljön a vének tanácsa s az ifjak lelkesedése; ébredjenek a holt csontok is, mert az átátásra való gabona bizony sok!

Avagy tudunk-e hát mi lelkesedni a nagy megértjük-e mi a multak tanulságait?! Radácsi György.

— 2 —

ISKOLAI ÜGY.

Észrevételek a tiszáninneni egyházkerület népiskoláinak anyagi és szellemi állását ismertető közleményre.

E lapok mult évi 47—48. számaiban a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskoláinak anyagi és szellemi állása van az 188¹/₂-ik iskolai évről — bizonyára a főtisztelteti egyházkerület tanügyi bizottsága által — közölve, a legközelebbi években gyakorlati módon. Eme nem kis időbe és fáradságra került összeállításért s annak közléseért az illető mélyen tisztelt bizottság, illetőleg a főtisztelteti egyházkerületi főhatóság, mindenesetre elismerést és köszönetet érdemel mindazok részéről, kik e lapokat olvassák s ev. ref. egyházaink népoktatási ügyei iránt érdeklődnek; mert ezen közleményben a mi népiskoláink szellemi és anyagi állásának képét könnyen megismerhetjük tettek s általa az érdeklődők egyrömről sok tekintetben biztos tudomást szereshetnek. Sőt akinek térszik, alkalmat is talál benne s általa arra, hogy ezen ügyekhez, vagy más tekintetben, hozzászólhasson, kezét elmondhassa. Mert én azt hiszem, hogy e tanügyi képet — vagy helyesebben mondva: képet — nemcsak megtekinteni s belőlük nemcsak oktatást szerezni, hanem hozzájuk szólni is szabad. S az illető egyházi és iskolai hatóságok, mint szintén a tanügyi bizottság, nem veszik rossz néven, ha valaki itt-ott keletkezett észrevétellel, eme képek vizsgálata után, öszintén és tiszteletteljesen elmondja. Nem azért, hogy celtalanul csak gáncoskodjék, hanem, hogyha lehetséges, legalább javóra névze annyit, amennyit az ügynek használjon. E felfogásból indult ki, az előttem fekvő közleményre legyzen szabad néhány szerény észrevételt tisztelettel nyilvánítanom!

Mielőtt azonban ezt tenném, azt a kérdést teszem fel önmagamnak: micsoda célja lehetett a tanügyi bizottságnak ezen népi iskolai ügyek ilyen módon történt közlésével? Az-e, hogy tudassa a világgal, miszerint egy-

házkerületben a népiskolai ügyek igen jó lábon állanak; vagy hogy már a mult évben is előbb haladtunk néhány lépéssel; avagy hogy ez egyházkerület tanítóit pengellere állítsa? Úgyde az első feltevessel a közlemény meg nem egyezik, mert az adatok ellenkezőt vagy legalább más bizonyítanak; a második igazolva nincs, mert az előző 188¹/₂-ik évi állapottal az 188²/₂-iki nincs összehasonlítva; tehát az utolsó feltevés maradna meg, ha az egyszerűsített egyházi, egyházmegyei és egyházkerületi hatóságaink névze is hátrányos nem volna. De mert az, tehát ez a feltevés esleik.

Mi volt, tehát a cél?

Bizonyára semmi egyéb, mint egyszerű konstatálása annak, hogyan állottunk népnevelés- és oktatástügyi dolgában a legközelebbi iskolai év végén.

De bármi telj legyen is a cél, előttem az mindegy. Az én észrevételeim a nézeteim azért így is, úgyis ugyanazok. S bátorodom egész tiszteletteljesen nyilvánítani, miszerint engemet népiskolai ügyeink állásának fnyomódó való feltárása, valamint az előző években nem elégített ki, úgy most sem nyugtat meg. De azt hiszem: e lapok olvasói közül mások is lesznek velem egy értelemben.

Szerény véleményem szerint a kezünk alatt levő kimutatás nagyon hiányos, és pedig azért, mert 1-ször az előbbi évvel nincs összehasonlítva; 2-ször, mert a hiányok alapokait nem tünteti ki megszüntetésére névze semmiféle intézkedést vagy javaslatot nem foglal magában; 3-ször, mert oly dolgokat hagy figyelmen kívül, melyek szorosan az iskolai ügy körébe tartoznak; 4-ször nincs meg benne az alapul szolgáló mértékegység, melyszerint az iskolák szellemileg osztályoztatnak; 5-ször, mert a bírálat egyoldalú, amennyiben csak a hiányok emeltetnek ki, a fölönyek pedig figyelmen kívül hagyatnak; 6-ször, mert a részletek összegezve nincsenek.

En azt hiszem, hogy a mélyen tisztelt, akár egyházmegyei, akár egyházkerületi tanügyi bizottságnak nemcsak az a feladata, hogy a hozzájuk beérkezett adatokat felolvassák, tudomásul vegyék s egy-két — sokszor lényegtelen — körülmény megjegyzésével az illető hatóságnak bejelentés és nyilvánosság alá bocsássák; hanem ezen kívül az is, hogy figyelemmel minden, az ügy körébe vágó dologra és körülményre gondosan kiterjesszék; a hiányok mellett az előnyöket is tüntessék ki; a hiányok megszüntetésére névze javaslatokat tegyenek?; a mértéket, melyhez az iskolák szellemi állása méretek, állapítsák meg s szinte közülük mindannyiszor; a részleteket végül összesítsék s az eredményt az előző évvel hasonlítsák össze; és végül semmi ne közöljenek olyat, melyről biztos tudomást nem szerezhetlek, mert az ilyen jelentés — a 86 iskola közül hat osztály csak 15 iskolában van felállítva, s így a főtisztelteti egyházkerület által kiadott tanterv csakis annyiban lehet keresztülve, ha ugyan azokban is készültetett, valóban kihívja maga ellen a bírálatot. Nemkülönben az ilyen is: «7 iskolánál tanterem sincs, amiből azt lehet következtetni, hogy a tanoncok könyhában vagy eselédzshabában tanítatnak!»¹⁾

ságra hozni, avéghő, hogy általa gondolatok éberszessen és észmérésre adjon alkalmat az ügy javáért. A munkálathoz érdemleges javaslatok is voltak csalva, amelyeket a kerületi gyűlés el is fogadott (Lásd: «Sárospataki Lapok» 1886. 40. szám. Szerk.

¹⁾ Az összehasonlítás az adatok késői beérkezése miatt maradt el. A tanügyi bizottság e tekintetben is tett javaslatokat (L. «Sárospataki Lapok» 40. sz. Szerk.

²⁾ Ez rendszerint meg is történik. Hogy a kérdéses bizottság mennyire akarja a népnevelés bajait kevesebbet, igazolja az is, hogy a sárospataki irodalmi kört tanterv, körfelgatóbí utatás és törzkönyv-minta készítésére szolgáltatta fel (Lásd: Egyházkerületi jegyzőkönyv!) Szerk.

³⁾ Sajnos, de igaz!

Ezzel be is végezhetném szerény észrevételeimet. De mivel a 6 pontba foglalt kifogásaim között a 2-ik és 3-ik nem elég világos, holott épen azok a legfontosabbnak a felszólalásra is főképen azok ösztönöztek: azoknak bővebb kifejtését semmiesetre sem mulasztathom el.

A jelzett 2-ik pontban azt mondtam: a hiányok alapokait a kezünk alatt levő kimutatás nem tünteti ki, s azok megszüntetésére nézve semmiféle intézkedést vagy javaslatot nem foglal magában.

Mifele hiányokról van itt szó?

Sem több-, sem kevesebből, mint amelyek itt következnek:

a) A körülbéli 450 iskola közül, 166 kellően felszerelt iskola mellett, hiányosan felszerelt van 262, semmi felszerelés 22 iskolában.

b) Az iskola hiányzik 9 helyen (Miért?).

c) Osztályozatlan iskola van 6, I osztályú 5, II oszt. 11, III oszt. 40, IV oszt. 127, V oszt. 117 s VI. oszt. csak 144 (Miért?).

d) A tankötelesek (6—12 évesek) nem járnak mind iskolába (Miért?).

e) Ismétő iskola 150 helyen nincs (Miért?).

f) Rendezett faiskola 274 községben nem található (Miért?).

g) Semmiféle testgyakorlat nem tanítatik 238 iskolában (Miért?).

h) Torna-eszközökkel felszerelt iskola csak 35 van (Miért?).

i) Nem törvényszerű tanterem 85 (Miért?).

k) Rosz tanítói lak 39 (Miért?).

l) Semmiféle tanítói lak 10 (Miért?).

m) Tanítói fizetése 300 forint alatt 146 tanítónak!

Mindezt a mélyen tisztelt tanügyi bizottság csak egyszerűen konstatálja s bocsátja nyilvánosság elé, anélkül, hogy kommentárral kísérné vagy e szegénytelen állapotok megszüntetésére nézve valamiképpen intézkednék; avagy, ha intézkedett, azt szinte közölné.

Uraim! itt nagy kérdésekkel állunk szemközt, melyeket évről-évre függőben hagyni valóságos bűn, egyekek, községek, prof. egyházunk, népoktatási törvényeink és a haza ellen! Mert vagy szükségessé az iskola, tanító és a törvények egyöntetű végrehajtása, vagy nem. Ha szükséges, miért nem hajtatjuk végre mindenütt az illetők által kerülhetlen szigorral; ha nem szükséges, miért követelni?! Sőt, ha szükséges, nem kell-e számot vetni a viszonyokkal és körülményekkel, hogy t. i. hol, mit és mennyit lehet teljesíteni; továbbá, hogy mik elsőbbségek s mik az utolsóbbak? ... Hát a tanítók tisztességének díjazása?!

Én ezen pontos számadatokból azt látom, hogy a követelmény a népiskolától, közvetve az egyházaktól s annak előjáróitól, mértékfelelt sok; s meg vagyok győződve róla, sőt tudom is, hogy igen sokat tessék arra nézve, hogy a törvényt betöltsék s a népvelés és oktatás ügyét azon eszményi magaslatra emeljék, melyre annak az 1868. évi XXXVIII. t. c. szerint valamikor eljutnia kellene. De mi haszna, mikor az a legtöbb helyen kivihetetlen! Kivihetetlen pedig a nép szegénysége, teherviselés képtelensége, a tanító nyomorúságos díjazása, idő rövidsége és a teendők (tantárgyak) túlhalmozottsága miatt! S ha ez a tanügyi bizottság szerint is így van: a kép háttérül és az egyházi, egyházmegyei s egyházkerületi hatóságok, illetőleg kormány érélyes intézkedéseinek kitüntetését végett nem volt-e szükség mindezen körülményeket elősorolni? s az érdeklődőket felvilágosítani a felől, hogy ama hiányok sem a tanítók, sem az előjárók és hatóságok hanyagságának avagy érélytelenségének nem tulajdoníthatók. Aztán akár ez, akár

amaz esetben — amit ugyan fel nem tehetünk — nem érezte-e magát hivatva a tisztelt bizottság, hogy ama bajok orvoslása céljából valami javaslatot terjesztett volna a főtisztelt egyházkerület elé s ezen kimutatással azt vagy annak eredményét is közölte volna?

Nem látta-e még elérkezettnek az időt határozottan kimondani, hogy valamint minden lábbelit egy kaptra húzni nem lehet: azoképpen a kisebb és szegényebb egyházak s számalomrameltőan díjazott s nyomorgató tanítókat ugyanazon köteleességek teljesítésére kényszeríteni — melyeket a sokkal kedvezőbb körülmények között levők is alig bírhatnak meg — képtelenség?!?

Uraim! szerfölött nagy különbségek vannak a (nagy) városi, tanítóképző-intézeti, tisztességesen javadalmozott vagy több tanítóval bíró iskolák és a falusi, egy tanítóval vagy képzés-tanítóval nyomorgató iskolák között minden tekintetben! S midőn ezektől azt követelik, hogy amazokhoz hasonlókká legyenek: az annyit tesz, mint azt kívánni, hogy a latin mesebeli béka sorsára jussanak; mert mindig igaz marad az, hogy: „inops potenter dum vult imitari, perit!” Magyarul tehát: „Addig nyújtózkodjunk, meddig a pokroknak ér!”

Félreértés kikerülése végett azonban megjegyzem, hogy célszerű tanteremre, jó tanítói lakásokra s tanítói tisztességes fizetésekre igenis mindenütt szükség van, ahol iskolának lenni kell.

Most lássuk még azon figyelmen kívül hagyott dolgokat, melyek most létező viszonyaink közt is szorosan az iskolai ügy körébe tartoznak, s a tanítói munkái előtt egy-két kivétellel napi rendszer vannak! Ilyenek:

a) A tanulóknapi igazolatlan mulasztásainak s az azokból behajtott büntetéspénznek összege s utóbbiak hova fordítása.

b) Az igen szegény sorsú tanulóknak segélyezésére fordított összeg. (Azon tanulók száma, kik nincsenek ellátva taneszközökkel).

c) Az iskolai és népkönyvtárak s azok eredménye.

d) A rendezett faiskolák által eredményezett haszon.

e) A lehetőséget, hogy t. i. milyen foglalkoztatás vele, s mily eredménnyel az iskolára való tekintetből.

f) A házi ipar. Hol, mifele neme üzetik s mi az eredménye?

g) Az iskolai takarékpénztárak s azok állása.

h) A tanítók fizetésének kiszolgáltatása. Mennyi folyt be s mennyi volt a hátralek.

i) A tanítók nyugdíj-ügye. Hány tanító tagja az országos nyugdíjintézetnek? Mennyit fizettek be már összesen a tanítók és egyházak? Mennyi hátralekük? Mily úton s módon történik a befizetés? Hány tanító nyugdíjaztatott a legközelebbi évben s hány összesen?

k) Hány helyen tanítattik leányoknak kézi munka, s nem lehetne-e azt legalább itt-ott könnyűszerrel eszközölni?

Ime, szerintem ezek ama hiányok, melyek miatt a kezünk alatti tanügyi kimutatás nem teljes és nem egészen tanulságos. Igaz, hogy ezek nagyjából kivül esnek az egyházkerületünk által 1877-ben kiadott népiskolai tanterv keretén; de úgy tudom, hogy iskolatölgatóinknak ezekre is ki kell terjesztenni figyelmüket, s jelentéseikben ezeknek is benn kell lenniök. De, ha nem így volna is, megfoghatatlan, hogy hogyan lehet mindezeket teljesen mellőzni ott, ahol 450 tanító működési köréről s majdnem anyagi iskola szellemi és anyagi áll-

*) A tanügyi bizottság ezen a ponton is nyugodtan érezheti magát, mert kívánja, hogy a készülődt tanterv külön szóljon a 6, 4 osztályú; osztott, osztatlan; külön a városi és falusi iskolákra. (L. Egyházker. jegyzőkönyv.) Szerk.

sáról van szó; holott ezek is mind oda tartoznak vagy legalább odartartozandók volnának!

Es most berekesztem soraimat azon szerény véleményem kifejezésével, hogy a mélyen tisztelt egyházmegyei s egyházkerületi tanügyi bizottságok csak úgy végeznek célszerű és üdvös munkát, ha kellő figyelembe veszik mindazon tényezőket, melyek a népiskola feladata megoldásának akár előnyére, akár hátrányára vannak, s nemcsak mint tényít fogják azt tekinteni, hanem véleményes javaslattal terjesztendik az egyházmegyék s egyházkerület elé, s ennek határozataival együtt hozandják nyilvánosságra.

y-z.

TÁRCSA.

A temetési énekek reformja.

(Vége).

Az előadottakból önként következék temetési énekek reformjának szüksége; mert, ha a kor annyi minden tekintetben változott és átalakult: változott és alakult épen magának a temetésnek módjára nézve is; de sok tekintetben változott és fejlődött a nép ízlése és igénye is, úgy az iskolai, mint a papi szószéki magasabb színvonalú növelés által; akkor a temetési énekeket sem lehet abban az állapotban meghagyni, amint eddig voltak.

Kétségtelen, hogy ezzel a dologgal eddig nem törődött senki. Templomi énekeskönyvről gondoskodott maga az egyház; a temetési énekeket pedig hagyta a tanítók és kántorok dolgául. Megengedem én, hogy a poétai talentum ezek között is épen úgy feltalálható, mint tesszem föl, a papi osztályban, mert hiszen *poeta non fit, sed nascitur*; de az mégis kétségtelen, hogy az a tanulmány, mely a költészethez is szükséges, a tanítóképzésben alig szereshető meg oly mérvben, mint amennyi egy ének szerzéséhez szükséges. Innen van, hogy az újban megjelent temetési énekek is, csak a hagyományok és meglevő példák után irattak és ama jellegű, mely a mi énektárunkat jellemzi, meg nem változtatták. Ez az, amint változtatni kell. Annak, aki temetési éneket akar írni, tudnia kell legalább is azt: mi a temetési ének?

A temetési ének általában nem más, mint *egyszerű gyászdal*, melyben az énekő közönség fájdalomnak ad közvetlen kifejezést a halott felett. Forrása tehát a gyászdalnak a szív, melyből a bánat, a részvét, mint emberi érzésünknek gyöngyei, felbuzognak s könyekre indítva, egyszersmind enyhítőleg és vigasztalólag hatnak. Azonban, a temetési énekekben, a bánat és fájdalom érzésével egybe kell olvadni a vallásos kedély melegének is, hogy az ének, a maga teljes öszhangjában, megnyugtatólag hasson a szívre és lélekre. A hit, mint dogmatizmus, mint szó, helyén lehet a predikációban; de a temetési ének nem vallásos tanközlemény, hanem vallásos dal, melynek a szívet kell megnyitni az isteni vigasztalás előtt; a vigasz pedig azon nyilvánosan megy be, ahol a köny kicsordult.

A temetési ének, színtügy, mint a világi dal, magasabb fokra is emelkedhetik, amidőn az óda és himnusz lendületével szárnyal, akár azért, mert p. o. valamely

kiváló ember felett, az élet diadalát hirdeti az enyészettel szemben; akár azért, mert az örökkévaló és vég-hetetlen Isten dicsőségét zengi a mulandóság és végeség érzetében. Azonban ezek csak változatai lesznek a temetési énekeknek, a helyzet, a viszonyok és alkalmak szerint; mert kétségtelen, hogy más hangulatot kell költeni egy ünnepélyes, nagy temetésnél, másat a templomban, másat a koporsónál; és épen attól függ a temetési énekek értéke, hogy ezen hangulatot felköltöni képesek-e és mennyiben?

Egy temetési éneklésnek tehát ily általános értékű darabokat kellene magában foglalnia, t. i. néhány éneket, mely templomi temetések alkalmával; néhányat, mely házi temetéseknel volna mondandó. Hogy ezen énekeknel a kor és nem különbségére való tekintet előforduljon-e, az attól függ, hogy e mellett is iratnak-e becses darabok vagy nem; mert kétségtelen, hogy az énekirónak önként kínálkozik az alkalom, midőn egy ifjú, vagy egy gyermek fölött kell a fájdalom érzetének kifejezést adnia. Magától értelk, hogy a sírnál, az úton, koporsóbatételkor, virasztáskor, sat. mondandó énekeket hasonlólag szükségesnek tartok az alkalmasszerűséghez képest.

Es most egy fölötte kényes dolgot fogok mivelní. Miután föl kell tennem, hogy azt a kérdést intézhetik hozzám: milyenek volnának hát a valóságban az én elméletileg meghatározott temetési énekeim? hát erre a kérdésre próbálok megfelelni. A kritikus nem tartozik ugyan azzal, hogy jobbat írjon a megbírált munka helyett; erre én sem vállalkozom, csupán néhány próbát teszek irányadónál és mutatóul. Ki kell azonban jelenítenem, hogy ezen mutatók írásközben készített rögtönözések, melyek nem igénylik a tökéletességet vagy abszolút jó-ságot, hanem inkább csak egyszerű körvonalokkal kívánják jelezni a temetési énekek hangulatát. Célok pedig az, hogy akik magokban az eféle énekek írására hivatást éreznek, némi példát lássanak magok előtt, részint az esetleg javítható darabok kiigazítására, részint eredetiek írására.

E szerint tehát én a temetési énektár 86. számú darabját, rövidítve így dolgozám át:

Ó! enyészet, hogy egy szódra,

Mint az óra

Lejár az emberélet!

Küzdés után a jutalom

Egy sírhalom,

Senki mást nem remélhet.

Ifjú, öreg, egyenlőkép

Megy el ekkép

Nyugodni a por közé;

Oda, hol a sír hanjait

S halottait

Már annyi köny öntözé.

De boldog, aki híven él,

Mert az remél

Más jutalmat is ott fent;

Ó a sírontal meglátja,

Ki megváltja,

Égi atyját, az Istent.

Megröviditeném és a búcsuztatás ruhájából kivetkőztetném, p. o. a 43. éneket is, ilyenformán:

Ha bármikor jön a halál,
 Rettelve engem nem talál;
 Mert bár a sírba tér porom,
 Ott is velem lesz Jézusom!
 E hittel, melyet hirdettél ő,
 Nyugalmi helyt ad a temető.
 Ki földi üdvét s bánatát
 Hittel, reménnyel élte át;
 Ki vétkeket nem bálványozott,
 De Istenének áldozott:
 Ó! boldog annak síri álma,
 Csöndes nyugalmát ott találja.

Óram immár lejárja bár,
 És a sötét sír éje vár:
 A földről békén távozom,
 Mert velem marad Jézusom;
 S míg megnyugtat a síri álmom,
 Idévségem őtöle várom.

Azt hiszem, hogy ezek az énekek, így egyszerűsítve és általánosítva, használhatók lennének.

Még egy pár példát. Megtudnám igazítani a 8-ik éneket is, p. o.:

Ó! szent Atyánk, nagy irtalmad
 Nyugalmat
 Nyujt a sírban is nekünk,
 Ott is velünk van kegyelmed
 És nem enged
 Mindent végkép vesztetünk.
 Örök boldogságba vitted
 Eme kisded
 Lelkét is. Ó! jó Atyánk:
 Teste itt van koporsóban,
 Nyugovóban,
 S ajka nem mosolyg reánk.
 Ó! de szíve immár boldog;
 A sírholtok
 Hadd fedezzék hát el őt!
 Hol nyugodni fog szelíden,
 Áldva, híven,
 Isten álljon ottan őrt!

A 112. átírnám és megtoldanám egy versszakkal, eképen:

Béke őrizze	A hol te nyugszol,
Csendes sírhalmodat!	Csöndes sírod felett
Könyű öntözze	Isten viraszson!
A sír honában,	Ő vigye mennybe,
A föld prórában	Az örök ádvébe
Szendergő hamovadat!	Dicsőült lelkedet!

A 124. éneket így írnam át;

Csöndes legyen nyugalmad
 A sírnak enyh-helyén;
 Áldás legyen jutalmad
 Álmod nagy éjjelen!
 S amíg porod lejárja
 A csöndes sírhalom,
 Lelked boldog hazája
 Legyen az égi hon!

Tessék ezen javításokat összehasonlítani az eredetiekkel, s talán érezhető lesz mégis, hogy mennyi próza maradt el úgy a hangulatból, mint a nyelvből, és hogy mi által lettek talán költőibbekké e gyászdalok.

Még egy-két darab, mely vagy jó gondolatból indul, vagy elég hangulatos, megtűri az igazítást; így a 123-ik:

Eltávozó kedves halott,
 Vár rád a sír, megnyugszol ott;
 Lelked pedig az égbe száll,
 S jutalmat Istennél talál.
 Utánad néznek szemeink,
 S míg hullnak érted könyeink,
 Imánk megáld, búcsuzva téled: —
 Maradjon áldott hű emléked,
 Isten veled, Isten veled!

A 96. ének is könnyen igazítható. Ki kellene hagyni a 2. versszakaszából a *végelszerűleg* s *örökrend* bölcsészeti fogalmakat. A 3-ik versszak két utolsó sorát és a 4. versszakot pedig átírni, ilyen formán:

A hű könyvtől áztatott hantok felett
 Örvendezve látunk megnyilatkozott eget.
 Uram, te valószínű édes reményemet,
 Hogy a sírdomb engem örökre nem temet;
 Ha fíradt szememre ejjön is a végálmom,
 Égi hajlékodban új hazámat találom.
 Ó! e boldog hittel áldom azért szent kezéd,
 Mely pályám végével a mennyországba vezet.

Néhány régi darabon kívül, melyeknek becsét mindenki ismeri, talán csak ezekben láttam életkezes csírt; lehet, hogy más szem, más darabokban fog ilyesmit fölfedezni s a javíthatókat kiigazítani.

Utána néztem azon énekekre is, melyeket ifjúsági énekarunk szokott használni. Egyet-kettőt azokból is ismertem már azelőtt. Úgy gondolom, hogy a Temeztési Énektárban helyet kell adni az innen kikerülhető jobb daraboknak is. En például sohasem hallom megilletődés nélkül ama szép gyászdal: *Könyes szemmel megjelentünk* sat. Az eféle dalok közvetlensége az, amelyre az énekszerzőknek törekedniök kell. Hanem azért sajtóságos; még az ily szebb darabokban is fordulnak elő erős poétai hibák. Az említett dal is korrektebb volna szerintem így:

Könyes szemmel megjelentünk
 Koporsódnál, im megállunk;
 Bánat dölja szívünk, lelkünk,
 Hogy elhagytál, jó barátunk.
 (Vagy: Hogy téged már halva látunk).
 Légy boldog, légy boldog
 Ott a tálvilágban,
 A holtak, a holtak
 Szébb és jobb honában.
 Jóemléked szívreinkben
 Megmarad örökre híven;
 Búcsut szomorúan veszünk,
 Mert holtodban is szeretünk.
 Isten veled, Isten veled,
 Örökre, ó! Isten veled!

Szép dallamú és meghatató például ez is:

«Megtört kellel állunk»

De mennyire rontja a hatást a vége:

Ó! mert lesorvasztó ködével,
 Közel nyomunkba kel (t. i. a halál).

Nem volna ez is jobb így:

Megtört kellel állunk
 E néma sírhalom felett,

Hová szívünk szeretje szállt;
Siratjuk, ó! az életet.
Rettegve a sötét halált,
Ó! mert előttünk bős ködével.
Hívünket fűdét!

Az eféle szép gyászdalokat mindenestre föl kell keresni és kiigazítani. Mily szép ez is:

Forró sohajtások, lelkennek
Elszaggatott darabjai;
Ott lengjétek, hol kedvesemnek
Nyugosznak áldott hmvai!

Vagy ez: Könnýű legyen a föld hantja,
Mely sírodban elfedez! sat.

Ezek és az ilyenek, dallamaikkal együtt fölveendőek az énektárba, mert hiszen nemcsak zsolttár dallamokra lehet énekelni és ma már igen sok helyen, még a falukon is, éneklőkarok vannak, amelyek őszhangzatos darabokat is csinosan tudnak elmondani.

Végül álljon itt egy pár kísérlet eredeti:

Temetési ének templomban.

LXXXIV. Zsolttár dallamára.

Ó! örökké élő Isten,
Kinek dicsőséged ott fenn
Hirdetik az eget csodái!
Mi, kik éltet tőled vettünk,
Szent házában egybegyűltünk
Dicséreti téged és imádni,
Téged, az örökkévalót,
Mi elmulók, mi elhalók.

Éltünk ura, örök való.
Ajuknk imáját halld meg, ó!
És add meg azt, mit tőled esdünk:
Ha földi sorsunk véget ér,
És a kihált szív porba tér,
Ne hagyj örök halálba esnünk!
Ó! halld meg e buzgó imát,
S lelkünknek adjd dicsőbb hazát!

Temetési ének a háznál.

XXXV. Zsolttár dallamára.

Ó! koporsó néma zára.
Mely kedvesünket bezárja.
S mely boldogságunkat elvitted,
Zokogva itt állunk előtted.
Arcunkon ül a fájdalom,
Ajuknkon esd a síralom:
Hová, hová vívöd el őt,
A hű anyát, a drága nőt?
Mint éjszakán, sötét van itt,
Hol ő lehunytja szemeit,
S öröm, vígság elszállta véle,
Hogy életének immár vége.
Ó! Isten, édes Istenünk!
Te adj reményt, hitet nekünk;
Mondd, hogy földről ébde vitted,
S fenn a mennyben idézted.

Beszéd után.

Ínt az idő, ínt az óra,
Szomorán ínt búcsúzóra;
Hiába sírnak már fölötted,
A gyász csak itt marad mögötted.
Szenoünk elől a sír bezár,
Fenn örök élet fénye vár;
Áldva légy a föld porában,
Áldva légy a túlvilágban!

Temetési ének a háznál.

LVI. Zsolttár dallamára.

Nyugalmat, Isten, kedvesünknek,
Fedezd be drága hmvait;
Ki hű kebellet élt a hitnek,
Te őrizd annak álmait.
Haló földén minden porszemre
Kegyelmed áldást hínsen ott,
Hogy legyen csöndes álma helye,
Hol ő immár elnyugodott.

Lecsendesült a habzó tenger,
A szenvedő szív megpihent;
Ó! mit nem adhatott meg ember,
Te add meg, Isten, odafent.
Add meg a szív örök gyugalmát,
Midőn küzdése véget ért,
S lelkének add meg várt jutalmát,
A híven tőléd életért.

Sír nál.

XLII. Zsolttár dallamára.

Elfáradva, elepedve,
Ím, az élet vándora;
Ó! fogadd őt keheledre,
Csöndes álmok szent hona.
A ki küzdött nemesen,
Hadd nyugodjék ödesen;
Legyen álma boldog ítélen,
Nyugtassa meg a jó isten!

No hát ilyenformáknak gondolom én a temetési énekeket. Megjegyzetem, hogy ezek rögtönzések; de annyit így is mutathatnak, hogy csak épen annyit kell egy dalba írni, ami, mint egész, el is énekeltessek; mert egy-két versszakot elénkkelmi, összefüggés nélkül, nem ér semmit, valamint az sem, ha példál utóéneknek az utolsó versszakot kapja elő az éneklő; mert az ilyesmi hangulatot nem költethet.

És midőn ezekben elmondám nézeteimet, csak azt jegyzem meg meg, hogy egy Temetési Énektárban 50—60 darab éneket teljesen elégnek tartok. De már ez aztán a beosztás és szerkesztés dolga. Csináljunk meg!

Fejes István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** Ujj József, kázmárki ev. ref. lelkész-társunkat újabb nehéz csapás érte. Egyetlen kis fiát, nevének örökösét, az újév első napján elragadta tőle, a gyermekek legnagyobb elensége, a toroklob. Folyó hó 3-ikától ott pihen az ártatlan, édes anyja porai mellett, akit olyan hamar szakított el tőle a halál. Szívünkbeől veszünk részt a korán megpróbált atya és férj fájdalmában.

— **Papválasztás.** Az egri ev. ref. egyház lelkészévé, mult hó 19-én, egyhangulag, *Apostol Bertalan*, miskolci s.-lelkész választott meg. Az egri egyháznak éppen apostolra van szüksége, hogy az a nagyhatalmú r. katolikus egyházzal szemben fenmaradjon és tovább fejlődjék. Az megválasztott, ki a sárospataki theol. akadémiának egyik kitünő növendéke volt, s ki a szoros iskolai teendők mellett a költészetért és a tudomány magasabb kincseiért is lelkesedett, fel van ruházva az egri papsághoz szükséges kellékekkel; csak akarnia kell, hogy egyházkertületünknek ama kényes ponton dicséskvésévé legyen. Szív-

ből üdvözöljük az írás ama szavaival: «Legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok!»

— **A Debreceni Prot. Lap** új időszakot kezd. *Tóth Sámuel*, az eddigi szerkesztő s *Géresi Kálmán*, egyik társszerkesztő, átadták a lapot *Csiky Lajos*, theologiai tanárnak, a másik társszerkesztőnek, ki azt az újtól kezdve egymaga fogja szerkeszteni, miután, mint a szerkesztői előző sejtnei engedni, a felelősség megosztása hátrányára volt az egységes szellemi vezetésnek. *Hitvallási tekintetben* a lap a régi marad s áll a hely. *Hitvallás és heidelbergi káte alapján s compromissumra soha nem léphet azokkal, kik más iránynak hódolnak. Irány tekintetében* igyekszik azonban mássá lenni, mert szerinte «az igazi vallásos-erkölcsi vagy akár theologiai irány nem pietisztikus ízü édeskedésekben, kelletlen fanjarkodásban áll.» Ez a kijelentés — úgy látszik — a lap multjának szól. Nagyobb híve lesz az iskolágyének, mint volt a lap idáig, s különösen a tisztántúli és a debreceni főiskolát kívánja szolgálni. Figyelemmel fogja kísérni a belmissiót, a szakfolyóiratokat, bibliamagyarazati vállalatokat. «*Gyakorlati irányt* igyekszem — mondja a szerkesztő — lapomnak adni, mely az elmélet emelése s a gyakorlat tökéletesítése által minden méltányos kívánalmat kielégítsen.» A lap, rovatos beosztás s a tartalom előleges közlése által, hasonlítani fog a «Sárospataki Lapokhoz.» Szerencsét kívánunk a lelkes szerkesztőnek, ki a «Debreceni Prot. Lap» körül már eddig is kétségbevonhatlan érdemeket szerze magának. Dogmatikai álláspontjára nézve azonban nem tehetjük, hogy el ne mondjuk *Fáy András*sal: *a káteék, symbolikus könyvek, szinai haldratokot nem egyebek, mint korhoz, nyomasztó körülményekhez alkalmazott véd-olvasókat: rágalmak és gyanúsítások ellen; nem egyebek, mint a confidélók azon korbeli hitlans gondokodásának, miveltségi fokozhoz mért időserinti nyilatkozata, mely az utódot hasonjogát a szentírásból szabad meríthetése nézve meg nem kötheti.*» Csupán iránybeli módosításokkal nem tehetjük dogmáinkat sem szebbékké, sem igazabbakká. A mi erünk a folytonos reformatióban, illetőleg tökéletesedésben rejlik.

— **A «Protestáns Közlöny»** megnehezelt azért, hogy mi erdélyi testvéreink pünköszi lelkesedésének tulajdonítottak azt a 150,000 frtos adományt, amelyet a kerület püspöke az erdélyi kultur-egyesület céljára ajánlott fel. Azt állítja, hogy ez teljes tájékoztatás, mert — szerinte — a modalításokat is közölnünk kellett volna, amelyek között amaz összeg felajánlatot; különben *pletyka* lesz a dologból. Engedjen meg a «Prot. Közlöny», de a «Sárospataki Lapok» olvasó közönsége jól ismeri az Erdélyi kultur-egyesület céljait; tudja, hogy a prot. egyház érdekei nagyrésztben azonosak amaz egyesület érdekeivel, s épen azért senkinek sem jut itt észbe, hogy egy nemes tényért pletykát csináljon, vagy talán kétségeket formáljon erdélyi testvéreinknek, olykor nagyon is kiszerveve hirdetgetett szegénysége iránt. Maga a «Közlöny» a *Genius alkotásának, semmiből teremtésnek*, tehát mintegy isteni ténynek nevezgeti amaz ajánlatot, s ime, tőlünk rósz néven veszi, hogy azt — egész tisztelettel és elismeréssel — pünköszi lelkesedés eredményének tulajdonítottak. Ha úgy tetszik, a «Közlöny»-nek, szívesen kijelentjük, hogy az az isteni tény a körültekintő számítás eredménye volt. Nekünk szebb volt amúgy s most is csak így szép, s mint olyat, újlag is őszinte szívvel üdvözöljük.

— **A «Közoktatás»** katolikus jellegű lapnak is kifogása van ellenünk. Az meg az angol prot. papság körében mutakozó jelenségekről írott közlemé-

nyünkben botránkozt meg, amelyben egyebek között *feltűnésnek* mondtuk, hogy a római katolikus egyház hívei tért kezdenek foglalni a titkos tanácsban stb. Erre vonatkozólag kérdi levezett lap: «*Mit mondana* (t. i. a mi lapunk), *ha mi azzal állnánk elé, hogy a túlnyomó részben katolikus Magyarországnak katolikus király alatt egy prot. miniszterelnök rendezi már 11 éve az ország zilált pénzügyét — hátrafelé? vagy, hogy a r. kath. egyetem némely fakultásában a prot. tanárok már többségben vannak, a zsidókkal párosulva. Vagy, hogy a túlnyomólag r. k. pénzes felgazdagodott Akadémia jövő évi iradalm: 100 ezer forintnál csupa protestáns irók fogják zsebreadni?» Hát mi erre — miután fel van téve a kérdés — egyszerűen azt feleljük, amit néhai Gr. Lónyay Menyhért mondott a debreceni zsinaton: «*Magyarországnak a szellemi túlsúlyt a miénk!*» Az volna a feltűnés tehát, ha itt a «Közoktatás» és a «Magyar Állam» kedve szerint folyna a világ.*

— **A Templom kincsei** Templom-szentelési egyházi beszéd. Mondatott Selyeben, 1886. szept. 12. Dolgozta és elmondta *Kereszty Barna*. Nyomatott Sárospatakon. Ugyanaz a szép, magvas és tanulságos egyházi beszéd ez, melyet lapunk mult évi 40-ik számában *Fizy János*, gönci lelkes «*Templomszentelés Selyeben*» című cikkében egészben szeretett volna közölni az olvasó gyönyörködtetése végett. Örömmel ismerjük el, hogy a tudósítónak méltó oka volt a lelkesedésre, s hogy e beszéd olvasása nekünk is gyönyörűséget okozott. Ára nincs feljegyezve; pedig érdemes volna, hogy pénzen is megvásároltassék.

— **A sárospataki főiskolának ünnepe** lesz. Folyó hó 24-én foglajja el hivatalosan algondnoki székét *nagy. Dokus Gyula* úr, amelyet az ifjúság s a tanári nyugdíjintézet javára rendezendő táncostéttelyel készült emlékezősebbé tenni. A bál védővadásza az algondnok úr lelkes neje; elnöke *Kun Béla*, főiskolai jogtanár leend.

— **Helyreigazítás.** Lapunk 52-ik számában, a laszói templomszentelésről szóló közleményben, *Szemere Géza* úr és *Körtvélyessy Amália* úrnő adományaként 42 ft. volt feljegyezve. A gyűjtő szerint ez összegebb 2 ft. íj. *Tombosik Mihály*, csecshói és *Baldas Mihály*né, gészyeni lakosok nevére irandó, kiknek adományá, mint egyszerű földészéké, az övegy asszony fillérel ér fel.

Szerkesztői üzenetek.

Kérdésnek. A «gyakorlati kérdések» előtt lapunk ezután is nyitva áll. *Mitrovics Gy.* barátom époly szives fog ezután is válaszolni s úthaigazító tanácsokat adni, mint eddig. — *K. J. Abau-Szántó.* Örömtök szolgák, ha lapunk által egy hó béleknem némi táplálékot nyujthatunk. — *D. B. S. Szentpéter.* A sajnálkozásban veled tartok. Ígérteed teljesülését jó reményvel várom. — *F. L. Kolosvárt.* Maga az ígért is lekezte. — *B. Gy. Ánóni.* Egészésem iránt táplált aggodalmáidban régi szeretetedre ismerek. Ezáltal nem lérték ki a köteleesség elől. — *M. F. Karász.* A kérdéses cikkre közelebb sor kerül. A többi is jön, mihielyt lehet. Jó kívánatait köszönöm s szívesen viszonozva, további érdeklődésért kérem. — *B. S. Csep.* Légy nyugodt, egy hónap nem a világ. *Suum cuique!* — *Sz. J. Szalonna.* A szerelét szemüvegy gyakran csak. Csak hadd maradjak én *Timotheus!* A kedves vendéget tárt karokkal fogadjuk. — *Sz. J. Szobráné.* Leveledezt kaptam s kívánságod teljesítenem igyekszem. — *Dr. K. G. Miskolc.* Hozza isten! — *U. J. Lacsmóni.* Leveleiben mondott el véleményemet a kérdéses vállalatra. A helyreigazítás megemlékezt. — *K. J. Poroszló.* Elkészt. — *Sz. J. Körösi-Tarcsa.* Közölni fogjuk. — *T. P. Miskolc.* Köszönöm. Gratulálók a jó eredmények. — *G. P. N. Kálló.* Jó véleményed és készséged er nekem az erőtlenség ellen.

Felölös szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
széküléssel, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábos petti sor többször
való közlésnél 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegző 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Protestáns tudományos irodalmi társulat.» Nagy Gusztáv. — «A miskolci reformált női fillér-egylet.» Tóth Pál. — «Az ellentétes theologiai irányok küzdelméhez.» Mitrócsics Gyula. — «Görög nyelvtan.» Irta Dóczy Imre. (Könyvbírálat). Zsoldos Benő. — «Vegyes közlemények.»

Protestáns tudományos irodalmi társulat.

E cím alatt készül új életre kelni a «Protestáns theologiai könyvtár,» mely rövid, alig egy évtizedes fennállása alatt annyi becses, részint eredeti, részint fordított művel gazdagította szegény magyar theologiai tudományos irodalmunkat, s megszűnt pár éve, pártolás hiánya miatt. Vajha utóda szerencsésebb lenne!...

Készségkívül örömmel üdvözljük az új vállalatot, mi, kik a régi megszűntét is fájdalommal vettük. De lehetetlen előbb mondanunk hozsánát az utódnak, míg meg nem adtuk a kötele és megérdemelt tisztelgést az elődnek. Akármint legyen az új vállalat, az csak a réginek lehet folytatása, s ezé marad a kezdeményezés, az úttörés dicsősége. A nap, mely holnap fölkel, ugyanaz, mint amely tegnap lenyugodott. Lehetetlen mindenekelőtt elismerésünket ki nem fejezni a »Protestáns egylet« iránt, mely a »Theologiai könyvtár« létrehozta s Kovács Albert iránt, ki e vállalatnak annyi buzgalommal és fáradozással állott mindvégig az élén. Legyen jutalmuk annak kétségbevonhatlan tudata, hogy a magyar protestáns theologiai tudományos irodalomnak társulás útján való művelése határozottan általuk kezdetett meg. Aligha többet nem tettek a tudományos irodalom terén egy évtized alatt, mint előttük egy század. Fogadják ők előbb, kik e vállalatot megindították, vezették, fentartották és pártolták, az elismerést; azután üdvözljük az új királyt, s kívánjunk neki több szerencsét s hosszabbban tartó uralkodást.

Még december 28-án tartott Budapesten, mint a lapokból értesülünk, egy értekezlet, melyen a fővárosi protestáns irók gyűlte össze s a vidékről is megjelentek némelyek, akik — úgy látszik — véletlenül ép ott időztek. A megígért felhívás, mely kétségkívül a programot is magában foglalandja, s melyről minden jót reménylünk, még mindeddig nincs kezeink között.

Ép ezért az egész vállalathoz érdemlegesen még hozzá nem szólnunk. Csak annyit mondhatunk előre is, hogy mi e társulatot, mint protestáns tudományos irodalmi társulatot, ha sajnálatunkra a kezdeményezésben nem lehetett is részünk, szellemileg és anyagilag szívvel-lélekkel támogatni készek vagyunk s leszünk.

Amennyiben azonban a «Debreceni Protestáns Lap»-ban Balogh Ferenc a «A két egymást tartó Kéz» címe alatt némesak hogy meleg hangon üdvözi e kezdeményezést, hanem e társulat jelképéhez fűzve vezérelkéknek gondolatait, úgy látszik, jól értesülten érdemlegesen is hozzá szól a tervezethez, s lelkes és sok derék gondolatot tartalmazó soraiiban oly tényekre is találunk, melyek bennünket szólásra készítene: nem maradhatunk meg már most sem egyszerűen az eszme üdvözlése mellett, hanem pár észrevételt eleve is meg kell tennünk, melyek bizonyára nem lesznek koraiak — adja Isten: késeiek se legyenek.

Első észrevételünk arra a tényre vonatkozik, hogy — úgy látszik — e társulat csak a református és evangélikus egyház férfiai által kezdeményeztetett, s csakis azok köré szándékoltatik szeríttatni; annyira, hogy B. F. egyre csak «két hitvallású hazai evangélikus egyházakról,» két testvér-egyházról, az iker protestantizmusról szól, úgy, hogy a két egymást tartó kezét is határozottan csak két fél kezének akarja látni, nem pedig az egy célra törekvő egyesülés egyszeri jelképének; mintha nem is Magyarországon volnánk, ahol köztudomású dolog, hogy nem két, hanem három protestáns egyház létezik. Avagy az unitáriusok nem protestánsok? nem hazaiak? Rosz auspiciumnak tartjuk a keletkező Prot. Tudományos Irodalmi Társulatra nézve, ha azzal kezdi kimutatni prot. tudományos irányzatát, hogy felekezeteskedik, s mintegy az ellen protestál, hogy az unitáriusok is protestánsoknak tartassanak. Tudunkkal nem erre felé, hanem ép amarra felé protestáltak közös elődeink, kiktől

közösen örököltük a közös protestáns nevet. Nyujtsuk jobbjunkat lutheránus atyáinkfiainak, de furesának tartjuk, ha két kézzel szorongatjuk az idősebb testvér kezét, csak azért tán, hogy balunkat se kelljen oda adnunk fiatalabb testvérünknek. Aki a protestáns tudományos irodalom felvirágoztatására törekszik, mindenekelőtt jegyezze meg jól s tartsa szeme előtt, hogy a protestáns tudományosság nem protestáns felekezetiesség. Mindezt nem az unitarismus érdekében mondjuk, melyhez nincs több közünk, mint az ágostai hitvalláshoz, hanem a protestáns tudomány érdekében.

A második észrevételünk már nem ily általános elvi kérdésre irányul, hanem egy egészen gyakorlatira.

Minden feljeda mutat, hogy ezen irodalmi társulat, mindazon általános érdekű theologiai tudományoknak háttérbe szorításával, melyeket B. F. oly helyesen emel ki, különösen a magyar protestáns egyház történetére akarja fektetni a súlyt, s kap az új »Theologiai könyvtár« aláírója ismét monographiákat, forrásmunkákat, felfedezett és felfedezendő adalékokat fölös számmal; míg úgy meg nem szövik ettől is, mint a megboldogult Theologiai könyvtártól. Meg ne botránkozzanak abban, amit mondunk, s félre ne értsenek, mert mi mindazokat az egyháztörténelmi alapos forrásmunkákat, melyek az utóbbi időben e vállalatban megjelentek, igen sokra becsüljük, s nyereségnek tartjuk irodalmunkra nézve, hogy megjelentek; de nem titkolhatjuk el azon hitünket, hogy ezek buktatták meg főként a Theologiai könyvtárt a nagy közönségnél. Miért? Mert ezek lehetnek a legkitünőbb munkák, de nem a nagy közönségnek, hanem a specialistáknak valók. Fischer majolicái, Láng festett porcellánai hol vannak értéke nézve a fazekas korszól s cserépedényei felett; de azért vásárra csak emezek valók. A magyar protestáns nagy közönség igen szívesen vett volna s venne egy kidolgozott »Magyar protestáns egyháztörténetet« vagy abból olyan formán feldolgozott részleteket, minőket Révészról bírnak; de a forrásmunkáktól s adalékoktól, melyekre az egyháztörténet vágyra-vágy, hogy megírhasssa azok alapján történetét, azoktól futva-fut. Kétségkívül igen kellenek ezek a forrásmunkák irodalmunkban, de nem azon vállalat keretében lesz nézetem szerint helyük, melynek aláírókat a nagy közönségben keresünk, hanem attól különváltan. Legyen szabad analogiául felhívunk az intézők szíves figyelmét a Természettudományi társulat eljárására. Ez könyvkiadó vállalatában aláíróinak, a nagy közönségnek, igényeit tartja teljesen szeme előtt, s monographiáit, melyekre oly sokat áldozik, nem adja ennek, hanem a szaktudósok részére, megfelelő csekélyebb példányokban, s bizonyára nagyobb áldozattal, külön adja ki. Ha nem így járnak el, félünk, rövid életű lesz, ha még úgy segívezik is, az új vállalat. Legyünk rossz próféta. Egyébiránt a két egyház vagyoni erejére és tőkéjére hivatkozik B. F. Fordítsák ezt főképen ezen monographiákra, s a Theologiai könyvtárt, vagy ahogy nevezni fog-

juk, bízzák inkább a közönség pártolására. És most még egyszer legyen üdvözölve a magyar protestáns tudományos irodalmi társulat.

Nagy Gusztáv.

ISKOLAI ÜGY.

A miskolei ref. női fillér-egylet.

A reménység meg nem szegyenit.

Hit, erős hit Istenben, remény a jövőben, szeretet az ügy iránt, melyet szolgálunk, győzelmet szerez, sikert arat.

Nem bizonyíthatná ezt világosabban semmi sem, mint egyházközületli leánynevelő-intézetünk sorsa, története.

Ahány fejlődési szaka volt a legújabb magyar kultúrának a leánynevelést illetőleg, ugyanannyi akadályba ütközött ez a mi jó, szerény iskolánk. Hogy az akadályokat elhárítsuk, ahol sem erős akarunk, sem kedvünk nem volt. »Potentes potenter agunt,« ezt ismételtük mikor az állam polgári leányiskoláját évről-évre erősítette, jobban-jobban fölszerelte s gazdagabban-gazdagabban ellátta tanerőkkel; ezt ismételtük, midőn az egeri érseki zárda megnyílt, ezt ismételtük működése folytán. De hogy kísértsük meg mi is, már amennyire tőlünk telik, tenni, hatni, hogy kiálljuk a versenyt: erre, mintegy valami lidérenyomás által visszatartva, nem voltunk képesek.

Eszközöltünk ugyan időnkint gyűjtéseket, tartottunk évenként jötekönyvű összejöveteleket; de ezeknek eredménye csak arra való volt, hogy tatarozzunk, gyűgyűtsünk; nem, hogy gyökeresen javítsunk a helyzeten.

A Sárospatakon tartott júniusi közgyűlés 1886-ban, korszakof alkotott leánynevelő-intézetünk történetében, teljesen elfogadván azon tervezetet, azon munkálattal, melyet a fötisztelendő Kun Bertalan püspök és Ragályi György kettős elnökletele alatt kinevezett bizottság, ezen közgyűléshez benyújtott.

Es ez a tett hasznos, üdvös, áldásos eredményeket szült már rövid felev alatt is.

A tanerők, fizetésemeléssel, rendesebben díjaztatnak, taneszközök és vegyes szükségek, mindig a legszükségesebbek határa közt, rendesebben szerzetnek, pontosan fedezetnek; egy női convictus számára már fedel alatt áll az oly díszesnek ígérkező épület és a negyedik tágas tanterem.

Gondoltuk volna-e ezt még pár évvel? En se gondoltam, csak reméltem és hittem. És ez a remény engem meg nem szegyenített.

Sőt mintha türelmem, reménységem, kitartásom az égtől jutalmaztatnék, a munkálatunkban hangsúlyozott elemi négy osztály létesítése is meg lesz a közel jövőben.

Elmondom ennek is történetét, tanulását azoknak, kik sötét üvegen nézve, bizni sem önmagukban, sem az emberekben nem tudnak; vigasztalásul a hosszan tűrőknek, az eszményeknek élőknek.

A sárospataki közgyűlés jegyzőkönyvileg értesítette a miskolei ref. egyházat, hogy az egyházközület által épen a gyűlés folyamán megszüllardított, épülettel bővített, alappal ellátott felsőbb leánynevelő-intézettel szerves összefüggésben levő elemi négy osztályú iskoláról gondoskodjék.

Az egyháztanács tárgyalta egyházközületünk e jegyzőkönyvi kivonatát s Mikulecky István főgondnok

elnöksége alatt bizottságot nevezett ki, mely a fontos, igen lényeges kérdést megoldani hivatva lesz.

A bizottság, élén *Kun Bertalan* püspökkel és a faradhatatlan, tevékeny és sikeres működésű főgondnokkal, *Mikuleczky Istvánnal*, a miskolci ref. elemi iskolai szék elnöke, *Nagy Ignác* indítványára egy áldásos működésű női egyesületet tekintett bizalommal. És bizalmában nem csalatkozott. Ez az egyesület „*A miskolci ref. női fillér-egylet.*” Fillérekből, tagjainak éventéni adományából, néhány alapítványból mintegy húszezer forint tőkéje volt ezen egyesületnek a múlt év végén. S mi a célja ezen egyesületnek? Szegény, különösen leánygyermekeket iskoláztatni, neveltetni. Éventeken 40—50 azon szegény leánygyermek száma, akiket ezen áldásos működésű egyesület tanítás és nevelés áldásában részesít, nagy öröme a jótékonyagárol országosan ismert öv. *Szathmáry Király Pálné*nak, akinek édes gyermeke ezen egyesület, lévén ő eleitől kezdve annak nagyerdemű, buzgó elnöke. Az egyesület élén áll még egy női választmány. Miskolc előkelő és polgárosztályú ref. vallású nőiből. *Kun István* pénztárnok és *Kun Pál* jegyző.

A miskolci ref. egyház tanácsa, a ref. női fillér-egylet alapszabályai értelmében, teljes bizalommal fordulhatott elemi leányiskolája kérdésében ezen jótékony egyesülethez, fölkerve azt, hogy nemes célja kivételére, a rendelkezése alatt álló összegből, adjon legalább 3000 frtot. A fillér-egylet folyó hó 3-án, délután közgyűlést tartott, melynek öröndetes határozata röviden ez: A fillér-egylet, viszont-szolgálat fejében is, a miskolci ref. értelmiségnek, melynek adományából gyűlt jórészen a fentebb jelzett tőkeösszeg, megszavazza a miskolci ref. egyház tanácsa által kért 3000 frtot, csupán azt kötvén ki, hogy a majdan szervezett elemi leányiskolában a fillér-egylet által kijelölendő 4 leánynevelőnek éventénként ingyen oktatásban részesíttessék. Mígban pedig ezen 3000 frtnyi segélyösszegnek, még jövő évi kamatait is élvezni óhajtja a fillér-egylet, hogy ezen kamatjövedelem, a pénznek azonnal kiszolgáltatása által el ne enyészessék, kikötötte azt is, hogy a miskolci ref. egyház, azon növendékek ez évi tandíjait, kik a fillér-egylet költségén taníttatnak, elengedje.

Íme a miskolci ref. női fillér-egylet, közgyűlésében csak folytatta a sárospataki közgyűlés példáját a buzgóságban, az áldozatkészségben. A református hagyományos buzgóság lassulni kezdő érvérese sebesebb, elevenebb lett úgy Sárospatakon^{*)}, mint Miskolcon, leánynevelésünk ügyének felvirágoztatására.

S most már a buzgóság faklyája új tüzet, új faklyát gyújt. Aláírási ívek indíttatnak Miskolc tehető, református családjaiból s nincs semmi kétség, hogy a közel jövő a nyolc-osztályú, teljesen berendezett, táptévezett ellátott, virágzó ref. leánynevelő-intézet felé deríti hajnalát.

És ha ez meg lesz, hány szív dobog fel örömben, akinek részök volt az alkotás művében? Hány szülő örömkönyve rezdül, akik bizalommal adhatják gyermekeiket e helyre? Hány leánya ajkára nyílik imára, aki szomjuhozza a nevelés, tanítás édes italát!

Nekem is lesz örömem. Az én szívem is feldobog. Istené legyen a dicsőség, aki az emberi lelket hitel, reménnyel, szeretettel, mint hármas ércepaisszal felvezette, s aki tűrni, lemondani megtanít, hogy az erőtlenségben hatalmát megdicsőítse!

Tóth Pál.

^{*)} Itt most — fájdalom! — ismét lassúdni kezd. Az áldozók száma kevés s a külső segítség semmi.

TÁRCZA.

Az ellentétes theologiai irányok küzdelméhez.

Schweizban, a reformáció és általában a szabad eszmék ez újabbkori klasszikus hazájában, folyvást erősen kell küzdenie a szabadlevé theologiai irányzatnak az orthodoxiával s az ugynevezett *positív* irány képviselőivel, akikről régen tudjuk azt, hogy, épen álláspontjuknak bizonytalansága és a saját maguk közt is tapasztalható nagymérvű ingadozás és sokféle-hűzés miatt, szinte leleményesek a különféle elnevezések feltalálásában és akik a legújabbban a „nem reformálók” egészen szintelen és ruganyos címét vették fel magukra.

Ez utóbbi iskola kiválóbb képviselői rendszeren *Böselből* kerülnek ki, s míg a szabadelvűek csendesen és minden zajosabb feltűnési viszketeg nélkül végzik munkájukat a tudományos theologiai kutatás terén, a legnagyobb kimélelet tanúsítva eközben a gyakorlati egyházi élet dolgai iránt; addig az utóbbiak ugyanam folyvást futják a harci riadót, s koronként gondoskodnak arról, hogy a különben békés kedélyek felzavartassanak s rendszeren egy-egy felületen, a másként gondolkozókat piszkoló irattal felelnek amazok tudományos vizsgálódásainak eredményeire, s nagy büszkén appellálnak aztán arra a néposztályra, amely pedig, tudvalevőleg, még Schweizban sem igen foglalkozik az ide tartozó kérdésekkel mélyebben, s így semmiféle sem lehet illetékes bíró a komoly jelentőségű per eldöntésében.

Igy történt meg, hogy *Ecklin Vilmos*, baseli lelkész; legközelebb is egy iratot tett közzé, ez alatt a cím alatt: „*A biblia és a reformtan, egymásmellé állítva.*” Ez irathan ajánlatraméltó felületességgel és a legnagyobb roszakarattal igyekszik pelengére állítani a szabadelvű theologiai irányzatot s ezzel szemben elhithetni a dolog felett nem gondolkodó néptömegeket azt, hogy nincs másutt idvesség, mint kizárólag a pozitívek, a „nem reformálók” táborában. E galázkodó iratra aztán *Wirth Zw.* egy nyílt levélben válaszolt, s minthogy válasza a mi magyar protestáns egyházunkra nézve is tanulságos lehet s mindkét ellentétes tábor nézeteit elfogulatlanul ítéli meg, hadd álljon itt a nyílt levélnek néhány részlete, ismertetés végett.

„Ami az Ön iratának tartalmát illeti — mondja *Wirth* — szívesen ismerem el, hogy az az egymástól eltérő irányokat lehetőleg tárgyilagosan iparkodott feltüntetni. Mert hiszen itt egy-egy szóserinti idézet a reform-irányú iratokból, amott meg a bibliából, hát ugyan lehet-e ennél már részrehajlatlanabbul látni a munkához! S dacára ennek, engedje meg ön nekem, ha ezt az eljárást mégis egészen merevnek és annyira tarthatlannak jelentem ki, hogy annak alapján sem a reform, sem a bibliai tanokra vonatkozólag, nem nyerhetünk ám egy egész s teljesen kibomborodott képet. Az elsőre vonatkozólag nem azért, mert hiszen csaknem kizárólag oly helyeket idéz ön rendszeren, amelyek élesen jelzik ugyan az orthodoxia és a

mi nézetünk között levő ellentéteket, de aztán hallgatag siklik el az olyan helyek felett, amelyek magára tulajdonképeni keresztyén és vallásos tartalomra vonatkoznak. Őn ugyanis lényegileg a mi nézetünknek csak *negatív* oldalát juttatja szóhoz, hanem elhagytja aztán mindazt, amit mi is hiszünk és tanítunk önökkel együtt, a mindeket kormányzó, mindentudó, szent és kegyelmes istenről, annak az emberekre vonatkozó üdv-elhatározásáról, Krisztus személyének és váltáságmunkájának jelentőségéről, az általa alapított istenszörzág dicsőségéről, az ima erejéről és áldásos hatásáról; amely eljárás különben egészen alkalmas eszköz lehet ugyan az ön céljaira nézve, de bizonyára nem ismerteti meg álláspontunkat olvasóival, sőt ellenkezőleg csak azon, már régebben heléjök oltott életelőben erősíti meg azokat, hogy mi oly emberek vagyunk, akik csak tagadunk, rombolunk és akiket, mint „*hitelleneket*,” mindenkinek kerülnie kell. Dehát, az ön eljárása mellett, a *bibliai tan* sem jut el őt megillető jogaihoz; mert ugyan lehet-e hat theologiai kérdéseket úgy eldönteni, amint ezt ön teszi, akkor, mikor egy pár száz, az összefüggésből kiszakított bibliai helyet hord össze s össze-vissza hányva idézi az ő- és új-szöveget, a synoptikus és a jánosi, a páli és más lókusokat, anélkül, hogy aztán magyarázná is azokat, vagy mérlegelné azok összefüggését, s csak a legkisebb különbséget is próbálna tenni a vallásos kedély képes nyelve és a boncoló értelemnek már fogalmakat is kifejező beszéde között. Avagy helyes felfogása-e ez a bibliának és avagy szabados dolog-e azt így használni fel? Van-e az ilyen idézetekkel való játéknak csak a legkisebb hasonlósága azzal, amit „*bibliai theologianak*” szoktunk nevezni? Igazán, ítélni képtelen embereknek kell lenni azoknak, akiknek ön az ilyenekkel inponálhat!

Messzire vezetne az, ha itt mindazon pontokra ki akarnék terjeszkedni, amelyekben próbálja ön a *bibliai s a reformtan* között levő ellentétet feltüntetni. Azonban iratának alapelvzetére és az abból levont következtetésekre kénytelen vagyok mégis néhányszor észrevélt tenni. Azt mondja ön: „*Vagy-Vagy*” és ebben, bizonyos tekintetben, kétségen kívül igaz van. Mert ha pusztán csak erről az alternatíváról van szó: *Vagy* vak tekintélyengedelmesség, *vagy* pedig önálló igazságüvárulat: *vagy* egyenesen isten szavának és csalhatatlan igazságnak kell tekinteni és hinni mindazt, az első betűtől az utolsóig, ami csak a bibliában áll, *vagy* pedig szabad vizsgálódás a bibliával szemben is; nos hát, igen, ez esetben egy harmadik nem gondolható. Dehát jegyezzük meg jól, hogy akkor aztán nemcsak mi, szabadelvűek, maradunk ám az utolsó sorban, hanem ez esetben az *összes tudományos theologia* is elkárhozik az ön ítélőszéke előtt. Mert hiszen nevezzen ön nekem csak egyetlen hírnevesebb theologust az újabb korból, aki, ha nem pusztán csak vallásos épületességről, hanem fogalmilag is pontos magyarázatról van szó, ma már a régi felfogást ténne magáévá, példának okéért az ő egyházi, vagy akár a reformátói hitvallásoknak az írás inspiratiojára, Krisztus istenségére, természetfeletti születésére, váltáságmunká-

jára, feltámadására, mennyhemenetelére és visszajövetelére vagy a hittannak bármely más pontjára vonatkozólag, s aki mindezeket nem különféle kikötésekkel és sokféle átdolgozással és magyarázatokkal tanítaná.

Ha pedig ön, az ön „*Vagy-vagy*”-ával csak minket akar találni, s azzal aztán azt akarja mondani, hogy a protestáns egyházban csak kétféle emberek vannak, nevezetesen: *bibliai hitvek*, a szó szoros értelmében és *reformerek*, abban az esetben önök állítása ellenmondásban áll a világos tényekkel. Mert hiszen avagy nem tud-e ön semmitsem az úgynevezett „*közvetítő theologia-ról*”? és a „*közvetítő theologia*król”? Az, természetesen, alkalmasabb lehet az ön céljaira, hogy az összes keresztyén világot fehérre és feketére, pozitívra és negatívra, hívőre és hitetlenre osztja fel; igen, dehát, hogy áll aztán ez az osztályozás az igazság és a valóság előtt? Még talán önök magának is zavarba kellene jönie, ha oly theologusokat, mint pl. De Wette, Hagenbach, Dörner, Müller Gyula, a megholtak, vagy a még most is élők közül, Ritschl, Schultz, Beyschlag és mások, ebbe a schablonba kellene beszorítani; mert hiszen az ön „*vagy-vagy*”-ára, a közvetítők táborából is azonnal ez a határozott felelet hangzanék: „*sem-sem*.” És valóban a szélsőjobbtól a szélsőbaloldaliig oly sokféle árnyalat, közbülső lépcsőzet és átmenet létezik, hogy merő önkény és végeredményben csalódás, sőt tudatlanság kell ahhoz, ha valaki, mint ezt ön is teszi, ilyen határovolokat iparkodik felállítani.

Bázeiben egyébiránt eme két táborra való elkülönítésnek munkáján szerezésesen keresztülestek az emberek. Ott ugyanis, a vallásos meggyőződés közt levő megkülönböztetés és a közöttük levő nagyszámú szabadgondolkodóknak elemek dacára is, sikerült valamennyi „*nem reformert*” (így hangzik a legújabb technikus kifejezés), a „*positívok*” tetszetős címe alatt, egy látszólag összetartó egészzé olvasztani és a gonosz „*Reformerektől*” ilyen áthághatlan választófallal elkülöníteni. Azon azonban valóban csodálkozom, hogy az emberek nem érzik a táborukban létező emez állapotnak *belső valótanságát*. Dehát ugyánlázik: ezek az emberek szándékosan ápolják azt az illúsiót, melyszerint, a „*reformerek*” kivételével, a többiek valamennyien a legszebb hitegyesség által vannak egymással összekötve, hogy így aztán amazokat teljesen elszigetelhetők maguktól. És a dolgot nem értők ezt valóban el is hiszik, mások pedig úgy tesznek, mintha ők is elhinnék. Így történnik meg aztán, hogy orthodox körökben, a vallás dolgait illetőleg, minden lehetséges, csak aztán - reformert - ne legyen valaki; hogy ott sokkal jobb szemmel nézik azt, ha valaki éveken át nem jár a templomba, mint azt, ha szabadelvű predikátorhoz megy; nemcsak, hanem, ha valaki az elkülönítést egész a nevelésig viszi. S mindez aztán nem szorítkozik csupán csak az egyházi életre, hanem érezhetővé lesz a mindennapi foglalkozás, a társadalmi viszonyok, sőt magának a jótékonyaságnak és közhasznosság-nak térein is egyaránt. (Vége köv.)

Mitrovics Gyula.

KÖNYVBIRÁLAT.

«Görög nyelvtan.»

Az összehasonlító nyelvészet eredménye alapján, iskolai használatra írta Dóczy Imre, gimnáziumi tanár. Budapest. Az Athenaeum részvénytársaság könyvnyomdája. 1887. Ára 1 frt. 80 kr.

Gimnázium számára készült nyelvtani kézikönyvről akarávni szólni, szükségesnek látom mindenekelőtt érinteni azon általános irányelveket, amelyek figyelemben tartása mellett kell, szerény nézetem szerint, valamely gimnáziumi nyelvtani kézikönyvet szemügyre vennünk. avégből, hogy megtudjuk: vajjon megfelel-e az ama célnak, amelynek munkálására, mint taneszköz, hivatva van.

Az első szempont szerint, azon kérdésre kell megfelelnünk, hogy vajjon a tankönyvirodalom terén a mű jelez-e haladást, vagy legalább lézogat pótol-e.

A második, amely, felfogásom szerint, döntő fontosságú, azon kérdés körül fordul meg, hogy vajjon a kézikönyvben az általa felölelt tananyag akkép van-e tárgyalva, feldolgozva s összeállítva, amint a tudomány és tanügy jelenlegi állása megkövetelik, szóval van-e tudományos és tanügyi jelentősége.

Harmadszor s végül azt kell megtekintenünk, hogy megvan-e választva kellőleg a tananyag, annyit ölel-e fel, amennyit a fennálló viszonyok között az iskola céljának megközelítése végett felölelni multhatatlannal szükséges, szóval annyit *markol-e*, amennyit éppen *szoríthat*.

E szempontokhoz képest öbajtok én a címben említett műről nagyon röviden szólni.

Mindenekelőtt azt kell megemlítenem, hogy a görög nyelv, bizonyos tekintetben, különösen kedvező helyzetben van az összes gimnáziumban tanított nyelvek között. Mig más nyelvek, így például még a latin nyelv tudományos alapon való tanítása tekintetében is, elágaznak a vélemények, s ennek folytán más-más változatban, időről-időre harcok törnek ki, amelyeknek végeredménye a vélemények minden irányban megnyugtató kiegyenlítése nem lehet, már csak azért sem, mert a felelnél ama vélemények megalkotásában az alap, amelyen állanak, ehhez képest a célkitűzés is, egymástól nagyon elütő, sőt gyakran egymással merőben ellenkező: addig a görög nyelvvel szemben egészen sajátágosan, de mindenesetre nagyon bőlesen, mindenki egyezőleg vallja, vagy legalább halgatóság elismeri, hogy az elért vívmányok teljes felhasználásával s egészen tudományos alapon kell tárgyalni. Ennek dacára legtöbb görög nyelvtanaink, bár felhasználták a nyelvtények magyarozatánál a nyelvtudományi kutatások újabb eredményeit; különösen rendszer, besorolás tekintetében a régi iránynyal még eddig szakítani nem tudtak. Ehez járul még az, hogy e nyelvtanaink, s közöttük éppen, mondhatsz, a legjelesebbek, német művek átdolgozása; tehát nem olyan művek, amelyek eredetileg magyar tudós által, magyar viszonyokra alkalmazva, kizárólag magyar tanulókra való tekintettel volnának

szerkesztve. Oly nyelvtanban pedig, amely eredetileg német tanulók számára van készítve, a nyelvtények számos helyen azzal az előleges feltevéssel vannak felöntetve, hogy a tanulónak az övével rokon nyelvtünetményeivel van dolga, ami a magyar tanulóra nézve éppen nem áll. De van továbbá a tankönyv szerkesztésében a tárgyalás modorára, a német tankönyvirodalomban s a tanügyi téren a mieinknél fejlettebb állapotoknak, tete-mesebb tanóraszámoknak stb. is. Mindezek a tényezők oly apróbb-nagyobb eltéréseket szünek, amelyek megküzdnek olykor bármely gonfos, figyelmes és szakavatott átdolgozó igyekezetével is.

A kezeink közt levő új tankönyv, amellet, hogy határozottan az újabb tudományos alapra helyezkedik, teljesen önállóan szerkesztett mű; általa a görög nyelvtan szerkesztésében a magyar genius az idegen minták nyűge alól szabadul fel teljesen. Mondanunk sem kell tehát, hogy a mű valóban helyet pótol.

Másodszor a tankönyvnek azon célhoz képest, amelyet maga elé tűz, természetesen nem lehet, vagy ritkán lehet valami újat létrehozni, s nem szabad oly kérdéseket, amelyek a tudományban még teljesen tisztázva nincsenek, talán éppen széltében-hosszában tárgyalni. Ellenkezőleg, szorosan szem előtt tartva az iskola célját, csak azokat lehet felölelni, amelyek már teljesen tisztázva vannak, s csak azokat a vívmányokat kell megragadni, amelyek a tanítást behatóbbá, a tanulást értelmesebbé tehetik. A tudományban, annak bármely terén, a haladás tulajdonképpen, igazi lényegében, a módszer fejlődésében, tökéletesedésében áll. Minden lépés, amely a módszer tökéletesedése tekintetében történik, a tényeket tisztább világításban tünteti fel; általa a szellem mind mélyebben hatol a dolgok lényegébe s számos, addig még nem értett vagy nem egészen értett tünetmény válik az emberre nézve érthetővé, tisztán felfoghatóvá. A tankönyvnek már azokat az előnyöket kell megragadnia, felhasználnia, amelyeket a tudományos módszer tökéletesedése a tanítás céljaira nézve nyújt. E tekintetben formálható s állhat meg az a kívánalom, hogy a tankönyv tudományos legyen.

De még ez nem elég. Szükség, hogy a tankönyv-író e mellett folyvást figyeljen arra, hogy gyermekek számára ír. S ez azt szabja eléje, hogy mind abban, amit mond, szorosan alkalmazkodjék a gyermeki lélekhez; úgy tárgyalja a felölelt anyagot, hogy az általa mondottak könnyen útát találjanak ahhoz a szellemhez, amely még tudományos tételeknek tisztán tudományos módszerben való tárgyalására képtelen; amely még a fejlődés útján van, s teljes fejlettségét az általa nyújtott anyagok a korábtan elsajátított ismeretek segítségével, a korábban szerzett készség, szellemi ügyesség felhasználásával való feldolgozása által is nyeri.

A legteljesebb örömmel, a legszivesebb készséggel tehetünk vallomást arról, hogy a kezünk közt levő tankönyv, az itt körvonalozott kívánalmaknak egészen megfelel. Amint már fentebb is volt érintve, őszintén, határozottan a tudomány mai állása, fejlettsége által köve-

telt alapra helyezkedik. Ez álláspontból kifolyólag, felhasználja mindazt, amit a tudomány haladása folyamán a nyelvtények érthetőbbé, tisztábbá, könnyebben felfoghatóvá tétele érdekében határozott nyereség gyanánt felmutathat; határozott nyereség gyanánt, mondom, mert oly dolgok tárgyalásánál, amelyek még eléggé tisztázva nincsenek, vagy amelyekben a régebbi irány egyszerűbb magyarázat módot kínál, a tüneményt inkább megjelöltlenül hagyja, vagy magyarázatában inkább a régi irányt követi, mintsem a kimagyarázás helyett zavart támaszson, vagy a régi teher helyett új, még nagyobb terhet rakjon a gyermeki vállakra. S itt egyszerűsödik különösen kiemelendő az, hogy az ismeretlér ismeretlenre» elv szoros szemmel tartása, szigorú alkalmazása mellett jár el folytonosan, s a már megszertelt ismeretekre való támaszkodás, a számitásba vehető szellemi készség, gyakorlottság felhasználása mellett halad lépésről-lépésre tovább és tovább.

De ezenfelül a mű sokkal nagyobb önállósággal van szerkesztve, hogy még ott is, ahol teljesen járt ösvényen halad, a tárgyalás alá vet dolgoknak bizonyos, saját színezetet ne adna s ezáltal nekik az újság ingeret ne kölcsönöznék. Még ezen kívül azonban van benne több fontos újítás is, ilyen például az igeidők beosztása, amely szerint benne az igeidők a *folyo, beállás és bevezetés* esekévé idejének három csoportjaira oszlanak. Ez pedig szerény nézetem szerint, midőn az igeidők jelentésének, értékének felismerését könnyíti meg, ami a görög nagyszámú igeidőkkel szemben a saját nyelvében aránylag csekély számú igeidőket ismerő magyar tanulóra nézve nem csekély vívmány: egyszerűsödik amaz igeidők mondatbeli funkcióinak felismerésére s a mondatban való átgutatos és ügyes alkalmazására is segíti. Továbbá kiemelendő még különösen az, hogy benne a határozó mondattagok egészen új, sajátos módszer szerint vannak csoportosítva. Ez újabb magyar nyelvészeti iskola számos nagybecsű vívmányai mellett, sajnos, a tankönyveket a határozóknak a növedékek által alig megjárható labirintusává tette. Ez útvesztőben való eligazodást munkájára már e műnek a határozók csoportosításában követett s fentebb említett módszere¹⁾.

Ily érdemeinél fogva, úgy hiszem, teljes joggal mondható ki a műről az az ítélet, hogy határozott nyereség tankönyvirodalmunkra nézve. Így állván a dolog, megvallom, némi tartózkodással becsatlakozom e derék művel szemben a harmadik szempont taglásába. Tekintve ugyanis azt, hogy részint a növedékeknek más tantárgyakkal való elfoglaltatása, részint a görög nyelv számára kiszabott rövid idő, részint a görög nyelv és irodalom gimnáziumi tárgyalásában kitűzött cél miatt az oktatásnak a nyelvtani tanfolyamon sokat időznie nem lehet s oly korán, amin csak lehetséges, irodalmi művek olvasására kell térnie: e tankönyv, mivel — gyakorlati könyv

nélkül — 331 lapra terjed, kissé terjedelmesnek mondható. Ezt, felfogásom szerint, leginkább az idézte elő, amit a szerző, műve bevezetésében (V. és VI. l.) annak kidolgozására nézve előad. Azt mondja bevezetésben ottan, hogy e tekintetben különösen két szempontot kíván kiemelni. *„Az egyik a magyarság, a másik a latinság szempontja. Sohasem tevéstém szem elől a magyartanuló érdekeit, s nemcsak a magyar gondolkodás szempontjából indultam ki a nyelvtünemények magyarázatánál, hanem többnyire szembe is állítam egymással a görög és magyar nyelvi sajátosságokat, utalva a benők nyilatkozó gondolkodásmód hasonlóságára vagy különbségére... Hasonló gondot fordítottam a latin párhuzam keresztülvételére is; s úgy gondolkozom, hogy a görög nyelvi oktatásnak még a latin nyelvre nézve is pótolnia kell némileg azt, amit az alsóbb osztályokban a gyermekek fejletlensége miatt el kellett mellőznünk, oda törekedtem, hogy a folytonos összehasonlítás által a latin nyelvi ismeret is tisztább világításba jusszon, s a két nyelvi rokon jelenségei összefüggőnek a növedékek lelkében.”* Úgy látszik, hogy a szerző ezen igen helyes szempont szerinti közvetítés tekintetében, főképp a latin nyelvre nézve, azon tanároknak, akik a két nyelvet és irodalmat, t. i. a latint és görögöt, a gimnázium felsőbb osztályaiban tanítják, nem igen bízik. Mert, ha már a helyzet olyan, hogy az egész terjedelmes tananyag rendszeres tárgyalásáról a növedékek idejére, egyelőre elfoglaltatására való tekintetből kell mondanunk: a tanítóokra marad az a komoly feladat, hogy a kelő alkalmak megragadása mellett pótolják azt, amit lehet, s terjeszkedjenek ki annyira, amennyire éppen képesek, s így már csak didaktikai szempontból is szükséges, hogy a latin és görög nyelv és irodalom egy-egy osztályban egy kézben legyen.

Másfelől azonban, hogy teljesen méltányosak legyünk, el kell ismernünk, hogy a növedék a részére kiszabott rövid idők alatt, manapság az egész görög nyelvet, különösen ennek mondattani része rendszeres áttanulására absolute nem ér rá, s emiatt bármilyen tankönyv mondattani részét is csak segédkönyvül használhatja az irodalmi művekkel való foglalkozás közben. Így tehát itt is kimondhatjuk azt, hogy nagy hasznára válhatik s nagy könnyebbévé szolgálhat a növedéknek az, ha egyélt alkalmas, minden szükséges törvényét világosan, szabatosan és könnyű nyelvezettel körvonalozó segédkönyv kalauzolja az irodalmi művek olvasásában.

A mű, ismétlem, határozott nyereség tankönyvirodalmunkra nézve. Ajánlom t. kaptársaim nagybecsű figyelmébe.

Zsoldos Benő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Örömműnep.** A pélsüci ev. ref. egyház folyó 16-ikán ünnepli meg — mint értesülénk — sokérdemű lelkésze, *Szentpétery Sámuel*, gömöri kjerdeműlt esperese volt zsinati, konventi, énekügyi bizottsági tag s egyházközületi tanácsbíró stb. hivataloskodásának 50-ik évfor

¹⁾ E módszerét a mű szerzője az országos középiskolai tanáregyesület 1885-ik évi közgyűlésén fejtekte ki egy új című értekezésében: „A határozók logikája.” L. ezen értekezést az „Országos középiskolai tanáregylet közlönyé” 188⁶/₉. (XIX) évfolyam. 67—82. lapjain.

dulóját. Az ünnepély, az ünnepelt kívánsága szerint, lehető esendben és szük körben fog lefolyni s különösebben csak a pelúci egyház és Pelső városára korlátozódik, mint amelyek első sorban voltak élvezői az 50 éves hivataloskodás áldásos eredményeinek. De túl Pelső és túl Gömör határain bizonyára sok szív dobban öröme attól a tudattól, hogy a prot. egyház egyik nagyhiúság szolgájának a gondviseles kegyelme tisztas vénéget engedett. *Szentpétery Sámuel*, amint mi ismerjük, egészen sajátos papi típus. Családi élete folytonos istenisztelest s akik őt az ő boldog otthonában tanulták ismerni, a családalkozás bizonyos nemével beszélnek róla s az ő háznak titkos vonzerejéről. Nagy hitével kibírja a szívet marangoló csapásokat s emelt fővel jár a szenvedések Geisemáné kertjében is. Lelekesültségében keblére ölelné az egész világot, hogy mindenki boldog legyen. Egyházat s Pelső városát szinte újra teremtette. A tisztáninni egyházkerület történetébe is beírta nevét tényeivel. Mi — óár bizonyos tekintetben elvi ellenfelei — őszinte tisztelettel nyújtjuk neki az elismerés koszorúját s szívünkbeli kívánjuk kerületünk eme derék veteránjának, hogy az isteni szeretet *„oldjon napjaihoz napokat, esztendőhez esztendőket s adja meg neki, amit szíve kíván!”*

— **Gimnáziumi reform** van ismét készülöben. Folyó hó 11-ikén ugyanis Trefort miniszter a kezéigébe eső tanácsokkal, igazgatokkal és tanárokkal bizalmas értekezletet tartott, amelyen megállapították, hogy a gimnáziumi oktatásnak még mindig bajai vannak, de ezek nem annyira a tantervre, mint inkább a tanításmódra, enyhe eljárásra és a tanárok hiányos képességére vihetők vissza. A baj különösen a latin, német nyelvet meg a magyar irodalom és földrajz tanításánál mutatkozik. A realltudományokkal — úgy mondják — eléggé jól áll a dolg. A nyelvek tanítása módszerjavítást, az irodalom azonban tárgyi módosítást igényel; a földrajz pedig mindeztől is megkivánja; sőt itt a tankönyvek is revízió alá veendőek. Hogy baj van, az bizonyos. A földrajz tankönyvek mielőbbi átnézését, s a földrajz tanításában elkezdett divat kiküszöbölését mi is sürgösnak tartjuk, habár irtóznak is az örökös reformtól.

— **Candidatio.** A *Szilicei* (Tornamegye) papi állomásra kijelöltettek: *Kerekes Károly*, égerszögi; *Ragályi Géza*, szádellői; *Gyarmathy József*, jósafoi; *Arday Dániel*, zsarnói lelkészek.

— **Papválasztások.** *Harmaci* (Gömörmegye) lelkészé *Simon István*, szutori lelkész; *csáthi* (Borsodmegye) lelkészé *Bodolay István* miskolci s.-lelkész választott; mindkettő egyhangulag. Gratulálunk az egyházaknak is, az érdemes fiatal erőnek is!

— **10.000 forintos alapítvány.** Római katolikus atyánkfiai között megdöbbenést okozott az a hír, amely egy prot. irodalmi társulat keletkezését tudatta a nagy közönséggel s legott kész náluk a pénz és buzgótság a felelmes válható társulat ellensúlyozására. Ezt bizonyítja *Irsik Ferenc*, szatmári kanonok ténye, ki — mint a napi sajtó hírrdeti — tüzet kapva a protestánsoktól — 10.000 frtot ajánlott fel egy, a *„Szent-István-Társulat”*

aegise alatt létesítendő kath. irodalmi társulat céljaira. Lelkesen írja alapító-levelében: «ne sokat gondolkodjunk, késlekedjünk tehát; tettel fogjunk hozzá. Macte virtute et animo.» Bizonyára sokan lesznek, mert lehetnek is! — kik e derék példát követni fogják. A pénz, de meg a protestánsellenes gondolkodáson sem fog múlni, hogy mielőbb katolikus szellemű tudományos művek lépjen el a magyar irodalmat. . . . Csak az a kérdés: képes lesz-e ez az irodalom a XIX-ik század szellemét a maga hódító útjában megállítani? Lesz-e egy újabb *Pázmán* s lesznek-e *Rudolfok* és *II. Ferdinándok*, akik könnyűvé tegyék az új Pázmánnak a régi dicsőséget?! Mi hiszszük, hogy nem; épen azért kíváncsian várjuk a kérdéses társulat irodalmi termékeit, sőt kedvező jelnek tartjuk az ellenirányú mozgalom ébredését a magunk társulatának jövőbeli szerencséjére is. Erdekese egyébiránt az a tájékoztatás, amely még a 10000 frtos alapítvány tételére képesített kanonok urát is jellemzi. Ő s közülök sokan mások is azt hiszik, hogy mi, protestánsok, csak épen most s talán épen ő ellenük próbálgatunk társulni, tudományos irodalmunk emelése végett. Nem új és nem is anti-katolikus dolog ez, reverendissimo! Csakhogy egy kicsit igen szegények vagyunk!

— **A nagy-kállói ev. ref. egyház** orgonáját minden nagyobb zaj és hűhó nélkül 1886. december hó második felében állíttatta fel. Templomába s a karácsony-ünnep első napján átadta rendeltetésének. Az egyház buzgó lelkesze karácsonyi beszédébe (Luk. H. 14.) mely egyszerűsmind orgona-avatási beszéd is volt, beleszólt — az egyház tanai, története s kultusáról szólva — az orgona, mint a kultusz emeléről mondhatókat is, hogy t. i. az orgona a szívet ragadja meg az énekes dőcögését simítja el sat., s ezáltal a nagyon is száraz és kiválóan a lélekre ható ref. istenisztelethez a szívet, az érzést fogalkoztatja. . . Az orgonát Augster József pécsi orgona-építő készítette. Felülvizsgálók: Beke Antal, hadházi orgonista és Nagy Kálmán békányi lelkész, hangverseny-organonának nyilvánították a művet. Az orgona 12 főváltozattal és több mellékváltozattal van ellátva, erős-hangú. Került 2500 frtba, melyet a kállói egyháztagok önkéntes adakozás útján hordtak össze, mi elég szép jele a vallásosságának a mostani nehéz időben.

— **Az elszászi főegyház-tanács** új szabályrendeletet állapított meg legközelebb a „*lelkészképesítésre*” vonatkozólag. E szabályrendeletnek főbb intézkedései a következők: A felkészítéskészség elnyeréséhez két vizsga sikeres kiállása szükséges. Mindkét vizsga Strassburgban tendő le, egy, erre a célra kinevezett vizsgáló-bizottság előtt. Az első vizsga fölvétele végett kinevezett bizottságnak tagjai: a theologiai fakultásnak valamennyi rendes és rendkívüli tanára, úgy azonban, hogy az elnökkel együtt 5-nél több censor nem lehet. A vizsga elnöke, a minisztérium által két évi időtartamra kinevezett rendes theologiai tanár. A második vizsgán működő bizottságnak, az elnökkel együtt 5 tagja van, akiknek többsége rendesen a gyakorlati lelkészek kiválóbbjai közül választatik, s a vizsga elnöke is mindig lelkész.

A theologiai tanárok közül ezen bizottságba legfeljebb egy választható be. Az első vizsga tantárgyai egészen elméletiek s szorosan tudományosak, amit eléggé bizonyít az is, hogy még egyházi beszédet sem kell az illető vizsgátevőknek írniok; pedig az eddigi alkalmazásában volt rendszabályok szerint, az egyházi beszéd és az úgynevezett próbakatechizáció szintén tárgyat képezte az írásbeli vizsgának. A második vizsga mindazon tantárgyakat felöleli, amelyek a gyakorlati lelkészet körébe tartoznak. Ezen második vizsga legalább is egy évi vikariatus után tehető le az első után, s e tekintetben kivételeket, rendkívüli esetekben csak a directorium engedélyezhet. Az egész rendszabály a jövő 1888. évi január 1-én lép életbe. Addig a lelkész-felavatási új rendszabályok is meg fognak állapítani. Most, mikor nálunk is új rendszabály lép e tekintetben életbe, s az egyházkerületeknek is fenntartottat az a jog, hogy az általánosan megállapított keretet magok töltsék be; azt hisszük: érdekes reflexiók tárgyat képezheti az itt közölt külföldi példa, s még a tüzetesebb eszmecserét is megérdemléné azok között, kiket ez a nagyfontosságú ügy közelebbről érdekel.

— **Új német egyházi lap indult meg** a beállott újjérvél. *Kiadja Stöckel Adolf*, a lap címe pedig «Deutsche Evang. Kirchenzeitung». Több hírneves munkatársra hivatkozik s rendkívül nagyhangú előszóval iparkodik magának híveket toborzani. Elmondja, hogy a prof. egyházközségi életnek és *önállásának* lesz a hájónka; birkozni fog a pápistákkal és egy hájszálalt sem enged a reformáció hit által való megigazulás tanából s általában a régi jó orthodoxiából, s oda fog hatni, hogy az állam elegendő eszközökkel járuljon az evangéliumi egyházi élet garáncálásához és erősítéséhez, annyival is inkább, mert hiszen a német állam, mai napság, rendkívüli kedvezményekben részesítette már a római katolikus egyházat is. E szép ígéreteknek csak az teszi előtünk gyantássá, hogy a lap kiadója — tudvalevőleg *udvari prédikátor*, s aki csak kevésse is ismeri a német egyházi állapotokat, az azt is tudja, hogy az egyházközségi élet szabadságáról, függetlenségéről ott aligha lehet beszélni, nagyobb ábrándozás nélkül, épen az államnak és az udvarnak ellenkező politikája miatt.

— **A németalföldi reform. egyház tanácsa**, e napokban, egy rövid, de határozott kiáltványt bocsátott ki, mely így hangzik: «Az egyháztanács, az amsterdami eseményekből merített tapasztalatai után elhatározta, hogy le fogja rázni magáról a synodális hierarchia által reákrakott jarmot s ismét életbe lépteti azokat az egyházi törvényeket, amelyek 1816-ig voltak érvényben. Ennek következtében a régi *«németalföldi református egyház»* név fog használatni újolag. Az egyháztanács a szerzett tapasztalatok után, nem fogja ugyan az egyházi vagyon és épületekre vonatkozó jogát érvényesíteni; de jogait különben minden más irányban feltartandja». F. hó 11-re egy külön egyházi kongressus hivatott össze, amelynek tárgya *«a zsinati hierarchikus járom»*-tól való megszabadulás megbeszélése. E napokban tehát erős krízisen megy

készül a németalföldi egyház. Az eredményről később majd megemlékezünk.

— **Az orosz kormány** ugyanám mutogatja erőszakoskodó hatalmát a vallás dolgaiban is. A hatalma alatt álló Lengyelországban egymásután zárta be az egyesült görög katolikusok templomait. Természetes, hogy a vallásához ragaszkodó nép aztán, míg csak lehetséges, ellenáll az erőszakoskodásnak; így történt meg például hogy legközelebb egy helyen a nép apraja és nagya a templomba vonult és a napot és éjet ott töltötte el, ily módon akarván megakadályozni templomuk bezárását. Céljokat azonban nem érték el; mert a nagyszámú esendőség szuronyral és kancsukával verte ki őket az istenházából. . . . Így diktálja ezt jónak és illőnek az orosz pápa lelkiismerete! . . .

— **A német birodalmi gyűlés** katonai bizottsága, mult hó 17-én tartott ülésében, egy törvényjavaslatot állapított meg, amely szerint a lelkészek, a lelkései hivatalra történt felavatásuk után, többé semmiféle katonai szolgálata sem fognak kötelezteni. A törvényjavaslat indoklásában igen szépen és részletesen kifejti azt, hogy mennyire ellenkezik általában a katonai szolgálatok teljesítése az egészen mástermészetű lelkési hivatással s mily káros hatása van annak a gyülekezeti életre, vallási és erkölcsi tekintetben, ha például hadjárattal alkalmával a lelkész kénytelen elhagyni egyházát, hogy katonai kötelességeinek eleget tegyen. Ez ellen az egészen helyes és okos törvényjavaslat ellen aztán, egy lelkész, egyik tekintélyes német lapban, szörnyű indignációval kel ki. Tiltakozik az ellen, hogy a lelkései kar líly módon megfosztassék a haza védelmezési jogaitól s egyéb győztes érveik között, még azt is felhozta, hogyha e törvényjavaslat elfogadtatik, vége a papi beszűkületnek, mert ez esetben a hadjárathal diadalmasan hazaérkezett, bármely *paraszti* híve is, szemébe mondhatja a *«gyáva»* szót. Bizonyára erős Kapisztrán-szellem az ilyen; de hát a pap maradjon pap egészen; ilyen minőségében is egészen jóra való szolgálatokat tehet ő hazájának s a fegyver által feltört, vagy épen bevészelt kézből kirimák ám a «szerelet megszentelt jegei.»

— **Az iskola és a hazai ipar**. A közoktatásügyi minisztériumban a mult évi végén tanácskozás folyt s hazai ipar javáért is az eredmény az lett, hogy az állami és az állam közvetlen felügyelete alatt álló iskolák kötelezve lesznek szükségleteiket hazai iparosoktól beszerezni, s hogy ez lehetővé váljék, a Szűsz Nándor vezetése alatt álló mechanikai tanműhely úgy fog berendezetni, hogy az a szükséges mértani és természetani eszközöket előállíthassa. Szívesen üdvözöljük e határozatot s e jó példaadást. Vajha aztán a felekezeti is mind megérteneék s például a németnyelvű apácá-iskolák, s a magyar nyelvűek legnagyobb része is, odaig fejlődne, hogy a magyar-haza szeretében, hogy ne hordatnák a drága felmunkákat Bécsből, a győnge és hui apák és anyák elhódítására és terhére.

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
számlával, eg évi 4 fr.
3 ft., előérre 2 fr. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábon petit sor többezer
való közlésénél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: »Algodnoki beigtatáskor.« 1887. január 24. *Raddesi György.* — »Pár szó az énekgyűző.« *S. Szabó József.* — »A miniszteri jelentés és az ev. ref. kánp- és főiskolák.« *Balrog.* — »Az ellentétes teológiai irányok küzdelméhez.« (Vége). *Mitrovics Gyula.* — »Temetési énekek.« *Czinke István.* — »Szentpétery Sámuel 50 éves jubileuma.« *Vatny László.* — »Püspöki körlevél.« — »Vegyes közlemények.«

Algodnoki beigtatáskor.

1887. január 24.

Míg a sárospataki főiskola sorsa felett a nagy alapítók gondja virasztott s fejedelmi lények, mint Lorántfy Zsuzsánna, az anya-madár szerelmével és a szárszemű gazda figyelmével vigyáztak ennek anyagi és szellemi boldogulására: addig a nagy közönségnek alig volt egyéb tenni valója ez intézet iránt, mint lekkesedni a patronusok tényei felett és felhasználni az ő bőkezűségök által tökéletesebbé tett intézet szellemi javait.

Bárkik teljesíték is a patronusok akaratát, azok minden érdeme és dicsősége a rendelkező nagyságát emelé a közönség szemében.

A demokratikus hajlamú fejedelemszony, ki férjével együtt a sárospataki tanintézetnek egyetemi rangra való emeléséről álmodozott, mintha nagy lelke megérezte volna a jövőt, engedett Comenius tanácsának s megkezdte a főiskolai felügyelet rendszerezését, odaállítván az intézet élére saját udvari tanácsosát, Klobusiczky Andrást, 1652-ben.

«Sicuti Salamon praefecit operariis praefectos et curatores — mondja Comenius —: ita tu quoque constituas scholarhas, qui operis a te mandatis et ab artificibus ad elaborandum susceptis intersint, urgent, dirigant, tamquam tibi redditori omnium rationes, ut ne opus hoc Dei tardtetur in manu eorum, qui sibi permisi langvescere possent.» Klobusiczkyknak, a főiskola első gondnokának és utódainak tehát az a szép feladat jutott, hogy ösztönöz érűl szerepeljenek azokkal szemben, kik az isten oltárának építése körül netalán resteskedve forgolódnának.

Igen ám, a békés viszonyok között!

De jött csakhamar a szomorú fordulat. Báthory Zsófia, mintha irigyelte volna anyósának nagy alkottsait, hátat fordított a protestantizmusnak, s magától vonszolt férjével együtt rossz szellemévé lett a

sárospataki főiskolának. Egy őrszem, egyetlen gondnok most már kevésnek bizonyult. «Necessitas ipsa jussit — írja Szombathy — ut scilicet viri politici, autoritate eximia praediti scholae negotia curarent, quin et curatores subalternos haberent.» s Hécei Baksai István, udvari tanácsos és Abaujvármegye főjegyzője, 1661-ben vice-kurátorrá választott. Ő volt e minőségben az első.

A kurátorok feladata ez idő óta kettőssé lett — fájdalom! — igen sokáig. Az üldözött protestantizmus ereje iskolájában dicsőítvén meg önmagát, az iskolák ellen fordult az ellenfél hirtelen megnőtt hatalma. A zarnoki jogaira féltékeny államhatalom és a lelkeken uralkodó római katholicizmus közös érdeke egyaránt úgy követelte, hogy a protestáns iskolák — a lelkiismereti szabadságnak eme büszke védvái — leomoljanak. Nem az ellenségem mult, hogy nem úgy történt; hanem ama férfiak tekintélyén és vasakarátán, kik — jutalomra való számitás nélkül — odaállottak az intézetek kerítésére, s egyik kezökben építő, a másikkban védelmi eszközökkel kibírták az ellenség rohaimat, vagy szárnyaikkal fedezgetve az üldözötteket, megosztották velök a vándorlás és költözködés keserveit.

Hogy a protestantizmus e nehéz és hosszú harcot megharcolni képes volt, abban roppant érdeme van az u. n. világi elemnek általában; s az iskolákra nézve különösen azok fő- és algodnokainak. Ki elfogulatlanul tud itélni, elismeri, hogy nem csupán önmagukat, hanem az egész magyar nemzet sorsát védelmezték. Magyarok mertek lenni a németesítő áramlattal szemben; s szabadságszeretők a zarnokokkal szemben, akiket pedig imádni kényelem és haszon vala.

Felémelő látvány végig tekinteni a sárospataki főiskolai gondnokok nevein. Fényes múltú, őseiknek hosszú sorával dicsekedő férfiak és nincs közöttük senki, aki szegényesen viselte volna a protestáns egyház és iskola szegényesnek látszó szolgálatát! Az Erdélyben, Göncön, Kassán bujdosó iskola mindenütt

megleli a maga támaszeit. Örök tisztelet a Comenius nagy nevének, kinek rendező szelleme a gondnokság szervezését szükségesnek ismerté fel. Gondnokaik nélkül, tekintélyes családok önfeláldozó védelme nélkül, még keserűbb lett volna a sárospataki főiskola sorsa, mint különben.

Jól esik ezt így elmondanunk most, midőn a tiszánáneni egyházkerület bizalma egy régi család nagymenyő ifjú sarját ültette be a sárospataki főiskolának ifj. br. Vay Miklós halála óta üresen álló algondnoki székébe.

Ma nincs ugyan okunk félni többé sem az államhatalom zsarnokságától, sem a római katolikus egyház szertelen törekvéseitől; de gondnokaikra nem kevésbé van szükségünk, mint azelőtt.

A modern állam a tudomány és szabadság ápolásában szövetségesünk. Alkotmányos kormányunk — a modern állam-észmé szolgálatában állván — hatalmasan védelmezi az állami nyelv jogait s annak diadalát bizonyára eléggé erős lesz nem sokára kiküzdeni. A római katolikus egyház — habár máig sem felelheti régi túlsúlyát — önvédelmi kötelességek által van korlátozva követeléseiben; minőfogva egy újabb vallás-harc esélyeit megkockáztatni alig lehet hajlandósága. Így állván a dolog, magyarságunk és szabadságszeretetünk — eme régi bűneink — miatt többé nem igen lehet kilátásunk a bujdosás keserű kényerére.

És iskoláink sorsa, e kedvező körülmények dacára is, nehéz. Az állam tanügyi politikája s bizonyos nevelési és oktatási divat az különösen, ami ellentűnkre van; amaz ugyanis a maga meg-megújuló követeléseivel, s talán túlságos ügyszeretettől származó kifogásaival; emez a kis városokat fitymálgató úrhatnám-ságával. Amazt kibírjuk lelkes áldozatokkal, s — hol ilyesmire nincs kilátás — ott az államségély igénybevételével; emezt le kell győznünk a homályosan látó szülők felvilágosítása, tehát bizonyos játékok közszellem előidézése által, főleg azok körében, akiknek a hiúságon kívül a földi jóléttől is kijutott a nagyvárosi élet költségeire.

Jóakaratot biztosítani törekvéseink iránt fölfelé s ébresztgetni az aluszékony protestáns közszellemet: ez a két feladat vár különösebben — a jelen körülmények között — egy protestáns intézet előjáróira, azonkívül és azonfelül, ami a kormányzati szabályokban betűkkel is kifejezve áll.

Nagyságos Dókus Gyula, midőn ifj. br. Vay Miklós örökébe lép, tisztában van, mint mi ismerjük, feladatával. Évek óta bizonyítgatja már fáradsot munkával, odaadó lelkesedéssel, félreértések oszlatása s rokonszenv ébresztgetése által, hogy szíve szerint szereti a sárospataki főiskolát. Hivatalos állásában megszokta tisztelni a rend és fegyelem törvényeit s van bolcsakarat ahoz, hogy miként lehet biztosan győzni a rozszakarat és tudatlanság felett. Űdvözöljük a fiatal férfit, kinek hosszú, űdvös munkálkodására joggal számíthatunk, ad multos annos!! Radácsi György.

Pár szó az énekűghöz.

A megindult énekűgyi mozgalmat eleitől kezdve éber figyelemmel kísérem, jobban mondva kísértem; mert immár két éve, hogy a buzgóság lelankadt, s a nagy lelkesedéssel megkezdett reformmunkálatok mezején teljes szélesed állott be. Akkor azt hívéim, hogy a nagymérvű fellángolás nem lesz csak bolygó lidércfény, amely reszketeg lobbanásával halvány világot vet maga körül néhány pillanatra; sőt inkább egy olyan hatalmas, sűgárgó tűzszöppő növi ki magát, amelynek fénye bevilágítja a jövő századokat. Úgy látszik: hitemben csalatkoznom kell; a tűz elaludt, s hagyott maga után néhány felszálló perjét, amely még ott imbolyog a levegőben, de nemsokára azt is izekre tépi a szél, elvész, eltűnik nyomtalanul.

Pedig az énekek reformeszmeje nem ilyen nyomtalanul elsuhanó munkálatot igényel. Nem! Mi sem ilyet vártunk. Vártuk a lehető legkedvezőbb eredményt. A convent — amint kellett is — a mozgalom élére állott, bizottságot nevezett ki, amelynek feladatává tette egy új Énekes-könyvnek szerkesztését. Jóléso örömmel vettük tudomásul mindezeket, s lelki meglegedésünk még nagyobb fokra hágott, midőn a szent lantosok kezében megpendülni hallottuk a koboz húrjait. Igen! A vallásos hymnusok szaporodtak. Egyházi lapjaik majd mindenike telve volt a szent költszet termékeivel. Hírnevesebb költőink mutattak be egy-egy sikerültén átalakított szoltárt, olykor egy egészen átalakított énekét; akiben csak egy kis költői ér buzgott, az űghöz méltó szent lelkesedéssel tett kísérletet, hogy lelkevel a hitbuzgóság szárnyain reménykedve emelkedhessék az édes Atya székének számolyához. A kezdet kecsgetető volt, ki ne jósolt volna neki szép jövőt?

Ezek ugyan csak próbatételek valának, s többek közt a szoltár-átalakításokra nézve, az egyes egyénekhez mérten, nagyon is különböző felfogást tüntettek fel. Ezen szétágazó törekvéseket egységes ter mederbe szorítani, dallam-, alak- és tartalomra nézve bizonyos megállapodást hozni létre, lett volna már az énekűgyi bizottság sűrgős teendője. Izgatottan lestem az ennek működéséről szóló conventi tudósításokat és jegyzőkönyvet. Vártam a concret javaslatot, melynek figyelemmel-tartása mellett legelőszérűbben gondolja a bizottság előállíthatni új énekes-könyvünket. Sehmi senki. Én kifáradtam a várásban; hát a szent lantosok hogyné űltek volna el, <mint a fáradt madarak?> A tűz sem égi, ha nem élesztgetik. A szellőből lesz a szél, a szellőből kerekedik a vihar. Nem gondolom, hogy a szellő orkánná lett volna valaha, ha csak egy nagyobb légáramlat abba bele nem sodorta. A szellő megvolt az énekaügyi mozgalomnál, tények igazolják; a légáramlatnak onnan felülről a bizottságtól kellett volna megindúlnia. Egy kis biztatás, egy kevés

öszöntés s készen a vihar. Így nem csudálkozom, ha a szellő elsimult majdnem észrevétlenül.

Igen! nem csudálkozom, mert a bizottság létezésének vajmi csekély jelét adta¹⁾. Ennyi közöny, ily visszariadó hidegség mellett, kérdem: ugyan kinek volna kedve új lantot pengetni? mikor úgy tapasztalja, hogy az illetékes helyen a legkisebb méltánylással, a legcsekélyebb elismeréssel sem fogadják, sőt ami több, az énekügyi bizottság indifferens tagjai restelik rávetni tekintetüket. Ez a megmagyarázhatatlan ázsiai kényelem keresztet húzott az új énekes-könyv mellett buzgólkodók számításaira, s szerintem ez az egyik oka annak, hogy akik olyan nagy lelkesedéssel fogtak a munkához, resignálva tették le a lantot, hogy nyugodjék. Előbb ez egyik, aztán a másik állott föltre, várva jobb napokat, amikor majd a szent foglalkozásnak legalább elismerés leendő édes jutalma. A lelkesek legteljesebbike, Kálmán Farkas sem ajánlhatja immár az ő choriambusait, nem közölgeti csillagalatti magasztalásokkal kedvenc énekesének, az újkori magyar Dëborának zsolttárfordításait. Némáság uralkodik, szélcsend van. Ki idézte elő? Az énekügyi bizottság.

Megvallom: én régóta várom azt az embert, aki hatalmas szavával felriasztja ezen bizottságot télen semmittevéséből; de — sajnálatomra — e téma felett mindeztideig senkisé hallatta szavát. Most e becses lapok hasábjain két közlemény is jelent meg, mely az érdeklődők figyelmét újra az éneke-reform elhagyott ösvénye felé tereli. Az egyik — Fejes István tollából — nem templomi énekes-könyvünk reformjára vonatkozik szorosan, hanem a vele rokon Temetési Énektár megújítását sürgeti, de mindenesetre eszmélődésre indítja azokat is, akik jelenlegi énekes-könyvünk fogyatkozásait mélyen érezve, az új énekes-könyv létrejövetelét minél előbb óhajtják. A másikat maga a szerkesztő írja. Nyíltan szól az énekügyi bizottságról, hogy annak eddigi működése »kevés biztatást nyújtott a jövőre.« Kárhooztatja közönytűségét, s azt az elítélendő fel sem veszté, melyet az énekügyi dolgok körül tanusit. Vajjon eljut-e ez a szó oda a magasba? lesz-e valami foganatja? Vagy talán zajtalanul, minden lármá kikerülésével működnek az e célra kiválasztott conventi atyák? Helyes! minek is a sip, dob, trombitaszó; de az ég szerelmére! a közvélemény nyugtalanokodik, mutassák fel már: micsoda eredményt értek el?

De hiszen el kell minden olyas feltevéseknek, mely az énekügyi bizottságot, főleg az utolsó időkben, munkálkodás közepette tüntető fel, mikor maga a convent hivja fel a bizottság elnökét, »hogy énekes-könyvünk megújításának ügyét továbbfejlesztési s e tekintetben a szükséges intézkedések és munkálatok megszakadt

fonalát fölvetetni szíveskedjék.« (Conventi könyv. 70. p.). Nem sokra vitte ugyan a bizottság eddig sem az énekügyet, de ha a convent már úgy látja jónak kifejezni, hogy tovább fejlesszse, hát csak azt óhajtánók, hogy ne maradjon ez írott malaszt, hogy végre-valahára az énekek reformja körül üdvös lépések tétessenek.

Mert hogy újítani kell énekes-könyvünket, azt senkisé tagadja. Elavult, hasznavehetetlen. A zsolttárok prózák, a dícséreték legnagyobb része csak pusztá vers és semmi egyéb. Mi pedig költemények után sóvárgunk, mely szívünket megindítja, lelkünket égbe emeli. Elérheti-e ezt a rimes próza? Óh a vers és költemény, a versírás és költés között óriási különbség van! Mint Greguss mondja: amaz csak mesterség, ez már művészet; a jó versíró még csak mesterember a költészetben, még nem költő. Nos hát olyan költséket szeretnénk mi forgolóda látni énekes-könyvünk reformja körül, a kiknek kezében a lant nem durva domb.

Hjah! de hallom a felzúgó panaszt: manapság nincsen ihletett lélek, a poéták törpe epigonok, belemerültünk a hitközöny ingó süppedékébe, mind az hiányzik belőlünk, a mi egy kifogástalan vallásos himnusz előállításához szükséges. Jó! ismerjük el, hogy nehéz idöket élünk, de talán mégis van egy mustármagnyi bennünk abból a világot áterjesztő anyagból, mely Pál apostol dogmájának központját képezi. Van? Hát akkor gutta cavat lapidem.

Azután még mire várunk? micsoda nagyobb biztosítékot nyújt a jövőben a serdülő költői nemzedék? A kritikusok napról-napra ismételik a szörnyű vádat, hogy a lyra hanyatlak, hogy nincsen sokatígő költői tehetség, a poéták elvesznek a köznapiság homályában, hogy van valami a levegőben, ami gátolja a tiszta költői kedély kifejlődését. Ezek a hangok csak fájdalmat, de nem alapos reményeket ébreszthetnek bennünk a jövőre nézve. Most kell nekünk az újítást elvégeztünk, most, amikor még a régi aerának néhány tiszteltremelő alakja itt él közöttünk. A Szászok, Lévay, Fejes, Illyés, Lukács, Pap Gábor sat. mindmegannyi folkentjei a költészet műzszának, akik nem múló értékű énekeket képesek létrehozni. Fáj, hogy már Aranyt és Tompát eltemettük; az előbbi a szent himnuszokra nézve örökre, de Tompának mély vallásos kedélye teremtett egy pár lélekemelő költői darabot, melyet az új énekes-könyvbe föl nem venni valóságos bűn lenne. — Nem hiányzik a lelkesedés sem, ami pedig nagy dolgokat teremthet. A conventhez legközelebb egy lelkész az általa megújított egész énekes-könyvet tejesztette fel. Ahol az úgynek ilyen buzgó munkásai vannak, ott nem lehet haboznunk, nem lehet kétségbeesnünk. Hiányzik azonban a bátorítás, a biztatás, az illetékes körök buzgólkodása.

Mikor e század elején mostani énekes-könyvün-

¹⁾ A bizottságnak szerzőképen megterhelhet elnökötől tudom, hogy az énekes-könyv ügye újra felszínre kerül. Az eddigi munkálkodásban ő maga sem sok biztatást lát a jövőre. Szerk.

öszöntzés s készen a vihar. Így nem esudálkozom, ha a szellő elsímult majdnem észrevétlenül.

Igen! nem esudálkozom, mert a bizottság létezésének vajmi esekély jelet adta¹⁾. Ennyi közöny, ily visszariadó hidegség mellett, kérdem: ugyan kinek volna kedve új lantot pengetni? mikor úgy tapasztalja, hogy az illetékes helyen a legkisebb méltánnyal, a legcsekélyebb elismeréssel sem fogadják, sőt ami több, az énekügyi bizottság indifferens tagjai restelők rávetni tekintetüket. Ez a megmagyarázhatatlan ázsiai kényelem keresztet húzott az új énekes-könyv mellett buzgólkodók számításaira, s szerintem ez az egyik oka annak, hogy akik olyan nagy lelkesedéssel fogtak a munkához, resignálva tettek le a lantot, hogy nyugodjék. Előbb ez egyik, azután a másik állott félre, várva jobb napokat, amikor majd a szent foglalkozásnak legalább elismerés leendő jutalma. A lelkesek leglelkesebbike, Kálmán Farkas sem ajánlhatja immár az ő choriamusait, nem közölgöti csillagalatti magasztalásokkal kedvenc énekesének, ez újkori magyar Déborának zsolnárfordításait. Némáság uralkodik, szélesed van. Ki idézte elő? Az énekügyi bizottság.

Megvallom: én régóta várom azt az embert, aki hatalmas szavával felriasztja ezen bizottságot télen semmittevéséből; de — sajnálatomra — e théma felett mindeztől senkisék hallatta szavát. Most e becses lapok hasábjain két közlemény is jelent meg, mely az érdeklődők figyelmét újra az énekreform elhagyott ösvénye felé tereli. Az egyik — Fejes István tollából — nem templomi énekes-könyvünk reformjára vonatkozik szorosán, hanem a vele rokon Temetési Énektár megújítását sürgeti, de mindenesetre eszméldésre indítja azokat is, akik jelenlegi énekes-könyvünk fogyatkozásait mélyen érezve, az új énekes-könyv létrejövetelét minél előbb óhajtják. A másikat maga a szerkesztő írja. Nyíltan szól az énekügyi bizottságról, hogy annak eddigi működése «keves biztatást nyújtott a jövőre.» Kérhoztatja közönységét, s azt az elítélendő fel sem veszt, melyet az énekügyi dolgok körül tanusit. Vajjon eljut-e ez a szó oda a magasba? lesz-e valami foganatja? Vagy talán zajtalanul, minden lárma kikerülésével működnek az e célra kiválasztott conventi atyák? Helyes! minek is a sip, dob, trombitaszó; de az ég szerelmére! a közvélemény nyugtalanodik, mutassák fel már: micsoda eredményt értek el?

De hiszen el kell esni minden olyas feltevésnek, mely az énekügyi bizottságot, főleg az utolsó időkben, munkálkodás közepette tünnetné fel, mikor maga a convent hívja fel a bizottság elnökét, «hogy énekes-könyvünk megújításának ügyét továbbfejlesztetni s e tekintetben a szükséges intézkedések és munkálatok megszakadt

fonalát fölvetetni szíveskedjék.» (Conventi könyv. 70. p.). Nem sokra vitte ugyan a bizottság eddig sem az énekügyet, de ha a convent már úgy látja jónak kifejezni, hogy tovább fejlessze, hát csak azt óhajtánók, hogy ne maradjon ez írott malaszt, hogy végre-valahára az énekek reformja körül üdös lépések tétessenek.

Mert hogy újítani kell énekes-könyvünket, azt senkisék tagadja. Elavult, hasznavehetetlen. A zsolnárok prózák, a díszretek legnagyobb része csak pusztá vers és semmi egyéb. Mi pedig költemények után sóvárgunk, mely szívünket megindítja, lelkiünket égbé emeli. Elérheti-e ezt a rimes próza? Óh a vers és költemény, a versírás és költés között óriási különbség van! Mint Greguss mondja: amaz csak mesterség, ez már művészet; a jó versíró még csak mesterember a költészetben, még nem költő. Nos hát olyan költőket szeretnénk mi forgolódná látni énekes-könyvünk reformja körül, a kiknek kezében a lant nem durva doromb.

Hjah! de hallom a felzúgó panaszt: manapság nincsen ihletett lélek, a poéták törpe epigonok, belemerültünk a hitközöny ingó sáppedékébe, mind az hiányzik belőlünk, a mi egy kifogástalan vallásos himnusz előállításához szükséges. Jó! ismerjük el, hogy nehéz időket élünk, de talán mégis van egy mustármagnyi bennünk abból a világot átérjesztő anyagból, mely Pál apostol dogmájának központját képezi. Van? Hát akkor gutta cavat lapidem.

Azután meg mire várunk? micsoda nagyobb biztosítékot nyújt a jövőben a serdülő költői nemedék? A kritikusok napról-napra ismételik a szörnyű vádat, hogy a lyra hanyatlik, hogy nincsen sokatígő költői tehetség, a poéták elvesznek a köznapi-ság homályában, hogy van valami a levegőben, ami gátolja a tiszta költői kedély kifejlődését. Ezek a hangok csak fájdalmat, de nem alapos reményeket öbreszthetnek bennünk a jövőre nézve. Most kell nekünk az újítást elvégeztünk, most, amikor még a régi aerának néhány tiszteltreméltó alakja itt él közöttünk. A Szászok, Lévy, Fejes, Illyés, Lukács, Pap Gábor sat. mindmegannyi folkentjei a költészet műzsjának, akik nem múltó értékű énekeket képesek létrehozni. Fáj, hogy már Aranyt és Tompát eltemettük; az előbbi a szent himnuszokra nézve örökre, de Tompának mély vallásos kedélye teremtet egy pár lélek-emelő költői darabot, melyet az új énekes-könyvbe föl nem venni valóságos bűn lenne. — Nem hiányzik a lelkesedés sem, ami pedig nagy dolgokat teremthet. A conventhez legközelebb egy lelkész az általa megújított egész énekes-könyvet tejesztette fel. Ahol az úgynek ilyen buzgó munkásai vannak, ott nem lehet haboznunk, nem lehet kétségbeesnünk. Hiányzik azonban a bátorítás, a biztatás, az illetékes körök buzgólkodása.

Mikor e század elején mostani énekes-könyvün-

¹⁾ A bizottságnak ezerféleképen megterhelhet elnökétől tudom, hogy az énekes-könyv ügye újra felszínre kerül. Az eddigi munkálatokban ő maga sem sok biztatást lát a jövőre. Szerk.

ket előállították, a fáradhatlan Benedek Mihály lelkes unszólásaival, ügyszólván ismeretlen férfiakból, örökéletű szent költőket teremtett, kik a vallásos lyrának olyan drága gyöngyeit hozták létre, mint amilyen a 130., 93., 19. sat. dicséret. Ha végignéznünk ez énekek szerzőin, azon kor elismert költői közül alig találunk közöttük csak egyet is; idegen nevek az irodalomban, kiknek lelke — úgy látszik — csak a lelkesen felkarolt új énekes-könyv készítésének eszméje által nyert ihletet.

Igen ám! — hallom az ellenészrevételt — csak-hogy akkor volt hit, mélységes, hegyeket mozgató hit. Bocsnát! én feltétlenül sokra becsülöm a hitet, az igazságot, az nyugtat meg e sivár életben; fel tudom fogni nagy horderejét annak a jézusi mondásnak, melyszerint mindenek lehetségesek a hívőnek; de már a költemények írásához — ha különben vallásos himnus is az — a hitet nem tartom elégségesnek. Sok más egyéb kell még ahoz; hogy micsoda? azt jobban meg tudják mondani azok, akik ott járnak a költészet magas régióiban. Mint fentebb kifejeztem, amnyit hitünk van, amennyi szükséges a vallásos lyrában. Buzgólkodjék hát szíve szerint az énekügyi bizottság, s én hiszem, hogy a siker nem marad el.

Végül még egy elhagyandó rossz szokást a lelkészek figyelmébe. Tudjuk, hogy karácsoni, nagypénteki sat. alkalmakra nincsen invocationalis énekünk. E hajón sok helyt a tanító akar segíteni egy általa készített zengeménnyel vagy nem ritkán a falu pennás embere szedi össze nyaralás prózában a keserves rimket. Vessünk véget valahára az éfélé izetlenségeknek és ne engedjük, hogy istenistiszteletünkbe akárki is belekon-tárkodjék!

Nem hallgathatom el az u. n. rácsutorázást sem, melyet némely lelkész akképen gyakoroltat a tanító által, hogy a predikációhoz alkalmazott, saját maga által készített énekszöveget diktáltatta rá vele. Igaz! ez csupa jóakaratóból történik, amennyiben az istenistisztelet összehangzatosabbá tételét célozza; mégis ha tekintetbe vesszük az így írott szövegek nagyon is kétértékű, azoknak esetleges hatékony voltát, és a tettben nyilvánuló féktelenséget szabadságot, mindenesetre kárhoznunk kell azt. Ne csináljunk tehát ilyeneket! Várjuk az új énekes-könyvet. Buzogjunk és lelkesüljünk.

S. Szabó József.

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép- és főiskolák.

Miként ítélnék rólunk fenn a közoktatásügyi miniszteriumban, azaz mennyit érünk mi, tanárok, mennyit nyomunk tanítványaink; megürhetők-e intézeteink, s hol és miben érjük utól az államat, a többi felekezettel iskoláink által, vagy mennyire maradunk el amazok megett, mindezt — újabb időben — az évről-évre megjelenő s — mint-

egy beszámolóképen — az országgyűlés elé terjesztelni szokott miniszteri jelentésekből tudhatjuk meg.

Intézetekre, amelyek a közönség jó véleményéből is táplálkoznak, teljességgel nem közönyös dolog olyan nagy hatalmasság hazai, mint a miniszterium; mert a magasban kijelent szó messze hangzik és sokan vannak, akik azzal szemben az igazság további kereséséről igen könnyen lemondanak.

Előttünk áll a közoktatásügyi miniszterium 5-ik jelentése, amely a hazai közoktatás 188⁶/₆ évi állapotát tünteti fel. Magunk is némi benső szorongással nyitottuk ki a 366 lapra terjedő testes kötetet, s ami igen termézetes, kerestük benne mindenekelőtt a rólunk szóló tételt. És amint láttuk, hogy párhuzamba állittatva az állam rendelkezése és vezetése alatt álló intézetekkel, a legtöbb ponton elmaradottaknak jelezte tünk: vágy ébredt bennünk a jelentés megbízhatóságának kipróbálása után.

Oly pontokon kereskedve, ahol ismeretlen föltétlenül biztos, csakaham meggyőződünk afelől, hogy a statisztika még a miniszteri hivatalban is igen hamar válhatik rovatos tévedések halmozód.

A 277-ik lapon egyebek között ez áll: „6) hely. hitv. evang. reformált részben paedag. hittani intézet volt A. névszerint: Budapestben, Debreczenben, Nagy-Enyeden és Pápán. 7) Agostai hitv. evangélikus részben szintén paedag. hittani intézet állott fenn 7, és pedig Besztercén, Brassóban, Medgyesen, Nagy-Szebenben, Pósonyban, Segesvárt és Sopronban.” És ez a jelentés számít meg a világba, az országgyűlési atyák is foglalkoznak talán vele, miután nekik szól... és közadomással lesz, hogy 188⁶/₆-ban a sárospataki ev. ref. (és nem hely. hitv. evang. reformált, mert ez már sok volna a círából), még az eperjesi ág. evang. theologiai akadémiák nem léteztek! E két intézet a miniszteriumra és a miniszteri jelentés után induló világra nézve, 188⁶/₆-ban megszűnt.

Sárospatakról fel-van jegyezve, hogy van főgimnáziuma (192. l.), jogakadémiája (282. l.); Eperjesről is, hogy van egy királyi s egy ág. evang. főgimnázium és jogakadémiája, s van még görög-katholikus hittani intézete is... de nines sem annak, sem ennek — közös névvel mondvá — prot. hittani intézete.

Nines eszünk ágában sem, hogy ezért az illető miniszter urat kárhoznunk kellene. Egy férfi, ha isteni buzgóság hevíti is, nem ér rá mindenre, s szomorú is volna, ha Magyarországon a miniszter rovatlással, statisztikai adatok összemérésével töltené elejét. Hanem azt már nem hallgathatjuk el, hogy fáj tudnunk a közoktatásügyi miniszteriumban azt a könnyelműséget, amelylyel az alantas közegek ítéletet vonnak a felelős miniszter fejére, s meg tudják készíteni egy tanév történetét a *multakkal való alapos összevetés nélkül*. Mert hát, ha a kellő összevetés megtörtént volna, valahol csak olvassunk kellene ama két hittani intézet valamikori megszűnéséről, s ha ilyesmit az adatgyűjtő sem olvas-hatott: nem volt szabad kérdést nem intéznie ama megszűntnek látszó intézetek felől. A pápai jogakadémiáról említve van, hogy az megszűnt; a n.-szebeniről, hogy az szűnő felben van (277. l.); a sárospataki és eperjesi prot. hittani intézetek egyszerűen nem léteznek, holott pedig a sárospataki jogakadémiáról az is fel van jegyezve, hogy a kifűnően képesítettek nevei innen nem terjesztettek fel (279. l.).

Van-e több ilyen vaskos tévedése a kérdéses műnek; részszerint ismereteink miatt nem tudjuk s kutatni sem igen akarjuk; de hát amaz említett fogyatkozás maga is elég ok nekünk arra, hogy a bizalmatlanság

bizonyos nemével közelítsünk a többi adatok felé és ne tartózkodjunk kimondani azt, a már több évi tapasztalaton nyugvó meggyőződésünket, hogy a *közoktatásiügyi minisztériumban a felekezetek s ezek között is különösen a két protestáns felekezet intézeteinek természetét felől nézve kellően tájékozódva, s épen azért emez intézetek mellátására kifogástalan jogcímmel nem is díszekedhetnek.* Ezt igazolják az erdélyi ág. hitv. iskolákra vonatkozó feljegyzések is.

Ami közelebből az ev. ref. középiskolák felől mondhatjuk az épen azért, mert az összes középiskoláinkra csak legfeljebb is körülte jár az igazságnak. Egy-egyazon felekezeti intézetei — igaz — valamennyi középiskolánk, de egy vagy más ok miatt tekintélyes különbség van közöttük, s az egyik rész netalán hibáért, nem méltányos dolog leszállítani a többi érdemét.

Összemenni bennünket az állam által fenntartott s állami vezetés alatt álló intézetekkel egyenként, ezt, igaz, értjük, s egyedül ez eljárat tartjuk — jöllehet, felelős felelősség — a méltányosság, sőt igazság követelésével is összeegyeztethetőnek. Mert elhiszük, hogy — amint a jelentés igazolja — az állami intézetek együtt véve felülmúlják a mi összes középiskoláinkat majdnem minden ponton; de azt nem bírjuk elhinni, hogy az állam által fenntartott és az ő vezetése alatt álló iskolák között is ne akadna több olyan, amelyeket a mi középiskoláink felől ne mulnának; sőt talán olyanokkal is díszekedhetünk, amelyek az állam legjobb iskoláival is versenyezhetnek. Dehát ez az igazság még a sorok között sem olvasható sehol!

(Folyt. köv.)

Bodrog.

TÁRCZA.

Az ellentétes theologiai irányok küzdelméhez.

(Vége.)

Távol van ugyan tőlem, hogy önt tegyem felelőssé mindzekért a szintén hihetetlen dolgokért, dehát ennek köze is, az apostolnak ama szavai jutnak akaratlanul is eszembe önnel szemben, *„Értelmellenül buzgókodnak az isteni dolgokban.”* Hogy önnök a maga meggyőződése komoly és szent dolog: az bizonyos; ezt iratából is ki lehet érezni; de másrésztől aztán méltán visszabeszélnél, hat az emberre az abban nyilvánuló álláspont csak és korlátolt volta s az abszolút-keptelenség arra vonatkozólag, hogy a bibliának örök vallásos tartalma és a bibliai kereszténységnek időszertini előterjesztési lemai megkülönböztessenek egymástól. Ön szerint az igazságnak csak egyetlen formája van; az nevezetesen, ami egyszerűminderkorra kijelentett s minden más feladás, elesés és hitetlenség, vagy legalább is megerősítés és üressétele e forrásnak. Ön előtt csakis a biblia betűjének és pedig annak is csak az orthodox epházattannak értelmében van jogosultsága s ezzel aztán az isteni léleknek munkája örökre be van zárva az emerre való tekintetben. Ön, még az egészen mondaszerű suda-elbeszéléseket is így magyarázza meg, bámulatra váltó naivsággal: *„Igy történt meg!”* s a legnagyobb nyonyossággal állítja, hogy minden bibliai hely egy-egy érveny; minden abban előforduló költői kép egy-egy alkely s a vallásos lelkesedésnek minden kifejezése

egy-egy dogmatikai paragrafus. A bibliai iratoknak történeti szempontok szerint való fellogásáról, a kereszténységnek és a theologianak fejlődéséről, úgy látszik, még csak sejtelve sínesen önnök. Úgy látszik, hogy Schleiermacher óta az egész újabbkori theologia s a különböző irányú komoly és lelkiismeretes búvárok abbeli hatalmas munkája, hogy végre-valahára a keresztény vallás okmányainak alaposabb megismeréséhez jussunk el s hogy a bibliai iratoknak keletkezését és tartalmát saját korunk szelleméből ismerjük meg; s hogy különösen Jézus életének és az apostoli időknek is valódi történeti képet állapíthassuk meg s az egyházi tanfejlődés történetének egész menetét megérthessük s illymódon aztán a keresztény hitnek tárgyait a mai gondolkodás számára közvetíthessük, s így tehát egy egész századnak egész theologiai munkássága, ön előtt természetesen nem létező valami. E felett az álláspont felett, természetesen nem érdemes húzalkodni; dehát aki teljesen kívül helyezi magát a szellemi fejlődés elő folyamán, az aztán önmagát teszi képtelenné arra, hogy ezt a fejlődést megérthesse, nem is említve azt, hogy felette ítéletet mondhatson. Ez a kikerülhetetlen sorsa minden megcsontosodott, kizárólagos álláspontnak és ez a büntetése minden ügyképzelt csatlakozhatlanságnak, az államban, a hit és tudomány dolgában egyaránt — *Rómában épenúgy, mint Bazelben.* Ezen az állásponton, igenis, csak állítani, tagadni és az átok nyilatát szórni, a másként veledokot hiteltelenség nyilvánítani lehetséges, de megérteni s méltányolni talán csak némileg is a másként gondolkozókat, oh ez már szintén keptelenség s hogy ez az eretnekiség mania milyen arányokat ölt aztán a tudatlan emberek körében, azt mindennap szomorúan tapasztalhatjuk. Dehát mindezzel a legkisebb mértékben sem fogja ám ön megakadályozni annak a meggyőződésnek általános elterjedését, melyszerint a kereszténység és orthodox dogmatika, nem egy és ugyanaz a dolog, s hogy amaz örök, kimeríthetlen és mindig új valami, és pedig egészen túlhaladott álláspont, már ez idő szerint.

Ön azonban még ennél is tovább megy egy lépéssel. Nem elégszik meg iratában a mi vallásos nézetünknek bírálatával, hanem emellett ítéletet tart azok felett is, akik az egyházi reformmozgalmaknak barátai vagy épen követői. Nem mondhatjuk ugyan — állítja ön — hogy a legistenfélőbb és az üdv után sóvárgó lelkek estek volna ennek az iránynak áldozataul. Dehát eléggé aggodalmat keltő az, hogy a reformnak oly sokan üngönek, még azok közül is, akik semmiféle mélyebb szellemi érdeket nem érzik az illyennek. És ami a fődolgo ennek az iránynak a kedélyekre gyakorolt hatásában, az, hogy abban egy olyan vallás hirdettetik, amelyet az emberek lehetőleg kényelmesen gyakorolhatnak a maga megszokott formájában; mert hiszen ez a vallás a köznapiság és felületesség vallása. Nos hát ezeket a szavakat, tisztelendő úr, jobb lett volna le sem írnia, mert ezzel már a személyeskedés terére lép át s a szívek és vesék vizsgálásának szerepére vállalkozik, ami pedig nem adatott ám önnök. Aminő helytelen dolog

volna az, ha mi megfordítanók a botot és azt mondanók, hogy az a kereszténység, amelyet ön hirdet, a képzeltgésnek és a fanatismusnak vallása, amely ideglábra ejti az embereket, és kevélyekké és türelmetlenné teszi azokat: épen oly méltánytalan dolog az, ha ön azt állítja, hogy az a kereszténység, amelyet mi tanítunk, «a köznapiság és a feltélesség vallása, amelyet lehetőleg könyelmesen folytathatnak az emberek.» Hogy az ember, természeténél fogva, olyan teremtmény, akinél az érzékiség és az önzés az uralkodók, s hogy épen ezért szükség van érzelmeinek megváltoztatására és a megváltás által való megszabadítására, és hogy erre az erőt csak Krisztus szellemében találhatjuk meg — mindezt mi épen úgy tanítjuk és predikáljuk, mint a mi kollegáink. És a kereszténységnek erkölcsi tartalma valóban nincsen köteve sem a csudák hívéséhez, sem a régi dogmatikához. Hogy melyik oldalon lehet feltalálni «az istenfölköt és az üdv után sóvárgó lelkeket,» azt ugyan én nem tudom, de nem tudja ön sem; hanem annyi bizonyos, hogy míg az orthodoxia Bazelben az ügyvezető, „bontón”-hoz tartozik és egyedül bír udvarképességgel, a reform pedig legfeljebb a „plebs” számára való; és ameddig hasonlítottatlanul nyereségesebb dolog a „Positiv”-ekhez, mint a szabadelvűekhez számíttatni, addig seinknek sincsen oka arra, hogy magát nyíltan és szabadon „Reformer”-nek vallja, ha egyszer semmiféle benső érdek sem vonzza őt ehöz. Az is bizonyos, hogy ami hallgatóink között nem kevés azoknak száma, akik azelőtt teljesen elidegenedtek a nyilvános isteni üzszeletről, most pedig ismét örömet és szorgalmasan látogatják azt!

Hogy kezdetben némelyek, inkább csak a régi egyházi állapotok iránt való oppositíóból csatlakoztak a reformmozgalomhoz, s hogy még most sem mindenkinél oly erős a vallásos érdekelttség, mint amió előzők telik talán amaz állapotok ostromlásában, azt nem tagadjuk és a felett már mi magunk is több ízben panaszkodtunk. Dehát nem épen így van-e ez a többi pártoknál is s nincsen-e, kivétel nélkül, bármely iránynál a hű, a meggyőződésében erős, az ügy iránt igazán lelkesülők csoportja mellett, akárhány olyan ember is, aki e tekintetben kevésbé mély indító okok által vezettetik? Nincsen-e meg az ön partjának is a maga uszája? Nincsenek-e az önk emberei között is közönyösek, nem gondolkozók, aluszékonyság, a szokásnak rajbai; nincsenek-e olyanok, akik folyvást csak az emberek kegyére és a nyereségre kacsintgatnak; sőt akik „valóságos ülettel csúndnak az üdvösségtől,“ vagy akinél inkább csak a konservatív érdek a fődolog s távolról sem maga a vallás ügye? Ha tehát ön kívánatosnak találja azt, hogy „a komoly és könnyelmű emberek közé ilyen elválasztó fal állíttassék,“ azzal én a magam részemről teljesen egyetértek ugyan; azt hiszem azonban, hogy az őszinte és meggyőződésű orthodoxia és a fentebb jelzett kategóriák között megvont eme különbség tétele, épen öné nevére lehet a legkevésbé előnyös és szükséges.

Ami pedig, nézetem szerint, méginkább megfontolásra méltó dolog lenne, ezek mellett, az, hogy azt a

valóságot, amelyben van jelenleg prof. egyházunk, nekünk mindnyájunknak, nem az emberi önkény munkájának; nem is a világozság és sötétség, a hit és hitetlenség egyszerű küzdelmének lehet tekintenünk; hanem oly valaminek, ami történetileg szükségképen való, s amelyet, épen azért, maga az isten akart, mint egy kifejlési és átmeneti korszakot; miért is egymás igazának és egymás lelkiismeretének komolyságában kölcsönösen meg kellene bízunk, egymást igazságosan és méltányosan kellene megítélnünk; egymást nemcsak *embertársaknak* hanem *keresztény társaknak* is kötelességünk elismernünk, s eltérő nézeteink mellett sem szabad elfelednünk sohasem, hogy: „*az adománnyok különjélek ugyan, de maga a lélek mindenkor egy;*“ és hogy, végre, ha már egyszer az elméleti téren meg nem egyezhetünk, nyújtsunk egymásnak kezet legalább a gyakorlati kereszténység alapján, ahol korunk megfáradt és megterhelhet nemzedéke javára annyi sok közös feladat várakozik reánk. Meg vagyok győződve afelől, hogy *ebben* velem, csekély kivétellel, bármely irány híve is szíve szerint egyet fog érteni!

Mitrovics Gyula.

Temetési énekek.

1. A templomban vagy a koporsónál.

Uram! bára hívtál,	A búban ülökre
Uram! mezebetél,	Te kegyelmed hintsed.
Te tetted... S jól van az,	Mi gyarló voltunkat.
Mi te cselekedtél.	Óh Uram, tekintsd meg!
Tied a hatalom,	Tekintsd meg, óh Uram!
Tied a kegyelem,	Tied a látogás igen,
Könyörű, könyörűl	Könyörűl, könyörűl
Jöved, most jóságod	A te hiveden!
Fényével légy jelen.	(vagy: «Szegény hiveden».)
Jöved! az aróllent	Neked csak egy intés
Lelek támogatása,	S a gyász fordul jóra
Bánatos szívünket	S vigasztaló angyal
Ígéd általhasson.	Száll a koporsóra;

Mennyei békeség
Veszi szívünk körül...
Óh adj vigasztalást!
Óh Uram, könyörűl!

2. A temetőben.

Dalmon: «Krisztus, ki vagy nap és világ»

Álom, álom, örök álom,	Istenünk! ha int az óra
A szenderegőt fedd be lágyan,	Nekünk is majd nyugovóra:
Hagyd őledben megpihenne,	Adj nyugalmat fáradt testnek,
Ódalent már nem fáj semmi	Bűtől, gondtól pihentess meg.
Bujdosásból hozzád jönek	Pihentess meg, égi jószág,
Vándorai az időnek;	Örök, ighalmal valóság!
Ísztes vének s csecsemők is,	Egyfeltegy bízodalunk,
Óh, mind hozzád térnek ők is,	Erős várunk, mi ottalunk!

Czinze István.

KÖZÉLETÜNK.

Szentpétery Sámuel 50 éves jubileuma.

Pelauče, 1837-1887.

A tiszánimnemi ev. ref. egyházkerület egyik legközelebbi határozata kötelességükre téven a lelkészeknek, hogy egyházaik történetét a jövő tavaszi közgyűlésig írják meg, a mult októberben szeretett főnököm is azzal

fojteljözött, hogy a pelsüci ev. ref. egyház multjára vonatkozó, általa már régebben összegyűjtött s rendezett adatokból egy szerves egészet alkosson. XVI. századi adatokat is tartalmazó anyakönyveinket előszedegette, s egykre, melyben a pelsüci ref. egyháznak a mult század elején gyakorolt sommas fegyelmi eljárását feltüntető érdekes lapok találhatók, az én figyelmemet is felhívta. Lapozgatva e nagybecsű könyvben, rábukkantam arra a helyre, ahol az van följegyezve, hogy 1588-tól kik voltak a pelsüci ref. iskolák tanítói. S itt két körülmény lepett meg különösebben. Egyik az, hogy a pelsüci leányiskolában már a mult század elejétől kezdve voltak alkalmazva tanítónők több ízben is; a másik pedig az, hogy e könyv 478-ik lapjának tanubizonyossága szerint Szentpétery Sámuel 1837. január 15-én lépett a pelsüci ref. egyház szolgálatába, mint a fiiskola rektora.

Ez utóbbi felfedezés nem hagyott többé semmi kétséget az iránt, hogy Sz. S. pelsüci egyházi hivataloskodásában mikor éri el biztosan e felszázadot. Mert — előrebocsátván azt, hogy három éves rektorságának eltétele után azonnal az akkor nagyhirű tudós, akadémiai pályadíjat nyert Lenkey Zsigmond, pelsüci lelkész káplánjává lett, s ennek pár hónap mulva bekövetkezése halála után, még azon évben a pelsüci tekintélyes gyülekezet lelkészévé választotta — éreztük mindnyájan az egyház és a város egyaránt, hogy a közelgő felszázados hivataloskodás évfordulóját nem szabad elcsikálni engednünk anélkül, hogy azt — ismerve Sz. S. szerénységét — ha csak a legszűkebb körben is, még ne ünnepeljük. Felfedezésemet közöltem egyházunk s városunk előljáróival. S ezek örömmel, szíves készséggel ragadták meg az alkalmat, hogy a pelsüci egyház és város minden igaz javáért, felszázad óta kitartóan, sokszor önfeláldozással munkálkodó lelkészek iránt hálás kegyeletöknek ily úton is kifejezést adhassanak. Úgy érezett és gondolkodott egyházunk és városunk minden tagja, mint ahogy egyházmegyénk kitűnő gondnoka az ünnepély előtt kevéssel buzdítólag írja hozzánk:

„Kiváló férfaink s jelesaink között az egyházi léren a pelsüci egyház nagytisztelű lelkése oly előkelő helyet foglal el, hogy egyetemes ref. anyaszentegyházunk tagjainak java, zöme, legszeleesebb körben eszteleni fog önök örömműnepében és annál nagyobb bizalommal tekintend a pelsüci egyházra, mert ez mindgrájunk tisztelétének tárgya iránt oly egyetemes kötelességet teljesít, melynek közös voltát, úgy központi, mint egyházkerületi és egyházmegyei hatóságaink, kormányzó férfaink és az egész papság egyaránt átérzik; mert hiszen úttörő, nemes hévvel küzdő, magokat közönök szentelő vezérérfiakat csak az a kor, az a nemzet, az a felekezet érdemel meg, amely őket nemcsak megértetni, de egyszersmind érdemök szerint megbecsülni is tudja.”

A dec. 29-én megtartott előleges értekezlet kimondotta, hogy a pelsüci ref. egyház és város, nagyt. Szentpétery Sámuel úrnak, pelsüci felszázados egyházi

hivataloskodása évfordulóján, tekintve mind a kettővel szemben elévülhetlen érdemeit, január 16-án emlékünnepélyt kíván tartani. Evégből az új-év első napján, a délelőtti isteni tisztelet végeztével Sz. S. úrnál egy, az értekezlet által kiküldött bizottság jelent meg, mely az új-évi jó kívánások kifejezése után előadván az egyház és város kegyeletes szándékát, beleegyezésre egyszersmind arra is felkérte, hogy nevezett alkalommal, ha egészségi állapota nem gátolná, a predikálást is lehetőleg maga teljesítse. Sz. S. rendkívül meghatva, kijelentette, hogyha az egyház és város erősen ragaszkodik szándékához, hát utóvégre ő nem ellenzi, s belenyugszik, de csak oly feltétel alatt, hogy az minden zaj elkerülésével, egyszerű háziasság ünnepély legyen. Itt is bebizonyult azonban annak a példabeszédnek az igazsága, hogy ember tervez, Isten végez. S ha a háziasság azt fejezi ki, ami benső, szívből jövő, szívhez szóló, úgy programm szerint tartatott meg ez a mi ünnepélyünk. Mert az a szíves és lelkes örvendezés, az a legmélyebb szeretettel párosult tisztelet és gyöngédség, melylyel e hó 16-án Sz. S. körülvetett, olyan igaz érzelmeknek lehetett csak kifejezője, melyek a pelsüci ref. papi házban mindenkor otthonosak. De ha a háziasság azt teszi, a mi egészen belkörü, szűkebb helyhez kötött, úgy a programtól messze eltértünk. Mert nemcsak az egyház és város veit részt ez örömműnepben, felekezeti különbség nélkül, hanem a szomszéd egyházak hívei is seregestől tödültek ide. A családhoz tartozókon kívül, kik közt szerencsénk volt Felsőzeplény nagyt. espereséhez is, jelenvöltek: a kerület országos képviselője, az egyházmegyei ref. tanító kar képviselője, a rozsnói ág. ev. gimn. tanári kara, a rozsnói ev. ref. egyház küldöttei, a szomszéd egyházak lelkészei, tanítói, gondnokai és messzebb vidékről is számosan azon tanítók közül, kik, mint Pelsüci város szülöttei, Szentpétery által buzdítatva s támogattatva tanultak iskoláikat s szolgálják ma mintegy húszan a ref. népnevelés szent ügyét, sőt mint apai jóakarójukat tisztelik.

Ha e becses lapok olvasói nem ismernék a pelsüci ev. ref. egyház ünnepeltjét, helyén volna elmondanom felszázados hivataloskodása alkalmából, hogy mint egyházért lelkesedő s lelkesítő buzgó apostol, a valódi papok kimagasló példányképe, mint egyike azoknak a lelkes úttörőnek, akik felszázadon át egyházunk hajóját kormányozták, mit tett egyházmegyejében, ahol már a 40-es években, mint a ref. tanító-egylet megalapításának kezdeményezője s aztán egyházi elnöke, ez egylet özvegyárvatárának újszólván megalkotója volt; 1847-ben egyházmegyei al-, 1849-ben főjegyző, 1852-ben tanácsbíró, 1860—66-ig esperes s maig tanácsbíró; mit tett továbbá az egyházkerületen, conventen, zsinaton; de mivel mások jobban ismerik azt nálammal, erősebb kéz lesz illetékeesebb Szentpétery ily irányú méltatására. Én csak azt óhajtanám egy pár szóval feltüntetni, hogy mi volt és mi ő *ithon*. Miben rejlik az a sajátos vonzerő, melyről e lapok nagytisztelű szerkesztője a mult számban oly találó szavakkal emlékezik meg. Mert a zsinati képviselő-

lők életrajzainak megjelenése idején hallottam én is olyanféle megjegyzést, hogy ottani életrajza talán némi elfogultsággal íratott meg.

Hát meglehet, hogy én is elfogultsággal vádoltatom, de amennyire ismerem, örömemre esik kijelenteni azon tiszta meggyőződésemet, hogy az az életrajz csak melegséggel és igazsággal van írva. *Tompa*, mikor azt mondta: „*Samu, egy napi boldogságot ér odaadnám összes költői dicsőségemet*” — nem mondott sokat. S ha *Tompa* és *Szentpétery* közt kellene választanom: *Szentpétery* lennék. Oly vonzó, oly kedves a pelsőci papi családi ház. Hogy, azt hiszem, az itt töltött évet életem legboldogabb napjai közé fogom számíthatni mindenkor. A hőség, a hit, a szeretet, a munka, a vídamság, a jólét ölelnek itt felségsé oshangban. Ebben van *Szentpétery*nek az ereje, házának a vonzereje.

Nem régen meg volt zavarva ez oshang, egyetlen kedves fiának elvesztése miatt. De ő a vesztéség és fájdalom közül Jóbként emelkedik ki. S ha mostanában egyetlen kedves kis unokájának egészségéről hozott kedvezőtlen hírek meg nem zavarják néha-néha, 71 éve dacára ma is ifjú hévvel predikál, mintha küldetését nem ötven éve, hanem csak tegnap vette volna. Hívei rendkívül szeretetének, ragaszkodásának s apai tiszteletének cura pastoralisában rejlik magyarázata. Részt vesz örömeiben, bánatukban. Nincs családi életöknek olyan mozzanata, melyben, fölkeresve vagy magához hivatva őket, bales tanácsaival, vigasztaló, fölemelő, buzdító szavaival s tetteivel részt ne venne. Szíves szolgálata, soha ki nem fogyó áldozatkészsége, tapintata, bölcsesége lekötölel és tiszteletre gerjeszt.

Egyháza ügyeit páratlan bölcseséggel vezeti. — A kárta kérdése hosszú időre megoldva; az egyházi épületek rendben; iskolái virágzó minta-iskolák, melyek iránt régi szeretete soha nem lankadt; a kisdudóda az ő buzgalmának és áldozatkészségének a gyümölcse. A pelsőci éneklő-kar, melyet ötven év előtt, mint rektor ő szervezett s folytonosan pártfogol, ma is jó hírnévű. Kaszinónknak, mely egyike a legrégebbieknak, szentén ő a megalkotója. A „Gazdakörnek” alapítója és elnöke maig. A sárospataki főiskolában a konviktusra tett „*pelsőci magtár*”-alapítvány, s az ugyancsak itt s a *rimaszombati* gimnáziumban és saját *egyházában* tett több rendbeli jótékony alapítványok, mind az ő tevékeny, közhasznú, áldásos életéről beszélő örök emlékek.

Pelsőci város ötvenéves küzdelmes multja szintén össze van forrva az ő életével. E város a legújabb időkig Gömörmegye székhelye volt. S mint ilyen, szintere volt annak a magas szárnyalású eszme-harcnak, mely különösen a 40-es években s azóta is többször a megyék fővárosában lejátszódott. S *Szentpétery* mindig első volt a küzdelemben, mikor a nagy nemzeti átalakulás korszakában a szabadság és testvériség zászlaját kellett lobogtatni. Felekezete s városa érdekeinek elsőrendű, sokszor egyetlen szószólója volt félszázad óta Gömör-Varmegye közgyűléséin.

Ezekben van magyarázata annak az igazi örömeink

és lelkesedésnek, mely ötvenéves hivataloskodása örömnépét január 16-án a pelsőci ev. ref. templomban megszentelte. Az ünnepelt presbyteriumának, családjának és nagyszámú közönségnek kíséretében jött most ide, kik előlegesen jöttek hozzá kifejezni szerencsekívánataikat. A templom már zsúfolásig megtelt ünnepi közönséggel s maga Sz. S., mint megígérté, gyöngékedése miatt nem predikálhatott. A kellemes hangú orgona által kísért „*Jövel szentlélek Úr Isten*” két versének buzgó éneklése után, a hirtelenében reám maradt kötelesség én velem vétette föl *Jeremiásnak* 6. r. 27. versében foglalt szavait, melynek alapján azt próbáltam fejtegetni, hogy a *valódi lelképásztor erősséget a hit és szeretet képezi*. Az egyházi beszéd után első sorban, annak jeléül, hogy mint tanító kezdte meg itt pályáját, az iskolás gyermekek köszöntötték egy szépen kidolgozott harmóniás énekekkel. Azután hívei nevében én üdvözöltem s nyújtottam át azok részéről egy díszkötésű bibliát, melyet az ünnepelt meghatottan s könyvek közt ölelt szívére, aztán kifejté röviden, hogy nem első jele ez hú ragaszkodásuknak, mert midőn más gyülekezetek lelkészeiül több ízben meghívatott, híveinek ozatlan szeretete mindenkor erősítette őt azon elhatározásában, hogy eretők és velők éjén és haljon.

Most az éneklő kar, mely szintén 50 évet jubilált, adta elő szabatosan szép köszöntő dalát, melynek találó szövegét, az éneklő kar jeles vezére, *Füke Adolf*, ref. fitanói írta. Majd a város nevében, annak főjegyzője, *Fridrik Vilmos* üdvözölte, mivel az ünnepelt 35 év óta együtt fáradozik a város érdekében. Miután a szonok hosszabb beszédben kifejtette Sz. S.-nek a város anyagi érdekei körül szerzett elévülhetlen érdemeit, átadta az egyház és a városi közbirtokosság részéről *Szentpétery Sámuel* nevére tett s a pelsőci ev. ref. népiskolák segély-árva növendékeinek segélyezésére szolgáló 100—1000 frtos alapítványi levelet, melyre az ünnepelt azzal válaszolt, hogy az alapítványhoz ő is 100 forint járult. Az így 300 frtot tevő alapítvány, a hivatkozó emléktárgy szerzésére összegyűlt összegből felmaradt 20 frttal és az esteli bál 50 frtnyi tiszta jövedelmével, még azon a napon 370 frtra szaporodott, mely hivatva lesz még letérőhellenbe betükkél írni be Sz. S. nevét és emlékeztet a pelsőci egyház és város történetének könyvébe. Végül az egyházmegyei ref. tanítói testület részéről *Becske Bálint*, jánosí tanító s főjegyző üdvözölte, mire az ünnepelt, mint általában a többire is, szerényen azzal felelt, hogyha az üdvözetek netalán érdemeit élekenben festik is, mint aminők azok a valóságban: ő szívének-lelkének mélyéből igyekezett kötelességet mindenkor betölteni s megtartani az Úrnak ama parancsát: *Legy hű mind haladtig!*

A levélben és táviratban érkezett nagyszámú üdvözetek felolvasására a templomban a kemény hideg miatt nem kerülhetett sor. A küldöttek s a közönség egy része a presbyteriummal az ünnepelt vendégszerető házába levén ebédre meghíva, ott gyűltek össze mintegy 60-an s folytatva lett az ünnepély melegebb kiadásban. Idejött

tisztelegni a kaszinó, élén a helybeli római katolikus plebánossal és az izraelita hitközség küldöttsége is. Az üdvözlő sürgönyök közt első volt a sárospataki főiskola lelkészé, ki találaton mondja: Sz. S.-ben beteljesedett az írás e szavai: *„támaszok magamnak hűségves papot, ki kedvem és akaratom szerint cselekszik és jár előttünk teljes életének napjaiban.”* Egyházmegyénk eszperese és az egyházmegye képviseletére kiküldöttek, gyengékedésük miatt, meg nem jelenhették, egy-egy levélben fejezték ki jó kívánataikat. Üdvözlőket küldöttek még: Csáder Károly, egyházmegyei gondnok; Dapsy Vilmos, nyugalmazott kuriai bíró; Terray Gyula, gömői ág. ev. főesperes; Kun Bertalan, püspök; Czékus István, püspök; Nagy Gusztáv, sárospataki főiskolai igazgató és a tanári kar; Borbély László, volt egyházmegyei gondnok és báró Nyáry Sándor, Buza János, Terhes Pál és a rimaszombatyi gimnázium tanári kara; Filep Benjámin, Tóth Dániel, Ablonczy Pál, Osváth István, Czelder Márton és még vagy 30-an. Nagy Béla, jánosí segédlelkész, sikerült verset írta *„Rozsnyói Híradóban.”*

Az ebéd folyama alatt egymást ért lelkes toaszokra az ünnepelt külön-külön felelt, élénk bizonyágot téve szellemének rugékonyságáról, s arról, hogy nem a hanyatlott munkaképesség, hanem az elvi ellentétek azok, melyek őt egyházunk kormányának zoldasztalától már majdnem teljesen elvonták. Az a szíves, bizalmas közelség, melyben kaplanjaival szemben áll, ami egy 46 év óta kaplantartó lelkészre, mint emberre, talán a legnagyobb dicséret, azt hiszem, nekem is alkalmat adott az ünnepelt egyén lelkébe hébe-korba bepillantani, s szerénytelenség nélkül állíthatom, hogy ő, akire Hegedüs László áll mondta egykor, hogy *egy kegyes és szent hajdankornak utolsó maradványa*, alaposan ismeri és teljesen méltányolja e kor nagyszerű vívmányait: pártfogol, mint alig egy-egy kálvinista pap e hazában, s buzdit minden nemes törekvést; de mindeneknél erősebb az imádásig szeretett *„magyar kálvinista egyházért”* való *szent aggodása*.

Azzal az óhajattal zárom be a szándékoltnál már hosszabbra is nyúlt tudósítáomat, hogy a mi ünnepeltünknek érettünk való szeptemberi aggodása még nagyon sokáig tartson. Áldásos életéhez adjon a gondviselés még hosszú napokat.

Vattay László.

Püspöki körlevél.

Nagyttiszteletű eszperes úr!

Mielőtt e beállott 1887-ik esztendőben kibocsátott első körlevelemre s ennek a vezetése alatt álló egyházmegyében leendő köröztetésére felhívnam nt. eszperes úr figyelmét, nem mulaszthatom el, hogy boldog új-évet ne kívánjak.

Az országos közegészségi egyesület felhívást intéz ezen egyesület tagjai közé való belépésre. Alapító-tag lehet mindenki, aki az egyesület céljaira legalább 50 fitnyi alapítványt tesz; rendes tag, ki évente 3 frt., pártoló tag, ki évente 1 frt. tagdíjat fizet. Az egyesület célja

a népek felvilágosítása, egészségének forrásait s feltételeit illetőleg; továbbá a közegészségügyre hasznosan vagy károsan ható tényezőknél szemmel kísérése az egész ország területén, s az egészségnek oltalmazása. Ajánlom e hasznos és jótékony egyesület lelkészársaim becses pártfogásába.

A kultusz-miniszter 28,621. szám alatt ajánlja Fodor József, budapesti egyetemi tanár *«Egészségtan»* című művének a tanítók, népiskolák számára leendő megszerzését.

Ugyancsak a kultusz-miniszter, 1545. szám alatt, felhívást intéz erdély-határvidéki iparosaink segélyezése céljából arra nézve, hogy a lelkészek, tanítók és a nép összes szükségletét ezen iparosoknál rendeltessenek meg. A megrendelések átvételével, valamint mindennemű utba-igazítással a Brassóban felállított áruközvetítő-iroda felügyelő-bizottsága fog szolgálni.

Felhívom továbbá lelkészársaim figyelmét az országos statisztikai hivatal által szerkesztett s mult dec. hóban megjelent *«Magyarország tisztai cím- és névtára»* című munkának, valamint Szügyi Józsefnek *«Magyar ev. ref. Choralkönyv»* című művének megszerzésére. Ezen utóbli mű azon egyházakban, hol organa van, hasznos szolgálatoakat tehet a tanítóknak és organistáknak.

Folyó 1887-ik év tavaszi s nyári hónapjaira az osztrák országos múzeum részéről, egyházi műkincsek s régiségek tárgyából kiállítás rendezése tervezettki. A kiállítás rendező-bizottsága felhívást küldött hozzánk, magyarországi ev. ref. lelkészekhez is, hogy amely egyháznak birtokában ily műkincsek volnának, azokat a kiállításra lennének szívesek megküldeni. A tárgyak lehetnek régiek és újabb korból valók (leginkább osztrák- és magyarországból), akár szövet-, néha csipkeneműek, érc- és faneműek, könyvek stb., melyek egyházi célra szolgálnak. A kiállítási bizottság biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a beküldött tárgyak gondosan őriztetnek s annak idejében visszaküldetnek. A kiállítás megnyitásának ideje március közepén legkésőbbben nyilvánossá fog tétetni. A küldendő tárgyak iránt jelentés tétehetik már most, s a jelentéstétel formulája ez:

Anmeldungs-Formulär für die Ausstellung der kirchlichen Kunst im k. k. österreichischen Museums März-bis August 1887.

Gegenstand: Name und Adresse des Eigenthum Raumerforderniss (anzugeben bei den Gegenständen der modernen Industrie.

Amely lelkészársaimnak kedvök van ily műkincsel bíró egyházból tárgyakat küldeni, küldjek be azokat a fenti formula szerint kiállított íven, ezen cím alatt: An die Direction des k. k. österreichische Museums für Kunst und Industrie im Wien.

A postai takarékpénztárakra szintén kérem felhívni a lelkész urak figyelmét.

A hozzám érkezett egyházkerületek jegyzőkönyveiből egy-egy példányt az egyházmegyei levéltárak számára ide mellékelve küldök.

Czelder Márton; keszemeti lelkész előfizetési fel-

hívtát intéz a 'Vasárnap' című egyházas irányú lapra. A magyar prof. nép szívét, lelkét nemestől, a tiszta erkölcsi életre, Isten imádatára buzdító lap ez, azért méltán megérdemli a minél szélesebb körben való terjesztést. Előfizetési ára egy évre 2 frt*).

Miskolc, 1887. január 11.

Kun Bertalan,
nőispók.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kegyes adomány.** Id. b. Vay Miklós, főiskolánk főgondnoka, értesítvén a tanári nyugdíjintézet javára rendezendő táncvigalom felől, híven önmagához, a tanári kar iránt kifogyhatatlan szeretetének sugallatát követve, 100 forint küldött a jötelemny intézet fellegelésére. Vajha a jöteleggység a beteg szívet is meggyógyítaná!! Fogadját e helyen is forró köszönetünket.

— **Papválasztások.** Nagybányai lelkészszé *Gergely Károly*, a debreceni főiskola volt jeles tanára, egyházi író s krassói lelkész; *alsó-vaddsi lelkészszé Antalffy László*, vázskői lelkész, az abonyi egyházmegye főjegyzője választatott meg. Tartós boldogságot kívánunk a megérdemelt előléptetéshez.

— **A miniszteri approbatio ellen.** A Magyar Könyvkereskedők Egyesület* múlt évi november 29-iki kérelmét egy kérvény intézte a közzétartási miniszterhez, amelyben a népiskolai tankönyvek approbatioja ellen, lépügy, mint korábban a középiskolai tankönyvek elbáratott approbatioja ellen is tevő, orélyes hangon tiltakozik s illetőleg kérelmez. Károsnak ítéli a miniszteri intézkedést nemcsak a könyvkereskedelem, hanem a paedagogia szempontjából is; mert nyakát szegi a tankönyv-írás terén is törvös, szabad versenynek, s *népiskolai könyveinket egy meghatározott központi chablonba kényszeríti*, minek folytán az lesz az eredmény, hogy *egynehány, úgynevezett központi szaktekintély nézete, elve, rendszere alapján, a jövő termelés, akarva nem akarva, egyoldalú s annál silányabb lesz, minnél inkább egyezkedni fognak majd az egyesek a meghatározott kaptárára dolgozni.* Felpanaszolja a kérvény a felekezeti (Szent-István-társulat, protestáns szuperintendenciák), sőt a Tudom. Akadémia, Term. Tud. Társulat stb. könyvkiadói működését is, ami szintén nagy kárra van a könyvkereskedők osztályának, mivel a könyvkereskedelem mellözésével közvetlenül érintkeznek a nagy közönséggel. Ha ezekhez még az állami is ellene működik a könyvkereskedésnek a könyvek approbatioja által, ez a legbiztosabb út egy tisztességes társadalmi osztály tönkretételére. Érdekes és mindig önértetes érvelés után reményelhetni vélik a kérelmezők, hogy a miniszter éláll az approbatiótl, mint ami a népiskolai tankönyvek roppant száma miatt, a kitűzött rövid határidőn belül különben is elbáratatlan tober, *feltéve, hogy alapos vélemény alapján szándékozik a miniszter az approbatiót elvégezni.* (A záros határidő az 1887-ik év február hava). Ha azonban a miniszter kötné magát feltett szándékához, úgy az a kíván-

* A lelvél hátralévő része leközölöz elismeréssel szól a mi lapunkról s melegen ajánlja azt a pártolásra. Szerk.

sága a kérvényező egyletnek, hogy *csak azon tankönyvek tiltassanak ki az állami és községi iskolákból, amelyek államellenes tanokat foglalnak magokban s a paedagogia követeléseinek egyáltalán meg nem felelnek.* Ha erre sem hajlik a miniszter, akkor eszközöje azt, hogy az ajánló vagy elveto itélet a nyilvánosság előtt történjék, t. i. a bírálattal foglalkozó közoktatási tanács véleménye tetséssék közzé a *Néptanítók Lapjában*, s ha még ez sem: úgy tege lehetővé a miniszter a ronelet elviselését azáltal, hogy nyújtson időt a könyvkiadóknak, hogy teméredk befektetésük teljesen kárba ne vesszon, s netalán gyöngye kiadványait helyett alkalmasabbakat produkálhassanak. Evögéből a következő 7 pontba foglalt javaslat figyelembevételét kéri: 1. Tűzessék ki záros határidő, mely alatt a kiadók tartozzanak népiskolai kiadványaikát Nagyműtősgodhoz feltérjeszteni. 2. Csak e határidő letelte után kezdessék meg a könyvek megbírálása. 3. Csakis az összes feltérjesztett könyvek megejett elbírálása után történjék az ajánlat vagy approbatio oly módon, hogy az approbált könyvek teljes lajstroma egy napon jelenjék meg a Néptanítók Lapjában. 4. Ugyanakkor bosszáttassék közre lajstroma azon könyveknek is, melyek nem approbáltak ugyan, de amelyek bírálatok alapján tett változtatásokkal és javításokkal egy újabb kiadásban esetleg alkalmasak lehetnek. Az ezen lajstromban felsorolt könyvek pedig a lajstrom közrebesztási napja követő három iskolai éven át feltétlenül használhatóak legyenek; azontúl azonban gondoskodniuk kell a kiadóknak új javított kiadások megjelentetéséről. 5. Hogy az approbált népiskolai könyvek ezen első lajstromának (3. 4. pont) megjelenése napján és az azt követő iskolai évben az eddigi rendszer maradjon hatályban, t. i. minden iskola ezen időn belül, belátása szerint, feltétlenül választhassa tankönyveit. 6. Hogy egészen új könyvek, a megjelenést követő első évben, approbatio nélküli is használhatóak legyenek. 7. Hogy a népiskolai könyvek bírálattal eszközölő tanferrák ne legyenek egyetemi vagy középiskolai tanárok, hanem tényleg a népoktatás terén működő kiválóbb egyének. — A kérvény bizonyára megérdemli a tanügybarátok figyelmét. Résztünkről azt, hogy a miniszter a tankönyveket ellenőrizni kívánja, nemcsak jogosnak, de kötelezősnek tartjuk. E kötelezős gyakerlissát azonban oly módon végezheti, hogy ne vonja maga után egy társadalmi osztály tönkretételét. Az approbatio határidejét a nagy munkához mi is felettébb rövidnek tartjuk, s a tankönyvek alapos és nyilvános megítélésének is barátai vagyunk.

— **Érdekes interpellatio.** *Madarász József*, országgyűlési képviselő, folyó hó 14-én interpellatiót intézett a vallás- és közoktatási miniszteriumhoz a sárbogárd-tinódi ev. ref. egyház előjáróságának egy bizonyos peres ügyében. Egy odaváló «adó-tárnok» ugyanis megtagadta az egyházi és iskolai adót, hivatkozva a miniszteriumnak egy rendeletére, amely szerint az állami hivatalnokok, hivatali jövedelmök után, iskolai adóval meg nem rohatók. Mintán pedig az 1882-iki debreceni zsinatnak fejedelméül szentesített határozata szerint az egyháztagok tartoznak viselni az egyházi és iskolai adót: azt kérdezé Madarász: *a törvénynek van-e érvénye,*

vagy a hivatalos rendeletnek? Mi is kiváncsian várjuk a felvilágosító feleletet.

— **A kiknek jobb kezük nem tudja, amit a bal tesz.** Gróf Erdődy Rudolfné ő méltósága, Szilváson 136 iskolás gyermeknek karácsonyi ajándékol 100 frtot adományozott, melyből 17 gyermek (fiú és leány), a legszegényebbek közül, teljes öltözék-ruhát kapott, a többiek pedig mindnyájan különböző ajándékokat. A község szegényei részére a fenkölt lelkű grófné menházat alapított, hol azok egész télen át étkeznek. Az ev. ref. egyház énekkarának nem régiben 30 frtot adott. Ugyancsak az ev. ref. templom renoválására Erdődy gróf minden szükséges anyagot (tégla, fa, mész, homok stb.) felül 1000 frtot ajánlot fel. — A nemes fetteknak önmagukban van legszebb jutalmuk.

A. I.
— **A néptanítók érdekében.** Az „Ungmezei általános néptanító-egyesület” egy felhívást küldött szét, amely „Magyarország néptanító-egyesületeihez” intézve, lelkesítő azokat a közös cselekvésre. A cselekvés tárgya: a tanítói szegénység megszüntetése, ami úgy történik meg, ha országosan kimondatik, hogy a tanítói fizetés minimuma — lakoson kívül — 400 frt, amely középszerű szolgáltatandó ki. Ezenfelül ötöd-éves pótlék, nyugdíj s bizonyos előleptetéshez (igazgató-tanítóság, polgáriskolai, képezdei tanítóság, járási tanfelügyelőség, megyei tanfelügyelőség) való reményesség, a jogok és kötelességek szabatos körvonaloztatása által véli nevezett egyesület, hogy a néptanítók sorsa könnyebbé és állásuk tiszteltebbé leendő. Sokat vár a fellépés a közös lelkesedéstől és az országos vagy egyetemes tanító-gyűléstől. Készen telen, hogy a néptanítók sorsa még ma is sok helyen szánalomraméltó, s e ponton a felajánlás és mozgólás folyását jogosult. Az állam órási költséggel fényes palotákat épít a tudományak, sőt a népiszkolai épületekkel is fényűzősködik; azért azért nincsen elegendő képessége, hogy a tanítók helyzetét méltóképen javítsa: a felekezetek pedig — főleg a protestáns és görög katolikus — szegényebbek, mint az állam. Ebbe a sziklába fog megütközni a megindult mozgalom, amelynek jó eredményét mi szívesen tudnók üdvözölni.

— **A Babonáról.** című, Sisaka Andr., pécsi tanító által a szerdültebb ifjúság számára írott, 110 lapra terjedő mű második kiadást ért. Előszavában ismertet a babonáról írott könyveket és apróbb közleményeket, majd könnyed, népies modorban mutatja be a nép körében elterjedt sokféle babonát és babonás szokásokat. Teljes kíméletet tanúsít a vallásos eszűk iránt s maga a szerző is ezt tartja — versenytársával szemben — műve egyik főerőmének. A tanulságos kis mű ára 50 kr.

— **A kit szorongat az igazságszeretet.** György Endre, Debreceni Prot. Közlöny, ez évi legközelebbi számában levelet ír a szerkesztőhöz, amelyben lándszát tör Borsodinak mostanában több oldalról kiemelt ima-írói képessége ellen, a Révész Balint javára, kit az imádkozás nagy mesterének nevez. Alig lehet valaki széles e hazában, ki tisztelettel ne hajolna meg Révész előtt, mint ima-író előtt is; ami azonban nem azt teszi —

talán Gy. E. szerint sem — hogy ama tiszteletreméltó isteni ajándék más valakivel is ne közölgetett volna és pedig magasztalásra méltó mennyiségben. Nem azt teszi ő szerinte sem; mert ő is kénytelen elismerni, hogy Borsodi imáiban van „eszme, melegség; de az a különös potyagatott stylus, ami Heissler óta különös isztelen ismeretlő jélt képezi a sárospataki irodalomnak — (a potiori fil. denominatio) — meglehetősen zavarja az áhitat nyugalmát; mert utódjára is illik Heissler, itt-ott Dobos genialis egyházi beszédeihez, hanem soha sehol az övé hangjához.” Így szól György Endre. Nem csupán Révésznek faklyát gyújtani téhat; nem is csak Borsodi és Heissler jürnevéből leszólni egy jó adagot, volt a levelező ír célja, hanem — és pedig főképen — a sárospataki irodalom ellen akart valami taposásra méltó elmondani, s Borsodi imáinak átnevezését, Mitrovics Gyulát akarta egy kiesélek megleckéztetni — ami nem most történi először a Deb. Prot. Közlönyben — aki azt a nagy hibát követte el, hogy benne hagyott a borongó kedélyű, jó öreg ír imáiban egyetlen pogányos kifejezést (l. 172. l.), (mintha bizony az angyaloknak az volna feladata, hogy letörölje a múról az ró egyéniségét!). Egy kis tévedés van a toll körül! Így látszik — György Endre, Heisszert és Borsodit, a stylus tekintetében, rokonnak s mindkettőt pedig a sárospatakiak irányára ellenállhatatlannak képzeli. Egyik sem áll Borsodi és Heisszert, amin nem ismerték egymást el életben, úgy nem is növekedtek ugyanazon behatások alatt. Mindkettő önálló egyéniség, gondolkodásban és stylus tekintetében egyaránt. Mi pedig, mostan élő és frogatni is merészkedő sárospatakiak, amennyire szinte annyifélek vagyunk s mi tagadás benne: stylusunkat nem adnók oda esérébe Gy. E. írnak sem s mégkevésbé pedig a Deb. Prot. Közlöny, állandó munkatársainak! Dehát ne esőfokodjunk! Illetlen az komoly emberekhez, megtapodni az igazságot, csak azért, mert némely ember nem is szálla, hanem gerenda a másik szemében! Tanulságosabb volna, ha Gy. E. a felett töprenkednék: mi az oka, hogy a Révészektől oly igen keveset tanultak a debreceniek stylus dolgában, meg más tekintetben is? ...

— **Belgiumban,** egész mostanig, csak ideiglenesen elfogadott törvények szabályozták a felsőbb oktatás ügyét. Erre vonatkozólag ugyanis 1876-ban a főtott ki egy, három évre érvényes szabályzat, ezt aztán 1879. és 1882. ismét meg hosszabbították 3 évre, 1885-ben pedig egy évre. Ma már egy hosszabb időre szóló törvényjavaslat nyújtottat be a törvényhozó-testület elé. A törvényjavaslat szerint, az egyetemre menő tanulónak, mindenekelőtt bizonyítványt kell felmutatni arról, hogy a középiskolai tanulmányokat elvégezte; azután állami vizsgát kell tennie s csak ennek sikeres kiállása után becsáttatik az akadémiai előadások hallgatására.

— **A francia köztársaság** által, a népiszkolai számára rendelt „A polgári kötelességek és morál” című tankönyv, ez évben már a 17. kiadást érte meg. A könyv egészen harcias szellemű. Így például „az utolsó ágyúlövés” című olvasmányból az a tanulság van levonva,

hogy az az ellenség, amely, kevéssel a párizsi kapituláció előtt, gyermekekre és nőkre lövöldözött, a francia részéről örökre csak gyűlöletet érdemel. A köztársaságra vonatkozólag pedig ilyen buzdítás foglaltatik benne: A köztársaság jövője töleket függ. Tegye meg közületek kiki a maga kötelességét, s azonnal elég erős és boldog lesz az, s eljön az a nap, amidőn ismét visszanyerjük elszázi és lothringeni elveszített testvéreinket.

— **Az alsopali egyetemen,** a tanulók közül mintegy 123-an, üres idejüket kézi munkák tanulására fordítják s evégre külön szakszerű oktatást nyernek az intézetben. Az asztalos-mesterség, esztorgályosság és fémetszés az, amivel legtöbben foglalkoznak. Igen helyesen, a becsületes munka fűdülést szerez a léleknek, s az egyike a legzebb isten-imádnak; ezenkívül ellensége a bűnnek és hiábavaló gondolatoknak.

— **Értesítés.** Van szerencém közhírre tenni, hogy a tisztántúli ev. ref. népiszkola tanügyi bizottság által, az 1886-ik évben kiírt pályázatokra a következő pályaművek küldettek be: I. a) ABC és olvasó-könyv. I. b) Vezérkönyv az írva-olvasás tanításához. Jellege: *Sors bona, nihil aliud.* II. a) Magyar ABC, elemi olvasó-könyv. II. b) Vezérkönyv a hangzatos írva-olvasáshoz. Jellege: *Köcsöd az és a tapasztalat örök törvényeit.* III. a) Új magyar ABC és olvasó-könyv. III. b) Vezérkönyv az új magyar ABC-hez. Jellege: *Legyen oktatásunk természeteszerű és a természeti erők működtetésének utánzását egyikk alopul tanításai eljárásunkban.* IV. ABC, olvasó-könyv a kezdő iskolások számára. Jellege: *Nyelvölés a a nemzet.* V. ABC és elemi olvasó-könyv. Jellege: *Szemlélettel tanítás.* Más: *Könyvtől nehéze.* VI. a) ABC és elemi olvasó-könyv. VI. b) Vezérkönyv az írvaolvasás tanításához. Jellege: *A szép írás és írt olvasó-könyven boldogul.* VII. a) Első olvasó-könyv (ABC). VII. b) Vezérkönyv az első olvasó-könyvhöz. Jellege: *Aki minék nem mestere, elrontja annak.* VIII. a) Olvasó-könyv az ev. ref. népiszkolák II. osztálya számára. VIII. b) Olvasó-könyv az ev. ref. népiszkolák III. osztálya számára. VIII. c) Olvasó-könyv az ev. ref. népiszkolák IV. osztálya számára. VIII. d) Olvasó-könyv az ev. ref. népiszkolák V—VI. osztálya számára. Jellege: *A hazza mindemellett!* IX. Olvasó-könyv az elemi népiszkolák II. oszt. növendékei számára. Jellege: *A könyvek néma mesterék.* X. a) Olvasó-könyv és nyelvtani anyagát az elemi népiszkolák II. osztálya számára. Jellege: *Munkálkodjál, míg nappal egyom.* X. b) Olvasó-könyv és nyelvtani anyagát az elemi népiszkolák III. osztálya számára. Jellege: *Az értelem telke az olvasásnak.* X. c) Olvasó-könyv és nyelvtani anyagát az elemi népiszkolák IV. oszt. számára. Jellege: *Tudományra csak kitartó szorgalom által tehetünk szert.* XI. A magyar nemzet története összefüggő előadásban.

Jellege: *Átok fogja meg a magyart, Hogy e soha együtt nem tart.*

XII. Életrajzok a magyar történelemből.

Jellege: *Minden ember legyen ember és magyar, Akit a föld hord s égvel betakar, Egymást érte, boldogítja egy ily nép, Időmri részszel bizton, bátran szemlélt.*

XIII. Magyarország története V. és VI. osztályú tanulók számára

Jellege: *Minden ember legyen ember és magyar, Akit a föld hord s égvel betakar.*

XIV. Magyar történeti életrajzok az elemi népiszkolák III—IV. oszt. számára.

Jellege: *Szép csillag a honszeretet.* XV. a) Magyar történelem életrajzi irányban a népiszkolák III—IV. oszt. számára. XV. b) Összefüggő magyar történelem a népiszkola V. oszt. számára. Jellege: *Magyarország nem volt, hanem lesz.* VI. A magyar királyság rövid földrajza. *Nyit pályázat.* XVII. Földrajz az elemi népiszkolák IV. oszt. számára. Jellege: *Inductivitas.* XVIII. Földrajzi pályamunka.

Jellege: *Haza és szabadság, e két szó az, melyet Először tanultim dajkától a gyermek, És, ha a csatában a halál eléri, Utószor e két szót mondja ki a férfi.*

XIX. a) Földrajz a IV. oszt. számára. XIX. b) Földrajz az V—VI. oszt. számára. Jellege: *Közéltől menj tőlelőre.* XX. Magyarhon földrajza. Jellege: *A hazza mindemellett.* XXI. Természetről. Jellege: *A szemlélet az ismeretek alapja.* XXII. Néhai Nyíri Péter népsik. kézi- és vezérkönyvei, meghívású végett 7 db. E pályaművek megbírálás végett a kerületi népsik. tanügyi bizottság szakosztálya között szét fognak osztani. Körös-Tarcsa. 1887. január 3-án.

Szabó János.

esperes, mint a tisztántúli ev. ref. egyhásköri népiszkola tanügyi bizottság elnöke.

— **Nyilvános számadás a Hegedűs József, elmebeteg volt tanító s nyomorgó családja részére hozzájárult kegyes adományokról.** I. Bevétele: Szentpétery Sámuel, pelsőci ref. lakos 2 frt., Tóth Sámuel, serkei lelkész 5 liter baba és 50 kr. Csorba Endre, serkei tanító 5 liter baba, Fábri Károly Rozsnyóról 2 frt., Amicus Rozsnyóról 5 frt., a jánosii egyházban gyűlt 1-ső ízben 3 frt., a horkai egyházban gyűlt 2 véka étel és 7 frt. 70 kr. Réthy József, kálósi lelkész 1 véka lenve, Mitrovics Gyula, sárospataki főiskolai lelkész és tanár 2 frt., Vattay Barna, rácei bír. iktató gyűljenye 4 frt., Szuhay Zsigmond Récén 1 frt., a Bódvány-alphól az esperes 10 frt., egy ref. lelkész leánya a geszti postán adott fel 1 frt., a putnoki egyházban gyűlt 1 véka gabona és 9 frt. 45 kr., Rimaszombatban gyűlt 8 frt. 30 kr., Sűghő Mihály, az Első Magyar Általános Biztosító-Társaság tisztviselője 2 frt., Pethő Dániel, radnóthi lelkész 2 frt., Fábri János, epersjei képezési tanár 2 frt., Ráckevei Károly, aszálói ev. ref. lelkész 2 frt., Beregszászi István, aszálói ev. ref. tanító 2 frt., Biró János, aszálói ev. ref. s-lelkész 1 frt., Jánosiban 2. ízben gyűlt 9 véka étel és 6 frt. 30 kr., Sárospatakról Wurga Lajos, theol. tanár neje 2 frt., Hevesen: Nagy Mihály, ev. ref. lelkész 1 frt., Szegedi Ferenc, ev. ref. tanító 1 frt., Berezkei Ferenc, főgondnok 1 frt., Mikola Károly, római kath. postamester 50 kr., Mezősáros Sámuel, ó-budai ev. ref. lelkész 1 frt., a g-kisfaludi egyházban gyűlt 3 frt. 25 kr., Kis-Gecőcn: Homoki Antal, ev. ref. lelkész 1 frt., Matolay Pál 50 kr., Egyre Ferenc 1 frt., Ajtay Sándor 50 kr., X. N. 45 kr., a Mihályfalvi leányegyházban gyűlt 5 véka étel, 43 liter főzolek, 1 kilo szalonna és 1 frt., Tóth Dániel, miskolci ev. ref. lelkész 1 frt., Kiss Lajos, abaujvári ev. ref. lelkész 2 frt., Zitás István, szadai ev. ref. lelkész 1 frt., a szadai ev. ref. tanító 50 kr., X. N. asszonygár Fügőből 2 frt., Tóth József, martonfalvi lelkész 50 kr., a szalóc-vigteleki egyházban gyűlt 89 kr., Barna Károly, laskói tanító 50 kr., Rozsnyóról Moskovics Zsigmond 5 frt., a kálósi egyházban gyűlt 4 frt. 74 kr., a városkereszt-egylet tornalljai főköja 5 frt., Radácsi György, sárospataki theologiai tanár 1 frt. Összes bevétel a mai napig 111 frt. 49 kr. 17 véka étel, 84 liter főzolek és egy kilo szalonna. **II. Kiadás** December 3-án Hegedűs Józsefnek bolti cikkekre, élelmi szerkekre és készpénzben 36 frt. 26 kr. December 17-én 49 frt. 26 kr. Kiadás összesen a mai napig 85 frt. 62 kr. Ezet levonva a bevétel összesből, mely 119 frt. 49 kr., jelenleg kezesemen alatt van 25 frt. 87 kr. A főzolek és egy kilo szalonna-adományt átadtam Hegedűsnek, a 17 véka ételből egy véka közvetlenül hozzá küldetett Putnokról, két és fél véka még nem küldetett be Mihályfalvból, két véka elvitt Hegedűsnek, nálam van 11 és $\frac{1}{2}$ véka, melyet a helybeli saji malomban megőrzöltove fogok a szegény családnak elküldeni. Midőn a nemesiwall adakozóknak köszönetet mondok a nagylelkűleg fűszelgett szerencésen család nevében kegyes adományaiéért, egyszermind tudatom a jöltevőkkel, hogy az elmebeteg Hegedűs Józsefet sikerült beszereznem a gőmörgegyi kórházba, s reményem van, hogy Groó Vilmos, tanfelügyelő úr közreműködésével, kieszközöndem számára az állandó nyugdíjat.

Tornallai, 1887. január 12.

Nagy Pál,
göméri ev. ref. esperes

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
utófelrakással, évi 3 fr. 50 kr.
4 fr., félévre 2 fr. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábas petty sor többesr
való közlésnél 3, egyzet
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Csabai Dókus Gyula, főiskolai világi algondnoknak, beigtatása alkalmával mondott beszéde.» — «A stálfizetés ügyében.» *Molnár Ferenc.* — «A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép- és főiskolák.» (Folytatás). *Bozog.* — «Korunk iránya és tendéi.» *G. Mihályt Ödön.* — «A sárospataki főiskola köréből.» *Egy jelencolt.* — «Vegyes közlemények.» — «Hirdetés.»

Csabai DÓKUS GYULA, főiskolai világi algondnoknak, beigtatása alkalmával mondott beszéde.

— Sárospatak, 1887. január 24. —

Nagytitiszteletű Algondnok társam: Nagytitiszteletű és tekintetes Igazgató-tanács! Mélyen tisztelt Tanári kar!

Bocsássanak meg, ha üdvözlétük és szíves fogadtatásom megköszönésére, méltó szavakat, a jelen pillanat ünnepélyes hatása alatt, nem találok.

Valóban, ha szabad a kisebbet a nagyobbhoz hasonlítani, én is úgy érzem magamat most, mint az a halhatatlan költőnk, ki egy gyönyörű versében elbeszéli, hogy amint a szülői házhoz, régibb távollét után közeledett, egyes szavakba készült öltöztetni szíve érzelmeit, s midőn a szülői házba beért s anyját meglátta, a szép szavakat elfeledé s némán borult anyja keblére. A legszebb szavakkal kívántam én is megköszönni, e meg nem érdemelt szíves és kitüntető fogadtatásomat, s most, midőn ez «alma mater» falai között szólnom kell, nem jut más szó eszembe annak viszonzására, mint: köszönöm, szívem melyéből köszönöm!

Uraim! Minden bizalmi állásban a rokonszenv, mely az első találkozásnál kifejezést nyert, új erőköszönés azon egyénre, ki annak betöltésére kijelöltetett. Nekem új állásomban kétszeres szükségem van a rokonszenvre; mert ha összehasonlítom gyenge erőmet ama nagyfontosságú munkákkal, melyet a Főtiszteletű egyházkerület reám ruházni jónak látott; ha visszaidézem emlékeembe ama nagy nevek tulajdonságait, kik engemet ez állásban megelőztek, s hatalmas szavaik hangoztatása elegendő volt, hogy e főiskola falai a tudományosság védbástyájának ismertessenek, melyek nemcsak nem omladoztak a támadó tudatlanság ostroma alatt, hanem folytonosan felebb és felebb emelkedtek; ha végigtétekintek egyházi életünk annyi tudomány- és tapasztalással gazdag, a közélet mun-

kájában megöszült nagyjai során; halás tisztelettel kellene visszaadnom e mandatumot; meggye kellene elhárítani magamtól e kitüntetést. S ha mindezeket tudva és világosan látva, mégis elfogadtam, ezen, érdemen felül megtisztelő állást, tettem azt a legnagyobb magyarnak ez arany-tanácsára hallgatva: «A kör, hora állíthatunk, az, melyre munkásságunkat fordítani kell, s vétezik, aki, az Úr által kijelölt napszámot elhagyva, más térre fordítja, talán csak itt valóban használható tevékenységét»; tettem azt ama biztos reményben, hogy azon szeretve tisztelt elnök-társ, ki őszinte szívességét és barátságát velem közel negyedszázad óta érezteté; azon felügyelő- és kormányzó-testület, mely, néhány évvel ezelőtt kebelébe fogadva, az ismeretlen munkakörben böles tanácsaival vezetni szíves volt; azon mélytudományú tanári kar, melyhez részint a volt tanítvány kegyelele, részint a tanuló-társi és baráti érzelmek arany-lánca fűz; jövőben sem fogják megvonni tőlem igen becses és nem nélkülözhető támogatásukat.

E remény biztatására és ezen tudat birtokában fogadtam el e díszes algondnoki állást, melyet minden körülmények között több igyekezettel, mint hivatottsággal fogok betölteni akarni.

Most, midőn azt elfoglalandó vagyok, önkénytelenül tárulnak fel előttem a közel mult szomorú emlékei. A kegyelet húrja megrezdül szívemben s nem tartanám magamat méltónak az örökség átvételére, ha azon férőlnék, kinek tiszteletreméltó alakját e helyen látni mindnyájunknak oly jól esett, emlékezetét, bár a hegedő sebek felszaggatása fájdalomnak árán is, emlékökbe vissza nem idézném; nem teljesíthetném méltóbban algondnoki első kötelességemet, mint akként, hogy megemléksem azon egyénről, ki nemcsak e főiskolának volt szerető atyja, nemcsak a szegényeknek volt istápolója, hanem a tudomány és művészet törhetetlen s fentkölt szellemű bajnokai sorába is fel tudta magát küzdeni; ki emberbaráti szeretet-

től hevitett szívébe minden igazat, szépet és jót befo-
gadni s gyámolítani akart és tudott is.

E nagy férfinak, néhai ifj. br. Vay Miklósnak emléke legyen áldott s folyton előttünk lebegő nagy szelleme legyen vezérlő csillagunk és főiskola érdekeinek munkálásánál.

Ezen, reám nézve kegyeletes kötelesség lerovása után az állomásommal járó működéseimnél mindenkor szemem előtt lebegő irányelvre kívánnék reámutatni.

A mai világban szokás minden, még a legeseké-
lyebb állás betöltése előtt is, munka-programmot adni. En nem hódolok e díratos szokásnak. Nem pedig és egyesgyedül azért, mert e főiskola maga negyfedél-
százados mű s a legszilárdabb alapokon felépült pro-
gramm. Ez örök időkre szóló programmnak teremtő
szavát Prinyi Péter enunciaálta, midőn a tudomá-
nyokért szomjazó tanulói kis csapat vezetői, Kópcsai
István és Sztáray Mihály, híres reformátorok által
fölemelt zászlóra lángbetűkkel e szavakat írta: »Ne-
veljétek e hazánk lelkes és igaz fiakat.« E program-
mot, melyet azon időtől Lorántfi Zsuzsánna, Ruszka
Dobók, Rákóczyak, Báthoryak, Homonnai Drugothek,
Bethlenek, Rhédeyek, Apafiak, Bocsykayak, Klöbusiez-
kyak, Vayak, Szemerék, Ragályiak, Bácsyák, Kazin-
czyak és többek támogatásával Szikszay Pábricius
Vazul, Thoraconymus Mátyás, Krakкаи Deméter, Mis-
kolczi Csulak István, Tómai Dály János, Szilágyi Ben-
jámin István, Comenius Ámos János, Tótfüsi Mihály,
Tarezali Pál, Tsétsi János, Tsáji Márton, Szombáthy
János, Kövy Sándor, Somossy János, Zsarnay Lajos
és még több, hírneves egyházi férfiak és világhíri
tanárok, folytonosan fejlesztés és örökül reánk hagy-
tak, megváltoztatni vagy más irányba terelni csak
hazafiatlan embernek juthatna eszébe. Nekem is csak
amnyiban engedhető meg e jelen alkalommal ezzel
foglalkoznom, amennyiben lelkesült készséggel jelen-
tem ki, hogy e kibontott zászlónak tántoríthatatlan
híve vagyok s utolsó leheletvélelemig annak jellem-
adatához hű leszek. Évégből ez alkalommal azon ké-
relmet intézem a nagytiszt, és tekintetes igazgató
tanács s a tisztelt tanári kar minden egyes tagjához:
sziveskedjenek a reám váró nehéz munkát s annak
súlyos feladatait, irántam való s általam igen nagyra
becsült bizalmukkal, jóleső őszinteségükkel nekem
könyvűre tenni.

Legyenek meggyőződve, hogy igaz őszinteséggel
nyújtott bizalmuk nálam legjobb kamatozó tőkék
leend, s ha lehet és szabad a kamatot kétszeresen
megfizetni, azt önöknek én többszörösen fogom át-
szolgáltatni; de az előlegezett tőkél még ekkor is adó-
suk akarok maradni.

És most, még egyszer megköszönve szíves üdvöz-
letüket, kérem: tartsanak meg becses barátságuk-
és jóakarataikban, melyre magamat érdemessé tenni min-
denkorra legszebb feladatomból s kötelességeimről fogom
tekinteni. Ajánlom magamat továbbra is változatlan,
legjobb indulatukba.

A stólafizetés ügyében.

Közudomású és bennünket, lelkeseket, legfőjád-
masabban is érintő a panaszokod, azon igazán sajnós
jelenség felett, hogy híveink egyházfentartó áldozatkész-
sége meglazult; a lelkesek és tanítók javadalmozása és
járuléka ma már olyan kénytelen-kelletlen fizettetnek,
hogy nem egytizen a közigazgatási hatóságot kell fel-
szólítanunk az erélyes közbehatárolás, haesak a végzők-
ségnek nem akarjuk kitenni magunkat és családunkat.

Mindezek nagyon sütt, vizgataltan jelek és pedig
nem csupán azért, mert mi, lelkesek és tanítók, közö-
nyösség nélkül is elég szegényes anyagi ellátásban része-
sülünk, hanem és főképen azért, mert népünk eldurvult
érzületéről, megvesztegetett igazságérzetéről, mindenk-
felett pedig hitközönységéről tesznek csalhatatlan és
fájdalmas tanuságot.

En nem állítom, hogy ezek mindenütt így törté-
nek; de hogy egyházvidékünkön*, különösen a egyes
vallású községekben ekként vannak, azt szomorúan ta-
pasztalom, s általában is nem sötétítem helyzetünket, ha
a tapasztaltas görögnyos útjait járva, azon észrevétele-
mnek adok kifejezést, hogy ritka egyház az olyan közö-
tünk, mely belső emberreit, kik az irás szerint a világ
világossága, a földnek sava, tehát igen is megbecsülen-
dők lennének, azzal a jóakaró szívvel, szerető testvéri
indulattal, s az erkölcsi kényszerűség haesak némimé-
ny mértékének is kizárásával javadalmozná, mely őket mélt-
an megilleti. Sőt immár vádakat is kezdenek hangoz-
tatni ellenünk, hogy bár hívein végezve hivatásunk kö-
telmeit, jogot formálunk életünk általok történi fentar-
tásához. A földművelő ember összeméri tudákos bölse-
séggel anyagi helyzetét a miénké, s ha jól út ki részére
ez összehasonlítás, fitymálni kezd; ha rosszul: akkor még
hajlandó tovább nem boldogítani. És a mivelv osztály,
melyre már kvalifikációjával fogva sokat adhatnánk, vaj-
jon mit teszzen? Oh ez teljesíti irántunk kármélt,
ha nem udvariasságból, akkor mindenesetre sajátalkozás-
ból, és csak kevés az olyanok száma, kiket e tekintet-
ben a tisztelotreméltó kivételek közé számíthatunk.

Bizony-bizony méltán kérdezhetjük, hogy mi lesz
mindéből?

De ahelyett, hogy tovább rajzoltán helyzetünket,
mely mindenki előtt ismeretes, aki figyelmesen néz kö-
rül: egy, ez ügygyel összefüggésben támadt észrevétele-
met akarom már közönössé tenni.

Tudjuk azt mindannyian, hogy a lelkeszi jövedelem-
nek egy kiegyesztő-, sok helyen tekintélyes részét képezi
a stóla, vagyis azon fizetésem, melyet a lelkesek esen-
telesen vesznek be azon hívektől, kik a megszabott teend-
őkön kívül különölegesen is igénybe veszik az ő szolgál-
tatukat; kimondván az is, hogy a sakumentumok ki-
szolgáltatásért semmi díjazás nem jár.

E jövedelem jogos vagy jogtalan voltának mérle-
gelésénél — szem előtt tartva mindenkör a hívek külön-
ben is resteskedve fizető természetét s azon elvet, hogy a
fizetésnek megállapításánál s bevetésénél túlzása eszünk
nem szabad — elsőben is azon kérdés nyomul előtérbe,
hogy voltaképpen miért is jár hát nekünk e díjazás?

Ha e szertartások elvégzéseért kapjuk azt — amint
hogy úgy is van, legalább látszólag — akkor én megbot-
ránkozom benne; mert nyilván a kapzsiság jellegét vi-
seli; a híveknél meg gyánút, alapos gyánút keltsene s
igazoló levelet nyujtana kezükbe közönnyességök mellett,
mivel a méltányosságnak színezetével sem bír. Igen,
mert én, s velem, úgy hiszem, sokan, nem azon szem-

*) Felső-Szabolcs.

ponthól indulunk ki: te többet kaptál, tehát többet fizess; hanem inkább úgy gondolkoznak és éreznek; ő többet kapott, mert többre volt szüksége. En — és épen ez indokolomnak magva — a *szertartási functiokat egyenesen és kizárólag a lelkiesség felvilágosító kötelességei közé sorocom*; ezért pedig — úgy gondolom — az énoság vádjá nélkül, semmi díjazást nem szedhetünk, ha már egyszer tisztességes kenyérről lát el az egyház. A keresztelés, esketés, temetés mind szigorúan lelki-gondozói kötelességek; az első meg plane sakramentum is, melyért valami díjt húzni az egyházi törvények is határozatlan tiltják.

Dehát azt mondják talán némelyek, kik a meg-
esontosodott, hivatalból felvilágosított közvélemény ké-
nyelmes útjait járják, hogy ez mind haszontalan beszéd,
igazolatlan felajdolás, mert hiszen eddig meg legalább
eszkülni sem jutott a szertartások elvégzéséért jutal-
maztatni magunkat. ha még oly faraszkod lennének is
azok; a stólatok mi törvényesen és jó lelkiismerettel az
anyakönyvi bejegyzésekért vesszük fel. Így magyarázta
ezt *Hajnal Abel*, volt nagyhírű békés-bánati esperes is,
egy, az ilyen dolgok miatt egykor egyházzátogatási útja
alkalmával ő előtte békélenkedő nazarénus secta töre-
deknek. És logiciájára, tapintatos fellépésére lecsendesül-
tek a nyugtalan kedélyek. De nem tudom: mi történt
volna azon esetben, ha egy, a felvilágosítással be nem
éző, okoskodó nazarénus — és ilyen egyházi ügyeket ros-
tálgató egyének ma is szép számmal találhatók — ezen
kérdéssel fordult volna az érdemekben megőszült, emlé-
kezetünkben a halhatatlanok közé emelt espereshez:
miért vesszék hát a lelkiesség a keresztelésért, mely
functio több anakönyvi bejegyzéssel s hasonlíthatatlanul
nagyobb felelősséggel jár, mint a temetés, kevesebbet;
ezért meg négyezer- vagy nyolcezerannyit, alvoképezt,
amint a temetés templomban vagy udvaron történik? Mi
különbség áll be az anakönyvezésnél, ha innál vagy
paplakon keresztel, az udvaron vagy pedig a templomban
temet a lelkiesség? Nemde egy keveset arra is van
tekintet, hogy alkalmas vagy alkalmatlan helyen hirdet-
tik-e az ige; hosszabb vagy kevesebb ideig hirdették-e?

Igen, én nem tudom elképzelni: mi lett volna a rö-
g-tönös kérdésekre az azonnal való válasz, ha csak a jó
őreg úrnak hagyományos léleknyugalma és lángese nem
talált volna újabb mentséget; mert valjuk meg őszintén,
hogy egy kis igazsága a nazarénusnak is volna.

S ha itt letenném a tollat, akkor félton állanék
meg, mert feltámasztottam volna a velem egy vélemény-
ben levők aggodalmait, anélkül, hogy a megnyugtatóra
is gondolnék. Különbben a stólaszedés általam vázolt fer-
deségének jó útra terelése, az eddig mondottakból is
önként következik; meg kell szabunk annak mennyi-
ségét, nem a szertartási functio fáradsót voltához ara-
nyítva, hanem a bejegyzések mennyiségére, az azokkal
járó felelősségre való tekintettel. Csak így nézhetünk
bátran szemébe a velünk szemben eddig is nagyon elhívt
gyanúsításnak, félreértésnek; s egy kevényt természetű
ügyet, melynél talán legnagyobb mértékben nyilatkozik
a hívek ellenséges indulata, mindenkinék megnyugtató-
sára kedvezően oldanduk meg.

Sokat mondhatnék még e tárgyhoz; felhozhatnám
a kérdés kedvező megoldására nézve az államtól joga-
son megvárható anyakönyvezésért való dotatiót, mely-
lyel az általam felintéztetett gordiusi esotó egyszerre
megoldást nyerhetne; de elég ezúttal ennyi. Kik talán
velem e kérdésnél egyet nem értenek, figyelmezzenek
Ágoston szavaira: „A szükséges dolgokban egyszé, a
kétéseben szabadság és mindenekben szeretet.”

Molnár Ferenc.

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép-
és főiskolák.

(Folytatás).

De lássuk magát a miniszteri jelentést. Van e sze-
rint 28 gimnáziumunk, ezek között 16 nyolcosztályú, a
többi csonka; a hajdu-nánási, amely 5-osztályú volt,
188⁵/₆-ban 6-osztályúvá fejlesztetett. Önzeltet-jegyzí
fel az év történetébe a miniszter, hogy az év folyamán
„az autonom felekezeti középiskoláknál behatódó léte-
let a felügyelet (99. l.), s hogy a felekezeti középisko-
lák segélyezésének ügye nagyobb mérvben haladt előre,
a korábbi 20,000 ft-nyi segély kétszeresen emelkedett
s megtértettek a lépések a nagyobb segélyezésre is, úgy
hogy majdnem mindazok a felekezeti középiskolák, me-
lyek állami érdekek, kellő kifejlesztésüknek néznek
elője.” Tehát csak az állami érdekek! «Azon felekezeti
középiskolák irányában pedig — mondja tovább — me-
lyek állami érdeket nem képviselnek s a törvénynek
nem felelnek meg, habár mérséklettel, a törvény kö-
vetéseit érvényesítettem. Kilenc középiskola megkapta az
első megintést, míg mások figyelmeztetést kaptak há-
nyaiak pótlására, minek következménye volt, hogy néhány
fentartó, iskoláját már is rendeztehozza.»

Ezek az általános kifejezések épúgy illetik persze
Sárospataki, még Hódmezővásárhelyt, mint Karcagot,
Szigetét, vagy akármelyiket a 28 közül. Ezeknél —
a jelentés szerint — egyenlően szükséges volt a felügye-
let behatódó létele és a hiányok pótlása. Nohát ez így
— mint így van — semmiesetre sem történt. Melyik
volt az a 9 középiskola, amely megintetést, még azt is
helyesebb lett volna nevünkint felsorolni, mint így oda-
vetni ez adatot a nagy világ elé. Ki e jelentésből ohaítja
megismerni középiskolánk 188⁵/₆-iki történetét, gondol-
kozva fog megállani az állami intézetek kifogástalan volta
felett, mert bizony azok amennyien, mind fogatkozás-
nélkülieknek tűnnek fel; ellenben a szegény felekezete-
ket kénytelen lesz a tanügy és nemzeti haladás ellen-
ségeknek tekinteni.

Az ev. ref. gimnáziumokba felvétetett 188⁵/₆-ban
6310 növendék s végzett 5841, vagyis minden 1000
tanuló közül csak 151, míg az államiak közül 269 s ille-
tőleg 424. Itt is kiesiben maradunk; persze a jelentés
nem mondja meg, hogy az ev. ref. iskolák túlnyomóan
a szegények iskolái, s hogy a %-nek eme kicsinysege
nem a felügyelet hiánya; nem az erkölcsiég útjáról
való leszűdülés, hanem legfőbb esetben a vaskényszerű-
ség, amely lehetetlenül teszi sok szülőre nézve gyerme-
kének további nevelését, s a kinalközö pályákra ker-
getői ki az iskolából a gyermeket, felbchagyatván azokkal
talán kedven tanulmányait.

A magántanulókról szóló részben is hátrányosan
vagyunk bemutatva. „Arányok — mondja a jelentés —
legtöbb magántanuló az ev. ref. középiskolákban volt;
l. i. 1000 tanuló között 35.” Hanem ezt az állapotot a
mult évhez képest már javulásnak nevez, mivel akkor
ezer után 40 magántanulónk volt. Persze ez is magya-
rázható a figyelem lazaságára, talán pénz-szeretete is;
de épen ezért látjuk mi az ilyen általánoson mondott
igazságokat sérelmeseknek. A protestánsoknál külön-
ben a magántanulók is össze van kötve némileg a sze-
génységgel.

Azt, hogy felekezetiünk gyermekei, a többiekhez
képest, csekély mértékben veszik igénybe a középiskolát,
szintén feljegyezve látjuk (126. l.), s ez mindenesetre

érdekes adat. 100,000 ev. ref. vallású lakosra ugyanis csak 257 középiskolás esik, míg római katolikus 273, ág. ev. 387, unitárius 490, zsidó pedig 1227! E tekintetben azonban nálunk csupán megállapodás mutatkozik és nem süllyed, mit a jelentés is felelmit. Azt azonban már nem látjuk — hihetőleg sajtóhiba miatt — felemlítve, hogy hány ev. ref. vallású gyermek jár a saját felekezete által fenntartott intézetbe (l. 127. l.)

Ami a tanulók magaviseletét illeti, e ponton is ellentűn szól az összehasonlítás. Nevezetesen 1000 tanuló között kifogás alá esett az állam rendelkezése alatt 28, az állam vezetése alatt 27, a reformátusoknál 30, az ágostaiaknál 20. Ugyanez a körülmény is a figyelemzetségség hiányát mutatja-e; vagy talán inkább a mi adataink ösztönöségét?

Hát a mulasztás! No itt vagyunk még ám elől. 1000 igazolt órára ugyanis jut mi nálunk 109; az állam rendelkezése alatt 21, vezetése alatt 16, ágostai testvéreinknél 27 stb.; tehát — mint dült betűvel írja a jelentés — *aránylag legtöbb igazolatlanul elmulasztott tanóra van az ev. reformátusoknál*. Ezt már egyeztessen a fejelemzetségségnek rojva fel a miniszter, s egyúttal azt is kimitatja, hogy *nálunk mennél főlebb halad a növekedés, annál fejelemzettelebb*: míg az állami intézetekben ellenkezőleg (138. l.). Ez is valamennyi középiskolánkra szól, épügy, mint a többi ítélet, s épen azért igazságtalan. Ami a mulasztásokat általában (tehát az igazolatlan és igazolatlanokat egyúttal) illeti, e tekintetben csak a görög keleti egyház iskolái által előzetünk meg, ahol 1000 tanulót után 89% mulaszt, míg nálunk 86%, az ágostaiaknál 84%, az állam rendelkezése alatt álló intézetekben 83%, az állam vezetése alatt 77%. A legtöbb igazolatlan óra az első osztályban fordul elő, mondja a miniszter; a helyes fejelemzés leszállítja ezt a II. osztályban; *de az ev. református iskolákban a 7-ik és 8-ik osztályban megvált rendkívüli mértékben emelkedik az igazolatlan órák száma az igazolatlanok képest*, ami olyan formát jelent, mintha a mi tanítványaink a két felső osztályban már teljesen ellegényesödnek, a tanárok pedig elnéznek. sőt legyeznetek azok gyarlóságai. Tegyük fel, hogy ez itt-ott csakugyan így van; engedjük meg, hogy évi mulasztások ilyenét összemérésében van valami tanulságos (amit mi kétségbe vonunk!); de — kérjük ismételtelen — van-e méltánosság abban: így együtt állítani mintegy pelengérré egy oly felekezeti intézetét, amely iskolával s ezeknek a rendkívüli körülmények között való fenntartása által, egész haza elismerésére tette magát érdemessé? Van-e méltánosság abban, hogy a legrosszabbért a legjobb is rossz-nak van feltüntetve a világ előtt?!

Az előmenetelről szóló szakaszban rovatos táblázat mutatja szintén, hogy középiskoláink tanárai az eredményzetségségben a lehető leglgyabban jártak el. — *Legszigorúbban ítélték meg az előmenetelt az állam rendelkezése alatt álló intézetekben, ahol 1000 tanuló között csak 248 végeztet jól; az állam vezetése alatt álló intézetekben 261-en, a görög keleti egyház fenhatósága alatt állókban 279-en; az ev. ref. hitfelekezet fenhatósága alatt állókban 314-en és végre az ágostaiaknál 320-an** (141. l.). E táblázat kizárja így, a maga rövidségében, azt a lehetőséget, hogy az 188%-ik tanévben talán több jó tehetség volt az ev. ref. tanintézetekben, mint az államiakban; amit ugyan a miniszter azzal tesz képezhetetlenné, hogy kimitatja, miszerint a *felekezetek fenhatósága alatt álló intézeteknél 1000 közepes tanulóra 501 bukott esik, míg az államiaknál csak 441 s a felekezetek között is, 1000 elégséges osztályzatú tanuló után számított %-tel, mi állunk az utolsóelőtti helyen*

a mi 514 bukottunkkal, az állami 449-cel szemben. Nem is késik a miniszter kihúzni a következtetést, melyszerint az *elégséges és bukott tanulók közt arány legelőnyösebb az állam rendelkezése alatt álló intézeteknél* (142. l.).

Hogy a bukottak jelentékeny száma nem bizonyíthat-e a szigorúság mellett is, arra nem reflektál a jelentés; hanem keresi a bukás okát — ami szintén helyes — a növekedőknek a német nyelv iránti ellenszenvében (III. oszt.). a csonka gimnáziumokban, amelyek főleg az 5-ik osztály bukottainak számára gyakorolnak befolyást. *„Legkülönösebb viszonyokat tár fel a 8-ik osztály. Itt az állam rendelkezése és vezetése alatti intézetekben 1000 tanuló közül bukik 52, a reformátusoknál 75, az ágostaiaknál 46. Ennek okát abban kelljük — írja a jelentés — hogy inkább az érettségi vizsgálatra bízzák az intézetek a tanuló ifjúság osztályozását. — Ez — habár homályos szavakkal — talán azt is teszi, hogy a felekezetek mégis csak eléggé komolyan fogják fel az érettségi vizsgáknak, tehát az egész gimnáziumi oktatásnak jelentőségét.* (Vége köv.) Bodrog.

TÁRCZA.

Korunk iránya és teendői.

— Társadalmi tanulmány. —

Ha valamiről írni akarunk, legyen az elméleti vagy gyakorlati kérdés; tartozzék akár egyházi, akár világi ügyekre; /illessen akár egyeseket, akár a társadalmat; mindenképpőt tisztában kell lennünk az elerendő, a ki-füztött cöllal; lelkiünkben, gondolatvilágunkban elevenen kell élnie azon eszményeknek, amelynek mintegy életet akarunk adni sorainkban; viláosságban kell előttünk állani azon eszközöknek, azon utak- és módoknak, amelyeknek következetes összeköttetése és egyesítése útján el akarjuk érni azt.

A lelkiünk már régóta foglalkoztatott fenti kérdés, mondhatni, kizárólagosan elméleti kérdés ugyan, de épen ennél fogva hajos is; mindamellett nem térhetünk ki előle anélkül, hogy el ne mondjuk afelöl meggyőződésünket, hogy ily módon ki ne fejezzük erről alkotott gondolatainkat, s mintegy lelkiünk világába bepillantani alkalmat ne szolgálatsunk annak, aki az ilyen elvont kérdéseket illető fejtegetések olvasásában grönnyörét leli.

Fejtegetésünk haladását igen megnehezíti azon körülmény, hogy abban jelen korunkat egészében vesszük vizsgálat alá; annak tehát minden részletére, minden mozzanatára ki kell terjeszkednünk, mivel fejtegetésünk a kor irányáról és annak teendőiről csak így nyújthat tiszta fogalmat, csak így mondhatjuk azt a lelkiünk világában már régóta megalkotott képnek egészen megfelelőnek.

Mi tehát jelen igénytelen tanulmányunknak volta-képeni célja? A legfőbb és legjellemzőbb vonásokban feltüntetni azt az irányt, amely jelen társadalmi életünket mozgatja, amelyből a kor egyes jelenségeit, tüneteit ki-magyarazhatjuk. Másfelöl, ezzel párhúzóamosan megjelölni azokat a teendőket, feltüntetni azokat az irányelveket, amelyek által korunknak jelen zavaros viszonyából a legtisztább kibontakozás várható, amelyeknek kalauzólása

mellett a társadalmi ferde szokásokat, a meglazult erkölcsi világrendet a reá tapadt szennytól, az azt elnyeléssel fenyegető hinárból kiemelhetjük, kifejlődését biztos irányba terelhetjük.

I.

Nyissunk be a családi élet szentélyébe — ha ugyan még ma is annak nevezhető — s jártassuk körül figyelemmel szemünket. A legfeltehetőbb vizsgálat is mindjárt meggyőz bennünket arról, hogy eltűntek abból a családi élet sarkereinei; nem találhatók fel abban azok a jó tulajdonságok, amelyek a családi élet számára oly szilárd alapot szolgáltatnak. A bizalomnak a családtagok között nyomára is alig akadunk. Mindenik fel éltérülni egyéni meggyőződését, érzelmeit, nehogy ily módon tudomást szerezzenek gondolatmenetéről, kedélyvilágáról. A néha-néha fel-felvilanó őszinteség csakis árnyéka a régi-nek, s merőben az önző célok kielégítése, elézése annak megjelölője. A gyermek a bizalmatlanság légkörében nő fel, s úgy önmagához, mint legközelebbi hozzátartozóihoz bizalmatlanná válik. Az a kis őszinteség, amire mintegy a természet ösztönzi az embert, már csirájában elfojtatik benne. Megszokja érzelmeit, gondolatait eltitkolni s csakis azokat árulni el, amelyek önös céljait elérni segítik. Így nő fel és etelve a társadalmi élet iránt a legnagyobb fokú bizalmatlansággal, a leggonoszabb képzetekkel lesz belőle.

A családi élet légköre tehát teljesen megromlott, s csupán annak gyökeres átalakítása, illetőleg a számtalan kinövéstől való megiszitása adhatna, kölcsönözhetne annak új életérőt. De ettől távol állunk; erre a már romboló viszonyok közepette még csak gondolnunk sem lehet. Miért? bővebben kifejűjük az alábbiakban.

A legtöbb családi életet az dűlja fel, hogy a családtagok folytonosan azon török fejeket, hogy a körülhűlégek által szorosan kiszabott kört mikép léphessék át, mikép tüntessék föl magokat a világ előtt nagyobbaknak, fontosabbaknak, mint tényleg aminők volnának. Ezen gondolat nem hagyja őket nyugodni, noha igen jól tudják, hogy elézése legtöbbször saját nyomorukat, sőt bukásukat idézi elő. No de ezt, bekövetkeztéig, mindig elhátríthatónak vélik, mivel az erős vágygyal párosult remény sarjaltja őket. Fajdalom azonban, hogy céljuk elézése csak szűzölög tölti el őket a megelégedés boldogító érzetével, mivel igen jól tudják azt, hogy minden megmondhatóval kimondott nyilatkozat, minden, az előbbeni életükkel szhangzáshoz nem hozható tett, leleplezheti nyomorukat.

Nagyásában szenved és senyved tehát a legtöbb család, s a helyett, hogy saját és a haza üdvére töredeknek, lelkiismeretes pontossággal végezní feladatát s nemességé tenni magát a mások becsülésére: ábrándépek után szalad s felületes képzelődése alkotásainak lázatos rajvájá és meghunyászkodó szolgájává lesz. E rögöngesség, e lelkiismeretlenség számtalan társadalmi bajnak válik forrásává. Ezúttal azonban csak a legsúlytöbbségnek fölemlítésére szorítkozunk.

És itt, első sorban, a kiállhatatlanság fokozódó irányzása vonja magára teljes mértékben figyelmünket.

Foglalkozunk tehát ezzel behatóbban. Az erkölcsi élet lazítását nyomban a komoly gondolkozásra való képtelenség követi. A meglazult erkölcsök, a komoly gondolkozásra való csekély vagy épen semmi hajlammal korábban lép föl — mint annak méltó társa és elmaradhatlan követője — a fényűzési mánia. Bölcsője ismét a megromlott családi légkörben ringattatik. A gyermeket már csecsemő korában elszakítják a természetességtől, s alig ad magáról életjét, már is a legtöbb szülő — a koráramlattól könnyelműen elkapatva — azon törí fejét, hogy szendergő vágyait elkényeztetett és elkapatott gyermekének mikép elégtise ki. E vágyak és a gyermeki korban még szelidek és tetszés szerinti idomíthatók; de föltétlen uralomra jutnak, szenvedélyekké és indulatokká fokozódnak, ha a szülői könnyelműség és gondatlanság nem terelte azokat a helyes irányba, illetőleg a fejlődő gyermeki lélek végtelen kárára a helyes irányból elterelte azokat. A gyermek testi fejlődésével és gondolatvilágának szélesbedésével, vágyai is egyre növekednek, s midőn látja a felületességen kapkodó szülők irány nélküli eljárását; midőn többszöri tapasztalata feltétlenül meggyőzte őt arról, hogy neki csak akarnia kell, s hogy akaratának pusztá nyilvánítása a parancs jellegével bír a szülőknek nézve: napról-napról követelőbbé lesz; kezdetben gyöngye vágyai a szenvedély bizonyos nemének jellegét öltik magukra és ilyképen léha szülőknek léha és megmondatlan eljárása már ekkor megásta erkölcsi sírját a fejlődő gyermeknek.

De menjünk tovább s lássuk e veszélyes haladás egyes jelenségeit. A magará már is oly sokat adni kezd a gyerkő, összehasonlításokat kezd tenni s ezekből azt látja, hogy mások még tovább mentek. Látja azt, hogy más gyermekek még fényesebben öltözökönek, mint ő. E pillanatban beáll a helyzetével való elégedetlenség és egyúttal azon gondolat, hogy talán már is eladósodott szülőit hasonló ruházat megszerzésére szólítsa fel. Ez akarata nyilvánításával nem is soká késik, s mindaddig nem hagy békét szülőknek, míg vágya teljes mértékben nem valósult. A gyermekkel szemben csaknem teljesen tehetetlen szülők csak most veszik észre, hogy az anyagi bukás szelén állván, nemsokára az erkölcsi sülyedés áldozataivá lesznek. De már alig, vagy épen nincs visszatérés: a gyermek vágyait teljesíteni kell. A hitel menti ki őket szorongó helyzetökből, ahöz fordulnak tehát. Hiában, a szükség parancsát és így nekik meg kell hódolnók. A gyermek felnő. Vágyai nincsenek arányban tehetőségével; erkölcsileg eltoppált és érzéketlen s csak a felületességen kapkod. Látja azt, hogy vágyait nem tudja kielégíteni, keserű érzelmekkel lemond azokról. Elkedvetlenedik és így az élet teherré lesz reá nézve, mitől mindenáron szabadulni akar. Mi lesz tehát belőle? Egy határtalan ambícióval eltelt, munkától, komoly foglalkozástól elszakott nyomorult teremtés, a társadalmi mérté.

A fényűzés rabja tehát igen sok család és végső elemzésben egyúttal áldozata is. Az áldozatok száma évről-évre nagyobb, amely körülmény felette veszélyessé

válthatik a mai társadalmi rendre nézve; ha ugyan ilyennek nevezhetjük azt a rendet, amely a mai zűrzaváros viszonyok eredményeképp előáll. Mert voltaképen nincs ma rend, nincs ma fejelem. Azoknak előállásához, megteremtéséhez sokkal jőzanabb életelvek, sokkal szilárdabb erkölcsi viszonyok kellenek. A mai társadalom tagjai — elenyésző kivétellel — a könnyelműségnek, a közönyösségnek tömjéneznek. A legnemesebb tervek sikerülése e nemtelen szenvedélyek uralmán török meg. Ezek az irányadók, ezek a közvélemény vezéreszillagai.

(Folyt. köv.) G. Mihálytaz Ödön.

KÖZÉLETÜNK.

A sárospataki főiskola köréből.

Mint jeleztük, január hó 24-ik napján foglalta el *Dókus Gyula*, világi algonodnok, *ijf. br. Vay Miklósnak* üresen maradt székét.

Deléltől 9 órakor a főiskolai tanásteremben gyűltek össze a tanári kar, a főiskola egyéb hivatalnokai s az igazgató-tanácsnak a félvégi számoltatás végett s az ünnepélyre is majdnem teljes számban ide sereglett tagjai. Az igazgató-tanács megérkezése után — amelylyel együtt jött a szintén főiskolánk körében időző fopásztor is — egyházi algonodnok röviden jelezte az összejövetel célját s 3 tagú küldöttséget nevezett ki, a világi algonodnok meghívására.

A megérkezett algonodnokot először hivatalfarsa, *Fejes István*, üdvözölte, az igazgató-tanács nevében. Üdvözlő szavait kegyeletes visszaemlékezéssel kezdte, hivatkozva arra a lélektrázó esetre, mely most egy éve *ijf. br. Vay Miklós* váratlan halálában, olyan mely gyászt borított a sárospataki főiskolára. De a közügyek terén — mondá folytatolag — nincsen pótlhatatlan ember s nekünk ma öröme van jogunk, mert a tisztáninni egyházkerület hamarosan megtalálta a férfit, ki ama méltán megszivatott jelesünket pótolni hívta leend. Majd hivatkozva a beigazgató férfinak, ifjúsága dacára is gazdag tapasztalataira, főiskolánk iránt régóta behozonyított szeretetére, hűségére, munkabíró erejére; felemlítvén példás családi és iskolai nevelését s a jó tanulmányoságot tevén — mint volt tanító is a volt tanítvány mellett — a legszebb remények és a jelenvoltak legszivesebb eljenkiállásai között kívánt új elnök-társának a főiskola javáért és dicsőségére folytatandó hosszú, boldog életet.

Az «eljen» lecsilapulta után *Nagy Gusztáv*, akadémiai és közgazgató lépett a beigazgató elé, ilyen formán üdvözölvén őt:

Mélyen tisztelt algonodnok úr! Valódi örömmre van, hogy ép nekem jutott a szerencse, mint a sárospataki főiskola ez idő szerinti akadémiai és köz-igazgatójának, hogy nagyságodat a tanári kar s a főiskola hivatalnokai s gazdasági választmányi tagjai nevében üdvözölhessem, most, mikor először van szerencsénk körünkben, mint főiskolánknak megválasztott világi algonodnokát,

tisztelhetünk. Nem ékes szavakkal, hanem egyszerűen bár, de a szív melegéből üdvözlöm nagyságodat, azon meggyőződéssel, hogy a meleg rokonszenv hatja át mindazok kebelét, kiknek érzelmet ez alkalommal tolmácsolnom kell. Nem, mint új embert; nem, mint ismeretlen, üdvözöljük nagyságodat ezen új, díszes állásán. Ifjúsága dacára, mint régi ismerőt, mint kipróbált barátját a főiskolának s tanári karnak, üdvözölhetjük, ösztöne elismeréssel a multra, tisztelettel a jelenre s szép reményekkel a jövőre nézve. Az újabb idő főiskolánk régi bajai orvoslásának s egy jobb jövő alapvetésének korszáka. Mint az igazgató-tanács elismert buzgalmá tagja, nagyságod ez utóbbi évek alatt lelkes s fáradhatatlan tevékenységgel részt vett azon buzgó munkálkodásban, mely főiskolánk anyagi viszonyainak rendezését, megszilárdítását s szellemi előbbrevitelét célozta s célozza. Sikeresen. E téren szerzett érdemei, melyek fényesen tanuskodnak főiskolánk iránt ergett igaz szeretete mellett; a meggyőződés, hogy ily erőnek nagyobb mértékben való felhasználása, csakis áldásos lehet főiskolánkra, fordították egyházkerületünknek közbizalmát nagyságod személye felé. Midőn ezen állásában tiszteletteljesen üdvözöljük nagyságodat; kívánjuk, hogy az isteni gondviselés ajándékozza meg kitünő erővel s egészségkel, magán életében állandó boldogsággal, hogy teljes szívvel és lélekkel munkálhassa ezen, mi mindnyájunk által szeretett főiskolánknak javát, előmenetelét; minket pedig fogadjon jó indulatába. Ném. — Tartson meg eddig is tapasztalt szeretetében s kegyességében.

Az újra felhangzó szavak éljenek után, a beigazgató férfi mondotta el lapunk élén álló s mindenki kellemesen meglepő és méltán nagy reményekre jogosító szép beszédét. Jól esett az ifjú ajkáról a szerénység hangja, a kegyelet forró érzelme, a szeretet melegsége, a bizalom ösztönése. Az öregek szemé meglelt símeoni könyekkel, s aligha nem akadt közöttük, aki, habár csendesen, ama boldog vallomást teszi való ömagának: «Ez az én szerelmes fiam, kibén nekem követem tük!» Öregek és ifjak, igazgató-tanácsosok és tanárok szép egységre olvadva, kiáltották rá az új algonodnok beszédére az üdvözlő Ament, mire — mintegy a frigg külső kifejezéseként — sorba vette az ünnepelt a jelenlevőket, kézfogás által jegyezve el magát kinek-kinek, a beszédében kifejezett ígéretek valószínűsára.

Egyházi algonodnok ezután újra üdvözlötre emelle fel szavát, *Dókus Ernő* és *Kérészy Barnabás* urak személyében, az igazgató-tanács két új tagját köszöntvén. Az első édes testvére az új algonodnoknak, ugyanazon vér s ugyanazon nevelés, a sárospataki főiskolának is egykori kedves növendéke; a másik a főiskolának volt kitünő tanára, az egyházi élet gyakorlati mezéjén is bökros érdemeket szerzett férfit; mindkettő valódi gazdagodására válik a nagy feladatokkal bírózó igazgató-tanácsnak; tehát javára az intézetnek is. Az eljen-gangok ösztönése bizonyította, hogy az üdvözlét nem volt üres formaság, s tannaságot tehetünk itt e helyen is afelő, hogy a kerület bölcsen választotta meg embereit.

Vége levén az ünnepélyességnek, a gyülekezetnek nem igazgató-tanácsos tagjai odahagyták a tanácsstermet; az igazgató-tanács pedig megkezdte tanácskozásait, megválasztván elsőben is néhai *Terhes Barnabás* jegyzői székebe *Békly Sámuel*, kassai lelkészt, ki a boldogult férfit halála óta, mint ideiglenes jegyzőt, már elég érdemet szerzett e farszót tisztességre.

A beígatási ünnepély nem ért véget a tanács-teremben. Délután 1 órakor a főiskolai ebédelőben sereglettek a meghívottak, hogy, jó magyar szokás szerint, áldomást tartsanak. Az ujhelyi muskatal-boroknál is jobban emelte az ebéd érdekességét az, hogy résztvett abban az ünnepelt férfiú édes atyja, *Dókus József*, volt zemlenygyei főispán is, akin egyedül mult, hogy négy évvel ezelőtt hasonló beígatási ünnepélyt nem tartott. Köztudomású ugyanis, hogy b. e. *Hegeđüs László* elhunyt a világi méltósága választatott meg a sárospataki főiskola utáni főgondnokának. Boldog apa, ki fiaiban ilyen hamar fizetheti le a felekezete iránt teljesítendő kötelességeit!

A pohár-köszöntést maga a világi algondnok kezdte meg, a mely tisztelet hangján emlékezőn meg *id. br. Vay Miklósról*, főiskolánk világi főgondnokáról s a magyar ev. ref. egyház nagyérdemű nesztoráról, kihez az ünnepeltet — mint mondá — most már egy újabb s az eddigieknél erősebb lánc köti. A mely hatást kellett köszöntőt s az összes ünnepők történeten ragaszkodását sürgönyileg tudatták ő Excellenciájával, ki arra a köszönet választ csakaham visszásürgönyöztette. A második pohár a főpásztorra illette, s kerületünk jegyzője — ki püspökeért poharát emelé — azzal a hírrel lepte meg az ünnepelőket, hogy a tisztánimoni kerületnek folyó hó 21-ikétől immár 70 éves főpásztorra van, s lelkes éljenek között kívánta, hogy legyen nekünk 100 éves püspökünk. Majd ismét az algondnok ugyanesak a főpásztorért, az igazgató-tanácsért s némi megszakítással a tanári karért emelt poharat, mire aztán megeredt a köszöntés írja. Könyveket gerjesztő jelenet volt a felköszöntött édes atya meghatottsága, aki egyszerre két fiát látta felesküdni az „alma-mater” szolgálatára, amelynek egykor maga is kedves növendéke volt. A protestáns nagyrúri nők ritka példányáról, az ünnepelt férfiú édes anyjáról, maga a főpásztor emlékeztet meg igazi bensőséggel ejtett szavakkal, ami az otthon is gyermekeire gondoló édes anyával legott sürgönyileg közöltetett. Az igazgató-tanács új tagjairól, új jegyzőjeért szintén nem maradt el a szíves áldomás-pohár.

Az idő gyorsan haladt, künn az alkony kezdé már zeregetni barna köpenyét s az ünnep csak nem akart félköznapra lestüledni. Öreg urak felöltöz az emlékezős zarányait s egymásra utalvatva, drága szép dolgokat regélték el a főiskola multjából, ami sehol sincs idáig feljegyezve. Ung derek esperese — egyebek között — akit senkisé mer meg az öregek közé számítani, érdekesen festette egy olyan arany-péNZ történetét, amelyet éski hajdan *gr. Székely Teleky József*, főgondnok, mint mulónak ajándékozott, s amely arany reá nézve a meseli lidércé lett s ezt a ritka aranyat tüstént fel is

ajánlotta a főiskola papjának, hogy adja oda annak, akit tanítványai közül arra legérdemesebbek ismer; hátha az is boldogá lenne majd általa!... A multakkal való nemes dicsédek hatása alatt aztán eszébe jutott valakinek azért a férfúért emelni poharat, aki a sárospataki főiskolának annyira drága tanúlással s oly sok felemelő eseménytel gazdag történetét meg fogja írni. És a főiskola egyházi algondnokai illetettnek érezte magát — a főtisztelendő püspök úrra is hivatkozva — az egyházkerület és főiskola nevében 200 darab arany jutalmat helyezni kílátásba annak s illetőleg azoknak, aki vagy akik a nagy feladat megoldására vállalkozandának.

Es e ponton le is tehetjük a tollat. Hogy mily meghatottan köszönte meg a 70 éves főpásztor a róla való megemlékezést; miként üdvözöltettek algondnokaink, veteránjaink; miként kapta meg Gömör esperese, a buzgó, lelkes egyházi előjáró, nevenapja vigiliája alkalmából, a megérdemelt elismerést; mindaz, bármily érdekes részlete volt is az ünnepélynek, csupán napi esemény, csak mlúlo jelenség. Az azonban, hogy a főiskola történetének megírása szükségesnek ismertetett el, s hogy meggyőződéssé vált az, hogy annak megírásáért a nagy áldozatoktól sem szabad visszariadni, ez — ne habozunk kimondani — örökre emlékeztetőssé teszi a *Dókus Gyula* világi algondnok beígatási ünnepélyét, s aki a sárospataki főiskolát szerette s emek becsületére feltekyen, nem is kívánhat hamarosan jobbat, mint azt, hogy a kimonddott ige minélfelől testté legyen s átvigye egy szép nap emlékét a késő idökre.

Az ünnepet a tanári nyugdíjintézet javára rendezett bál fejezte be, amelynek fenyé s nemescélú szép jövedelme szintén a *Dókus* névre vet nem könnyen mlúlo világot. Adjon a Gondviselés a sárospataki főiskolának a *Dókus* névhez szerencsét és multjához méltó hosszú, dicső jövedőt!

Egy jelenvolt.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** A munkácsi ev. ref. egyháztanács fájdalomt szível tudatja szeretett lelkipásztorának, s a beregi ev. ref. egyházmege sok éven át volt főjegyzőjének, nagyiszteletű *Tordai Literáthy János* úrnak, január 25-én, délutént 11 órakor, élte 72-ik, munkácsi lelkipásztori működésének 36-ik évében, hosszas szenvedés után történt gyászos kumulát. A boldogultnak hült tetemei e hó 27-én, délután 3 órakor tétettek le a munkácsi ev. ref. temetőkerthe örök nyugalomra. Beke lengjen porai felett, áldás emlékeztetére!

— **Papválasztás.** Oszlári (Borsodm.) lelkészszé — mint értesülünk — *Csiszár Béla*, külföldi akadémiákon is járt s.-lelkész választatott meg. Szívesen üdvözöljük!

— **Nagybecsü adomány** érkezett egy szép és sokat mondó levél kíséretében *Orbán József*, akadémiai tanárhoz, a nyugdíjintézetet felénokehez. A levél, melynek elismerő nyilatkozatai felülmúlják a jószívű, tetemes adomány becset is, a következő: „Rimaszombat, január 23. 1887. Tisztelt kedves barátom! Kellemes visszaemlékezéssel a sárospataki főiskolánkban közelebb mult június végén megtartott érettségi vizsgák fokozott szín-

vonali, közmegelegedést nyert eredményére, azon alkalomból, hogy a tanuló ifjúság, a méltán ünnepelt főiskolai világi algondnok tisztelgetése s a tanári nyugdíj-intézet javára, holnap táncszeltyt rendezend s meghívólevelével engemet is megítségelt; a beiktatási ünnepély örömeiben való őszinte részvétel s az érdemteljes tanári kar iránti nagyrabecsülésem kifejezésül 50 ft. szerény kis összeget vagyonk szerencsés főiskolai Tanári Nyugdíj-intézetek alapjáoh felajánlani; s midőn ezt rendelkezési helyére leendő eljuttatás kérésével idezárva átküldöm, nagybecsű baráti hajlamaidda ajánlott szívélyes üdvözléttel maradok tisztelt, régi jó barátod *Csáder Károly*. — Ehez — azt hisszük — nem kell kommentár; legföllebb annyi, hogy mi könnyen el tudjuk térni ellenfeleink rágalmait, ha egyházközeletünk oszlop-ferriainak jó véleményével dicsekedhetünk.

— **Az Eperjesi ág. hitv. evang. kerületi theológiai** az 1887. évi nyári semestereiben következő előadások tartanak: *Hörk József*, dekanatánr előad: Neveléstörténetet heti 2, Latint (Wikleff: tractatus de off. past. folytatások irvasása) 1, Katechetikát 3, Egyházjogot 4 s Gyakorlati irasmagyarázatot 1 órában, ezenfelül vezeti a Gyakorlati (homiletikai-liturgikai) seminariumot, heti 2 órában; *Mayer Endre*, r. tanár: Új-szövetségi theológiát és irasmagyarázatot (Zsidókhöz írt levelet) heti 4, Hermeneutikát 1, Új-szövetségi görögsejt (parabolák, hegyi beszéd) az első évekkel és Bibliái cseh nyelvet heti 2 órában, ezenfelül vezeti az új-szövetségi exegetikai seminariumot (II. Kor. levél folytatások magyarázását) heti 1 órában; *Dr. Székely Mátys*, r. tanár: Erkölcstan (kifejtő részét) és Bölcsélet-történetet a (modern philosophiát) heti 4, Symbolikát (folytatva a görög kath. s a prot. tanrendszerek ismertetését) 2 s német nyelvet, heti 1 órában, ezenfelül vezeti a rendszeres theológiai seminariumot (Schleiermacher beszédeinek folytatolagos magyarázását) heti 1 órában; *Csegey Gusztáv*, h. tanár héber nyelvet és ó-szövetségi irasmagyarázatot heti 3, egyháztörténetet (legújabb és magyar részét) 4 s bibliái régiségtant heti 3 órában; *Dr. Lakner Árpád*, jogakadémiai magántanár s Eperjesi tisztí főorvosa, előad a joghallgatókkal vegyest, Közegéségtant heti 2 órában. Egészben véve némi módosításokkal a legújabb pozsonyi theol. tanterv a: rányadó. S.

— **A német és francia jogi oktatás közt levő különbségről** érdekes vonások vannak közölve *Glasson* után a „J. K.”-ben. Németségában a jogi oktatásnak kiválólag tudományos célja van. Az, a ki tanít, mindenekelőtt tudós; szükséges, hogy valóban tudományos munkákat írjon. A német tanár elhanyagolja előadásának alakját, diktált mondatról mondatra az előtte fekvő fizetből s legnagyobbbészét arra szoritkozik, hogy a diktáltakat szabad előadásában bővebben kifejti. Előadása egyhangú, teljesen hiányzik belőle az elegancia. A tanítás komolyabb része az, mely a seminariumokban tartatik. *Franciaországban* ellenkezőleg megkövetelik a tanártól, hogy rendelkezze a beszéd művészetével, vagyis, hogy eleganciával és szabatosan tudjon előadni. A jogi oktatás főcélja az, hogy bírákat, ügyvédeket és közjegyzőket neveljen, s így a professio szempontja legyőzi a tudományosság szempontját. De a francia tanárnak a legfőbb foglalkozása a vizsgázás. A tanárok, különösen Párisban, túl vannak halmozva vizsgálati teendővel. Ezeknek évenként 3—400 órát szentelnek, míg az előadásokra alig jut 100 óra. — Azt hisszük: az előbbi órák jövedelméből is! . . .

— **Megint bizalmas értekezlet.** A gím. tanterv újra összegyűjtötte a miniszter körül az ő bizalmi fer-

fiait s nevezetes, hogy most már a hátrálót fújják. Nagy hírtelen világgá eresztették a minap a gimnáziumi tanterv hiányait s egy csomó gyanusítást is mellettek a felekezeti s különösen pedig a protestáns tanintézetek ellen. Mikor aztán innen is, onnan is felhangzik a visszautasító válasz s a protestáns tanterv felvételére teszük, hogy az ő tantervük jobb, mint a miniszteré; *mert* *ők a magyar irodalmat most is két éven tanítják s földrajz sem kivándól soha összeiktai a természetrajzról, sőt német nyelv tanításában is a gyakorlatiaságot tüsték ki eddül; . . . mikor egyebek között a tanpénzzel való visszaélés is — méltó felháborodással — visszautasítják: akkor a miniszter jónak látja ismét tanácsot ulti és küsítettni saját jeleivel, hogy hát ne csináljunk olyan nagy reformot, *„mert a tantervnek megváltoztatása most rendkívüli nehézségekkel járna.”* Ez a hátrálás indoka, az persze nincs sehol kifejezve, hogy a sokszor kinyitott, de eddig soha eléggé nem ismert protestánsoktól oda fenn csak nem tanulhatnak azok a nagynevű tanügyi férfiak. Az újabb értekezlet szerint tehát az összes reform a földrajzi oktatásra szoritkozik s a lényegesebb változás itt is csak abban állana, hogy a 7-ik osztályban *eventül nagyobb súly fektetnének a politikai földrajz oktatására* s a természetrajzi anyag — a mely az újabb földrajzi könyvekkel eltöltötte — onnan kiküszöbölésnek s jövőre a topographiái és politikai részleteinek adatként előny; s a történeti szakra pályázóktól az eddiginél alaposabb földrajzi ismereteket fogának majd követelni; a tanpénzt illetőleg pedig oda fog hatni a miniszter, hogy az a tanároktól, ott is, ahol abban eddig részesültek, az intézetek és a tanárok reputációjára érdekében is, elvonatassék. . . Igen helyesen, ahol ugyan erre szükség van; hanem a jó féldát előbb a miniszter volna szíves megadni az egyetemi tanpénzeknek a tanárok keesből való kivételét által; *mert úgy tudjuk, hogy sehol nem található nagyobb visszaélés a tanpénzekkel és tanpénzek miatt, mint éppen a budapesti egyetemen. Quod uni justum, alteri aequum!**

1-1

HIRDETÉS.

Épen most jelent meg!

HORNÝANSZKY VIKTOR

Könyvkiadó-hivatásban, Budapesten

a M. T. Akadémia épületében,

— *hoed az előfizetési pénzek stb. intézendők: —*

PROTESTÁNS NÉPKÖNYVTÁR

1887. évi I-ső füzeté 4 íven, borítékkal.

Szerkesztik:

FARKAS JÓZSEF és SCHOLTZ GUSZTÁV
ref. theol. igazgató, evang. lelkész.

Kiadja:

HORNÝANSZKY VIKTOR.

Az első füzet tartalma:

„Célunk” *Szász Károlytól*. — „A szerkesztők szava.” *Farkas Józseftől és Scholtz Gusztávtól*. — „Templom, iskola és sikkó” *Farkas Józseftől*. — „A tél Isten áldása.” *Scholtz Gusztávtól*. — „Két költemény.” *Sándora Károlytól*. — „A reformáció kezdete.” *Sándora Károlytól*. — „Minő szőlősgajokat ültessünk.” *Mohr Istvántól*. — „A fűszerek és fűszerekről.” *Dr. Hankó Vilmosról*. — „Hogy szoktatta régen egy fejedelm alvattól a temploma hársára? — Különös csudafélt. — Apróságok.

12 füzet előfizetési díja 2 f. 40 kr. Egy-egy füzet 20 kr.

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Melyben és vidékre, postai
székküldéssel, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többszer-
való közlésénél 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegfél 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Római philosophia.» *Dr. Szlávik Mátyás.* — «A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép- és főiskolák.» (Vége). *Bodrog.* — «Korunk iránya és leendői.» (Folytatás). *G. Mihályt Öden.* — «Az „Üri ima” címkérdése s alkalmilag egy pár adat az imára vonatkozólag más tekintetben is.» *Mitrovics Gyula.* — «Az igazgató-tanács munkálkodásának eredménye a sárospataki főiskolában.» *Viski K. B.* — «Vegyes közlemények.» — «Szekerstói üzenetek.»

Római philosophia.

Jelige: «Ne mondj a te felebarátod
ellen hamis tanúbizonyságot.»
II. Móz. 20. 16.

1879. augusztus 4-én hirdette ki XIII. Leo, a «békepápa» azon encyklikáját, a melyben aquinói szent Tamást «a scholastikus bölcsészek fejedelemének» proklamálta, s kijelentette, «hogy mi sem fekszik jobban szívén, mint az, hogy a tanítók aquinói Tamás tanát adják elő tanítványaiknak, mégpedig az anyagi doktornak üde, hamisítatlan forrásából, s mutassak meg, hogy az anyagi tudós alaposságra és előadásra nézve a többiek felett messze kimagaslak,» s sürgetve int a békepápa, «hogy a kath. hit oltalmára és dízére, az emberi társadalom javára s minden tudomány tökéletesítésére szent Tamás arányánál becsesebb bölcsésége ősi jogaiába visszahelyeztessék és terjesztessék.» Mert hát «nincs a bölcsesletnek azon része, melyet finom elmével és alaposan nem tárgyalt volna,» s a mi «ragyogó beszédű» Schlauch püspökünk tovább így egészítené ki a szent atya elmélkedését: «ez volt azon kornak legfényesebb bölcsészeti csillaga, a kinek irataiban államtudományi, jogbölcsészeti, kormányzati és emberjogi oly elvek foglaltatnak, melyek a gyakorlati életbe átültetve, az újabkori felfogásnak alig fognak valamit engedni!» Röviden kifejezve: Aquinói Tamást a «békepápa» azon bölcsészek tartja, kinek rendszeréhez kath. téren a tudománynak feltétlenül alkalmazkodnia kell!

Hogy mily nagy hordereje van annak, ha a milliókat számláló róm. kereszténységnek csalhatatlan feje ily módon nyilatkozik, nem szorul bizonyításra! A mult év elején megindított temesvári kath. «Bölcsészeti folyóirat» már hazánkban is hirdeti «a keresztény bölcseslet művelését ő szentsége körlevelének értelmében» s a

mindenféle alakult scholastikus szellemű bölcsészeti folyóiratok és akadémiák fennhangon kürtölik, hogy a XIII-ik századbéli szent Tamásból XIX-ik századbéli sz. Tamás s a középkori scholastikából újkori scholastika alakítottassék. Mert «a Bacon, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Condillac, Comte, valamint a Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer és Hartmann nevekkel összekötött rendszerknél nincs mit keresniök. Trendelenburggal a fejlődés folytonosságának elvét csak részben valószínűk. Nincs tehát egyéb hátra, mint a józan bölcsélet fonalát, hől erőszakosan (!) megszakítottat, folytatnunk s tovább fonnunk, fejlesztünk; azaz vissza kell térnünk a scholasticismus jeleseihez, kivált aquinói Tamáshoz s az ő szellemében kell művelnünk a bölcsészeti tudományt, mondja nagy bölcsen a temesvári bölcsészeti folyóirat.

Századunkban a bölcsesletnek a középkori scholasticismusba való visszazökkenése már is megtermette keserű gyümölcsöit a bölcsészeti rendszerek fejlődési történetének folyamán, még XIII. Leo pápása előtt. Mert minden bölcsész, ki a szent doktor-tól eltérő irányban merte gondolatait formulálni, kérelhetetlenül a tiltott könyvek «Index»-ébe került. Így a 30-as években a mély vallásos-erkölcsi lelkületű Hermes, továbbá 1837-ben a spekulatív Günther s 1860-ban a nagy tudományú és fenkölt szellemű Baltzer, a kik ezen felül még 3 külön pápai brevében is elítéltettek. Azóta a kath. tudósok legfelebb nagyonis félelmetes kísérletet tettek a bölcsészlet terén való önállóbb fellépésre. A jelen róm. kath. bölcsészek kivétel nélkül a pápa szíve szerinti emberek. Az anyagi tudósok Nagy Alberten nyugvó tudományossága, ezen elferdített és nagyon is kivonatos Aristoteles lett most egyeduralkodóvá a kath. világban, s Stöckl s más modern római «új-scholastikusok» arra tanítanak bennünket, hogy «csak azon bölcseslet jogosult, mely

alakját Aristotelestől, eszméit Augustinustól, rendszeres kifejezéseit pedig Tamástól nyerte.»

Stöckl tanár legközelebb egy nagyobb művet írt az újjábbkori bölcselet történetéről, mely valódi satyrja a tudomány szabadságának, s a melynek eszménye a jézuita Kleutgen szerint épen abban áll, hogy tudományát kiki a pápa ítéletének vesse alá. Ilyen fajta philosophiáról drasztikus ugyan, mindamellett hű képet nyújt az ó-kath. Weber, bölcsészettanár a boroszlói egyetemen: «Stöckls Gesch. der neueren Philosophie. Ein Beitrag zur Beurtheilung des Ultramontanismus. Gotha, (Perthes kiadásában) 1886;» ugyanazon szerző, ki nem rég nagy feltűnést okozó munkát írt az egyház s az állam közötti viszonyról az ultramontanismus felfogása szerint. Weber Stöcklnek f. i. művét azért veszi éles bírálat alá, mert jellemző az újjább scholasticismusra nézve és száz meg száz római bölcsész Németországban és egyebütt hasonló nézeteket vall, mint azoknak klasszikus képviselője és legelterjedtebb feje, az ismeretes Stöckl. Az ellene irányzott bírálatnak célját és álláspontját Weber úgy jellemzi, hogy kimutatja azon nagy befolyást, melyet az ultramontanismusnak mai alakja, t. i. az 1870. júl. 18-án proklamált dogma óta a bölcselet scholastikus átalakítására gyakorolt. Íratában mindenképp föltűnteti az ultramontanismus nézetét a protestantizmusról s a modern államról általában, s csak azután tér át Stöckl művének bírálati ismertetésére. Az első részben ismerteteli Stöckl sajátját felfogását a protestantizmusról, az újjább államélet s a modern bölcseletről.

A protestantismusban Stöckl «az egyháztól s az egyházi tekintélytől való elszakadást» lát, melyvel előbb-utóbb «a kereszténység egész tartalma meg veszendőbe,» mi mellett megjegyzendő, hogy kezdetül fogva azon meggyőződésben van, miszerint a római egyháziasság s a kereszténység azonos fogalom, ép azért a római egyháznak «romlásról» szó sem lehet, s ez alapon a XVI. századbeli vallásos-erkölcsi mozgalomnak semmiesetre sem tulajdonítható valódi reformatori jelleg. S miként a protestantismus, úgy a modern állammal szemben is, tele van keserű gyűlölettel, mert ezen állam mellőzi Stöckl szerint a lelkiismereti szabadságot s az azzal karöltve járó vallásos tanszabadságot: «a modern állam az egyházi hatalmat az államhatalom eszközévé alacsonyítja le és saját céljaira használja fel.» Az újjább kor állami despotismusa ezen római philosophus szerint szükségképi következménye a XVI-ik századbeli reformationnak. Hasonlóan dühöng az újjább bölcselet ellenében is. A scholastikus bölcselet eddigi tradíciójának fonala a XV. században erőszakosan megszakadt; az első lökést adta a renaissance, annak további fejlesztése az «egyházi revolutio,» azaz

a reformatio műve. A reformationnak gyökeres szakítása a scholastikával, eszközölképe oka a modern bölcselet egész nyomorúságának. «Az újjább időben, mondja Stöckl, mindinkább összeolvadt a philosophiai gondolat, melynek eredménye skepticismus és materialismus.» Az újjább bölcselet a nagyravágás bűnében szenved, mely a fejlődés folyamán gyakran a kereszténység ellen is kitört. Így ítélt Stöckl a modern bölcselettről! A vége az, hogy a középkori bölcselet egyedül áldoztató tudományos álláspontjára... térjünk vissza!

«Mit mond» kérdi Weber «az ultramontanismus ezen ítéletére és felfogására a valódi igazság kutatásának szolgálatában álló józan és elfogulatlan tudomány?» Ezen kérdésre felel művének második része, melyben arra a következtetésre jut szerző, hogy a modern bölcselet Stöckl-féle felfogásának ellentmond a történelem célja és szelleme, épenezért az egészen természetellenes valamé. Mert a modern bölcseletnek nagyszerű törekvései Cartesius, főleg pedig Kant óta nem voltak sikertelének, sőtinkább a belső és külső tapasztalat alapján kifejtett ismeretelméleteket ma már a tudomány nem kerülheti ki. Azon elv, a melyen az újjábbkori tudomány a bölcselet terén is alapszik, határozottan keresztényen, a melynek alapján az ember gondolkodó szelleme azon elővülhetlen joggal bír, hogy teljes szabadsággal keressé az igazságot, mely csak akkor méltó e névre s méltó arra, hogy meggyőződésébe folyóttassék, ha kutató szelleme előtt is ilyenek bizonyul be.

A 3. részben több példát hoz föl Weber annak bizonyítására, miként kezeli Stöckl az újjábbkori bölcselet tárgyalását, ki a la Jaussen, az ismeretes ultramontan frankfurti «történetcsináló» teljesen elferdíti és csaknem élére állítja a történeti adatokat, s a legkisebb érzékkel sem bír valaminek beható objektív felfogására. Az ultramontanismus ezen mérgező növénye Cartesius rendszerének tárgyalásánál tünik ki leginkább.

Azt hiszem: a modern eszmevilág a maga egész gazdagságában alig fog engedni a középkori elvult «angyalis és seráphi» szent bölcseletnek, mert hát — mondják helyesen e b. lapok — «az idő kerekéit mégsem lehet visszafelé fordítani, mégha Magyarországon Schlauch püspök tolja is azokat.»

Dr. Szlávik Mátyás.

— 2 —

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri jelentés és az ev. ref. közép- és főiskolák.

(Vége.)

A mi az érettségi vizsgálatot közelebről illeti, arra nézve általában azt jegyzti meg először is a jelentés, hogy «az ideai tantervben és tekintetben szigorúbb volt az eljárás» (147. l.). 1887₃-ban ugyanis 1000 közül 957-en

tettek írásbeli érettségi vizsgát sikerrel; míg 188 $\frac{1}{2}$ -ben 920-an, 188 $\frac{1}{2}$ -ban pedig már csak 898-an, s ugyanezen tünemény észlelhető a szóbeli érettségi vizsgálat eredményénél is és pedig még fokozottabb mértékben, amennyiben itt 1000 vállalkozó közül átlag véve, 741-nyen sikerült csupán a nagy határ-sáncot keresztülmegírnia.

Kormányzatukat tekintve ez intézeteknek, az találjuk — mondja a miniszter — hogy az érettségi vizsgálat eredménye legkielegítőbb volt az állam rendelkezése alatt álló gimnáziumoknál, ahol 1000 közül 806 végezték sikerrel; ezután következnek az ágostai evangélikus iskolái, 1000 jelentkező közül 749-cel; továbbá az állam vezetése alatt álló intézetek 744-gyel; végre az ev. ref. gimnáziumok, ahol 1000 közül csak 688 felelt meg a szóbeli érettségén (148. l.). Jelesen érett növendéknél is nekünk volt aránylag legkevesebb, t. i. 11-1 $\frac{1}{2}$ %; holott az állam rendelkezése alatt álló intézeteknek volt 15-5%, ágostai atyánknak pedig 15-3%. A tanulság megint csak az: „a legjobb eredményt az állam rendelkezése alatt álló intézetek tüntetik fel.” Ez a „legjobb” kétségtelenül az ifjak szempontjából van mondva, mert máskülönben a sikerrel végeztek nagy % je az intézetek látymélen eljárása mellett is tanúsíthatók: a mikor aztán az ítélet egészen megfordított leend. Minő a mérték az állam rendelkezése alatt álló intézetekben s minő a felekezetiében általában; sőt minő az amokban és emezekben egyenként, ezt kellene mindenképp feltétlen bizottsággal tudnunk azok, hogy a számadatokra számbavehető következtetéseket építhessünk. Ezt megtudni pedig csak azon egy esetben lehetne, ha minden intézet érettségi vizsgálatánál maga a miniszter vagy annak egy ugyanezen megbízottja volna jelen. Kérdés: magát ez egyetlen ellenőrző is nem vezetnék-e syn- és antipathiák?! Ezzel csak azt akarjuk mondani, hogy az efele statisztikai kimutatásokat s az ezekre támaszkodó következtetéseket mi teljességgel nem vagyunk hajlandók kifogásolnának elfogadni; nem különösen azért, mert a felsorolt adatokból, más kiindulás mellett, egészen ellenkező következtetésekre is kilyukadhatunk.

Az eredmény legerősebb biztosítékai a tanárok levén, nem közönyös kérdés intézeteinkre nézve a miniszternek a tanárokról szóló jelentése.

A 150 gimnáziumban volt az 188 $\frac{1}{2}$ -ik évben 1296 rendes, 311 helyettes, 110 kiegészítő, 162 rendkívüli tanár és 488 katechéta vagy „hitoktató.” E számból illeti a mi gimnáziumainkat 424 tanár, kik közül azonban csak 215 díszelkedhetik a „rendes tanár” címmel; 44 helyettes, 35 kiegészítő, 36 rendkívüli tanár, 94 pedig hitoktató. Ez utóbbiak közé — úgy hisszük — a más felekezetek hitoktatói is besoroztattak; mert különben a nagy számot tévedésnek kell tekintenünk.

Nagy súlyt fektet a jelentés — és méltán — a rendes tanárok számára; ellenben a helyetteseket, méginkább pedig a rendkívülieket úgy tünteti fel, mint a kik okai, vagy legalább könnyen okavái válhatnak az intézetek feyelmezetlenségének s gátjává a kívánatos haladásnak. Itt már nem mi vagyunk az utolsó, hanem az állam vezetése alatt álló, tehát a szerzetesek által ellátott tanintézetek, ahol ugyanis a mult tanévben 28-cal fogyott a rendes tanárok száma és 22-vel nőtt a helyetteseké. Legjobbán állanak e tekintetben az ágost. evangélikusok, kiknél 14-gyel, utánok az állam rendelkezése alatt állók, kiknél 10-gyel s ezek után pedig mi, kiknél 6-tal emelkedett a rendes tanárok száma (151—152. l.). De, hogy valamiképp el ne bizzuk magunkat, legott kimutatja a jelentés, hogy ha a tanárokat a tanfolyamok számszámával mérjük össze, azonnal az utolsóelőtti sorba

jutunk. „Tekintve — így szól a jelentés — hogy a bejáró óráadó és rendkívüli tárgyak tanítói legtöbbször csak kevés időt töltnek el az intézetben és a hitoktatók száma nem annyira az intézet fejlettségétől, mint inkább az egyes vallásfelekezetek elcsúszása módjától függ; azért az összehasonlításnál csakis a rendes és helyettes tanárok számára szorítottam.” E szerint: az állam rendelkezése alatt álló intézetekben 100 tanfolyamra jut 169 tanár, az állam vezetése alatt állókban 165, az ágostai evangélikusokban 151, a görög keletiekben 137; az ev. ref. intézetekben 128, az unitáriusokéban 115. Kérdés: lehetséges-e az ev. ref. intézetek hitoktatói felett az efele öszmérésnél eltéríteni? Mi úgy tudjuk, hogy csak igen kevés intézetünk van olyan, a melyben a hitoktató kizárólag csak hitoktató volna.

„A tanárok képeztetésének statisztikája — mondja tovább a jelentés — különös fontossággal bír (53. l.); mert ez az egyetlen factor, a mi statisztikailag megfigyelés alá vehető kellek a tanárok sikeres működésének.” Mísem mutatja inkább, mint egy a nyilatkozat, hogy minő ingatag alapon épül az egész miniszteri jelentés. Tehát a tanárok sikeres működésének legbiztosabb fokmérője a diploma! Vagyis a statisztikus, a ki előtt csak a ridg számok állanak, valamely iskola jó vagy selejtes voltát a diplomák száma után állapíthatja meg. Szegény statisztikus és szegény iskolák! Hát hiszen, ha az a kutya-bőr és az a lelógó peesét csakugyan át-teremtene az embereket és elzárna tulajdonosaikat a viszonyok hatása elől, sőt uralkodásra képesítene őket a viszonyok felett; akkor, igenis, joggal lehetne a diplomákra appellálni. Dehát ez nem így van, s azt is tudjuk, hogy maga a miniszter is minduntalan kifogásokat tesz a tanár-képzés ellen; maga a közvélemény is sürgeti a mai tanár-képzés reformját; és bizonyos idegenkedéssel tekint a pelyhetlen álló fiatal tudósokra (...), nos: lehet-e tehát valami nagyon hánytorgatni a diplomák számát a tanintézetek öszmérésénél?! Nem és újra nem!

A miniszteri jelentés azonban ékes táblázattal csinál a tanárok képesítettségéről és következet it is, mint egybűtt. „Ezen táblázat világon mutatja, hogy a tanárok képesítetésének ügye az államkormány rendelkezése alatt álló intézetekben a legkedvezőbb. 1000 rendes tanár közt van ott 954 oklevél; az ág. ev. középiskolákban 799; az állam vezetése alatt állókban 724 és az ev. ref. középiskolákban csak 469.” Nálunk tehát csak 469! A jelentés persze mísem tud arról, hogy az ev. ref. középiskolák tanárai között még ma is többen vannak olyanok, a kik diák-életüket nevelőködséssel töltötték; majd mint 3 éves tanítók vagy mint primáriusok szerettek magoknak címet és képességet a tanításra. Nem tud arról sem, hogy az a primáriusi vizsga felért hajdan a mai tanári vizsgával; sőt — amennyiben a gimnázium összes tantárgyaira kiterjedt — még felül is múlta azt. Azt sem tudja a jelentés — mert hát száraz számokkal dolgozik — hogy az ev. ref. tanárok közül a régiebbek, s még a maiak is, rendszerint a növendékek legkitünőbbjeiből teltek és telnek ki, a kiket a fenntartó-testületek mintegy előre kiszemeltek és kiszemelnek magoknak az iskolák jövőndő támaszául. Valami ilyenféle megjegyzés odafele volna az ev. ref. intézetekről szóló adatok mellé, amikor aztán mindjárt jobban megközelíti a miniszteri jelentés az igazságot, s mi sem nézünk ki a többi felekezetek között olyan számalmasan. A táblázatokból itélő világ előtt. Ha pedig ilyesmire a statisztikusnak nézve nem lehetséges, úgy nincs joga a statisztikusnak komoly ítéletek kockáztatására.

Mit ért az alatt a miniszter, hogy az ev. ref. iskolákban rendes tárgyakat tanító 388 tanár közül csak

98-nak volt állami oklevele, *felekezeti oklevele ellenben 121-nek?* Így szárazon ez azt is tehetné, hogy a felekezetek tanárképző-intézeteket is tartanak fenn: a mi pedig nem felel meg a valóságnak. Főnebb a hitoktatókat kivette a jelentés a rendes tanárok közül; ugyan a 121 felekezeti oklevél nem papi diploma-e mégis?

Az állam-nyelvi ismeretének szempontjából is szólna a jelentés a középiskolák tanáraitól, a következő eredményre jut: *„Kormányzat szerint csoportosítva az intézeteket, kitűnik, hogy az állam rendelkezése és vezetése alatt álló intézetekben a tanároknak 11%-a (ezek is csak hittanórok, leginkább görög-keletiek), a felekezetek főhatósága alatt állóknál pedig 7-9% nem tudott magyarul.”* Ha valahol, itt lett volna helyén a részletes megkülönböztetés; mert — isten látja lelkiünk — eleget szenvedtünk már mi, ev. reformátusok a mi ágostai evangélikus testvéreink panszlaviszusa és pan-germanizmusaért a világ előtt idáig; azt semmiképpen sem érdemeljük meg, hogy a miniszter is egy kalap alá vonjon bennünket és gyánit stámsztagoson meg magyar-ságunk ellen is, a maga támasztékjával. Egy szerény zárjeles megjegyzést mi is megérdemeltünk volna menteségekben, épügy, mint az állami intézetek; sőt magyarságunkért még jobban is; mert az állam vezetése alatt álló középiskolák magyarsága — a jelentés szerint sem — kifogástalan.

Ilyen hátrányosok reánk a *helyiségek és felszerelésekről* szóló szakaszok egynévelő adatai is, szintén általánosságokkal fogva. *„Physikai helyisége* nem volt 28 gimnáziumnak, közülük a felekezeteké 18, Rajzterme nem volt 51 gimnáziumnak; *ezek közül 29 a felekezetié.* Téli tornahelyisége nem volt 78 gimnáziumnak, ezek közül 33% a kormányt, 62% ágostai atyánkfiait, 72% pedig minket, *ev. reformátusokat* tehet, akiknek 21 középiskolánkban van meg a nevezett helyiség. *„Vagyis — írja a miniszter — leg több a tenni valójuk az ev. ref. egyházi főhatóság alatt álló középiskoláknak (158. lap).*

Ha a hazai ev. ref. egyház egyeteme, mint ilyen, valami közös alaplóból tartana fel összes közép- és főiskoláinkat; ez esetben méltán lehetne felelőssé tenni az összes ev. ref. tanintézetekért; akkor az összemérés állami és felekezeti intézetek között egészen helyén való volna. Így azonban, mikor az ev. ref. közép- és főiskolákat egyes kerületek, egyházmezők, egyházközségek tartják fenn s azok — a miniszter szerint is (178. l.) — saját külön alapítványaikból, s növendékeik tandíjából stb. élnek; ily körülmények között, azoknak az állami felekezetekkel való együttes összemérése sem nem jogos sem nem méltányos. A sárospataki főiskolának például van párját ritkító physika-helyisége, rajz-terme és az állam külüttelől által is méltán magasztalt téli tornahelyisége; hát ugyan miért legyen ez az intézet is, meg a többi is a legjobbakkal, beleolvastva abba a megalázó nagy általánosságba?!

Ott is, a hol föltényünkét ismeri el a jelentés, kihívja maga ellen az ítéletet. Így szól ugyanis a 158. lapon: *„Jobban el vannak látva udvarokkal, kertekkel stb. a felekezeti intézetek. Így pl. az ev. ref. 29 középiskola közül (ide számítatik a rimaszombatyi egyesült prot. főgimnázium is) csak 4 volt olyan, hol nincsen órákőzi üdülőhely; míg a kormány rendelkezése és vezetése alatt álló intézetek közt ilyen van: 35. Legnagyobbak a nagy-enyedi ev. ref. collegium udvarai és kertjei, összesen 30,000 négyszög-méter. A nélküli, hogy dicselkedni akarnánk, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy ez utóbbi adat téves. A sárospataki főiskolának udvarai és kertjei — úgy hirtelen számítva — legalább is 60,000*

négyszög-méterre rúgnak, s nem sértjük meg enyedi testvéreinket, ha az elsőseget — a jelentés hátrányára — magunknak követjük már.

De elég is már az ismertetésből. Tény az, hogy a miniszteri jelentés — mint mai napig még minden statisztika — ingatag alapon épült, s az állami és felekezeti intézetek összemérésében nem méltányos, sőt ez utóbbiakat — mint látszik — nem is ismeri. Tény az, hogy az állami intézetek előnyeihez folytonos emlegetése által úgy hangzik, mint az állam érdekében tartott kortes-beszéd. Elhúszszük, hogy ennek jó célja van így is, t. i. a felekezetek ösztönzése az erő-kifejtésre; de a jó célért még nem szabad megtapodni az igazságot.

A convent bölcsen teszi, ha észreveszi a miniszteri jelentés célzait s a fentartói-tesztületek pedig nagy mulasztást követnének el, ha alkalmai a miniszteri jelentés célzait arra, hogy a felmagasztalt állami intézetek időnként megdölgassék. Ha van azokban tanulni való, tanuljunk; ha talán — a mi nem lehetetlen — az állami intézetekben csak a rovatos ívek kövülteknek bővebben, mint mi nálunk, hád legyünk okosabbak mi is; legalább igazabbak leszünk majd a miniszteri jelentés iránt s hihetőleg ez is igazságosabb lesz irántunk.

Badrog.

TÁRCZA.

Korunk iránya és teendői.

Társadalmi tanulmány. —

(Folytatás).

II.

Az ember bárhol van, bárminő viszonyok közé jut, nincs az életnek egyetlen jelensége, nincs oly jelentéktelen pillanata, melynél — ha figyelmünket komolyan arra irányozzuk — valamit tapasztalunk ne lehetne. E tapasztalatnak, legyen az a jó és üdvös, rossz és káros természetű, cselekedeteink intézésénél és végrehajtásánál mindig hasznát vehetjük. A tapasztalat, amit szerzünk, vagy jó, vagy rossz, amennyiben minden tapasztalat csupán ezekkel a tulajdonságokkal bírhat. Ha tapasztalatunk valaminek helyes voltáról győződött meg; ha valaminek jóságát és célszerűségét hozta tudomásunkra; emberi természetünkbe oltott önfentartási hajlamunknál fogva, mondhatni, önkéntelenül is követjük azt. Ha ellenben rosszjellegű a ténynyújtotta tapasztalat, ha látjuk belőle azt, hogy hasonló dolognak tapasztalat, az tekintettel egyeni létünkre, tartózkodnunk kell: attól másokat is visszatartani szoros kötelességünk, ha van bennünk az emberbaráti szeretetnek habár a legesekélyebb szikrája.

Végre is sokat láttál, sokat tapasztaltál. Főlebred benned a vágy, hogy tapasztalaidat embertársaid javának érdekében értékeítsd. Kész tervvel állasz elő. Tervednek jóságáról kétségtelen okokkal meggyőződés mindenkét. Azt hiszed, hogy a megvalósítás pillanatától már csak egy perc választ el. Szegény ember, mily keseri családós vár rád! Nem jól számítottál. Hiszen számításodból kihagytad a legfőbbet: kihagytad, hogy az emberek legnagyobb része könnyelmű és közönyös. Már pedig ez minden komoly tervnek legyözhethetetlen akadály.

Ezt látva és tapasztalva, keserű érzelmek lépik

szivedet. Mindamellett terved valóításáról nem mondasz le. Még jobban lelkesed azért. Hiában, te attól igen sokat vársz. Újból kezded tehát a buzdítást. Lelkes apostoloként csapsz fel a lelkedben élő nemes eszme megvalósításának. Megint azt hiszed, hogy már csak csekély idő kérdése célod megvalósítása. Hiszen eszmednek megnyertél sokakat, annak helyességéről meggyőztél többeket. Még keserűbb azonban kiábrándulásod, még fájdalmasabb a terved valóításáról való lemondás érzete, midőn látod, hogy nem és nem lehet, a könnyelműség és közöny megtörhetlen. Azok állanak el tőled első sorban, kiket már szívvel-lélekkel tiednek hívél; kikre azon edes gondolattal tekintettél, hogy ők is részeseivé és előmozdítóivá lesznek üdvös tervednek. Keserű tapasztalatod igazmondásra kényszerít; meggyőződésednek őszinte szavakban adsz kifejezést.

És ezzel egy oly pontra jutottunk, a mai kornak egy olyan gyöngéjét érintjük, amelynel alig akad szebeztetőbb oldala. Őszinteség és igazmondás, ti az emberi méltóságunk legszebb gyöngyei, hova lettek? ... Hova rejtőztetek szemeim előtt? Csak maradtatok rejtetekben nyugton; bizony a mai világ emberei nem igen áhítoznak utánatok. Hamarabb találaz a Zahara sivatag vég-telenjén itató forrást; a folyó irányát előbb megváltoztathatod s felfelé folyjni kényszerítheted, mint a mai világban embert, ki az igazmondásnak feltétlen híve legyen; mint embert, hogy arra rábeszélhesd, hogy az őszinteséget vallja, annak fontosságát beismerje és annak híveket szerzeni igyekezzék.

Minden legyen az ember, csak őszinte, csak igazmondó ne. Ha teljesen meg van győződve arról, hogy amit mondani akar, a tiszta valóság kifolyása; ha tudja azt, hogy annak kimondása, nyilvánításával egyet, talán többet a végrőlástól megmenthetne; őszinte nem lehet. A mai kor emberei kerülnek az őszinte embereket, mint az ördög a tömjént. Őszinteséggel csupa ellenségeket szeresz magadnak, kiket sohasem engesztelhetsz ki, kik halálukig gyűlöletet lihegő ellenségeid. «Szólj igazat, be-török a fejed.» mondja a példabeszéd. Örök és megváltozhatatlan igazság, főleg mai megromlott társadalmi viszonyaink közepette. Szomorú valóság, de igaz. Az őszinteség tehát előbb-utóbb bukásodat idézi elő, lételed feltételeit teszi kétségesekké. Ez azon lelketlen embereknek műve, azon ismerőseidnek munkája, kiket leplez-telen őszinteséggel megsértettél; kiknek gyöngéit, hibáit, fogyatkozásait őszintén feltártad, hibáztattad, szükség esetén elítéled. Ha azonban az őszinteséggel az ember csak ellenségeket szerez magának; ha ennek gyakorlá-sával saját előmenetelét gátolja meg; ott van a kép-mutatás, ott van a kétszínűség, forduljon azokhoz, alja-sodjék le azoknak szolgálva és tömegesen követik őt az emberek.

Rejtsd el saját érzelmeidet, ne azt mond, amit érzesz, hanem amit a körülmények kényszerítenek rád; legott kedvelt ember vagy, fölkarolnak és léted bizto-sítva van. Azt mondják, hogy a politikában a szavak csupán arra valók, hogy az ember azokkal elfedje valódi

gondolatait. Ha így van a dolog, akkor politikai tekintet-ben sohasem állottunk oly kitűnően, sohasem volt annyi ember, aki ezen elvnek oly feltétlenül meghódoljon, mint ma. Úton-útfélen csupán képmutatóra találsz, kik minden-nek mondanak téged, csak annak nem, ami tényleg vagy.

Pedig ez nagy baj, mivel csupán arra való, hogy az emberiség erkölcsi bukását előkészítse. Miért? a a következőkben bővebben ki fogom fejteni.

(Folyt. köv.) G. Mihályt Ödön.

Az „*Úri ima*” címkérdése s alkalmilag egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintetben is.

A „*Prot. Egyházi és Iskolai Lap*”-ban közelebb egy cikk jelent meg, a melyben annak szerzője, helyte-lennek tartja azt, hogy az „*Úri ima*” mind *Budapest-en*, mind *Debrecenben*, mind *Sárospatakon* *Úri imának* nevezik az ott megjelenő egyházi lapok. Helytelen pedig ez, a cikkíró szerint, különösen azért, mert az „*Úri ima*,” nyelvünk természete szerint, semmit mást nem jelent, mint ezt: az *urak imája*. De tegyük fel — mondja — hogy az úri ima csakugyan azt jelentené, hogy az *Úr imája*, még akkor sem lenne ezen elnevezés helyes és szabatos, mert lágból értelmű s nem vonatkozik kizárólag a Jézusra; mert a szentírásban, hasonlíthatatlanul többször jelenti az *Úr kifejezés Istent*, mint a Jézust, így tehát az „*Úri ima*” vagy az „*Úr imája*” inkább jelenti ezt: „*Isten imája*,” mint a „*Jézus imája*.” Helyesebb volna azért, ezen oknál fogva, a szóban forgó imát, vagy a kezdő szavak után elnevezni „*Mi-atyánk”-nak*, mint ezzel a nép körében már régóta találkoznak; vagy pedig a „*Jézus imája*” címet elfogad-nunk, a mely hangzatosság tekintetében, versenyez az „*Úri ima*” kifejezéssel.

Az említett lap szerkesztője, egy jegyzetben, rövi-den ugyan, de egészen helyesen megetté mindenek ki-fogásokra a maga észrevételeit, oda nyilatkozáván, hogy a kifogásolt elnevezés, nyelvészeti szempontból is helyes, mert az nem azt teszi, hogy az *urak imája*, hanem, igenis, azt, hogy az „*Úrnak imája*,” s tárgyilag sem kifogásolható, mert hiszen az „*Úr*” kifejezés az új-szó-vetségekben, csaknem kivétel nélkül a Jézus Krisztusra vonatkozik, kivált a Pál apostol terminológiája szerint; mindenestre érdekes volna azonban — mondja a neve-zett lap szerkesztője — tudni azt, hogy ki és hol hasz-nálta legelőször irodalmunkban az „*Úri ima*” nevet?

A kérdés ezen oldala már engem is közelről érde-kelvé, addig is, míg mások talán szeleesebb körű tanul-mányt tehetnek a felvetett tárgy körül, szabad legyen erre vonatkozólag némely adatokat nekem is közölnöm, nem ugyan annak feltüntetése végett, hogy magyar iro-dalmunkban ki és hol használta legelőször az „*Úri ima*” elnevezést, mert hiszen ez majdnem lehetetlenség régibb irodalmunknak rengeteg kiterjedése miatt, s ahhoz az kel-lene, hogy valaki az elsőtől az utolsóig elolvassa hazai irodalmunk összes termékeit, mert különben sohasem

állhat jót az *elsőség* kifogástalan megállapításáért; hanem, igenis, annak bebizonyítására, hogy a megtamodott elnevezés *örvrigi eredetű úgy az általános vallásos, mint a magyar protestáns irodalomban, s az egyházi lapok* sem Budapesten, sem Debreczenben, sem pedig *Sárospatakon*, nem követtek el vétséget, mikor „*Úri imának*” nevezték és nevezik a „*Jézus imáját*,” tehát a mikor egy oly kifejezéssel éltek és élnek, a mely nyelv-tanilag és tárgyilag is egészen helyes, s a mi mindenekelőtt való: emellett az okos és tisztelteméltó régi szokás becsével is bír, a mi pedig, tudvalevőleg, szintén egyik döntő szempont ott, a hol az istenitiszteleknek is egyik kiváló alkatrészéről van szó.

Az Úri imát, a közös istenitisztelekben, csak a III. században kezdték használni¹⁾; mindezen ideig inkább magán imádságot képezte az a buzgó keresztény lelkeknek. Elnevezését illetőleg, az egyházi atyáknál, különösen amennyiben az a magán ember imádságának tekintetű, nagy változatossággal találkozunk ugyan, de a mi ezzel szemben feltűnő: tény az, hogy az egyházi rendeletek, zsinati végzések és különösen az úgynevezett szertartási könyvek, alig egy párnak kivételével, mindenkor *Úri imának* nevezik az Úrnak imáját, úgy, hogy ennek alapján bátran állíthatjuk azt, hogy *ennek az imának, közösen, mintegy hivatalosan megállapított címe, a legrégebb időktől kezdve, folytonosan ez volt: „Úri ima.”*

Az előbbi szempont szerint például *Tertullianus* „*Breviarium totius evangelii*”-nek nevezi azt, bővebben kifejti, hogy éppen ezen oknál fogva, a keresztény ember imádkozásánál, ennek az imának, minden más imát meg kell előznie, s ennek kell tulajdonképen, sorrend szerint, az első imának lennie, s minthogy az ő korában, vita tárgyat képezte az, hogy a keresztény embernek szabados és illő dolog-e a szellemi, erkölcsi javak mellett, anyagi, testi javakért és áldásokért is imádkoznia, az ima *negyedik* kérésére vonatkozólag ezeket mondja: „*Quoniam tamen Dominus prospector humanorum necessitatum seorsum post traditam orandi disciplinam petite, inquit, et accipietis,*” et sunt, quae precantur pro circumstantia cujusque, premissa legitima et ordinaria oratione, quasi fundamentum, accidentium jus esse desideriorum, jus est superstruendi extrinsecus petitiones”²⁾.

Cyprianus, szintén egyik nagyírú egyházi atya, ugyan-ezen imádságot „*oratio quotidiana*”-nak nevezi, mert az akkori idő áhitatossági szabályai szerint azt, egy jó kereszténynek, naponkint legalább egyszer el kellett mondania, ha lelki üdvösségét kockára tenni nem akarta³⁾.

Augustinus nagyszámú irataiból különösen három hely ismeretes előttünk, melyben az Úri imáról közelebbről megemlékezik, s a melyből az elnevezést illetőleg adatokat meríthetünk. Az egyik az, ahol ezen imának *erejéről és hatásáról* elmélkedvén, azt állítja, hogy az biztosan eltöri a mindennapi vétkeket, s a melyben

a „*hívők imádságának, oratio fidelium*”-nak nevezi azt, ezt mondván: «*De quotidianis peccatis quotidiana fidelium oratio satisfaciunt*”⁴⁾; a másik az, ahol a pelagianizmus azon tévtana ellen harcol, melyszerint a Jézus váltáságának ma már meglevén a maga hatása, a valóban hívő kereszténynek nincs szüksége arra, hogy az Úri ima egyik kérésével *bűneinek bocsánatáért esedezzen*, s a mely egészen indokolhatlan tanra vonatkozólag ezeket mondja *Augustinus*: «*Quidam contra orationem dominicam argumentantur: quia etsi orabant eam, inquit sancti et perfecti iam apostoli, nullum omnino habentes peccatum, non tamen pro se ipsis, sed pro imperfectis adhuc peccatoribus dicebant:—dimitte nobis debita nostra*”⁵⁾; és végre, „*Homiliák*” közül a 83-ik, a mely homiliának azért van megbecsülhetlen értéke, az úgynevezett *patristikai irodalomban*, mert a nyugati egyház legrégebbi szertartási rendszerét, a közönségesen *afrikának* nevezett *liturgiát* ebből ismerhetjük meg részleteiben. Ezen homiliában *Augustinus*, a nevezett egyházak istenitiszteleknek alkatrészeit írván le, az úrvacsoraszánt megelőző alkatrészek között, az 5. helyen az „*Oratio dominicalis*” említi fel⁶⁾. Azt hiszem: mind-ezen adatokból, nyilván kivehető az, hogy, e nagy tekintélynek örvendő egyházi atyánál, bár az elnevezést illetőleg eltéréssel is találkozunk, mindazonáltal Jézus imájának rendes, újszóval jellemző címe mindenkor az „*Úri ima*”.

Dehát zsinati végzésekre hivatkozva fentebb, annak megállapítása végett, hogy a kérdéses ima címe csakugyan az „*Úri ima*” volt, a legrégebbi idő óta.

Csak egy pár adatot említek fel, a sok közül, ez irányban.

A papok kezdték megrestülni az imádkozásban: nos hát a 4. *toledói* zsinati rendszabályt hoz e tekintetben, melyszólván: «*Quisquis sacerdotum vel subdiaconum clericorum hanc orationem dominicam quotidie aut in publico, aut in privato officio praeterierit, ordinis sui honore privetur. Delet enim hae quotidiana oratio minima et quotidiana peccata: delet et illa, a quibus vita fidelium, etiam scelerate gesta, poenitendo in melius discedit mutata*”⁷⁾. Ugyanezen zsinati korában, vita kérdések merültek fel az úrvacsoraszántól előkerülő szertartási részletek *sorrendjére* nézve is, különösen abból a tekintetből, hogy hol foglalhat helyet eme szertartásnál az Úri ima: vajjon *a kiosztás előtt, vagy azután-e?* A *toledói* zsinat a kérdést ugyancsak egy külön végzéssel dönti el, eképen rendelkezvén: «*Nonnulli sacerdotes post dictam orationem dominicam statim communicant et postea benedictionem in populo dant, quod deinceps interdiximus; sed post orationem dominicam et conjunctionem panis ac calicis benedictio in populum sequatur et tunc demum corporis ac sanguinis domini sacramentum sumatur*”⁸⁾.

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

¹⁾ L. Wilhelm Wiener: «Das Gebet.» Gotha. 1885. 51. lap.²⁾ L. Tertullian: «De Orat.» Caput 9.³⁾ L. Cyprian: «De oratione dominica.»⁴⁾ L. Augustinus: «Enchiridion.»⁵⁾ L. Augustinus: «De peccat. merit.» II. 8.⁶⁾ L. Augustinus: «Homil.» 83.⁷⁾ L. Decret. Concil. Toled. IV. c. 9.⁸⁾ L. Decret. Concil. Toled. IV. Cap. 18.

KÖZÉLETÜNK.

Az igazgató-tanács munkálkodásának eredménye a sárospataki főiskolában.

Január hó 24-én már teljes számban itt volt a főiskola *igazgató-tanács*. Eljött a nagyérdemű püspök is, hogy feltve szeretett főiskolánk anyagi ügyeinek átvizsgálásánál, s a nagyreményű új világi algondnok beiktatásánál jelen legyen.

Dókus Gyula rövid, de szívélyes és lélekemelő beiktatása után, a munka hangyaszorgalommal folyt egy teljes álló héten keresztül. Az igazgató-tanács bizottságokra osztott s együttes gyűlésekben hallgatta meg és intézte el végleg a bizottsági jelentéseket.

A munkában résztvettek, az illető iskolai hivatalnokokon kívül: Kun Bertalan, püspök; Fejes István, egyházi-, Dókus Gyula, világi algondnok; Nagy Pál, Vajányi Lajos, Makay Dániel, Kérészy Barna, egyházi-, Dr. Lengyel Endre, Vécsey József, Juhász Mihály, Dókus Ernő, világi igazgató-tanácsosok. Kedves kötelesség ránk néve neveiket feljegyezni lapunkban.

A sokféle munka egyik legszebb eredménye, mondhatnám koronája, az a vagyon-mérleg, melyet az igazgató-tanács aláírt és következőleg vezetett be az ara rendelt „*Alkórán*” nevű öreg könyvébe:

„*Mérleg*” 1887. évi január 1-én, a főiskolai pénztár által kezelt tőkéket s ingatlanokat illetőleg:

Vagyon. I. Ingatlanokban: a) Istvánházi birtok értéke 200,000 frt. b) Györgyutalói birtok értéke 110,000, melyre újabban még 15 ezer frt. értékű felülépítmény jött. c) Bálványosi birtok értéke 29,000 f. d) Mosolygói birtok értéke 20,000 f. e) Királyhegyi szőlő értéke 30,000 f. f) Házak, rétek értéke 38,340 f. g) Gáti szőlőért még 350 frt. Összesen 447,690 f.

II. Tőkepénzekben: a) Közpénztár elhelyezett tőkéje 143,341 f. 35 kr. b) Alumíniumi tőkéje 51,438 f. 12 kr. c) Horváth Mária tőkéje 105,486 f. 24 kr. d) 1886. dec. 31-én pénztári készlet 8185 f. 15 kr. Összesen 308,450 f. 86 kr. Ingatlanokban és tőkékben együtt 756,140 f. 86 kr.

Zehér: 1. Tökéstartozás 4200 f. 2. Kötelezettségek tőkéje, 6%-re számítva, 43,333 f. 33 kr. Összesen 47,533 f. 33 kr. Jövedelmező vagyon 708,607 f. 53 kr. Egyenleg 756,140 f. 86 kr.

Összevetése az 1886. és az 1887. január 1-ik vagyon-állapotnak:

1886. január 1-én a vagyon volt: 1. Ingatlanokban 447,640 f. 2. Elhelyezett közpénztári tőkékben 139,632 f. 50 kr. 3. Elhelyezett alumínialis tőkékben 48,772 f. 76 kr. 4. Elhelyezett Horváth Mária-fele tőkékben 102,792 f. 66 kr. 5. 1885. dec. 31-iki pénztári maradvány 7089 f. 98 kr. Összesen 745,927 f. 90 kr.

1887. január 1-én a vagyon állapota: 1. Ingatlanokban 447,690 f. 2. Elhelyezett közpénzt. tőkék 143,341 f. 35 kr. 3. Elhelyezett alumínialis tőkék 51,438 f. 12 kr. 4. Elhelyezett Horváth Mária-fele tőkék 105,486 f. 24 kr. 5. 1886. december 31-iki pénztári készlet 8,185 f. 15 kr.

Összesen 756,140 f. 86 kr. Volt az előző évi 745,927 f. 90 kr. Javulás 10,212 f. 96 kr. Továbbá adósság fizetett 9,221 f. 42 kr. 1886. évi vagyon-gyarapodás 19,434 f. 38 kr. Ebből: új alapítvány 6,676 f. 16 kr. *), gáti szőlő ártóbblete 250 f., egy darab rét szaporulat 100 f. Összesen 7026 f. 16 kr. Összes évi jövedelmi *javulás* 12,408 f. 22 kr.

Miután a múlt évben tőkésítendőül mutatott ki 7963 f. 63 kr. a pénztári maradvány pedig volt 7089 f. 98 kr. mint múlt évi hiány pótlandó 873 f. 65 kr.

Az 1886. évi jövedelmi javulás 12,408 f. 22 kr. Ebből 1885-re léttetik 873 f. 65 kr. marad, mint 1886. évi jövedelmi *többlet* 11,534 f. 57 kr.

Ez összeg pedig következőkben foglaltatik: 1. Visszatérített a palafedél árából 1000 f. 2. A Horváth Mária alaphoz csatoltatott 4%: 410 f. 68 kr. Pénztári többletül maradt 1887-re 6422 f. 80 kr. együtt tehát 11,554 f. 57 kr. Az egyes pénztárakban még teendő tőkésítésekre nézve megjegyeztük:

I. 1885. év végén a közpénztári tőkének kellett lenni 169,345 f. 28 kr. Ebből azonban adósság fizetett 1885-ben 10,988 f. 22 kr. Az épület palafedelére kiadott 12,878 f. 70 kr. Összesen 23,866 f. 92 kr. Keltt tehát a közpénztári tőkének lenni 145,478 f. 36 kr. El volt helyezve 139,632 f. 50 kr. E cimen még tőkésítendő volt 5845 f. 86 kr. Továbbá a fedélre 1885. évi törlesztés 1000 f. Összesen 6845 f. 86 kr. Ehez jött 1886-ban új alap 5000 f., a fedéltörlesztés 1886-ra 1000 f., fekvősegekből bevéteft 300 f., a mai elhelyezett tőkével, mely 139,632 f. 50 kr., kellett volna lenni a közpénztárban 152,778 f. 36 kr. Azonban 1886-ban *adósság fizetett* 9221 f. 42 kr.; kellett tehát lenni *összesen* 143,556 f. 94 kr. El van helyezve kötvényeken 143,341 f. 35 kr. A közpénztár javára tőkésítendő még 215 f. 59 kr.

II. Elhelyezendő alumn. tőke volt 49,890 f. 53 kr.; ehez jött új alap 1500 f., tőkésített kamat 176 f. 16 kr.; kellett lenni 51,566 f. 69 kr.; el van helyezve 51,438 f. 12 kr. Az alumínialis pénztár javára tőkésítendő még 128 f. 57 kr.

III. A Horváth M. pénztárban kellett lenni 102,792 f. 66 kr.; 1886-ban tőkésítendő volt 4%, 4111 f. 68 kr.; 1886. végén tehát kellett lenni összesen 106,904 f. 34 kr.; van pedig 105,486 f. 24 kr. Ezen pénztár javára még tőkésítendő 1418 f. 10 kr.

A tőkésítendők összege tehát: a közpénztárban 215 f. 59 kr., alumínialis 128 f. 59 kr., Horváth Mária pénztárban 1418 f. 10 kr.; összesen 1762 f. 26 kr. Volt a pénztári maradvány 1886. dec. 31-én 8185 f. 15 kr. Ebből a 3 pénztárnál tőkésítendő 1762 f. 26 kr.; marad 1887-ik évre **6422 f. 89 kr.**

Az egyes pénztárak tőkői pedig lesznek 1887-re a következők:

*) 5000 frt bejött Héthy Antal halála után a Horváth Mária-fele ungvári ház árából. 1400 frt Rácz Ádám kegyes hagyományából: 1000 frt tápintézeti, 400 frt személyes ösztöndíj, 100 frt ösv. Cséke Dánielnek kegyes hagyománya, beregi ifjaknak. 176 f. 16 kr alapítványi kamatból.

1. Közpénztári. 143,341.35 + 215.59 = 143,556.94.
2. Alumnialis . 51,438.12 + 128.57 = 51,566.69.
3. Horváth M. f. 105,486.24 + 1418.10 = 106,904.34.

Összesen 302,027.97.

melyhez hozzáadtván az 1886. évi jövedelmi maradék, 6422 f. 89 kr, az összeg megfelelő a mérleg összegének, mely 308,450 f. 86 kr.

Ez a becsületes munkának becsületes eredménye, mely dicséri maga-magát, s mely abban az ékesen szóló számban végződik, hogyha mindent kifizettünk a multra és tőkésitünk minden pénzárban amennyit kell: még akkor is átjön ez évre, mint teljesen tiszta, **plus 6422 f. 89 kr.**

Az igazgató-tanács megállapította az 1887-ik évi költségeloirányzatot is és a lehető legalaposabb körültekintés után *háromezer forint* maradvány mutatkozik az előirányzott bevételekből, az előirányzott kiadásokkal szemben.

Mind ezek folytán kimondhatjuk talán, hogy főiskolánk anyagi ügyeiben *rend és előmenetel van.*

Viski K. B.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** Lapunk zártakor értesülünk a megrendítő eseményről, mely *Dobos János*, ceglédi lelkész, dunamelléki főjegyző, hírneves egyházi nő és kitűnő szónok halálában, hazai ev. ref. egyházunk egyetemet érte. A napi sajtó rövidsávjai közlése szerint a halálesetnek f. hó 3-án kellett megtörténni. Következő számunk érdemleg fog megemlékezni egyházunknak éme nagy halottjáról. Aldás emlékre, áldj nevére!

— **Lelkészeink figyelmébe.** A magyar kir. honvédelmi miniszter, a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján, sürgősen tudatja a püspökökhöz intézett leiratában a következőket: „A népfelkelésről szóló 1886-ik évi XX. törvény cikk részbeni végrehajtása céljából a következőket rendeltem, úgymint: 1. Az 1887-ik ére néve az idézett törvény 2-ik és 3-ik §-a értelmében, az első osztálybeli népfelkelésre kötelesek első korosztálytól 19 éves ifjak, vagyis az 1868-ik évi januárius 1-től ugyanazon évi december 31-ig beárólag született képezésén, ezeknek összeírása azonnal eszkezdendő. E célból tartoznak az idézett törvény 10-ik §-ának második bekezdése szerint arra kötelezett anyakönyvezető lelkészek, az 1868-ik évben a községben, esetleg a lelkeszeti hatóságuk alá tartozó községekben született férfinemeli egyénekéről, a kik a következő 1887-ik évben 19. életévüket betöltik vagy betöltének, a születési és keresetleési anyakönyvekből az anyakönyvi kivonatokat, a védtrvényi átutásítás 11-ik §-ában megszabott módon és az ezen §-hoz csatolt I. a) számú minta alakjában, községenként külön-külön pontosan kiírni és azokat *számtal kivételesen jövő évi januárius 15-ig* az illető községi előjáróságnak átadni. Ezen anyakönyvi kivonatokba tehát a védtrvényi átutásítás 11-ik §-ának rendelkezései szerint, az 1868-ik évben ugyanazon egy kö-

zségben született összes férfinemeli egyének, tehát az elhalálozottak is a születési napnak sora szerint pontosan felveendő; az anyakönyvi kivonatok átadása napjáig az azokban megnevezett egyének sorában előfordult halálzási esetek pedig a kivonatoknak e célra szánt rovata alatt az anyakönyvezető lelkészek rendelkezése és őrizete alatt álló elhalálozási anyakönyveknek az 1868-ik évtől kezdve a kivonatok átadása napjáig ki terjedőleg eszkezdendő köteleesség szerű és pontos átutásítása után bejegyzendő. 3. Az anyakönyvezető lelkészek a népfelkelésre köteles korba lépő ifjakról szerkesztendő anyakönyvi kivonatokat, a népfelkelésről szóló törvény végrehajtásáról legközelebb kibocsátandó utasítás értelmében *jövöben már évenként október 31-ig lesznek kötelesek* az illető községi előjáróságnak átadni; másfelől a községi előjáróságok is a községben illetékes és népfelkelésre köteles 19 éves ifjakról szerkesztendő községi összeírását *jövöben évenként december 31-ig* tartoznak a honvéd-zászlóalj parancsnokságához megküldeni. E szerint az 1888-ik ére néve összeírandó 19 éves ifjakról, vagyis az 1869-ik évben születtekről az anyakönyvi kivonatok az 1887-ik évi október 31-ig, a községi összeírások pedig 1887-ik évi december 31-ig készitendők el és adandók át. 4. A népfelkelésre köteles korba lépő 19 éves ifjakról készitendő anyakönyvi kivonatok összeállítása és kiadása által önként érthetőleg *jövöben meg szűnik a szükségé annak, hogy az anyakönyvezető lelkészek ugyanazon ifjakról, amidőn azok egy évvel későbbben hadköteles korba lépő egyének gyanújának lesznek összeírandók és kezeldendők, ismét anyakönyvi kivonatokat készitենek és állítsanak ki.* E részben az anyakönyvezetőkre, a jelen összeírás után következő években csakis azon köteleesség hárul, miszerint a népfelkelésre köteles 19 éves ifjakról a megelőző évben kiadott anyakönyvi kivonatokat — amelyek e célból s az alábbi pont szerint a községi előjárók által az anyakönyvezetőkhöz vissza fognak küldetni — az egy év lefolyása alatt történt elhalálozások tekintetében az elhalálozási anyakönyvekkel összehasonlítván, az anyakönyvi kivonatokba, melyek már akkor a hadköteles korba lépő ifjakat foglalják magukban, a történt elhalálozási eseteket pótlólag bejegyezni, ennek megtörténtét a kivonatok végén beírandó záradékban igazolni és az ekként kiegészített anyakönyvi kivonatokat a népfelkelésre köteles 19 éves ifjakról, évenként szerkesztendő anyakönyvi kivonatokkal együtt, *évenként október 31-ig* az illető községi előjáróságnak vissza, illetőleg átadni tartoznak. E célból és ezt megelőzőleg tehát a községi előjárók kötelesek lesznek a népfelkelésre köteles 19 éves ifjakról, a megelőző évben kiadott és őrizetük alatt maradt anyakönyvi kivonatokat évenként október 10-éig az illető anyakönyvezető lelkészekhez visszaküldeni, hogy azok az akkor már hadköteles korba lépő ifjak korában, egy év lefolyta alatt történt halálozásokat az anyakönyvi kivonatokba a fentebb jelzett módon bejegyezzék.

— Nyílt levél Csider Károly barátomhoz. Szivesen köszönöm szeretve tisztelt barátom, hogy átvezető hidat

engem választottál a jótékonyág ama békés hajlékához, tanári nyugintézetünkhöz, mely a megfáradt munkás élethez és az özegek és árvák reményvesztett fájdalmanak némileg legalább enyhítő vigasztalása s megnyugtató biztosítéka; köszönöm, hogy engem bíztál meg azon édes kötelességgel, hogy nagybecsű áldozatotad, a küldött 50 forintot annak oltárára feltegyem. E bízalom nemcsak azért becses előttem, hogy régi barátságunk kölcsönökét egy lánc-szemmel ismét szorosabbra fűzted; hanem főleg azért, mert mindketten azon ponthoz jutottunk már, hol éveink, napjaink, mint az olvasott könyv, gyorsan sietnek lefelé, napjaink, mint az olvasott könyv, rövidülnek; s ki tudja, nem e levél lesz-e barátságunk emlék-könyvének utolsó lapja? Épen ezért eltettem azt legbecesebb irataim közé. Fogadd forró köszönetemet tanári nyugintézetünk nevében, becses adományodért, mely beszélni bizonyosága annak, hogy a nemes tettek forrását nem a fényes paloták gazdag kincstárában, hanem a szív gazdagságában kell keresnünk. Itt fakadnak az élet legnemesebb virágai: a hála, tisztelet, jótékonyág és áldozatkészség, melyek nem lankadnak, nem hervadnak el soha, hanem áldásos gyümölcsöket teremnek a jelen és jövő nemzedéknek. Szívünk e nemes érzelmei szólaltak meg most is hozzám intézett becses levelében. A hála és tisztelet ösanyánk, az alma mater iránt, kinek szerető kebelén s a jópól-védelme alatt élted át ifjú korod szép napjait; a jótékonyág s áldozatkészség azon jeles férfiak emléke iránt, kiknek ajkairól szívted egykor a vallás, tudomány és nemes erkölcs édes illatát. Isten áldjon meg kedves barátom, nemes szívű e jótékony áldozatáért. Beirtuk becses nevedet kegyes pártfogóink arany-könyvébe, hol, mint veszte-láng viaszot felette a hálás tisztelet és örökké élő emlékezet. Isten áldjon meg hosszú élettél, az ifjúkor derült kedélyével s a férfikor munkaerejével, hogy azon küldetést, melylyel a gondviselés megbízott; azon kötelességet, mely a haza, egyház, társadalom és humanitás iránt még reád várakozik, híven bevégezhess, s ha a nagy számadás napja eljő, nyugodt öntudattal elmondhass a bölcsék legbölcsőbbikével: Atyám! bevégeztem a dolgot, melyet reám bíztál, mostan azért dicsőíts meg engem tenmagadnál. Addig pedig béke és boldogság legyen barátaid csendes házi tűzhelyednél, melynek melegével emlékezzél meg olykor rólam is, öreg barátodról, állal az én atyámfival, az Úr szolgáljával együtt, kinek át szíves üdvözlömetet s a te tűzhelyed melegségét.

Orbán József.

— Az „alma mater“ hatalma. Búza János tisztársunkhoz a következő levél érkezett a nyugdíjintézet gyében: Kedves uram öcsém! Régi óhajtam az sárospataki főiskola iránt mélyen érzett hálaomnak némi tanulást adni; azonban évek jöttek, évek mentek, a jó szándék csak jó szándék maradt, nem tettem sokat, hát nem tettem semmit. Igen tisztelt barátomnak, Csider Árpád, egyházmegyei gondnok úrnak példája nemcsak melegen hatott rám is, de élénken figyelmeztetett. Ide is írva küldök én is 20 forintot, legyen szíves, kérem, e

sekélységet, mint a sárospataki főiskola iránt érzett hálaomnak nagyon is szerény bizonyítékát, a tanári nyugdíj-intézet alapítókéjéhez elfogadni s rendeltetési helyére beadni. Legszívesebben üdvözlötem mellett maradtam Rimaszombatban, 1887. január 31. Szerető bátyja *Baksay István*. — Az adományozó maga is tanár, az egyesült prot. gimnáziumnak régi büszkesége. Állása sokszorosan becsessé teszi a sárospataki testvéreknek nyújtott elismerést. Neki nagyon kell azt tudnia: mi hatással lehet egy tekintélyes tőkével rendelkező nyugdíj-intézet egy iskola fejlődésére s virágzására. Fogadj a helyen is legforróbb köszönetünket.

— **Papválasztás.** Szilicei (Tornamegye) lelkészszé *Gyarmathy József*, egyházmegyei aljegyző választatot meg. Szívesen üdvözljük!

— **A közoktatásügyi tanács,** a miniszter utasításához képest egy tervet készített, a mely szerint a latin nyelv a reál-iskolákba csakugyan be fog vitetni s ottan összesen 11 órán taníttatni, de csak azoknak, kik legalább jó osztályzatúak. E 11 tanóra a növendékeket — a gimnáziumiakkal egyenértékű — értelmi vizsgálatra képesítendő, sőt classicus jellegű is kölcsönözne a reáliskolának. Mi lesz erre a miniszter szava s az országgyűlés határozata, azt majd megtudjuk később. Egyet már most is tudhatunk azt, t. i., hogy vagy ez a terv nem járja komoly dolognak a latin nyelv tanítását, vagy a gimnáziumok fecsérelnek el sok időt a latin nyelv tanulással. Így látszik nekünk, mintha sem a közoktatási tanács, sem az illetékes miniszter nem merné kimondani azt, a mi a szívök fenekén van, t. i., hogy az *egy középiskolára néve az idő teljessége megérkezett.*

— **Papin Dénesnek,** a XVII. század hírneves fizikusának — kinek elméjében először villant meg a gőz gyakorlati felhasználásának gondolata s kinek kutató szelleme e gondolatot csakugyan meg is valósította a nevévről így nevezett Papin-féle fűzőkészülékben — Párisban szobrot emeltek honfirtásáért. A szobor a művészeti és iparszarnok udvarán állítottatott fel; felirata ez: *Papin Dénes, szül. 1647 — meghalt 1714. Feltalálta a gőzgépet 1690. Nemzeti adakozásból.* Papin emléke — az emberiségnek tett eme becses szolgálatán kívül, azért is kiválóan tiszteletreméltó és hódolatterjesztő, mert ő szintén áldozata volt a XIV. Lajos brutális vallástüdőzésének; rendíthetlen hittel védte a lelkiismeret szabadságát, az emberi lélek legfőbb kincsét, s később volt származatába menni, ott nyomorral küzdeni s idegen földön meghalni, mint hitét megtagadni. Ezt jelképezi a szobra talpazatán nyugó biblia. Tisztelet az ilyen hitnek és ilyen jellemnek!

— **A predikáció-olvasás ellen.** A gégebaj az angol papságnál elterjedt betegség. Egy tekintélyes orvosi szaklap, a „Lancet,” kutatni kezdte ennek okát s arra a végeredményre jutott, hogy az anglikán papságnál gyakorta előforduló gégebajnak oka az, hogy általánosan olvasni szokták egyházi beszédeiket, így tehát lehajtott fővel kell beszélniök, minek folytán hangornganuk ösz-

szeszorúl. A „Lancet” szerint az ügyvédek, kik beszélnek annyit, mint a papok, s gyakran sokkal rozsbab levegőjű helyiségekben, kevésbé vannak kitéve a torokbajnak, minthogy rögtönözve, következőleg emelt fővel beszélnek.

— **A biblia és a nők.** Az amerikai nők új jogtalanságú fedeztek fel, melyet a férfi-nem részéről szenvednek s melyen gyökeres módon akarnak segíteni. — New-Jersey államban a nők a biblia olyan új fordításával foglalkoznak, mely a nők számára való legyen. Századok multak — így mondják — hogy a biblia angol fordítását revidéalták. A biblikán körülből egy tizede egy vagy más módon, a nőkre vonatkozik. Nekik erős okaik vannak hinni, hogy a férfiak által készített fordításokat és magyarázatokat a női nem iránt a legnagyobb mértékben elfogult szemlélettel. Attól akadják hát vizsgálni ezen munkálatokat s új, nők által revidéalt bibliát adnak a nők kezébe. Félelemmel és rettegéssel várjuk — mondja egy angol pap — ezen új biblia megjelenését. Mégis csak megalázó lenne a férfi-nemre, ha most egyszerre, az asszonyok felett 6000 év óta gyakorolt felsőbbégség után, azt kellene hallanunk, hogy az írás egyáltalán nem tanítja azt, hogy a férfi ura az asszonynak!

— **Protestáns Népkönyvtár.** A régebben jelzést és sokak által szép remények között üdvözölt prot. népkönyvtár első füzetek megjelent. *Hornyánszky Viktor*, előkelő, budapesti könyvtáros, megnyerve szerkesztőknek *Farkas József*, budapesti teológiai tanárt és *Scholtz Gusztáv*, ev. lelkesít, egymaga akarja elvégezni azt a nagy kötelességet, a melyet mi — a kérdéses vállalat első hírére — a hazai protestáns egyházak közös kötelességének állítottunk. No de nem az a főkérdés, hogy ki indítja meg a szükségesnek ismert vállalatot, hanem, hogy megfelel-e az várakozásnak s hivatalosan van-e megoldani azt a nagy feladatot, a mely egy *Prot. Népkönyvtár* elé joggal tűzhető? De hát mi az a feladat? Az, hogy az mindenkifelelt *protestáns és népies legyen*; hogy a protestáns öntudat elcsészésére hatalmasok fejlődjék s nélkülözhetetlen kinstárát képezze minden olyan protestáns családnak, amely magasabb műveltség hiányában, könnyen válhatik a hitvány olvasmányok áldozatává. E végből azonban nem elég csupán jönevű írókat csoportosítani a vállalat köré; hanem igazí népies modortól írókra és olvasmányokra van szükség; íté nem a név, hanem a munka határoz! Örömmel üdvözöljük a szép-reményű vállalat első füzetét, mint zászlót egy jóirányú fordulatnak; de — fájdalom! — ez az *első füzet rossz program*. Mindenkifelelt hiányzik belőle az az elem, a mely azt vonzóvá, behellegzővé tenné, t. i. a *népieség*. Szász Károly érdekes bevezető beszéde után mit keres benne a szerkesztők 2-ik bevezetése? Mit különösen a *Szilágyi Sándor* közleménye (A reformáció kezdete), amely amellett, hogy borzasztóan tudakos, latin címekek, szavakkal s körmonfont mondatokkal teljes, egyáltalán meg irodalomtörténetileg is téves. Azt mondja ugyanis, hogy „*Erdős János az első teljes biblia kiadója*” (34. l.); továbbá „*Nádasdy a Bibliát nyomatta*” (34. l.). Tudtukkal még a *Heltai-Biblia* sem egész; s az első teljes magyar biblia a gönci pap érdeme, kiről azonban Szilágyi meg sem emlékezik; s szerintünk Nádasdy (t. i. Tamás) sem a *Bibliát* nyomatta, hanem csak az *Erdős új-szövetségi fordítását* adatta ki, amikor aztán a *kiadó* nem Erdős, hanem az ő patronusa. Mire való — kérdjük — a szerkesztők ceruza? A Farkas József szépen írott cikke (Templom, iskola és sajtó) kellemes olvasmány ugyan nekünk; de ez sem idevaló, legalább ebben a formában. Helyesebben teszi vala a szerző és szer-

kesztő, ha nem maga beszél, hanem *beszéllet*, s ez esetben hosszúra nyúlt cikkét szét is szedhetné volna, mikor aztán az első részlet az emlegetett „*jó öregem*” szábjába kerül, a többi pedig külön címek alatt *Nemétáldfól*, *Helvécia kálvinistáit* stb. mutatná be és pedig úgy, hogy az *olvasóra maradjon a tanulásból elővonása*. Így, amint van, ez is inkább program-beszéd, vagy vezércikkzerű buzdítás, de nem népies olvasmány. „*A téi isten áldása*” című közlemény pedig jobban illik a katedrálra, minde, ahová beérőszkolatott. A „*Műnő szelvények*” nem eléggé általános érdeklő, jóllehet, a börtönművésztökre tanulságos. A *Kramppamult* szűróös paraszt-publicum és pofozódó király, meg a hamis koldus a templomjátóban püfölkö plebánus népiesek ugyan, de van bennök valami rendkívül idegenszerű és inkább eltasztanak magoktól, mintsem vonzanának. A *Sántha Károly* két költeményét bensőség emeli, de népieseknek kissé ezek is magasak. Egy dologgal igen tisztában kell lenniök a szerkesztőknek, ha azt akarják, hogy a vállalat idős legyen; azzal t. i. hogy *népies olvasmányok készítésére csak arra hivatott egyének képesek* annak, ki a népet akarja felemelni, le kell ahon szállania s el kell lennie annak gondolkodásmódját, egész lelkületét. A nagy vöröstől nagyon messze esik a falat! A füzet kiállítása csinos; s miként a szerkesztők, úgy a címlap képei (Luther és Kalvin) is egy régi hó vagyódás teljességét jelentik a papírosan: a két *protestáns egyház egyesülését*. Adja isten, hogy e nagy gondolat valósulásaéhoz a „*Prot. Népkönyvtár*” további füzetek hatalmas eszközköz gyantán szolgáljanak s feleletsek el örökre az első füzet gyengeségét. Az ár (20 kr.) a tömeges pártfogás esetén, okvetetlenül alább szállítandó; mert a nép egyszerre igen nehezen ad ki olvasnivalóit két halost, sőt egyet is!!

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az akadémiában a 2-ik félvára a beírás f. hó 7. 8. napján történik, az előadások 9-én kezdődnek. — *Boitler* nevű francia f. hó 3. 4. napján az árnyékolásnak bizonyos könnyű módjára oktatta főiskolánknak vállalkozó növendékeit s *Pantograph* nevű találmányával nagy érdeklődést keltett maguk iránt. A tanulni vágyóknak a szükséges díjat a főiskola előlegezte.

Szerkesztői üzenetek.

N. E. K. Pold. Levelem megérkezett-e? Azt a bizonyos 2-ik kiadást várom. — N. P. Tarnóc. Számítok ígéretének teljesedésére. — Sz. S. Hódmezővásárhely. Ama fontos kérdés fejtegetése mindenkör érdekes és alkalmi; becses ígéretét köszönöm. — Sz. J. Füge. Bebizonyítottam, hogy szívesen látott vendég. — R. J. Vári. Az érdekes régiségeket megkaptam; a többit várom. A lap megy. — O. P. Gestely. A jó kívánalokat s az érdeklő világbán mozgó küldeményt köszönöm. Kíváncsi vagyok az említett cikke is. — Dr. Sz. M. Eperjes. Fogadja tisztázott készírástomat bizalmattal s nemes ajánlatáért. A „Római flozofia” időszéri, tehát íme. A „fenégeses” így láthatlan nem tudok mit mondani. Tárcaim most tele van. — Dr. H. J. Dombóvár. Útána járok a szerzői díjnak; az emlékszedés a 20-ik évfordulóra hagyom; talán a levelet is felhasználhatom, mintegy a hosszú tapasztalás hívtalanságát. — G. K. Krassó. Itthon leszek mindig. A tanügyet ismétlenül ajánlom munkaszeretetébe. — L. E. Rosvogy. Intézkedem, azt hiszem, sikerrel. — A. L. Kassá. Az igazmondástól — igaz — nem írtóznak; s bár szívünkbelő átüljük a reverendás bűnökét; de a skandalumokba — mégha az ellenfelet szemeyzik is be — nem gyönyörködünk. A kanonok és tanár úr ellen jó volna talán a püspöki igazságszeretetre főlebbizni. — V. M. Gégény. Során keritem. Régi és mindig kedvesen fogadott vonalmának biztosítása igazán örömet okoz nekem. — L. O. Nyíregyháza. Jó tanácsodat s ígéreted egyaránt köszönöm. Igyekeznék fogok, hogy ellencünk ne legyen sok alkalmuk a kárhozóm. — F. L. Dunapatty; G. M. O. Miskolc; Sz. B. Bólya. Kaptam, köszönöm. — M. P. Szepe. Minden rendben van.

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székhellyel, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos petty sor többször
való közlésénél 3, egyszeri-
ként 7 kr. sejea.
Ezenkívül helyesülj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: »Interpretationes.« *Kölmön Farkas.* — »Az ev. ref. középiskolák és a convent.« *Fejes István.* — »Korunk iránya és teendői.« (Folytatás). *G. Mihályt Ódön.* — »Az „Uri ima” címűkérdése s alkalmaig egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintetben is.« (Folytatás). *Mitroics Gyula.* — »Dobos János.« (Necrológ). — »Vegey közlemények.«

Interpretationes.

Igen helyes dolgot mivel S. Szabó József atyánkfia, midőn e t. lapok 2-ik számában megjelent »Multak tanúságai» című cikk feladott témái közül egyet elkezdett traktálni, a 4-ik számban közzétett »Pár szó az énekügyhöz» című értekezésében. Bárcsak sorra vennék a hivatottak a többi témát is, melyeket e t. lapok új szerkesztője munkatársai elő mintegy munka-programmúl adott. Én legalább ilyenformát olvastam ki — magunkra vonatkozólag, kik e t. lapok munkatársai vagyunk — abból a cikkből: im lássátok, feltárom előttemek azokat, a melyeket a mult még nem végezhetett be, meghagyott munkatárgyúl a jövő számára; álljatok neki, ez az a tér, melyet a beállott újév folyamán mivelnetek kell!*)

Jól van, tehát álljunk neki!

Azok között, melyek feldolgozásra várnak, bizonyára az énekügy egyike azoknak, miket a közönség leginkább óhajtana már bevégzett tényekül üdvözölni; ez látszik Szabó atyánkfia cikkéből is, ki ugyan csak sarkalja az énekügyi bizottságot; mutassa fel már, micsoda eredményt ért el?!

Hát bizony szép keveset, melynek oka éppen nem az énekügyi bizottság mulasztásaiban, hanem a körülmények sajtáságos alakulásában keresendő. Én ugyan énekügyi bizottsági tag nem vagyok (azaz, hogy volnék itt a Dunamelléken, de pár hó mulva ez sem leszek, mert elmegyek innét. Olyan formán jártam vele, mint b. e. Molnár Aladár a zsinattal, ő készíté az egyik legfontosabb törvényjavaslatot, s a magyarországi egyházkerületek elfelejték őt beválasztani); hanem azért tudok mindent, mi e tárgyban történt, s mindazon munkálatokat, melyek beadattak, nemcsak láttam, hanem húzamos időn keresztül keservesen vesződtem is velök!

A legnagyobb baj az volt, hogy az énekügy

*) Így gondoltam!

Szerk.

akkor került napi rendre s kezdetett meg, mikor sokkal fontosabb s egész magyar ref. egyházunkat alapjában érdeklő ügyek — utóvégre is — háttérbe szorították. Igenis, a zsinat akasztotta meg az énekügyet. Azt gondolták a bizottsági tagok, hogy majd ott — összegyűlvén — munkálkodhatnak valamit. Edes-keves a mit tettek. Miért? azért, mert a nagyobb absorbeálta a kisebbet; a zsinati törvények végrehajtása, az egyházak, egyházmegyrék, kerületek rendezése, a kormány középiskolai törvényjavaslata, a Balhácsy hagyaték rendezése, a domesztika életbe léptetése, középiskoláink s az államségely, mind-mind az énekügy hátrányára lépett és tolult előtérbe. Ezek pedig valamennyien égető kérdések voltak, s ki-ki azt mondá az énekügyre: az még maradhat!

Dacára e feltöltül eseményeknek, még zsinat előtt, 1881. július 5—6. napjain Kolozsváron megtartott az első énekügyi gyűlés. A kiadott jegyzőkönyv azt tanúsítja, hogy az előkészület nélkül tett intézmények nem szoktak jó eredményt szülni!

Ezen jegyzőkönyv értelmében az illető anyag szétosztatot az öt egyházkerület között, csak a dunántúli dolgozta fel a neki kiadott pensumot; az ottani énekügyi bizottság lelkes elnöke kiosztá az anyagot, s elkészítettvén, hozzám küldé. Alig volt az átdolgozott énekek között használható! A többi kerületek csak szőrványosan dolgoztak, mégis 1882-ik szeptember 2-ig kiadott 3 füzet (összesen = 208 l. in 8°) kézirat helyett, bírálat s észrevételek megtétele végett.

Itt már önmagamról is kell szólnom, mert én okoztam — így mondják — a legnagyobb galibát. Én ugyanis így okoskodtam: ha már magyar énekes-könyvet csinálunk, legyen az minden ízében magyar; magyar pedig csak úgy lehet, ha a szöveg rythmusa magyar léssen, s ettől nem tágitottam. A tudós poéta urak nemcsak az én propositiomra, hanem Barthalus-nak, az énekügyi bizottsághoz intézett figyelemztetésére is (ki csak azt kívánta, hogy a Zsoltárok jambicus kezdése igazítottassék, mit a

magyar érzék nem tűrhet!), azt mondták, hogy e mód szerint csak költészeti csodabogarakat lehet írni; az utó-zsinat alkalmával elhatározták, hogy műverseket fognak írni az új énekes könyvbe, s aranyakkal fizetni sat. sat! Itt — a műverseknél — előtölítván a már elszámolt sok egyéb gátló körülmény is — megakadt a dolog!

Mindezekről többször volt már szó, s a ki akár e t. lapokban, akár a többi egyházi lapokban keresgélni óhajt, találhat felülük elég értesülést!

Egyesek is nem megvetendő munkásságot fejtettek ki. Bizonys lelkesül értekezlethez péld. egy jógyekezetű tanító adott be egy egész kész énekes-könyvet; az értekezlet hozzám küldé: adnék róla véleményt. Meggyötörtém vele, s végre is kénytelen valék kimondani, hogy e dologhoz a jó gyekezetten kívül még más is kívántatik. Azóta nem tudom ki, mit szökölt róla.

A múlt őszi convent jegyzőkönyvének 70. pontja alatt említett énekes-könyv szinte néhány hónapig volt nálam, a legszívesebben foglalkoztam vele, de kénytelen valék erre is kimondani, hogy szerző úr szép tehetségét legyen szíves más téren érvényesíteni! És? ... felment vele a conventre; természetesen az elnök úr majd ki fogja adni, s a kiknek közere kerül, épen úgy meggyötörték vele, mint én!

Tagadhatatlan, hogy egyesek részéről kiváló szép s igaz vallásos buzgóságot lehelő hümusok küldettek, de ezek csak igen kis részét képezik még a megújítandó énekes-könyvnek.

Azonban úgy látom — nemcsak Szabó atyafi sürgetéséből, de többfelől is — hogy a dolog érik, a nagyszámú nagy teendők részint bevégezettek, részint folyamatban vannak, hogy bevégeződjenek. A mostani énekes-könyv is 18 év alatt készült el; a budai zsinaton történt a kezdeményezés. Ez a mostani még csak 12 éves, s lehető még, 6—8 év alatt — mint az én mostani drága püspököm nekem mondá — örvendetes végét érjük! Paxit Deus! Mondom, érik a dolog; látom, hogy e t. lapok 1. 2. számaiban erősen követeli a rythmust épen az, ki korábban a műverseknél volt előkelő pártfogója. Így lassanként közigazságá érik, hogy az énekek első és elengedhetlen kelleke a rythmus; mert különben celenek lehetetlen! És ekkor a jó eredmény útjában egy nagy akadályval kevesebb lesz.

Erő van, tehetség van, már most — a nagyobb s sürgetőbb dolgok bevégezésével — alkalom is leend; csak akarat és buzgóság legyen, megjövend az örvendetes vég, melyet mindnyájában hájtva várunk, s nekem — bár sokat tapasztaltam, sok keserűséget nyeltem, sok csúfolkodó szót elhallgattam — teljes reményem van hozzá, hogy a magyarországi ev. ref. egyház, az új énekes-könyvét teljes önrzettel mutattandja fel az irodalomtörténet előtt. Hanem addig a kritika vas-vesszeje kéznél legyen! Kálmán Farkas.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. középiskolák és a convent.

A «Sárospataki Lapok» közelebbi számaiban tanulságos ismertetés jelent meg az összes iskoláról szóló miniszteri jelentésről. Az ismertető, szerintem is igen helyesen és alaposan reflektált annak azon pontjaira, melyek a statisztikai adatok csoportosítása folytán egyetemes egyházunk terhére jegyeztettek föl és kétségbevonta nem a számoknál, hanem a következtetéseknek sokkal fontosabb tetteleit. Hát az bizony sajnos volna reánk nézve ha az ismertetőnek nem volna legalább is bizonyos igazsága. De bizonyára van; nevezetesebb és fontosabb tanítványaink nézve mindenesetre van. Hogy egyebet mellőzzék, két lényeges dologban nem tudom elhinni, hogy a reformátusok jobb iskolái alantabb állásúnak más intézeteknél; s ez a két lényeges dolog: a tanórák képesítettsége és a tanulók színvonala. Minden eddigi tapasztalat ellentmond annak, hogy a statisztikából elvonható önkényes következtetések e részben hátrányunkra irassanak föl; mert hogy több bukik meg, és kevesebb végez kielégőtől eredményvel a mi tanintézeteinkben, annak a forrása mi nálunk azon magas mérték, melyet jellegünknek fogva is, a tanulók előhaladásának megítélésénél alkalmazunk. A református iskolák tanárai felületes ismeretekkel és értelem szajkózással nem igen szoktak megelégedni, hanem komolyan veszik a tudományt; azonfelül nincsen okuk a vaklátra sem, előjáróikkal szemben, mert függetlenségük biztosabb alapon áll, mint pl. az állami intézetekben a miniszter által rendelt tanároknak. Példákat lehetne felhozni, melyek a s.-pataki iskolában nem egyszer megtörtének, hogy más és pedig állami, vagy az állam felügyelete alatt álló iskolákból oda jött növendékek, sokszor jó vagy jeles kalkulusaikkal áll birnak megmérközni a mi kielégítőinkkel; a kielégítőket pedig szekundáink is magasan felülmúlják. A színvonal kérdése tehát a megítélés mértékétől függ, és azt hiszem, hogy ha a szigorubb ítélet az iskolákban, másokhoz viszonyítva, alantabb színvonalon tünteti is föl a mi növendékeinket; az élet felebb billenti ezt a színvonalat, a midőn annak piacán az értelmi erők versenyre szállanak egymással. Hogy a tudomány és a műveltség feltételező közpályáknak aránylag mennyi erőt növelnek a ref. iskolák, ennek a kérdésnek statisztikája bizonyára igazságosabb alapot szolgáltatna iskoláink színvonalának megítélésére, mint az iskolai, ingutag hiteli kalkulusok számcsoportosítása.

És a tanórák képesítettsége? Erre nézve csak azt mondom, bár sokáig tartana még az az idő, a melyben nagyobb számban diésekedhetünk nem ex officio diplomatikus tanárokkal is. Ezek legnagyobb részben a mi kiválasztott embereink; tudosok és nevelők önszorgalmok, hajlamaik és öntudatos szakképzettségök folytán. Most egy ifjú ember, jó vagy közepes előkészítéssel, bemegy a tanárképzőbe és tanár akar lenni, mint tesszem föl valaki más, ügyvéd vagy mesterember, és azzá lesz, akár van erre a pályára valódi tehetsége, akár nincs; mert végre is keresztül üt-vét úgy a hogy valamely szakot és valamelyes diplomát, ha másképp nem, kegyelemből megkapar. No hát én ily mondva csinált doktorok nem eszerélném fel régi tanárainknak jó részét. Azok kifort tehetséggel, a főiskolák színe-javából, tudományosságunk vagy legalább tudományszerzetetünk előleges biztosítékai mellett választattak tanárokká és legtöbbször az általános műveltség kellő mértékével bírt, vagy azt külföldi egyetemeken is pótolni igyekezett,

gadni készülő törekvésektől megszabaduljon az emberiség?! A világot sem.

Ily válságos körülmények közepette a jobb érzületűek lelkébe a vallás fenséges tanai öntenek vigasztalást, azok látják el oly nemes ihlettséggel, hogy az emberiség megjobbultatásáról egészen le ne mondjanak. De az emberiségnek végtelen csekély körére terjeszthető ki ez állítás. A vallás nyújtja lelkünknek az élet szenvedései és kísértései közepette azt a nyugalmat, a melyre, ha tovább akarunk haladni, oly nagy szükségünk van. Fájdalom azonban, ennek igazságát ma oly kevesen látják be, oly kevesen vannak, kik a világi élet múlt gyönyöreiről lemondva, néhány percet a vallás fenséges tanairól való elmélkedésnek szentelnek. A vallás az emberiség legnagyobb része előtt nem bír többé semmi tekintéllyel, a legnagyobb rész ki akarja azt kizsákbólni az élet szükségleteinek szótárából.

Mivel tovább halad az emberiség a tudomány és ismeretek terén; minél több, eddig előtte ismeretlen fűtéményről hull le előtte a lepel: annál kevesebb szükségét érzi a vallás megnyugtató hatásának; annál kevésbé törődik az eszményi celokkal, annál kisebb jelentőséget tulajdonít azoknak.

Végtelen faj ez azoknak, a kik látják, hogy a romlott kor rosirányzatú behatásai alatt miképen hullanak szét, oldódnak föl azon kötelékek, a melyek az emberiséget egy nagy családdá egyesíteni volnának hivatva; miként veszt napról-napra több és több tért a közérdek, hogy a magánéredet érvényesülésének helyét engedjen; miként hullanak el a legjobbak és lesznek idő előtt legszentebb eszméiknek siralmas és gúnyolt áldozataivá. Mivel nincs többé hit, nincs többé egymás iránt érzett szeretet, a szeretet vallásának napja nem sűt be többé a közönyös emberek rideg szívébe. . . .

De mégis ne fessük korunkat ily sötét színekkel! Hiszen ha teljes mértékben így állának a dolgok, miként az eddigiekben rajzoltam; ha nem sütné a megromlott társadalmi viszonyok által teremtett helyzet sötét éjszakájába a megjobbítatási és javulhatási remény napjának egyetlen sugara sem: akkor jobb volna azonnal letennünk kezünkől a tollat, melyet azért fogtunk kezünkbe, hogy a kor viszonyaira vonatkozó egyszerű tapasztalatainkat és szerény nézeteinket tárgyilagosan és elfogulatlanul leírva, azok előterjesztése alapján, embertársaink érzületének és gondolkodásmódjának jobb irányba való irányítására törekedjünk. Korunk viszonyai tehát mégsem oly romlottak és eltévedtek, miként a fentebbiekből következtethetné az olvasó; azaz e romlott viszonyok hatása még nem mételezte meg minden ember szívét és eszét. Vannak — fájdalom csekély számmal — kik fennen hangoztatják a közérdeknek a magánéredet feletti elsőségét; vannak, kik törekvésük java részét, az emberiséget egyesíteni hivatott nemes eszmék és gondolatok kivására és életreklétésére fordítják.

(Folyt. köv.) G. Mihályt Ödön.

Az „Üri ima” címkérdése s alkalmilag egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintetben is.

(Folytatás).

Arra nézve, hogy az „Üri ima” fölvetett címkérdésére vonatkozólag, elfogadható megállapodásra juthassunk, a *szinaii végések* mellett aztán, nézetem szerint döntőleg határoznak a keresztény istenítiszteletnek legrégibb és a különböző idők között legszertartásibb könyvei is, mint a melyekből ismerhetjük meg legbiztosabban azt, hogy mi volt ez irányban a régibb és közönségesen elfogadott és épen ez oknál fogva az egyház köztudata által is helyesnek talált és szentesített gyakorlat, a melytől, minden igaz ok nélkül, talán az újságra, vagy épen csak a „hangzatosságra” való törekvésből eltérnünk, minnyival kevésbé szabados és tapintatos, mert hiszen az istenítiszteleti szertartástannak még ma is egyik fő elve az, hogy az istenítiszteletnek, úgynevezett *változó*, a kor szükségéhez képest alakuló részletei mellett, mindenkor megvan a maga elvitázhatlan joga az *állandó* alkatrészeknek is, ezek fűzven össze mintegy a jelent a multtal, s ezek adván meg a keresztény istenítiszteletnek biztos alapját, s annak a buzgósgy emelésére nézve mindenkor oly jótékonyan ható *történeli színezetét*.

Ha már ez irányban is adatok után nézünk, úgy fogjuk találni, hogy az „Üri ima” elnevezés volt a Jézus imájának közönségesen elfogadott elnevezése.

Az úgynevezett *dárikai* liturgia adatait már fentebb említettem. Ezenkívül a legnagyobb részben szertartási könyvek, tudvaleg, az *magánli* vagy *Ambrosius-féle*; továbbá az úgynevezett *gall-spanyol* szertartásos könyv és a „*Missale gothicum*,” a mely aztán többféle változtatásokon ment keresztül. Ezek részleteiben ismeretven az akkori keresztény istenítiszteletet, a szóban forgó imát valamennyien az „*Ür imájának*,” *oratio dominica*-nak nevezik, s nem a lényegben és elnevezésben térnek el egymástól, hanem, legfeljebb abban, hogy más-más helyet mutatnak ki annak a sorrendben, az istenítiszteletnél előforduló események között, oly formán, hogy például az *Ambrosius-féle* liturgiában az „Üri ima” az általa leirt teljes istenítiszteletben a 16.; a *gall-spanyol* szertartásos könyvben és a „*Missale gothicum*”-ban pedig a 9. helyre van beosztva¹⁾.

Igen, de hát ezek valamennyien *katholikus* szertartási könyvek, s mindezek mellett még nincs igazolva az elnevezésnek *protestáns* történeli eredete, s talán ezen alapra építhető jogosultsága!?

Magyar református egyházi életünket és annak intézményeit, szokásait, mint tudjuk, a nagy reformátoroknak, *Zwingli*nek szelleme és annak tiszta evangéliumi elvei hatják át; mindenkor diésekedéssel emlegetjük és méltán, hogy mi a reformátort az ő általa és a Kálvin által vetett alapokon fogadtuk el; azt hiszem azért, hogy *Zwingli* nézete és példaadása, a szóban forgó kér-

¹⁾ L. Ezekre nézve: Bunsen: «Hippolyt» II. k. 361—368. l.

ésben is megnyugtató és irányadó lehet ránk nézve. Úgyanis az istenisztelek reformjára nézve akarván részletesebben elmondani a maga nézeteit, 1526-ban egy ilyen című munkát készített: „*Epichiresis de canone Missae*.” Ebben az úrvacsora-osztásnak menetét írja le, s a szertartás szerint osztott ki 1526-ban *Zürichben* hűsvét első napján az úrvacsora. A szertartás részleteit közölte az „*oratio dominica*” a 10-ik helyre van beosztva, világosan megjegyezve, hogy azt a gyülekezeti tagok, a lelkészszel együtt *térdepelve* kell elmondaniok¹⁾, a mely utóbbi adatról nézve, magyar reformátusokra nézve, akármilyen már csak azért is érdekes lehet, mert a „*Durintúli Prot. Közlönyben*” épen mostanában erős tollalra folyt a felett a kérdés felett: vajjon protestáns és egy reformátori eredetű-e a térdepés (pl. egyebek közt a lelkészavatásnál) a mi isteniszteleinkben?

A nagy reformátorok mellett aztán örömet és színtelen gyakran szeretünk hivatkozni az *angol* egyházra is, mint a melynek intézményeit és egyházi gyakorlatát, mint messze kimagasló példákat szoktunk magunk elé állítani. Ennek az egyháznak legrégebbi és sok tekintetben nevezetes szertartásos könyve szerint, egy isteniszteleknek, a mely úrvacsoraszertartással is össze van kötve, épenséggel 50 alkatrésze, illetőleg mozzanata van, s azok között az „*Úri ima*” nem kevesebbszer mint 5-ször fordul elő, névezetesen a sorrendben a 6., 20., 24., illetőleg 28. és végre a 47-ik helyen; de mindenütt „*oratio dominicának*” nevezetik. A mi most már, ezen *általános* szerkesztési irodalomtörténeti adatokból merített bizonyítás után, közelebbről *magyar református irodalmunk* ermékeit illeti, bár, a mint említettem, ez irányban egy anyagot mező áll előttünk; annyit azonban, ennek dacára a teljes határozottsággal állíthatunk, hogy az „*Úri ima*” elnevezés nemesak ősrégi eredetű, hanem azt hasonlítatlanul gyakrabban használják régebbi írások, mint akár a „*Miatyánk*” kezdő szavak után való elnevezést, akár pedig a „*Jézus imája*”-féle címet, amelyről mitsem tudnak még ősünk.

Annak idejében közhasználatban levő rendszerebb *szertartási könyveink* között egyik legrégebbi a *Beythe István*, predikátor által 1582-ben készített, ilyen című agendás könyv: „*Miképen az Keresztény gyülekezetben az Keresztiséget, Úrvacsoráját, Háasok esetét, oltozatot, gyómsát, etelet, szolgálatssanak az egyházi tanítók, arról iratott könyvecské*.” Ez agendás könyvben, annak szerzője, a „*Keresztiség*” kiszolgáltatásáról szólván és az erre vonatkozó egész szertartás menetét leírván, miután több, egyaránt alkalmazható mást közöl, szóról-szóra ezt mondja: „*Mondjuk el az Úr imádságát is, a melyre minket tanított az Úr Jézus Krisztus...*” Ez, azt hiszem, egymagában is bizonyít annyit, hogy az „*Úri ima*” elnevezést nem *Budapesten, Debrecenben* vagy *Sárospatakon* találták fel az újabb időkben. *Beythe István* aztán, agendás könyvében, szóról-szóra közli az *Úri ima* egész szövegét, gondolom: az alakjában, a mint ő azt a maga részéről legjobbnak

találta, s e szöveget, mint egészen ritka régi *magyar ereklyét*, ime, szószerint közlöm, és pedig épen azon ok miatt, mert a kérdésben forgó *Úri imának régebbi*, a gyakorlatban használt alakjai, legalább az én eddig szerzett adataim tanulsága szerint, ma már alig ismeretesek, s mert az egész *Beythe*-féle agendás könyvnek csak egyetlen példánya maradt fel, s az, mint igen drága uincium, a *marosvásárhelyi könyvtárban* őriztetik²⁾. A *Beythe István* által közölt *Úri ima* a következő: „*Mi atyánk, ki vagy mennyekben, szenteltesd te neved, jöjjön el az te országod, legyen te akaratod, miként mennyben, azonképen is földön. Mi kenyérünket, minden napiat ad meg nekünk ma, és becűsd meg nekünk az mi vétkeinket, miként mi is megbocsátunk mi ellenünk vétetteknél, és ne vigy minket kísértetben, de szabadíts a gonosztól, mert tied az ország, az hatalom és az dicsőség, mindöröktől örökké. Úgy legyen.* — *Már imádkozásai szokásainkat tekintve, ha egyelő nem, mai az feltűnő lesz előttünk, hogy mint látjuk: Beythénél elmarad az ima végén az „Amen” szó; a mit egyelőiránt megmagyaráz előttünk, ha tudjuk azt, hogy a bezáró szavak, régebbi magyar irodalmunkban, úgy az egyházi beszédnél, mint az imánál, sokféle változásnak és szokásnak voltak alávetve, olyformán, hogy néha sem az „úgy legyen,” sem az „Amen” nem használtak³⁾, néha meg mindkettőt egytve foglaltatták⁴⁾.*

Pósházi János, nagy hírű sárospataki tanártól, 1669. jelent meg egy ilyen című munka: „*Igazság istáppja, apogy oly catechismusi tanítás, melyben a keresztény református vallás böcsen megmagyaráztatik*” stb. E munka idézésének alkalmával, csak mellékesen említem meg azt, a mi minket, sárospatakiakat, közelebbről érdekel, hogy t. i. fősokolánkban, az akkori időben, nyilvános katechisziók tartattak, hosszú időn át, az ifjúság részére, előbb a „szentírásnak tudományában nagymértékű férfiú *Bacsonyi Menyhárt*, tanár, később ennek folytatásaként, maga *Pósházi* által; hanem az már szorosban tárgyunkhoz tartozik, hogy *Pósházi*, szóban forgó művének második könyvében, részletes és kimerítő magyarázatot közöl: „*Úri imádságról közönségesen és annak előjáró beszédéről*” és mindennek előtt ezt a kérdést tevén fel: „*Melyik az Úri imádság?*” arra ezt a feleletet adja: „*Mi atyánk, ki vagy a mennyekben; Úri imádságnak mondatik ez: mert Krisztus őrünktől szerzetett e végre, hogy lenne minden mi imádságaink szükséges regulája és példája*”⁵⁾.

Mitrovics Gyula.

(Vége következik.)

— 2 —

¹⁾ E nagybecsű művet, kétszemre, egyik kifűnt tanítványom, tisztelettel *Központi Gyula*, lelkész is volt szives nagy gondjával és pontossággal részemre szóról-szóra lemásolta. Ezt a kéziratot használván, ez az oka, hogy az eredeti lapszámot nem idézhetem.

²⁾ L. *Mátyus P. Komáromi Csipkés György, Kölesséry Sámuel*, Tasnádi *Széky István* predikációtól.

³⁾ L. *Samorjai*: „*A helvétika valláson levő Ekklesiáknak egyházi cerimóniáiról és rendtartásokról szóló könyvecské*.” *Lőcsé* 1636.

⁴⁾ L. *Pósházi* idézett műve II. könyv. 698. lap.

⁵⁾ L. *Zwingli* munkái III. kötet

NECROLOG.

DOBOS JÁNOS.

1804—1887.

«Itt állok hajlott, komor hidadon, nagy örökkévalóság; ütélemem itt van, visszaadom felbontatlan: én nem tudom: mi a boldogság. Uram, légy irgalmas, légy kegyelmes a gyarló embernek!» Eme megdöbentő valómással végébe be életrajzát Cegléd országos híri papja, 1885. június havában (L. Dobos J. egyházi beszédei. I. kötet 25. l.).

Több mint 80 évet élni s nem érezni a boldogság ízét: rettenetes egy sors, s nekünk, kik Dobost csak távolról ismerhetők, szinte megfejthetetlen talány. Sajátos fogalma volt-e a boldogságról s ez okozta-e nála a keserű világnézetet? Fényes, nagy álmok után futkosott-e; szebb, dicsőbb jövőt rajzolt-e önmagának, mint a minő osztály-részeül jutott? . . . Az emberekkel, önmagával vagy istennel élt-e békélelenségben? Ki tudna e kérdésekre megnyugtató feleletet adni . . . ?

«Haszontalan szolga vagyok,» mondja önmagáról, az ő-szövegségi látnokok szigorúságával, kikkel lelke külföldben is közelről rokon. Pedig mennyit küzdött, dolgozott! Mi, messziről, szónoki s írói sikerei után ítélvé, tisztelő esodalkozással emlegettük munkakörét, termékenységét, szellemének csapongó kedvteléseit és saját-zsírú ereditéséget. Kikézdötte magát — mint életiróival önmaga is írja — ifjúkorának nehéz viszonyai közt; megbirkózott tanárainak félreértésével s önmagának válván mesterévé, útát vágott magának a nagy nemzetek irodalmához. A hír számára kapta őt; díszekedhetett nagyok barátságával, egyháznak szeretetével. Országgyűlési szónok, a dunamelleki egyházkerületnek előbb al-, majd főjegyzője; műveit elismeréssel fogadta a közönség; imáit áhitattal imádkozta a szenvedő, a gyermek, a vén . . . és ő mégsem tudott boldog lenni és ő mégis *haszontalan szolgának* vallotta magát!!

A magyar prot. egyház tanúságot tesz róla, hogy *nem az volt*. Tanúságot tesz arról, hogy Dobos János az ő írói munkálkodásával bejegyezte magát egyházunk halhatatlan nagyjai közé. Hogy ő önmagát kicsinynek tartotta, az is az ő nagysága mellett bizonyít.

Fáj tudnunk, hogy nem volt boldog, s hogy műveit, mint a mesébeli csiga a gyöngyöt, szenvedések között szülte a világnak; ez a tudat azonban csak növeli iránta és műveit iránt való elismerésünket. Mit tehetett volna még, ha boldog lehet?! Lelkének mennyi kincsével építhette volna még anyaszentegyházunkat, ha a Gondviselés kegyelme családi gyönyörökkel ajándékozta meg; ha első nejeinek, Storch Katalinnak korai elhunytja s a másodiktól született leányának himlőzésben «kiégett szemei» s gyermekkorának feledhetetlen, kínos emlékei oda nem fektettek volna szívére gyögyíthatatlan sebek gyanánt? . . . Ahonnan más a felemelő erőt szerzi a munkához: ő neki ott csak a bűbánát vize fakadt. Talán ezért nem volt boldog; talán ezért lett ő — a maga

kemény ítélete szerint — *haszontalan szolga*. Innen van az ő sötét világnézete. Szíven keresztül értmi véljük műveinek különösségét.

Az a beteg, összetépett szív már nem érez. A halál csókja eljegyezte azt az örök boldogságra; a ceglédi temető folyó hó 5-ikétől gazdagabb lett egy boldogtalan nagy ember kihült poraival.

Dobos János élete s műveinek méltatása komoly nagy tanulmányok lehet hálás tárgya. Szeretjük hinni, hogy azok között, kik tanúi voltak lelki hányattatásainak, akad majd valaki, ki őt egész műveltségben megismerteti az őt tisztelő sokaságával. Mi itt ezúttal csak vastalos adatokat közölhetünk a kidölt jelesről a M. Ath. után.

Dobos János született 1804. ápril 14-én Ó-Budán, hol atya István, ki az egyházi irodalomnak szintén munkása vala, lelkészkedett, s ki az 1891-iki zsinaton mint «janitor» vett részt. Anyja, Litteráti Madi Erzsébet, olvasott, sőt tudományosan képzett, latinul is értő, vallásos nő volt. Négy éves korában himlőt kapott, melynek nyomai soha el nem enyésztek arcáról, sőt egyik szemét is meggyengítte az. 1816-ban Kecskemétre küldték a gimn. tanfolyamra, attól tartva szülői, hogy Budán, a magyar fiú önméltosodik. 1819-ben Debrecenbe ment a bölcsészeti és theologia hallgatására. Itt, mivel gyenge emlekező tehetsége gátolta a latin leckék hibátlan felmondásában, nem igen állt a tanárok kegyében s csak a nagyon közepes tanulók sorába osztályozták. Erősen fájt neki, hogy tanárai oly kevéssé becsülték, holott hanyag nem volt; de e félrösmérés esztersmind ösztönözte, hogy ha már tanulótársaival nem versenyezhet, más terezen szerezen elégette s megnyugvást, idegen nyelveket tanult, idegen remeket olvasott és fordított s igyekezett ezeket magyarul is szépen kifejezni s a szép magyar stílyt elsajátítani. Németül, franciául s olaszul olvasott és értett. Mint legátus, saját fordított műveit mondogatta.

1826—8-ban Lovas-Berényben (Fehérm.) volt akad. rektor. Ekkor visszatért a szülői házhoz, s csakhamar letette a papi vizsgát. «1828-ban pappá szentelte az egy. Batori.» 1831-ben Ó-Budára, atya helyére lelkészül választák s ott volt 1844-ig. Ez időtájt a pesti református és ág. evangélikus egyháznak szintén két ifjú s nagyra-törő lelkesze. Török Pál és Székács József, csakhamar közelebbi viszonyba léptek az ó-budai kollegiával. Együtt vitátk meg az akkori nagy eszméket: a prot. unit. zsinattartást, új szervezést, a pesti prot. egyetemen ügyet. S látva, hogy első dolog a prot. egyháznak egy közlönyt szerezni, mely a közönséget az eszmék felől tájékozza s a mozgalmakat megerlelje: Török és Székács megindíták 1842-ben a Prot. E. I. Lapot. Itt lépett föl Dobos is egy cikksorozatban, az akkor sokat emlegetett «prot. hierarchia» képtelenségeit mutogatva. Ez első cikkében a későbbi írónak minden vonása jelentkezik: erő, szakavatottság, csapongás az eszmékben, stíly- és gondolathelyi eredetiség. Pár év alatt neve ismertté, sőt

kínóvé lett a prot. világban. Ettől fogva egész napjainkig hű munkása maradt a prot. sajtónak.

1844. őszén megvált Ó-Budától, s túl a Dunán Komlóra vitték; de itt nem sok időt tölt. 1845-ben péceli pappá lett s a Ráday család gazdag könyvtárában búvárkodott. Itt maradt 1855-ig. A nevezetes 1847/8-iki országgyűlésre Pozsonyba, innen hitták őt egyik országgyűlési lelkészül. Az országgyűlési fiatalság élén lekecsült és lekicsingett, a miért aztán 1849-ben Baharezy Antal elfogatta. Pestre vitette; azonban Trauner ezredes, rövid dorgatorium után, visszaszadta szabadságát.

1852. tavaszán Tótfaluba választák lelkészül s ott tölte két évet a Buda feletti szigettségben. Ekkor második nőült Csekonai Vitéz Zsuzsánnával, a költő unokahúgával. Ugyanitt két ízben is tűz érte, mely heves könyveit s kéziratait is elhamvasztotta. 1854-ben Ceglédre vitték lelkészül, hol új, az eddignél szelesebb mező nyílt lelképásztori munkásságának. Az itteni szép nagy templom építése Dobos idejére esik. Itt nagy irodalmi munkásságot is fejtett ki. Erre az időre esnek leghevesesebb dolgozatai. Egyházi beszédei és a Homiliák ekkor jelentek meg tőle (1860/1.). Mindkét gyűjteménnyel iránty akart mutatni az újabb nemzedéknek a predikáció irás szellemére, stíljára és tárgyalási módjára nézve. Előtte külföldi, főként francia nagy minták lebegtek a kinek egy részét fel is használta anyagát saját beszédeihöz. Homiliái rövid időn rendkívül kaposságának s népszerűségnek örvendének. E Homiliák eszméletlen tartalma és stíl tekintetében pred. irodalmunk legkiválóbb termékei közé tartoznak. Eredetiség, sajtóság a gondolatokban és kifejezésekben, magyarosság, kedély, mélység és mélység; ezek főbb jellemvonásai. Különösen kitűnők a régi modern homiliák, s a mit Dobos az *elcsúszban* a még ezután megszületendő magyar predikációról és stílről mond, ma is megérdemli a figyelmet.

Minden idő alatt az egyházkerület ügyeinek intézésében is részt vett, mely őt elébb al-, majd főjegyzővé emelte. Midőn az 1876-ik év végén Czegléd városra Kossuthot egyhangúlag képviselőjeül választá s elhatározta, hogy a megívó levelet egy küldöttség által nyújtja át a nagy hazafinak: a küldöttség vezetőjeül s szóvivőként a ceglédiek szeretettel lelkészükért kérték föl. Dobos nem utasítható el magától e meghívást. 1877. január vége felé indult útnak Baracconba a küldöttség. Újokat egy nemzet figyelmé, rokonszenve, örvendezése kísérte. A háza küszöbén, mely meghatottságban álló Kossuthot, a 38—49-iki ceglédi nemzetörög zászlójának kibontott szárnyai alatt, Dobos üdvözölte. Kossuth nem jött haza, de az egésznek emléke, mint egy nagyon szép álomé, sok lélekben mélyen benyomulva maradt.

Dobos, mint író — mondja Baráth Ferenc — szerencsésebb országban és szerencsésebb viszonyok közt születve, sokkal többé lehetett volna, mint így. Mely kedély, erős phantasia, sok eredetiség, tanulási képesség és akarat; műveltsége az ónak és útnak sajtóságos vegyületekből állott, mely, ha teljesen összeforr s megszűntül s egységet nyer: valami nagyon kitűnőt tudott volna

adni irodalmunkban. Azonban e műveltség a gondolat öntudatos tisztaságára nem fejtett, s félig forrongásban s a képelet ködében rejtve maradt. A ceglédi egyház 1879. tavaszán ülte meg 25 éves helybeli s 50 éves lelképásztori hivataloskodásának jubileumát. 1882. lemondott a főjegyzőségéről, s tiszteletbeli főjegyző címet kapott. Résztvett a zsinatot előkészítő conventen és a zsinatban is. Ez utóbbinak eleintén ellensége volt, s Török Pállal tartott; később azonban meghódolt a többségnek s belevetette, mint mondá, magát a zsinatba; de e tényével sohasem volt megelegetve. Egy óvatlan pillanatában e szavakat szalasztotta el, mintegy ama tényének bírálatául: «Minden bolondra is ráveszik az embert.»

Mint szóznokról, azt mondja róla Vachot Imre: Egressy Gábor tőle tanulta el az ima-hangot.

Művei: 1. *Lelki énekek*. Albertini után. Pápa, 1842. (Ajánlja Mária Dorothy národnénak, ki e művet kiadta). 2. *Bibliai történetek* a h. h. ifjúság számára. Pest, 1851. Politikai vonatkozásaival a censura figyelmét felkeltvén, e könyv nyomtatása csak «megkorrigálva» engedtetett meg. Több kiadást ért. 1876-ban a 8-ikat. «Csak az első kiadás törvényes gyermekem — mondja ő maga — a többi zabi.» 3. *Keresztény imák* a házi áhitatosság növelésére és a prot. ker. felekezetek használatára. Pest, 1854. 4. *Egyházi beszédek*. Első füzet. A földművelő hazánál és hazán kívül. Pest Ráth M. 1860. 5. *Homiliák*, régebbi és legújabb modorban. Pest, 1862. (2-ik kiadás u. o. 1873.). 6. *A gyermek imái* és első vallásos érzelmek. Pest, 1861. (3-ik kiadása 1876.). 7. *Az Őri ima* a kereszténység magasabb szempontjából. Kézírókönyv műveltebb protestánsok számára. Pest, 1861., s legújabban saját fia, Dobos L. által kiadott *Egyházi beszédei* I—IV. k. Budapest, 1885—1887. Ezekben kívül, részint önállóan, részint gyűjteményes művekben több apró dolgozata (egyházi beszédek, értekezések, tanulmányok) jelent meg az Egyházi és Isk. Lapban, a Czelder Figyelőjében stb. Mint kritikust, a pajkos szellemű Bujdosó Mihályt, öregb papjaink ma is elragadtatással emlegetik. Temetésén, mely általános mély részvét közt folyt le, Szász K., püspök és Szalady Áron is közreműködtek. Áldott legyen a hű szolga emlékezete!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Irodalmi körünk folyó hó 5-én közgyűlést tartván, dr. Finke József és Pásztor Sámuel, főiskolai tanárokat, a kik a körbe lépni óhajtottak, örömmel vette fel tagjai sorába. A „*Historia est magistra vitae*” jelzővel beküldött „*Ó-kor Történelem*” című pályamunkának megbírálására nézve a szabályok értelmében intézkedett; kimondotta, hogy a megbírálás végett küldött kéziratok egy-egy bírálónál csak egy hónapig maradhatnak, de terjedelmesebb munkáknál a kör e határidőt meghosszabbíthatja; felolvastattak az I. és II. gimn. osztályok számára készült „*Magyar olvasó-könyv*” s az I. gimn. osztály részére készített „*Számtan*” című mun-

kák bírálati, melyek e munkákat, javítások után, könyv-mathatóknak ítéltén, mindkettő visszaadott a szerzőknek, a bírálatok értelmében való kijavítás végett. Az Olvasó-könyv bírálói voltak *dr. Kovács Gábor, dr. Veres Samu és Makláry Pál Miklós*, a Szántanói *Bakszay István, Széles Mihály és Molnár Lajos*, kiknek az utalványozott egy-egy arany tiszteletdíjon kívül, lelkiismeretes, fáradságos munkájokért a kör e helyen is szíves köszönetet nyilvánít; végül a kezelő-bizottság utasított, hogy az elnök által bejelentett munkának, a gimnáziumi III. osztály számára készített „*Magyar Olvasó-könyv*”-nek megbírálását végezt, a szabályok értelmében intézkedjék. Sárospatak, 1887. febr. 9.

Az írók kör jegyzéje.

— **A porosz egyetemeken** a lefolyt téli félévben 13,505 hallgató volt beírva, tehát több, mint öt év óta bármikor. Ez összegből esik Berline 5357, Hallera 1527, Boroszlóra 1347, Bonnra 1121, Göttingára 1041, Greisswaldra 923, Marburgra 894, Königsbergre 815 és Kiele 480. Öt év alatt a berlini hallgatók száma 936-tal szaporodott s a boroszlói és königsbergi kivételével mindenik egyetem létszámában tekintélyes emelkedés történt.

— **A nő-apácák az osztrák-magyar birodalomban és az occupált területeken**, a legújabb statisztikai kimutatás szerint, 1353 zárdában vannak elhelyezkedve s számuk 13,710. Ezek $\frac{2}{3}$ -a leányok nevelésére s tanításával foglalkoznak s van összesen 20,000 benakó, 200,000 lejáró tanítványuk és 10,000 kisd-óvodás növendékük s $\frac{1}{4}$ részük betegek és tébolyodottokkal, vagy feje- és javító-házak szerencsétlenségével foglalkozik. A többiek „szemtelődő életet” élnek a zárdák falai között.

— **Vallásos felolvasások** tartására vállalkoznak a két prov. egyház jelölési a fővárosban. A mozgalom élen — így tudjuk — Szász Károly, püspök áll, ki Zsilinszky országgyűlési képviselővel s ismeretes egyházi íróval fogja a felolvasások sorát folyó hó 17-én megkezdeni. Összinte elismeréssel üdvözlőjük e némes törekvést; a főváros romlott világára nagyon reá fér ez a magasabb cura pastoralis.

— **A hit gyümölcse.** *P. Kosaras István* és neje, *Panka Mária* asszony a duna-pataji ev. ref. egyháznak ez év elején nem várt örömet szerzett. E két kegyes lélek, már eddiglé is tetemes anyagi segélyt nyújtott az egyház szükségéinek fedezésére, a nélkül, hogy azért csak köszönetet is kívántak volna. Nevezetesen orgonára 1000 forint ajánlottak s fizettek is le; így épült egyháznak díszes templomában, 1871-ben egy szép orgona 2000 ft. értékben. A templom javítására, az 1875-ben épült új iskolára is meghozta a kívánt áldozatot ezen egyházat hön szerető házaspár. Eddigi aján-dékukra egy 300 ftos alapítványval tették fel a koronát, mely idővel hivatva lesz az egyház anyagi helyzetét örövendesen változtatni. Az alapító-levelé értelmében ezen alapítókét mindaddig az egyház kezeli s híveinél kamatoztatja, míg annak kezelése nagyobb ne-

hezséggel nem jár. Ha ezen tőke 33300 ft-ra szaporodik, 1300 ft ismét tőkésítetik mindaddig, míg 10,000 ft-ra nem növekedik, melynek kamatait az egyház saját céljaira fordíthatja, de a tőke érintetlenül marad. A 32,000 ftból 16,000 gnyagszak az egyháznak kamatoz s kamat-jövedelmét egyházi és iskolai célokra fordíthatja addig is, míg a fent említett 1300 ft 10,000-re szaporodik s akkor azett együtt kezelve 26,000 ft-ra nő. A 32,000 ft-unk másik fele két egyenlő részre osztva, külön kezelendő leszen s míg az egyik 8000 forintnak kamatai a duna-pataji szegény, munkaképtelen özvegyek és árvák között osztatik fel, addig a másik 8000 ft kamatai kisd-óvodára fognak fordíttatni. Ha netalán e hosszú idő alatt óvoda állíttatnék fel, de az protestáns egyházunk szellemével összehangoztatható nem volna, feljogosítatik az akkori presbyterium, hogy felkezelet óvodát állítson s ha szükséges, a tőkéből egy pár ezer forintot be is építhessen. A pénz hiséges kezelésére, a befolyó kamatokból $\frac{1}{2}$ % a gondnokot illeti. Ime íly feltételeket kötöttek ki az alapítók. Igaz, hogy hosszú idő kell ahhoz, hogy az alapít letett 300 forint elérje a kívánt mennyiséget, de reményt nyújtottak az alapítók, hogyha isten életőknek kedvez, gyarapítani fogják ezen most letett alapot, hogy minél előbb kinövelje a tervezett összeget, én velem együtt minden egyházat igazán szerető egyén azt óhajlja, hogy őket a gondviselés a leg-jobb egészségben sokáig tartsa meg s növelje bennük a vallásos buzgóságot és felebaráti szeretetet, hogy jö-tetteiknek gyümölcsében testi szemeikkel is gyönyörköd-hessenek! Vajha e szép példa másokat is fellelkésítene; így könnyebb lélekkel tekintenénk egyházunk jöven-dője elé!

Filep Endre.

Nyilvános nyugta és köszönet A tanári nyugdíj-intézet javára, folyó évi január 24-én rendezett lánclánclás alkalmával a következő felhívások tetettek: *br. Vay Miklós 100 ft., Angelics German 10 ft., Megyaszay Pál 2 ft., Ambrozó Nándor 5 ft., Reményi Vendél 1 ft., Dókus Gyula 50 ft., Vécsey József 4 ft., Kun Bertalan 4 ft., Dókus Ernő 10 ft., Sallay Simon 1 ft., Molnár Lajos 4 ft., Kun Zoltán 14 ft., Páza Sándor 2 ft., Meesey N. 4 ft., Ifj. Kun Bertalan 2 ft., Drágics Sándor 1 ft., Léczey László 3 ft., Tóth Lőrinc 2 ft., Nemes Lajos 1 ft., Nemes Ferenc 3 ft., Knobel János 1 ft., Látics N. 1 ft., Búza János 1 ft., Spiricza Imre 1 ft., Nagy Gusztáv 4 ft., Szakács János 3 ft., Nagy Gábor 1 ft., V. Krúszelyi Bálint 1 ft., Németh László 2 ft., Hódinka Ágost 2 ft., Makláry Pál Miklós 1 ft., Tima József 1 ft., Jelenek Ádám 2 ft., Szirmay Odón 3 ft., Zsiday Dániel 1 ft., Ballagi Géza 4 ft., Bogray Zsigmond 1 ft., Szinyey Gerzson 3 ft., Opitz Sándor 1 ft., Gerenday Sándor 1 ft., Fejes István 4 ft., Makay Dániel 1 ft., Békó Sámuel 1 ft., Tóth Dániel 1 ft., Kincses N. 1 ft., egy ménök 1 ft., Kovács Sándor 2 ft., Radácsi György 2 ft., Pásztor Sámuel 2 ft., Ifj. Kabona Zsigmond 2 ft., Desző Lajos 1 ft., Brzordár Rezső 2 ft., Elefánti József 1 ft., Kérészy Barna 2 ft., Rik Gusztáv 5 ft., Dessewffy Sándor 5 ft., Özv. Arday Károlyné 2 ft., Szentpétery Sámuel 5 ft., Iván János 2 ft., Zsindely István 5 ft., Nagy Pál 1 ft., Kapitány János 2 ft., Orbán József 1 ft., Schön Sándor 5 ft., Csizér Károly 5 ft., Kun Béla 15 ft., Szinyei Endre 1 ft., Lengyel Endre 2 ft. Az összes bevétel volt 506 ft., kiadás 304 ft. 25 kr. Tiszta jövedelem tehát 201 ft. 75 kr., a mely összegből 168 ft. 75 kr. már átadott a nyugdíj-intézet pénztárnokának. A jövővi adakozók fogadják e helyen is a bátrrendező-bizottság forró köszönetét.*

Marton Ince,
pénztárnok.

Csontos József,
titelőr.

Felölös szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székhellyel, egész évre
5 ft., félre 3 ft. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többször
való közlésnél 3, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegül 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Az illethegegyenérték kérdéséhez.» *Olasz Pál.* — «A miniszteri bizalmas értekezlet és a földrajz.» *Bacso János.* — «Törődök megjegyzések a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából.» *Futó Mihály.* — «Korunk iránya és teendői.» *G. Mihály Ödön.* — «Homerosz philosophiája.» *(Könyvnyirattal.) Zsoldos Benő.* — «Vegyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.»

Az illethegegyenérték kérdéséhez.

Azon sokféle cím alatt kirótt adótartóvalások között, melyek az egyéneket és testületeket szinté a kimerültség terhelik; melyek a nép keresetének és jövedelmének nagy részét felemészítik: az egyházak specialis terhéül ott szerepel az egyenérték cím alatt kirótt adókövetelés. Nincs szándékom az állami intézményekre bírálatot írni, mivel jól tudom azt, hogy a törvényhozó-testület által megszavazott és a szentesítés által törvényesített terhek és követelések alól különben sem találunk kibúvó ajtót. De ott és akkor, a hol és a mikor maga a törvény útát és módot szolgáltatta arra, hogy legalább a teher egy részétől meneküljünk: a magunkkal való nem gondolásnak lenne kiáltó bizonyossága, ha a törvény által biztosított immunitás jogát élvezni nem akarnók.

Az egyenértéki adóra vonatkozó törvény azt rendelé, hogy a 400 forint tiszta jövedelmet meg nem haladó földbirtok haszonélvezete után egyenértéki adó nem követelhető. A jövedelem mennyiségének kiszámítása pedig — szakértők állítása szerint — úgy történik, hogy az egyesek földadó — de csakis a földadó — tizzel szoroztatik; az ilyen módon előállt összeg fogja mutatni az évi tiszta jövedelem mennyiségét. Így például ha valakinek évi földadó-illetménye 40 forint, még nem tartozik egyenértéki adóilletménnyel, mivel negyven tizzel szorozva nem haladja meg a 400 forint mennyiségét.

Ha már ez így áll, ezen esetben igen sok egyház, illetőleg egyházi hivatalnok mentesülve lenne az egyenértéki adó terhétől; és ha már az eddigelé teljesített fizetéseket vissza nem kaphatnók is, legalább ezentúlra — a törvény által engedélyezett jog alapjára helyezkedve — mentesülnének az illetéktelen megrovástól és aztán az ilyen módon megtakarítandó, különben is szükén csepegő jövedelmet, saját céljaikra fordíthatnák.

Azonban ezen ügy rendezésénél az egyes személyek fellépése, zörgetése és kérelmezése célra nem vezet, mivel az adóügy kezelői a polgárok érdekeire kevés figyelmet fordítanak; az ő mindennapi foglalatosságuk az adómegintés és a szigorú adóvégrehajítás.

Az egyenértéki adóügy rendezését az egyházi társadalomnak kormányzó-testületé, különösképpen az egyházkerületé és a convent bizonyosan nagyobb sikerrel és hatályosabban eszközölhetnék, sőt annak eszközlése kiválólag épen az ő hatáskörükhöz tartozik. Ha már ezen kormányzó-testületek, a törvény alapjára helyezkedve, orvoslást sürgetnének: reményelni lehetne, hogy a magas kormány a legrovidebb idő alatt intézkedni fogna az iránt, hogy az illetéktelen egyenértéki adóval terhelt egyházközségek vagy egyházi hivatalnokok azon teherrel felmentessenek.

De ha talán az általam jelzett felmentésre csak hiú ábránd és önánítás lenne: még ez esetben is legalább tisztába jöhetnének az ügy valódi állásával és nem nyugtalanítana bennünket azon aggályos gondolat, hogy az egyenértéki adó illetéktelenül fizetjük.

Összinté elismerésemet kell kifejeznem Bösörményi Károly, mácaei lelkész úr irányában azért, hogy a «Sárospataki Lapok» 1885-ik évi folyamában az egyenértéki adóügyet emlékeztető hozta, s azt nemcsak komoly tanulmányozása tárgyává tette, hanem az olvasó és érdeklődő közönséget is ébresztette annak megfigyelésére.

Összinté elismerésem illeti Bacsoni Lajos, jogtanár urat is, ki, mint különben is szakember, behatóbban és nagyobb szakavatottsággal tárgyalta az ügyet, szabatosabban fejtegette a felvetett kérdést és jóakarattal magyarázatával tisztább világításban igyekezett feltüntetni a homályba burkolt ügyet.

Nagy nyavalyájuk a törvényeknek a homályos irály és szerkezet, minélfogva azokat a laikus természetű józanész felfogni és megérteni sok esetben képtelen. Mintha csak az ő-világban szerepelt Pythiák

mondatolnak azokat toll alá, kétértelműségüknél fogva jobbra is, balra is magyarázhatók és azokból mindenki saját igazságát olvashatja ki, «ad formam: ibis redi-bis nunquam per bella peribis.» És épen e miatt kerül az ügyvivők malmára a sok hasznot-hajtó víz, «inter duos litigantes tertius gaudet.»

A törvényeket olyan tiszta fogalmazással és érthető nyelvezettel kellene szerkeszteni, hogy azokból mindenki kiérthetné ügyének igazságát vagy igazságtalanságát; hogy minden nehézség nélkül tudná magát tájékoztatni és ne lenne szükség, bármely kisszerű ügy elintézésénél, az értetlenség bonyolodott khaoszából kiségitő legislátorokra.

Valójában nagy szolgálatot tenne a hazai társadalomnak és magát maradandó hállára érdemesténé egy olyan jóakarátú szakértő ügybarát, ki azon, bár magyar hangzású, de mégsem magyaros zamatú, az 1881. évi 26. t. c. 22. §-ában előforduló «birlaló» és ehhez hasonló szavakkal összeállított törvényeket a nagy közönség használatára jól érthető magyar nyelvre lefordítaná.

Az illetén homályba burkolt szövegezés lehet már oka annak, hogy az adóügy kezelői az egyenértéki adótörvénynek is más értelmet adnak és a mértékül felállított jövedelmi quantumot figyelemre sem méltatják; míg ellenben né a jelzett törvénynek javunkra vonatkozó magyarázatot adunk, sőt még — úgy a szűr alól — az immunitas jogára is hivatkozunk; de mindemellett is a «jus fortioris» elve szerint sorba egymásután, minden személyválogatás nélkül megexequálnak.

A tisztánimeni egyházkerületnek 1885. évi tavaszi közgyűlése alkalmával az egyenértéki adóügy egy kissé tárgyalás alá került, s az eredmény anyei lett, hogy a törvénynek az egyenértéki adóügyre vonatkozó §§-ait a jegyzőkönyvbe belemenyomatták, azon hozzáadással, hogy az egyházamegíték szerezenek tudomást arról, vajjon az illektékenyérték szabályszerűleg van-e az egyes egyházakban kivetve? De ezen intézkedés — valószínűleg — csak frott malaszt lön, mivelhogy a gyakorlati életben annak semmi eredményét nem tapasztaljuk. És bizony ez a beiktatott jegyzőkönyvi pont, az ő esendes mozdulatlanságában és élettelen-ségében nem fog bennünket, egyházi hivatalnokokat vagy egyházainkat; a netalán illektetlenül kirott egyenértéki adó terhétől felszabadítani; miért is az egyházi hatóságoknak kellene a jelzett adó kivetésé-nek helyességét vagy helytelenségét nemcsak a jegyzőkönyv holt betűivel, hanem szakavatott közegek által megvizsgáltatni, megbíráltatni és a törvény által engedélyezett immunitas jogát — ha csakugyan van ilyen — az illektés egyházakra nézve érvényesíteni.

Ha az egyházi kormányzó hatóságok jogot formálnak ahoz, hogy bizonyos, általuk kijelölt célok érdekében az egyházakat megadóztassák: épen úgy kötelességökben állóknak mondhatjuk azt is, hogy a kormányzásuk alá tartozó egyházakat minden illekté-

telen és törvénytelen zsarolásoktól megvédelmezzék és az őket megillető jogaik élvezetében biztosítsák. A jog és a kötelesség ikertestvérek, egyik a másikat feltételezi; minden társadalom ezen két tényezőben nyeri meg létezésének és fennmaradásának biztosítékát.

Ugyanazért, pályáztársaim! épen úgy a magunk, miként egyházunk érdekében, mulasztatlan kötele-ségünknek tartom, hogy egyházaink kormányzó-testü-leiteit s örüllő férfait minél több oldalról felhívjuk, szorgalmazzuk és kérleljük, hogy az egyenértéki adó ügyének rendezését komoly figyelemök és gondoskodá-suk tárgyává tevén, befolyásuk egész súlyával oda hatni igyekezzenek, hogy a 400 frt jövedelmel meg nem haladó földbirtokok «birlalói» az egyenértéki adó ter-hétől — a törvény értelmében — felmentessenek és ne legyenek továbbra is tárgyai az adóvégrehajtott illekté-len zaklatásainak.

Olajos Pál,
geoztelyi ev. ref. lelkoz.

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri bizalmas értekezletek és a földrajz.

A «Sárospataki Lapok» t. olvasói értesültek már arról, hogy Trefort Á., vallás- és közoktatási miniszter úr, rövid pár hét alatt két bizalmas értekezletet tartott saját elnöklété alatt. Az első értekezleten az államtitkár, egy miniszteri osztálytanácsos, egy főigazgató, négy egye-temi tanár s egy központi szolgálatra berendelt közép-iskolai tanár vett részt. Az értekezlet a jelenlegi gim-náziumi tanterv hiányait és azon tényezőket tette meg-hesztelés tárgyává, amelyek lényeges befolyással vannak arra, hogy egyes tantárgyak tanításánál nincs meg a kellő siker. A tanterv átvizsgálásánál főleg a magyar nyelv és irodalom, meg a földrajz terve ellen tettek az érte-kezetek tagjai kifogást, kimondván, hogy a Magyar irodal-m történetét egy iskolai év alatt nem lehet kellő érdem-nyelven tanítani, s épen azért szükséges, hogy az a VII. és VIII. osztálynak legyen rendes tantárgya. A föld-rajzra megjegyezték, hogy az alsóbb osztályokban a tan-anyag elosztása célszerűtlen s a tanuló fel fogását meg-haladja. Szükségesnek tartják, hogy a természetrajz ismeretek helyett inkább a politikai földrajzban nyerje-nek oktatást a növendékek; az oktatás érdekében pedig kívánatosnak, hogy a földrajz tanítása ismét a történe-lem tanárára bízassék. Úgy látszik különben, hogy az értekezlet tudós tagjai a többi tantárgyban elért érdem-nyelven sinences megelégedve, s véleményök szerint a csekély eredmény legfőbb oka a tanárok lanyhasága és elnézése. Célszerűnek látták, mielőtt szétoszlottak volna, azt is kijelenteni, hogy a legnagyobb lanyhaság a protestáns gimnáziumok tanárainál tapasztalható. Ezek már csak azért is elnököl, mert *tanáriosztályokban* része-sünek, s így érdekében áll, hogy az intézetből a növen-dékeket el ne riasztssák, sőt inkább magokhoz edesgessék.

Ezen bizalmas értekezlet tartásánál legelőször is feltűnő az, hogy a gimnáziumi oktatás bajainak felisme-rése s a gyökeres kura megállapítása végett a vallás-és közoktatási miniszter úr teljesen mellőzte a gimnáziumi tanárokat, a kik pedig a bajt közvetlenül észlelvén, annak gyógyítása végett talán biztosabb szert tudtak volna ajánlani, mint az igen tisztelt egyetemi tanár urak, a kiknek nagy tudományára mindnyájan büszké-

lehetünk ugyan, de minthogy foglalkozásuk a gimnázium körén egészen kívül esik, s így még a növekedéskor szellemi képességét sem ismerhetik kellőleg, talán mégsem illetékesek a véleményadásra. A tanterv módosítása olyan fontos dolog, hogy annak keresztülvitelére nem elég egy pár ember egyéni véleményét kikérni, hanem szükséges meghallgatni az intézetek igazgatóinak, illetőleg a tanári karoknak tapasztaláson alapúlt nézetét is, a miről a miniszter úr természetien megfélekedik. Különbön az egész értekezlet eléggé jellemzi az, hogy míg január 11-én egyhangúlag kimondották azt, hogy a Magyar irodalom történetének tanítása a VII. és VIII. osztályban a tanterv minden lényeges változtatása nélkül könnyen megförténhetik: addig a pár héttel később tartott értekezleten már maga a miniszter úr jelentette, hogy a gimnáziumi tanterv megváltoztatása most rendkívüli nehézségekkel járna s épen ezért es alkalommal már csak a földrajzi oktatás teréf hozta szönyegre s annak gyakorlati szempontból való módosítását tette megbeszélés tárgyává. Jellemző, hogy míg az első értekezleten több felekezeti iskolának bűnül rótták fel azt, hogy tanáraint a rendes fizetésen felül a tandíjban is részesíti, a második értekezleten már azt a kérdést is felvetették, hogy nem volna-e jó ezt a szokást más intézetekben is meghonosítani, mintha csak észrevették volna az igen tisztelt egyetemi tanár urak, hogy erős vadjokkal magok alatt vágják a fát; mert hiszen közülök soknak a tandíjostalékja meghaladja a rendes tanári fizetését s épen ellenk emellett nyilvánosan is az a vád, hogy a hallgatókat különböző módon igyekeznek megnyerni. Jellemző, hogy a miniszter úrnak és bizalmas férfianak még ilyen alkalommal is, midőn a tanítás eredménytelenségének általános okait tárgyalják, olyan jólesik hirdetni, hogy legkevésbé eredményt a protestáns iskolák mutatnak fel. Mindenesetre feltűnő és elszomorító, hogy a miniszter úr és megbízottai keresve keresik még a látszólagos okokat is, csakhogy a nagy közönség előtt a protestáns iskolákat *általában* a legrosszab színben tüntethessék fel. Róhuk is majdnem el lehet mondanunk egyik jelesünkkel, hogy - az átlátszó patak fenekéről egy maroknyi porondot emelnek ki, hogy elhitessék, miként a kristály, mely a folyamon elterül, csak szemfényvesztés. Világító szövetnek nélkül szállnak az aranybánya fenekére és a sötétből nemelen köveket emelnek ki, hogy kigúnyvolhassák a kincskereső működését.

A gimnáziumi tantervnek több hiányát s az oktatás eredménytelenségének is több okát fedezte fel a miniszteri bizalmas értekezlet, de a bajok megszüntetésére jelenleg még úgyis erővel semmitsem hajlandó tenni. Így tehát el lehetünk készülvé, hogy még egynehány éven keresztül mődlünkban lesz győnyörködni a megmegülő kísérletezésekben, mintha bizony az eddigieki is nem teljesen elégségesek volnának már arra, hogy a tanügy minden igaz barátja bizalmatlansággal tekintsen a miniszter úr intézkedései s utasításai fele.

Hogy az állami intézetek tanáraint is fogadták a miniszter tantervmódosító szándékát, megütözés nélkül, az eléggé kitűnik az «Országos középiskolai tanáregyesületi Közlöny» legközelebbi számban megjelent cikkéből is, melyben a következőket olvashatjuk: „*Annai hányattalás után, mely a gym. tantervet érte, jőlesett az a nyugalmas kilátás, mely eronket a folytonos tantervkövidésoldásnál háládatosabb munkára szabadítja fel. Annai elmélet után, melynek raja még most is fülünkbe cseng, mőhön vártuk az aranszáfú tapasztalat tanulságait, melyet huszonöt éa nem halhattunk. Hiszen külön nevelésre van szükségünk, hogy mást is tanulhassunk, mint alkalmazkodást folyton változó tanter-*

vekhez s hozásokat újnál-újabb módszerekhez. Tanterven változtatni könnyű s okot találni rá még könnyebb. Mai napság minden gymnáziumi tanterv némiképp compromissum különözó irányok s követelések közt; a compromittóló jelek mindegyikének van oka az elégedetlenségre s ha az elégedetlenség szavára akarunk hallgatni, akár minden évben készíthetünk új teret.”

Ha már az állami intézetek tanáraint is ennyire bántja a tanterv folytonos változtatása, mennyivel jobban bosszankodhatunk a miniszter úr határozatlansága és folytonos kísérletezése miatt mi, protestánsok a kik, az «egyöntetűség kedvéért,» több, kipróbált és jónak bizonyult intézkedéseinkről hajlandók voltak lemondani s feleselálni az általa ajánlottal; a kik tantervünket, a mennyire lehetett, alkalmaztuk az általa kibocsátotthoz s egy vagy két év múlva azt kell hallanunk, hogy épen maga a miniszter úr tartja rossznak több intézkedést, a melyet nekünk, mint igen celszerűt és üdvöz ajánlott elfogadás végett, állításom igazolására csak egy pár példát hozok fel. A legközelebbi miniszteri tanterv Magyarország történelmét kizárta az alsóbb osztályokból, s mi a miniszter után neve, szintén beszüntettük e tantárgy tanítását, noha megvoltunk győződve, hogy az alsóbb osztálybeli növendékeknek is szükséges és celszerű s tantervünkben a III-ik osztály tantárgyai közé fel is van véve. Alig határozta el a tisztánmeneti egyházkerület e tantárgy tanításának beszüntetését, pár hét múlva a miniszter úr már elrendelte, hogy a Magyarok története a III. osztályba, *mint új* tantárgy vétessek fel. Nekünk már nem volt időnk a gyors intézkedésre s csak egy év múlva mehetünk ismét a miniszter úr után. A miniszter úr jónak látta a felvétes beosztás helyett az évhármadost etelheletpenti s a protestánsok növendékeik érdekét tartva szem előtt, szintén három részre osztották az iskolai évet; de a mult évben öszechvett miniszteri értekezlet celszerűnek tartotta ismét a régi beosztást állítani vissza, a mi eddig, mint jól értesültünk, csak azért nem történt meg, mert úgy maga a miniszter úr, mint egyik-másik tanácsadója, épen a protestánsoktól restelték a hirtelen visszatérést. A miniszter úr után az ev ref. iskolák előjárósága is szükségesnek tartotta azt, hogy minden tanár az évhármadok elején jelölje ki az elvégzendő tananyagot az évhármadok végén adjon számat annak elvégzéséről, vagy ha talán el nem végezte volna, jelentsé be az okokat, melyek működésében gátolták. Az ev. ref. tanári karok közül a legtöbb ezen intézkedéstől semmi lényeges hasznót nem várt, sőt azt feleslegesnek is tartotta, mert hiszen az elvégzendő tananyagot maga az etelheletpenti tanterv jelöli ki s a tanár a második, harmadik és azután következő években is rendszeren ugyanazon jelentést kénytelen benyújtani, a melyet az első évben készített. Ime, egy pár évi tapasztalat a protestáns tanároknak adott igazat, mert a miniszter úr ezen intézkedését, mint a melynek semmi jelentékeny haszna nincs, hatályon kívül helyezte. Az ilyen esetek különben intő példánál szolgálhatnak a protestáns iskolák vezérferfiaink előtt arra, hogy *tanügyi kérdésekben legálább is annyira bizzanak saját tanferfiaink paedagogiai érdekében, mint a közoktatási miniszter úr bizik azokéban a kiket időnkint felvidogatoga, bizalmas értekezletekre hív meg.* Egyetemes tanügyi bizottságunk, a tanári karok együttes véleménye alapján, a Magyar nyelv és Irodalom tanításánál, a miniszteri tantervvel szemben, határozottan kijelentette, hogy az irodalomtörténetet a VII. és VIII-ik osztályban kívánja taníttatni s nem alkalmazkodik az állami tantervhez, mely e tantárgy tanításáról olyan

szüken gondoskodik, s ime, most a miniszter úr és bizalmas férfai is nekünk adtak igazat. Meg vagyok győződve, hogyha más tantárgyak terénél is kisebb mértékben alkalmazkodtunk volna az állami tervhez, most, midőn a miniszteri bizalmas érkeziket egymásután helyteleníti az egyes tantárgyak beosztását, büszkén hitaközhatnánk a magunkéra, s akkor, legalább e tekintetben, mégis óvakodnék talán a miniszter úr a nála szokássá lett kiesinylésről nyilatkozni.

(Folyt. köv.)

Buza János.

Törődékes megjegyzések a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából*).

A közoktatásügyi minisztériumban újabban sürűn folynak a *bizalmas* tanácskozások. A tanácskozások tárgya az országos beteg: a gimnáziumi oktatás állapota. Gimnáziumi oktatásunk az intéző felső körök nézete szerint, még mindig igen gyarló: a sok javítás, a kimeríthetetlen áldozatok ellenére is eredménytelen. Hibás a terv, melyet pedig az országos közoktatási tanács készít; gyarló a tanítás sikere, pedig a tankönyveket, a legkiválóbb szakemberek véleményére, a minisztérium approbálja; hiányos a tanárok készítése, pedig azokat az állam a maga terve és célja szerint képezeti; lelkiismeretlen a tanárok eljárása, mint a kik a növendékeik osztályozásánál, főleg vitelénél igen lanyhák, elnézők, pedig a felügyeletet az állam közgeje kezeli. De a hiányos kútforrása — a mi nélkül a dolog a *bizalmas* tanácsok elfogultsága miatt meg sem eshetik — ismét és százszor ismét a prot. gimnáziumokban és tanároknak rejlik.

A gimnáziumi tanítás eredménytelenségének leglényesebb oka, a *bizalmas* tanács szakferfái szerint, ugyanis sarakallik, hogy a legtöbb (?) prot. gimnáziummal a tanárok, jövedelmük egy részét meg ma is a tandíjából húzzán, minden törekvésük, néha nem is öntudatosan, arra irányul, hogy elnéző eljárásuk által a tanulókat a tanintézethez csatolják, s ezért érdemest és érdemellenl derűre-borítva felebb bocsátanak. Ha az intéző körök, a gimnáziumi oktatás nagytudományi szakferfai középiskolai tanításunkat valóban oly szánandónak találják és szomorú tapasztalataikat isten-untig ismételik: a nagy közönség fejest esővél s végre is elhiszi, el kell hinnie, hogy a dolog valóban úgy áll. Épen azért nem lesz talán időszerűtlen, ha e megrovásoknak, kése-delmelve bár, egy kissé szemébe nézünk; hátha nem is föltétlenül igazak e vádak?

Távolról sem ringatózunk ama hitben, hogy a magyar gimnáziumi tanítás-ügy elérte már azt az eszményi magaslattal, melyre törekednie kell; de kérdjük: hát a legműveltebb külföld, a német, francia stb. gimnáziumi tanúgy ellen — pedig e nagy nemzetek nem egy-két évtizede javítják már középiskoláikat — nem olvas-hatunk-e gyakorta és elég eles panaszokat? Természe-tesen, hogy a mások, a hatalmasok netaláni hiánya nem szolgálhat a mi gyöngeségünk mentésére; de nem tanúsítja-e ez is, hogy a gimnáziumi tanúgy korunkban mindenhol forrongó, átmeneti állapotban van; hogy itt is, ott is keresik a helyesebb útát, de még nem talál-ták meg az idővségére egyedül vezető igaz ósvényt?

Azt sem akarjuk mondani, hogy épen magyar prot.

gimnáziumunknál nincs elég, sőt küzdő szegénységünk következtében is sok és valóban súlyos baj: de viszont — és nem mentésünkre, vagy hiányaink szépítésére, de a tényleges helyzetnek megfelelően — bátorodunk azt is kérdeni: hát az állami, hát az állam közvetlen felügyelete alatt álló felekezeti gimnáziumoknál fenéik telj-e minden? Azok dussálnak a pénzben; épületeik fényes, kényelmes paloták; tanáraik az állami tanári képezdékben nyerik alapos kiképeztetésüket; a tanítás minden eszköze bőven áll rendelkezésükre; szigorú az igazgatói és főigazgatói felügyelet; mégis nincsenek-e tele panaszszal a nagyméltóságú miniszter úr és alant-sasai? Nem panaszodnak-e a kitűnő szaktudósok vezette tanári körpökből kikérült okleveles tanárok hiányos kép-zettsége miatt? nem változtatják-e csaknem évről-évre a tanárképzés eszközeit és módozatait? nem toldozgat-ják-e a megvásárlt a tantervet? stb. Nem kis bajnak kell lennie tehát az állami iskolákban is: miért mégis az örökös refrain, hogy a gimnáziumi oktatás eredmény-telenségénél a leglényesebb hibák kútforrásai a prot. gimnáziumok és azok tanárai?

E sorok írója sem tudomány, sem a kérdés isme-rése tekintetében nem akar követelni magának semmit, a legtávolabbirol sem mérheti pedig magát össze a *bizal-mas* érkezellet embereivel; másfelől hazai gimnáziumi oktatásügyünk fejlődése által sem érzi magát elragad-tatva; mégis úgy vélekedik, hogy sem az állami, de talán a protestáns középiskolai oktatásunk sem oly átkozott rossz, mint azt az országos közoktatási tanács — úgy látszik — magával elhitette s az országos közvele-ménnyel is szeretné elhitetni. Hézag, és pedig teteme-sebb, bizonyára van; sőt a fejlődés természete szerint lesz is, nálunk is, mint a külföldön hasonlóképen. Hisz már maga a nagyméltóságú közoktatásügyi miniszter-umnak idegvesztése kapkodása, midőn egyik rendelkezé-tével megzavarja a másikat, a nélkül, hogy a tanítás terén oly szükséges nyugalmas munkálkodásra kellő időt engedne, egymagában is gazdag kütjege lehet a zavarnak és eredménytelenségnek. De az elfogulatlan szemlélo kénytelen lesz elismerni, hogy azon két évtized óta, a mióta e részben is magunk intézünk sorsunkat, örvendese-n haladtunk állami és prot. felekezeti iskolák is. Gyara-podtunk tanórköket, számban és benső értékben; fej-lődtek tanintézeteink kül- és belterjedelemben; szapo-rodtak taneszközeink, teljesedtek gyűjteményeink; átalak-ult tanításunk módszere, erősbödött fegyelmiünk; fen-tartó hatóságaink — épen a felekezeteinknél is — kényszerűl áldoznak — olykor erőjük megfeszítésével — tanúgyünk előbbvitelért. De Rómát sem egy nap építették, tartja a közmondás; nekünk is türelmesen meg kell várunk a természetes fejlődést. Lázás igazgatóság a kívánt cél-hoz nem vezet közelebb és hamarabb. A tanárok szünte-len való korholása, tudatlanságuk folytonos hánytorgatása elkerül inkább, mint esőtönöz; tanítványok és közön-ség előtt méltatlanul alássa a tanferfjak annyira kíván-ságos tekintélyét; megrendíti a szülők bizalmát. Egyes felekezetre — a prot. gimnáziumokra és tanórkora — fogni pedig még az erendő bűnt is: egyes ki-pellengézéses. Bizony erősen fől kell vértézniük magokat a különben is mostoha sors, főleg prot. tanórkornak, hogy még lel-kesedhessenek is terhes de magasztos hivatásukért! Nem mondjuk: leplezni kell a gyarlóságot, takargatni a bűnt; nem állítjuk: nem kell előretörni. Buzdítani, ser-keníteni, sürgölmi kell bizonyára; de az elört eredménye sem szabad szemel hűnyünk; az erőszakos úgy sem segít. Csak haladjon — és e végre engedjünk neki nyugal-mat — a magyar tanúgy kitértávon előre, a becsületés törekvésnek bizony nem marad el áldásos következtése.

*) Hogy minő visszatéztést szűltek a vallás- és közoktatás-ügyi minisztériumnak az országgyűlés elé terjesztelt *évi jelentés* és közelebbi tartott *bizalmas érkezelteit* a protestáns tanárok köré-ben: annak igazolásául párhuzamosan közzöljük lapunk két kitűnő munkatársának, egymást mintegy kiegészítő dolgozatait, s felhív-juk azokra a tanúgybarátok szíves és beható figyelmét. Szerk.

Különösen nem tudjuk megérteni, hogy a magyar gimnáziumi tanügy gyöngéinek rostálásánál miért kell épen és kizárólag a prot. gimnáziumoknak mindörökké bíbakul szolgálniok? Nézzük csak! Föltéve, hogy csakugyan oly silány az a magyar gimnáziumi oktatás: a prot. gimnáziumok képezik-e hazánkban a gimnáziumok többségét? Gimnáziumaink kerekcsúszással egyharmadát teszik az ily fajta tanintézeteknek; növendékeink mintegy háromhatedet adják a többi iskolák népességének; tehát ez a jelentős kisebbség szállítja le az összesnek erkölcsi és szellemi értékét? Elfogult római katolikus írók irigykedő gúnnyal hánytorgatják, hogy az akadémia, a Kislady-társaság kálmínista intézetek. Szívükből örvendének, ha úgy állna, de nem igaz. Ha mégis volna e vádban valami igaz; ha e kitűnő intézetekben csakugyan jelentős helyet foglalnak el hitfeleink: ez a körülmény azt is jelenthetné, hogy azok az ev. ref. iskolák, (hisz azok a tudósok és írók ugyancsak azokban nyerték ki-képezetéseiket, és a mennyi ev. ref. növendék tanúl az állami iskolákban, viszont igen annyi másképezetű járhat mi hozzánk); mondjuk, hogy azok az ev. ref. gimnáziumok mégsem oly isten-verte rosszak.

Nekünk úgy tetszik, hogy azok a mereven ítélő férfiak, ott a bizalmas tanácskozásban — elismerjük — igen nagy tudósok, széles ismeretű, elméleti szakferiák; de — hisz folyton váltakozó intézkedéseik igazolják — kevéssé gyakorlatiak; a prot. gimnáziumokat pedig aligha ismerik töviről-hegyire; mindenesetre pedig itélnek elfogultan és vaktában, egyoldalúan, elevenek és holtak fölött. Egy kalap, a prot. általános fogalom alá főzni valamennyit, tehát a legtörekvőbb prot. tanintézetet is: komoly ferfiakhoz méltatlan igaztalanság. Mi az hiszűjük; állannak és prot. egyháznak kölesönösen vannak, a jók mellett, gyöngébb iskolái, jeles és jó tanárok mellett gyaró, szívben és főben leha, üres és lelkesületlen tanáriai. Mi is ugyancsak mulatságos adomákkal szolgálhatnánk egy-egy állami középiskoláról, egy-egy kitűnő oklevélű állami tanárról. Nincs bennünk erre elég rosszakarát, tudván azt, hogy az adomázáshoz elég egy kis ötlet; de a jó tanításhoz sok ismeret nem kevesebb lelkesedés, sok erő, nem kevesebb kötelességérzetet kell. Álljon elő az a bizalmas tanácskozó-tesztület — de bomoly és elfogultatlan vizsgálat után — a megrovásra érdemes iskolák nevével leplezetlenül. Meghiszszük: fájó lesz a nyílt beszéd nem egy gimnáziumra nézve, de kétségtelenül eszméletű, javításra int, ha a fenntartó hatóságban; javulásra, ha a tanároknak van a hiba, de a mi fő: igazságot szolgáltat.

Általában nagyon kívánatos volna, ha a közoktatási nagyméltóságú miniszterium, midőn föltenülét, nél, nyílt világossággal beszélne. Idevágóan csak melleleg említem meg, hogy közelebb is az országgyűlés elé benyújtott 15-ik jelentésében egyebek között fölemlíti, hogy 9 középiskola kapta meg az első megintést, többen részesültek pedig figyelmeztetésben; de, hogy mely iskolák tartoznak az első, melyek a második rovathoz: találja ki, a kit ma érdek, fürkészze ki, ha kedve úgy hozza, a jövő kor történetírója. Sőt tovább megyek, habár visszatevészt keltek is itt: vagy meg kellene szabatosan mindenkor különböztetni, mint ezt a fentebbi említett miniszteri 15-ik jelentés részben is teszi, az ev. ref. és ág. hitv. ev. gimnáziumokat is, és nem csapni őket össze a prot. bizós név alá. Álljon mindenik, vagy essék magának. Nyerte meg mindenik külön, a mennyiben van érdeme, dísmérését; viszont hordozza, a mennyiben van, hiányainak napfényre hozását. Ez lesz az osztó igazság. Ellenben, a valóban törekvőknek mélyen fáj, ha a prot. közös elnevezés alatt méltatlanul kicégyezvük; a tespedők pedig

a közös megrovás leple alatt egészen kényelmesen érezhetik magokat, sőt ösztönük sem lehet a haladásra; hiszen haladnak vagy maradnak: egy a fizetés.

Hogy mennyire jogosult lehet kívánnunk a tüzetes megkülönböztetést, épen a bizalmas tanácskozás egyik nyilatkozata szembeszökően igazolja. Az említett tanácskozás egyebek között elég könnyedén veti oda, hogy a legtöbb prot. iskolánál a tanárok jövedelmük egy részét még ma is a tandiákból húzván, öntudatlanul is fölfeltesen osztályoznak. Hát ez a vád tudunkkal az ev. reform. gimnáziumokra teljesen a légből kapott, s mint ilyen, oly magas állású ferfiak komoly testületéhez legalább is méltatlan. Állhat itt-ott talán az ág. ev. gimnáziumokra; a reformátusokéra épen nem. És ha ez a tény oly égrekiáltó hiba: miért rájuk kenni az e részben teljesen ártatlan ev. ref. iskolákra? Nem tartozik szorosan ide, de eszünkbe jut, hogy ev. reform. egyházunk és tanügyünk nem egyszer szenvedett már autonómiajában, de más érdekekben is igen érzékeny esorbát; mert mostoha sorunk más felekezetekkel rendelt egy ugyanazon sajkába; mintha nekünk részünk volna akár a panszlaviszmusban, akár a daco-romanizmusban! De hagyjuk ezt, nézzünk inkább másat.

Nemesak a mostani bizalmas tanácskozás, de száz régebbi és újabb jelenség, valamint a többször említett miniszteri jelentés is a sorok között olyasmit olvastatnak, mintha bizonyos körökben akarva, vagy nem akarva, de célszerűen arra törnének, hogy az állam különösebb segélye nélkül szűkülő, egyházunk filléreiből aggodalmasan feltartott ev. ref. gimnáziumokat minden lehető alkalommal az államiak, vagy az állam vezetése alattiak, sőt más felekezetek javára és előnyére népszerűtlensékek, még a statisztikának mesterkelten összeállított adatait is felhasználják rovásunkra. Hiába, nem vagyunk rokonszenvesek. Azt vetik szemünkre: nyakasok, nyersék, követelők vagyunk ott is, a hoi kérünk. Nem gondolnók; talán nagyon is meghúzzuk magunkat. Az a közmondásos kálmínista kemény-nyakúság ma már aligha nem traditio, a költő szerint: «névben él csak, többé nincs jelen». Dereknakat beadvá, hódolunk; szolgálunk önzetlenül az államnak.

Főntebb statisztikáról szólottunk; igazoljuk némileg állításunkat. A miniszteri 15-ik jelentés gazdag csoportozatban veti egybe a hazai gimnáziumoknak minden ágú viszonyait. A csalhatatlan (?) szám adatok éles körvonalakban állítják össze az állami, az állami felügyelet alatti, az ág. ev., az ev. reform. stb. gimnáziumok egész életét s meggyőzőleg mutatják ki, hogy mennyivel derekabbak mindazok, mint a reformátusok tanintézetei. Hát mindebből meg kellene nyugodnunk és pirnokdva, figyelmeztetésül vennünk a javulásra, a haladásra, ha egyszerűs mind azzal a furcsasággal is nem találkozunk, hogyha a statisztika adatai olykor elvétve mégis javunkra szólnak: az elfogultatlan statisztikus egyszerre oly eredményt von ki, a mely a mi előnyünket is az állami gimnáziumok javára írja. (Folyt. köv.) Futó Mihály.

TÁRCZA.

Korunk iránya és teendői.

— Társadalmi tanulmány. —

(Folytatás).

IV.

Most azonban ne tovább. Térjünk vissza félbehagyott fejtegetésünkhöz s lássuk a társadalmi élet más feleményeit is. És itt mindenekeztő a nevelés és tani-

tás mai állásával kell az eddigiekkel kapcsolatban kissé bővebben foglalkoznom.

Az emberiség halad és fejlődik, ez kétségtelen tény. Azonban a tudomány és ismeret bármínagy magas fokot ért is el annak egyes tagjaiban, azoknak elhunytaival a végteletlen küzdelemmel és kitarazzal megszerzett fejlettség és képzettség is elcsúsz. Az eszme, az életre-keltett gondolat azonban tovább él és híveket szerez magának. De hogy a gondolatok, ez eszmék a következő nemzedék által megérthetessenek; hogy azokból a fejlődő ifjúság okulást merithessen; nevelésre és tanításra van szüksége.

A tanítást, mondhatni, kizárólagosan az ezen célra rendelt iskolák teljesítik; a nevelés azonban az iskola és a család között oszlik meg. Azonban a tanítás sikerére is jelentékeny mértékben befoly a család, már t. i. közvetve, az abban uralkodó nézetek és viszonyok által. A nevelésnek a tanítás fölötti elsőségét ma már senki sem vonhatja kétségbe. Ha azonban vizsgáljuk, hogy a két tényező közül mindenik miképen teljesíti fontos hivatását: első tekintetre be kell látnunk, hogy legtöbb családnál a mai napság tényleg fennálló viszonyok az iskolának ezen feladatát nem hogy elősegíték és előbbre vinnék; sőt ellenkezőleg, jelentékenyen megbénítják, sok esetben pedig merőben hatálytalanná teszik. És itt a bökkenő: ezen kellene a hivatottaknak első sorban segíteniök.

Ha látnák azon szülők, kik gyermekeiknek erkölcsi nevelésével vagy éppen nem, vagy igen kevésé foglalkoztak és törődtek, hogy mennyire megnövekedtek meg a leglelkiesmeretesebb tanító működéséig; azáltal, hogy minőjárt kezdetben nem biztos irányban indultak, vagy pedig ügyet is alig vetettek gyermekek hajlamainak megfigyelésére; nem ilyekedtek a gyermekek lélekbe a természet által mintegy beléoltott nemes ösztönök esirainak irányását elősegíteni; ha látnák — mondom — azon szülők, hogy mily kétségbe és igen sokszor sikerelenné lettek a tanító lelkiismeretes működésétől feltételezett előhaladást; bizonynyal belátnák, hogy mily súlyos és talán sohasem pótolható mulasztás terheli őket, mivel kellő időben a szükségesek megtételéről nem gondoskodtak.

Az iskola feladata első sorban nem az, hogy tudomány, hanem, hogy jelleme embereket képezzen. A soknál talán hiányzó tudományt kipoitoltaja vele a későbbben előforduló életszükség, a megélhetéshez fűződő aggodalmak; de a jellem fogyatozásait, a jellembeli hibák súlyát mindvégig megérvé az, ki e tekintetben a felette állottak részéről annak idejében kellő figyelemben nem részesült.

Szülők, kiknek vállaira ily fontos hivatás és feladat nehezu; szülők, kiknek lépéseiket és gyermekeiket irányában tanusított erélyes eljárásotoktól függ jórészt azoknak annyira feltett jövője; ne feledjétek egy pillanatra sem, hogy gyermekeitek jövőjének mikéntjéről számolni vagytok kötelesek; hogy jórészen töletek függ azoknak boldogsága vagy ellenkezőleg, szerencsétlensége!

Ha tehát a szülők e nembeli hivatásuknak komoly kötelességértelből folyó lelkiismeretességgel eleget tesznek, jelentékenyen meg fogják könnyíteni a tanítók e részben teljesítendő feladatát, minek következménye, illetve eredménye volna az, hogy az iskolákból szilárd erkölcsi tulajdonokkal bíró és a férfiai jellemnek esirait már mintegy magában rejtő ifjúság kerülne ki, mely körülmény a fejlődő ifjúság, a jövőendőbeli nemzedék magaviselése, világnézetére jelentékeny, sőt döntő befolyást gyakorolna.

E sorok olvasója másfelől jogosan azt kérhetné tőlem: hogyha a szülők legnagyobb részét ily súlyos

mulasztással vádolod, hát a tanítóknak nincsen e tekintetben semmi felróni való? vajjon megfelelnek-e ök kifogástalanul az e részben támasztható igényeknek, jogos kívánalmaknak? Azonnal elmondom meggyőződésemet ösztinén, reájuk vonatkozólag is.

A tanítók a nevelés és tanítás fontos munkáját mintegy kötelességből teljesítik, illetőleg — hogy felre ne értessem — tudják azt, hogy nekik, erre irányult képzettségöknel fogva, csupán azokra kell, ilik és szabad törekedniök. Na már feltéve — hiszen ök is emberek — hogy vannak köztük olyan könnyelműek, kik sok minddennel inkább törődnek, mint hivatásuk mintaszertű betöltésével, legyenek mindnyájunk által elítelve és súlyos hanyagságuknak éreztek lesújtólag minden következményeit. Azonban, ha minden egyes tanító működésében megfigyelés alá venne a nagy közönség; ha nem iteleme felettük az éretlen gyermek éretlen nyilatkozatait után feltétlenül; meglátná és alapos meggyőződést szerethetne magának afelől, hogy a jó tanítók száma jóval felülmúlja a gondatlanoké; míg hasonló vizsgálat, a szülők viselkedését illetőleg, ellenkező eredményt tanusítana.

V.

Miután a nevelés és tanítás kiváló fontosságát és az egész nép jövőjére kiható horderjét rövid összegezésben áttekintettük; miután kimutattuk azt, hogy e tekintetben a szülők komoly támogatása és jóindulata nélkül az iskola, egymagában véve, mondhatni, semmire sem méhet; lássuk a társadalmi életnek egy, annak minden mozzanatát átható jelenségét; a politikai életet.

Hogy voltaképen mit kell értenünk e tan alatt? hogy mik azon feladatok, melyek ennek helyes fellegától és elintézésétől várják megvalósulásukat? a társadalmi létet annak minden tülcenyéivel és tartozékaival rövid vizsgálatunk kell alváltatni.

A társadalmi élet hasonlít egy folyton hullámo tengethez, mely a tyngalmat hirtől sem ismeri. Azonban éppen a folytonos hullámozásban, a szünetnélküli tevékenységben rejlik tényleg fenmaradásának és vég nélküli fejlődésének valódi oka. A tepsedés, az egy helyben maradás tehát menthetetlen halálát, elenyészést vonná maga után. A társadalmi életet folytonos nyugtalanságban tartja a szünet nélküli születő és elhaló, megsemmisülő érdekek harcának örökös folyása, mit a létért való küzdelem kifejezéssel jelölünk meg. Jellemző és sokat mondó kifejezés, a mennyiben világosan azt érthetjük és kell értenünk alatta, hogy ezen örökös harcnak kimeneteléről, eredményétől függ a nagy természetet alkotó egyes lényeknek jövője; ebben kimutatott szellemi és anyagi erők megennyiségén és alkalmazásán fordul meg leendő állapotuk.

És itt, tovább menőleg, általában be a egyéniséget, közelebbről az embernek, mint a teremtés koránájának egyéniségét kell szemügyre vennünk. «Az ember magában véve egy kis világ, mely nem másért van; de ő értele mindenek vannak.» E mondatban gyönyörűen kifejezésre jut, az ember egyéniségének páratlan méltósága. Egy oly lény áll előttünk — kikerülve a természet munkálkodásának bámulatos műhelyéből — melynek ügy jó, mint rossz tulajdonai csupán hatványozott méretei a többi lényeknek rejtő hasonneműségének. E tulajdonságoknak jó része folytonos építésre, a rossz pedig szakadatlan rombolásra készlet, vagyis világosabban szólva: amazok a nemes eszmék szolgálatában állanak; utóbbiak pedig a nemtelnek sikerre juttatásában igyekeznek érvényre emelkedni.

Minden egyed vágyainak, hajlandóságainak kielégítését tartja legtöbb feladatának; ebben központosítja

összes tevékenységét. És ez nagyon természetes, miután a mindenség csak úgy állhat fenn megdöntetlenül, ha az azt kepező egyedek létfeltételei kedvezők; azaz, ha nem tengeletét folytatnak, hanem létük fennmaradását, az azt uráló körülmények és viszonyok minden kétség kívül állóvá teszik. Épen ebben áll tehát a politika legfőbb feladata, hogy míg az egyedek életelő feltételeit a romlás és rombolás ellen megvédeni igyekszik, addig mihiatlanul gondoskodik arról, hogy a szükségessé közül minden egyed csak annyit követeljen a maga számára, csak annyit vegyen igénybe azokból, a mennyi kellő fennmaradását léte tartamára biztosítja.

A politika tehát a folytonos társadalmi küzdelem által megzavart egyensúlyt helyreállítja; az érdekek szakkadálisan sürölésére által kockázatot társadalmi rend megvédése és fejlesztése. Feladata nemes, feladata magas és mondatni eszményi, a mennyiben teljesen sohasem valósítható meg. E cél megvalósítására, elérésére különféle kormányformák állanak fenn, melyek különböző úton és módokon haladnak előre, s néha hanyatlanak vissza a kezdetlegesség állapotába. Mindenik magának követeli az elsőséget; mindenik feltétlenül meg van győződve a maga jószágáról, célszerűségéről.

E tulajdonságot jogosan mondja magának minden elő kormány, mely, míg az egyedek folytonos küzdelemét kitartó figyelemmel kíséri és folyini engedi azt a méltanyosság határain belül: addig másfelől azonnal nemet kiált, midőn a küzdelem egyenlőtlennek és az egyik feltélesen megsemmisítőnek látja. Midőn azonban ezt teszi, mindig az összesség érdeke forog szeméi előtt, mely előtt a mulandó egyéni érdekek el kell némiúlnok.

Ha korunk politikai viszonyait megtekintjük, azt látjuk, hogy a fentebb felállított eszményi cél alig van általunk még csak távolról is megközelítve. A legtöbb helyütt elmondható, hogy nem a kormány van a népet, hanem a nép a kormányt. A nép érdekei alig vétetnek figyelembe, míg ellenben a legfőbb hatalmak kezében tartó kormány ugyancsak igyekszik létezőket biztosítani. E tekintetben általános a panasz és az ezáltal fellelt elégedetlenség. Az állam legfőbb emberei, törvényhozői alig törődnek a nép érdekeivel; gondozásukra és fejlesztésükre alig fordítanak figyelmet. Ezen elégedetlenség számtalan nyomornak szülőke. Ezt kellene mindenáron megszüntetni vagy legalább utak- és módokról gondoskodni az iránt, hogy az állam népességének minden rétege legyen komolyan meggyőződve arról, hogyha a szükség úgy hozza magával, minden percben kész mindenét feláldozni a haza ügyének és helyzetének biztosítására. Míg azonban a hazának minden hű fia arról meggyőzve nincs, midőn gondolkozva a felett, hogy a legtöbb kormány nem azért van, hogy a nép érdekeit szolgálja és jövőjének biztosítását munkálkodjék, hanem csupán saját egyéni fennmaradását tekintni a legfőbb cél: látja azt, hogy az állam folytonosan nagyobb követeléseket támaszt az egyesekkel szemben, a nélkül, hogy őket azok arányában részletelné védelmében és jótétevényében; elkevdelenedik és szomorú érzelmekkel gondol a haza jövőjére. Csupán terhes felegetek lát hazája felett lebegni és már-már arra lecsapni. Lelkében feltámad a vágy: közönyösségükből felrázni az embereket, látni előttük a félelmetes jövőt. Ti, a nép fenségét képviselő kormányfőrök! fogjátok meg jó erősen az állam hullámhajtót hajóinak evezőit. Bátoran előre. De csak úgy, ha az eddigi iránynál szakítottok; ha lehetővé titek az elnyelés fényegyet, önző érdekeket. Irányozza hát tetteiteket minden alkalommal a nép érdeke, a hazának mindenek felülmúlo szeretete.

(Folyt. köv.) G. Mihály Ödön.

KÖNYVBIRÁLAT.

„Homeros philosophiája.”

Az Iliásból és Odüsszeiából egybeállította s elmélkedéseivel kísérte Ferenczi Gyula, dévai reáliskolai tanár. Szinte Gábor, tanár úz rajzával. B.-pest, 1887. 241-4-III. I. A szerző tulajdona. Bolti ára 2 f.

Még a mult év végén, karácsonyi vendég gyanánt, egy meglepően díszes kiállítás könyv jelent meg a könyvtarban, a fent megjelölt cím alatt. Az iránta ekkor felgerjedt érdeklődésnek nem közönséges motivumai voltak. Úgyes kivitelű s a figyelmet lebilincselő, valóban szép képek vannak benne. Pedig az ily képek nem esekély fontosabb eszközök gyanánt tekintendők, akkor, midőn valamely könyv azt a nehéz feladatot tűzi ki maga elé, hogy egy, már régen leltűnt, de örökké vonzó, kedves emlékü világnak, az emberiség gyermekkorának, egy nagy költő szellemében tükröződő képét varázsolja az olvasó elé. Ha valaha, ilyenkor áll az, hogy az olvasóra nézve, abból a célból, hogy mennél tisztább képet tudjon magának alkotni a tárgyal dolgok felől, még gyarobb kivitelű képek is több haszonnal járnak, mint a legügyesebb s legkörülményesebb magyarázat.

De az érdeklődés felgerjesztése tekintetében működött még ennél fontosabb ok is. Az ó-kori classicusok olvasásánál mindenesetre ismerni kell első sorban s mindenekfelett azokat a nyelveket, a melyeken írva vannak, mégpedig a legaprólékosabb részletekre, a legfinomabb árnyalatokra kihatolag. De ez pusztán, magában még nem elegendő arra, hogy azokat teljesen megértéshessük, teljes mértékben élvezhessük. Azokban a művekben csaknem lepleten-nyomon találunk új fogalmakra, a melyeket jóik elegendőnek láttak, minden körülményesebb körülírás mellozásaival, egyszerűen s röviden megjelölni az előtt az olvasó közönség előtt, a melyre munkálkodásuk közben gondoltak s gondolhattak; e fogalmak azonban már ma, igen közel fekvő okból, a nyelvtani értelmezésen kívül még másnemű, bővebb magyarázatra is szorulnak. S a ki azokkal a művekkel nemcsak platói viszonyt folytat, hanem akár irodalmi, akár iskolai célból behatolag foglalkozik velök, az vajmi gyakran kénytelen tapasztalni, hogy még a szótárilag legegyszerűbbeknek tetsző régi, görög vagy latin kifejezések sem mindig felelnek meg teljesen a szótárilag teljesen megfelelőeknek látszó modern kifejezéseknek, s hogy ily nehézségek közül nem mindig a szótár vagy nyelvtan segít ki a magyarázót. Igaz, hogy van olyan jó, amiből soha sincs elég vagy sok, s ide tartoznak az utjabban nyelvtani és szótár-irodalmunkban megjelent s egymást kövöltettség tekintetében felülmúlni igyekező derék művek; de az is igaz, hogy classica-philologiai irodalmunk szorosán csak az iskola érdekeire való tekintettel, de itt sem az egyoldalúság büne nélkül, a tudományak majd-nem kizárólag nyelvészeti oldalát karolja fel. Ez idézte aztán elő azt a sajnos állapotot, hogy oly szakműveknek, a melyek a régi kor szellemébe s a classicus irodalom termékeibe való mélyebb behatolásra segiténének, majd-nem teljesen hiányal vagyunk, s a művelt nagy közönség, a mely ily művek hatása alatt egészen más szemmel tekintené a classica-philológiát, különösen az ó-kori irodalom legjelesebb műveit; most, ha esetleg róluk nyilatkozni méltónak, érdemesnek tartja, szánandó, kicsinyes felfogással semmire sem tud gondolni egy esomó grammatikai curiosumon kívül.

Nagyon fontos érdekek parancsolták tehát, hogy az itt tárgyal művet első megjelenésekor a legmelegebb örömmel üdvözöljük.

A találkozás első örömei közé, sajnos, nyomban üröm-cseppek vegyültek. Maga a cím nagyon baljósul-fülag hangzott, legalább a művelt nagy közönség érdeklődésének kieszközölése tekintetében. A mi közönségünk, nincs mit tagadni, nem igen szereti a philosophálást. Azt tartja, amit Aulus Gellius (Noct. Att. V., 15., 9.) szerint Enniusnál Neoptolemus: — Philosophandum est paucis. Nam omnino haud placet.

S ez, a közönségünk ízlésének annyira meg nem felelő cím, könnyen is mellőzhető lett volna, mivel a mű, ha tartalmát közelebbről megtekintjük, a mint már mindjárt megjelenésekor kifejezést nyert a napi sajtóban is, inkább a Homeros világnézetének ismertetése csak lenni. Ezt csupán az egyes részek címecinek elősorolásából is következtethetünk. Nevezetesen rövid „Bevezető” előrebocsátása után a következő címek alá sorakoznak a mű egyes részei: I. Isten. II. Isten és ember; mégpedig: 1. Isten az emberhez való viszonyában; 2. Az isteni és emberi akarat viszonya különösen; 3. Az ember istenhez való viszonyában. III. Ember. Ez a rész ismét hét kisebb részre oszlik, a melyek szólni akarnak: 1. arról, hogy milyen a Homeros embere s 2. milyenné kell lenni az embernek Homeros szerint. 3. Beszél általános emberi kötelességeinkről és erényeinkről; 4. azokról az erényekről, a melyek az előző fejezetben a *szerelet* neve alá voltak foglalva; 5. azon kötelességeinkről és erényeinkről, a melyek az emberi társadalom *különös viszonyain* alapulnak; 6. az állam iránti tartozásunkról s kötelességeinkről; végül 7. azt vizsgálja, mire tanítanak Homeros költeményei kötelességünk összetűzősége esetén s válaszolnak-e valamit is mit az erkölcsi indokokat s az ember *legfőbb jardt* illető kérdésekre.

Kétségkívül sok szép és tanulságos dolgot lehet elmondani annak, a ki ilyenféle kérdéseket tárgyalja, a Homeros költeményeit kezébe veszi s azt kutatja, hogy ezekben egyik vagy másik hely minő támaszkodó pontokat nyújt azok fejtegetésénél. Bizonyosan sok megfontolásra méltót nyújthat az, a ki azokat a költői műveket fejtegetvén, „igyekszik a tényekből, mint héjból a magvakat, azon elveket kifejtetni, a melyek a kultúrának alapjait, alkotó elemét képezik.” kivált még ha valaki e művek iránt oly nagy szeretettel, ne mondjam, előszeretettel viseltetik s mindannyiszor a legnemesebb lelkesedésnek oly megkapó melegével fordul feléjük, mint a mű szerzője.

Sajnos azonban, hogy bár ennek folytán vannak tagadhatatlannál egyes sikerült s szépen írt lapjai a műnek, ez maga, egészen véve mégsem mutat fel valami fontos eredményeket Homeros magyarázata tekintetében a szakközönségre nézve: a mi pedig a művelt nagy közönséget, vagy legalább annak igen jelentékeny részét illeti, erre vonatkozólag sem felel meg a célnak. Mind ezeknek az oka pedig, felfogásom szerint, a tárgyalás módszerében található. Különösen akkor tűnik ez szembe, ha e művet abból a szempontból vesszük vizsgálat alá, hogy a tárgyalásban követett eljárás módja folytán Homeros kellő méltatása tekintetében a művelt nagy közönségre nézve minő hatás remélhető.

E műben a mai kort mozgató eszmék, az elméket jelenleg foglalkoztató irány-elvek bizonyos rendszerességgel vannak tárgyalva, a melytől a tudományos színvonal nem vitatható el. Ez eszmék és irányelvek azonban úgy vannak benne feltüntetve, mintha már Homeros is erősen foglalkoztatták volna. Az tagadhatatlan, hogy a Homeros költeményei reánk nézve nem pusztán csak kitérő epokok egy nép műveltségének bölcső-korából, az epok-költésre alkalmas életszakából, hogy bennök az európai kultúra számos s még hozzá igen fontos vezér-

eszméje jut irodalmilag legelsőben kifejezésre. Így kezünk közt levő mű szerzője is rendre mind megtárlta bennök a tárgyalás alá kerülő eszméket, irányelveket. Csak az a baj, hogy a kellő módszer hiányában kutató buzgalomában nagyon messze megy. Elkévtől például azt, hogy Homerossal a nő-emancipáció kérdése is állást foglaltat; ezen kívül olykor úgy látszik, mintha az író nem is magát, Homeros akarná magyarázni hanem a saját reflexióihoz igyekeznek a Homeros epikai saiban támaszkodó pontokat szerezni.

Ez eljárás folytán már egy igen olvasóval szemben a ki e mű közvetítésével igyekszik Homerossal megismerkedni, két eset lehetséges. Vagy teljesen egyező ennek philosophiái, theologiai, társadalmi stb. kérdésekben elfoglalt álláspontja a műnek az álláspontjával, vagy nem. Ha az előbbi eset áll, akkor szent a béke; abban az esetben az olvasó egy igen élvezetes művel foglalkozik s nagy örömmel veheti tudomásul, hogy nemcsak a fontosabb, hanem még a jelentéktelenebb kérdésekre nézve is egészen úgy gondolkodott már Homeros is, minő ő. De hátha az utóbbi eset következik be? Pedig e nagyon könnyen megtörténhetik. Nos, akkor vagy a történet meg, hogy az olvasó annak láttára például, hogy az író az álom azon leírásának felemleltésénél, a melyet az Odysseában (19., 560—567.) olvashatni, az *álom magyarázatoktól* sem egészen idegen*, a mű álláspontjára nézve — enyhé kifejezéssel szólva — azt mondja hogy „nem megfelelő”, s megvetvén miatta még azt is, a mi benne igazán hasznavehető, vele foglalkozni meg szokik; vagy pedig az az eset áll be, hogy az olvasó színi a helyzetet olyannak, a minőnek a mű megteremtette, s nem egyező vagy éppen ellentétes álláspontján fogva, ellentéte helyezkedik nemcsak az ismertető nyújtó íróval, hanem magával Homerossal szemben is.

(Vége köv.) Zsoldos Benő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— „Csak a Krisztust!” cím alatt jelent meg Szász Károly *„Papi dolgozatai”*-nak 3. kötete. A kötetben 21 egyházi beszéd és *„Toldalék”* címen 3 püspök beszéd van közölve. Ezek között, íteletünk szerint, legkiválóbb műdarab, kétségenkívül a *„Csak a Krisztust”* című beköszönő beszéd, melyet lapunkban, annak idejében, egy külön tanulmányban ismertettünk s e mellett még a *„Válaszfalak”* című beszédoszlat. Készséggel elismerjük, hogy Szász Károlynak minden beszédében vannak nagy számmal szép, elmélkedésre ébresztő gondolatok s szinte csodás tisztelettel hajlunk meg beszédeknek könnyű folyékonyasága előtt; de aztán egy percre sem habozunk kimondani azt, hogy alkotásaihoz, a magasabb, szigorúbb műszabályok szempontjából, igen sok fér. Rá nézve, úgy látszik, talán épen nagy szeméremének és képességének érzetében, az egyházi szónoklattannak legáltalánosabb, eddig még minden kiváló műrő által figyelembe vett szabályait nem igen létezték. Egyházi beszédeknek nevezett művei könnyed, szabálymenthen tartott vallásos beszélgetések, egészen angol modorban, de nem művészek, a szónoklattannak fogalma szerint. Ez az oka annak, hogy előadva, kétségen kívül nagyobb hatásúnak lehetnek a szerző hallgatóságára nézve épen az elő szónak közvetlensége miatt is, mint így olvasva, a midőn akár hűny darabban úgy vagyunk

* Azt mondja nevezetesen az alkalomból a 112-ik lapon: „Nem szöveghűtelnek-e be álmaimka olykor jóvónak hómályos képe? Nem vagyok habonás, de azt hiszem, a lényt! magát tán mégsem tagadhatjuk.”

hogy végre jutva el az egésznek, nem tudjuk megmondani azt az egységés, maradandóbb behatást, a mely minden jól alkotott műnél éreztünk kell. Azt, a mit szigorúan körvonalozott témának, propositionnak tartotunk eddig, vagy a mit következetes, indokolható logikai szabályok szerint való felosztásnak neveztünk a műalkotás ténen, a legtöbbször haszaltan keressük Szász Károly beszédeiben. Nála a határozottan körvonalozott tárgyküztetés, a legtöbbször egy-egy tetszős felírás, cím vagy jelmondat pótolja s e miatt történik meg aztán az, hogy felosztásai is nem magára a témára vonatkoznak, hanem a részek megjelölésénél, mindig egy-egy külön, új egész témát jelölnek meg. „Csak a Krisztus” cím alatt egy második beszéd is van közölve s e beszéd így van felosztva: *Először is azt vetitek ellene: hogy Isten ez kerés; de másodszer én azt jelelem, hogy elég vagy a III. sz. beszéd felosztása ez: „Igen, Atyám-fiai! a kereszténység I. Isten hadüzenete a világnak és II. Isten békeköltése a világgal.”* Ezekben csak a számokkal történt jelzésből látjuk, hogy valami felosztás-féle áll előttünk, de a tárgyalás indokolt és logikai felosztást távolról sem vehetjük észre. Mennyire a tetszős feliratokra fekteti Szász Károly a fősúlyt, a pontos tárgyküztetés helyett, annak elég bizonyítékai az ilyen témák: *„A kereszténység; a nagy népszámlálás.”* „Krisztus kereszte a világtörténet tengelye,” mely utóbbiban még a használt kép is méltán kifogás alá eshetik. A kötetben vázlatok is vannak közölve, a melyeknek, azt hisszük, nem igen van egyéb céljuk és értékük, mint épen az, hogy minden meg legyen írva, a mit a nagynevű szerző ezen a téren is alkotott. A XV. szám alatt közölt *„Farsangi beszéd”* úgy a mint van, bátran vázalt számba mehet. Ez egy tartalmatlan szöveg felett: *„David pedig minden erejéből táncol vala az Úr előtt, írott rövid bibliamagyarázat-féle, de bizonyára nem kidolgozott szónoki mű. A nyelvezetről már megemlékeztünk; az itt is méltó alkotása általában az irály nagy mesterének: tiszta folyékony, emlékedett; néhol azonban, azt hisszük: a gyors munkálkodás és nem elég szigorú átnezés miatt, dűcögős, pontatlan részlettel is találkozunk (pl. „A tudomány ezer törekvéseket hoz”: „Az ősszázas száraz kenyérrel tengetve a képzőlést.” *„Oly kerény, mely mintegy önként keresi tüntetését s maga fut a pallasba.”* *„Gyözödjünk meg a tételről”).* A kiadó, Kókay jól ténne, ha a nyomosár az írásheli jelek pontos felrakására felügyeltetne, mert most olyan pontozással is találkozunk, melyszerint a *hogy* előtt kétfős pont áll. A kötet ára 1 fjt 80 kr. Terjedelme 236 lap.*

— **Candidatio és gyűlés.** A zádorfalvi (Gömörm.) lelkészi állomásra Dusza Lajos btkai, Konez Károly kövességi, Czinyéri Barna s.-kesszi, Thury Sándor hubói és Kerekes Károly égerszói (Tornam.) lelkészek jelöltettek ki. — Az ungi egyházmegye folyó hó 14—16. napján Kis-Dobronyan tartotta meg téli közgyűlését.

— **Munkács, mint missio-állomás.** A „Bereg” legközelebbi számaiban (6., 7. sz.) „Egy ref. pap” tanulságos cikkben aggodalmaskodik a munkácsi ev. ref. egyház jövődjéért. Az a hír ugyanis, hogy a kormány el akarja választani a fehérvári papságot a városi ev. ref. lelkészi állomástól, mely esetben az utóbbi tehetetlen szegénységbe süllyed s papja képtelenné válik ama nevezetes végponton kellő tekintéllyel védelmezni az ev. ref. egyház és magyar haza közös érdekeit. Indítványozza azért cikkző, hogy vagy az állam kormányát győzezzék a beregi egyházmegye reá bérni, az eddigi állapot meghagyására vagy pedig kövessen el mindent egy a kerületen, mint a conventen, hogy Munkács *állandó*

missio állomássá tétessék, hogy a leendő lelkész a munkács-beszéddi vasútvonal által nemokára szétzórható evang. ref. híveknek is gondozója, lelki atyja lehessen s tekintéllyel felfelé, egész a határszélig, komoly missiót gyakorolhasson s e végből mód nyújtassék neki arra, hogy segédlelkészsel is rendelkezhessek. Az „Egy ref. pap” bizonyára nem marad szép gondolatával egymagára. A beregi egyházmegye lelkes esperesének szava elég súlyos arra, hogy akár egyik, akár másik módon (szerintünk jobb volna az első!), a munkácsi ev. ref. egyház és papi állás jövődjére is teljesen biztosítva legyen. Az „Egy ref. pap”-ot üdvözöljük!

— **Főiskolánkban az akadémiai ifjak torna-egylete** folyó hó 13-án szép sikerű ünnepélyt rendezett a tornacsarnokban. A tekintélyes számú s intelligens közönség gyönyörködött az ifjak testi erejében és ügyességében. A különböző versenyeken Kovács István II. é. th., Bogcha Márton I. é. th. (két-két ízben); Németh József IV. é. th., Lányi János I. é. th., Szikszay Andras II. é. th. és Lányi Béla I. é. th. részesültek jutalomban. Elismerés illeti Hatvani Lászlót, mint a torna-egylet vezető-elnökét. Az ünnepély emelésére jelentékenyen befolyt az énekar közreműködése is. Szeretjük látni, ha az ifjúság a testi s szellemi erők kifejtése körül forgódik s kívánatosnak tartjuk, hogy felolvasás- és szavalással összekötött versenyeket is minél gyakrabban rendezzen; hadd nőjjen a páma a teher alatt! A 13-iki ünnepély táncmulatsággal végződött, a melyen Sárospatak aszonnypai s leányai, élükön Emődý Dániel jogtanár lelkes nevelő, gazdagon megvendégelték a kifáradt tornászokat. Ez az elismerés — hisszük — ösztön leendő a jövőre!!

— **Párisban** közelebb egy kath. ír. Lasserre Henrik új francia fordítást készített a bibliáról. Ezen új fordítás megjelenése alkalomból egy párisi lap, a Soleil, így nyilatkozik: *„A szentírát népszerűbbé tenni, olvasását terjesztelni, szép gondolat. Sehol nem találhatni magasatosabb és jótékonyabb morált, mint a bibliában. Csak az a kár, hogy senki sem ismeri. Midőn azt mondjuk: senki, azt nem szösz szerint vesszük, de az tény, hogy a szentírás nem hatolt be a nép közé. A nép nagy tömege nincs áthatva annak áldásos tanaitól, nem, mint-ha nem szeretné, elfordulna tőle, hanem egyszerűen, mert nem ismeri, mert nem irányozták rá a figyelmet! Így nyilatkozik egy kath. lap. Ezen egyszerű szavaknál nem lehetne metszőbb ítéletet mondani a kath. egyház s annak egész tanrendszere ellen! Mily büszke, emelt hanglelkkel mutathat ezzel szemben a protestantismus eddigi életére, arra, a mit fennállásától fogva tett, hogy a népet a bibliához, s ez által az igazi kereszténységhez, a lemondás, remény, szeretet és egyetértés fűde forrásához visszavezette! Lasserre fordítása annyiban érdekes, hogy elvettette a bibliának részekre és versekre való felosztását, jóllehet ebben csak az újabb külföldi prot. bibliakiadások nyomdokait követte. Óhajandó volna, hogy a mi bibliafordító-bizottságunk erről szintén ne feledkezzék meg, se ósdi, konzervatív nézetek által ne engedje magát befolyásoltatni, hanem tekintse a Saint-Cher Hugó és Estienne Róbert (kiktől a fejezetekre, illetőleg versekre való felosztás származik) iránti kegyeletnél többre az értelmes — erőszakos és indokolatlan, egytől szemre, figyelemre nézve farszító, minden valódi hatást lerontó felosztások által meg nem zavart — olvasást és élvezést!*

— **Dittes és a paedagogiai irodalom.** A „Paedagogischer Jahresbericht” című folyóiratban mondja a nálunk is előnyösen ismert tudós és író a következő s a német viszonyokat több oldalról jellemző ítéletet:

«A német paedagogia jelenleg a sülyedés és hanyatlás időszakát éli; bizonyoság erre a múlt év irodalma is. De hogyan is lehetne ez másképben a mai időben? Az emberi művelődés igazi céljai és újai csak a szabadság fényénél ismerhetők fel. Ha ez kioltatik, akkor elszivárnak a szellemek, elenyésznek az eszmények, elbágyadnak és elfajzanak a jellemek és ezzel megsemmisülnek az erőteljes és termékenyítő alkotás alapföltételei is, úgy a nevelés, mint az oktatás terén. Ekkor eme tér munkáinak csak a kicsinykedő szatócskodás marad, a mely az ifjúságot s annak tanítóit a hivatalos, bürokratiko-hierarchikus kaptá szerinti idomítja. Évről-évre számos irodalmi termék igazolja, hogy eme nyomorult iparágat sokan szorgalmasan űzik.» Így szól Dittes! Nem szól-e ugyan nekünk is; a mi nevelési és oktatási politikánk avagy nem szatócskodás-e szentén?! «A lelket meg ne oltsátok!» — mondja az apostol.

— **Anglia katholicizálása** örömjajt vert fel a külföldi klerikális lapokban. Azt azonban nagyban lehitte a «Rheinisch-westfälische (Gustav Adolf-Blatt), amely elismeri ugyan, hogy újabb időben többen áttértek Angliában a római kath. egyház kebelébe; de ugyanazok közül sokan is visszatértek a könnyelműen elhagyott egyházba s az áttérés csupán egyes egyénekre szorítkozott, a kiket rendszerint saját családjuk nem követett. A kath. elem jelentéktelenségét az mutatja, hogy Anglia 484 választóköre mind protestáns által képviseltetik a parlamentben. Az 524 pár közül csak 38 kath. ül a lordok kamrájában. A «Presbyterian Review» pedig azt bizonyítja a korai lármával szemben, hogy Nagy-Britanniában, 40 év alatt 10 millióval nőtt a protestánsok száma, a katólikusoké ellenben 2 millióval fogyott. 1841-ben Nagy-Britanniában 19.563.353, 1881-ben 29.206.807 volt a protest. száma; a katólikusoké 1841-ben: 7.214.771, 1881-ben: 5.451.881.

— **Amerikaián**. Stanford, az amerikai szövetségtanács egyik tagja, 20 millió dollárt ajándékozott Kaliforniának egy San-Francisco körében állítandó egyetemre. Tavasszal már megkezdik az építkezést s egyszerre 12 tanépületet és egy igazgatói palotát emelnek. Az 6- és új-világ legkitünőbb tanerőt szándékoznak az új egyetemre összegyűjteni.

— **A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének** tárgyalása folyó hó 14-én kezdődött. Trefort miniszternek alkalmá nyílt meghallani a saját és ellenfelei tévedéseit. A róm. kath. papok kárhözatták, hogy protestáns- és zsidó-pártoló s a «Jó könyvek» terjesztése által a socialismus híve; tehát a fennálló rend ellensége; többen szemére hányták igazodó tanügyi politikáját, költségvetésének, újítási hajlamát s azt, hogy alatta a zsidók előzönlük közép- és felsőiskoláinkat, a nélkül, hogy a tanügynek meghoznák a megfelelő áldozatot. *Irány*, mint már 15 év óta mindig, indítványozta a teljes vallásszabadság törvénybe ígátását. Trefort pedig, mint eddigelő máskor is, állította, hogy országunk lakói nincsenek megérvé a teljes vallásszabadságra s abból sem erkölcsi, sem szellemi s még politikai haszon sem hármanék a nemzetre. A házassági jog szabályozása s a tanárképzés reformja azonban Trefort szerint is elodjazhatatlan. *Vannak tanárai a miniszternek*, mint maga bevallja, *a kik nevelnek, holott maguknak is nevelésre volna szükségök.* A tanárképzésnek, szerinte, csak egy kitűnő módja van, t. i. az *internatus*. Sőt a tanítóképzédeket sem tudja képzelni, ha azok igazán meg akarnak felelni hivatásuknak, szigorú internatus nélkül. Nem rajta múlik, hogy kevesebbet tesz, mint ohajt. hanem az ország pénzügyi helyzetén. *Kovács*

Albert, budapesti theol. tanár hibáztatta a minisztert különösen a miatt, hogy a latin nyelvet déledeleti a görög rovására s páleát tört a classikus nyelvek mellett s a tanárképzés mai divatja ellen. Modorával s egyes kifejezéseivel azonban felingerelte magára a minisztert s éles kifakadásokat provocalt. Úgy tetszik pedig nekünk, hogy az eddig lefolyt vitában ő járt a legmélyebben s a legkényesebb pontokon ő tapogatózott. Sokan teljes elismeréssel voltak a miniszter alkotási és tagadhatatlanul nagy buzgósa iránt s a költségvetést, a melyen különben nagyon meglátszik a háborús idő nyomása, készséggel megszavazták. *Mocsáry* — a mit mi is őszintén sajnálunk — kárhözattotta a kormány magyarosítási törekvéseit; *Komlósy*, róm. kath. pap gyanúba vette a miniszter becsületét, mi által a vita folyását éktelenül megzavarták. Trefort az utóbbinak azzal vágott vissza, hogy a r. kath. papok nem hajlandók ingyen tanítani még saját vallásukat sem az állami iskolákban. A vita még foly s kívánatos, hogy az magasabban járjon, mint járt idáig.

— **Megrendelési felhívás Szabó Ferenc**, német-eleméri (Torontálmege) péleános a következő fordított művekre hívja fel hirtorsosainak figyelmét és áldozatkész-készségét: 1. *Világtörténet*. Dr. Holzwarthtól, 7 nagy kötetben. Ára 26 frt. 2. *A Biblia* és a legújabb felfedezések Palesztinában, Egyiptomban és Assziriában, írta Vigouroux. st. sulphice áldozár-tanárr, 4 kötetben, 124 tervrajzzal, földábraszszal és az emlékezők lerajzolt képpel. Ára 10 frt. Ezen remek munkáról, mely Franciaországban néhány év alatt 4 kiadást ért, elég lesz megjegyezni, hogy a tudós Burret, rodezi püspök azt a legnevezetesebb irodalmi műnek mondja, mely századunkban Franciaországban a sz. írástól s a kinyilatkoztatás történetét alaphjáról megjelent. Ezen miről a német kritika is elismeri azt, hogy Németország ehez hasonló munkát nem mutat fel (?), 3. *Assyria és Babilonia*, írta Dr. Kauten, bonni egyetemi tanár. Méltó mellékdarabja ez az előbbi munkának. Ára 3 frt. 4. *Egyiptom egykor és most*, írta Dr. Kayser Frigyes. Ára 3 frt 60 kr. 5. *Európa története a francia forradalomtól I. Napoleon bukásáig*, 1789—1815-ig. Ára 5 frt.. Most, mikor magunk is tudományos irodalmunk újabb megmozdításán törjük fejünk, bizonyára érdekes tudnunk; mit csinálnak nálunknál sokkal szerencsésebb anyagi helyzetű atyáink. Mindenesre nevezetes, hogy — míg mi alig merünk egy netalán 3-ik bukásnak neküldünni; ők 26, 10 frtos művek kelendőségére is számítani mernek. A művek különben intentioniókért is megszereshetők!!

Szerkesztői üzenetek.

Sz. N. K. Debreccen. Kívánsága nem teljesíthető. Csak be-küldött könyvekről és csak önmagunk vagy munkatársaink által írott könyvművekről van helye lapunkban. Azt, hogy a szerző maga beszéljen saját létező és plane még leendő műveiről is, csak önvédelem szempontjából tartjuk lehetségesnek s csodálkozunk, hogy lapjainkban hajlandók voltak könyvomat ismertetések utánnyomtatására. — Sz. J. Szadonna. Örülök az örülökkel. — B. S. Csap. Várom. — B. J. Rimaszombot. A könyvet s bírálatát megkaptnam, köszönöm. B-nak ne legyen nyugta! Levélben többet. — Sz. J. Füge. T. most más oldalról mérgetteket. Materialismustán nem kell a legsötétebb értelemben vennünk. — Dr. Kovács G. Miskolc. A művet rövid időn elküldöm. — X. Y. Az alszóempleni egyház-megyérről nem szabad azt komolyan feltenni, hogy az hajlandó volna magát egyes tagjainak kedvéért neveléséggé tenni s gyűléseit Liszkára vinni. Hogy a nevelést egyházmegyének még maig sincs pápi köre, az bizony hiba; de úgy tudjuk, hogy készűl a terv évek óta s egyszer csak mégis megvalósul; vajha mielőbb! Ez utóbbi tárgy eléggé hálás s taglalása közönséi lehet. — F. E. Dunapaty. Másként nem lehetett; szűk a tér. — B. D. Zsidófalva. A hirdetés ára 1 frt 50 kr. Nincs baj. — D. B. Szentpéter. Kaptad-e levelező lapomat?

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székküldéssel, egész évre
5 ft., félévre 2 ft. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többezre
való közlésnél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A válóperekről.» *Debreczeni Bertalan.* — «A miniszteri bizalmas értekezletek és a földrajz.» (Folytatás.) *Buzs János.* «Törődés meggyezésék a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából.» (Folytatás.) *Futó Mihály.* — «Az 'Uri ima' címűkérdése s alkalmilag egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintetben is.» (Vége.) *Mitrovics Gyula.* — «Az ugi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.» *BacsKay Sámuel.* — «Homeros philosophiája.» (Könyv-bírálat, vége.) *Zsoldos Benő.* — «Vegey közlemények.» — «Pályázat.»

A válóperekről.

Pár héttel ezelőtt közölve volt e lapok hasábjain, az unitáriusok válópereiben a királyi kuria által hozott, azon fontos döntvény, melyben kimondja ezen legfőbb bíróság, hogy «Magyarország erdélyi területén fennálló unitárius egyházi bíróságok hatásköre kiterjed az ország egyéb részeiben lakó unitáriusokra is.»

Kétségtelen, hogy a királyi kuria ezen döntvénye teljesen a törvényen alapult, s mint hogy az 1868. évi XLVIII. t. c. 2. §-a szerint «a hatósági ügyekben, a kötelek érvényességének kérdésében, a római és görög katolikusokra és görög-keleti hitvallásúakra, valamint az erdélyi két evang. egyház híveire és az unitáriusokra nézve a jelenleg fennálló egyházi törvényszékek az illetékes bírák, a két evang. hitfelekezeti egyház magyarországi híveire nézve pedig az illető világi törvényszékek»: a kuria, mint a törvény legfőbb őre, másként nem határozhatott.

Nem az tehát célom, hogy bírálat alá vegyem ezen kuriai ítéletet; azon sem akarok vitázni: vajjon nem vetett-e ezzel az igen tisztelt kuria szelet s nem fog-e majd viharrat aratni; arra sem akarok jóslatot mondani, hogy mit fog majd határozni, ha azon, új esperesség alakult néhány ágostai magyar egyház hívei között előfordulhatót válóperben kell döntenie, melyet a tisztai ágost. egyházkerület — nézetem szerint igen helyesen — kebelébe fogadott; a kik tehát, ez idő szerint, noha erdélyiek, egyházi bírósággal nem bírnak. Egyedül csak anyagul szolgál nekem ezen ítélet az elmélkedésre ezen kérdés fölött: vajjon általában helyese-e a fentebb szószertint idézett törvény, s illetve jogéletünk mai fejlett viszonyai között egyáltalán türethető-e még továbbra is, hogy a válóperek az egyházi bíróságok (úgy a szentszékek, mint a protestánsok egyházi törvényszékei) illetékessége alá tartozzanak s továbbá, hogy ha már ezek az állapotok épenséggel meg nem változtathatók:

nem üttetik-e a magyarországi két protestáns felekezet jogain erős rés száttal, hogy egyedül csak ezek válópereiben dönt idegen, sokszor másvallású bírákból alakított törvényszék?

* * *

Évekkel ezelőtt, a midőn az 1868. XLVIII. t. c. még meg sem volt alkotva, egy barátom ügyvédi vizgát tett a Quidapesti királyi ítélőtábla előtt. Egy, egyébként igen tudományos érseki bíró (akkor még ilyen csodabogarak is léteztek), azt a kérdést intézte hozzá: «mi a szentszék ratioja?». Erre az én vizsgázó barátom (ha cikkemet elolvassa, bizonyára visszaemlékezik még rá), egész kálvinista vastagnyakúsággal azt felelte, hogy «a szentszéknek nincs ratioja.» Képzhetők, hogy miként tört ki erre a zivatar! A tudós érseki bíró úr, a jelen voltaknak nem kis tanulságára, egész lelkesedéssel előadta, hogy azokban a sötét századokban, a midőn az emberek egyedül a kardforgatás mesterségéhez értettek s írni, olvasni még az előkelőbbek sem tudtak, a tudományok egyedül a papok monopoliumát képezték; ők ismerték egyedül az irányadó kánonjogot, római jogot sat.; ők voltak tehát hivatva arra, hogy a jogviszonyoknak őrei legyenek s az igazságot kiszolgáltassák. Persze az én vizsgázó barátom ezen tudományos fejtegetést azzal vágta ketté, hogy ez a szentszék biráskodási jogának története, s mindez ama korban egészen helyes lehetett, de ez nem a szentszék ratioja a mai viszonyok között.

Valóban senkisésem vonja azt kétségbe, hogy volt idő, a midőn a szentszék biráskodási joga megállta a kritikát s megfelelt a viszonyoknak és különösen — hogy tárgyunkra térjek — a házassági viszonyok elbírálása mindaddig méltó joggal tartozott a szentszék illetékességi köréhez, míg a házasság nem a polgári jogviszonyok, hanem a dogmák látesővén át vizsgáltatott.

Igaz, hogy a római kath. egyház a házasságot

ma is sacramentumnak tekinti; de nem így ám a jogszámlág. Már pedig az állam bírói szervezetének megállapításánál nem az egyik vagy a másik felekezet dogmái, hanem a jogi szempontok lehetnek egyedül irányadók.

A jogi írók különféleképen határozzák meg a házasság fogalmát; mindnyájan megegyeznek azonban abban, hogy a házasság oly «jogviszony», mely polgári jogokat és kötelezettségeket állapít meg, hogy az a két különböző nemű szerződés fél akarátanak, a törvényben előírt módon való nyilvánításával jö létre és így a szerződések általános fogalmának felel meg.

Nem akarom a t. olvasót ezen különböző definíciók felsorolásával untatni, csak a II. József, házassági viszonyainkat szabályozó, ismert resolúciójára hivatkozom, melynek 1-ső §-ában mondatik: «Matrimonium in se ipso ut contractus civilis consideratum stb.», majd 22. §-ában így határoztatik meg: «Contractus matrimonialis per id concluditur, si vir et mulier mutuo consentiant ad ineamdum indissolubilem unionem fine eo, ut proles generent et iuribus statui hinc cohaerentibus fruuntur.»

Ha már most így fogjuk fel a házasságot; ha azt polgári kötésnek (contractus civilis) tekintjük, melyből polgári jogviszonyok keletkeznek: önként következik, hogy nemcsak az ebből kifejlődött polgári jogviszonyok, hanem maga a házassági kötés érvényes és fennállása felett is, a polgári bíróságoknak a polgári törvények szabályai szerint kell ítélniök. Nem egyeztethető tehát össze a jogi fogalmakkal és a jogérvényesség elveivel, sem az 1868. XLVIII. t. c. fennebb szó szerint idézett 2. §-a, sem az 1868. LIV. t. c. 22. §-a.

Ha összehasonlítjuk ezen törvényeket a József-féle patens 1. §-ával, azonnal szemünkbe tűnik, hogy a múlt század ezen hatalmas gondolkodója mennyivel szabadabb elvű állást foglalt el ezen kérdésben s mennyivel tisztultabb jogi nézeteknek hódolt az idézett későbbi törvények alkotóinál, midőn kimondá: a házasságot polgári szövetekezésnek kell tekinteni, s mivel azon jogok és kötelezettségek, melyek ebből származnak, szintén ily természetűek: a házassági viszonyból származandó perek elintézése is a polgári törvényszékek fogaia illetni.

De nemcsak visszalépést mutatnak ezen törvények a József-féle patens magas eszméi után, hanem házassági jogunk terén valóságos chaoszt teremtettek.

Ma, a fentebb érintett két törvényeikk uralma alatt, ugyanazon egy kérdés, t. i. a házasság érvényes és fennállása fölött három csoportra osztható, hét különböző, egyenlően jogosult bíróság íté: jelsül a szentszékek (római kath., görög kath., görög keleti), a protestánsok egyházi bíróságai (reform., ágost., unitárius) és a polgári törvényszék; íté különböző törvények, különböző elvek sze-

rint, különböző perrendtartás alapján, a szerint, a mint valaki római katolikus, görög kath., görög keleti, református, ágostai, unitárius vallású, magyarországi avagy erdélyi; sőt a mi több, nemcsak ugyanazon jogelv fölött, hanem ugyanazon perlekedő két fél között, ugyanazon egy keresettel indított perben, két különböző bíróság dönt, ha véletlenül a peres felek vegyes házask; mert hiszen a többször idézett 1868. XLVIII. t. c. 1. §-a így szól: «A vegyes házassági válóperek, a mennyiben a házassági kötelek érvényességét és az ideiglenes elváltást, vagy a végképeni felbontást tárgyazzák: az alperes illetékes bírósága előtt indítandók meg és miután az alperes felett kimondott ítélet jogerőre emelkedett, a per legfőbb 30 nap alatt, hivatfalból átteendő a felperes illetékes bíróságához, mely viszont a felperes felett hoz ítéletet. Mindenik félre nézve egyedül sajátilletékes bíróságának, az illető fél saját hitelvei alapján hozott, jogerejű ítélete kötelező.»

Hát lehet-e ennél rendezetlenebb állapot még csak képzelni is? Hát lehetséges-e az jogállamban, hogy ugyanazon felek között folyó, ugyanazon keresettel indított perben, két egyenlően jogosult bíróság mondjon két különböző ítéletet, azokat két különböző felső bíróság vizsgálja felül, különböző elvek szerint?

Ez a sok különböző bíróság természetesen — vagy nem természetesen ugyan, hanem törvényesen — különböző elvek és törvények szerint, különbözően ítélvén: az ítéletek következményei is különbözők lesznek. Így lehetséges aztán, hogy egyik bíróság nem respektálja a másik, egyenlően jogosult bíróság ítéletét, végre pedig maga az állam úgy vágja ketté a gordiusi csomót, hogy nem respektálja egyiket sem.

Vegyük például, hogy A férfi B nővel, — mindketten ev. ref. vallásúak — törvényes házasságban élnek. Házasságuk szerencsétlen lévén (mert épen véletlenül az ország Királyhágón innen levő részében laknak), házasságuk felbontása céljából elmennek a kir. törvényszékhez. A kir. törvényszék — előbb meghurcolván őket az unalomig számtalan békéltetésen, pertári avagy bíróság által vezetett jegyzőkönyvi tárgyaláson keresztül, a válóperek ezer formáságai között, — Ó Felsége a király nevében kimondja, hogy a felek elváltasztnak s mindkét félnek az újabb házasságra lépés megengedtetik. Most már az egyik volt házassfél, — tegyük fel, hogy a nő — újabb házasságra lép C róm. kath. vallású férfival (összeesketi őket a ref. pap az 1868. LIII. t. c. 11. §. alapján) s ezen újabb törvényes házasságból gyermekei származnak. Azonban újabb házassága is szerencsétlen lévén, most már ő indítja meg a válóperet férje ellen és pedig az 1868. XLVIII. t. c. 1. §-a értelmében, ennek illetékes bírása, a róm. kath. szentszék előtt. A szentszék az idézett §. értelmében saját hitelvei

szert lévén jogosítva itélni, azt fogja kimondani, azt kell kimondania, hogy ezen újabb házasság felbontásának szüksége nem forog fenn, mert hiszen — a házasság felbonthatatlan lévén — az *A* és *B* között kötött előbbi házasság jelenleg is fennáll s így *B* nőnek *C* férfival való újabb viszonya nem házasság, csak ágyasság volt.

Mi következik már most ebből? Először az, hogy a szentszék, egy törvényesen fennálló bíróság, a kir. törvényszéknek, egy szintén törvényesen fennálló bíróságnak a Király nevében hozott ítéletét respektálni nem köteles; másodsor, hogy *B* nő gyermekei törvénytelenek és így *C* apa után öröklésre sincsenek hivatva és harmadsor, hogy *C* férfi, — a kire az idézett törvény szerint csak saját hitelvei a kötelezők — nőtlennek tekintendő és így bármikor, tehát *B*-vel törvényes formák között kötött házassága tartama alatt is, új házasságra léphet. Szerencse, hogy — mint fennebb mondtam — az állam aztán az ilyen ítéletet nagyon kevésbe veszi; mert bizony *B* nőnek *C* férfival nemzett gyermekei törvényesek s atyjuk után öröklésre hivatvák és *C* férfinak sem volna tanácsos *B*-vel való viszonya végleges felbontása előtt házasságra lépni; mert könnyen beletűköznék a büntető törvény-könyvnek a kettős házasságot snjító 251. §-ába.

Bármily nehéz is elhinni, hogy akadhat Magyarországon bíróság, a melyik a másik bíróság jogérvényes ítéletét figyelemre sem méltítja: mind az általily eset lehetséges. A ki abban kételkednék: azt utasítom az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsánál 1878. évi 1806. szám alatt feltalálható ügyiratokra, a hol ifj. Nagy Dánielnek Lederhölger Luizával folytatott házassági ügyében ezzel analog esetet fog feltalálni a kétkedő.

Nem akarok szólni e helyen arról a hét különböző perrendről, mely a hét különböző bíróságnál divatozik; hiszen perrendről beszélni alig lehet akkor, midőn magoknál a polgári törvényszékeknek is különböző az eljárás. Egyik bíróságnál pertárilag kezeltek a válóper; másikkal jegyzőkönyvi tárgyalás tartatik; harmadikkal a hajdani, istenben boldogult rendes szóbeli eljárás szerint foly a per; egyiknél a békítéltés megelőzi a tárgyalást, másikkal megfordítva van; sőt tudok olyan törvényszéket is, a hol a törvényszék színe előtt is lelkész békítelt.

Nem szólok arról sem, hogy míg az erdélyrészi egyh. bíróságok igen könnyűszerrel elbánnak a kérdéssel; addig a polgári törvényszékek által kezelt perek a hosszú és szükségtelen föllebezésekkel legalább pár évet igénybe vesznek s a feleknek ugyan- csak tekintélyes költségekbe kerülnek.

Nem tárgyalom ezeket a kérdéseket bővebben, mert azt hiszem: az elmondottakból is levonhatom már azt a következtetést, hogy ezen rendszer telenség tarthatatlan lévén, a válóperek — tekintet nélkül a házaselek vallására — mindenki-

egyenlően kötelező szabályok alapján, és pedig, mint-hogy a házasság — mint fennebb kifejtém — polgári jogviszony, úgy a szentszék, mint a protestáns egyházi törvényszékek eltérése mellett, polgári bíró által döntessenek el.

Kérdés már most: lehetséges-e ez? Mindenesetre lehetséges, de csak úgy és csak akkor, ha a házassági jogviszony polgári jellege — nem tekintve sem egyik, sem másik felekezet vallási dogmájára — törvényben mondatik ki, vagyis ha előbb behozatik a polgári házasság.

A válóperekről beszélvén, nem tartozik cikkem keretébe azon indokokat vizsgálni, melyek az állam kormányát akadályozzák abban, hogy a polgári házasság intézményét életbeléptetvén, ezzel a házassági jogot törvényhozásilag végleg szabályozza; valamint nem tartozik annak keretébe, hogy bírálatot mondják a polg. házasság különböző rendszerei fölött; egyedül csak annyit jegyez meg, miszerint annak behozatalát nem mi protestánsok akadályozzuk, hanem legfőbb akadály a kath. klérus befolyásában keresendő.

* * *

Ha azonban a polgári házasság a fennebb érintett befolyás, vagy más okok miatt még csakugyan be nem hozható és így a házassági jog s ennek kapcsán a válóperek kérdése végleg nem rendezhető s a fennebb jelzett zűrzavaros állapotot továbbra is tűrnünk kell: akkor, uraim! méltán kérdeztük, hogy miért vagyunk mi, az országnak a Királyhágón innen lakó református és ágostai hitvallású polgári megfosztva azon jögtől, a melylyel bírnak a katolikusok, az unitáriusok s bírnak az ország erdélyi részében lakó reform. és ágost. evang. testvéreink? Hiszen ez a jog minket épenúgy megillet, nemcsak az általános jogegyenlőség alapján, hanem alaptörvényeink értelmében is.

Az 1790/1. XXVI. t. c. 11. §. így szól: «Universae causae matrimoniales evangelicorum utriusque confessionis propriis ipsorum consistoriis dijudicandae reliquantur»; az 1848. XX. t. c. 2. §. pedig azt mondja, hogy «e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítottatik meg.»

Hol van itt az egyenlőség, hol van itt a viszonyosság? Hiszen még saját hitrsorsosainkkal sincsenek egyenlő jogaink! Pedig erdélyrészi testvéreinkkel ugyanazon egyházi törvények alatt állunk, bíróságaink úgy az alsó, mint a felsőbb fokon épen úgy vannak szervezve, mint az övéik; ahoz, hogy ezek a válóperekben való bíráskodási joggal felruháztassanak, nem kell egyéb, mint az ott hatályban levő eljárási szabályok alkalmazása vétele. Célszerű volna azért, ha az egyetemes convent kiterjesztélen ezen fontos kérdésre figyelmét és ha már egyáltalán nem lehetséges, hogy az egyházi bíróságoknak, tehát a szentszékeknek is a válóperekben való illetékessége eltöröltessék s azokba

egyöntetőség hosszék be; ha egyáltalán nem lehet, hogy a házassági jog a polgári házasság alapján végleg rendeztesék: sürgetné legalább azt, hogy a minket, a többi felekezettel szemben törvényesen megillető jog életbeléptetessék. Debreczeni Bertalan.

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri bizalmas értekezletek és a földrajz.

(Folytatás.)

Viisszatekintve az utóbbi miniszteri, bizalmas értekezletekre, azt látjuk, hogy azoknak végeredménye — leszámítva a kedélyek izgatottságát — nem több, mint a földrajz tervének módosítása, mely különösen a tananyag új beosztásából áll. A földrajznak a természetrajzzal való összekapcsolása jövőre is megmarad; de a természetrajz egészen a geographia szolgáltatában fog állani s a tulajdonképeni topographiára és a politikai beosztásra nagyobb gond fordítottik. Hogy a földrajz tantervén jelenleg csak ilyen változtatás történt, annak lehet tulajdonítani, hogy az értekezletre két szakfőúr (Hunfalvy és Berecz) is meg lett hívva és ezek kinyilatkoztatták, hogy nagyobb módosítást azért nem ajánlanak, mert nem óhajtják, hogy az egész gimnáziumi tanterv újabb rázkótlásnak legyen kitéve. A miniszter ur a meghívottak nézetét teljesen helyeselte, pedig talán sokkal jobb lett volna, ha gimnáziumunknak ezen igazán szerencsétlen és már eddig is sok hányattatást szenvedett tantervét már egyszer biztos révparthoz vezeti.

Hogy a földrajzot jogosan nevezzük a legerősebben tantervünk a gimnáziumi tantervek között, arról bárki meggyőződhetik, ha a most kiáltásba helyezett tantervet összehasonlítja az 1880-iki eredetivel s megmondja, hogy ezen már 1883-ban is igen lényeges módosítás történt. Az eredeti tantervben vezetésen a földrajz a gimn. I—IV. osztályban, továbbá a VII. és VIII-ban szerepel; mégpedig az I—III-ban a természetrajzzal egyesítve s a III-ban mint a matematikai és fizikai földrajz elemei, a IV-ben pedig mint az osztrák-magyar monarchia politikai leírása. 1883-ban a három alsó osztály tananyaga az I. II. osztályba szorítottat, a IV. osztályból pedig az osztrák-magyar monarchia politikai leírását áttelelték a III-ba, a matematikai és fizikai földrajz elemeihez.

Ezekből látszik, hogy középiskoláinkban különösen a földrajz az a tantárgy, a melynek feladatával jelenleg közoktatásügyünk vezetői sincsenek teljesen tisztában s épen azért módosítják tantervét is olyan gyakran, a szerint, a mint a miniszter ur egyik vagy másik tanácsadója véleményét hallgatja meg. A tanügygyel foglalkozók egyrésze a földrajzot még mai nap is a történelem segéd tudományának tartja és azt kívánja, hogy azt a történelem tanára tanítsa, úgy, mint nem valami régen az előtt, midőn mint egyik tudósunk megjegyzi: *«a történelem tanára született geographus volt, az egyáltalán szintígy tanára volt a földrajznak, mint a hogy a francia király királya volt Navarrának is, a nélkül, hogy Navarrát bírta volna»* Ennek a nézetnek hódolt a jan. 11-én tartott miniszteri bizalmas értekezlet is. Mások úgy vélekednek, hogy a földrajz a természet tudományok sorába tartozik s tulajdonképen a geológiának, meteorológiának sat. van alárendelve s épen ezért a középiskolákban a természetrajz tanárával óhajtják taníttatni. Vannak végül, a kik a földrajzot külön, önálló

tudománynak tekintik s épen ezt teszik a gimnáziumi oktatás központjává (Frary).

Ha ezen különböző vélemények felett gondolkozunk, azon meggyőződés jutunk, hogy egy bizonyos mértékben mindenkiem igazva van. A földrajzot bizonyos tekintetben így is vehetjük, mint a történelem segéd tudományát, a mennyiben lényeges befolyást gyakorol a történelmi tanulmányokra. Igaz az egyetemes tanügyi bizottság által készített tanterv indoklásának következő állítása: *«Minden történelmi eseményt az időn kívül a hely határoz. A hely, hol valami történelmi esemény lefolyt, az szereplő személyeket is mint élő, eleven alakokat állítja élénk. Látjuk a színpadot, melyen az események lefolytak, a szereplő személyek jártak, működték, ez által a mult mintegy jelenlé, a múlt történet folytonosan történelemé válik előlünk.»* Azonban merveim kimondani nem lehet, hogy a földrajz csak a történelem segéd tudomány; mert hiszen az idézethez hasonló indoklással épen úgy be lehetne bizonyítani azt is, hogy a történelem a földrajz segéd tudomány. Amerika ismertetésénél pl. a benszülöttek szellemi képessége felett helyes és elfogulatlan ítéletet csak akkor mondhatunk, ha Mexiko és Peru régi műveltségére visszatekintünk. Ha valamely országnak vagy városnak olyan nevezetes történelmi multja van, a melynek emléke által a multat mintegy feleleveníthetjük, azt mindenesetre szükséges felemlitenünk. Ez atatt természetesen nem azt értem, hogy a földrajzot neveztes emberek szülőhelyeivel, esak és békekötések évszámaival s általában történelmi kuriozumokkal bőjtük tele; sőt azt sem, hogy egy-egy nevezetesebb helynél részletesen megismertessük az ott élt és szerepelt nevezetesebb emberek életrajzát. Ez már talságba esés.

✱ Azok véleménye sem állhat meg teljesen, a kik azt állítják, hogy a földrajz a természet tudományok egyik vagy másik ágának van alárendelve s annak mintegy szolgálója, mert ezen állítás épen olyan igazságtalan, mintha valaki megörösdítván a dolgot, merveim kimondja, hogy a természet tudományok állanak a földrajz szolgáltatában. Hibás mindkét állítás, már csak azért is, mert *olyan tudomány, mely csak is egy másik tudománynak segéd tana volna, nincs viszont minden tudomány lehet egy másiknak segéd tana.* Különösen áll ez a földrajzra és természet tudományokra, mert hiszen a földrajz tulajdonképen csak a természet tudományok megismerésodása után fejlődhetett kellőleg s állításait leginkább a természet tanulmányozásával lehet leginkább ellenőrizni. A föld különböző részein majdnem ugyan azos sziklanemekkel, ugyanazon kőzetekkel találkoznak; csakis a rajtok tenyésző növények és állatok különbözők a földrajzi övek szerint s ezektől függ minden föld övnek saját physiognomiája. Igazsága van Puschelnek abban, hogy *«a növények elterjedéséből sejténünk lehet, hogy mi sors ért az egyes szarus földeket, sziget csoportokat és szigeteket s hogy egyes földrajzi területekről tiszta képet alkothassunk, mindenesetre sükséges, hogy annak geologiai és éghajlati viszonyait, állat- és növényvilágát, valamint az ott élő emberek életét és működsét is kellőleg ismerjük.»* Másrészt azonban a földrajz segéd tudomány a természet tudományoknak. Ez deríti fel pl. azokat a törvényeket, melyek szerint az állatok és növények a föld egyes részein él vannak oszva. Ez ismerteti meg velünk azokat a feltételeket is, melyek bizonyos növény- és állatfajok fejlődésére megkivánatnak. Ez igyekszik kikutatni azokat az okokat, melyek az emberek letelepedésére, foglalkozására, természetére és szokásaira lényeges befolyást gyakoroltak. Általában véve azt mondhatjuk,

hogy a természettudományok fejlődése a föld életjelenségeinek vizsgálatával mindig lépést tartott.

A más véleményen levők szerint nem lehet a földrajzot önálló tudományként tekinteni, mert hiszen anyagának legnagyobb részét más tudományoktól kölcsönzi. Annyi bizonyos, hogy nincs egy tudomány sem, melynek annyi sok segédte volna, mint a földrajznak s bizonyára éppen ebből az okból indítványozták már többben, hogy a földrajz tényleg a gimnáziumi oktatás központjává.

A földrajz feladatáról s a tudományok között való helyzetéről fennálló különböző vélemények eredményének kell tekintenünk azon kevés figyelmet, melyben e tudomány eddigelé a gimnáziumi tanításnál részesült. Ennek lehet tulajdonitanunk, hogy nemcsak a középiskoláknak volt ez eddig mostoha gyermeke, melyet egyik vagy másik édes gyermek szolgáljává tettek, hanem még az egyetemeken is alig gondoltak rá. Hogy ez így van, legjobban behozonyíthatjuk, ha felemlítjük, hogy az európai országok közül Angliában sem az oxfordi, sem a cambridgei, sem a londoni egyetemen nincs a földrajznak külön tanára; sőt még Németországban is, s mely pedig a földrajz-tanítását mintájának van elismerve, 9 egyetemen még ma sincs a földrajznak rendes tanára s a többi tizenkettőn is csak az újabb időben lettek a földrajzi tanszékek rendszeresítve. Hollandiában az állam által fenntartott egyetemeken, valamint Schweitban, a Zürichit kivéve, egy egyetemen sincs rendes földrajzi tanszék.

Bizonyára ezen eltérő vélemények okozták jórésben azt, hogy gimnáziumainkban a földrajz tantervét már eddig is több ízben módosították. Hisszük, hogy a vélemények elágazása egyik fő oka annak is, hogy a véleményünkben a földrajz tanításának jelenleg nincs meg a kellő eredmény. Hazánkban épen úgy mint más országokban is, ezelőtt politikai földrajzot tanítottak; mert az volt az általános vélemény, hogy a földrajz a történelem szolgálója. Újabb időben a tudományos földrajz alatt tulajdonképpen a fizikai és társadalmi földrajzot értik. A jelenleg módosítás alatt álló miniszteri, valamint a mi egyetemes tanügyi bizottságunk által készített gimn. tanterv, a multtal szakítva, az alsóbb osztályokban szintén a természeti viszonyok alapján kívánja a földrajzot taníttatni. A miniszteri tanterv szerint *«a földrajzi tudomány tulajdonképeni feladata, hogy mutassa ki: mennyiben függ az emberiség művelődése a népek társadalmi s állami állapota a lakóhely természeti viszonyaitól, hogy derítse fel ezeknek hatását az egyes nemzetek történelmére s viszonyosságaira. Ez értelemben átkidálja a nézetet a természeti s történelmi tudományok között, minthogy tárgya, a föld, közös színhelye egy a természeti erők működésének, mint az emberi nem munkásságának.»* (Vége köv.) Buza János.

Töredékes megjegyzések a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából.

(Folytatás).

E lapokban *Bodrog* a miniszteri jelentést taglálván, általában vet ábról egybe egyméleny adatot. Nézzünk mi is egyet-kettőt. Ott van a tanóramulaszások statisztikája. A miniszteri jelentés szerint legmagasabb a lekemulasztás az ev. reform. középiskolákban. Nem vonjuk kétségbe, még azt a lehetőséget sem vetjük fel, hogy egyik tanintézet kimutatása lehet öszintébb, mint

a másiké; elfogadjuk, hogy valamennyi egyiránt pontos és megbízható; de érintünk csak egy, sem Bodrognál, sem a miniszteri statisztikusnál számba nem vett, mégis tényező körülményt. Gondoljunk egy képzelt — valahol talán valósággal létező — ev. ref. gimnáziumot. Van ennek, tegyük fel, kerek számmal 250 rendes növendéke, ezek között esetleg 85 róm. kath., vagy 33 görög keleti és mintegy 28 mózes vallású; tehát összesen 146 más felekezetű növendéke. Mivel pedig az ev. ref. tanulóknak, az egy áldozcsütörtök kivételével, nincsenek a szorgalmi időre eső ünnepek: a tanítás tehát s vele az esetleges óramulasztások jegyzése szakadatlanul foly. Ellenben a róm. kath. növendékeknek esik a tanév szorgalmi idejére 8 ünnepnapok; a koronázás és 6 Felsegék neve napján a misézés, az év folytán többszörösen gyónás stb. miatti mulasztásai a legatyafiságosabb számítás szerint tesznek, abban a képzelt gimnáziumban, 10 napot; az állami iskolákban ellenben, hozzászámítva az igazgató által engedélyezhető 3 napot, mely szokást a ref. tanintézetek nem ösmernek, 12—15-re felemelkedhetnek. Ha már most 85 tanulóval csak a legszerényebb számot, a 10 napot veszzük: lesz 850 nap; ha egy napra csak 4—4 órát számítottunk (a VII. és VIII-ban van 6 is): lesz 3400 tanóra. Továbbá a 33 görög keletinek, ha — a mi ritkán történik — sátoros ünnepek a reformátusokéval öszen nem esnek, van miniszterileg engedélyezett 27 ünnepnapok. En számított 25-öt, ez 33 növendéknél 825 nap s 4 órájával 3300 tanóra. Végül a zsidó vallásúknak, szintén miniszteri intézkedés szerint, van 5 egész és 6 fél, tehát összesen 8 egész mulasztható napok; ez tesz 28 tanulóval 224 napot s így 896 órát. Összegezve már ez adatokat, a kérdéses tanintézetben, a 146 másfelekezetű tanuló mulasztás napját 1899 napot s azon 7596 órát. Ez pedig úgy a mulasztási napoknál, mint az óráknál annyira engedékeny számítás, hogy a napok száma könnyen megéíti a 2000-et, a tanórák pedig legalább a 8000-et. És e tömörked — magában véve egy gimnáziumra utíig elég — bár különben igazolt mulasztásokat, végre is be kell számíttanunk.

Bár nagyon untató, száraz dolog ez: menjünk tovább. Ne feleljük, hogy az állami, községi s természetesen a római kath. gimnáziumokban a katholicus, másfelekezetű tanintézetekben, az illető felekezet ünnepein a tanítás szünetelvény, e napokra, mint a rendes vasárnapokra, szintén esmének betegségi stb. mulasztások, de ezek természetesen nem számítattnak; míg ellenben az ev. ref. gimnáziumoknál a mulasztási százalékot hasonlóan fokozzák. A lelkiismeretes statisztikának erre is kellene gondolnia. Ha már csak egy ref. gimnáziumnál is a másfelekezetű tanuló óramulasztása ily szembetűnő különbséget idéz elő: alkalmazzuk azt a többi református tanintézetre is, s a jókaratú ítélo szemében bizonyára más színben tűnik elő a reform. gimnáziumok mulasztásának magas öszege. Van az államnak, talán kelletlen túl is, mindenre embere, van statisztikusa is bőven, az igazság érdekében jövőre számíttassa ki a nagym. miniszter úr, hogy hány másfelekezetű tanuló az ev. ref. gimnáziumokban? vétesse számba azok ünnepi, szertartási stb. mulasztásait s meggyőződik, hogy nem lesz oly kihívó különbség az ev. ref. gimnáziumok és a többiek adatai között. Ily előzmények után, természetesen, a miniszteri jelentésnek azon rovata, mely az egyáltalában leckét nem mulasztó tanuló arányát tünteti fel, szintén csak kedvezőtlen lehet a ref. gimnáziumokra. A hol ugyan 250 növendék közül 146 már ünnepei miatt többel-kevesebbet mulaszt, az egyáltalában nem mulasztók csak a kétötödöt képező reformáltak sorából kerülhetnek ki.

Íme, itt a csatlakozó hirdett statisztika részrehajlatlan igazsága!

Igenis, a statisztika elfogulatlanul alkalmazva s az adatok tényezőit lelkismeretes figyelembe részesítve lehet igaz tükör, de különben rettenetesen torzított mutat. Íme, a miniszteri jelentés a mulasztások számát egyedül az iskolai feyelemmel s a tanulók erkölcsiiségével hozza kapcsolatba; láttuk minő egyoldalúsággal.

Ha oly messze nem vezetne és egyéb ok is nem szólna ellene, nem kerülne épen nagy erőbe a miniszteri jelentés azon kimutatását is valódi értékre leszállítani, a mely azt az arányt tünteti ki, hogy míg az állami és az állam felügyelete alatti tanintézetekben a felsőbb osztályokban fokozatosan fogy a mulasztások száma, addig a reformáltknál épen a VII. és VIII. osztályokban emelkedik az rendkívüli mértékben. A statisztikus szerint, természetesen, itt is a feyelem hiánya a baj kútfeje. Nem a feyelemtelenség, nem a tanulók erkölcsi lazasága — legalább tudommal több helyen nem ez az ok — hanem más tényezők folynak be arra. Megérinthetném itt is, hogy ama többször említett gimnázium VII. és VIII. osztályaiban 57 növendék között van mindössze 13 prot., 25 róm. kath., 8 gör. kel. és 11 mózes vallású. Ily felekezeti arány mellett, a főntébi okokon, már szükség-szerűleg elő kell állania a mulasztási többletnek; habár azok a másfelekezeti tanulók különben a szorgalom és nemes erkölcs példányképei volnának is. Megjegyezhetnők azt is, hogy míg az alsóbb osztályokban a heti órák száma 22—25 — és az itteni sok mulasztás az állami iskolák feyelem ellen szólna — már a VIII.-ikban 31. tehát a mulasztások számának csak az ünnepek és betegségi esetek folytán is kényszerűleg emelkednie kell. Hivatkozhatnánk az ev. ref. gimnáziumaink növendékei tetemes részének szegénységére s emiatt, hozzájárulván az ifjú gondatlanság is, kivált zord időben könnyen előjöhök betegeskedésekre. Elmondhatnók mindent, sőt ismerünk gimnáziumot, melyben a minisztériumhoz beterjesztett statisztikai kimutatásban a mulasztások megokolásánál az efflele okok évek óta sorolják fel eredménytelenül; a statisztikus elsikkli felettők, sőt von, a mint látjuk, a merev számokból a ref. gimnáziumokra hátrányos következtetést.

Mi pedig tudnánk e hátrányos körülményből a statisztikustól eltérő következtetést is származtatni. Vegyük példánál azt az esetet, hogy egy osztályban van 18. esetleg 20 róm. kath. tanuló; tehát egy ünnepen ugyanannyi mulasztó; lehet-e akkor, midőn az osztálynak több mint fele az ünnep miatt, tehát igazolatlán távol van, kívánt eredménytől előhaladni? Nem azra kényszerít-e ez a körülmény a lelkismeretes tanárt, hogy az ilyenkor elvégzett tananyagra másnap tüzetesen visszatérjen s az előhaladás rovására behatóbban ismételjen? Valóban, kivált a prot. tanári pálya egyéb küzdelmei mellett megszivellendő volna mindez, de ennyit a statisztikustól nem várhatunk; azt azonban megkövetelné a méltanyosság, hogy belőlük ev. ref. gimnáziumainkra megrovó következtetéseket ne faragjon.

Bár szorosabban vett tárgyamtól messze távolodtam, legyen szabad mégis a miniszteri statisztikus egyoldalú eljárásának megvilágítására még egy pár, lehetőleg rövid észrevételt tennem. Csak mellesteg érintem itt a magaviseleti osztályozást, mint a mely tőlen a *kecsőbb szabályos* és *rossz* osztályzati jegyek osztogatásánál a ref. tanárok bőkezűbbek, mint az államiak. És, mert a gyermek és ifjú véralakta, kedélye, hajlamai végeredményökben itt és ott igen csak egyek, a természetes logika szerint az következnek, hogy tehát a reform. tanárok szigorúbb mértékkel mérnek. Ha már a szigorúságban — a mint

ezt a miniszteri jelentés általában igazolja — viszonyos érdem van, érdekes, hogy az összehasonlítás kitüntetni ugyan, hogy a ref. tanintézetek valamennyi között a legszigorúbbak, de a következtetés e részlettel a tollban marad; felelségből-e vagy talán azért, mert a végeredmény ezúttal nem az állami tanintézetek mellett szólna?

Nemkülönbön érdekes, hogy míg az állami iskolákban 1000 tanuló közül 441 a bukkantak száma, a reformáltknál addig — másokat mellőzve — már 514. A VIII. osztályban szintén 1000 tanuló közül bukkik az államiakban 52, a reformáltknál 75; az érettségi vizsgálatnál az állami tanintézetekben sikerrel végez 830, az állam vezetésé alattiakban 744, a reformáltknál csak 688; *jeles* eredménytel tette le az érettségit 15-5%, az állam vezetésé alattiakban 11-2%, a reformáltknál 11-1%. Hát mire tanítanak ez adatok? Bizonyos dolog, hogy az osztályozás — tapasztalat szerint még ugyanazon egyennél is — az osztályozó tanár subjektívításától függ mindenhol és mindenkor, annyira, hogy összevágó eredmény csak azon, egyébként lehetetlen esetben volna gondolható, ha mindenütt ugyanazon egyének osztályoznának; különben: quot capita, tot sensus. De ezen tapasztalat mellett, a legszárnyabb igazsággal is, csak azt mutatja a statisztika, hogy végre is minden irányban az ev. ref. gimnáziumok osztályozás legszigorúbb. Miért tehát mégis az ev. ref. gimnáziumok és tanáraik ellen a soha nem szűnő, a már borszantosan túlmenő kisebbítés és korholás? Igazán az ev. ref. magyar gimnáziumok sorsa nem egy részben hasonlít a család mostoha gyermekekéhez. A mostoha gyermek jutalmja; a dologból az izaszto, a kenyeről a héj, a ruhából a rongy, a beszédből osztályrésze a pirongatás és szidalom; a mosoly a kedvencé s ennek vétségért is amaz a bűnbak. Nem kérjük hibáinkra az elnevezést, nem mellátlan kegyelmet, legfőkébb hiányunkra — javulni, tökéletesedni akarunk — egy kevés jóakora kiméletet, küzdelmeink díjában egy kevés buzdítást; de az igazságok mindenesetre megvárhatjuk.

(Vége köv.)

Futó Mihály.

— 3 —

TÁRCZA.

Az „Üri ima“ oimkérdése s alkalmilag egy pár adat ez imára vonatkozólag más tekintetben is.

(Vége).

Bevégezve rövid vizsgálódásomat az „Üri ima“ történeti, protestáns és ösmagyar *jogosultsága* feletti szabad legyen meg, igéretemhez képest, alkalmilag egy pár adatot emlékezetbe hoznom azon érdekesebb kérdésekre vonatkozólag is, a melyek ez imát illetőleg, egyszerű-mászor tüzetesebb vita tárgyát képezték.

A legelső, sokszor megújult vita, ez imának *tartalmi eredetiségére* vonatkozik s azzal a kérdéssel foglalkozik: egészen új, eredeti keresztény gondolatokat közöl-e ez imában Jézus, vagy pedig inkább csak az előtte már ismeretes, de az általa hirdettet elvnek megfelelő gondolatokból szerkesztette azt mintogy *össze*?

Schöttgen, Vstringa, különösen *Lightfoot*, hírneves exegeták, hosszas fejtegetéseket írtak annak behatóvizsgálására, hogy az Üri ima tartalma nem új s annak részletei nem a Jézusnak eredeti gondolatai, hanem ő azokat részint hírneves zsidó íróktól kölcsönözte, részint közösségesen ismert héber információból merítette és pedig határozottan abból a célból, hogy ily módon is megmutassa azt, hogy ő nem azért jött, hogy a tör-

vényt elrontsa, hanem hogy betöltse azt s rámutasson ezáltal is a keresztény vallásnak, a tiszta héber vallással való összefüggésére. *Light/foolt* például állítja, hogy az imának eme megszólító részlete: „*My Átvánk, ki az égben van, vagy, Maimonides* sic nobiscum emlékeztet: „*Pater noster, qui es in coelis, sic nobiscum agas, sicut promisti per prophetas*” (L. Maimonides: „Tephilloth”); az a kérés: „*Legyen meg a te akaratod, Elieser* rabhitól származik: „*Voluntatem tuam fac in coelis et dato quietem spiritus timentibus te in terris*” (L. Babyl. Berach); ugyanezen rabbitól származik lényegében ez a kérés is: „*A mi mindennapi kenyérünket add meg mindkünk ma is,*” mondván: „*Sit beneplacitum tuum, ut des unicuique, quod sufficit in alimentum*” (L. Babyl. Berach); végre ez a kérés: „*Szabadíts meg minket a gonosztól*”; ugyancsak *Light/foolt* egybevetése szerint, egy *Juda* nevezetű rabbi imájából van kikölesbőzve, a mely ima latin fordítása így hangzik: „*Sit beneplacitum tuum, ut liberet nos ab inprudētibz et impudentia, ab homine malo, et ab concursu malo, ab affectu malo, a socio malo, a vicino malo, a satana destructore, a iudicio duro et ab adversario duro*” (L. Babyl. Berach).

Light/foolt eme nézetét aztán különösen *Wettstein* tette a magáévá, a ki már határozottan állította, hogy az egész *Úri ima* héber ima-forrásokból van szerkesztve, mondván: „*Tota haec oratio ex formulis Hebraeorum concinnata est*”¹⁾. *Neander* és kivált *Fritsche* voltak azok, kik e felvetel ellen hevesen küzdtek s igyekeztek behíynyítani, hogy Jézus imájától, a tartalmat illetőleg az eredetiséget még azon esetben sem lehet elvitatnunk, ha abban egyes kifejezések talán hasonlítanak is a kiválóbb zsidó tudósok által készített imákban előforduló kifejezésekhez. Annyi mindenesre tény, hogy már az az itt feltüntetett alkalmazkodás, Jézusnak nagy-mervű tanítói bölcsesége mellett tesz tanúságot, s még ha az imának minden egyes szavát másoktól kölcsönözte volna is, az egész olyan alakjában és szerkezetében, a mint az ma ismeretes előttünk, bizonyára példányoszerű ima marad mindenkor a keresztény ember előtt.

Egyébiránt az imának *szervezetére* nézve is eltérésekkel találkozunk. Tudjuk azt, hogy minő különbség van e tekintetben a *Máté* és *Lukács* szerinti evangéliumban közölt alak között. Történeti adataink szerint, az imának ez a befejező részlete: „*Mert tiéd az ország*” a kereszténység három első századában, nem igen volt ismeretes, vagy legalább nem használtott az és *Tertullianus, Origenes, Cyprian*, csakugyan a Lukács szerinti evangéliumban előforduló alakban használják azt; sít ilyen megrövidített alakjában fordul az elő a *Máté* szerinti evangélium *régibb kézirataiban* is; a mire támaszkodva tehát, elfogadható hiteltességgel mondhatjuk azt, hogy az ima eredeti, tehát inkább jézusi alakja, a kezró doxologia nélkül való rövidebb alak, a mely doxológiáról már *Bengel* kimutatta, hogy az csak a *egyedik század* közepe táján toldott az imához. Ehez hasonló nézetben van e pontot illetőleg *Griesbach* is, midőn erre vonatkozólag ezeket mondja: „*Circa medium partum saeculum Doxologia jam existit in graecis codicibus, saltem nonnullis, unde et Chrysostomo et Gothico interpreti innotuit. Byzantini climatis progeniem esse et Constantinopolitanis regionibus in alios demum provincias pervenisse, scite jam observavit Bengelius*”²⁾.

Ugyancsak régibb egyháztörténeti adataink tesznek az bizonyosságot a felől is, hogy az *Úri imát*, csak már látott, hívő keresztényeknek volt joguk, úgy a magános, mint a templomi istentiszteletnél használniok; nem ke-

resztyének és az úgynevezett *katechuménok* előtt egészen titokban tartott az. Ez volt aztán az oka annak, hogy az első keresztények istentiszteletében, az *Úri ima* kétszer is elmondattott ugyan, de míg a katechuménok is jelen voltak az istentiszteletnek bizonyos bevezető, előkészítő szertartásainál, addig a felmött hívek ez imát csak magukban, hallható szó nélkül mondták el, s csak midőn a katechuménok már elfovertak a templomból, mondatott el az hallható szóval is. A némely felekezet istentiszteletében, mai napig is megkülönböztetett „*csendes és hallható Miatyánk*,” ettől az őskeresztény istentiszteleti szokástól veszi eredetét. Ez a szokás van például divatban a szász evang. egyházban is, a hol az egyházi rendtartás értelmében, az exordiumra következő énekvers elénekélése után, a predikáció előtt, tartozik minden gyülekezeti tag egy „*csendes Miatyánkot*” elmondani. Ez magára a predikáló lelkészre nézve is kötelesség, annyival is inkább, mert mint *Calveor* indokolni igyekszik e rendelkezést, a predikálással járó lámpaláz ellen nem igen van hathatósabb szer, mint egy-egy *Miatyánknak* elmondása³⁾.

Épen az *Úri imának* tartalmi kiváló volta és Jézustól való származása, különösen pedig magának Jézusnak azon utasítása miatt: „*Mikor imádkoztok, így szóljatok*,” eleitől fogva vita tárgyát képezte az is: vajjon szabad-e a keresztény embernek, akár magán áhítatoskodása, akár a gyülekezeti istentisztelet alkalmával, az *Úri imán* kívül, más imát is használnia? Az őskeresztény egyház istentiszteleti gyakorlata világosan azt bizonyítja, hogy bármennyire tiszteltben tartotta is az *Úri imát* és bármennyire példányoszerűnek tekintette is azt, a mellett még más imákat is felvett istentiszteleti rendtartásába, annyira, hogy a különféle természetű imák mellett, még az úgynevezett *Judás* vagy *Átok-zsoltár* is ott szerepelt a CIX. Zsoltár tartalmával. *Basilius* volt az, ki az *Úri ima* mellett, minden más imát haszontalan feleslegesnek jelentett ki; de eme nyilatkozatának meg is adta az arát, mert, mint istentelen eretnek, 1118-ban megégettetett. Az úgynevezett *Messalianusok* vagy másnéven *Bogomilek* felekezete, az *Úri imán* kívül más imát ma sem használ s nézetök szerint minden más ima elmondása „*merő istenkáromlás*.”

Az *Úri ima elmondásához*, a régibb egyház szokásai szerint, különféle cerimóniák voltak kötvé. Ilyenek például, az elmondást megelőzőleg, az *Atya, Fiú, Szentlélek* tiszteletét kifejező háromszori alázatos meghajlás vagy épen letérdelés; továbbá a hármas keresztvetés s ezzel összekötvé a letérdelés. Az istentiszteleti cselekvények rendtartásában ezen imára kerülvén a sor, annak elmondására különböző jeladással hívatnak fel a gyülekezeti tagok, a minők a csendes vagy épen harangozás. Hihetőleg erre a szokásra vihető vissza a német egyesült protestáns egyházban az, hogy midőn valamely templomban az *Úri imát* mondják az ott áhítatoskodó gyülekezeti tagok, azon időre a harangok is szólnak.

Az a szokás, melyszerint mi, magyarországi reformátusok, némely rendkívüli istentiszteleti cselekvénynél, például az úrvasorosztás alkalmával, az *Úri imát*, az azt megelőző imához csatoljuk, olyformán, hogy ez esetben ez képezi mintegy a már előbb elmondott ima kiegészítő részét és záradékát, határozottan *Calvintól* származik s nálunk igen korán divatba jött. A *Szenci Molnár Albert* által kiadott bibliához esott rövid szertartási utasításokban már nyomaira találunk ennek az átvett szokásnak.

Mitrovics Gyula.

¹⁾ L. *Wettstein*: „*Novum Testamentum*,” 323. lap.

²⁾ L. *Griesbach*: „*Comment. critic.*”

³⁾ L. *Calveor*: *Rituale*.

KÖZÉLETÜNK.

Az ungi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Az ungi egyházmegye, február 15—16. napjain, Kis-Dobronyban tartotta meg tavaszi közgyűlését. Makay Dániel, esperes és Kovács Károly, egyházmegyei gondnok elnöklötte alatt.

A közgyűlés előestéjén először is az aljegyzői és egyházi tanácsbírói hivatalra beadott szavazatok bonntattak fel. Az aljegyzőséget a két jelölt közül *Homokony Antal*, kis-geocsi lelkész nyerte el; a tanácsbíroságra szűkebbkörű új szavazás leend.

Ezután az egyházlátogatók jelentései olvastattak fel. Örömmel hallottuk, hogy a vallásosság, az egyház ügyei iránt való érdeklődés nemcsak szavakban, hanem tettekben is szépen nyilatkozik; az egyházi magtárak folytonosan szaporodnak, s itt-ott a többé ki nem adható magtár-kamatból nyert összegek már is szép tőképénzt képeznek. A jó rend és béke csak egy helyen hiányzik, de rövid időn ott is helyre lesz állítva.

15-én, reggeli istentisztelet végeztével, Makay Dániel, esperes buzgó imája után, Kovács Károly, egyházmegyei gondnok nyitotta meg a gyűlést — mint rendesen — egyházi életünk nevezetesebb eseményeire kitérjeszkedő magvas beszéddel. Abból indult ki, hogy az önkormányzat, a kormányzásnak eme legfelső és legfontosabb közelesekkel jár: elítelte a panaszokadást és a napi sajtóba is átvitt örökös sopánkodást. Felre — mondá ő — minden panaszszal és sopánkodással: az a tehetetlen gyvaság tulajdonja. Lépjünk a cselekvés tereire, segítsük magunkat s Isten is megsegít! Népvünkben megvan a jó-akarát, csak tudni kell vezetni s el kell találni szívéhez a kulcsot. Nincs oly egyház, melyben egy-két értelmű, jóra való egyén nem találkozik. En már régebben is és többször reámutattam az oncségly egy nemére, a *takarékmagtárakban*; utalásomat igazolják azon helyesen kezelt magtárak, melyek a lelkészi díjazást már is elbírák s felmentik a lelkészt és híveit a behajtás kelle-mellenségeitől; de igazolja az enomé országosan megindított s a magyar kormány által is támogatott *hitel-szövetkezeti mozgalom*. A kettő között csak az a különbség, hogy a *hitel-szövetkezet* apróbb pénzbetétek, a *takarékmagtár* apróbb terménybetétek és hitelezéseken alapul. Minden egyházi magtár egy hitelszövetkezeti tőke s előnye az, hogy a betétek könnyebben teljesíthetnek terményben, mint készpénzben, s elvégre pénzbeli hitel-tőkévé alakíthatók. Nem áll az, hogy kölcsöne drága, mert az életművek árhullámsza mellett az egyszer magasabb, mások alacsonyabb árfolyam egymást kiegyenlítő, és ha szinte ki nem egyenlítő is, a kamat az egyháznak jövedelme, nem az üzérnek. Az sem áll, a mit egy rosúl kezelt és ellenőrzött egyházmegyei takarékmagtár esetéből felhozni szoktak, hogy megrontja a kölcsönzöket. Az megtörténhetik minden korszónál, ha a kölcsönző, a kamatot nem fizetve, az adósságot összehalmozdóni enged; bukása pedig csak azon esetben lehet, melyben a pénzintézetek megbuknak, ha t. i. gondatlanul vagy roszelelkűleg kezeltetnek; s midőn hivata van megalapítani az egyház jölétét s a segélyre szorulóknak azon megnyugtató öndatodást biztosítja, hogy van alap, a mihez bizalommal fordulhatnak; ugyanakkor előmozdítja a takarékoságnak és szorgalomnak nem utolsó becű erényét.

Felhasználom ezen alkalmat, hogy szívókre kössém úgy az egyházi előjáróságoknak, mint különösen a nagyon tisztelt lelkész uraknak, hogy a hol még ily magtár nem léteznék, ottan azt, esetleg az említettem *hitel-szövetkezet*

megalapítani, a megalapítottnak rendes kezelését vezetni el ne mulasztják; ha a kezdeményezést másként nem eszközölhető, egy pár hold föld, *feles vetésre*, mindenütt kapható. Hasson át mindnyájunkat a kötelesség érzete és öntudata; különösen minket, kik erre még lettek eskü által is köteleztük magunkat. Minden kezdet nehéz, de nem kell feledtünk, hogy a kötelesség magában foglalja az aldozat-készséget, s míg egyrésztől a jól teljesített kötelesség tudata magában hordandja az önelégültség boldogító érzetét, jutalmul a jövő áldani fogja emlékeztetünk.

E köztetszéssel fogadott buzditó szöveget nyomban követte Makay D., esperes programmszerű s mindenki szivigható beszéde, mely, hogy fennmaradjon s a vallásosság és egyház iránti szeretetnek mindenkor éltező forrása legyen, esperes felkérte annak leírására és átengedésére. *Somrády I.*, tanácsbíró pedig nyomban ígérte telt, hogy azt sokszorosítottani s minden egyháznak megküldeni kedves kötelességnek ismerend.

A közgyűlés nevezetesebb tárgyai a következők voltak:

Az Orémus Dániel, salomani lelkésznek Nagy-Dobronyba lett megválasztatása által megüresült salomani egyháza Szűcs István, batfa-pallói lelkész; ennek helyére pedig ifj. Virág József, segédlelkész; a pinkói egyháza Keskeméthy Benjámin, nyaradi lelkész; a helyére pedig Keskeméthy Lajos, segédlelkész lett elválasztva. E választások a törvény szigorú megtartása mellett történtek; azok megerősítettek.

Egyházmegyeink a csekély népességű lúcskai tő egyház tanítóitá eddig 100 frral segélyezte, de a presbyterium, nyugdíjazott tanítója helyére még így sem remélt jó tanítót nyerhetni; ezért a segély felmérésén folyomodott; végre midőn most az egyház 60 frral tanító javítá díjleveget, egyházmegyeink is 20 frral többet, tehát 120 frral adand segélyül; az ekként megjavított díjleveget Soltész Károly, sárospályankai tanító hivatt meg, ki a meghívást elfogadta s ez meg is erősítetett.

A *szalmenci* egyházbán a lelkészi föld adójának fizetése az egyháztagok által már régebben megtagadtattott, gondnok és presbyterium lemondott; s bár egyesek 50 frr büntetés-pénzt is fizettek, mégis több éva át sem gondnok, sem presbyterium nem volt. E rendetlen állapot most már megszűnt, az egyház magát a törvény szerint szervezte, az adófizetése alap jelöltet; az egyházi szükségletek fedezhetése végett az egyház tagokra méltányos adó vetetett ki; de minthogy ez az évi szükségletek fedezésére nem elegendő; az egyház részére évi segély kiesszőlése ígértetett.

A főtiszteletű egyházkerületre is felebbezve val viszkoi vallásitanítás ügye végre kielégítő megoldás nyert.

A putka-helmeci egyház végre-valahára új lelkész-lak építéséről gondolkozik, s minthogy az eddigi helyiség igen alkalmatlan, új s célszerűbb belhely megállapítás küldöttségre bízott. Az építkezésre segélyt nyertek.

Batfa, hol a templom alatt levő sírbolt miatt — melyben az oly sokak által áldott Horváth Simon és Mária porai nyugosznak — a templom falai megpredezték s a torony a templomtól elvált; a sírbolt-alapból 250 frr segélyt kapott.

Szabó József, népiskolai választmányi elnök, a kör-látogatók jelentéseiből szerkesztett előterjesztését felolvasta. E szerint egyházmegyeinkben 5 kintő, 14 díszretes, 12 kielégítő és 4 gyenge iskola van; 4 iskoláról a jelentés hiányzik.

*) Egy példányt mi is reménylünk.

A tanítók szorgalmát feltüntető eredménye eszre-sleg köröztetni rendeltetik.

A gyenge labon álló iskolák meglátogatását s lehető rendezését nagyt. eszperes úr vállalta magára.

A tanköteles gyermekek közül 220 nem jár iskolába, a mi a mult évi kimutatáshoz mérten öröndetes haladás. Rosz tanítólak van 3; a tanterem még sok helyen nem törvényszerű. Iskolai alap csak 4 helyen van. Rendezett faiskola van 7, rendezetlen 12, nincs 20 helyen.

A bolyfalyi iskolának a nagyméltósági vallás- és közoktatásügyi minisztérium 27 ft értékű tanszert adományozott, a mi öröndetes tudomásúl vétetett.

A Horváth Maria-alap kamatja a segélykérők részére kiutalványoztatott. Csak az ilyen segélykéréseknel látható azon nagy nyomor, mely alatt egyházak, lelkesek, tanítók nyögnek, midőn őszintén feltárja sebet mindenki, mert reménye van, hogy az enyhítteti fog. Tökéletes gyógyulást ez alap sem adhat. „A 150 éves harangköltő” szerzője eléggé feltárta a lelkesek bajait; hát még a nagyobb szegénységgel küzdő tanítók- és egyházaknak mennyi a szükségök!

Levő őszi közgyűlésünk *Jenken* leend.

Bacsok Sámuel,
c. m. allegyész.

KÖNYVBIRÁLAT.

„Homeros philosophiája.”

Az Iliásból és Odysseából egybeállította s elmélkedéseivel kísérte Ferenzi Gyula, dévái realiskola tanár. Szinte Gábor, tanár új rajzával. B-pest. 1887. 241+III. I. A szerző tulajdonja. Balji ára 2 f.

(Vége.)

A mű tárgyalási módszere tehát nagyon könnyen ferde helyzetet teremthet a művelt nagy közönség nagy részénél Homerosra nézve, mégpedig azon nagy közönség nagy részénél, a melyet aligha lehet, Horatiussal szölvá: helua multorum capitum nével illetni. Pedig oly nemes buzgalom és komoly törekvés mellett mindez könnyen elkerülhető volna, ha egyszerűsind a philologiai kérdések tárgyalásánál manapság egyedül helyes és célszerű eljárásmodot választja, a midőn aztán egyszerűsind a szak-közönségre nézve is, nagyon becses eredményeket mutathatott volna fel; mert nem kell hinni azt, mintha a művelt nagy közönség s a szűkebbkörű szakközönség igényei ilyenmű kérdések tárgyalásánál a classica-philologiai irodalom körében valami nagyon eltérők volnának. Ily fejtetések tartalmazó művekben az alkalmas módszer követése mellett a szellemet fárasztó tudákos nehézségek elkerülése, a könnyű, világos stílus, szép forma: ezek könnyen teremthetnek olvasó közönséget irodalmunk ez ága számára, kivált ha még egy-kissé több hajlandóság is volna a tanulságos és élvezetes művek vételére, a művelt közönség azon körében, a melyben erre a mód megvan. S ez az olvasó közönség ily körülmények között annál is könnyebben előállhatna, mivel művelt nagy közönségünknek alig van tagja, a ki még a legnagyobb szakképzettséget, vagy legalább igen széleskörű olvasottságot igénylő philologiai dolgokban is egészen otthonosnak ne képzelné magát. Lehetetlen, hogy az ilyen szakkérdéseket könnyű, világos stílusba tárgyaló művön két kézzel ne kapna.

Itt van már helye annak, hogy azon classica-philologiai dolgok tárgyalásánál követendő eljárásmodról szölvák, a melyek közé tartozik a kezünk közt levő mű tartalma.

Egy régen letűnt korszak emberei gondolkozása módjának ismertetésénél, az író igen könnyen esik abba

a hibába, hogy a maga kora embereinek a gondolkozásában követett sajátos eljárása módját átruhazza a régen letűnt korszak embereire is. Így a modern kor embere nagyon hajlandó az abstractióra s ezzel összefüggésben a rendszer-gyártásra. Ez azonban, ha az antik-világ kitűnő eleműveit figyelmes szemmel vizsgáljuk, régen nem volt meg ily mértékben s annál csekélyebb mértékben volt meg, minél messzebb haladunk a mi korunktól visszafelé. Ennélfogva alig lehet yaskosabban anachronismust még csak képzelnis, mint ha valaki Homerosnak, a midőszámításunk előtt körülbelül kilencedfél századdal élt költőnek világnézetét, valamely modern rendszer keretében zárva, ennek álláspontja szerint akarná méltatni. S e részben, például ép oly hibás volna az, a ki Bentham, mint az, a ki aquinoi Tamás álláspontjára helyezkedve, igyekszik eljárni. Az elfogulatlanág, hogy mindent a maga helyén s a maga korának keretében tudjunk méltatni, a tudományos szellem legfőbb ismertető jele. Erre az elfogulatlanágra, egy philologiai kérdésekkel foglalkozó író, már tárgya természeténél fogva is, mindenkéfelett kötelezve van.

Ebből kifolyólag tehát mit kell cselekednie annak, a ki egy régi költőnek, éppen Homerosnak, világnézetét akarja ismertetni? Semmi egyebet, mint azt, hogy vegye kezébe annak műveit s minden egyébtől elvonatkozva, pusztán és egyedül ezek alapján emelje ki mindazon vonásokat s fejtegesse mindazon részleteket, a melyek arra szolgálnak adatokul, hogy egy költő, már ő előtte letűnt korról szölván, hogyan fogja fel az embert, mikép rajzolja istenét s hogyan gondolkozik az emberi élet legfontosabb kérdéseiről; szölvá: miképen tükröződik a Homeros szellemében, korának vagy annak a hősöknek, a melyet rajzol, érzéki és érzékleteli világa. S ekkor aztán, ne féljünk, igen szépen elő fog tűnni az is, hogy mi az, a mivel Homeros az emberi művelődés állandó, örök érdekeinek tett szolgálatot. Igaz, hogy az emberi szellem ahöz képest, a mint a műveltség mind többleddalví és mélyebb válik, a haladás folyamán szerzett eszközei segélyével mind mélyebben képes behatolni a régi irodalom termékeibe. De ha már ennek folytán, minden kornak megvan velök szemben a maga műveltsége sajátosságának, fejlettsége fokozatának megfelelőleg, a maga sajátosságosan módosult álláspontja, ez csak azt jelenti, hogy a szellem magyarázatuk, fejtegetésük közben mind többleddalvíl működik, tartalmukba mélyebben és mélyebben hatol; de nem arra szolgál jelszölvá, hogy egyik vagy másik modern irány- vagy felfogásmod zászólvívőjeül tegyük meg s a helyesekünk eladni vagy szépitni azokat az oldalakat, a melyeket talán valamely más modern irány szempontjából meg lehetne támadni, ekkép — egészen sajátosságosan — védelmünk alá fogadjunk egy oly költőt, a ki a legfőbb bírónak, az időnek kritikáját már diadalmanus kiállotta s a ki a „vetustatem pertuli” büszke jelszöt hordozza homlokán.

A mi végre a Homerosból tett magyar idézetek megválasztását illeti, úgy látszik, hogy e sorok írója, a mű szerzőjével nincs egy véleményen a műfordító elvek tekintetében. A műfordításnak, igenis, kötelessége az eredetnek hangját, színezetét is áthozni, ha lehet; de ez a közvélemény a nemzeti geniura, az anyanyelv mindennél fontosabb jogaira és érdekeire való tekintetből soha, semmi körülmények közt sem terjedhet odáig, hogy idegen szépségek címén, idogenszerűségeket plántáljunk át irodalmunkba. A fordító kötelessége mindenesetre a hűség, de erre nemcsak az az iránt a nyelv iránt vagyunk kötelezve, a melyről fordítunk, hanem főképv s különösen az iránt a nyelv iránt, a melyre fordítunk. S ez aztán azt szabja elönlökbe, hogy míg az

idegen nyelvi törvényei a magunkéval teljesen egyeznek, fordítsunk szóból-szóra; de mihelyt nem egyezik — pedig ez az eset mily gyakran fordul elő az ó-kori nyelvekből való fordítás közben — az idegen nyelvek tüstént hátat kell fordítanunk s kizárólag a magunk nyelvre törvényeit kell tekinteniünk zsínórmértékül.

A műben, ismétlem, sok szép dolog van elmondva s vannak benne szépen írt lapok; azonban attól tarthatni, hogy a fejtegetéseiben követett eljárás mód s az imént fejtegetett irányelveknek figyelmen kívül hagyása miatt, nem lesz képes közművelődésünkre oly mély hatást gyakorolni, mint a minőre tárgyánál s a benne ez írat nyilatkozó nemes lelkesedésnél fogva különben íratna volna.

— 2 — Zsoldos Benő.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Tatár Mihály*, pütrgyi ref. lelkész, folyó hó 21-én meghalt. A meghaldogult egyike volt azoknak, kik zatljanul munkálkodtak s nem keresték a feltűnést. A lelkézi hivatal bensőségeitől áthatva, egyedül hivatalának élt s kevés világi boldogséggal rendelkezett. A kélhelheten halál élte javában, 52 éves korában ragadta el a még munkabíró férfit s hagyott nagy üreséget özvegye s 6 gyermeke szivében. Nyugodjék békeben! *Zsoldos Aladár*, Zsoldos Benő, sárospataki tanár egy-éves kis fia, hosszabb szenvedés után, szintén elhunyt, folyó hó 24-én. Öszinte részvétellel osztozunk a bánatos szülők igaz gyászában.

— **A vallás-és közoktatásügyi minisztérium költészetének** részleges tárgyalásában leginkább az ellenék vett részt. A *tudomány-egyetem* kérdésénél kifogásolták a tanárok esekély irodalmi munkásságát, a tanpénzekkel való visszaélést; egyes szakok túlnépességet; katolikus részről pedig az egyetem szabad irányát, a katolikus alapoknak az állami segéllyel való össze-zavarását kárhoztatták. A *műegyetemen* visszaélések beleyezték a rektorság állandóságát s kívánták, hogy a rektor ott is — mint a tudomány-egyetemnél — évenként választassék s hogy a gazdasági tantárgyak is előadassanak. A *középiszkolában* a magyar szellemnek megfelelő oktatást sürgettek; tehát elítélték a régi alapon nyugvó s német-eredetű tanrendszert; a latin és német helyett kívánták a francia nyelvnek s a természettudományok, általában a reáltantárgyaknak nagyobb terjedelemben leendő tanítását. Önálló, nemzeti irányú középiskola — ez volt az ellenék jelszava. A miniszter aztán megkérdezte, hogy mit kellene kihagyni a már is túlterhelt gimnáziumi tantervből (felkiáltások: a görögöt!), hogy az ajánlott tantárgyak felvétsenek s bár ő maga is híve a reális oktatásnak, a gimnázium classicus irányát megóvándónak véli. A túlterhelést — a mit szintén emlegettek — ő a *tanárokban és nem a tantervben keresi*. Akadt olyan is, ki elítélte a francia nyelv és nép iránt kifejezett rokonszenvet s a német nyelv és német irány mellett kardoskodott. (Zichy Antal). Fejlessy Ferenc a képzőművészet történetének, mint az izlés nemesítésére s a képző erő tisztítására szolgáló eszköznek, követelt helyet a középiskolákban. A protestáns iskoláknak alig akadt szószólója. De mégis! *Kiss Albert* pártját fogta a mi csonka gimnáziumainknak, mint a melyek a nemzeti szellemnek — még hiányos felszerelés mellett is — hamisítatlan védvára s ugyanó tiltakozott a felekezeti szellem felébresztése s az egyetem katolikus jellegének emlegetése ellen. A *népiszkolánál* szintén a túlterheltséget s a tankönyvek által való tanítást ítélték el s követelték a nyugdíj-tör-

vény revisióját. A miniszter kész volt minden jó tanácsot szívesen fogadni s az ígéretekkel sem fősvénykedett, jóllehet tudta s tudja, hogy a jelenlegi körülmények között az oktatásügy emelésére keveset tehet. Az egész közoktatásügyi vitában alig volt valami tartalom. Közoktatási bajainknak — úgy látszik — kevés alapos ismerőjével diszekedhetik a magyar parlament.

— **A theologusok tanítóképesítése** érdekes húzáskodás tárgyát képezi a «Debreceni Prot. Lapban.» A szerkesztő indította a vitát, kicsinylőleg nyilatkozván azokról, kik még ma sem látják be, hogy a theologus nem nélkülözheti a tanítói diplomát. Az eredmény az, hogy most erős ellenélek próbálják kicsavarni kezéből a fegyvert. Nem avatkozunk a mások házi dolgaiba; de miután legközelebb vádként említi egyik vitázó — *Kiss Bertalan*, keéri lelkész — hogy egyházi lapjaink a kérdéses újítást, minden érdekessége dacára, meglehetősen közönyvvel nézik, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy e tárgyban a *Sárospataki Lapok*, már 1884-ben határozott állást foglalt (l. a 39. sz. l.); állítván, hogy «a népoktatásügynek a papok által irányítására a tanítói oklevelet szükségesnek el nem ismerhetjük;» a *népiszkola által felmutatott siker megítéléséhez a külön diploma egészen felesleges. A pap, ki mint theologus, megsokta már, hogy maga is sokszor és sok oldalról megítéltesék s ki az önálló itélet gyakorlásában is szerzett már bizonyos illetékességet a mások megítélésére s a ki neveléstani, katechetikát s több bölcsészeti tantárgyat hallgatott s azokból részint colloquált, részint pedig oklevelet is szerzett... no az ilyen készűltség egyén, mindig elégé hivatott lehet a népiszkola dolgának megítélésére. Nem a tanítói munkát és a tanítói diplomát kicsinyeljük — mentsem Isten! — hanem csak azt nem ismerhetjük el, hogy a tanítói kar egy részének elégedetlensége elég ok volna arra, hogy theologusaink ő mialtko diplomaszerezésre kenyserítessenek. Három diplomaszerezés igen nagy ár volna egy sükk jövedelem! A legelőbb, a mi e tárgyban a theologusok terhére tehető, az, hogy a nevelés-és oktatásban a külföldi vissza tárgyai közzé sorolattik.» Ez volt a «Sárospataki Lapok» nézete a theologusok tanítói diplomájára. Ez a kérdés már nálunk elévült s a «Debr. Prot. Lap» házi ügyévé lett s ez eléggé érthetővé teszi u. n. köznyösségünknek.*

— **A concordatum és a franciák.** A francia képviselőháznak a concordatum kérdésében kinevezett bizottsága 11 szóval 9 elemben ajánlja a kamarának a concordatum felmondását; tehát az egyháznak és államnak egymástól való teljes elkülönzését. A létező viszonyok között — mikor a pápa a németek kezét szorongatja — kevés a remény az ajánlat elfogadására.

Pályázat.

A *tiszáninnem* ev. ref. egyházkerületben, a *tornai* egyházmegyéhez tartozó *jósvafői* lelkézi állomásra pályázat hirdettetik.

Az ehhez kötött javadalom (föld, rét, természetmennyek, bor, tűzifa, stola és bizonyos szolgálmányok) pénzértéke 497 ft 90 kr; és így a 4-ik osztályba tartozik.

A pályázni kívánók, pályázati kérvényeket folyó évi március hó 15-ig adják be nagyztszletű *Vajányi Lajos*, esperes úrhoz *Perkupán*, u. p. Szin.

Miskolc, 1887. febr. 20.

Kun Bertalan,

tiszáninnemi ev. ref. püspök.

1-1

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai előfizetéssel, egész évre 4 frt., (kiseb 2 frt. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábon petit sor (többször való közlésnél 5, egyszeriért 7 kr. sorja. Ezenkívül bélyegdíj) 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!» *Szerencsei Samu.* — «Indítvány az illetékegyenértéki adó kérdésében.» *Németh László.* — «A miniszteri bizalmas értekezletek és a földrajz.» (Vége.) *Buzs János.* — «Törődékes megjegyzések a közoktatásügyi miniszteriumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából.» (Vége.) *Futó Mihály.* — «Korunk iránya és teendői.» (Folytatás.) *G. Mihályt Ödön.* — «Vegyes közlemények.» — «Pályázat.»

Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!

Az egyházalkotmányunk mindenféle hitfelekezetenél egyik kiegészítő és fontos részét képezi a házassági jog, vagyis azon hatóság, melylyel a házások ügyei a házassági rendtartás, az akadályok, az összeadás, a magzatok törvényessége és a házasság felbontása tekintetében intézettek. A szerencsesőbb helyzetben levő s főleg az állam által kegyelt felekezetek a jogot eszoktatásul gyakorolják ma is; a magyarhoni ev. két hitfelekezet azonban másfél száz év óta annak csak foszlányait bírja, szinehagyott és formájából kiment rongyokat, melyekkel az, ki a többit elvitte, már nem tudott mit csinálni. És a mi nem kisebb baj, a hosszú kényszerállapot miatt oda jutottunk, hogy a jog hitsorsosaink igen nagy részének fejében is elhalványult, s egy részben a köztudatból kiveszett.

Úgy vélem azért, hogy szükséges egy rövid tekintetet vetnünk arra, a mi hajdan volt s a minek ma is lennie kellene.

* * *

A magyarországi reformatio eleintén erős hajlomot mutatott arra, hogy a házasságot főképp emberi és polgári oldaláról fogja fel, s szívesen vette volna kezdetben, hogyha az államhatalom részéről is hasonló felfogással s megfelelő intézkedésekkel találkozott volna. Ez azonban ilyesmire semmi hajlomot sem mutatott, a mit, ismervé a nagy befolyást, melyet reá a katholicismus gyakorolt s a háborús viszonyokat, melyek közt folytonosan saját lételéért küzdött, egészen természetesnek találunk.

A mint tehát az evang. két felekezet nálunk constituálta magát, nem késett a házassági jogot a maga egész mivoltában igénybevenni és gyakorolni. E részben akkori hitvallásaiban, zsinati végzéseiben és egyházhatósági bíráskodásában mindinkább nagyobb

elhatározásra jutott s ide vonatkozó nézeteit hitelvi közés is fölvette.

Az erdői második zsinat (1555.) előtt egyes papjaink nemcsak összeadták, hanem el is választották a házastársakat. Ekkor azonban kimondattott, hogy az elváltasítói jog jövőre a zsinat számára tartassék fel.

Tűzetesebben szólnak eleink a házasság akadályairól, föltételeiről, megkötéséről és felbontásáról az 1562-iki Debreceeni Hitvallásban¹⁾ és az 1567-iki Articulumajoresben²⁾; még körülményesebb utasítás foglaltatik azokra nézve régi egyházi szertartási és predikációs könyveinkben, melyeket Heltaí, Melius, Beithe, Kulesár, Bornemisza, Melotai Nyilas, Samarjai stb. bocsátottak közre. Ezekből meggyőződhetünk a felől, hogy azt a rendtartást, melyet XVII. századbeli alkotmányozó nagy zsinataink, nevezetesen a komjáthii és a szatmár-németii megállapítottak, már azelőtt tényleg nagyobb részben követték is egyházi hatóságaink. Különösen a jegyesek és házások válpereit képezték a részletes zsinatok tárgyait, a mint erről egyházmegyeink legrégebbi jegyzőkönyvei tanuskodnak. Főképp roppant halmaza található e válopereknek a debreceni egyházmegye 1615—1655-ig szóló jegyzőkönyvében; de az északibb részekben is ilyen formán mentek az ügyek; mert az 1595-ki Felsőmagyarországi Kánonok azt rendelik, hogy a seniorok adják ki a házasságbontó leveleket.

Az ág. evangélikusok a zsolnai (1610.), szepesváraljai (1614.), a semptei (1622.) és a rózsahaeyi (1707.) cikkek szerint³⁾ szintén magok gyakorolták a házassági jogot. A semptei consistorium a házassági jogokat a közszinat számára

¹⁾ Kiss Arónnál, Magy. Ref. Zsinatok 1681.

²⁾ U. o. 377—8. l.

³⁾ Mindezek egybeigytve megtalálhatók *Szeberingyi* művében: Corpus Synodorum evangélicarum A. C. in Hungaria. 1848

tartotta fenn, de a superintendens beleegyezésével megengedte azoknak a senior által való gyakorlását is (VI. kanon). Az erdélyi szászoknál szintén egyházi törvények és rendeletek szabályozták a házassági jogot. Tudva van, hogy egész egyházi alkotmányukat és rendtartásait a Hontor Reformátum-já¹⁾ szerint állapították meg, melynek XIII. címe szól a házassági ügyekről, elég részletesen ugyan, de a nélkül, hogy a felbontási eljárásról emlékeznek. Másnét tudjuk, hogy mivel nálak az egész nemzet bevette az evangéliumot, a felbontási jog gyakorlását világi hatóságukra bízta,²⁾ melynek házassági szabályrendeleit Báthori István fejedelem is megerősíti³⁾. Idő múltával azonban a házassági bíráskodást, a felbontással együtt, ők is egyházi hatóságok által gyakorolták, a mint gyakorolták azt az erdélyi többi egyházak valamenyen, ide érte különösen az uralkodó református egyházat és az unitáriusokat.

E szerint a magyarországi protestantizmus hiteli álláspontra tényleg az volt, századokon keresztül, a mit a legnépesebb református hitfelekezet egyik symbolicus könyve ekkép fejez ki: «Rendeltessenek az ekklesiában törvényes ítélőszékek és istenfélő bírák, kik a házasságokat védelmezzék és minden tisztátalanságot és szemtelenséget megzabolázzanak, és a kik előtt a házasságbeli perek eligazításának»⁴⁾. Ehez képest az evang. felekezetek rendeltek is ilyen ítélőszékeket, melyeken a pereket saját hitelveik szerint és hiveik megelégedésével igazították. Ez ítélőszékek perrendtartása és szervezete elég egyszerű volt; de képes a gyors és alapos eljárásra. Egészen megfelelő amaz idők igazságszolgáltatási fogalmainak és gyakorlatának, s jóvalóság tekintetében sem állott hátrább az akkori polgári ítélőszékeknél. Nem volt országosan egyöntetűen szervezve; de nem volt maga az ev. egyház sem, s ebben főakadály a róm. kath. klérus és az ezzel szövetekezett államhatalom volt. Mindazáltal ez utóbbi szabad vallásgyakorlatunkkal együtt az ennek tartozékát képező házassági jog gyakorlását is világosan elismerte, biztosította; mert az 1647. 15. t. cikkben egyebek közti megírattott, hogy «az evangélikusok az ... 1608-iki koronázás előtti első cikk erejénél fogva házassági ügyekre nézve szokásos joggyakorlatukban — in usu consueto — meghagyassanak.»

Meg is hagyattak azok ebben, mint láttuk, országserzte s nem fosztották meg őket attól ama nőri áldozásere idején sem, melyeket ellenök a 17. század utolsó évtizedeiben Lipót király tanácsosai rendeztek.

(Folyt. köv.) Szeremlei Samu.

¹⁾ Reformatio Ecclesiarum Saxonicarum in Transylvania. Coronae 1547.

²⁾ Izabella királyné levele 1550-ből *Teutschnál* Synodalverhandlungen der ev. Landeskirche in Siebenb. 1883. 24. l.

³⁾ Ezeket I. szintén *Teutschnál*. Urkundenbuch der ev. Landeskirche in Siebenb. I. 74–80. l.

⁴⁾ Helvetica Confessio XXIX. k. 4. §.

Indítvány az illetékegyenértéki adó kérdésében.

E lapok hasábjain már egész cikksorozat jelent meg az egyházak illetékegyenértéki adóját elméletileg tárgyalva, s tekintettel a törvény szövegének homályosságára — az e részben felmerült sérelmeknek — egyházaink kormányzó-testületei által leendő orvoslását sürgetve. Nézetem szerint, ezen panaszos felveszléseim az ügy sikeres gyakorlati megoldására nem vezetnek, s a sérelmek ily általános javaslatokkal orvosolva nem lesznek.

Közudomás dolog mindazok előtt, kik törvénykezési ügyek mellett, adó- és illetékegyekkel foglalkoznak, hogy törvényeink zavaros tömkelegében magokat még legszakértőbb s gyakorlati jogtudósaink is nehezen tájékozhatják; a pénzügyi törvények homályát pedig még azok állandó kezelői sem képesek eloszlatni, s a sérelmek gordiusi csomóját, a hosszú sürgetés folytán, most már felállított s közelímerés mellett működő közigazgatási pénzügyi bíróság döntvénye van hivatva elvágni, de nem megoldani. Nem csodálható tehát, ha egyházaink vagyonának törvényben járlatlan kezelői — nemcsak az illetékegyenértéki, de másnemű állami — közigazgatási és községi adóegyeinknél is felmerülő sérelmeiket föl nem ismerik, s azt magok orvosolni nem képesek.

A tiszáninneni egyházkerület 1885-ik évi tavaszi közgyűlésének 69-ik jegyzőkönyvi pont alatti határozatában, az 1881. XXVI. törvényeikk 22–27. §-nak befoglalásával utastotta az egyházmegeket az illetékegyenértéki adó kivetésének egyházankénti megvizsgálására, s a tapasztalt hiányoknak saját hatáskörükben leendő orvosolásra.

Ezen határozat igen célszerű, s ha az egyházmegek a kivétel részleteiről is gondoskodva s szakértő közökeket utastva, azon határozatot pontosan teljesítették s folyvást teljesítik, azon egyházmegekben ezen ügy további tárgyalásának szüksége fenn nem forog; de, mint e lapok 8-ik számában lévő újabb felszólalás tanúsítja, ezen határozat, ha nem maradt is írott masolat — mint a cikkirő állítja — de nem mindenütt foganatosított, s könnyen teljesíthető sem volt; mert hol vannak azon illetékes közöke, kikkel egyházmegeink rendelkeznek, kik a kérdésben lévő adókivetések körüli hiányokat megvizsgálni hajlandók, fölismerni képesek s orvosolni köteleseknek nézünk? Nézetem szerint, ezen illetékes szakértő közöke hiánya lehetett oka annak, hogy az egyházkerületi határozat nem teljesítetett, s ez szolgálatot okot és alkalmat arra, hogy ez ügy megoldásához egy indítvánnyal s javaslattal járuljak.

Egyházmegeinkben vannak állandóan megválasztott ügyvédek s jogtudó világi tanácsbírák, kik, mint tapasztalásból is tudom, az egyházak adóegyeink díjtalan rendezését kedves köteleseknek tartják; nézetem szerint tehát ezek volnának az egyházmegeknél az egyházkerületi határozatban emített illetékes közöke, kiknek feladata nemcsak egyes panaszok folytán egyes egyházakban, hanem az egyházlátogatás alkalmával évenként minden egyházban az adóegyeket megvizsgálni, s a tapasztalt hiányok és sérelmek orvosolása végett szükségelt törvényes lépéseket megtenni.

Mintthogy azonban az egyházmegek egyházlátogatás tekintetében több kisebb körökre vannak felosztva, melyekben az egyházlátogatás egy időben tartatik meg; nagyon természetes, hogy az oly egyházmegekben, melyekben egy ügyvéd és egy vagy két jogtudó világi tanácsbíró van alkalmazva, illetékes közöge hiányában az egyházlátogatási körök mindegyike egyszerre meg nem látogatható, s az adóegy alapos vizsgálát tárgyát nem

képezheti; ezen hiány pótlásául tehát ezen különben is csupán tiszteletbeli állások betöltése szükséges; semmi kétség sem lehet az iránt, mint a gyakorlat is mutatja, hogy az egyházmegyei ügyvédséget, mint tiszteletbeli állást, egyszerre több ügyvéd is elfogadja, s a világi tanácsbírák választásánál is, az egyes egyházak érdekében áll, hogy oly képzettségű férfiak is válasszanak a világi tanácsbírák közé, kik nemcsak szónoklattal, de különös szakértelemmel kívánó tevékenységgel is az egyes egyházaknak s az egész egyházmegyének díjtalan, de hasznos szolgálatot tenni nem vonakodnak.

Ezen indítványom tehát csupán az egyházkerületi határozatfoganatosításának módozataira vonatkozik; ajánlom az egyházmegyeinket elfogadásra. Teljes sikert ettől sem várhatunk, midőn még az ügyvédi kamarák is az illetékkezései visszaeelésé egész sorozatát könnytelenek évenként a minisztérium elé terjesztini; de meggyőződésem szerint, az ügybuzgalom s tevékenység siker nélkül nem maradhat.

Németh László.

ISKOLAI ÜGY.

A miniszteri bizalmas értekezletek és a

földrajz.

(Vége).

A cél, melyet a miniszteri tanterv a földrajz tanításra elé kitűzött, mindenestire igen szép s hogy e feltételt a gimn. alsóbb osztályaiban jelenleg nem lehet teljesen elérni, annak, szerény véleményem szerint, több oka van. Az egyik mindenestre az, a mit a miniszter úr emlékeztetett a tartott értekezleten is hangzottot, hogy a *tananyag előtársítása céljával a tanuló feloldását megkezdje*. Itt tehát a hibát egyenesen a miniszter úr, illetőleg az általa felkért tanterv-készítők követték el, a kik a tudományos földrajz feladatát tartva szemek előtt, már egy 9–10 éves gyermeket olyan tudomány-nyaggal tömtek meg, a melyet még ezek a fejletlen gyermekek megemészteni képtelenek. Hogy erről meggyőződjünk, csak az első osztály tananyagán kell végig tekintenünk. A tanterv szerint az első osztályban meg kell ismertetni: *Magyarországot és a földközi tengeri környező országokat* tehát 1. a Balkán-félszigetet vagyis Dalmáciát, Hercegovinát, Montenegrót, Boszniát, Szerbiát, Romániát, Bulgáriát, Török- és Görögországot; 2. az Apennini félszigetet vagyis Olaszországot, Franciaország déli részét; 3. a Pyreneusi félszigetet vagyis Spanyolországot és Portugáliát; 5. Kis-Ázsiát és a Sporádokat; 6. Arméniát és a Kaukázust; 7. Az Iráni félszigetet vagyis Perzsiát, Afganisztánt és Beludsisztánt; 8. Mészopotámiát; 9. Szíriát, Palesztinát és a Szinai félszigetet; 10. Arabiát; 11. Egyiptomot; 12. Tripoliszt; 13. Tuniszt; 14. Algirt; 15. Marokkót. Az „utasítások” szerint minden egyes földrészlet, illetőleg ország leírásánál ki kell terjeszkedni a vízszintes tagolásra, a főbb hegyláncok, hegycsoportok ismertetésére, a hydrographiai viszonyokra, a topographiára, a lakosok foglalkozásának és életmódjának ismertetésére, az egyes országok politikai határaitra; a talajnemek, valamint a nevezetesebb ásványok, növények és állatok ismertetésére. A tananyagot bővebben részletezni felesleges, mert hiszen ebből is bárki beláthatja, hogy ez egy I-ső osztálybeli gyermek erejét túlhaladja. Annnyit azonban még mint nevezetes intézkedést fel kell említenem, hogy a miniszter úr, kiadott részletes utasításában megkívánja, hogy az I-ső osztályban mintegy 200 ásványt, növényt és állatot írjanak le a növények, pedig erősen hangoztatja, hogy a természetrajz a gimnáz-

iumban csak egyszer fordul elő. A II. osztály tananyaga még ennél is terhelőbb, mert ebben az osztályban Európának, Ázsiának és Afrikának többi országait, továbbá Amerikát és Ausztráliát is meg kell ismertetni oly módon, mint azt az I-ső osztálynál említettük. Az ev. ref. iskolák tanterve sokkal helyesebb, mert három évre osztja be azt a tananyagot, a mit a miniszter két év alatt végeztet és az I-ső osztályban csak Magyarország és Ausztria ismertetését tűzi ki.

Egy másik fontos oka is van annak, hogy a földrajzi oktatásnak nincs meg a kívánt eredménye s ez az, hogy *e szakban kevés kellőképp tanár van*. Ezért is első sorban a közoktatásügyi miniszter-urat vádolhatjuk, mert a régi földrajzi tervet egy újjal cserélte fel, a nélkül, hogy csak gondolt volna is arra, hogy a régi rendszer szerint képzett tanárok képesek lesznek-e az új tervet megvalósítani. Említettük már előbb, hogy ez előtt a történelem tanára egyúttal született földrajz-tanár is volt s most, midőn a politikai földrajz helyett a fizikai és társadalmi földrajz tanítását vette fel, a régi földrajz-tanárokra nem igen merté bizni tovább is egészen e tantárgy tanítását, hanem odaadták a legtöbb helyen a természetrajz-tanároknak, bizonyára úgy gondolkozván, hogy ezek a jellemzőbb természeti tárgyakat képesebbek lesznek leírni a növényekkel. Jól emlékszünk még arra a zavarra, melyet a miniszteri tanterv és „utasítások” idézték elő megjelenésük alkalmával a gimnáziumi tanárkarokban s ezen legkevésbé sem lehet csodálkozni, tudván, hogy úgy a régebbi földrajz tanárok, mint az új jelöltek, jól látták azokat a majdnem legyőzhetetlen nehézségeket, melyekkel az új tanterv keresztályvitelenél meg kell küzdeni. Hogy a tanárok mennyire nem voltak teljesen elkészülve a földrajz és természetrajz együtt való tanítására, arra elég bizonyítékul szolgálhat az is, hogy a földrajzi tankönyveket rendszeren egy földrajzi és egy természetrajzi tanár összefogva készítették. Akkor több tekintélyes gimnáziumi tanár eltéltte úgy a tantervet, mint a tananyag beosztását, de szavukat a miniszter úr nem akarta meghallani.

Hibának kell tekintenünk azt is, hogy a miniszter úr az új tanterv életbevitelére előtt nem szerzett megbízottai által tudomást arról, hogy más műveltebb országokban miként járnak el a földrajz tanításával, hogy annak meg legyen a kívánt sikere. Arra, hogy egy jó tantervet készítsünk s ahhoz jó utasításokat adhassunk, nem elég az, hogy folyóiratokból vagy talán hallomásból értesüljünk arról, hogy ez vagy amaz országban ennek vagy annak a tantárgynak következő tervé van s az így vagy amúgy kezelik; hanem szükséges, hogy annak kezelését szemekkel lássuk és fülleinkkel halljuk, mert könnyen megtörténhetik, hogy nem tudunk vele kellőleg boldogulni s úgy járunk, mint sok falusi magyar bíróné az ötvenes években, a ki hallotta ugyan, hogy a kávéét főzni szokták és tejjel, cukorral készítik el; de minthogy annak készítését sohasem látta, egész szemekbe kísérlette megőzni a nála szállásolt hivatalnoknak. Hiszen mostanában olvastuk a lapokból, hogy a montenegrói fejedelem ágyukat rendelt meg, a melyről hallották ugyan a fekte hegyek lakói, hogy elűlt és nagyot szól, de banni senkinek tudott vele s épenazért esztrák katonákat kellett kéri, hogy megmutassák a pokol-gépekkel való bánást. Mindenestre helyesen tette volna a miniszter úr, ha egy pár embert útnak indított volna oly országokba, a melyekben a földrajzot a mi tantervünkhöz hasonló terv szerint tanítják. Példát vehetett volna az angolokról, a kik Keltiá urat azzal bízták meg, hogy tanulmányozza, hogy mimódon tanítják a többi

nemzeteknél a földrajzot. Keltie Németországban, Ausztriában, Francia- és Olaszországban, Schweizban s Belgiumban személyesen látogatá meg a legjobb nevű iskolákat, Spanyol- és Svédországot, valamint az Egyesült államok földrajzi oktatásáról pedig biztos adatokat szerzett s tapasztalatait emlékirata foglalta benyújtotta.

Egyik nagy akadály a földrajz sikeres tanításának az is, hogy a miniszter úr életlehetéig ugyan az új tantervet, de nem gondoskodott a tanításhoz szükséges taneszközök előállításáról, már pedig éppen a földrajz az a tantárgy, melynél jó taneszközök nélkül kellő eredményt igen bajos felmutatni.

Mindezekből az tűnik ki, hogy a miniszter úrnak és tanácsosainak jó részük van abban, hogy a földrajz tanításának nincs meg a kellő sikere s igazságtalanok volnának magok iránt, ha a baj okát csak a tanárokban és tanulóknak keresnék.

BUZA JÁNOS.

Törődékes megjegyzések a közoktatásügyi minisztériumban folyt közelebbi tanácskozások alkalmából.

(Vége).

De ideje e hosszas kitérés után visszatérnem ismét a *bizalmas* tanácskozásokhoz. Az istent nemcsak Jeruzsálemben tisztelik igazán, Názarethből is származhatik jó. Nemcsak az állami és az állam felügyelgete alatti gimnáziumok avatják fel az alapos és lelkiismeretes tanítás, az erkölcsi és hazafias nevelés kizárólagos útjait; ne tagadjuk meg azt az ev. ref. gimnáziumoktól és tanáraktól sem. Nemcsak a *bizalmas* tanácskozás szaktudósai hivatják arra, hogy a középiskolai oktatás tárgyában, új eget és földet teremtsenek, hanem az ev. ref. egyház és iskolák főbb hatóságai ugyánban is szülemének meg olykor a nevelés és oktatás bíróalmában alapos és életrevaló gondolatok, a tényleges gyakorlatnak megfelelő intézkedések. Ezek között is kerülnek emberek, a kik foglalkoznak a hazai tanügy múltjával és jelenével elméletileg, de a kiknek van szemök arra is, hogy figyelembe vegyék a gyakorlati élet követeléseit is. Lásunk erre is, éppen a *bizalmas* tanácskozás tárgyai által felhívta, egy pár esetet.

Érzi már a *bizalmas* tanácskozás is, midőn a magyar tanári világ jökora részének felszólalásai mind hangosabbakká lesznek, hogy nemzeti irodalmunk történetének a VIII-ik osztályra zsugorított tanítása nem felel meg sem e kitűnő tanag anyira képző erejének, sem a tanításához kötött hazafias érdekeknek; lám, az ev. reformátusok egyetemes conventjének tanterve helyes felfogással már évek óta a VII. és VIII. osztályokra terjesztette ki azt.

Valóban minket sohasem tudtak meggyőzni azok az okok, melyekkel az állami tanterv Utasításai irodalmunk történetének a VIII-ik osztályra való szorítását igazolni törekedtek. Ha számba vesszük e tantárgynak széptani képző erejét; ha érdeme szerint méltajunk azt a kétségtelen tény, hogy ebből ismeri meg az ifjú nemzetek szellemi életünk ezredéves folyamattát; ennek vezérelte nyomán érti meg azt, hogy nemzetünknek még a legmostohább korban is mindig voltak lelkes férfiai, a kik buzgó hívvel karoltak fel és kartársaik között lángolva terjesztették tovább a művelt nyugot népeit mozgató eszméket; hogy voltak tehetségeink, a kik az ismeretek terén nemcsak mint átverők, hanem olykor mint úttörők is nemzetünknek dicsőséget szereztek; ha nem feleljük, hogy e tantárgyból ismeri meg azt a hősiesség küzdelmet, melyben írónk oly ellenséges viszonyok között

is igaz hazafias lélekkel áldoztak fel nyugalmukat, családjuk jólétét, nemesen túrtok bántalmakat, hogy irodalmunkat és zengetes nyelvünket a mai magaslatra emeljék; ebből meritheti azt a nemzeti önérték, mely irodalmunk mai fejlettsége folytán oly édes öröme dobogtathatja fel a lángolásra könnyen gyúladó ifjúság szívét: esodálkozunk kellett, hogyan gondolhattak-e tantárgyra egy jó hét hónapnál többre alig számitható tanévvel elegendő és éppen a VIII-ik osztályt, mely az érettség vizsgálat következtében különben is minden irányban annyira meg van terhelve? Az irodalomtörténet tanítása nem — a mint némelyek vélik — pusztán egyes íróról és műveikről felvett ítéletek beemléztetése. Nemzetünk szellemi életének egész és annyira tanulásra képesít kell abban felmutatnunk és mint ilyet az öntudatos tanár ezért igen gyümölcsözővé is tehet.

Élegetetlen a *bizalmas* tanácskozás a német nyelv tanításának eredményével is, és erősen hangsúlyozva ajánlja, hogy annak tanításánál, elejtve az oktatás formai részét, ellenben a gyakorlati célt tartva szem előtt, főleg a beszéd- és írásbeli jártasság megszerzésére kell a főszó fektetni. Ime a reformátusok conventje már évekkézel ezelőtt a felsőbb helyen talán tudomásul sem vett, rövides, de sokszor igen praktikus utasításában, — nincs előtűnik, hogy szöszzerint idézhetők az eredeti szöveget — de emlékeztünk szerint olyasforma ely van a tanárok eleibe írva, hogy a német nyelv tanításánál oly módszert kell alkalmazni, hogy e nyelvet a tanuló beszédében és írásban lehetőleg jól és gyorsan elsajátíthassa. Tehát a ref. convent embeiri itt is előbb megtalálták az igazi utat; pedig az ev. reformáltak tantervét talán nem is diplomás tanfériak készítették!

A *bizalmas* tanácskozás határozottan tiltakozik latin nyelv tanításának azon módszere ellen is, hogy az alsóbb osztályokban e nyelv az inductív módszer szerint tanítassék. Hosszadalmas és nem célszerű módszer ez s csak az anyanyelv tanításánál helyeselhető. Tehát az állami tanmódszere ellen ismét egy, magoktól, a kik alkották, erősen sújtó ítélet. Repurescamus! mondá néhány évvel ezelőtt a derék Hunfalvy. Mi csak sajnálhatjuk, hogy ezen — úgy mondják — az állami gyakorlat, tehát minta-iskola példája után hozzánk is itt-ott beemlészett inductív módszer szélsőségeivel együtt gimnáziumaink egy némelyikeben is talált utánzókra. Bizonyos, hogy a régi paradigmás rendszer tulságában lehet elélelő, tehát elítélendő, de hogy az aprólékoskodó, pepecselő inductio káros, azt a *bizalmas* tanácskozás ítélel el leghatározottabban. A kik átvették, káravallottak.

Nincs kibékülve a *bizalmas* tanácskozás a földrajz tanításának eredményével sem. Téveszett dolgunk talála, hogy e tantárgy a természetrajzzal kapcsolotván össze, a természetrajz hátterébe szorította a földrajzot. Igazán, a vendég szinte kizorította saját házából a gárdát. Ez ellen is fölemlte már szavát a tanári világ. Végre ébredte e *bizalmas* tanácskozás és újabban meg már a történettel óhajta összekapcsolni a földrajzot. Természetesebb út szerintünk is, de vigyázni kell ismét, hogy az összekapcsolás olyan legyen, mely a földrajzunk már előzetesen biztosítási illelekes helyét. Így a január 21-iki megállapodás után attól tartunk, hogy újra csak kísérlet lesz az. Különben úgy találjuk, hogy az ev. ref. convent tantervének idevonatkozó része itt is a jobb részt választotta.

Végül szóba került a *bizalmas* tanácskozáson a tanári képzés, a tanári vizsgálatok ügye is. A nyelvknél kellene itt a *bizalmas* tanácskozás szerint, főképez pedig a classicus nyelveknél a legnagyobb szigorú kiföl-

teni, az összehasonlító nyelvtudományt elejteni. Külön-külön kőgás van a kolozsvári egyetemen fennálló gyakorlat ellen. Hagyjuk e tárgyat, vitássák meg illetékesebb egyének; nekünk legfőleg annyi megjegyzésünk lehet: melyik tehát az országos közoktatási tanácsnak az a terve és intézkedése, mely alkotói bírálatát megállhatná? És ha azok ellen az állami terv szerint képzett tanárok ellen annyi áldozat és kísérletezés után is, még mindig ily sok a jogos kifogás, honnan veszi a bizalmas tanácskozás az alapot, hogy annyira kicsinylőleg és becsmérlően szóljon az ev. ref. tanárokról?

De legyen elég. Szemünkben a dolog így látszik: Magyar gimnáziumi oktatásunknak, a fejlődés természetéből folyólag, itt és ott vannak tetemes javítai valói; de az is igaz, hogy az utóbbi két évtized alatt középiskolai tanügyünk sokat fejtett, és csak elfogulatlan, egy öntudatos célra törekvő vezetés kell, hiányait fokonként javítani s az óhajtott célt hova-tovább meg fogja közelíteni. Továbbá: nem vonjuk kétségbe, hogy az országos közoktatási tanács tanjai között nemzeti közoktatás-ügyünkért igazán lelkesülő, igen széles elméleti ismerettel bíró szakferfiak vannak; de gyakorlati, kivált a prot. tanügyet, intézményeket és iskolai életet alaposan ismerő, elfogulatlan egyének már jóval kevesebb számmal. Ezen föltevésünket igazolja az a folytonos kapkodás, ingadozás az intézkedéseknél, az újabb és újabb tantervek, az átmeneti, rendszerint részleges felrendszabályok; ezt igazolja az, hogy mindezek ellenére itélnék másokról vaktában és eszathatlanul; másfelől az, hogy megengedjük, gazdag, de egyoldalú ismereteikben elfogódva, az antonim felekezeti intézkedéseiről nagyrúti módon tudomást sem véve, nem ritkán akkor ebrednek egy-egy jobb gondolatra, midőn azt már az ócsárolt felekezetek régen létesítették. Akaratlanul is eszünkbe jutnak azok a közmondásossá vált államiértelem és tábornokok, a kik épen a vesztély percében késnek el rendszerint egy gondolatlalt és egy hadseréggel. A sokszor emlegetett tanácskozások igazolják újabbban is — mert hisz' nem mai keletű dolog ez — hogy ott fent a prot. iskolákat nem tekintik szerető szemmel. Innen van, hogy egyes gyöngye, vagy gyöngébb tanintézet ürügye alatt elkarhozhatják a legjobbakat is. Az okokat valódi alapokban nem kutatják, de egyes szinleges föltevésekre, minő például a tandíjlesztés, messze menő és habár az csak részlegesen igaz, általános érvényű vádakkal dobálóznak. A közelebbi tanácskozásokat is elkeresztelik *szalmásoknak*, talán csak azért, hogy ott a középiskolákra, első helyen természetesen a protestánsokra, egyesek súlyos vádjakat kiönthessék; de arra aztán nem gondolnak, sőt talán óhajtják, hogy ama vádakat a lapok ezer nyelve másnap már urbi et orbi kihirletli.

De másfelől meg, sajnálatunkra, nem találjuk a *bizalmas* tanácskozás férfianál a hozzájuk illő következetességet, a már felismert hibával szemben a határozottságot. Elismerte a *bizalmas* tanácskozás, hogy a magyar irodalomtörténetre nem elég a VIII-ik osztály; kimondta, hogy hiányos a latin és német nyelvek tanításának módszere; úgy találta, hogy hiba van a földrajz tanításánál; ezek után azt várnök, hogy tehát a bajt alaposan orvosolni fogják. Azonban a bizalmas tanácskozás — mint fontos dologban a jó magyar ember szokás — alszák rá egyet s néhány nap múlva egy újabb tanácskozás már csakugyan úgy találja, hogy a bajok megvannak, de mert orvoslásuk a tantervnek és utasításoknak nagy megváltoztatásával, tehát nagyobb bajjal jár: azért marad egyéb a régieben s az összes változtatás csak a földrajz tanítására szorítkozik. Ha már ama hiányok valósággal megvannak, a kórt ma kell orvos-

solnunk és nem szabad elidősülni engednünk. Az az érv, hogy az orvoslás a tantervnek és utasításoknak nagymérvű megváltoztatásával járna, keveset vagy épen semmitsem bizonyít; a betegség dédelgetését, máról holnapra való halasztását épen nem igazolja. A hiány hiány marad holnap is, idősülve tovább terjed. Esmeret a bajt egykor végre is meg kell orvosolni, a tantervet és Utasításokat, akkor is meg kell változtatni: essünk át a bajon, változtassák meg a tantervet, dolgozzák át az Utasításokat, de aztán hagyjanak a tanterfiakkal nyugalmat, hogy hivatásuknak zaklatás nélkül élhessenek.

A fentebbiekből ide és oda nem egy épületes tanulságot vonhatunk el. A bizalmas tanácskozás határozatlansága, elfogultsága, vagy némely ténen tájékozatlansága által nem egyszer teremtett magának kényelmetlen, hozzá méltatlan helyzetet. Így történt, hogy a mai tanácskozásának megállapodását, holnap alaposabban megváltoztatta vagy felrendszabályokkal érte be; mint ez a tanügyi hiányok orvoslásánál történt: konkrét vádjait pedig most kénytelen volt visszavenni — példa rá a kolozsvári egyetemre vonatkozó — majd a legalsóbbra alászállítai, a mint áll ez a tandíjlesztésnél. Nyelvtudományú, magas állású és oly életbevágó nemzeti érdekét képviselő tanácskozó-testülethez méltatlan helyzetet ez a kevéssé alkalmas arra, hogy nyilatkozatai és szavai — mint kell vala — föltelen országos figyelmet követelhesse. Azért a tanári világ jól teszi, ha a működésére általánosságban szőrt kifakadásokat és korholást jövőben mindinkább közönnyel veszi, de részéről éljen, igaz lelke szerint, hivatásának. A protestánsok, közelebb az ev. reformáltak, ám figyelek meg és szőrom bírálat után honosításuk meg iskoláikban az állami intézkedésekből azt, a mi föltétlenül jó; de másrészt túltéve magokat az igazolatlan vádakon, nem tántorítatva el hangzatos szövegek, tetszetős, csillogó, de gyakorlatiatlan éleletek által, haladjanak saját felsőbbiek általta magas követelések nélküli, de gyakorlati és immár a miniszteri tanácskozás tagjai által is akaratlanul igazolt tantervöknek és módszeröknek az államiaknál biztosabbaknak bizonyult nyomdokain.

Nem tudjuk, hogy az országos közoktatási tanács, nemzetünk jövőjének kérdésénél általában is a magyar, különösen pedig az alföldi, még mindig erőteljes és aránylag legtisztább magyarfajnak minő feladatot szán, s ezért művelődésére minő súlyt fektet. De, ha azon felfogásunk nem téves, hogy ennek a fajnál található fel a legigazibb magyar jelleg, ennek fiaján élnek a nemzeti érenek, egyszerű nemes sajátosságok aránylag legtisztábbak; hogy ez van hivatva a többieket is érzésben, gondolkodásban magyar arculattal ellátni; ha emez egyik legfontosabb nemzeti érdek iránt ma, midőn a nemzeti érzület a tudományos és költői irodalomban is mindegyre halványtű, a magasabb körökben — a mit kétségbe nem vonunk — eléggé eleven az érzék; akkor ne feleddjék, hogy azok az annyira gyarlóknak kikialtott ref. gimnáziumok — egykor a felekezeti nemzeti ösztönétől alapitva, maig csaknem önérejtől tartentva — ennek a magyarságnak közművelődése érdekében teljesítik hivatásukat. Nem úgy értjük, hogy e szolgálatuk fejében szabadalmak legyenek, sőt épenezért kell őket egész erőnköl tökéletesíteniük; de viszont az állami kormányának sem lehet feladata, hogy ez iskolákat mesterségesen népszerűsítse, irántok a szülőikben a bizalmat, tartentőikben az áldozatkészséget csökkentse. Szereneséjük e gimnáziumok, hogy a közönség értékekről közvetlen tapasztalathó itélhet, s hogy növendékeik; a hazai adott viszonyok között, az egyetemi tanfolyamokon általában megállják helyüket.

Öszinte jóakarató, lelkes támogatást kérünk, és a

hol szükséges, igénylünk is azért ezen tanintézeteknek hazai kormányunktól. Legyen meggyőződve a nagyméltóságú minisztérium, hogy a hamisítatlan magyar érületnek, a kifogástalan hazafiságnak, az áldozatkész hon-szeretetnek nincsenek tisztább kezü támogatói, mint a ref. gimnáziumok fenntartói; a nemzeti közművelődésnek megbízhatóbb tűzhelyei, mint ezek a sok hajjal küzdő iskolák; a hazai közértelemesedésnek hívebb munkásai, mint ezeknek a sokszor méltatlanul ócsárolt, az anyagiakkal küzdő tanárai.

Futó Mihály.

TÁRCZA.

Korunk iránya és teendői.

— Társadalmi tanulmány. —

(Folytatás).

VI.

Nincs könnyebb feladat — mondhatná a sorok olvasója — mint a fennálló viszonyokat ócsárolni; hiányait, sőt tarthatatlanságukat kimutatni. A ki azonban ezt teszi, annak egyáltalán kötelessége másokat és jobbakat ajánlani a korholt intézmények helyett; feladata megjelölni az irányt, melyen a kérdés iránt érdeklődők és az emberiség javulását szívókn viselőik biztos elindulhatnak. Epen ezt fogom megkísérteni következő soraimban.

En e tekintetben sokat, sőt mondhatni mindent a neveléstől, illetve a nevelés-tanítástól várók. E kérdésről röviden már fennebb is szólottam, érintve azon oldalról, hogy a szülők e tekintetben kifejtett működése semmi, vagy épen kárhözvont; de mivel ennek fontosságát nem tudom eléggé hangsúlyozni, elő kell adnom lehető részletességgel a nevelés-tanítás körül nézetem szerint követendő elveket, meg kell jelölnöm a célhoz vezető irányt.

Mi a nevelés-tanítás célja, feladata? Általányéve semmi más célja nem lehet, mint oly irányban vezetni az ifjúság nevelését, hogy abból a jellem szilárdságán kívül hasznos ismeretekkel bíró s hazája ügyeit önzetlenül szolgáló ifjúság váljék. E céllal — gondolom — tisztában van mindenki, ennek valóságát kétségbevonni nem lehet oka senkinek. Ha azonban a céllal tisztában vagyunk is, annál szétágazóbbak az utak és módok, a melyeken a fent körülírt cél legbiztosabban elérhető vagy legalább megközelíthető. S valóban e föld tudósi alig művelhetnek valami hasznosabbat, mintha idejök, tehetségök javarészt azon kérdés tanulmányozására, kutatására használják fel, hogy a minden szellemi ismeretek nélküli világra termett embert mikép vezessék fokokként az ismeretek megszerzésére szánt, aránylag rövid idő alatt az eszmény felé, melyre minden e nemből kifejtett működésnek irányulnia kell, melynek lehető megközelítésétől, esetleg elérésétől függ első sorban az egyes emberek, nemzetek és birodalmak jövőbeli sorsa.

Ezen irányban két egymással ellenkezni látszó állásponttal találkozunk, a melyet a *humaniorák* és *realiták* öszszegző neve alatt ismer a tudós világ. Amazt úgy tekinthetjük, mint a mult tisztelt hagyományát; utóbbit, mint a jelen, illetőleg a jövő zálogát, biztosítékát. Volt idő, midőn egyedül a humanioráktól várták az emberiségnek mintegy megújulását, mivel a realiták inkább a jelenkor szülőltje levén, előbb figyelembe sem jöhetek. A két nagy iránynak mindeddig legmértőbb képviselője Plato, az idealista és Aristoteles, a realista. Plato gyönyörű dialogusaiban és bölcsészeti írtaiban folytonosan az eszmény megvalósítására vezető utak és

módok felől gondolkozik; Aristoteles inkább magokat, az érzékileg fel fogható dolgokat teszi beható vizsgálattá tárgyaivá. A human- és realirányt úgy különböztethetjük meg egymástól legelősebben, ha azt mondjuk, hogy amaz inkább az embert és annak fenségsé rendeltetését; az pedig a természetet és annak folytonos működését tárgyalja és fejtegeti.

E két irány jószágának, célra vezető voltának, vagy pedig célszerűtlenségének bővebb kifejtése, megvitátása a jelen alkalommal nem tartozik szorosan feladatunkhoz, minthogy ez nagyon távol vezetne fölttől elünköt; de mindamellett szükséges volt azok jellemzésére is röviden kiterjeszkednünk, hogy az alábbiakban kellően érthetők legyenek.

Az emberiség magasztos hivatását, fenségsé rendeltetését — a folytonos tökéletesbülést — szívókn viselőik, most az egyik, majd a másik iránynak adták az elsőséget; most az egyik, majd a másik irány útján válték a föld népének javát, boldogságát előmozdíthatóknak, fejleszthetőkné. A mai, egészen helyes nézetek szerint, távolról sem vezet célhoz bármelyik iránynak egyoldali művelése; hanem, igenis, a kétneké tapintatos és bölcs egyesítése lehet egyedül az a szilárd talaj, a melyre a nevelés-tanítás nagy épületének alapköveit legbiztosabban lerakhatjuk. E nagy feladat kellő megoldása foglalkoztatja jelenleg mindenütt a legkiválóbb paedagógusokat és előreláthatólag még jó hosszú időre lesz szükségünk, hogy e feladatot az emberiség nagy céljainak megfelelően megoldhassuk.

Hogy a röviden érintett két iránynak egyesítése miként volna leghézszerűbben keresztülvihető, olyformán, hogy ezen irányoknak fontosságából egy szemérny is é ne veszzsen, és hogy másfélől az emberiségnek ettől függő legfeltehetőbb érdekei is esorlát ne szenvedjenek, ennek bővebb kifejtését és érteleme szerinti méltatását későbbre háasztvány; most azon nézeteimet igyekszem lehető tárgyilagossággal előadni, a melyek a nevelés-tanítás óhajított sikerét biztosítják, a melyek szoros megtartása és alkalmazása mellett remélünk és várunk lehet, hogy e téren az eddigiekkel — a társadalmi viszonyoknak ettől feltételezett javulása mellett — nagyobb sikert érhetünk el.

VII.

Mindenekelőtt legyen a nevelés vallásos; hasza át annak minden mozzanatát a vallásos érzésnek és szellemnek megalító ereje. Már fentebb említém, hogy napjainkban a vallás iránti közöny nem ismer határt. Ennek mindenáron elejét kell vennünk, ha nem akarjuk, hogy erkölcs-társadalmi életünk hajója menthetetlenül elsüllyedjen. Hol kell elkezdenünk erre irányuló működésünket? A még zsenge gyermekkorban, midőn a még alig érintett lélek legalkalmasabb és fogékonyabb a vallásos eszmék befogadására; midőn benne ezek iránt teljes érdekléttséget támaszthatunk. Már e korban ébresztgetnünk kell a gyermeknek még szunnyadó érzelmeit s minden alkalmat meg kell ragadnunk a végből, hogy a természetben nyilvánuló nagyszerű és fenségsé tünemények iránt érdeklődésre gyúljon a gyermeki kebel.

Az ezen korban elvetett és kellően gondozott vallásos eszmecsirák annak idejében bő áldással fogják megjutalmazni e téren kifejtett munkálkodásunkat. A gyermeknek még alvó érzelmei ezen irányú behatásunk alatt lassanként öntudatosokká lesznek és minél tisztább fogalmat szerez a növekvő ifjú saját egyéniségéről; minél inkább belátja saját gyöngöségét és gyarlóságát a világ-egyetem roppant erősségével és szilárdságával szemben, annál tisztábbak lesznek vallásos érzelmei; annál inkább öntudatára ébred annak, hogy míg saját énjének

fontartása és gondozása elsőrendű kötelessége, addig mások érdekei iránt sem kell közönytönnie; a magián kívül mások igényeire is figyelmet kell fordítania.

Az ily irányban vezetett ifjú, ha majdan tanulási idejének befejezése után kilép a társadalmi élet sikamlós terére, egy pillanatra sem fog elfeledkezni lassanként beléje átlott vallásos eszmék fenségese becséről; hiszen megbecsülhetetlen véteknél tartana, ha többé azokkal nem törődne; föl volna dúlva lennének nyugalma, habár rövid időre megfeledkeznek azokról. A vallás magasatos eszméi fogják áthatni minden gondolatát s minden tetteitől annak véghezvitele előtt saját lelkiismeretétől fog tanácsot kérni. A legbuzgóbb apostola lesz a vallásos eszmék terjesztésének s minden nyilatkozatával az istengadást, a vallás iránti közönytök egy-egy forrását fogja bedugni.

En tehát, az eddigiek után, a nevelés-tanítás vallásos irányától az emberiség általános javulását és a mai megromlott társadalmi viszonyokat illetőleg, véghetetlen sokat várak és lelkek mélyében feltétlenül meg vagyok arról győződve, hogyha mindazok, kik e téren működni kívánják, kellő szorgalommal és tapintattal működnek, s óhajtott siker el nem maradhat.

(Vége köv.)

G. Mihályt Üdön.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kérem lelkészársaimhoz.** Bizonys *Szadeczký* vagy *Szadeczký Juliánna* nevű nő, ki állítólag a 30-as években született, de kinek születési helye nem tudatik, végrendelet nélkül halt el Arad megye Seprés községben és szép örökséget hagyott maga után. Az örökségre jogosított rokonokat felhívta a kis-jező kir. járásbíró, hogy-nála a rokonságnak bizonyító okmányokkal jelenjenek. A Szadeczký néven levő rokonoknak, kik közt egy lelkészársam is van, szükségök volna Szadeczký Juliánna keresztlevelére: bizalommal kérem fel lelkészársamát arra, hogy nézzék át a gondviselésök alatti elő születési anyakönyveket a harmincas évekről, és ha Szadeczký Juliánának születését bejegyezve találják, egyének szívesek keresztlevelét, hivatalosan kiállítva, hozzá küldeni március 20-ik napjáig. En az anyakönyvi íronat jelenédtől díjának, köszönetem mellett leendő megküldéséről gondoskodni fogok. Miskolc, 1887. március 3-án.

Kun Bertalan, ev. ref. püspök.

— **Papválasztás.** Zádorfalvi lelkészünk *Dusza Lajos*, akai lelkész választotta meg. Kívánjuk, hogy a prófeta eszes és boldog legyen a maga hazájában.

— **A miskolci ev. ref. leánynevelő-intézet** nemességkötés tárgya jelenleg Miskolc város értelemiségére zve. Mult hó 14-iki kelettel, fölszt. *Kun Bertalan*, pópök és *Mikulecký István*, egyházi főgondnok, lelke-
szozatot intéztek a közönséghez, különösen az ev. egyház híveivel, felhíván azt a nevelő-intézet 8 osztályá tételéhez s az ez által előállott újabb építkezéshez hiányzó 6000 frt. összegyűjtésére. A szótat gyűjtés, s mint a «Borsodmegyei Lapok» írja (17. sz.) az *ületia hitközség* a kérdéses összeggel egymaga készgíteni a miskolci ev. ref. egyházat, s bizonyosan akadnak mások is, a kik a nemes példa után indulva, ipartíni fognak széppé tenni az ev. ref. leánynevelő-intézet számára a jövőt, a mit bizonyára igen megérdemel. tisztánimeni egyházkerület, a miskolci ev. ref. egyház, hírellyel és izraelita hitközség elvégre együtt, egyakából áthatva, eléggé hatalmasak lesznek arra, hogy az álok gyámoltott intézet a józan, divatos túlkapasoktól, s demokratikus jellegű növevelésnek rendíthetlenn legyen. Adja Isten!!

— **A protestánsok egyházi adója.** Perei Mihály és

társai, békésmegyei ment-berényi lakosokra, a békési egyház presbyteriuma, *mint békési birtokosokra*, egyházi adót vetett, a mi ellen ők a megyei közigazgatási bizottsághoz feleltek, s ez őket, azon az alapon, hogy ők nem békési lakosok, az adózás terhe alól felmentette. Az így a minisztérium elé került, hol kimondatott, *tekintettel a debreceni zsinat szentesített törvényeire*, hogy Perei Mihály és társai kötelesek adófizetők Békésen is. Az egyházi törvények 231. §. ugyanis világosan mondja, hogy «az egyházi s iskolai adók, tartozások és fizetések kivételével a fennálló törvényes gyakorlat, szabalyzat, illetőleg díjelevek értelmében a presbyterium teljesíti.»

— **Mégegyszer az illeték-egyenérték.** Az illeték-egyenérték tárgyában többben írtak már e lapok hasábjain. Közélebb — a 8. számban — Olajos Pál is elmondja a maga nézeteit. Panaszol a törvények homályos, sőt kétértelmű fogalmazása miatt és figyelemzetit az egyházi kormányzó hatóságoktól arra, hogy ismerjek kötelességüknek az egyes egyházakat minden illetékkel szembeállítását — tehát a törvény szerint fölmenthetőket az illeték-egyenérték fizetésének jogtalan terhe alól — fölmenteni. Tagadhatatlanul mely érdeklődés van e cikkben az ügy iránt, bár nem helyeselhető minden pontjában. Hogy az idevonatkozó törvény kétértelmű, azt a magam részéről nem állíthatom. Az illeték-egyenérték tárgyában hozott törvény, nevezetesen az 1881. évi XXVI. t. c. 24. §-nak f) pontja így szól: «az illeték-egyenértéki adó alól mentesek a 22. §-ban említett javadalmak azon birtalói, illetőleg élvezői, kiknek évi tiszta jövedelmök 400 forintot meg nem halad.» Ez nem homályos és nem kétértelmű, sőt csak egyképen és nagyon világosan értelmezhető. Úgy nevezetesen, hogy azon ingatlan javakért, melyek évenként 400 forintnál több tiszta jövedelmet nem adnak, illeték-egyenérték nem fizetendő. A cikk célja: az egyházi kormányzó hatóságok kötelességévé tenni az egyes egyházaknak — a hol az idézett §. szerint lehetséges — az illeték-egyenérték fizetése alól fölmentését. Hát ez az egyes egyházakra kényelmes, a felsőbb egyházi hatóságokra pedig terhes volna. Ezt indokolni nem szükséges. Ne terheljük a felsőbb hatóságokat felesleges munkával, hanem, a mit lehet, végezzük el magunk. A kérdéses ügyet pedig igen könnyen elvégezhetjük. Az eljárás módja ugyanis a következő: Az illető községi előjáróság által kiállítatunk egy hivatalos bizonyítványt, mely föl-tünteti az egyház ingatlan javainak évi tiszta jövedelmét. Ezt láttamoztatjuk az esperesi és a szolgabírói vagy polgármesteri hivatal által. Ezután készíttünk egy kérvényt az idézett 1881-iki évi XXVI. törvények 24. §-nak f) pontjára és a most említett s mellettek bizonyítványra hivatkozva, melyben az illeték-egyenérték fölmentését kérjük. Beadjuk pedig ezeket az illetékes pénzügyi igazgatóságokhoz. Így jartam el én, így jart el e vidéken más lelkészársam is, s az egyház, melyben szolgálók, már a mult évben sem fizette s jövőre sem fizeti az illeték-egyenértéki adót, mert a pénzügyi igazgatóság fölmentette. Egyháznak ügye a miénk is. A helyett hát, hogy a törvények ellen jó eredmény kiáltása nélkül panaszokodnánk, vagy ügyünket másokra bízánk és így hosszadalmassá tennők: fogjunk hozzá s végezzük magunk. Hiszen itt a jó eredmény nem is fáradságos munka, csak egy kis szórakozás édes gyümölcse; két iv paprossal, 20—25 sor írással — mig e törvény fönnáll — szép összeget takaríthatunk meg szegény egyházainknak. Sőt, ha az így megtakarított összeget, évenként összerakosgatva, külön kezeltetjük — a mi sok helyen keresztülvihető — évek mulva oly tőkéje lesz egyházunknak, a melylyel már sok jót lehet nemcsak elkezdeni, de bevégezni is.

Egy ev. ref. lelkész.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székléssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hazaios petit sor többször
való közlésénél 5, egyszeri-
ent 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 50 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: «Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!» (Folytatás). Szerencsei Samu. — «Üdvös fordulat a népközponti oktatásban.» *Czinko István.* — «Korunk iránya és teendői.» (Vége). *G. Mihály Ödön.* — «A felsőzemléni ev. ref. egyház megye közgyűlése.» *Böszörményi Károly.* — «Vegey közlemények.»

Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!

(Folytatás).

A róm. kath. főpapság e közben teljesen nyakára nőtt nemcsak az evangélikusoknak, hanem az államkormányknak is, s így történt, hogy III. Károly királyunk, bár igazságszerető s irányunkban néha jóindulatú autokrata volt, 1731-ben egy, ránk nézve igen méltánytalan és sérelmes rendeletében¹⁾ egyházunkat házassági jogától megfosztotta. Ugyanez a rendelet szuperintendenseinket és lelkészeinket a kath. főesperesek felügyelete alá vetette; a kath. ünnepeket és esküfűtést ránk nézve is kötelezővé tette. A király e rendeletben azt parancsolta, hogy az evangélikusok «házassági ügyei az idevonatkozó országos törvények alapján a (kath.) megyés püspökök biráskodása alá tartozzanak, akkép, hogy ezek azokban az ágostai és helyvét vallás elvei szerint hozzanak ítéletet, melyet az érsekhez lehessen fölébhezni» (Carol. res. V. pont).

Képzeltető, mily lesújtalg hatott eleinkre ez intézkedés, kiknek küldöttsége ép ez évi febr. 20-án nyilvánítá a folség előtt, hogy a «tisztelendő magyar klérus olthatatlan gyűlölettel félelemmel tölti el szíveiket», midőn a helytartó-tanács, az országos kormányzék, szintén a klérus befolyása alá került; midőn vallásgyakorlatunk a nem artikuláris helyeken és a leányegyházakban eltiltatott s hitsorsosaink tetemes része ekkép különben is kiszolgáltatott a klérus «atyáskodó» eljárásainak; s midőn végre a király előtti panaszátétel útja is el volt zárva!

Egyházmegyénk az ország sok részén el is tiltatták a gyűlések tartásától, a házassági biráskodás tehát «beszakadt»²⁾, bár a tiszántúli egyházkerület még ezután

évtizedeken át elég bátor volt olykor házassági ítéletet hozni, sőt utasítani is az espereseket, hogy óvatosan és bölösen ők is szintén gyakorolják házassági jogaikat³⁾. Károly halála után 1741. okt. 26-án az evang. két egyház küldöttei, Vay Abraham és Majthényi, Mária Theresziától a sérelmek orvoslását egy terjedelmes és megható panaszverben kérték⁴⁾ s ennek IV-ik pontjában különösen esedeztek, hogy házassági ügyeinket a magunk szuperintendensei ítélhessék. E kérvénynek, valamint az ezt követő hasonló felterjesztéseknek, melyek közt különösen nagyfontosságú az 1774-iki⁵⁾, nemcsak semmi fogantatjok sem lett, hanem a jog eddig meghagyott része is mindinkább elvétetett tőlünk.

Kaszap István nagy-kunsági esperes és még két lelkésztársa 1763-ban ugyanis a helytartó-tanács egyenes meghagyásából Hevesmegye törvényészéke elé állították a miatt, mert református jegyzéseket választottak el. A t.-szék őket, mint a királyi rendeletek áthágóit, fejenként 200 frtra büntette; a helytartó-tanács pedig ezenfelül még elmozdításukat parancsolta. Szuperintendenseink ekkor együttesen járultak a királynőhöz egy körmönfont felterjesztésben, melyszerint «rémülettel látják, hogy a kormány most már a jegyesek ügyeit is ki akarja ragadni egyházunk kezéből, holott eddig a Károly-féle resolutio alapján csak a házassági ügyeket vették el tőle. Majd tovább menve, panaszt tesznek a kath. püspökök és káptalanok ellen, hogy ezek nem tartják meg a resolutio abbeli utasítását, hogy házassági ügyeinket a mi vallásunk elvei szerint ítéljék meg; mert ha megszabadítják is néha a szerencsétlen házastársakat egy-

¹⁾ Lásd a «Debr. Prot. Lap.» 1883—7. évfolyamaiban *Tóth Sám.* regesztáit a tiszántúli egyházkerület jegyzőkönyveiből.

²⁾ Ez oklevél mellékletül képezi e műnek: Kurze und zuverlässige Nachricht von dem Zustande der Protestantschen Kirche in dem Königreich Ungarn. Második kiadás. 1746.

³⁾ Erről *Marczali* is megemlékezik „Magyarország II. József korában.” I. 78.

mástól, azt mondják ki, hogy szövetségök azelőtt sem volt érvényes, mivel nem áldozár előtt kötötték; a legtöbb ügyben pedig úgy járnak el, hogy a felek sem összeköve, sem elválasztva nem maradnak. Egyébiránt nyíltan is kimondják, hogy őket a mi vallásunk házassági elveinek követésére a királyi rendelet sem kötelezheti. Eszednek azért, hogy adja vissza nekünk a királynő a mi jegyességi és házassági bíraskodásunkat, mint a melyhez törvényes jogunk s a fejedelmektől nyert szabadalmunk van, s mint a melylyel a klérus rútul visszaél, mert «számtalan példák vannak arra, hogy a r. kath. plebánusok a parókhiájukhoz tartozó ev. lakosokat s más hitű vőlegényeket és menyasszonyokat vagy éppen nem adják össze vagy addig nem, míg hitőket meg nem tagadják; ... hogy erőszakkal és ijesztgetéssel, ígéretekkel és büntetésekkel térítik át» hitfeleinket; nincs tartalékjuk a büntető-törvényről, a minthogy a világi bírák is azt mondják, hogy az őket nem kötelezi stb. «Égre emelt kezekkel, mély alázattal könyörgünk» — így rimázkodnak a folyamodvány végén — «szívünk nyögésével és sóhajával, zokogó és tördelt hangokon, az Isten irgalmára, Isten egyszülött fiának, a Jézus Krisztusnak, a mi közbenjárónknak érdemére, az ő keserves és véres kínjaira, és végre mindenre, a mi Fölséged háza előtt szent és kedves: — hogy hallgassa meg ezen esedékléseinket, nyújtson vigaszt és orvoslát nyomorult és letiprott helyzetünkben nekünk és hit-sorsosainknak»¹⁾ stb. Ez esedéklésnek, mint említém, semmi foganatja sem volt; a «nemes és nagy-szívű királynő» nem segített nyomorogató alattvalói szenvedésén, sőt rá csakhamar, t. i. 1768. júl. 16-án, mintha csak gúnyt akartak volna üzni azokból, újabb rendelet jelent meg, hogy házassági pereinkben a róm. kath. püspöki szék határozaton továbbra is!

(Vége köv.) Szeremlei Samu.

— 2 —

ISKOLAI ÜGY.

Üdvös fordulat a népiszkolai oktatásban.

Mottó: A mai gyermek sem hisz már, csak tud.

Azaz, hogy az oktatás egyelőre még marad a régi úton, csak a közoktatásügyi miniszter úr nézete változott meg gyökeresen e tekintetben.

Mutatja ezt az ő pozsonyi beszéde választóihoz, mutatják az újabb időben közebehozott miniszteri rendeletek, melyekben egyre erősebben kezd sürgetni a *vallás-erkölcsi nevelésnek* nagyobb figyelembevételét, sőt ki-

mondja tartózkodás nélkül, hogy sok tanító félreértette a közoktatási törvény intencióit s tulságba ment akkor, mikor az u. n. reáltantárgyaknak egészen részletes tanításába becsatkozott, holott a népiszkolai oktatásnak az a feladata, hogy vallásos, becsületű s irni, olvasni, számolni jól tudó polgárokat neveljen az államnak és a társadalomnak. Erre kell azért a fősúlyt fektetni. A vallás-erkölcsi nevelést kell alappá tenni, az írást, olvasást és számolást jól begyakorolni, a könyvneveléseket pedig lehetőleg összevonni s a menyire csak kivétel, a nagyon felszaporodott különféle tankönyveket a tanításnál nélkülözhetővé tenni.

Mennél tovább megyünk a népoktatási törvény keletkezésének idejéig, mennél átláthatatlanabb bozóttal kezdenek képezni a minden borkorban megteremtett népiszkolai tankönyvek, s mennél vállaltalanabb és megbízhatatlanabb kezd lenni a felségség nép: annál inkább kezdik belátni vezérlő férfainak, hogy odavittünk, a hova menni magunk sem akartunk.

Féllában kezdünk járni, fél szárnyon akartunk repülni, mint Szilády mondja valahol. A buzgóság — európai színvonala emelni népiszkoláinkat — annyira magával ragadott bennünket, hogy csak most kezdjük észrevenni, milyen sokáig vágtuk magunk alatt a fét.

Az a sereg, melyet a magyar közoktatásügyi vezére népiszkoláink reformálásának nagy munkájára elidított, vagyis azon ifjabb és hasonlíthatatlanabb tehetségesebb s szakszerűen képzett néptanítóink, kiknek jórésze dicsegetreméltó ambícióval fogott neki szép, de nehéz feladatnak; öntudatlanul terjesztőivé lettek azon szellem társainak, mely a pozitívista bölcseletnek közönségi létrejöttelét, s mely az ifjabb tudományok kutatásokban az oknyomozást, a szépirodalomban a Goncourt és Zola-féle párturálmást, a vallásban a hitellenységet, a paedagógiaiban pedig a fűlséggé vitt értelemejlést, józanságot és szaktanítást eredményezte, mely a vallást és annak tanítását is — még a maga legegyszerűbb formájában: a népiszkolában is — külön szaktudományyá degradálta épügy, mint a számtan vagy a házi iparhoz tartozó kosárkötés és szalmakalapponás mesterséget.

Semmifésem óhajtanék inkább elkerülni, mint azon gyanusítást, mintha belétem a papi elfoglaltság beszélne; vagy, mintha nem akarnám kellőképen méltányolni a fentebb jelzett szellemnek ama nagybecsű vívmányait, melyekkel úgy az általános tudományosságot, mint különösen az *újabb vallástudományt* maga iránt lekötölte. Én magam is hálaul tartozom neki azon új világságért, melyet lelkemben támasztott akkor, mikor hitem és vallásom legszentebb okmányát, a bibliát s abból következőleg egész vallásos világméretet fényesen beragyogta.

Én csak a túlzás ellen szólok, s inkább magunkra van panaszom. Annyira meghódoltunk mi, magyar reformátusok mind az őt kerületben ennek a szellemnek, hogy kedvetért lemondott egyniségünkről s egy tolvonással letöröltük népiszkoláinkról a vallásságot, a nemesebb értelemben vett felekezetiesség zománját.

Nagyon hevesen fogtunk neki az értelemejléstésnek, a száraz ismeretközlésnek, a profán tudnivaló tanításának, a mi magában nem volna baj; de bajja lett azáltal, hogy mindezeket tulajdonképen feladatunknak, a *vallástanításnak* elhanyagolásával cselekedtük, sőt lenéző kicsinyléssel és nem titkolt gúnyval emlegettük azt a kort, mikor a népiszkolai növendék összes tanultatja majdnem kizárólag a hit és erkölcstan körére szorított.

Ezemben sincs nekem se, hogy azt az időt mindenestől fogva visszaohajtsam, vagy, hogy a mi népiszkolai tanúgynek a rínél szembeütően magasabb fejlettséget

¹⁾ Az oklevél null századi másolatban a Kocsis-féle egyházi jogi kéziratos gyűjteményben a békésbányai ref. egyházgye levéltárában.

késégbevonjam; de másrésről meg egy cseppet sem csodálkozom azon, ha a régi iskolázású kálvinista embert bosszúság fogja el annak hallatára, mikor gyermeke kutyáról, macskáról pontos leírásokban felel az évszázó vizsgákon, s az enekes-könyvből egyetlen zsoltárt vagy dicséretet el nem tud becselelten mondani. Olyan visszárs dolog ez, mint mikor a hoportyi, vagy hova való gyermek elszámolta a világ összes fővárosait, hogy egyik-másik mely partján fekszik ennek vagy annak a folyónak, de arról már fogalma sem volt, hogy az ő saját lakófaluja a Bernádnak jobb vagy balpartján esik-e?

Mert tagadom, hogy az egyszerű lódmívelő népnek olyan szüksége volna a tudásra, mint a hitre. Tagadom, hogy okos dolgot cselekednék a társadalom és az egyén érdeke és holdósága szempontjából, mikor mindenféle ismerettel meg akarjuk tönni már a népiskolai növendék fejét a nélkül, hogy a vallásos nevelés és oktatás a másfajta ismeretközléssel lépést tartana.

Ha felekezeti iskolákat tartunk fel a végsőig feszített erővel és áldozattal, hát akkor első sorban is abban ügykezzünk excellálni, a mely okért ezeket az iskolákat szükségeseink állítjuk, hozzájuk ragaszkodunk s erőtök áldozatokat hozunk, t. i. a vallásoktatásban. Mert, hogy hetenként 2, azaz két órát tartásnak csupán a mi iskoláinkban is a vallásból — a mint az állam azt a maga intézetének kegyesen megengedte — azért igazán nem érdemes külön felekezeti iskolákat tartani s hozzájuk annyira ragaszkodni. Hiszen, ha csak ennyit akarunk, ezt állami vagy községi iskolák mellett is megtehetjük, a melyektől való vonakodásnak (minthogy most a vallás-tanítással ók is törődnek annyit, mint mi) nem esed, ha a nagy közönség olyan magyarázatot ad, mintha talán a papok a vallástantástól való félelem miatt vonakodnának úgy a községi iskolától.

Mi tehát az én szívmek öhajátása?

Az, hogyha már maga a közköztartási miniszter úr is megsokalta a dolgot, vegyük észre is a magunkat; s ha ő már csaknem két évvel ezelőtt odautasította a maga állami tanítóit, hogy vallásérkölesi alapon végezzék a magasztos munkájukat, s vonják összebb a profán tananyagot; térjünk vissza mi is több tekintetben a régihez s rendezze el a mi egyházkerületi tanügyi bizottságunk is a vallásérkölesi tananyagunk az eddignél nagyobb terjedelemben való tanítását, s engedjen annak keresztültvitelére tanítóinknak a mostanál több időt, ilyen értelemben utasítván a jelenleg épen új tanterv készítésével foglalkozó sárospataki irodalmi kört.

Az egész iskolai élet és nevelés legyen vallásos irányú. A gyermekek — mikor csak az idő kedvező volta engedi — a templomi istentiszteleten úgy létköznap, mint vasárnap, mindnyájan részt vegyenek. Sét magában az iskolában reggel-este formászerű istentisztelettel kezdődjék és végeztessek a tanítás, mint ez több régi szabási iskoláinkban maig is dicséretesen gyakoroltatik.

Az enekes-könyv minden szebb s a templomi istentiszteletnél használatban levő darabját, elejétől végig, a növendékek könyv nélkül tudják. Az énekeknek dallamait is teljesen begyakorolják annyira, hogy az éneklési szertetet vérokébe menjen által; hogy, mint a régi kálvinista embereknél, náluk is az éneklés után való áhítózás legyen azon egyik erős kötélek, mely őket halálók napjaig szent erővel a templomba vonzza.

Továbbá, mintán nemcsak az esténtínti énekelgetés, hanem a bibliaolvasgatás régi szép szokása is kezd kiveszni a prof. családok köréből, s így a gyermekek jóformán alkalma sincs a biblia megismerésére: ezt a hiányt is, a mennyire lehet, az iskolának kell kipótolnia. Az olvasási órákon azért gyakorta olvassanak a növen-

dékek bibliát is a felsőbb osztályokban, sőt a szebb példázatokat és tanításokat gyakorolják be könyv nélkül is. Ezen eljárásnak még az a jó hatása is lehet, hogy a a szülei háznál is hamarabb kezébe veszi a gyermek a bibliát, s ezáltal a olvasásban inkább tökéletesedik.

S hogy mindezek annálinkább megvalósíthatók legyenek, engedjünk a vallástantásra legalább 4 órát hetenként. Még így is marad a többi tantárgyra minden bizonyonul 22 óra.

Hagyjuk el az álliberális nézeteket, s a megítéléstől való félelemből ne áldozzuk fel a divatos nevelésnek legszentebb prof. felekezeti érdekeinket. Ne hagyjuk magunkat véttúra vezetetni a nagy hangzatos, tetszős, de hamis nézet által, hogy a sok vallástanítás, a kényszerített templombajárás nem hogy megkedveltetné a gyermekkel a vallást és templomot, hanem inkább attól elidegeníti, s mihelyt a kényszer alól felszabadul, azonnal feleled benne a visszahatás s annálinkább el fogja azokat hanyagolni.

Ezt az állítást megcáfolja a tapasztalás, megcáfolja a régi rendszer szerint nevelt s ma is buzgó templombjáró öreg, kálvinista emberek. Pedig őket is kényszerítették annak idejében a templombajárársra a nélkül, hogy ez a kényszerítés kárára váltott volna későbbi vallásosságuknak.

Az az igaz, hogy a szokás második természetűé válik. S hogy a régiék jobban gyakorolják a templomot, lelki gyönyörűséggel éneklék az ódon zsoltárokat, azért van, mert már gyermekkorukban arra szoktatták őket, s hogy a maiak templomba nem járnak, vagy, ha nagy ritkán bevetődnek, szájukat a gyülekezeti éneklés alatt kissaszonyosan zárva tartják, az meg azért van, hogy őket arra idejében nem szoktatták.

Tehát rá kell szoktatni; a vallás- és énektanításra — még egyszer ismétlem — a felekezeti iskolákban több időt és nagyobb gondot kell fordítani. S ha e miatt a világi tudományokra nem jutna annynyi idő, mint most, hát ne jussón. Semmi veszedelem nem fog származni belőle.

Értelem embereket úgyis nevelhetünk egyházunknak s a társadalomnak, mint tudunk mindig a reformáció kezdetétől fogva. Boldogabbakat és megelégedettebbeket pedig, hogy így okvetlenülből nevelni fogunk, arról kezességünk és bizonyágunk nekünk a tapasztalás és a magunk lelke, kik szerencsések valánk újabb ember létinkre még a régi módú vallásos nevelésben részesülhetni, s kiknek hitét és meggyőződését a pozitív bölcselkedés is csak tisztábbá, de annal erősebbé és biztosabb alapúvá tette.

Czinke István.

TÁRCZA.

Korunk iránya és teendői.

— Társadalmi tanulmány. —

(Vége).

Fellessze másodszer a nevelés-tanítás mindjárt kezdetől fogva az ifjában az egyenlőség érzetét. Keltse életre benne azt a gondolatot, mitől oly sok függ, hogy mindnyájan egyenlők vagyunk, mert mindnyájan emberek vagyunk.

Foglaljuk el bármily magas társadalmi állást; igyekezzék bár számtalan ember megnyerni kegyünket, az emberi természettel karöltve járó hibák és fogyatkozásoktól menteknek teljességgel nem mondhatjuk magunkat.

Ha a nevelés-tanításnak mai állása mellett figyelmünket a mondott tulajdonság ápolására fordítjuk, lehe-

tetlen be nem látunk, hogy e tekintetben még alig tététit meg az első lépés. Az iskolába belépő úrficska már is megvetéssel tekint alacsonyabb származású tanulótársára és benne nem az isten képre teremtett emberi lényt, hanem a figyelembe sem vehető nyomorú páriát látja*); nem gondolva meg azt, hogy ama most általa gyúnosan lenézett teremtés majdan a szellemi téren sokszorta felül fogja őt múltit; míg ő a kényelem-től eltompult érzékeivel és szellemével még arra sem lesz méltó, hogy annak sarkját megoldja. Ha a nevelés-tanítás erre elég figyelmet nem fordít, s ha úgy intézi dolgait, hogy már a zsenge gyermekkorban elpántaltasának a társadalmi egyenlőtlenségek csirái, illetőleg, ha egyes gyermekekben el nem nyomja az erre főrekvő hajlamot; minden, különben bármily nemes buzgalma mellett is oly kevéssé oldotta meg fontos feladatát a mozdított elő az emberiség eszméjéhez forrott legszen-tőbb érdekeket, mintha semmitsem tett volna, vagyis mintha a maga menetére hagyta volna a dolgok folyamatát.

Aztán még más egyebet is várhatunk az így irány-ban vezetett nevelés-tanítástól. Várhatjuk nevetségesen azt, hogy bizonyos mértékben csökkenteni fogja a már csaknem kasztrendszerre csoportosított osztálykülönbségeket, a mit ma társadalmi életünk minden téren oly nagy mértékben fájdalommal tapasztalunk. Fájdalommal, mert sokszor a legszen-tőbb gondolatok enyésznek el nyom-talomból; sokszor a legszebb reményekre jogosító tervek és egyesülések dűlnek dugába a miatt, hogy a kaszt-rendszerre fokozódó társadalmi osztály- és rangkülönbségek nem engedik meg, illetőleg merőben lehetetlenné teszik az erők tömörülését, egyesítését, mely körülmény a társadalmi élet óhajtott fejlődését megnehezíti, akadályozza, sőt sok esetben megbénítja.

Ha tehát a nevelés-tanítás egész folyamán át folytonosan arra figyelmeztetjük a tanuló növendéket, hogy ő mindenekelőtt ember és a társadalmi életben élőglált állása csak annyiban teszi őt igazán méltóvá embertársi tiszteletre, amennyiben állásának előnyeit az emberiség közjává használja fel, s hogy bármilyen helyzetbe sodorják az élet hullámai, tudjon emberileg megállani lábán; akkor a nevelés-tanítás igen fontos érdekeit mozdított elő, embertársaink elismerésére méltóan buz-gólkodunk feladatunk teljesítésében.

A takarékoság szükségességét szintén ki kell emel-nünk a nevelés-tanítás egész folyamán át. Az emberrel, mindjárt születésétől kezdve, előállanak a különféle szük-ségeitek. Ezeknek kielégítése, az értelem szunnyadó kor-szaka alatt, inkább ösztönyszerűleg történik, amennyiben a gyermek még teljesen az ösztönök hatása alatt állván, szükségének öntudatos kielégítéséről még szó sem lehet. Azonban az értelem ébredésekor az előbb homályos, majd egyre tisztuló öntudat bizonyos jelei igazolják, hogy a fejlődő gyermek már sejti s majd tudja is, hogy mi és mennyi neki a hasznos; mi és mennyi neki az ártalmas?

E pillanatot kell megragadni a nevelés-tanítás inté-zőinek a végből, hogy a fejlődő gyermek figyelmét a takarékoság szükségességére figyelmeztessék. E figyel-meztetésnek a gyermeki lélek fejlődésével egyenes arány-ban kell haladnia, azaz minél érteletbé válik növendék-ünk értelmével, annál számosabb és kézzelfoghatóbb példával kell előtte kimutatnunk, hogy mondjék le mindenről, a mi lelkének és testének erejét nem vagy elő-mozdítaná, sőt annak fejlődését megakasztja és gátolja; vagy a mi akár egyikre, akár másokra legalább is felesleges.

Ha a gyermeket a takarékoság szükségességéről alkalmas példákkal sikerült meggyőznünk; ha lelkehe csepegettük azt a gondolatot, hogy jövőjére való tekintettel a most szükségtelen, illetőleg azt, a minek meg-vo-nása lelki és testi erejét nem rontja és károsítja meg, félretegye, a legtöbb szempontból igen üdvös munkát végeztünk; mivel míg egyfelől megemlítettük őt arra, hogy lehető kevéssel, illetőleg annyival érje be, a meny-nyi lelki és testi erejének feltartására mulhatatlan szük-séges, a fenmaradót részt pedig tege félre bizonytalan-jövőjének biztosítására; addig másfelől a társadalom-nak egy kevéssel melegegő embert nevelvén, csak annak javát munkáltuk, mivel semmiben biztosítaná és mozdítaná elő inkább a társadalom nyugalmát és boldogságát, mintha csupán kevéssel beelő és szerény igényű egyénekből állana az.

A mi a növedekkel közlendő ismeretek miséget és mennyiségét illeti; a következők megjegyzések nyilvá-nítására szorítottuk. Mindenekelőtt a módszerrel vála-mit. Ez a nevelés-tanítás egész folyamata alatt a fejlődő gyermek fejlődő értelmi laktöréhez alkalmazkodjék és mindig inkább szemleletek, mint elvont legyen. Lehető-leg minden tárgyat szemléltető modorban ismertessék meg a gyermekkel; az elvont és magasb értelmi fejlettséget feltételező fejtegetéseket és magyarázatokat a lehetőség kerüljük; mivel míg a szemmel felfogottak életheben megmaradnak emlékeztében és szükség ese-tén gyorsabban rendelkezésre állanak; addig az elvont modorban hajlódó tudnivalók pillanatra lekötik ugyan változásra késztelő figyelmét; de a hatás az előadás, illetőleg magyarázat által keltett érdekltség megszűn-tével legtöbbször elenyészik és nyomai is alig maradnak a gyermeki lélekből.

E tekintetben különben feltétlenül ragaszkodom a nevelésben ezen fontos tételéhez: „non multum, sed multa,“ azaz kevéssel taníts, de a tanítottakat értesít meg kellően a gyermekkel, olyformán, hogy azok értel-mőknek mintegy kiegészítő részévé valjanak és — mint szokták nagyon helyesen mondani — vérökbe menjenek át. E célból feltétlenül szükséges, hogy a tanító tanít-ványában keltse fel tárgya iránt a szükséges érdeklődést, a mi aztán oly biztos alapjává lesz az óhajtott siker maradáóságának. Érdeklődés nélkül ugyanis, közta-pasztalat szerint, nincs semmi eredmény és a mi eset-leg van, az is oly csekély, hogy figyelemre sem méltat-ható. A tantárgyaknak ma már kétségtelesen nagy száma e tekintetben nem képez semmi akadályt, minthogy két-ségtelen tény, hogy a fejlődő gyermek minden olyan dolog iránt érdeklődik, a minek szükségét belátja és minden olyanra figyel, a minek érdekes voltáról tanítója által alapos okokkal és bizonyítékokkal meggyőztetett.

Ezek volnának tehát, meggyőződésem szerint, a legkiválóbb tényezők, a melyeknek a nevelés-tanítás egész folyamata alatt a legtöbb figyelemben kell részesülnök.

Midőn azt mondom, hogy legkiválóbb tényezők azt akarom általa kifejezni — a mit igen értek és nagyon jól tudok — hogy a nevelés-tanításnál irányadó elveket korántsem számláltam elő teljesen. Így például nem szó-lottam az igazságszláról, tehát az őszinteségről, mi szin-tén teljes figyelmet érdemel. Nem említem, hogy a tanuló növendékeket figyelmeztetni kell arra, hogy barátaik megválasztásában óvatosak legyenek, más szóval csakis azokat választassák ki barátaiknak a könnyen ajánlkozó em-berek nagy tömegéből, kiknek feddhetetlen jelleméről és kitartó szorgalmáról, hűségéről meggyőződtek; de azok-tól aztán csak a sir választása el őket; másfelől kerül-jék a könnyelműket, hazigőket és tétleneket, kiknek barátsága reájuk nézve lealacsonyító és erkölcsrontó

*) Ez az eset ma már — amint mi ismerjük a helyzetet — inkább csak a kivételek közé tartozik. Különösen protestáns iskolákban értünk!

ván. És más ilyen tulajdonságok, melyeknek bővebb kifejtése és egybefoglalása egy az enyémnél terjedelmesebb tanulmányt igényelne. Mostani céloom elérésére elégségesnek tartottam a legkiválóbb tényezők fölemelését.

És ezzel végére jutottam már is meglehetősen mélyen meggyült társadalmi tanulmányomnak, a melynek — mint a bevezetésben is említém — kizárólagos célja az volt, hogy teljes tárgyilagossággal és tölem telhető világszaggal leírva és csoportosítva, a társadalmi élet terén lévontakozólag tapasztalható jelenségeket, föltárva azoknak meggyőződésem szerint való okait, a közélet intő tényezőinek és előkelőségeinek figyelmét azok fontosságának lényeges voltára felhívjam és ébren tartsam.

Ila a nyilvánuló jelenségek leírásában szeizeseim több it-tott sötétebb, mintsem némelyek várnák: oka, mivel magam igen kedvezőtlennek látom a jelenkort arra, hogy az ily veszélyes elvek és nézetek mellett a jövőnek biztos alapul szolgálhatna. Ha javítani akarunk, teljesen színtéknék kell lennünk; ha a már elharapózott veszélyt, a mely a közérkölesiséget megsemmisítésével fenyegeti, teljesen ki akarjuk irtani: az elnézésnek, a halogatásnak többé semmi helye; csakis okos szigor és bírói tapintat biztosíthatnak kellő sikert; csakis ezek alkalmazása és igénybevétele óvat meg bennünk a további süllyedéstől. Tölts be tehát kiki szerepétét lelkiismeretesen s óvakodjék a helytelen és káros túlszoktól, mert csak így lehet boldoggá úgy az egyes ember, mint a társadalom.

G. Mihályt Ödön.

KÖZÉLETÜNK.

A felsőzempléni ev. reform. egyházmegye közgyűlése.

A felsőzempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése *Milán* tartott meg február hó 23-ik napján. Elnökök voltak *Kálniczky Fános*, esperes és *Isaák Fános*, mint legfőbb tanácsbíró.

A közgyűlést megelőző estén az egyházlátogatók órástak fel az egyes egyházakban tett tapasztalataikról szóló jelentéseiket.

Vannak, kik az évenként ismétlődő egyházlátogatás intézménye felett pácát törnek; feleslegesnek, sőt az egyházakra nézve terhelőnek is tekintik azt. De, a ki egyházunk élete iránt komolyan érdeklődik s annak jövőjét szívén hordozza, nem fogja kicsinyelni amaz eljárást, mely az egyházlátogatás teendőiben határozódik.

A nyilvánosság a legszigorúbb bírája az egyéni s társadalmi cselekményeknek, ugyanazért a mily mérvben bírdózi a fogatkozásokat, oly arányban tanúsít támogatást a nemes törekvések irányában.

Az elzárkózottság és függelenség érzete az egyéni életre vonatkozó ösztönszerű kötelmeken kívül másokat is ismer s vajmi kevés teendő talal az élet mezején. Ez az emberi gyarlóság kifolyása.

Epen ezért tekinthető az egyházlátogatás a maga móltságban az egyházi élet ébresztőjeül, amennyiben lidat alá veszi az egyes egyházak szellemi és anyagi állapotát!

Nincs, nem lehet keményebb ostor az egyháziatásztagra nézve, mint az a szó, melylyel a nyilvánosság meg kátrháztató itéletet a mulasztások felett; s nem kell édesebb jutalom a buzgóság számára, mint az emberes a nyilvánosság előtt s annak ajkairól!

Eme gondolatok jutottak felszínre az egyházlátogatási jelentések felolvasásánál, a gyülekezet lelkeiben váltakozva a szerint, amint egyik vagy másik egyház ügybuzgalmáról, vallásos életéről, rendezett viszonyairól, vagy pedig hideg tétlenségéről, hanyatlásáról, törvényellenes magatartásáról volt szó.

Mert örömmel mondhatjuk, hogy a mai nehéz anyagi viszonyok dacára is történtek ezen mi igénytelen körünkben is építkezések, javítások, ügyrendezések, adakozások, melyek a mellett tesznek tanúbizonyságot, hogy nem halt ki az egyházi ügybuzgóság a hívek lelkéből!

És hogy itt-ott baj is akad, akadályok is mutatkoznak, sőt háborgás és vihar is támad, mindez nem hangolta le az egyházmegyei kormányunk lelkületét, sőt oda utalta, hogy az orvosias gyógyszerreit, javítás eszközeit határozott lélekkel vegye igénybe.

Eme mozzanatok lefolyása után a gyűlés napjának reggelén közüdmásra hoztatván, hogy *Bernáth Elemér* úr, világi gondnokunk, hivatalos elfoglaltassái miatt ez alkalommal jelen nem lehet: fennevezett tanácsbíró elfoglalta az elnöki székét s az esperesi évi jelentés felolvasása után, melyben a közigazgatási ténykedések voltak feltüntetve, a tanácskozás sorrend szerint elkezdődött.

Az állásától fegyelmi úton elmozdított s hivatalában egy évre felülgesztett Székely Endre, kis-raskai tanító helyére a gyülekezet által törvényesen megválasztott Magyar István, vásárhelyi tanító megerősítettet.

Az eként megüresedett vásárhelyi tanítószágra Székely Endrét hivta meg az egyház. Miután azonban meghívott a reá kiszabott büntetést még ki nem állotta: a vásárhelyi gyülekezet oda utasított, hogy lehetőleg az egyházmegye köréből, különben pedig a sárospataki állami képezdebből lássa el magát minélelőbb tanítóval.

A nagy-toronyjai tanító állomásra Kolumbán Balint, tivadári volt tanító jelentkezett: azonban bizonyítványai nem lévén rendben, azoknak beszerzésére s az esperesi hivatalhoz való betérjesztésére utasított.

Az egyházmegyei világi jegyzőségre beérkezett szavazatok tizfelé ágaztak el. Izsépy Vilmos, Dr. Ferenczy Elek és Somogyi Bertalan között szűkebbkörű szavazás rendeltetett el.

Balint József, nagyerdemű egyházi tanácsbíránk folytonos betegeskedése miatt működő tanácsbíróra lévén szükség: a tanácsbírói címnek személye részére való sértetlen feltartása mellett, egyházi tanácsbíróra szavazás rendeltetett el.

A deregyői egyházban célhavi tanterem-bővítési tervet, a küldöttégek határozati javaslata alapján, elfogadtattak.

Kis-Ráskán lelkeszlak-építés van célbavéve. Az építkezési tervet megíráására küldöttégek nevezetett ki.

A lasztoméri egyháztagok tó imakönyvet óhajtván nyomtatni, kéri az egyházmegye e tekintetben való közvetítő támogatását. Miután az egyházmegye könyvek kiadásával nem foglalkozik, ezen kérelmi ügy levétetett a napirendről.

Ugyanonnan jelentették, hogy a rebri mi községi iskolai földalap, bizonyos befolyásolások folytán, legközelebb az ottani görög kath. egyház nevére lett áttekérkönyvezve. Mielőtt e fontos ügyhöz hozzászólna az egyházmegye, a tagosítási jegyzőkönyv és telekkönyv hiteles kivonatának beszerzésére s felmutatására utasított a lelkesz és gondnok.

A néhai Kazinczy János úr által egyházi célokra tett három rendbeli 2700 forintot tevő s alapító birtokein zálogfogal is biztosított összeg célhavi kifizetése Sulyovszky István, végrendeleti végrehajtó által bejelentetvén: a zálogjog kitorlése végett az engedély egy-

házmegyének részéről kiállítottat s a pénzék átvétele s takarékpénztári elhelyezésével az egyházmegyei pénztárak megbízottai.

Egyházmegyei könyvtárunk a Magyar Athenaeum füzetein kívül legközelebb a Dobos Egyházi beszédei 4., s a Györy Vilmoséi I-ső kötetével szaporodott.

Könyvtárgyarapítási célra az ez idei költségvetésbe 10 frt lett felvéve.

Elszomorító dolog, midőn egy egyházi testület iradalmi cölökra csekély 10 forinttal adózik. De tudni kell, hogy egyházmegyéknek 2072 frt 10 krajcárból áll minden földi birodalma. Ezen tőkésének 6%-os kamataiból fedezeti közigazgatási kiadásait s a 10 frtot is csupán azért képes elszakítani, mert egyházkerületi képviselői számára csak 5—5 frtot ad úti átalányul.

Egyházmegyének komolyan foglalkozik az egyházmegyei gyűlések állandósításának kérdésével. Az e tekintetben véleményadással megbízott bizottság a téli gyűlések állandósítását, az őszieknek az eddigi módon való megtartását véleményezi és pedig következő megokolással: minthogy úgy közigazgatási, mint törvénykezési ügyünk nyugodt és alapos letárgyalása több időt igényel, mint amennyivel a vándor-gyűléseknél rendelkezhetünk; másrészlről nem lévén figyelmen kívül hagyható azon üdvös hatás, melyet a vándor-gyűlések népnök egyházi és vallásos életének ébresztésére, az azokkal való érintkezés folytán gyakorolnak: tartassanak a téli gyűlések bizonyos állandó helyen, az ősziek pedig váltakozva az egyházakban.

E tárgyban az egyházak nyilatkozatra hívatnak fel. Van egy egyházunk: a Kis-toronyai, melynek több rendbeli tőképenzei a megsemmisülés eselyének néznek elebe, s miután az e tárgyban való eddigi intézkedéseknek kívánt sikere nem lett: az esperesi hivatal megbízottai, hogy a kötvényeket az egyház gondnokától vegyék át s azoknak vagy zálogfői biztosítását vagy törvényes behajtását eszközölje.

Ilyen nehéz kérdésnél foglalkozott egyházmegyénk a közelmúltban az izségi egyháza vonatkozólag is, most azonban jelenti a bizottság, hogy az egyház követelése teljesen biztosítva vannak.

Néhai Laky András esperes homvai felé a ladmoci temetőben emlékkő fog állíttatni, egyes adakozók s az egyházak költségén, s minthogy az emlékkő megszerzésének s felállításának ügye a bizottság jelentése szerint már folyamatban van: a leleplezési ünnepély május hó 8-ik napjára tűzött ki.

A homonnai egyesült prot. leányegyház az egyesülés kérdésének végleges megoldása s a misszió lelkesítő állomás rendezése tekintetéből a szükséges intézkedések megtételére hívatott fel, amennyiben a convent által a homonnai misszióra kiutalványozott 500 frt már a püspöki hivatalnál van letéteményezve.

Lett volna még ez alkalommal egy fejezmi ügy is elbírálandó, de miután a vizsgálat megejtésénél törvényben 268. §-a követelményének nem volt mindenben elegendő: új vizsgálat rendelttet el.

Feltűnőbb adakozások történtek a mult év folyamán: Sátoralja-Ujhelyben, hol Dókus József úr a temető-kert 300 frttal eszközölt körülkerítéséhez 200 frtot adott. Lasztócon, hol Kortvélyesy István és László 230 forint értékű haragot öntettek; Szemere Vilma úrnő pedig az úrasztalát és szószekeket terítéssel látta el. Szürnyegen, hol Bodák István a templom renoválási költségeihez 50 frttal járult. Tussán, hol a lelkes leánya, Elek Róza, szép terítéssel ékíté fel az Úrasztalát.

Ezeknek közlése után fel kell újítanom e helyen is a Kazinczy János áldott emlékét, a ki által a gyűlés-

tartási költségek fedezésére alapított 1000 frt tőke 2/3-át részbeni kamatának első zsengejét a málcái egyház való szerencsés élvezheti.

Valamint köszönetet mondok úgyis, mint a gyűléstartó egyház lelkesze, Nyomárkai Hugó, kacsásdi lakos egyháztag barátomnak és általam melyen tisztelt kedves nejének: a felekezetiésen felülemelkedett s női erényekben gazdag Füzesséry Otília ó nagyságának, mint a ki a nyolc napján ebéd és vacsoráiban látta el a vendégseregét, s midőn ezáltal egyrészlről magyar vendégsrető szivességeknek adott tanújelét, másrészlről az egyház terhet tetemesen megkönnyítették.

Legyen jutalmuk az elismerésen kívül az a tudat, hogy a házuknál töltött boldog órák emléke nem egyhamar fog elmosódni tisztelőik keblében!!

Böszörményi Károly,

egyházmegyei főjegyző.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Nagy János, a lenártfalvi leányegyház derek tanítója, a görmői tanítótestület egyik kimagasló alakja, életének 67-ik, tanításkodásának 15-ik évében meghalt. Született 1820-ban, Veszprém városba, polgári állású szüléktől. Elemi iskolát otthon, a gimnáziumot és a theologiai tanfolyamot Pápán végeztet, honnan Losoncra ment a jogi tanfolyam hallgatására. Magasabb képzettségével mindinkább erősödött lelkiében a tanítás iránti vágy, s hajlamból tanítóvá lély minőségben 1842-ben a görmői ev. ref. egyházmegyébe kebelezette be magát, s Zubogyon és Panyiton 15 esztendőig, lenártfalván pedig 30 évig viselte hivatalát. Nehéz pályája terheit, a nép hálátansággal szagoból nélkül türtte. Oktatási modora, derűs kedélye a gyermekek barátjává és atyjává tevék. Iskolája kitűnő volt maga pedig a görmői tanítók jelesebbjei közé tartozott. A 45 éves, nehéz pálya terheit megtörték testének ereje s ez évi kitűnően sikerült vizsgájával, hogy saját száma idézzem, „elzengette hatnyú daút.” Áldás emlékére! L. J.

— A „**Debreceni Prot. Lap**” szerkesztője harag lobbant lapunk ellen a miatt, hogy a *theologusok tanácsképzítése* tárgyában ő általa keltett s immár unatkozó hosszúra nyújtott vitát *érdekes hűszalkodásnak* s az egész ügyet — kellő indoklással — a „D. P. L.” *házi ügyének* nevezteük. Bárha emez állításunkat jobbra sorolt méltó hévvel visszautasítja s kathedrába ülve oktatással is szolgál nekünk, kénytelenek vagyunk ismételnünk, hogy bizony az a tartós mérkőzés egy már regeiben kimerített tárgy felett, a mi szemünkben igazan csak *hűszalkodás és házi ügy.* A torna-csarnokban látnunk itt valamikor egy furcsa jelenetet. A tanár két csopordba osztva növendékeit, egy hosszú kötélnek két végére állította őket és vezényelt a *hűszára.* Es lón — természetesen — nagy örökösde, mert mindkét csapat szomjas volt a gyűzelem dícsőségére. Isten bocsássa meg nekünk: ez a jelenet juttott eszünkbe, mikor a kérdés lap 3—9. számaiban a vitázók mesteri szembeállítását hétről-hétre látnunk adattot. Mert hát mi is történik a D. P. Lapban? Felvet a szerkesztő egy kérdést, a melynek reá nézve kedvező elődése — ő kérte — *új korszak hajnalát jelentend* (3. sz. 23. l.) s nagy bürgalmában úgy tünteti fel a tanítói diplomát, mint a ki hivatala volna megfosztani a papokat *szoba-tudósi jellegetől* (bárcsak több szoba-tudósi hajlamú papunk volna, mint valósággal!) s azt eszközölné, hogy *meg tudnának állani az élet minden lehetsé körülményei között* (3. sz. 24. l.). Persze ennek a hamis és a papokra rész-

ben nem találó, részben pedig nem igen kedvező elméletek hatalmas ellenfelei akadtak éppen *Tiszántúlnan* és benn magában *Debrecenben* is. A szerkesztő — s ez ösmeretére legyen mondván — gondoskodott róla, hogy a mérleg valamiképen fel ne billenjen s ha segítő társ nem jelentkezett, maga állott ki a porondra s legalább szilárd alapot védelmezte a korszakosnak ígérkező gondolatot. Tehát a kötelnek többnyire mindkét végét fogta taláki hogy a közönség érdeklődése valahogy osztra maradjon. És ez a *kötelhúzó-s-jéle jelenet* tart még most is a 10-ik számban is s tarthat tovább is, jóllehet a szerkesztő már a 7-ik számban maga is érezte, hogy tanácsos volna a vitát legalább egyelőre berekesztetni (61. l.). Hát ez bizony *híszalkodás*, szalma-csépeles, az egész nézetnek mindenen való erőszakolása s mintegy szavazat-gyűjtés — a *türelmesség leple* alatt — az ellenfél ellen. Nemcsak mi látjuk ezt így, hanem a P. P. L. több előkelő olvasója és előfizetője is. Hogy *hízi ügy*: kell-e arra több és súlyosabb bizonyíték annál, hogy a lap-társak oda állottak a néző publicum kine, bizonyára nem azért, mintha irigyelnék a fiatal oléga szerencséjét, ki a «papi status»-ra egy új korszak hajnalát iparkodik felderíteni, hanem egyszerűen azért, mert ők a theologusok tanítói diplomájának kérdésén a *tanügyi bizottsággal* és *conventtel együtt* leforgalmnak tekintették. De hogy mennyire *hízi ügy*, bizonyítják *Balogh Ferenc*, theol. tanár magvas cikkei is a melyekből könnyű kiolvasni, hogy a tanítói diplomának a debreceni theologusokra való erőszakolása, aléha egyéb, mint egy felülkerekedett kisebbség keztyudósása a korábbi többség ellen. Sőt *hízi ügy* az a szerkesztő szerint is, a kinek ellenük frott sorai világosan mutatják, hogy... a theologusok emez újabb megérthetése jóformán csak a *debreceni tanító-képzésék hozott dídot* (92. l.). Hát azt mi is hiszük azt is, hogy a theologiai akadémiáknak, ha azok nem képesek az új utatvalóval ellátni növendékeiket, hogy egy kötelező tantervvel és tankönyvekkel ellátott népiskola megadására, annak különösen *felügyeletére* (!) magokat jogosítottaknak érezzék s ilyenekül őket a józan közvélemény is elismerje. Jaj annak a papi és tanítói testvérségnek, a mely a diploma mérlegelésével kezdődött. Jaj annak a szegény theologusnak, a ki 12 évi tanulás után, kezében a papi diplomával s lelkeben papi hivatalnal, az iskolához kénytelen fordulni egy darab kenyéret s méginkább jaj annak a kerületnek, a mely az épen esetleges nyomorúságon segíteni nem tud, vagy ténny akar!! Nem *góg*, *senhéjász*, *kicsinylő*, *gyanusító* *sor* és több efféle csoda-bogár birt minket arra, a mi elmondottunk (ilyenek a mi hidegbe éghajlatunk alatt nem fészkelnek!), hanem a méltó bosszankodás a szerkesztőnek és társainak a tanító-diploma kérdésében elölgalt álláspontja és túlságoskodása miatt, a mely

elvégre is, csupa jóakarathól is a *theologiai akadémiák és papok becsmérése* vezet és táplálékot nyújt a *Rüll* és más *corifeusok által desztgetett tanítói elégedetlenségre és pap-gyűlöletre*. Tessék a theologiai akadémiákat úgy szervezni s a theologusokat úgy képezni s annyi papi s különösen kateketai bölcseséget, szerénységgel s oly tudás-vágygyal bocsátani ki, hogy elfogulatlan embernek nem amazok, sem emezek ellen kifogása ne lehessen. Tessék az iskola-felügyeletet úgy gyakorolni, mint ezt a sokszor becsmért tisztánimeni kerület teszi; tessék t. i. az *egyházalkotmány természetének* és a *papok s tanítók testvérségének megfelelőleg egy világi férfit, egy papot és egy tanítót küldeni iskola-látogatásra és felügyeletre*: akkor a tanítónak bizonyára nem lesz oka tavaszi s a papnak sem lesz szüksége — egyes tanítók elégedetlensége miatt — külön tanítói diplomára. Vagy a D. P. L. szerint talán a világi iskola-látogatótól is meg kellene követelnünk a *tanítói diplomát*? Csak ennyit akartunk ezúttal mondani, korábbi állításunk bizonyítással végett s az ügy érdemére. A szerkesztő haragos kifakadásaira nincs semmi szavunk; mert azokat nem vesszük magunkra!

Szerkesztő.

— **Gyűlések.** Az alsözemlanti egyházmege folyó hó 22-én, Sárospatakon fogja megtartani tavaszi közgyűlését. *Meczner Béla*, egyházmegei gondnok az alkalommal foglalja el előki székét. — A felsőborsodi egyházmege tavaszi közgyűlése folyó hó 31-ikén Rudabányán leend.

— **Irodalmi körünk,** március 9-én tartott közgyűlésében, felolvasatott a harmadik bíralat «*Ah* értem a dal, hadd Istenemnek - jeléje alatt már régebben beküldött *Pótkikára* s a hozzákészített *Olvasókönyvre*. A bíralat, melynek a munkák sorsára nézve dönténe kellett, elég kedvezően nyilatkozott; alaposan, részletesen megjelölte, a jó tulajdonok kiemelásával, hibáit és fogyatkozásait, melyeknek pótlása, javítása után a munkákat kinyomatásra örömmel ajánlotta. Ennek s a már régebben felolvasott két bíralónak véleménye alapján, a kör e munkákat elfogadta, azzal a feltétellel, hogy szerző a szükségesnek mutatkozó javításokat, a bíralatok utasítása szerint megtévén, a kijavított kéziratokat mielebb küldje vissza. *Kovácsi Sándor*, tagtárs, egyik bíraló, pedig felkérte a munkáknak nyomda alá rendezésére s correcturázására, hogy így azok a szeptemberi könyvpiacra annál biztosabban elkészíthessenek. A jelölgés levélkéből *Dr. Kapossy Lucán*, pápai ref. főgimnáziumi tanár neve tűnt ki, a mit a kör annyival is inkább szíves örömmel vett tudomásul, mert a nevezett férfiú az első, a ki — mint vidéki tag — kiadványainkat szaporítja s az egymástól térben távolos intézetek között a testvériség s a nemes közérdek kapcsinak való erősbitésére is befoly. A bíralóknak: *Fejes István*, *Kovácsi Sándor*, *Bodor István*, tagtársainak gondos és alapos bíralatukért a kör e helyen is szíves köszönetét nyújtamta. A gimnázium I-ső osztály számára készített „*Számtnak*,” a bíralatok értelmében némileg javítva, visszaküldetett, s bár a szerző, *Zsindely István*, bizonyos elvi álláspontját, egy bíralóval szemben, fel nem adhatta, két bíraló véleménye alapján a munka kinyomatása elhatározottat.

— A „**Debreceni Protestáns Lap**,” a gyakorlati lelkeszet körébe tartozó kérdésekkel is foglalkozván, már régebb idő óta tárgyalja, a törvénytelen házasságok születtett gyermekek, úgynevezett *ülőházaság* által történő törvényesítésének igen egyszerű kérdését. Erre vonatkozólag, legközelebbi számában, azt mondja, egyebek között, egyik cikkezője, hogy az egyáltalában nem tartozik

a lelkésre, hogy a nemzés idejében törvényes házassági kötelékben volt-e a házasságon kívül született gyermek valamelyik szülője vagy nem? Nézetünk szerint, szaklapban, a melytől eligazított és biztos tanácsot vár az olvasó közönség, igen vigyázni kell az efféle szavak eljuttatására. Ez a körülmény, igenis, tartozik a lelkésre; mert míg az olyan törvénytelen házasságból született gyermek törvényesítésénél, semmi nehézség sem áll elő, a törvényesítést illetően, a kinek szülei a nemzés idejében házassági kötelékben nem állottak s az utóházasság mindent rendezhöz; addig az olyan gyermeket, a kinek szülei között, a nemzés idején, semmiféle dispensációval el nem érvényesíthető akadály volt, a milyen a házassági kötelékben létel is, nem lehet ám egyszerűen az utóházasság által törvényesen tekinteni s ilyenek bejegyezni. Ezt már régven így írták meg a törvények a bejegy írtánál, mindenki által hozzáférhető módon *Korvics Albert* (L. Egyh. jog 633. l.) és *Nagy Lajos* igen derék könyvét: „Eskető lelkész.” 47. lap). Megemlítettük e kérdést, mert felhívás intéztetett hozzáunk. Laptársunk talán nem fogja ezt is ellenevaló túrlélmelkenedésként stb. nevezni, mert hiszen erre végképen nincs okunk eskedvünk.

— **A „Protestáns Népönkvár”** című vállalatnak 2-ik füzeté a következő tartalommal jelent meg: Gyermekéről szülőknek, Scholz Gusztávtól. Luther az erfurti zárdában, Szeberényi Lajostól. Kis Nagy András története, vagy száz vétek burjánzik föl egy botor tetten, Eötvös K. Lajostól. A jó Isten küldötte, Várady Antaltól. A martonmezei kincsek, Almási Pétertől. Az első közlemény 2 szakaszban azt igyekszik megmagyarázni: *mi legyen a fiúból és leányból?* Erdekes tárgy, de kidolgozása nem sikerült. Szerző nem tud megszáadni a predikáció modorától, lépten-nyomon tanácsot osztogat, okosodik, a helyett, hogy tárgyat fejtené úgy, hogy abban a tanító elem mindenkire hatásos legyen. Nyelvezete is nehézkes, idegenszerű s az által, hogy előszerzetten idézgeti a szentírásbeli helveket, erőteljesebben látszik benne a vallásos elem. Ilyen kifejezések: „Ha a szentírás nyaghot, szépet akar . . . mondani: *fi done (!)*. Az úde raghamatot megtartja *be a délbe* (egészén délig?); világ előtti pompázás okából” stb. nem népies olvasmányokba való! A 2-ik számnak ugyanilyen gyöngyéi vannak. A sok *ván, vén-es* részesülő, a közbevetett és alig érthető mondatok és kifejezések (”ó a bűnt, megtartva mindazt, a mit a szerettség az ellen fegyverül ajánl, akarta legyőzni. A keresztény élet föltétele és *folymánya* a feddhetlen és tiszta erkélyes élet gyakorlása és a tökéletes istenfelelem után való törekvés, mely *életgyakorlatnak* és törekvésnek azonban nem szabad hiúsággá fajlulnia; . . . egy képzelt tökéletesség után való mohó kapkodás; hitvallomás, jó benyomást gyakorol . . . ezen azon, *bizonyos* nyugalom (némi?)”; Az a ki úgy örült az első misének, rontotta le a mise pogány áldozatát stb.); az ilyenek — mondjuk — szinte élvezhetelenné teszik a különben szintén érdekes tárgyú elbeszélést. A 3-ik számú könnyen folyó s népies hangú vers a pálinka és korcsmárosok pusztító hatásait írja le. Kár, hogy az elején egy esomó rossz rim bántja a jó nyelvezetet; mert különben az egész vers igen heilike elajta népies vállalatba. A 4-ik számú kimagaslik az egészből és kiengesztel a többiek fogatkozásaiért is. Tartalma, nyelvezete, keseretlen és mégis mélyeséges, vallásos hangulata magához húz és feleml. Itt már az alakokban és az ügyesen alkotott helyzetekben van meg a tanító elem és nem a szavakban. Egy kevés, gazdag, istentagadó embert istenhez terel egy szegény árva, vallásosan nevelt fiú, a kinek szülőit a gazdag előbb vagyoni-

lag tönkre tette, s végre mindketten a falu jölvővé válnak. Ez az elbeszélés tartalma; de a mi — ismétljük — a szerencsés kidolgozás által válik becse és meghatóvá. Mennél többet ílet s a vállalat sikere biztosítja lesz. Az utolsó elbeszélés hasonlóképen ügyes népies alkotás. Szívesen ismerjük el, hogy a vállalat értéke emelkedőben van!!

— **Bismark és a pápa.** XIII. Leó győzelemre segítette Bismarkt a német klerikális párttal szemben. A hadügyi kiadásoknak és katonai létszámnak 7 évre szóló felemelését (septennatus) ugyanis a katolikus párt megbuktatta, a mire a parlament feloszlata s következett. Bismark a maga hatalmaskodási politikáját, a császár tekintélyét és saját személyét mind nem tartván elégséresnek a katolikus párt megbuktatására, segítségül hívta a pápát, ki két levélben is nekifogott a saját pártja megtörésének, a Bismark javára. A katolikus párt önállóbb része zúgolódott a pápa íyétén beavatkozása ellen s meg is tagadta az engedelmességet. A harc eredménye végre is a Bismark győzedelmé lett. Ezért a győzelemért azonban ő is megfizet. Legközelebb (febr. 23.) az *Urak háza* elé terjesztett már egy javaslatot, melyben korábbi egyházpolitikájának legsarkalatosabb pontjait szegrekeaszta. A javaslat szerint, mely 5 cikkből áll, az *osnabrücki* és *limburgi* püspökök saját költségükön papnövekedéket állíthatnak s a papnövekedéke más püspöki megyék szülöttéit is felvehetik, a mi eddig nem volt lehetséges. A lelkészek alkalmazásánál ezennél nem a polgári és állampolgári szempontok, hanem főleg a papiak lesznek elhatározók. A plebániák tartós betöltötését sem fogják állami kényszerrel szorítani, s a lelkész nem veszíti el állomását, habár polgári úton egyházi büntetésre vagy polgári jogainak elvesztésére ítéltetett is. Az egyházi főhatóságok is felmentettek azon kötelezettség alól, mely őket idáig arra kényszerítette, hogy egyház-ügylemi döntvényeket a helytartókkal közöljék s részükre az egyházi fenytés dolgában szabadság biztosítatik, úgy azonban, hogy az ember-életre, vagyton, szabadság és polgári becsületre ki nem terjeszhető. Azon egyházi rendek s congregatiók, melyek lelkészekkel, lelebaráti szeretet gyakorlásával foglalkoznak vagy szemléldő életet élnek, szintén szabad hazatnyernek Poroszországban s ezeken külföldön való szolgálata s a hittérítő képzése is megengedtetik. Hogy meddig tart ez a politikai viszonyok által parancsolt béke a Vatikán és Bismark között s nem esorbult-e a beavatkozás által a pápa tekintélye a német katolikusok szívében, azt majd a jövő mutatja meg. Egy bizonyos t. i., hogy a viszonyok hatalmasabbak, mint a pápa és a vas-kancellár.

— **Az Edinburgban** nemrégiben elhalt *Gifford* lord 80 ezer fontot hagyott Skócia négy egyetemén felállítandó vallás-bölcséleti tanszékekre. Ez összegből St.-Andrews egyetemére 15 ezer font, Glasgow és Aberdeinére 20—20 ezer és Edinburgéra 25 ezer font esik. Boldog Skóciál!

— **Pályázat.** A tisztánlátó er. ref. egyházkerület örmélléki egyházmegejéhez tartozó, ér-mihályfalvai kántor-organista hat osztályú titánító állomásra, a mely állandó segéd-tartással van összekötve és a mely folyó évi ápril hó 24-én foglalandó el, egy év utáni állandósítás feltétele mellett, pályázat hirdettek. Az ehz kötétt javadalom: 1-ször kézpénz (tanfj helyett, mivel ingyen-iskolázás van) 104 ft 20 kr.; 2-szor segédtanító fizetésre 120 ft; 3-szor, gabona párberből mintegy 85 köböl; 4-szer 24 hold szántóföld (19 feleke föld együtt, 5 hold homok három fordulóban); 5-ször, tízfia 4 öl, iskola-fűtésre 3 öl = 7 ól; 6-szor, stóla az egyházkerületi határozat szerint; 7-szer alkalmas lakás és kert az iskolapályán. — A felszerelt kérvények folyó évi ápril 10-ig Er-Mihályfalvára, a lelkesít hivatához küldendők.

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
szállítással, egész évre
5 fr., félre 2 fr. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többzár
való közlésnél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül helygaját 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!» (Vége). *Szerencsi Sámuel.* — «Nem halt meg a leányzó, csak aluszik!» *Semper vigilans.* — «Külföldi dolgok.» *Edéz Lajos.* — «Hol kell az espereseknek és egyházmegyei gondnokoknak esküt tenniük?» *Tóth Lajos.* — «Vegyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.»

Állítsuk helyre egyházunk házassági jogát!

(Vége).

A mint II. József trónra lépett, a magyarországi reformátusok egy, Nagy Sámuel ágens által szerkesztett, igen nyomós emlékiratban kifejtették előtte törvényes állásukat és példátlan elnyomtatásukat; mely alkalommal, egyebek közt elpanaszolták azt is, hogy ők házassági ügyeiket magok nem intézhetik¹⁾. Ez irat, valamint a tiszántúli püspök, Szilágyi Sámuel szóbeli előterjesztései, mely benyomást gyakoroltak a császárra s csakhamar kiadta a türelmi rendeletet; majd az 1786. március 6-án kelt nyílt parancs mellett az új házassági rendszabályt. Ez utóbbi, mely már előzetesen életbe volt léptetve az örökös tartományokban²⁾, a házassági egész eljárást az ország minden lakosára nézve felekezeti különbség nélkül kormányi intézkedés tárgyává tette s a házassági bíraskodást is a polgári törvényszékekre bízta. Az újítás a protestánsokra nézve könnyebbülést ígért, annyiban, hogy a világi bíraknál több igazságot és emberséget találhattak és találtak is, mint a főtiszfelelő uraknál. De másfelől eredeténél és következményeinél fogva rendkívül veszélyessé vált; mert mostantól fogva a házassági jog, melynek egy részét az egyház még mindig bírta, teljesen kivétetett annak kezéből s a változó kormányok intézkedései tárgyává vált. Az új rendszabály tehát, valamint József egyéb reformatori műve, melyvel hazánkat birodalma egyéb részeivel egy törvény alá fogni akarta, nálunk rossz kedvet szült. Eleink jól tudták: minő jogok illetik őket a fenforgó kérdésben s követelték azok megadását, annyivalinkább, mert a rendszabály a katolikusokra nézve mégis több kedvezéssel készült s a línonjogból sokat átvett. Az e korbéli protestáns

nyilatkozatok, mint a Präliminarien³⁾ és az Intoleranz⁴⁾ című röpiratok, házassági jogtörténeti irodalmunknak ma is használható igen becses részeit képezik.

József halálos ágyán a türelmi rendeleten kívül minden egyéb intézkedéseit s ezek közt a házassági nyílt parancsot is visszavonta; a minék nagy ideje is volt, mert a lázongó megyék a papok házassági bíraskodását itt-ott már úgy is visszaállították⁵⁾.

A felekezetek tehát általában visszakapták régi jogaikat. Erdélyben mind a református, mind a lutheri szász egyházak csakhamar újra szervezték házassági törvényszékeiket s azokat mind e napig meg is tartották; itt, Magyarhonban is ennek kellett volna megtörténnie, mert az 1791. országgyűlés egyházunk jogait a 1608. és az 1647. törvényekké alapján állítván helyre, a 11. pontban kimondotta, hogy «a két evangélikus hitfelekezetbeliek összes házassági ügyeiben való bíraskodás saját egyházi törvényszékekre bízassék,» oly kikötéssel, hogy míg ezek szervezetenének, addig a József rendszabálya maradjon azelőtt érvényben. S csakugyan a még ez év végén összeült budai és pesti zsinatok, midőn az egyházi alkotmányt kidolgozták, a házassági törvényszékekről is különösen végeztek s tüzetesen kifejtették az egész egyházi bírósági eljárást, melyet ezután a házassági ügyeknél — ide értve a válópereket is — követnünk kell⁶⁾. Tudva van, hogy e zsinatok kánonai, különböző okok miatt királyi helybenhagyást sohasem nyertek, minék

¹⁾ *Präliminarien* zu einer historisch-kritischen Untersuchung über die Rechte und Freiheiten der prot. Kirche in Ungarn. III. egyebek közt bebizonyították, hogy a hazai evangélikusok 1658-tól kezdve gyakorolták a felbontás jogát is.

²⁾ *Intoleranz* der katholischen Klerus gegen die Ungarischen Protestanten, mely (169–167. l.) kifejti azt is, hogy a reformáció elvei szerint a házassági bíraskodás püspökeink jogai közé tartozik.

³⁾ *Horváth Mih.* Magyarország története, 1874. VII. 894.

⁴⁾ Lásd a budai református zsinat kánonainak 116–154. §-ait és a pesti ág. ev. zsinat kánonainak III. részét.

⁵⁾ Ez irat megvan a Kocsis-féle gyűjteményben.

⁶⁾ *Közlemény*, a «Sárospataki Füzetek» 1859. évfolyamában

következtében a házassági egyházi törvényszékek sem létesíttettek. S ezzel a kérdés szépen elaludt nálunk, mintha csak a legjobb megoldást nyerte volna.

* * *

De én úgy látom, hogy nemcsak a kérdés aludt el; hanem alszik az egyházi közszellem maga is már rég óta, s a magyar prot. egyházban alig van többé érzék a sérelmek és méltatlanságok irányában, melyeket az állam és más felekezet részéről szenved.

Szó nélkül fogadják az egyház az 1822. aug. 6-iki kormányrendeletet, mely meghagyja, hogy József nyílt parancsát tekintse továbbra is törvény gyanánt. A 30-as és 40-es évek országgyűlésein, melyeknek ma utóéletetlen szabadelvűségére tiszteletteljes bámulattal tekinthetünk, az áttérés, a vegyes házasságok, az egyházi vagyon és a klérus hatalmának korlátozása tekintetében vívott nagy harcokat jobbra felvilágosított kath. követek vívták egyházunk érdekében. Az 1852. évben az osztrák házassági törvényt húzták ránk; aztán megint visszatereltek bennünket József rendszabálya alá. E szerint alkotmányos és nem alkotmányos úton experimentizált és rendelkezett a kormány házassági jogunkkal, mint valami res nullus-szal, az alatti a hangzatos motto alatt, hogy a házasság polgári szerződés, mely állami szabályozás alá tartozik; . . . hanem, természetesen csak a protestánsoknál; a katolikusoknál s egyebeknél azonban «ne nyúl hozzám virág.» Az 1881-iki debreceni zsinaton, mely pedig általában jól végezte dolgát, a házassági jog helyreállítására érdekében Kovács Antal és társai részéről tétetett ugyan indítvány, egészen helyes alapokon; azonban a már említett érzékletlenség miatt sikertelenül. A zsinat így nyilatkozott: «. . . amennyiben hazánkban az 1868. évi LIV. törvények 22. §-a továbbra is érvényben hagyatnék s a római latin- és görög-szertartású katolikusok tisztán házassági ügyei illető szentszékeik bírói illetősége alatt meghagyatnának: a ref. vallású egyház az 1790/I. XXVI. törvények 11. §-ában már megszerzett (!) jogukat bírósádosat igénybe veszi s egyházi bíróságait a válóperekre nézve szervezni fogja; . . . amennyiben azonban a magyarországi törvényhozás oly állami törvényt hozna, a mely minden válópert, vallásfelekezeti különbség nélkül világi bíróságok eleibe utasítana, annyiban a magyarországi ref. egyház is a külön egyházi törvényszékek tartási jogát feladja.» (!) Egyébként az ügy előkészítés végett, a conventhez, innét pedig az újabb zsinathoz tétetett át¹⁾.

A jogszerezésről és jogfeladásról is elég csodálatosan nyilatkozik ugyan a jegyzőkönyv; de még csodálatosabb az az indokolás, melylyel a kérdést félre teszi. Ez időben ugyanis a zsinat előtt, melyen a kormány által igen bizalmas lábon álló urak is részt vettek, már tudva lehetett, hogy minő házassági tör-

vényt készül a törvényhozás létesíteni; mert a kormány ide vonatkozó javaslata október 8-án kelt s a képviselőház igazságügyi bizottságának, még azon évben kiadott. A törvényhozás előtt azonban ekkor csak a zsidók és keresztények között, valamint az országon kívül kötött polgári házasságról szóló javaslat feküdt, vagyis a kormány sokkal kevesebbet akart már ekkor is elérni, mint a mit a zsinat felfővesé tartalmazott. De a kormány, bár a ház bizottsága a törvényjavaslatot «égető szükség»-nek jelentette ki, ezt e keveset is csak harmadik évben merete a ház tárgyalása alá bocsátatni, mikor is a javaslat a kormány minden erőlködése dacára megbukott; megbukott pedig kiztomás szerint azért, mert a római kath. klérus és az ezzel mindig együttartó arisztokratia, valamint az a törvényhozási tényező, mely mindezek felett vagyon, a kormánynak határozottan ellenálltak.

Nincs kétség a kormány őszinte törekvéseiben; feltehető róla, hogy hajlandó volna az, már csak szabadelvűségének reputatioja s a modern törvényhozások követése kedvéért is, az általános házassági törvényjavaslatot megalkotni; de lehet-e remélni, a fenförgő körülmények közt annak keresztülvitelét? Trefort miniszter ugyan idei egyik budgetbeszédében valami ílyesmi szándékot említett; de már F. abny, az új igazságügyér, midőn ugyanez alkalommal programot adott a maga elé kitűzött teendőkről, a házassági ügy rendezéséről mélyesen hallgatott; mert még friss emlékezetben van a hatalmas kudarca, melyet a kormány az efféle kérdésben három év előtt szenvedett.

Minden jel oda mutat, hogy a r. kath. főpapság befolyása a törvényhozásnál és a döntő helyen változatlanul igen erős s az idővel inkább növekvő, s hogy a miatt a házassági jog végleges és minden felekezetet egyaránt kötelező szabályozásától ma messzebb állunk, mint valaha. Az evang. egyházakat tehát azért tartani megfosztott állapotban, mert a házassági jog ügyis nemcsakára országosan rendezetelni fog; ma már nyilvánvaló ámitás és oly ürügy, melynek csak a bambára és tudatlanokra lehet hatása.

Mi velünk tehet a törvényhozás, a mit akar. De nem az a kérdés veleje. Tény az, hogy a jog minket törvényesen megillet. Valamint tény az, hogy attól nem jőszantunkból váltunk meg, hanem az erőszak fosztott meg bennünket, épügy, mint az időben vallásszabadságunk egyéb részétől is. Tény az is, hogy e jogot az állam a többi felekezeteknél, sőt Erdélyben még a miénkél is, bántatlanul meghagyta. Kell-e fejtegetni, hogy ez egyetlen mértékkel való mérés s az erőszak művének eme fentartása, a mai jogállamhoz illetlen és nem méltó, s hogy az efféle tapasztalok, melyek különben sem állanak magokban, azokra nézve, kik egyházukat szeretik és gondolkodni szoktak, nagy mértékben felháborítók.

E megaláztatás, melyben egyházunkat az állam részesíti, károsan hat vissza magára a házasság intéz-

¹⁾ A debreceni zsinat jegyzőkönyve 147. sz.

ményére és az egyház tekintélyére is. Az olyan ügy, melynek oldószállai nincsenek kezünkben, nem nyugtathat meg s a töredék értékénél többel nem bír. A házassági tisztaságának, erkölcsi és társadalmi fontosságának ápolása körül az egyház, bírói illetékeség nélkül, nem teljesítheti kellő feladatát. Legtöbbször tehetetlen a felismert bajok orvoslásánál, a mi a hitorsosok némelyikénél csökkenti az egyházhöz való ragaszkodást, fölkelti az elszakadási vágyat is, mely körülményt az unitáriusok a magok járára itt Vásárhelyen is ugyancsak kihasználják¹⁾.

Mert hiába mondjuk azt a szegény embernek, a kit boldogtalanná tett a rossz házastárs, hogy menjen a világi törvényszékre, majd ott segítenek a baján. Sennegy bárónak igaza volt, midőn azt mondá, hogy Magyarországon a szegény ember többé nem perelhet. Akármí essék is rajta, segít magán úgy, a hogy tud; de törvényre, hac sak kikerülheti, nem megy, mert annak költségét nem bírja, baját nem vállalja, hosszú és bizonytalan kimenetelét be nem várhatja. Csoda-e, hogyha ily körülmények közt, sokan önhatalmúlag megszakítják a házasságot; más élettársat választanak s terjesztőivé lesznek a családi élet elfajulásának és a közérköleltelenségnek? Egyéb fogyatkozásait a világi törvényszékek házassági bíráskodásának, melyek pl. a vegyesházasságoknál és a nótáriusi kötelezésnél igen nyilvánvalók, elhallgatom, mert előttem a polgári törvénykezés hibái főidőkül nem szolgálnak.

* * *

Hát annyira beleültük már magunkat a pária szerepbe, hogy nemcsak a jogsérelem nem indít meg többé minket, de nem hat ránk a hitorsosaink nyomorult állapota, erkölcsi súlydése, s az a kézzelfogható morális és számbeli devalvatio sem, mely bennünket a úton ér? Annyira jutottunk, hogy panaszt tenni s igazainkat követelni sem merjük többé? Régen, míg léteinket voltunk, tudtunk a trón és a hatalom előtt bátran megállani s jogainkért szót emelni; most pedig, midőn az egyházalkotmányt megcsináltuk s a bizponti képviselést is szerveztük, nincs többé közeg s nincs férfi, a ki az egyház sereglését és sebeit megglássa és azokat orvosolni meginduljon?

Ha csakugyan így van, akkor, bizony, siralmas s vézes helyzetbe jutottunk! Szeremlei Sámuel.

— 2 —

ISKOLAI ÜGY.

Nem halt meg a leányzó, csak aluszik!

Ha az ember Miskolcnak, a nagy Pálóczyról nevezett baján végigmegy, egy újonnan épült, helyesebben épülőben levő, igen esinos ház öltik a szemébe, melynek emelgetéséről a *Kiváncsi* kérdezte a *Beavatott* azzal

¹⁾ Lásd erre nézve a *H.-M.-Vásárhely* című újság f. é. márc. 31. számát.

örvendeztetni meg, hogy „ez lesz a tisztánvinni ev. ref. egyházkerület leánynevelő-intézetének, legközelebb a jövő iskolai évre, már felállítandó női convicius épülete. Lépi be *Kiváncsi* barátom s győződjél meg saját szemekkel ennek célszerű voltáról. Jer, lass és lelkesülj! Ime, itt eme három teremben lesznek elhelyezve, gondos nevelőnk felügyelete alatt, a növendékek; 20-ra van tervezve, de elfér benne 30 is. Itt az új tanterem. Megszűnik végre az a tarthatatlan helyzet, hogy egy teremben két osztály tanítassék. Itt van a konyha, itt a kamara, emitt a felügyelő nő szobája, itt a beteg-szoba, esendes felhalmi dereng benne, azt is az úgynevezett *légnávarról* kapja. Van itt mindenről gondoskodva barátom! De még ezzel nincs vége a dicsőségnek. Ez az ékelenkedő kerítés sem soká rontja itt szemedet. A miskolci egyház is megértette az egyházkerület szózatát. Itt, a szomszéd telken helyezte el a leánynevelde 4 alsó osztályától szolgáló, elemi iskoláját. Diszes épületet emel e célra, összekötve azt a conviciusi épülettel. Már meg is van reá a pénze. Előteremtették a jöteknység angyalai, a nők, no meg a buzgó protestánsok, aminek itt — Istennek hála! — még mindig akadnak; csak tudni kell banni a szívökkel. Ime, meglesz tehát minden: 8 osztályú leánynevelő-intézet teljesen felszerelve és berendezve, fölvezetett(?) tanárokkal és tanárnőkkel; convicius, *olcsó nevelés!* És mind ezt mi teremtette meg? Egy kis jóakarát s az úgy iránt való lelkesedés. Fődolgo pedig, hogy az intézők értek az asszonyok nyelvét.

Kiváncsi, ki hű barátja a nevelésügynek, ki átérzi a leánynevelés fontosságát s tudja azt, hogy a jól nevelt anyák igaz hönserzetete s valódi protestáns szelleme hivatva van a fiakat is átteremteni; de, a ki, ezen kívül, leányokkal is bőven megáldott egy, boldogan sóhajt fel az örömhír miatt, mondván: «Hála Istennek s dicsőretért az egyházkerületnek és a miskolci nőknek, lesz tehát, végrevalahára egy olcsó leányiskolánk, a hol a szegényebb ember is megadhatja, önmegerőtetése nélkül, gyermekeinek a szükséges nevelést; a hová lelki nyugalommal adhatja be kedvencét, minthogy ott kellő gondozásban, felügyeletben és ápolásban részesül.»

Természetszerű eszmélnékolat folytán, azt kérdiztán az én sok-leányú *Kiváncsi* barátom, hogy mit kell érteni az alatt az *olcsó nevelés* alatt? «Potomság, barátom! — feleli rá *Beavatott* — nem kell többet fizetni leányodért, mint koszt, ellátást stb. címén 150 forint; beiratás címén 2 forint; tandíj címén 20 forint; zongoratanításért 60 forint, (mert hiszen a mai időben a műveltség első és fő feltétele, hogy a leányka klimpeljen egy kissé a zongorán s ha egyebet nem, legalább a «Szűz imáját» el tudja azon, hiba nélkül verni); könyvekre, kottákra, rajz- és íróeszközökre nem kell több, csak legfőlebb 10 forint; az évenként készitendő női dicsmunkák kikerülnek körülbelül 8 frtból; táncmításért fizetsz 10 forint; azután adsz leányoddal ennyi vagy amannyi szoknyát, cipőt, harisnyát, smizettét, lepedőt, abroszt, asztalkendőket, kanalat, kést, villát, kefét, fésűt, tükröt szappant stb.; hidd el nekem, hogy ha gazdálkodol, ez sem kerül többé 40 frtnál; summa summárum, elég lesz 300 frt, valódi potomság!!! És ez mind ti éretteket van így kedves *Kiváncsi* barátom! mert, mint igazi formájából, ékes magyarságából kivetkötötett atiladról látom: kálomista pap vagy. Most már el kell oszlani ellenszenvednek, melylyel eddig ezen intézet iránt viseltetél, hiszen ennek újrászervezésénél egyenesen te lebegtel az alkotók szeme előtt, egyenesen az volt a cél a tanítás olcsóvá tételénél, hogy *papjaink és tanítóink is részesíthessék leányait az őket megillető nevelés áldásaiban*, (ha nem hiszed, olvasd el a Sárospataki Lapok múlt évi 12. számát).

Műjek el azért a te haragod; hiszen ellenszenvednek, ez intézet iránt, egyetlen rúgója az volt, hogy szegénység nem bírta meg a költséges neveltetést. No hát (hogy neked is jusson egy kicsi a dicséretből) adoztál is érte, az igaz; mert hiszen a neked jutatólt államsegély *morzsából* a felét adod ide. De vigasztaljon az, hogy egy *morzsa* magában oly csekélység; lám annak is csak a felét veszik el tőled!

Kiváncsi barátomnak (engedje meg a szíves olvasó, hogy alólrótnak mindkettő barátja legyen) erre a beszédre egy kissé persze megnyúlik az orra; de hát 5 első osztályi ekleziában szolgáló pap; van 1200 frt. jövedelme (ha t. i. a gabonának legalább 6 frt az ára s a kongeszt is jó drágán kel el), Hirtelen számítás tesz. Van 4 leánya, 4-szer 300 épen 1200 s a számítás eredményül azt feleli *Beavatott*nak, hogy «én... uram!... én... én... csak elbírom, feltéve, hogy magam és feleségem az egész éven át koplalunk, de... a szomszédom... az a 4-ik osztályú pap... a kinek csak 600 frt a jövedelme... pedig annak is 4 leánya van... annak már úgy kell tennie, mint a Bartakovics adomabeli ispánjának, a kiról a híres főpap egy társaságban azt mondta, hogy mindent ért, csak azt nem, hogy miként fizethet az ispánja 700 frtot a gyermeke neveltetéséért, midőn a convenciója csak 600 frt...»

No, ez egy kicsit sakka szorította *Beavatott* barátomat, de hát nem azért ő *Beavatott*, hogy bármely nehézhelyzetben is alatt föl ne találja magát.

«Nem gyzőtél, *Kiváncsi* barátom! a szuperintendencia bölcsesége mindent előre lát, meg a te ellenvetégedet is. Ott van — megolvashatod — a pataki gyűlés jegyzőkönyvének 15. sz. határozatában, jelesül annak 5. pontjában, hogy az egyházkerület belegyezett abba, hogy a *convictus* *adaptokéjének megalodására sorsjáték rendezéssé* és ennek keresztül vitelével meg is bízta a leánynevelő-intézet felügyelő-bizottságát. Nem halt meg tehát a leányzó, csak alszik!!! Lesz még adaptoké is... csak várni kell!... ennek jövedelméből majd leszállítjuk a *convictus* díját, hogy azt a 4-ik osztályú szomszéd is elbírhassa... Dehát a tisztelt felügyelő-bizottság sem csinálhat egyezsere mindent; ilyen nagy építkezés után, mint a minőt most bemutattam, annak is csak kell egyet aludni babérjain. No de se baj, majd fölébred!!!»

Mint hogy azonban ezen eszme keresztülvitelére még nem ébredt fel; mint hogy ennelfogva még éjszaka van: én is jó éjszakát kívánok a mélyen tisztelt olvasónak.*
Semper vigilans.

TÁRCZA.

Külföldi dolgok.

A *protestánsok Rómában* mindinkább tert hódítanak; templomaik vasárnapokint telve vannak halgatókkal. Egy római francia lap, a l'Italie, szerkesztője, erre nézve a következőket írja: Vasárnap este kiváncsiságból elmentem a Sala Cristiana-ba, mint a hogy a protestánsok templomaikat nevezik (rue de Politeama, au Transvere); a terem a szó szoros értelmében tömve volt hívekkel, a kik komolyan, meggyőződéssel hallgatták az evangéliumi igéket. A szónok, egy kis rokonszenves kinézésű ember volt s lelkesen, hűvel, valódi ékesszólással beszélt. Neve jó ismerős a római ékszerészek előtt; valóban, Petocchi Sándor, a kérdésszónok, a

Saint-Luc-i főiskola egykori növendéke, kiváló ügyességgel gyakorolta a Benevenuto Cellini művészetét azon időtájt, midőn az első prof. lelkész Rómába jött. Ekkor azonnal otthagya szerzetrendjét s prof. pappá lett. S úgy látszik, hogy működése dús sikerű, mert másnap is hat új hívőt keresztelt meg. Ezen szertartás a San-Lorenzo-téri templomban folyt le. A protestánsok, a régi apostoli szertartás szerint, vizbemertéssel keresztelnek. Az áttertek között újjal mutogatnak egy régi pápai katonát, ki a szent-szek védelmében, Mentánánál sebet is kapott.

Washingtonban (É.-Amerika) a katolikusok a jövő tavasszal kath. egyetemet fognak felállítani s Richmond és Minnesota érsekkel épen most alkudoznak Rómában a Propagandával, az egyetemenk adandó segély és kiváltások felett. Az egyetemet a theologiai fakultással kezdik meg, a többi fakultásokat azután fogják felállítani. A tanárokat a világi papság vallásos és legképzettebb tagjai közül fogják választani.

Egy new-yorki kath. pap, *Mac Glynn Edward*, a legutóbbi polgarmester-választásnál igen élénk részt vett a választási küzdelemben. A munkások, socialisták és kommunisták jelöltje mellett foglalt állást; azalatt együtt ű is követelte a föld felosztását, mert a földbirtok közös tulajdon s lopás, ha azt csak egyesek foglalják el. Ezen kihívó magaviseletere s fellorgató elveiről a római szent-szek maga elő idézte őt Rómába; de Glynn abbé megtagadta az engedelmséget — nem jelent meg. Ezen tárgyban most egy rópiratot adott ki s ebben «kétségbevonja az egyház azon jogát, hogy az ő polgári életébe beavatkozzék» s kijelenti, hogy engedelmségi fogadalmat csak a tisztán vallásos dologban kötelezi őt. «Ezzel szemben másfelől egy new-yorki lapnak az abbé házi orvosa azt írja, hogy — a tisztelőző ur, csupán kedvezőellen egészségi állapotja miatt, nem tehet eleget a római idezésnek.» Ez a betegség, valószínűleg, olyastéle lesz, a minőben egyszer egy külföldi nagyhatalom nagykövete szenvedett s mire Talleyrand azt mondta: «Azon gondolkodom, hogy mi oka lehet a hercegné a betegségre?»

A *yarmouthi* (Anglia) kath. egyház adakozási felhívást tett közzé. Minden aláíró 1 schillinget (50 kr.) fizet s ezért a következő szelvényt kapja: «Nagylelkű jutalom a jótékonyasáért! 300 misét mondunk annak, a ki aláír. Gondoljátok barátaitokra, halottaitokra vagy jötevőitekre, kik a sirban nyugosznak!» Mint látjuk: Yarmouthban olesó a mise!

Ötven évvel ezelőtt egy *Gossner* nevű német kath. pap áttért a prof. vallásra, s miután egyideig Berlimben lelkészkedett, Közép-Indiába utazott s ott, egymaga, egy missiói telepet alapított a kohl-ök között. A mű sikerült, gyarapodott: később egy bizottság vette át a vezetést. Ma a kohlök közt 40,000 keresztény van, imaházak száma felülmúlja a 140-et, s 14 missionarius s több, mint 100 benszülőtt pap végzi az istenitizetletet s már lelkész-képző-intézetet is alapítottak. A missió felügyelő-bizottsága, közelebbi vallásos ünnepélyt rendezett az alapítás 50-ik évfordulóján.

Philadelphia lakosságának száma körülbelül 1 millió s 637 templom van benne. Állítólag egy amerikai városban sem látogatták oly buzgón az istenitizetletet, mint Philadelphában; 250,000-re teszik azok számát, kik vasárnapokint részt vesznek benne. A templomok, parochiák és más ingatlanok vagy az egyház tulajdonára képező tőkék értéke felülmúlja a 120 millió frankot. A lelkézi fizetések összege 4,601,300 frankra megy, s mindezen költségekhez az állam egy fillérrel sem járul, mindezen összegek a hívek adományozták, illetve adományozzák.

* Kiadtuk e cikket, mert szeretjük a miskolci ev. ref. leánynevelő-intézetet s annak egészséges fejlődése nekünk is hő kívánágunk.
Szerk.

alkalmával, egyházmegyei gondnokká *nagyságos Mecner Béla* urat választotta meg. Mivel az elválasztott a gyűlésen nem volt jelen, a közgyűlés engem — mint egyházmegyei főjegyzőt — utasított, hogy őt elválasztásáról jegyzőkönyvi kivonattal értesítem; magától érteven itt az, hogy az elválasztott majd az egyházmegyei közgyűlésnek vagy az egyházmegyei esperesnek a választás el-, vagy nem fogadásáról nyilatkozni fog.

Én *Mecner Béla* úrhoz, a megválasztására vonatkozó jegyzőkönyvi pontot, szeptember első felében megküldöttem; nem lévén azonban tudomásom arról, ha vajon a választást elfogadja-e; sőt részemről szükségesnek tartván, hogy először az egyházmegyén, az egyházi törvény 145. §-a szerint, hivatalát esküvellettel foglalja el: úgy gondoltam, hogy nevezett gondnok megválasztása felől akkor még nem tartoztam a főtiszteletű egyházkerületet tudósítani.

A szeptember 19-én, tarcalon tartott egyházkerületi gyűlésen, *Mecner Béla*, elválasztott egyházmegyei gondnok úr megjelent, ott velem *nagyságos Lükő Géza*, tornai egyházmegyei gondnok úr társaságában találkoztam, utóbbi azon kérdést intézte hozzám: feltejesztetem-e a főtiszteletű egyházkerülethez a *Mecner Béla* egyházmegyei gondnokká történt megválasztásáról szóló jegyzőkönyvi kivonatot? E kérdésre én *nemmel* feleltem; ezt — úgy mondam — akkor kell tennem, majd, ha az elválasztott gondnok úr nyilatkozni fog a választás elfogadásáról és ha majd hivatalát az egyházmegyei közgyűlésen *esküvellettel* elfoglalandja. Ezen feleletem után köztem és a tornai egyházmegyei nagyerőmű gondnok a elválasztott gondnokunk között — esperesünk jelenlétében — oly eszmecsere folyt le, mely meggyőzött engem arról, hogy egyházmegyeink nem egyforma eljárást követnek esperesek és egyházmegyei gondnokaik heiktatása alkalmával. A tornai egyházmegyei gondnok úr ugyanis azonnal hivatkozott az ungi esperes és egyházmegyei gondnok urakra, mint a kik az egyházmegyén esküt nem tettek, s hogy ez így van, azt nevezettek azonnal magok is bizonyították.

E két világos példa után *Lükő Géza*, egyházmegyei gondnok úr, az egyházkerületi gyűlésen beakarta jelenteni — a mit, szerinte, én elmulasztottam — *Mecner Béla* úrnak alszóempleni egyházmegyei gondnokká történt megválasztását s indítványozni az egyházmegyei gondnok karnak az egyházkerületen való kiegészítését. E szándékától eskis azon, többször megújított kérésemre állott el, hogy ne kényszerítsen engem arra a kellemetlen szerepre, hogy nekem — mint az egyházmegye egyik képviselőjének — az indítvány tetele után, az alszóempleni egyházmegye részéről, tiltakozásmat kelljen kijelentennem.

Eme történeti előzmények után, a feltett kérdésre a nézetem, hogyha már szükséges az esküvellet, akkor úgy az esperesnek, mint az egyházmegyei gondnoknak mind az egyházmegyén, mind az egyházkerületen esküt kell tenniük, s ha egyik helyen elmaradhat, akkor inkább az egyházkerületen maradhat el. Igaz, hogy az „*Egyházi törvények*” 129. §-a, mely az esperesekről szól, nem mondja, hogy az esperes hivatalát esküvellettel foglalja el; de az egyházmegyei gondnokokról szóló fejezetben a 145. §., valamint a püspökökről és főgondnokokról szóló fejezetek megfelelő szakaszai is világosan mondják, hogy hivatalukat esküvellettel foglalják el. És ha összehasonlítjuk az espereseket és egyházmegyei gondnokokat az egyházmegyén, úgy a közigazgatás, mint az egyházi bírásokodás terén terhelő elnöki kötelességeket és felelősséget, az egyházkerületen elfoglalt állásukkal, hol a közigazgatás és bírásokodásban mint tagok és nem

mint elnökök vesznek részt: ha esküt kell tenni, bizonyára inkább az egyházmegyén, mint az egyházkerületen kell azt letenniük.

En legalább így vélekedem. De nem a magam véleményének elmondása, nem is eljárásom mentégetése volt céloim, hanem az, hogy miután a mondatok eléggé bizonyítják, hogy egyházmegyeink az esperesek és gondnokok heiktatása körül nem egyformán járnak el: e tekintetben, a felvetett kérdés kölesönös megvitatása után *egyöntetűség eszközlősségek!*

Tóth Lajos,

alszóempleni e. m. főjegyző

Cikkirő úr ismerni óhajtván e tárgyra vonatkozó nézetünket, ime, kifejezzük azt a következőkben:

Az egyházmegyei gondnokok eskütételére nézve az „*Egyházi törvények*”-nek, cikkirő által is említett 145. §-a határozottan és minden félreértést kizárólag intézkedik. Azok, mint az egyházmegyei hivatalnokai, igenis tartoznak esküt tenni saját választóik képviselői testülete előtt. Az lehet kérdés csak, hogy ez eskü letétele előtt feltéjesztendő-e a választás eredményét tudató jegyzőkönyv az egyházkerülethez s helyet foglalhat-e a megyében még meg nem erősített gondnok a kerületen mint egyházmegyei képviselő? A felelet erre a dolog természetében keressendő. Az egyházmegyei gondnok azt a jogát, hogy a kerületen szerepelhessen, az ő egyházmegyei gondnokságával nyeri meg. Mindaddig tehát, míg az egyházmegye őt a hivatalba meg nem erősíti s ezáltal mintegy a jogok élvezetére fel nem hatalmazza, az egyházmegyei gondnoknak nincs *hivatalos* helye a kerületen, tehát a kerületi megerősítés a megyei megerősítés s illetőleg beiktatás, nem is előzheti meg. A választásról szóló jegyzőkönyv — miután a megyék számlálószoktat a kerületnek — felküldhető ugyan a beiktatás előtt is: de csak tudomásulvétel végett. Olyan esetben pedig, mikor a megválasztott a neki megküldött jegyzőkönyvre még nem nyilatkozott, a kerületet értesíteni egészen szükségtelen. Eddig történetelt a gondnoki hivatal elfoglalása ígyis, úgy is: de a törvények szentesítése óta csak a törvény által engedélyezett eljárás lehetséges. Az azta, hogy a kerület kíván-e új esküt az egyházmegyei gondnoktól, inkább lehet a kerület házi dolga. Az egyházkerület tanácsbírákat felelkesíti (154. §.), mint a maga választottait s mint a kik előzetesen a nyert jogok és kötelességek hű gyakorlására s illetőleg teljesítésére meg seh sem tettek ünnepléyes ígéretet. De felelkesítette eddig rend szerint az espereseket és egyházmegyei gondnokokat: mint a kik a kerületen kitünő jogokat élveznek, s akik esküvellettel azok ezután is, *különösen mint a kerület főnökösségek tagjai, tehát mint bírák*, a bírói tiszt: öszenőtől szokásos gyakorlatnál fogva: de meg azért, mert bizonyos formára csakugyan szükség van, a mely *ízel őket a kerület is eljegyezze mintegy sajátjainak*. S ha már esküt kell tennie a gondnoknak saját megye előtt, nem lehet, hogy ugyanott az esperes is esküt ne tessen. Papi esküje őt esperesi esküje alól nem oldhatja fel; miert is a 129. §-ba beszáruló e kifejezés: „*hivatalukat esküvellettel foglalják el!*” Szerkesztő

— 3 —

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A főrendiházban március 15-én a költségvetés tárgyalatván, a közoktatási résznel báró *Vécsey József* felemlítette, hogy a használatban lévő nép- és középiskola tankönyvek közt sok nem úti meg a mértékű sem szerkesztés, sem tiszta magyarság tekintetében. *Trefort* miniszter válaszában ezeket mondotta: „A há-

nek két oka van: Az egyik az a betegség, mely korunkban nagyon el van terjedve, de a mely már kisebb mértékben előbb is létezett: a *Grössenwahnsinn*. A fiatal emberek alig végzik el az iskolát, a helyett, hogy tovább tanulnának, már tanítani és könyveket írni akarnak. A másik ok a pénzszerezés vágya. Az ilyen fiatal emberek kezdetnek fognak egy kis kiadóval és kiadnak tan- vagy iskolai könyveket. Igaz, hogy ezen könyvek szigorú bírálat alá kerülnek és ha megfelelnek a szükséges kellékeknek, akkor használatuk engedélyeztetik; de minden bírálat dacára, igen gyenge munkák is találgatnak a könyvek között.* Hát ez eddig igen helyén való nyilatkozat, melyhez a miniszter úr az állami intézetekben használt tankönyvek életrekelte alkalmával bizonyára elég bő alapot szerezhetett. Azok a fiatal emberek mindenesetre a tanári képezdelemből kikérült — a nyilatkozat azt sejteti — hirtelen ért szakutódások, a kik, a lemorognak tapasztalt másik ok miatt is, megérdemlik a szigorú bírálatot. Hanem az már öreg hiba, ha a bírálaton igen gyenge munkák is keresztülmennek; mert az ilyen tapasztalatok a miniszteriumnál gyakorlatban levő bírálatnak, az approbationak, valamint az állami köznevelésnek megbízhatóságát nagyon kétes értékvé teszik. Nem valami hízogó elismerés ugyan a köznevelési tanács bírálói iránt; de bizonyára jó figyelmeztetés s egyik másik munkának engedélyezése után mindenesetre el kell ismernünk, hogy a közokt. tanács nehézből érdemet is szerzett reá. Éppen azért csak elismerés lehetünk a miniszter úr azon további kijelentéséről, hogy „kellő figyelmet fordít ezen könyvek javítására”. Hanem ugyan aztán igen csodálkozunk, hogy szerint a javításra „egy, kissé ugyan drasztikus eszköz volna, t. i. az, ha tisztán az állam venné kezébe a dolgot; ennek némi tekintetben lehetne sikere.” Ugy látjuk, hogy ezalatt a mondat alatt ismét a felekezéteknek szint gyanúsítás rejlik. Hát mi nem széptől a dolgot; ésszerűk, hogy egyik-másik helyen lehetnek használatban gyenge tankönyvek is; de, hogy a má fennálló állami felügyelet, ha kiterjesztetnek is, nem orvosolná a bajt, azt határozottan állíthatjuk. S kérdés, hogy ha a mostani szabadabb verseny helyére az állami monopólium lépne: bekövetkeznék-e az a némi javulás? E az hisszük, hogy a tanügyi irodalom nyilvános, független kritikája mindig inkább megtalálhatja a használat legjobbakat s a némi javulást is jobban változtatja egész javulásra, mint az általános állami felügyelet s így gyakorlatilag approbatioja. Bizonyított és világos példára hivatkozunk a legközelebbi multból. Lamartine Robert most hirdeti a *dr. Koltai Virgél* által készített „*Stilisztika*” megjelenését, melynek 1-5-ös része az „*ályan*” approbatott ⁵⁹⁴²1886 sz. a.; II-ik része az „*Szerkesztés*” ³⁷⁰⁷⁶1884 sz. a. Az *Irálytant* a „Tanársegületi Közlöny” 1886-87-iki folyamának októberi számban, a *Szerkesztés* a februári füzethen bírálta *Comes Gusztáv* s alapos bírálatában mind a kettőre kiállított mondanía, hogy „középkorai használatra ajánlatonak nem tartja.” A javítási szándék igen érdek, sük jó legyen az eszköz! p.

— **Március 15-ikét** a főiskolai ifjúság több tanár — a kellemetlen idő dacára is — nagy közönség jelenlétében, a következő műsorozat szerint ünnepelte meg: 1. „*Szentelt hantok.*” Mosonyi M.-tól. Előadta az énekkar. 1. *Alkalmi beszéd.* V. Krüszlyei Bálint tanár. 3. *Szavaltat.* Kovács Istvántól. 4. „*Népdalok.*” Előadta a zenekar. 5. „*Népdal-egyveleg.*” Goll és Knaheln. Előadta az énekkar. 6. „*A szabadság emlékünnep.*” Jutalmazott pályamű Mezőssy Bélától. Felolvasta Bépan Géza. 7. *Szavaltat.* Osváth Zoltántól. 8. „*Szabad-*

ságdal.” Huber K.-tól. Előadta az énekkar. 9. „*Kossuth-induló.*” Előadta a zenekar. Este 7 órakor társas vacsora volt a városiúza tánctermében s utána tánc.

— **Az új biblia ügyében** közelebből áprél hó 3—7. napjain tanácskozáásra fognak összegyűlni a fordításra vállalkozott férfiak Budapesten, hogy bizonyos fordítási elveket s eljárási módokat állapítsanak meg, s ilyen módon eleje vétessek a már is mutatkozó eltéréseknek s a központi bizottság munkálkodása lehetőleg megkönnyebbitessék. A gondolatot örömmel üdvözlöljük.

— **A görög-keleti egyház feje.** IV. Joachim elbetegeződén, lemondott hivataláról s helyét február 4-én, a szokásos választási ceremóniák között, *Dionysius*, adrinápolyi metropolita nyerte el, ki körülbelül 60 éves és, a mi most szintén jelent valamit, *orosz-ellenes*. A patriarcha-választás nagyban különbözik a pápa-választástól s leírása talán érdekelni fogja olvasóinkat. A választó-gyűlés 87 tagból áll, kik közül 17 pap, 70 világi. A papok között 12 konstantinápolyi metropolita, kik együtt képezik a fővárosi egyház zsinatát, 5 vidéki metropolita, kik mint választó-küldöttek jelennek meg. A 70 világi közül 8-at a nemzeti tanács, 15-öt a zsinat és főtanács (ezek többnyire görög hivatalnokok, tudósok, írók stb.), 10-et a konstantinápolyi cehek, 2-öt a város egyháza, 5-öt a kereskedők, 1-et a pénztözsérek, 1-et a samosi hercegek, 28-at a patriarchaság fenhatósága alatt álló egyházmegyek küldenek. Mindezek személyesen vesznek részt a választásban. De ezeken kívül körülbelül 40 metropolita, kik a patriarchaság alá tartoznak, lepeesételet szavazó-lapokkal szintén befoly a választásra. Így a világi elem túl-hatalma meglehetősen korlátozva van. A választó-gyűlés első ülésében megállapítják a concurrensek névsorát. Minden tagnak joga van egy-egy jelöltet ajánlani, de az ajánlott csak metropolita, s legalább 3 éves püspök és csak osman alattvaló lehet. A gyűlés elfogadja avagy elveti az ajánlottakat egyszerű szavazás által. Az így készült névsort a helyettes patriarcha a fényes kapu elé terjeszti, a melynek megvan az a joga, hogy a neki nem tetsző kandidátusok neveit kihúzhata; de 24 óra alatt a megválogtatott névsort köteles visszaküldeni. A második választó-ülésben minden választó 3 nevet ír a jelöltek közül saját szavazó-lapjára. Az így többséget nyert 3 egyén neve átadatik aztán a 17 metropolitának. Ezeké a végleges választás joga, kik tüstént püspöki ruhákba öltözöknek s a patriarchalis templomba sietve, bezárkóznak a sanctuariumba, a mely a templom hajójától csupán egy fal által van elválasztva. Itt a szentlélek segítségével hívása közben saját szavazó-lapjaikat az ostay-tartó edénybe teszik s a szavazatok felbontása után az eredményt kihirdetik. *Dionysius* megválogtatása kemény vereség az orosz pártra s magára *Giers* miniszterre is, ki mindent elkövetett, hogy oroszérmű patriarcha választassék. Mikor a legközelebbi orosz-török háborúban Adrinápoly az ellenfél kezébe került, *Dionysius* az orosz katonák — az ő ismeretes ellenséges érzületéért — jól meghömpörgették a sárban. Most, mint patriarcha, kinek, mint ilyenek jelentékeny befolyása van a politika alakulására is, jó szolgálatot tehet az orosz hatalmaskodás ellen.

— **A zsidók száma** az egész föld kerekéségén az „*Archives israelites*” számítása szerint, 6.300.000. Ebből Európára 5.400.000, Ázsiára 300.000, Afrikára 350.000, Amerikára pedig 250.000 esik. Az Ausztráliában élő zsidók száma nem tudatik. Az európai államok közt Oroszországban lakik a legtöbb zsidó, nevezetesen 2.552.000; ezután mindjárt Ausztria-Magyarország következik 1.644.000 zsidóval. Németországban a létszám 562.000, Romániában 263.000, Törökországban 105.000, Németalföldön

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

Előzetési díj:

Egyben és vidékre, postal
számlával, a gázra évre
1 k., félére 2 fr. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többször
való közlésnél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

TARTALOM: «Meczner Béla, alsözempléni egyházmegyei gondnoknak beigtatása alkalmával mondott beszéde.» — «Néhány észre-
vétel a „Nem halt meg a leányzó, csak aluszik!” című cikkre.» *Tóth Pál.* — «Fordítási kísérletek.» *Budessi György.*
«Püspöki körlevél.» (II.) — «Az alsözempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.» *Czinke István.* — «Vegyes közl.»

MECZNER BÉLA,

alsözempléni egyházmegyei gondnoknak
beigtatása alkalmával mondott beszéde.

Magyisztt. egyházmegyei közgyűlés! Mélyen tisztelt uraim!

Sokkal mélyebben meg vagyok hatva e pillanat-
ban, mintsem a szívem mélyében rejlt érzelmeket
mélto szavakban tudnám kifejezni.

Igen, mélyen tisztelt uraim! mert, midőn eskümet
őök kezeibe letéve, ezen megtisztelt állást elfoglalom,
szemeim előtt állanak azon kívánalmak és kötelezettsé-
gek, melyeknek megfelelni, lelkiismeretes kötele-
ségemnek ismerem. Nagyobb felelősséget alig vállalt
magára valaki egyházi tisztviselőnk közül, mint én.
Itt önök, uraim, mellőzve minden lépcsőt, egy-
szerre egyházmegyéjök gondnokává választottak, egy-
gy férfiúnak helyére, kinek emléke nemcsak egy-
házmegyénk és egyházkerületünk előtt lesz örökre
emlékezős; de, a kinek váratlan halála, az egész
magyar protestantismus méltó gyászát és fájdalmát
vitté magával korai sirjába. És az alsözempléni egy-
házmegye, melynek azon szerencse jutott, hogy ifjú
korá Vay Miklóst majdnem 25 évig bírta egyház-
megyei gondnokául; és önök, uraim, kik nemes jel-
lemét, vallásos gondolkozását, áldozatkészségét, egy-
gy ügyekben tanúsított páratlan munkásságát és
hűjes odaadását évről-évre ismerni és tisztelni tanu-
lók, meg vagyok felőle győződve, bármily magas kort
éneket is el, feledni ezen férfiút sohasem lesznek
képesek; s habár én, önök akarata és kívánata előtt
meghajolva, örömmel foglalom is el ezen megtisztelt
állást; de, hogy azon kipótolhatatlan őr, melyet ezen
kedhetetlen emlékü elődöm hagyott maga után, én
egészen betöltsem: erre magamat és tehetségemet
nem tartom eléggé erősnek, s én azt hiszem, uraim,
jelen pillanatban alig tehetek önök előtt szebb ígér-
tet, mint, ha szívem mélyéből fogadom, hogy igye-

kezni fogok ezen dicső férfiúnak méltó nyomdokait
követni.

Jól tudom én, mélyen tisztelt uraim, hogy önök,
kik bizalmukkal engemet megtiszteltek, s szavazataik-
kal ezen állásra pártfogoltak, ezt távolról sem a multa,
nem azon érdemekre való tekintetből tették, melyeket
a multban szereztem; mert hiszen a nélkül, hogy ál-
szerenységgel vádolnám magamat, elismerem, hogy
ezen érdemek csekélyek s majdnem semmiseknek mond-
hatók; hanem, ha mindennek dacára önök méltónak
tartották engemet ezen díszes állás viselésére; tették
ezt a jövőre való tekintetből; tették ezt azon remény-
ben, hogy a jövőben fogom helyrepótolni azt, a mit
a multban, alkalom hiánya miatt, tenni képes nem
valék. Isten látja lelkemet, hogy nem hiúság és nagyra-
vágás, hanem egyedül azon elhatározás állított e
helyre, hogy egyházamnak s ezzel a magyar nemzeti-
ségnek tegyek én is valami szolgálatot. És ez soha-
sem volt annyira szükség, sőt kötelesség, mint ma,
midőn magyar reformált egyházunk önkormányzata,
a korszellem és hatalom nevében annyi oldalról van
megtámadva. És a midőn e helyen magam elé idézem
magyar reformált egyházunk ama nagy és dicső küz-
delmeit, melyeket a szabadság-, a lelkiismeret szabad-
ságáért folytatott, melyek nélkül, a költővel szólva:
«ma más harangok zógnának a világ tornyában,» ma
jobban meg vagyok győződve arról, hogy egyházunk
önkormányzatában, hazánk és nemzetünk alkotmányos
jogainak egyik nagy események által felszentelt zász-
lóját tartjuk kezeinkben. És én ígérem, uraim, önök-
nek azt, hogy protestáns önkormányzatunkért, önkor-
mányzati jogaink fennmaradásaért küzdeni minden idő-
ben szent kötelességemnek ismerem. Ha tehát, mélyen
tisztelt uraim, ezen reményben tiszteltek meg bizal-
mukkal, úgy jogom van hinni, hogy azt nem paza-
rolták érdemtelensre.

De midőn én önök előtt szívemet feltárva, ezen
ünnepélyes fogadalmakat teszem, kénytelen vagyok egy-

ítál elismerni, hogy az egyházi téren szerzett tapasztalataim ez ideig nagyon is hiányosak. És, uraim, önök előtt ez bevallani én egyáltalában nem restellem; mert hiszen, midőn szellemi hiányaink elismerését azon pótlékkal egészítjük ki, hogy ezen hiányoknak kiegészítése végett mindent elkövetünk: én azt hiszem, hogy az ily kijelentés senkinél sem eshetik az önértet rovására.

Azért engedjek meg, uraim! hogy jelen ünnepélyes alkalommal önök színe előtt néhány kérelmemet terjesszthessem elő.

Első kérelmem ezen egyházmegye érdekében megöszült esperesét, nagytisztelendő Kopró Ferenc urat illeti. Több éve már annak, mióta ezen egyházmegye nagytisztelőségödét esperesévé megválasztotta; ezen időtől fogva fáradsáhtalan buzgósággal, példás odaadással s agg kora dacára is fiatal erővel vezeti ezen egyházmegye kormányának gyepőit. Valóban, méltó aggodás fogja el szívemet, midőn magamat nagytisztelőségöd mellé elnöktársul látom megválasztva. Hogyan fogom én ily fiatalon s ily kevés tapasztalattal ezen helyet ily munkás és nagytehetségű férfú mellett betölteni? De éppen azért, mert ily jeles tulajdonokkal megáldott férfú mellé lettem megválasztva, bízom a jövőben, hogy egykor én is megfelelek a reám vállalt kötelezettségeknek; mert senki jobban be nem vezethet engemet hivatalos teendőmben, mint nagytisztelőségöd. Kérem azért, segítsen engem ezen nehéz helyzetemben; ismertessen meg egyházmegyéim viszonyaival, és én igérem nagytisztelőségüdnök, hogy ezen jószíviségére mindig hálás szívvel fogok visszaemlékezni, s a reám fordított jóakaratú fáradságot elfeledni sohasem fogom.

Második kérelmemet egyházmegyéim tisztviselői karához intézem. Önökhöz, uraim, kik egyenkint mindannyian érdemeket szereztek az egyházi téren, s ezen egyházmegye ügyeit pártatlan buzgósággal, példás kitartással, laukadatlan munkássággal, erélyvel és türelemmel vezetik évek hosszú során keresztül. Kérem, uraim, önöket, mint tisztviselő társaimat: ajándékozzanak meg engem bizalommal és rokonszenvvel; támogassanak engem ezen mai napon magamra vállalt hivatalos munkálkodásomban, és ha netalán egyházmegyéim ügyeinek tárgyalása alkalmával némely dologban kellőleg tájékozva nem volnék, ily esetben legyenek szívességek nekem tanácsot adni, s én ezen jóakaratú figyelmeztetést és tanácsot szívembe zárva, igyekeznék fogok egyházmegyéim javára s boldogítására felhasználni.

Végre utolsó kérésem egyházmegyéim lelkesítő karát illeti. Önök közül, uraim, engemet többen még alig ismernek, és ez nagyon természetes is; mert miután nem valék hivatalos tagja az alsószempléni egyházmegyének, nem volt alkalmam magamat önökhöz az egyházi téren megismertetni. Jól tudom én azt, uraim, hogy ezen hivatalra való megválasztásom, ki eddig még egyházi tisztviselő sem voltam s

ily magas állás elnyerésére egyáltalán semmi érdemem sem szereztem, sokak előtt visszatetsző. Azért, csupán arra kérem önöket, hogy megnyugodva a többség akaratában, kísérjék figyelemmel jövődben munkásságomat. Ezen jövő van hivata bebizonyítani: vajjon bizalmukat, melylyel mai napon megisztelték ki fogom-e tudni továbbra is érdemelni.

Önök jelenlegi helyzetére vonatkozólag, uraim, az egyházi életünk egyik sarkoszlópnak tartom, egyfelől az egyház és lelkesítő közl való békés viszonyt és egyetértést, másfelől azt, hogy biztosítva, biztosan meglegyen a lelkesítők, az a különben is a mai kor igényeire, szükségéhez képest alig elegendő jóvedelme, melyért valóban gyönyörű, de terhes kötelezettségeit magára vállalta, nehogy az élet tálsúlyos gondjai elfojtsák a lelkesedést. Tavábbá szükségesnek látom, hogy egyházmegyéink lelkesítő testülete, melynek tagjai mindnyájan, nemcsak egyházunk virágzásának áldozatkész, de a hit és erkölcsi élet fejlődésének fáradsáhtalan munkásai, és a kik közül többeget úgy is van szerencsém tisztelni, mint az eszmék és elvek harcosait szóval és tóval; mondom: szükségesnek, sőt korszerűnek tartom azt, hogy egyházmegyéink anyagi és szellemi jutalmát érdemes lelkesítőtestületének minden tagja találja az egyháza kebelében és azon kívül magában a polgári életben is azon méltánylatot, megiszteltetést és munkakört, a melyt más, gazdagabb egyházak lelkesítő és magas befolyások és tekintélyek visszazugárzanak. Magam elé táztem, hogy mindezeket minden töreltelő erővel előmozdítsam. Legyenek, uraim, meggyőződve, hogy egyenkint mindnyájuk érdekeit szívemen viselem. Én nemcsak bizalmat, én többeget kérek önöktől, mert többeget ajánlok: szeretetet. Forduljanak hozzám minden viszonyban, állapotban, szeretettel, bizalommal. S ha szerencsés lehetek csak egy há is orvosolni, csak egy segélyt is nyújtani: megles az az édes örööm, hogy életem nem enyészett önök között nyomtalanul.

Elmondtam önök előtt ígéreteimet, elmondta kérelmeimet, s azon ösztinsséggel, mely a magyarna jellemző tulajdonsága, nem hallgattam el egyházi téren szerzett tapasztalataim hiányosságát sem. Szem és erős meggyőződés, hogyha közöttünk bizalom és összetartás leend, akkor egyházmegyéink egyike les a legboldogabbaknak. S ily egyetértés és kölcsönös bizalom mellett — hiszem — hogy ezen választásunk később önöknek sem lesz okuk megbánni.

Most, uraim, nem akarom önöknök figyelmé továbbra is lekötni. Hiszen előttünk áll a jövő, s ezen jövő fogja majd megmutatni: vajjon megfelelt-e hivatalos kötelezettségeimnek? Előttünk áll a jövő, s ezen jövő időt fog engedni nekem is, hogy szívem melylyel tekintve megvizsgáljam bensőmet: vajjon eleget tettem hivatalos teendőimnek oly mértékben, mint a minőt jelen pillanatban megígértem? És én elismerem ily önök színe előtt ezen hivatalnak méltóságát; elismerem, hogy ezen méltóság, melyre felemeltek, bármely egy

mi férfiúi virgait is kielégítheti; mindazáltal, ha az tapasztalnam, hogy csekély tehetségem és munkásságom nem elegendő arra, hogy oly érélyvel viseljem a hivatalt, mint a minőt annak méltósága megkíván: higgyék el, uraim, ezen esetben nem tartanám meg ezen méltóságot saját hiúságom legyezetésére; hanem, vérző szívvel bár, de mégis bírnék elegendő méltósággal ettől az egyházi méltóságtól megválni.

Most, mélyen tisztelt uraim! fogadják önkéntesem helyezett bizalmukért őszinte köszönetemet; legyen kérem önöket, hogy azon szívesen vonzalmat, bizalmat és rokonszenvet, melyet e jelen pillanatban színyomban többen éreznek, tartsák meg részemre továbbra is.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány észrevétel a „Nem halt meg a leány, csak aluszik!” című cikkre.

A történet, ez az oly tanulságos mestere az életnek, tanuja az időknek, ezer és ezer példával mutatgató — bár hasztalan, mert tőle nem akarunk tanulni — hogy a túlbuzgóság, a jóakarottnak nem kellő alakban vagy ényban alkalmazása, inkább ártalmára, mint hasznára van az újításnak.

Az egyházkerületi leánynevelő-intézetet is e sors érthető, ha a «Sárospataki Lapok» 12-ik számában megjelent s meg vagyok győződve, hogy némi jóakarattal azt cikket, válasz, illetőleg felvilágosítás nélkül hagynánk.

Örömmel vezeti be *Beavatolt Kiváncsi* barátságát a Pálóczy-útcáról a már fedél alatt levő női konviktusú épület s az ehhez kötött melléképületek megismerésére. Hát ezt az örömet érezheti is minden elfogulatlan református, különösen egyházkerületünkben lakó ember, ha arra gondol, hogy mennyire méltánytalan helyzetben volt több éven át leánynevelő-intézetünk. És mi okozta e méltánytalanságot? Az a hal felgösz, hogy ez az iskola csak Miskolcra használ, nem pedig az egész egyházkerületnek. Arra, persze, nem gondoltak, hogy hát épen-ny használhat Ungnak, Beregnek, mint használ Szepesnek, csak hozzák gyermekeiket a szülőik. De hát arra sem gondoltak, hogy egy felsőbb leányiskolának, a mely az egyházkerületnek kíván első sorban használni, csak mégis valamely központi helyen kell lenni, a hol az egyházkerület is közvetlen felügyeletet gyakorolhat: a hol megvannak azok a művelődési tényezők, melyek elől mégis elzárkózni lehetetlen; olyan helyen, a mely közlekedési könnyebb pont. No már, hogy erre Miskolcnál alkalmasabb hely volna, kétkedtem. E balvélemény onnan származott továbbá, hogy a nevelés drága, azt nem bírja meg minden ember; annál kevésbé bírja meg a többire csekély fizetésű lelkeszi kar. Hogy ezen a bajon segítve legyen, hozzáfogottunk, tervet készítettünk, lelkesítettünk, a hol csak lehetett, s ilyen lelkesített és lelkesítő szülőltje volt a *Ferenecz Lajos*-féle 10,000 frtos alapítvány, utána Miskolcon 2—3 végrendelet hagyaték, kimondtuk, hogy építsünk konviktus, a hol 150 frtét ellátást kapjanak a növendékek. Az eszme testet öltött. Boldogult *Hegedűs László* ugyan azt mondta nekem, mikor ezt a 150 frtos ellátást indítványoztam még 1880-ban, egy elnöklete alatt tartott bizottsági ülésen: «No deis öcsém uram, el ne számíts magunkat! Nagy fontosság van a leánykák és fiúk ellátásában. Ha csak a konyháról volna szó, nem szólnék, de hát az a sok

mosás, vasalás, rend, csin fentartása, mely nélkül nő konviktus mégsem képzelhetek; hát a felügyelet, eszeltség stb.»

En azért mégis megmaradtam annál a 150 forintnál. *„Semper Vigilans”* cikkirő úrnak azonban, így látszik, ez is igen sok. Úgy látszik, hogy ő mindjárt ingyen konviktus szeretne fölállítani. Persze, ha egy Bethlen Gáborné, vagy Lórántfy Zsuzsánna, vagy egy Horváth Mária állana elő ma, hiszem, hogy vágya teljesülne. De hát így már csak nem kívánhatja, hogy esodát is teremtsünk, s egyedül a miskolci ref. leánynevelő-intézet legyen az, melyben ne fizessünk, de kitűnően tanítsunk; ne fizessünk, de jó tápláljunk a gyermekeket; ne fizessünk, de jó meleg szobában őrizzük őket; ne fizessünk, de nevelőnőket tartunk felügyelőkre; ne fizessünk, de reggeltől estig egy cseléd vasaljon reájok; ne fizessünk, de megvárjuk, hogy kézi munkát is tanuljon, tudjon; ne fizessünk, de betegségek idején orvosoltassuk. Még mit mondjak? Hát bizony meg kell alku dni azzal, hogy a ki gyermekeit neveltetni akarja, annak a kellő áldozatot is meg kell hoznia.

Hanem mondom én valamit, hogy *„Semper Vigilans”* új számítása ne legyen oly magas. Láttam, hogy igen humorizáló kedvében van. Pedig ennél a helynél egyáltalában nem sikerült az. A humor gazdag adománya a természetnek, de ilyen helyen átmege a nevelésesbe, a mi pedig kár, tekintve a jóakarotot. Azt mondatja *„Semper Vigilans”* úr *Kiváncsi* barátjának *Beavatolt* által: «Potomság barátom!» nem kell többet fizetni leányodért, mint koszt, ellátás címén 150 frtot, beiratás címén 2 frtot, tandíja címén 20 frtot, zongoratanítástért 60 frtot (mert hiszen a mai időben a műveltség első és főfeltétele, hogy a leányka klimpeljen egy kissé a zongorán, s ha egyebet nem, legalább a «szüz imáját» el tudja azon líbia nélkül verni), könyvekre, kottákra, rajz-és írószerekre nem kell több, csak legelőbb 10 frt; az évenként készítenő női díszmunkák kikérülnek körülbelül 8 frtból; táncutastanóért fizetsz 10 frtot, aztán adsz leányoddal ennyi vagy amannyi szoknyát, cipőt, harisnyát, smiztetet, lepedőt, abroszt, asztalkendőt, kanalat, kését, villát, kefést, fésűt, tükröt, szappant stb.; hidd el nekem, hogyha gazdálkodol, ez sem kerül többé 40 frtnál; summa summárum, elég lesz 300 frt, valódi potomság!!!

A ki ezeket a sorokat olvassva felületes gondolkodással, még ha benne nem is valamely nagy rokonszenvvel a leánynevelés iránt, azt fogja mondani: hát bizony mégis sokba kerül az a konviktus is.

En meg azt mondom rá, hogy ez egy, a mi nevelési elveinket nem ismerő, felületes, igazán megrovásra méltó rossz viccelés, a melynek ma már semmi értéke, s a józan gondolkodókat, igazán *beavatottak* szánó mosolyra indítja. Egyenként felelek e tételekre. A mely szülő 15 frtos havii díjnál meg ősőbb ellátást óhajt leánygyermekének, az nem szereti azt igazán. Mert már csak fódolog legyen előttünk az erkölcsi légkör, melyben elhelyezzük leányainkat. Hogy ilyen nemesebb, tisztább légkörű intézményeket ingyen, vagy 5 frtért előállítsunk, azt már rossz *Beavatolt* sem kívánhatja. Mert látja, abból a 15 frtból 50 kr jut egy napra egy növendék-re, reggeli, ebéd, uzsonna, vacsora, fűtés, világítás, mosás, kiszolgálás stb. ebből kerül ki. Ha még ez is sok: akkor *„Semper Vigilans”* állítson fel a maga eszménye szerint egy leánynevelő-intézetet, s kísértse meg ott a gazdálkodást avatott kezeikkel. Meg fog győződni hamar, hogy csalódott.

Kérdem a cikkirő urat: ismer-e intézetet, kivált felsőbb fokú iskolát, a hol beiratási díj sem létezik? És látja: ha avatottabb volna, mint a milyen, azt is megtudta volna, hogy a növendék nálunk ezt a 2 forintot

egyszermindentkorra fizeti s ameddig tanítványunk marad, az új iskolai éveken sohasem fizet többé, míg más intézetekben minden új iskolai évben beiratási díj szednek.

Ugy hiszem: tandíj is van minden iskolában. A mi tandíjunk 20 frt. olyan mérsékelt, hogy már csak valamely nagy alap mellett lehetne leszállítani. Mert hogy felsőbb tanintézetben taníttatni szokott tantárgyakért, melyek közt van nálunk a német nyelv, francia nyelv, ének, rajz, kézi munka, a 20 frt sok lenne, hát azt alig állíthatja valaki Beavatottom kívül.

Ajánlom *Kiváncsi* úrnak, hogy zongorát ne taníttassanak. Látjuk: évenként 65—70 növendék közt, nagy okosan és józan gondolkodással nem tanul több 10—12 növendéknek. A kinek van pénze, ám taníttasson leánykájával zongorát is: de hát csak szokásból nagy luxus lenne. És higyé meg, hogy a zongoratanításhoz kevés az az egy és két év, melyet *Kiváncsi* úr és többen ilyen bensőleg érdeklődő tanítványbarátok szánnak a leánynevelésre. A klímiprózás onnan származik, mert hát a zongorajáték alapos és huzamos tanulás nélkül mindig csak a klímiprózánál marad: míg hallandó csak azokat a növendékeket, kik több év óta kedvvel tanulnak, bizony elgyönyörködnek játékuiban, a mint évről-évre elgyönyörködnek azok, kik a zene-vizsgán nálunk megjelennek, midőn azzal, valamint az egyházi énekek összhangzatos előadásával minden igaz református lelkét, szívet meghatják. Egyébiránt a „Szűz imáját” itt nem játszik, ha szabad nem egészen Beavatott urat tájékoztatni s igen szép magyar dalokat és classicus műveket játszani a növendékek egész meglepő szabotossággal. Ismétlem, hogy ne taníttassák kedves leánykájukat zongorázni, különben is nincs az megírva sehol az intézet szabályai közt, hogy a zongora kötelezett tantárgy. Itt meg lehet kimelni 60 frtot.

Alkalmat veszek magamnak ezzel összekötöttségben, hogy a francia nyelvre megtegyem a magam észrevételét. Csodálom, hogy ezt meg nem említi *Beavatott*, illetőleg „*Semper vigilans*” úr. Azért tesszem pédig, mert a sok visszaélés e nyelv tanítását odiosussá, gúny tárgyává tette. Hát én azzal úgy bánok el, hogy a három felsőbb osztályban, hetenkint két órán, kötelezett tantárgyá tételtem. Jól tudjuk, hogy földírtában, történelemben már ezen osztályokban sok francia név fordul elő eredetileg írva. Már én megvárom magasabb osztályú növendékeimtől, hogy értelmesen, szabatosan kiolvassák s megtanulják ezeket a szavakat. Ha még van azután kedvük tovább tanulni, ám tanuljanak privát szorgalommal vagy mestertől. Nálunk, hála az égnek, úgy a zongora, mint a francia nyelv tanítása reális alapokon nyugszik.

(Vége köv.)

Tóth Pál.

— 2 —

TÁRCZA.

Fordítási kísérletek.

Mi lesz hát, hogyan is lesz hát: hangzik innen is, onnan is az aggódo lelkek kérdése. Tehát a biblia csakugyan megújítatik; tehát *Károli* ezentúl bedughatjuk a könyvtárak porába?!... Aztán miben fog állani az új újítás; milyen is lesz az a régi szent okmány az új ruhában, a XVI-ik század Károlija a XIX-ik nyelvén?

Miután ilyen-fajta kérdések hozzám is intézettek, kötelességemnek ismerem úgy is, mint szerkesztő, úgy is, mint a biblia-fordítók közül egy, bemutatni némely kísérleteimet, asztal-főkönyvnek immár öregedő kéziratáiból kiírogatván az alábbiakat.

Úgy gondoltam, hogy mivel a *Zsolttárok* az ő-szövegségnek legkedveltebb s legfőbbbször használt részlete azokból lesz tanácsos — elsősben is — nehányat az újított köntösből bírálat alá bocsátanom. Mert — igenis — volna céloim e *próba-zsolttárokkal*, hogy általuk némely érdekeltséget támaszassak azokban, kik szeretettel s aggodalommal esüggének a multon s féltek azt a jelenben embereitől, az új idők nyughatatlan szellemétől s az új embereket hitelenségétől. Ha a zsolttárok sem mozgathatják ki a duzzogni szeretőket kényelmükből; ha ezek sem mozdítják meg a kezét, hogy tollat ragadjan, írja s közzölje az elme és szív tiltakozásait: akkor a biblia-fordító dolgozhatnak háboríthatatlanul.

Dehát mozduljanak meg azok a kezek s addig bíráljuk a kísérleteket, míg a fordítási időszakok tart, mert a biblia édes mindnyájunk kincse; illő azért, hogy érett és a XIX. század magyar bibliájáért mindnyájan is megfáradjunk. Bizonyára istennek tetsző munkát végez az, aki a fordítókat csak egyetlen szándékaltalán tévedésükbe is kiigazítja.

A Budapestre, április hó 4-ik napjára összehívott fordítók a központi bizottsággal együtt fogják majd végezni legesen a fordítási elveket megállapítani, s ugyanakkor az egyes könyvekből bizonyos részleteket vesznek fel azokat *fordítási mintául* kidolgozván, átadják a vállalkozóknak, azokhoz való alkalmazkodás végett. Én e munkatványokat a magam régebbi idő óta vallott s gyakorolt fordítási elvei szerint készítettem; de — azt hiszem — alig fognak ezek a központi bizottság és a fordítók elvétől eltérni, mint abban, hogy én az ő-szövegségi isten-nevek közül a *Jehova* vagy *Jahve* nevet megtartom, s azt megtartandónak is vélem és világért sem szeretném összevetésztetni az ő-szövegség istenét az új-szövegség istenével; azzal a Jézusunk által hirdetett szerető atyával, aki bizonyára nem talál gyönyörűséget sem a zsolttároknak néha nagyon is emberies hangjában, sem általában az egész ő-szövegségi isten-fogalomban. Az ő-szövegség az új által. Ől apostol szerint is, vallás-történet jelentőségűvé szállítottat alá; óhajtott azért, hogy az isten-nevek közül legalább a *Jehova* jelezze azt, hogy az ő-szövegségben mindennekeltalán vallás-történeti okmányokkal van dolgunk. Így akarta ezt az isten, mint világnevelő. A parallel sorok részválasztásában az eredeti kötetemnyekben nyilatkozó költői szemlemek hódolatom hódol ma már minden fordító, sőt maga az átműtató ajánlott angol fordítás is (The Holy Bible Revised Version 1885.), a mely az eredetitől eltérőleg, a zsolttár feliratokat sem sorozza be a versek közé. Kérdés: tanácsos lesz-e e tekintetben utána indulnunk? Nem nehezítjük-e meg ezáltal a korábbi indúletek utáneresését? Hogy a felirat nem tartozik szorosan a műhöz, azt az igazságot az angol fordítás tagadhatatlanul jobban kitünteti, mint Károli.

Fordítási kísérleteim átnezőjét szeretettel kérem sziveskedjék azt a Károli, Káldy, Komáromy, Káron-féle bibliák megfelelő részleteivel összehasonlítani. Így érezhető és érthető csak a régiebb és újabb fordítások értéke.

1-ső zsolttár.

1. Boldog ember, ki nem indúl el a gonoszok tanácsán.
A bűnösök útján meg nem áll
És he nem ül a csúfokok székébe.
2. De gyönyörködik Jehova örvényében
S az ő örvényére gondol éjjel és nappal.
3. Olyan, mint a vízek forrásaihoz ültetett fa,
Mely idejére megtermi gyümölcsét.
Levele el nem hervad,
S a míhez fog, mindenben élőhoz ér.

4. Nem úgy a gonoszok;
Sőt mint a polyva, mit szétszór a szél.
5. Nem is állhatnak azért meg a gonoszok az ítéletben
És a bűnösök az igazak körében;
6. Mert szereli *) Jahve az igazak útját;
A gonoszok útját pedig megveti.

3-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke. Fia, Absolon előtt való menekülésekor.*
2. Jehova! Mily sokan üldöznek engemet;
Sokan támadnak ellenem!
3. Sokan beszélik lelkemről:
Nincs számára segítség Istennél!
4. De te, Jehova, paizs vagy körültem,
Dicsőségem és fejem felemelője.
5. Fennem kiáltok a Jehovához
S ő szent hegyéről megfelel nekem.
6. Lepihenek és alszom és felébredek
Mert Jehova védelmez engem.
7. Százézernyi néptömegből sem rettegtek,
A mely köröskörül feltámad ellenem.
8. Kelj fel, Jehova! Segíts meg engem, Istenem!
Bizony te areál vered minden ellenségemet
S szétszór a gonoszok fogait.
9. Jehovával van a szabadulás.
Áldásod légyen népeden!

8-ik zsoltár.

1. *A karmesternek, a Gittitre. Dávid éneke.*
2. Jehova, Urunk!
Mily felséges a te neved az egész földön,
A mely egekig emeli dicsőségredet *);
3. Gyermeknek és csecsemők ajkaiból is hatalmat csúsznak
A te ellenségeid ellen.
Hogy elhémíts a gyülöködöt és boszúállót.
4. Ha nézem egeidet, ujjaid műveit;
A holdat és csillagokat, miket te alkotál:
5. Mi a halandó — kérdem — hogy te megemlékezel róla,
S mi az embernek fia, hogy gondod van reá?!
6. Kevéssel tettet őt kisebbé az isteneknél,
Dicsőséggel és hatalommal ruháztad fel őt.
7. Úrrá emeltek őt kezeid művein,
Mindent lábai alá veteltél.
8. Juhot és minden házi állatot,
Még a mezőnek vadjait is.
9. Az ég madarait, a tenger halait,
A mi csak jár a tengerek útján.
10. Jehova, Urunk!
Mily felséges a te neved az egész földön!

9-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke a karmesternek, a Math lobben szerint.*
2. Teljes szivemből magasztallak, óh Jehova!
Hirdetem minden csoda-művedet.
3. Örvendezem és gyönyörködöm benned.
Dalt zengek nevedre, óh Mindenható!
4. Mert megszasztottad ellenségimét;
Szétriadtak és elpusztultak a te tekintetedből.
3. Bizony te vezetéd ügyemet és peremet,
S mint igaz bíró ülsz trónodon.
6. Megdorgárod a pogányt s kiirtod a gonoszt;
Elhőrlöd nevüket mindörökké.

1) A לְעוֹלָם itt, sokszor másként is többet tesz, mint tud, s i m e r; annyit is

szerez.

2) E sort én az előbbi magasztalások tartom; t. i. istenek a föld teremtmények által magasztalt neve egekig emeli az Isten dicsőségét. A parallelismus követelése szerint is a névre, a Jehova nevére kell annak vonatkoznia.

7. Az ellenség pusztításainak vége!
Romok ők teljesen; városaikat szétszóród,
Emlékek megsemmisül.
8. De Jehova örökké megmarad;
Székét ítéletre állította fel.
9. Megítéli a világot igazsággal
S pert oszt a népek közt részrehajlatlanul.
10. S menedéke Jehova az üldözötnök,
Menedék a balsors ismer.
11. Biznak benned, kik ismerik nevedet,
Mert nem hagyod el a téged keresőköt, óh Jehova!
12. Dalt zengetek a Jehovának, ki a Sionon trónol;
Hirdessétek cselekedeteit a népek előtt.
13. Mert a bűnt büntetőnek gondja van reátok,
Nem felejtkezik meg a nyomorultak kiáltásairól.
14. Könyörülj rajtam, óh Jehova!
Lásd meg gyülölnöm miatt nyomorúságomat.
A halál kapuiból is megszabadíthatasz te engem,
15. Hogy hirdethessem minden dicsőségédet.
Sion léányainak kapuihan
Hadd örvendezzem szabadításodnak.
16. Elstílyednek a pogányok a verembe, a mit ástak,
Mefogja lábaikat a tör, a mit elrojtettek.
17. S megismerik, hogy a Jehova tart ítéletet,
S a gonoszt az ő keze művével ejti el).
18. Pokolba jutnak a gonoszok,
Minden pogány, ki az istenről megfedkezik.
19. Mert nem marad a szegény mindvégig elfeledve,
A nyomorultnak reménye nemvész el örökké.
20. Jöveél Jehova! Ne hatalmasodjék el a halandó;
Tarts ítéletet a pogányok felett.
21. Árássz fölémet csajok, óh Jehova.
Hadd tudják meg a pogányok, hogy halandók ők!

20-ik zsoltár.

1. *A karmesternek, Dávid éneke.*
2. Hallgasson meg téged Jehova a balsors idején!
Küldj meg téged a Jákób istenének neve.
3. Kaldjón számodra segélyt a szent-helyről,
És a Sionról támogatson téged.
4. Emlékezzék meg étel-áldozataidról,
S égő áldozataidat vegye kedvesen.
5. Adja meg neked, a mit szíved kíván
És teljesítse minden szándékodat.
6. Hadd örvendezzünk a te szabadulásodon;
Hadd magasztaljuk a mi isteniünk nevét!
Teljesítse Jehova minden kérésedet.
7. Óh tudom, hogy megszégyt Jehova az ő felkentjét;
Szent egeiből válaszol neki,
S jobbjának hatalmával megszabadítja őt.
8. Ezek hadi szekerekben, azok paripáikban,
Mi pedig Jehova isteniünk nevében bizunk.
9. Ők meginganak és elhullanak,
Mi pedig megállunk és megéltünk.
10. Jehova! Segítsd a királyt!
Hallgasson minket, midőn hozzá folyamodunk *).

23-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke.*
Jehova az én pásztorem;
Nem fogyatkozom meg.

1) A לְעוֹלָם nem fordítható. Valami zenei jegy lebetett, épögy, mint a לְעוֹלָם .

Ezt sem tartom lefordíthatóknak sehol.

2) Az utolsó sor eredetileg talán száltsa a Jehovára és nem a királyra vonatkozott. Jobb volna így most is, a parallelismus törvénye is azt követelné, hogy így legyen. Ez esetben a sor így alakulna: „Hallgass meg minket, midőn kiáltunk hozzád.”

2. Fűves mezőkön legeltet engem,
Csendes¹⁾ vizekhez terelget engem.
3. Lelkem-et felirásfi
S az igazság útján vezérel engem az ő nevéért.
4. Mégha sötétség völgyében járok is²⁾,
Nem félek a bajtól, mert mellettem állsz;
Vessződ és botod megvirasztal engem.
5. Asztalt terítesz nekem, ellenségeim előtt;
Olajjal kened meg fejemet
S csordultig töltöd poharamat.
6. Csupa jólét és kegyelem kísérnek engem egész életemben.
S Jehova hajlékában lakozom az idők végeig.

57-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke a karmesternek, midőn Saul elől a bartlangba menekült.*
2. Könyörülj rajtam, istenem, könyörülj rajtam!
Mert minden keres oltalmat lekem,
S szárnnyaid árnyékába menekülök,
Miglen átvonul a veszedelem.
3. Istenhez folyamodom, a felségeshöz,
Istenhez, a ki jól teszem velem.
4. Lelked az égből s megment engem
Az én üldözőmnek gányjától;
Leküldi isten az ő kegyelmét és irtalmát.
5. Lelkem orozlánok közt van,
Ragadozók között fészekem,
Emberek között, kiknek fogai dárda és nyílak,
Nyelvök pedig mint az éles kard.
6. *Áldott légy isten az eget felett,
Hasson ki dicsőséged az egész földre.*
7. Útmarra hálót vetettek, lelkeim roskadoz;
Yermet ástak elém, helybulnak abba.
8. Kész az én szívem, istenem, kész az én szívem;
Éneklek és dicsőretek zengek.
9. Ébredj hálám, ébredj te hársa s lant:
Hadd ébresszem fel a hajnalit!
10. Dicsérlek téged, Uram, a népek között,
Hálát adok neked a nemzetek között.
11. Mert az egetek fölér a te kegyelmed
És a fellegekig a te irtalmad.
12. *Áldott légy, isten, az eget felett,
Hasson ki dicsőséged az egész földre.*

62-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke a karmesternek a Jedutan szerint.*
2. *Csak istenben bízok az én lelkeim,
Ő az én szabadítóm,
Ő az én közöldam és menedékem;
Ő az én váram, nem rendülhetek meg³⁾.*
3. *Meddig rohantok egy ellen
S törtök ellene mindnyájan,
Mint düledező fal s bomló kerítés ellen?!*
4. *Csak az tervezik: mint vessék ki méltóságából?
Szeretik a hamisságot,
Szájokban áldás, szívökben átok.*
6. *Csak istenben bízok, te lelkeim,
Ő az én reményem.*

1) A csendes helyett sokan friss, vagy újabban úde vagy úditó feljött használnak. Az eredeti kifejezés a nyugalomnak vizét¹⁾ is jelentvén, az alatt az író hittelleg a deielő helyet érti, a hol az állat rendszerint nyugalmat és vizet is talál.

2) A sötétség völgye²⁾ alatt felesleges a halál országát keressünk, épogy, mint a pálcza és bot alatt a törvényt. A kép a nyájától elhelyengő állattól van véve; tehát egyszerűen eltörlvényedést, a baj, a szerencsétlenség útjára való elvetődést jelent.

3) A מִי־יִצִילֵנו mivel a 7-ik vers végén hiányzik, innen is kihagyandó; mert zavarja a szöveg érthetőségét.

7. *Csak ő az én közöldam és menedékem;
Ő az én váram, nem rendülhetek meg.*
8. *Isten az én segítségem s dicsőségem,
Erős kövaram ő; bízom istenben.*
9. *Bizatot benne mindenkor, ti népek;
Öntétek ki előtte szívetekei,
Az isten a mi oltalmunk!*
10. *Csak pára az ember és a halandó semmi;
Mérlegre vetve, a paránál is mind könnyebbek ök.*
11. *Ne bizzatok a zsarolt jószágban,
És a lopott vagyonnal ne kevélykedjete!
Ne törődjete a birtokkal, hogy nőjőn.*
12. *Egyszer szólt az isten, e kétfőt hallottam:
«Istennél a hatalom.»*
13. *És nálad van, Uram! a kegyelem is;
Mert te fizetsz meg mindenkinek az ő cselekedetei szer-*

(Folyt. köv.) Radósi György.

-5-

KÖZÉLETÜNK.

Püspöki körlevél.

II.

Nagytszleletü esperes úr!

Következő közérdekü dolgokról kívánom értesíteni egyszerűen felkérem azoknak közöletésére.

1. Tavasz egyházkerületi gyűlésünk határidejéül április hó 26-ik napját tűzöm ki. elnökörtáram, főgondnok! Ö nagyméltóságának beleegyezésével. Targyairól alig a hatok még most mást, mint azt, hogy az egyházmegegyéről felterjesztendő tárgyak mellett a convent jegyzőkönyvének s az abban foglalt határozatoknak előterjesztése.

2. Az országos egyházi közalap kezelési szabályának egyik pontja szerint, kérem nagytszleletü esperes urat, hogy a közalap 1886. évi rovaton íven készült számadatainak egy példányt hozzám mielőbb betervezteni sziveskedjék, hogy erről az egyházkerületi gyűlésen jelentést tessek.

3. A kultuszminiszter január 21-ről, 1886. számú leirata szerint az országos tanszer-múzeum állandó bíráló-bizottsága által a felső nép- és polgári iskolák céljának szoros szem előtt való tartásával összeállított és az illető tantárgyaknak a nevezett iskolákban való tanítására minden szükségést magába foglaló *dspány-közlés és földtan gyűjtemény*, a megszerzésre melegen ajánlatnak. Ezen gyűjtemény ára fiúiskolák számára 145 ft, leányiskolák számára 135 ft. Ismertető és használó utasítással együtt megrendelhető a budapesti országos központi tanszerraktárban (IV. Ker. Múzeum-körút 35. sz.). A mely iskolatört egyházaikknak módjukban van e gyűjteményeket megszerezni, nagy szolgálatot tesznek az iskola s nevelési ügynek, ha megszerzik.

4. A kultuszminiszter március 3-ról, 2052-ik szám alatt, egy szívhez szóló s meleg hangon írott felhívást intéz hozzánk, lelkesekhez, az iránt, hogy szép reményekre jogosító hazai műiparunk s ennek termékeinek kelendősége előmozdítására, magunk körében s a nép között tegyünk meg minden lehető. Különösen saját szükségleteink fedezésénél menjünk elő jó példával a nép előtt s buzdítsuk azt, hogy a külföldi cikkekkal szemben adjunk előnyt saját ipartermékeinknek.

E köztelenség annyai nagyobb erővel lép előtérbe, mennél bizonyosabb, hogy mi az ipar sok ágában bírnak annyi productív erővel, mennyit legalább a hazai szükséglet fedezése megkíván. Sőt vannak nálunk az iparnak oly kimagasló ágai is, melyek a külföldiekét minden le-

telben felüljárnak. Ezen iparágak termékei számára, legalább itthon, minél nagyobb kelendőséget igyekezzünk biztosítani. Különösen a gépipar, az melynek termékeit a mi szer úr ilyeneknek tünteti föl, melyekre a gazdálkodásnál nagy szükség van.

5. Zemplénmegye közigazgatási bizottságának folyó március 7-én tartott ülésének 16. sz. a. kelt határozata értelmében, közlöm s azt hiszem, hogy emlékeztetésül nemcsak a zempléni, de minden megyében lakó lelkész-társaink figyelmébe ajánlhatom azt, hogy mintán, a tapasztalat szerint, népként az orvosi segély igénybevételétől megtagadnak, különösen járványos betegségek idején az intézkedések a nép tudatlansága és a felsőbb rendűek keresztülvitele körüli hanyag egykedvősége miatt, javítást sikert nem eredményezhetnek: szükséges, hogy a lelkészek, kik leginkább vannak hivatva a népre befórást gyakorolni, világosítsák fel arról, hogy különösen járványok idején mily nagy fontossággal bírnak az orvosrendőri felsőbb intézkedések végrehajtása körüli pontos és gyorsaság. Igyekezzenek azért a lelkészek minden feladatukat felhasználni arra, hogy a népet józan, mérlegletes életmódra, tisztaságra serkentessék, az orvosi segély igénybevételére biztassák s győzzék meg őket arról, hogy minden orvos-rendőri intézkedések a nép érdekében történnek. Lelkész-társaink ezen ügyben lelkiismeretes eljárása bizonyítvánnyal meg fogja teremni jó gyümölcsét.

Miután ezeknek köröztetésére nagytiszteletű esperes urat felkértem, marakok atyáitól szeretettel Miskolcra, 1887. március 20.

Kun Bertalan,

püspök.

Az alsózempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Az alsózempléni egyházmegye folyó hó 22—24-én tartotta meg Sárospatakon tavaszi közgyűlését. A gyűlést megelőző nap délutánján lelkesítő értekezlet tartatott azon tárgyban, hogy mivel a lelkészek közül többen azért nem jelennek meg az egyházmegyei gyűléseken, mert nem bíják magokat hol elszállásolni: mimódon lehetne eme akadálytalanul létező bajon segíteni? Hosszas eszmécsere után abban történt megállapodás, hogy — a mi az ideigle sohasem kísérlettel meg — kéréssek fel a főiskolai igazgató-tanács a főiskolai épületben levő különöségi szállások átengedésére s ugyancsak keressék meg a pataki egyház presbyteriuma: kérdezzék meg a gyűlékezt tagjait, vajjon nem volnának-e hajlandók — egyházmegyei gyűlések alkalmával — egy-két napra szállást ajánlani fel a vidékről egybesereglett lelkészeknek s tanítóknak? A megkeresésekre adataid kedvező válaszlal előre biztosítva érzéven magukat, reméljük, nem fog előállni annak szüksége — a mit némelyek már most is ajánlottak — hogy az egyházmegye más ekklesiáiban nézzék gyűléstartásra alkalmas hely után.

A 22-én megnyitott tanácskozás egy lélekemelő s mint sokan erősen hisszük, egyházmegyénk történetében életeleveníbb fordulatot jelző, de különben egyszerű tartartással vette kezdetét. Ekkor iktattatott be ugyanis lemaszerdén hivatalába egyházmegyéink újonnan választott ifjú gondnok, nagyságos *Meczer Béla* úr, kit Tóth Lajos, mint főjegyző üdvözölt melegen és szép remények között. Mely hatással volt mindnyájunkra, midőn szemében a csaknem példátlan megiszteltetés felett érzett öröm csillogásával s hangjában az őszinte szív melegségével s a határozott meggyőződés komolyságával és beresztelenségével elmondta azon szép programbeszédét, mely lapunk jelen számának élén olvasható. Ugranez

alkalommal az új gondnok új 200 frtot ajánlott fel az egyházmegye közszükségeinek fedezésére, melyért fogadjuk e helyen is őszinte köszönetünket.

Délben az új gondnok a «Magyar Király» vendéglőben fényes ebédet adott az egyházmegye papsága, hivatalnokai s nagyszámú tisztelői részére. Ritkán láttunk ennél sikerültebb, kedélyesebb közebédet, melyen a szó szoros értelmében képviselve volt az egész Zemplénvármegyének színe-jáva, vallásfelekezeti különbség nélkül. A Bodrogköz két legtekintélyesebb magnás-családjának képviselőiben Majláth József fr. és Senyey István báró, a vármegye főjegyzője, törvényszéki elnöke, arvászkei úlnökei, adófelügyelője és számos más hivatalnokai, a sárospataki római kath. és görög kath. esperes-plebános urak, a leleszi káptalan két kiváló tagja, több világi úr és főiskolai tanár voltak jelen, annak bizonyoságául, hogy az ifjú gondnok mennyire kedvelt és becsült egyéniség az egész vármegyében. S e díszes, nagy közönséget, az ünnepelt férfúrnak nem kisebb tiszteletnek örvendő pártalan feleségnek, Meczer Béláné o nagyszágának személyes felügyeletre és gazdasszonyi részvételre mellett látták el válogatott és izletes testi táplálékkal. Meg is jegyezte kedélyesen egyik világi tanácsbírónk, hogy az ilyen derék úri nőnek, a Pál apostol tanácsa ellenére is meg kellene engedni azt a szabadságot, hogy a gyülekezetben ne hallgassanak. A köszöntőkről, az áldomásokról a férfiak magok gondoskodtak. De aztán nem is volt annak vége, hossza. Elsősorban is maga az ünnepelt emelt poharat ékesen és a kegyelet tiszteletteljes hangján «a legnagyobb magyar kalvinista emberért» id. Vay Miklós báró, egyházkerületi főgondnokert s egyházkerületünk székideklő főpástoráért, Kun Bertalan püspökért, Magát, az új gondnokot pedig élte melegen Tóth Lajos, egyházmegyei főjegyző. A sok érdekes köszöntő közül kiemelem még Fejes István, főiskolár gondnokert, a ki azon óhajátának adott kifejezést, vajha e-ma' ünnepély közelebb hozná egymáshoz az egyházi tekintetben alsóra és felsőre osztott vármegye két felét, s ezáltal hasznára válnék a megyei közélet föllendülésének s a zemplénvármegyei magyarosodás szent ügyének is.

A teljes három napon át tartott közgyűlés, részben az egyházlátogatói jelentések, részben az egyes gyülekezetek vagy felek írásbeli beadványai alapján, igen sok olyan ügyet intézett el, melyeknek csak kis része érdekelheti az olvasó közönséget, nem lévén a nagyobb rész általánosabb érdekű. Röviden végezhetem azért én is tudósítomtat.

Mindenekelőtt nagy elismeréssel kell kiemelem az egyházi és iskolai életünkben felmerült mozzanatokról rendkívüli szorgalommal és kimerítő alaposággal egybeállított esperesi jelentést, mely valóban megérdemelné, hogy egész terjedelmében nyilvánosságra hozzassék. A gondolkodó ember sok érdekes tanulságot vonhatna le belőle magának. Nem állván azonban ez irat rendelkezésemre, nincs módomban, ha csak főbb vonásaiban is, megismertetni azt a lapok t. olvasó közönségével.

Boldogult *Terhes Barna* halála következtében egy papi, s *Dr. Lengyel Endre* és *Kócán Miklós* leköszönése folytán két világi tanácsbírónk választása vált szükségessé. A jelen gyűlésre beérkezett javaslatok nagy többségével, papi tanácsbíróvá *Toth Lajos*, egyházmegyei főjegyző választott meg; világi részről azonban senkisek nyervén általános többséget, a legtöbb szavazatot nyert egyének közül négyen bocsátattak újabb szavazás alá, u. m.: *Dr. Patay József*, *Végh Bertalan*, *Meczer András* és *Scemere Ödön*. A tanító-képviselőre is megoszoltán a szavazatok, itt is újlag kitünteték: *Farkas Károly*, tárkányi; *Csécsei Pál*, pataki és *Bartha*

János, kesznyéti tanító. A lelkészjelölő-bizottságra rendes tagnak megválasztott: *Bodolay József, Seinyei Gerson, Bódogh Károly*; póttagnak: *Téth Lajos és Pilyei Ferdinánd.*

Az egyházmegyei pénztár állása megvizsgálatván, következőleg találtott: 1886. évi bevétel 787 ft 44 kr, kiadás 556 f. 54 kr; pénztári maradvány 230 f. 90 kr. Kamatra kihelyezett tőke 1170 ft, mely után a kamatok rendszeren fizetnek.

Érdekes s talán ez ideig még schol elő nem fordult vitára adtak okot a közgyűlésnek a *tályaik*, azon kérelmekkel, hogy miután ő reájok nézve a lefolyt év túlságosan mostoha volt, közalapheli 28 ft 50 krpnyi tartozásuk engedéssék el arra az égy esztendőre. A közgyűlés ezt a kérelmet nem teljesíthette, részint azért, mert ilyen általánosságban kérelmezett tömeges törleszt eszközölni nem lehet; részint azért, mert a tályaik példáján, rövid időn, egymásután állának elő a gyülekezetek tömeges törlésre vonatkozó folyamodványaik. *Sárospatakról* pedig öt tekintélyes egyházat az iránt kérelmeztek, hogy a gyülekezetekben jönnön életbe-írtetett, de az egyházmegyei közgyűlés által csak az 1886. évi őszi gyűlésen szentesített magasabb egyházi adó csak a folyó évre legyen érvényes, s ne közteltessek az a hívektől az elmúlt 1886-ik egész esztendőre is. Kérik továbbá, hogy a gabonafizetés kötelezettsége alól a patakiak oldoztassanak fel, mert már a nélküli is ők fizetik a legmagasabb egyházi adót talán az egész kerületben: de megkülönböztetve sem volt szó az új adókules készítésekor arról, hogy a gabonafizetés is megmarad a pénzbeli magas adózás mellett. A gabonafizetést épenazért véli egyházmegyei közgyűlés továbbra is teljesítenének és minden kérelemnél kívül állnak, mert az új adókules készítésekor az szóba se hozott. De nem is hozható, mert a pataki lelkésznek és kántornak életművi fizetése volt eddig is, van most is s azt az egyháznak eszeáiban sem volt megszüntetni, vagy a díjelevet megváltoztatni: sőt a gabonafizetést is tartalmazó díjleltre az új lelkézt már meg is választotta. A pénzfizetést pedig — már t. i. az új kules szerint — azért kellett az egész 1886-ik évre érvényesnek ítélni, mert a presbyterium az új adózás behozatalának munkálatait már az év elején megkezdette, arra az egyháztagokat jólelel figyelmeztette s a kivétést függőben is tartotta mindaddig, míg előterjesztését az egyházmegyei közgyűlés végérvényesen meg nem erősítette. Polgári községek háztartásában is megesk az — kényszerítő körülmények között — hogy költségvetési tervezeteket csak az esztendő vége felé erősítheti meg a vármegye, azért mégis visszaható ereje van a költségvetésnek arra az egész esztendőre.

A *phtrgyiek* — épen őrésedésben levén ott a lelkész állomás — kharía-változtatásra vonatkozó körvénnyel próbáltak szerencsét. Az eddigi 50 métermássa gabonafizetést szeretnék 50 köbölre leszállítani, amennyiben a tehervelő egyháztagok közül többen elhaltak, többen pedig elszegényedtek. Egy küldöttségre bízott a körvénnyés aloposságának megvizsgálása; annak kiderülése esetére pedig az eseres megbízott, hogy a változott díjlelet az egyházkerületi közgyűlésnek mutassa be s annak helybenhagyó végzése után a phtrgyi lelkész állomásra a pályázatot azonnal hirdesse ki.

Tobaj híres boráról és anyagi zavarairól. Pedig népes egyház, központi helyen is van, zsevárnúi intelligens elemmel rendelkezik s mégsem tud az okos gazdálkodás útjára térni. Most is evéghől kapott figyelmeztetést, ha foganatja lenne már valahára!

Annál jobban van dolga, úgy látszik, *N.-Kövesd* nek a Bogroközön, mert ez a gyülekezet meg elhatározta, hogy eddigi anyaghiázatát *Kis-Kövesdtől* olpártól s 600 ft fizetéssel külön papot fog tartani magának, de ez a pap fog aztán tanítani is. Ehez persze az adó adózást emelni kell s ők erre minden vonakodás nélkül hajlandók. Ide is küldöttésg megyen, hogy a bemutatott díjlelet kellő megbízhatóságáról a helyszínen szerezze a alapos információkat. En ugyan, ha beleszólásom volna a dologba, azt mondanám a n.-kövesdieknek, hogy bá igen tisztelem a buzgólkodásukat, de azt mégsem ajánlanám, hogy lévitaságukat papságá alakítsák s indoklónám ajánlatomat egyedül csak azzal, hogy a Bogroközön a filialis egyházak mind virágzóbbak mint az anyaghiázak, s hogy a hol eddig a megyében, még más megyében, meg a harmadikban is *lelkésztanítóskat* szervezetek, azoknak tanításában sehol sinés köszön.

A buzgóságnak, az isten dicsőségére való adakozásnak ritka jeveivel találkozunk a mi egyházmegyénkben majd minden év folyamán. Most is ezreke meg az adakozások összege és az ajándékozások értéke. Hogy mindenekelőtt a magam ekklezsájával, Erdőbényévé dicsékedjem, csak ebben az egy gyülekezetben 800 ft-nál többre meg a mult évben tett önkéntes ajánlatok összege, habár ebből csak 200 ft folyt be béneyi lakosoktól, 600 ft pedig egy névtelen jöltevő adomány.

Gecsei Péter, taralni lelkész, az őszi egyházkerületi gyűlés alkalmával szóba hozott 400 frtos alapítványt egyháza javára lefuzette, az alapító-levelet jelen közgyűlésünkön bemutatva, s az alapító-level utolsó pontjában örököseit arra kötelezi, hogy halála esetére — ha az végrendelet tévese nélkül következnek be — még legalább 100 ftrtal szaporítsák ezen alapítványt.

Szabó Dániel, harkányi jegyző már rég óta ott minden évben 50 ftot ajándékoz egyházának orgonálapra, s dacára annak, hogy magok a harkányi hívek erre a célra még soha egy fillért nem adtak, ez az alapítvány a jegyző úr nemeslelkűségéből, már mintegy 80 ftrra szaporodott.

Módon van egy szegény, kapás emberekből alakult, u. n. „szőlőmives-társaság”, mely hegyaljai szokás szerint, évenként cifra körmenetekkel egybekötött s néha két nap is tartó mulatságot rendez. De míg más hegyaljai kapások rendezik azt „*Bakhus tiszteletére*”, a mádiak rendezik az egyház gyarapítására. A mult évben is 101 ftrt ténáltak így az egyháznak. S ezt minden évben megeselezzük, így, hogy a közelebb lefolyt 7-8 év alatt ezek a szegény emberek 8-900 ftrtal gyarapították a gyülekezet pénztárát.

De csak az eseresi jelentés szösz szerint való közelelvé tarthatnám fel a nagy közönség előtt a jöteknység ama kisebb és nagyobb, de egytől-egyig megszentelt forrásait és patakjait, melyek egyháze futván, egy tekintélyes, nagy folyóvá egyesülnek *)

Vázlatos tudostásom így is szándékomfeletti hosszúságra terjedvén, legyen szabad herokszetésül csak még azt megemlítenem, hogy ft. püspök úr egy átiratban melegen ajánlja egyházmegyénk prot. közönségének figyelmébe a B.-Pesten mostanában megindított, vallásos irányú néplapot, a „Prot. Néparbat.” A „Sárospataki Lapok” olvasó-közönsége eléggé ismerve a kérdéses lap eddigi számainak tartalmát, szellemét és irányát, mellőzhetem a püspöki átirat meleg ajánló sorainak bővebb reprodukálását.

Czinke István.

*) Az eseresi jelentés közlésére lapunk nyitva áll. Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászír.** *Katona Pál,* rimaszécsi ev. ref. lelkész s egyházmegyei tanácsbíró, életének 69-ik, rendező közéleti hivatalkodásának 39-ik évében, sok szenvedés után, folyó hó 17-én elhunyt, s eltemetettetül folyó hó 19-én, délután 3 órakor. Született a boldogult 1818. év. 17-én. Atyja, Katona Mihály, szintén ev. ref. lelkész volt. Sárospatakon vezetvén a theologiai tanfolyamot, 543-ban kijött Pelsőre 3 éves tanítónak. 1846-ban levén a segédlelkésként vizsgát, egymásután Szuhafon, Siphen, Kelemérben és Kálósán káplánkodott. 1848-ban alaposi lelkészévé választottat s 1854-ig itt működött; ekkor a rimaszécsi (hat községből álló) egyház választán lelkészévé. Kálósáról ide tette át lakását s 33 éven keresztül, sok baj és nehéz küzdelem közt, itt folytatta alkispásztori hivatalát. Több éven át viselt egyházmegyei tanácsbírói, majd ideiglenes főjegyzői hivatalát, 17 éven keresztül pedig, mint egyházmegyei tanácsbíró részt vett az egyházmegyei közügyek vezetésében. Első neje volt a híres tudós, szerkesztő lelkész, Almási Balogh Sámuel leánya. *Leánya:* ez csakhamar elhunyt, második házasságra épült *Sarog Zsanett,* barcai földirtokos nemes leányával, ki ezelőtt egy évvel hunyt el, évtizedeken keresztül tartott betegeskedés után. Első házassága gyümölcstelen volt. Második házasságából öt gyermeke maradt, u. m.: *Ima* hajadon, *József,* oldalalvi körjegyző; *Géza,* polgári iskolai tanító-jelölt; *László,* jogvégeztet ifjú és *Erzsi,* hajadon. A két utóbbi ápolta a jó atyát nehéz betegségében, s ők fogták be szeméit a végülomra. Temetése nagy népszerűséget nyert, s ha a holtak is éreznek, Katona Pál üzenetétől a koporsóban a földi szenvedéseikért. Illegem ennek munkódott a gyászszertartás alatt: a rimaszécsi, iványi és jénei. A karsárak közül *Sarog József,* maróntalvi és *Koncz Károly,* kövecsesi lelkészek fűztek beszédbe a boldogult férjű érdemeit. Nyugodjék békében az Úrnak kiszenvedett hű szolgálója! Béke poraira! Bús emlékére!

— **Kandidatio.** A *Jószafei* lelkései állomásra (Tornamegyey) *Kerekes Károly,* égerszögi és *Simon Andor,* barcai lelkészek pályáztak, s e március hó 16-án tartott lelkészjelölő-bizottsági ülésben mindketten kijelöltettek.

— **Nyílt level.** *Nagytsztelelti Szerkesztő úr!* A Sárospataki Lapok legközelebbi számának Vegyes közleményeiben némi megjegyzések vannak tőve a Debreceni Protestáns Lap „egyik cikkezőjének” a törvényesítés kérdésében írott dolgozatára. Hogy e cikkezőnek *különböztetve* nevével az illető rovathoz vezető elhalgatta, azt világért sem gőgnök, fenhéjázó és bécsinyító modornak, hanem őszinte kollegiális jóindulatnak vagyok hajlandó tulajdonítani, hogy t. i. a mindennapi által könnyen hozzáférhető” kezikönyveket sem bűnözni fiatal tanár, sem tanítványai, sem a közönség előtt valahogy compromittálva ne legyen. Rovathoz vezető elmondja, hogy egy szaklapot eligazító és biztos tanácsot vár az olvasó: „ez ehhez csak azon, szintén közönségesen ismert s általánosan elfogadott szabályt közönségesen ismert s általánosan elfogadott szabályt közönségesen ismert, hogy midőn valakinek cikkéből idézünk, sőt azt épen cáfolni akarjuk, az idézet mindig sorozatában pontos és hív legyen. Velem szemben nem így írt el rovathoz vezető úr. Epen a leglényesebb szavakat *alás* jónak *elhagyani* cikkem kérdéses pontjából, s az így nyírt, egészen másértelmező szöveg alapján „szolgálatom, —kathedraba ilve, oktatással.” En a D. P. L.-ban ezt írtam: „Véleményem szerint az eskető lelkészre egyáltalában nem tartozik az... stb.” Rovathoz vezető úr pedig az *eskető* szót szépen kihagyván, azon állítást tulajdonítja nekem, hogy „egyáltalában nem tartozik a lelkészre,

hogy a nemzés idejében törvényes házassági kötelékben volt-e a házasságon kívül született gyermek valamelyik szülője vagy nem?” és tudós képpel leckéztetni akar olyan valamiért, a *mit én sohasem mondtam,* s elbeszél oly dolgokat, melyeket minden jóvaló hitanhallgatónak tudnia kell. Pár sorral alább, ugyanazon cikkben, ezt írtam: „Magához, a házasság megkötéséhez, illetőleg az esketés tényéhez, oly bizonyítvány, a melyet V. úr kíván, szerintem épen nem szükséges, s ilyen okmányt tenni az esketésnek mintegy *alapját,* egyik *conditio sine qua non-jától,* egyáltalában nem lehet.” Mindenki láthatja ezekből, hogy én ama kikézdésben *egyedül az esketés* s nem a *törvényesítés tényéről* és feltételeiről szóltam. Hogy a D. P. Lap minek fogja tartani e vegyes közleményt, azt nem tudom; de talán nekem is van egy kis hozzászólóm e dologhoz, miért is én a-rovathoz vezető úr eljárását, vagy *felületes sietésből vagy rosszakaratból származó határozott ferdítésnek* s olyan ténynek nyilvánítom, melytől bárhol is ugyan, de különösen egyházi lapjainkban minden komoly ember csak megütözéssel veszi tudomásul. A felett, hogy Sárospatakon „igen egyszerű” a törvényesítés kérdése, csak örömmel fejezhetem ki, s valóban többen igen nagy köszönettel vennék, ha azoknak az ide vonatkozó, „rég megírt törvényeknek” világos kijelölésével és alapján, például rovathoz vezető úr előadná e tárgyra nézve „eligazító és biztos tanácsait.” Ezek folyamán talán majd a nagyemlékű *Zsarnayra* is kimondaná, hogy a rég megírt törvényeket nem ismerté (Pápan, második kiadás. 92—93. lap); sőt talán még *Kovács Albert* közkezen forgó Egyházjogtanára is megjegyezném, hogy az utóházasság által törvényesített gyermek *anyakönyvi kivonatára* nézve (előadás teljesen hibás (634. l.). Pápa, 1887-ik március 14. *Révész Kálmán.*

— **Válasz R. K. úr nyílt levelére.** Tisztársunknak heveskedő kifakadásaira — mint a mi a dologra nem tartozunk — nincs semmi válaszunk. Egész nyugodt lélekkel olvasóinkra bízunk megítélni azt: vajjon van-e igazí ok nagytiszt. *Révész Kálmán* úrnak ilyen erősen kitérni, azért az ártatlan közleményért, melyet lapunk 11-ik számában, egyike olvasónknak hozzánk intézett kérése folytán, közlétevének. A mi a dolog lényegét illeti, ferdítésnek, rosszakaratnak nevezetük az, hogy a közleményből a lelkész mellől az „eskető” szó kimaradt; hát, ime, kigazítjuk a neheztelt mondatot s konstatáljuk, hogy Révész K. úr szerint nem a lelkészre, hanem az *esketo lelkészre* (így) *egyáltalában* nem tartozik az, hogy a nemzés idejében törvényes házassági kötelékben volt-e a házasságon kívül született gyermek valamelyik szülője vagy nem? s magához a házasság megkötéséhez, illetőleg az esketés tényéhez épen nem szükséges oly bizonyítvány, a melyet *Világi* úr kíván, s ilyen okmányt tenni az esketésnek mintegy alapján, egyik *conditio sine qua non-jától* egyáltalában nem lehet. Hát ez lehet R. K. úr véleménye; de mi most is óva kérjük lelkészársainkat, hogy az *esketésnél* ügyeljenek fel arra a vitatott körülményre, mert esetleg oly hibát követhetnek el, mint *esketo lelkészek,* a melyre súlyos büntetés van szabva. Egyébiránt pedig nézze el azt nekünk tisztársunk, hogy mi az *egész törvényesítést* még most is csakugyan *igen-igen egyszerű kérdésnek* tartjuk; a mint mi is elnézzük neki azt a következetlenséget, melyszert mig előbb megharagszik — tudós képű leckéztetésünk-ért, ime, később mégis köszönettel venné, ha megismertetők az ide vonatkozó törvényeket s elmondanók tanácsainkat, persze olyan dologban, a melyet — mint ő mondja nekünk — *minden jóvaló hitanhallgatónak tudnia kell.* Végül megjegyezzük, hogy *Zsarnayt* mi is *nagy-*

emlékünek* tartjuk; de, nézetünk szerint, nagy emléken senkinek követ el tiszteletlenség azzal, ha talán „Pápatan”-ról esetleg abban a nézetben van, hogy annak keletkezése óta már nagyon fordult az idő kereké, nagyot változtak a viszonyok is, s épen ezen okok miatt, bizony igen sok ponton kiigazítandó az, s a ki talán mindenben utána megy, könnyen bajba keveredik.

— **A romai népiszkolai állapotok** lényegesen javultak azóta — írja az „Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung” — mióta ez a pápai város az olasz királyság fővárosává lett. 1870 előtt, tehát a főváros elfoglalása előtt, semmisen volt ott annyira és oly szándékosan elhanyagolva, mint a népszerűség. A létező elemi iskolák mind magános kezében voltak, s ily intézetek tartására is csak azok nyertek engedélyt, a kik a papaság aláutas szolgáinak bizonyultak. Tanító-képezédei előkészület vagy tanítói vizsga egészen ismeretlen fogalmak voltak a tanítóknak; épügy ismeretlen volt a törvényileg megszabott általános iskola-kötelezettség; a szüle nyugodtan hanyagolhatta el gyermeke nevelését, nem volt, a ki őt ezért felelősségre vonja. Természetes, hogy ily körülmények között az iskolabjárók száma roppant kis %-át képezte a nagy népességnek. 1870 előtt nem volt Olaszországban egyetlen nagyobb város sem, a melyben olyan sokan akadtak volna „betű- és írás-tudatlanok”, mint Rómában. Ez akkor tűnt ki, mikor a királyi kormány megkezdte az újonczást és az újonck oktatását. Most már ott is másként áll a dolog. Maga a papaság is felébredt és egymásután keletkeznek a klerikális magán-népiszkolák és különös buzgalom mutatkozik a leányok oktatása körül, a kiket, szinte zsenge körülfűl kezdve, apácák által iparkodnak az anyaszentegyház büszgés szolgáloivá idomítani. A kik elátkoztak hajdan a nyomdát, hogyan is lelkesedhetek volna a népoktatásért?!

— **A Schulerverein szellem.** Egy német tanügyi lap, az „Alg. Lehrerzeitung” írja a következőket: A magyar cultusminiszter a magyar királyság oktatási állapotáról szóló utolsó jelentésében a leghatározottabban igazolja: mily körben és minő türelmetlenséggel foly ott a más nyelvű nemzetek magyarosítása. Míg ugyanis 1879 óta a magyar-nyelvű iskolák száma 797-tel szaporodott, addig a nem magyar-nyelvűeké 1048-cal fogyott. A legnagyobb hátracsúszás (!) mutatkozik a német tannyelvű iskoláknál, mert 1869 óta, mikor 1233 német tannyelvű iskola volt a magyar királyság területén, ez a szám 1884-ig 676-ra olvadt le. Arról persze nem tud e német lap semmit, hogy mit csinál Bismark a lengyelekkel!! Jellemző a német gondolkodásra, hogy ugyanez a lap Kentucky állam négereiről is megemlékezzék, örömmel jegyzi meg, hogy azok között a német iskolai oktatás sokát gerőleg halad előre. *Louisziliában* ugyanis egy Ádam nevű, Németországban művelődött tanító vezeti őket szép eredményre. Már tudják a volt barszabolgák fia a „Miatyánkot”, sőt — a mi fő! — a „Die Wacht am Rhein” német himnusz is. Dehát azért a magyaroknak büne az, hogy a saját ősi területén tiszteltetni akarja az állami nyelvet.

— **A főiskolai ifjúság halála.** Orbán Jozsef tisztartásunk, folyó hó 19-én nemcsak tanártársai és számos tisztelői keresték fel jó kívánataikkal; hanem a *főiskolai ifjúság* is — egészen titokban — az idő rövidsége mellett is, szép meglepetést készített számára. A jöghallgatók külön egy ezüst lábon álló s ugyanolyan féddel díszített tülökkel, az összes ifjúság pedig *Maddach Ember tragédiájának* összkötésű példányával fejezte ki a szeretett tanár iránt érzett tiszteletét. Az utóbbit a főiskolai szenior, *Rácz Lajos*, adta át őszinte hálaérzettel áthatott üdvözlő-beszéd kíséretében.

— **A „Debr. Prot. Lap” szerkesztője** „*A mi házi*

ügyünk” cím alatt emlékezik meg ama közleményünkről a melyet, az ő támadása folytán, magunk igazolására s a *theologusok tanítás diploma-jára vonatkozólag* közelebbsítettünk (11-ik szám, Vegyes rov.). Ahelyett, hogy érvekre érvekkel felelne s megdöntönte állításainkat, ki-kapkod közleményünkből néhány kifejezést s felénk dobálja a «nevetséges tájékozatlanság» értelmelenség, szándékos ferdtés, rozskarát és irigység vádjait. *„Jelentem”* — mondja egyebek között — *mindenesetre, hogy az ember ir. ir. de annyi fáradságot nem vesz magának, hogy fölvett tárgya felől legalább némi tájékozottságot szerezzen.* s aztán legott kétséget formál állításunk igazsága ellen, ilyenformán: *„Higgye, a ki akarja (t. i. azt, hogy minket csakugyan a theologusok tanítói diploma-já birt volna szolásra...); bizony mi nem hiszünk: Irodánk valódi oka, nézetünk szerint az, hogy ez a themát igen alkalmasnak találta velünk joglaktokni.* Aztán kiülíti, hogy mi csupán az ő lapját akartuk lerántani; meg *Irodalmi körünk* kiadványait feltjük; tehát ezért aggatolunk. Majd — mintha maga is megrestelene ezt a komoly lapban legalább is rosszul hangzó modort és kapkodást — azt mondja menteséggel: *„Nekünk nem szokásunk így beszélni, csak akkor tesszük, ha kényszerítve vagyunk rá,”* s ez expectatio után újra beleesik önmaga által is megokált túlzásaiba s eltéli és kétségbevonja a tanítói kar iránt táplált testvéries érzületünket is. *A tanítóknak örülnék hát a testvéri szolamnak, a szemök ügyis be van már köve; mert az iskolalátogatók közé (s hihetőleg az irodalmi körbe is) fel van véve közülök egy-egy pictus-masculusnak.* De még ez sem elég! Nekifordul irodalmi körünknek is ilyenmódon: *„Bizony mi innen távolról úgy látjuk, hogy az is (t. i. az Irod. kör), legalább népiszkolák kiadványaiban stagnál, az Arvai-flegedés-féle mult emléken mérleg, föld-föld s fölözés közben sokszor megszagolja a régi jó posztót. Egyedül új productuma a Dező szántani példatára! Mindenesetre jellemző azonban, hogy egy számtani példatárát is az állami tanítóképezésbe kellett szaladgált! Ily körülmények közt, mi mint általában, úgy különösen népiszkolai tekintetben sem vagyunk valami nagy bűmölői a pataki állapotoknak.”* Így és ilyeneket beszél nagyt. Csiky Lajos, theologiai tanár, a „Debr. Prot. Lap” új szerkesztője. Hát azzal szemben, a ki *tájékozatlanság* vádjával hajgálgók s maga így ismeri a viszonyokat, a melyek ellen a csúfolkodók székebe ül... azzal szemben — úgy érezzük — felesleges fegyverhez nyulni; elég fegyver ő önmaga ellen!! Arra, hogy elhiggye nekünk, hogy mi sem Debrecent, sem annak egyetlen tanintézetét bántani, sem a „Debr. P. L.”-ot lerántani soha nem akartuk; arra, mondjunk nem kényszeríthetjük a Szerkesztő urat; arra sem, hogy bízzék a férfiai szóban (!) s ne tartson mást célesap, pletykaembernek. Hanem azt már joggal kérhetjük — miután nem személyről, hanem egy közhatalmú testületről van szó — nézze végig a „Sárospataki Lapok”-at; lássa meg benne Irodalmi körünk *alapszabályait*; vegye észre a kiadványainkról szóló tudósításokat; olvassa el a sárospataki főiskola *évi jelentését*... azokból meg fog győződni, hogy nem ismerte Irodalmi körünket, mikor karhözatásra vállalkozott ellene. Aztán gondolkozzék feltevé: volt-e joga úgy beszélni a köztünk s a néptanítók és képezédk tanárok között fennálló viszonyról, körünkről s annak kiadványairól, amint beszélt. S mikor mindenelek föl megfontolt: kérdezze meg önmagától, hogy kettünk közül ki tartható tájékozatlannak, irigynek stb. stb!!... *Ítéljen meg téged a belső ember!*

Felőlök szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
számküldéssel, egész évre
5 ft., félévre 2 ft. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábon petit ser többzár-
való közlésnél 5, egyzár-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bétypójtól 20 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: «Az 1881. évi XXVI. törvények 14. §-a.» *Biszörményi Károly.* — «Néhány észrevétel a „Nem halt meg a leányzó, csak aluszik” című cikkre.» *(Végre). Tóth Pál.* — «Fordítási kísérletek.» *(Folytatás). Roldási György.* — «A felső-szabolesi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.» *Vas Mihály.* — «A nagy-bányai ev. ref. egyházmegye közgyűlése.» *Tóth Dániel.* — «Veget. közlemények.» — «Pályázatok.» — «Hirdetés.»

Az 1881. évi XXVI. törvények 24. §-a.

Az illetékegyenértéki adómentesség ügye a napi kérdések sorába jutott. Az 1881. évi XXVI. törvények 24. §-ának f) pontja közfigyelem tárgya lett. És ez nagyon helyesen van így, mert higyük el, hogy reánk, csekély jövedelmű állomásokon működő lelkészekre nézve, a fontos feladatok egyike: egyházainkat a felesleges kiadásoktól lehetőleg megvédeni; már csak azért is, mivel az egyházak terhe a mi vállainkra is ránehezedik, illetve az egyházak szigorú anyagi helyzete kihatással van minden bizonynyal a lelkész állapotára is.

Midőn Bacsoni Lajos, jogtudorúr, e lapok 1885. évi folyamának 44. számában „Az illetékegyenérték és egyházközségeink” című cikkében, vonatkozással az ugyanazon évi 36. szám ugyane tárgyú felszólamlására, az 1881. évi XXVI. törvények 24. §-ának lényegét szakértőleg tárgyalta és ismertette: útastva éreztük magunkat a kérdés gyakorlati oldalának megfejlesztésével közelebről foglalkozni, célul tűzén ki annak kifizetését, a minek meghatározásával cikkirő nem foglalkozott, hogy t. i. mi módon keljen hát valamely lelkési vagy tanítói állomás évi tiszta jövedelmének kimutatását összeállítani, s ekként hivatolt törvények f) pontjára való vonatkozással az illetékegyenértéki adómentesség tárgyában a felszólamlás jogosultságát megokolni?!... vagyis a törvény szavai szerint: kik azon javadalombírlalók, kiknek összes évi tiszta jövedelmük évi 400 forint meg nem halad?!... .

Több irányban tett tudakozódás, szakközvegekkel való érintkezés folytán, elvégre oda jutottunk, hogy a múlt év nyarán több egyházközségből betérjesztették e tárgyban a kassai magyar királyi pénzügyi igazgatósághoz felszólamlásainkat. És, hogy a törvény kívánalmának megfelelő felszereléssel tettük azt, igazoló bizonyítéka a siker, melyről részletesebben alább szölkünk. . .

E lapok 12-ik számában, Kálmán Farkas barátunk «Nyílt level»-e nem hozzánk van ugyan intézve, mindamellett nem lesz tán felesleges ily közérdekű ügynél, már csak a szerkesztői üzenetek «K. F. Gyűd» pontjára való tekintettel is, tőlünk telhetőleg egy kis világosságot-írásmozástani abban a nagy sötétségben, az e téren tett tapasztalataink felsorolásával.

E lapok 8. számában Olajos Pál, lelkésztársunk, szakértők állítása szerint, az évi tiszta jövedelem mennyiségénekességét, az egyenes földadó tiszteletében évi felmutatásának. Szerinte tehát a 40 ft., illetve azon alól adózó lelkési és tanítói állomások lennének a hivatolt törvények kedvezményében részesíthetők.

A 10. számban «Egy ev. ref. lelkész» pedig azt mondja: «Az illetékösségi előjáróság állá ki egy hivatalos bizonyítványt, mely feltünteti az egyház, helyesebben lelkész, ingatlan járandék évi tiszta jövedelmét. Ezt láttamoztatjuk az esperesi és szolgabírói vagy polgármesteri hivatal által. Szerinte tehát a felszólamlás jogosultsága a községi bizonyítványon alapszik.

Egy harmadik nézetről, illetve eljárási módozatról is van még közvetlen tudomásunk a felső-szabolesi egyházmegyéből, hol az illető lelkész díjlevelenek egész tartalmát pontonként, pénzértékben tün-tette fel az egyházi és községi előjáróság közvetítésével, s az ekként kiállított bizonyítványhoz, igazolás végett hozzacsatolta díjlevelének hitelesített másolatát és kataszteri bírtoklívét is.

O. P. lelkésztárs nem tett kísérletet feltévesével, e szerint nem tudhatjuk: adna-e jogosultságot az ő nézete szerinti tiszta jövedelem-kiszámítás a kérdésben levő mentességhez?

«Egy ev. ref. lelkész» azonban eljárásával sikerhez jutott, ha nem tévedek, a magyar királyi pénzügyi igazgatóságnál.

Valamint felső-szabolesi-lelkésztársunk is egyenértéki mentességet élvez a debreceni m. kir. pénzügyi igazgatóság felmentvénye folytán.

Ezek után tehát már saját eljárásunkról s a körüli tapasztalatunkról szólunk röviden.

Nem vagyunk oly elfogultak, hogy talán saját nézetünket óhajtanánk mások felett előtérbe tolni; sem azt nem állítjuk, mintha mindazok, a melyeket előadunk, közvetlen, saját agyunkban fogamzottak volna; hanem, igenis, szakférfiak utasítása folytán, felszólamlásunkat megelőzőleg, megtekintettük *kataszteri bírtokúéinkét*; az ezekben feltüntetett *tiszta jövedelem mennyiségét* összehajtottuk IV. osztályú jövedelmi adónk *százszorosával*, vagy a mi egyre megy: *hozzáadtuk azt az összeget, mely után IV. osztályú jövedelmi címen meg vagyunk adóztatva*; az ekként előállott összegből tünt ki aztán: jogosult-e egyikünk vagy másikunk, az idézett törvény cikk *f)* pontjára való hivatkozással, illetékegyenértéki mentességért folyamodni.

A kínél már ezen összeg 400 frtot meg nem haladt, az aztán a körjegyző által hitelesített másolatban beszerezvén *kataszteri bírtokúak* vagy íveit, az abban foglalt tiszta jövedelmi összegre s IV. oszt. jövedelmi adójára való hivatkozással betérjesztette *bélyegtelen* folyamodványát a nagy-mihályi adóhivatal *követésével* a kassai magyar királyi pénzügyi igazgatóságához.

És, hogy ezen eljárás megfelelt a törvény kívánalmának, kitészik abból, hogy az ekként felszerelt nagy- és kis-ráskai lelkészi és tanítói, valamint máleai tanítói folyamodványok nem utasítottak el; sőt inkább ama javadalmak után az egyenértéki illeték, a metaláni hátrálékokra nézve leíratott, a jövőre nézve pedig végrelegesen beszünttetett.

De, hogy a felmentés a tiszta jövedelemnek ezen általunk előadott kiszámításán alapszik, még inkább bebizonyul abból, hogy az abarai lelkészi kérvény visszautasított; holott a lelkészi bírtok kataszteri tiszta jövedelme alig közelíti meg a 300 frtot. Igen, de IV. osztályú jövedelmi adóban 4 frttal van a lelkész megróva, ez tehát magában 400 frt tiszta jövedelmet képvisel.

Most már viszonyítsuk eme tapasztalatainkat fent említett eljárás módokatához.

A felső-szabolcsi tisztárs, *Nagyéthy Ferenc*, kéki lelkész eljárása lényegében teljesen megegyezik a miénkkel, amennyiben kérvényéhez nem csupán díjlevélét, melyből IV. osztályú adó alá eső jövedelme lön kiszámítva, illetve a jövedelmi adóbizottság által terhére megállapított IV. osztályú jövedelem megigazolva; hanem, a földbírtok tiszta jövedelmének feltüntetése végett, kataszteri bírtokúét is csatolta.

Az *«Egy ev. ref. lelkész»* egyenértéki illetéke pedig, hinnünk kell, hogy nem az általa vélt alapon, t. i. nem a községi bizonyítvány folytán, hanem, igenis, a pénzügyi igazgatósági hivatal kezénél levő kataszteri bírtokú, s az illető adóhivatal által bemondott IV. osztályú jövedelmi adó alapján lett törölve.

Részünkről tehát, fentiekre való tekintettel, az

általunk követett módot ajánljuk az illetékegyenérték alóli mentesség eszközzése végett felfolyamodásra jogosultaknak. Ilyképen nem történhetik meg a felfolyamodóval az, a mi K. F. barátunkkal, amennyiben minden egyes *«bírláló»* már előzetesen is tudhatja: van-e joga a hivatolt törv. cikk *f)* pontjának engedményéhez igényt tartani. . .

Fentiekből folyólag, még egy fontos körülményre hívhatjuk fel a lelkészársak figyelmét. Miután a IV. osztályú jövedelmi adót, az erre kinevezett jövedelmi adókievetési bizottságok szokták reánc, bírlálókra kiírni; miután látható, hogy az illetékegyenértéki adómentességért való felfolyamodásoknál naggyjelentőségű: mennyi jövedelmi adó nehezül reánk, ügyeljünk fel, nehogy a jövedelmi adókievetési bizottságok által túlságosan rovasunk meg IV. osztályú jövedelmi adóval!

Böszörményi Károly.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány észrevétel a „Nem halt meg a leány, csak aluszik!” című cikkre.

(Vége).

Sajnálom, végtelen sajnálom, hogy „*Semper Vigilans*” úr, a kiadások közt meg a könyvek és írószerekre számított 10 frtot is megemlíti. No már ez igazán olyan előtérbe, mintha az Úr lelke ellen agítalna. Hát még az is a gúnyolással felsorolt kiadások közé sorozul? Kérdezem: hány forintot kell kiadni otthon akár *Kiváncsi*, akár *Beavatott* úrnak, hogy cipővel, minden szükséges ruhaneművel ellássa kedves gyermekét?! Hát a lelek szükségét fedezni az iskolában, olyan soknak tetszik az a 10 frt?! Persze, hogy az nagyszerű volna, ha mi valamely alapprobl könyveket is vásárolnánk növendékeinknek, hogy ne maradjon a jó szülőnek semmi gondja az ő kedves leánykaja nevelésére.

A női diszmunkákra kevés, higye meg, kevés 8 frt. A ki diszmunkákat akar gyermekével készíttetni, az szánjon el sokkal többet. Haem fogadja meg az én elvetem a kezünkünkre nézve, melyet leg több növendékem a leghelyesebb irányban old meg. Készíttessen gyakorlati munkákat. Látna csak *Vigilans* úr azokat a szép zsebkendőket, kötőket, harisnyákat, keztyűket, csipkeket, ruháskákat, melyeket kedves növendékeink családi használatra évenként készítenek! Dehát, hogy ezt avatottan lássa, el kellene jönni egynehányszor a kezünkünkrákra, melyek egész rendszerrel, két, a pozsonyi képezdékől jeles osztályzatot nyert okleveles tanító nő vezetés alatt, két teremben tartanak, hetenkint 8 órán. De el kellene jönni a vizsgálatokra is, hogy aztán jogos alapja legyen az ítéletnek.

A tanáttanátra nézve az a megjegyzésem, hogy az sem kötelezett tantáry. Ha akarja a kedves szülő, taníttatja e társadalmi szükségességet; ha nem akarja, nem. Egyébiránt magam nem lévén táncos, én magam részéről részletes tudósítással nem szolgálhatok s nálam *avatottabb* emberre bízom Terpsichore műszakiasasszony tudományának mérlegelését.

A ruhaneműkre vonatkozó részletesezt illetőleg, először kérдем: otthon, az intézetn kívül, nincs szükség-e a *Kiváncsi*, *Beavatott* és *Semper Vigilans* úr leánykájaink mindazokra, melyeket elősorol? Ezek hosszú ta-

pasztalata meggyőz, hogy ruhaneműből a legjózanabb szülők annyit költenek, amennyit otthon viselnek gyermekeik. Mert hát ki binné el, hogy szerető szülők otthon is megengedjék kedves gyermekeiknek, hogy rendentlenül, hiányosan, piszkosan; meleg, hideg időben egyenlő nyári vagy téli ruhában, vagy felső nélkül járjanak? Melyik szülő tiltaná el otthon is leánygyermekinek a szappant, tükört, fésűt?

Hogy Semper Vigilans úr csak némi jóakarattal írja cikkét, látszik az ismételt *valódi potomság!!!* kedves szavajárássán.

De ez a gúnynak is beillő humor igen rossz sikerült, mitűn a mi józan, reális s általánosan helyeselt nevelési elveink már sokkal jobban vannak respektálva úgy az alsóbb, mint a felsőbb körökben, hogysen ily gyenge fullánkok azoknak legkevésbé is érthetnának.

Már most összegezve a tetteket, az a 300 forint potomság leolvadhat 200 frtra. Ha pedig már ez is sok egy leánygyermek nevelésére, akkor igazán ki kell mondani, hogy cikkirő olyan idealista, aki otthon is levegővel, szellemmel kívánja azokat a szegény leánygyermekket tartani.

Úgy van biz az még mi nálunk, hogy a leánynevelést nemcsak nem respektáljuk, de még a megbecsülendő, kétségtelen eredményeket is kicsinyeljük, egyedüljévitőnek tartván a fiúk mensa, mensae, plus-minus tudományát, hogy míg kellő méltánnyal igazán szorgalmas és széptehetségű leánygyermekinkből szép ismeretekkel bővítködj, vallásos, nemzeti szellemű nőket nevelünk, nevelünk a „*Mindent a fűkért*” elvvel egy kis, *jeles* töredék mellett, egy legió proletart. Ezt már „*Semper Vigilans*” sem igen tagadja meg.

Ha egyszer szereznesem lehetne ezekhez az urakhoz, a kik olyan kimagyarázhatatlan közönységgel viseltetnek egyházkerületi leánynevelő-intézetünk iránt; mily jól esnék bemutatni nekik az 50—60 tözsygyökeres protestáns, leginkább református család gyermekeit, a kik, iskolánkban, zsoltáraink, dicsőreteink lélekemelő éneklésével és imával kezdve a nap tanóráit, szorgalmas tanulások, nemes magaviseletök, játékos szellemök által templomná avatják fel az iskolát, hol Isten, haza és a munka szeretete a jelszó; hol a szidalom, feddés hangja elnémúl s megszenteltetik a nevelés eszméje s a tanítás eszményné emelkedik. Hiszem, hogy az ellen-szenvezők ajakán is elnémulna ekkor az a megmagyarázhatatlan panasz és elégedetlenség hangja, mely „*Semper Vigilans*” úr ajakán is fellakod önkénytelen, midőn *zt* mondja, hogy „*a neked juttaltott államségély-morzából a felét adod ide. De vigasztaljon az, hogy egy morzsa magában oly csekélység; lám annak is csak a felét veszik el tőled.*”

Higye meg cikkirő úr, hogy az az elvett félmorzsa, ott, ahová adatott, egész morzszaként terem, épen azoknak, kiktől elvétellett. Úgyan mondja meg őszintén, mi ad gondot úgy a lelkeseknek, mint a tanítónak életpályáján? Nem az-e, hogy miből, hogy neveltesse gyermekét? Most, ime, ennek a gondnak sötétsége oszladozni kezd. Az egyházkerület hőles intézkedése szeptemberben megnyitja a ref. elkészíti kar és általában minden protestáns család előtt a nevelésnek általa emeltetett hajlékát. Fizet a szülő évnegyedenként 37 frt 50 krt ellátásért, szerényen ellátja gyermekét ruhával, azt a készletet, a melyet otthon tart, behozza Miskolcra; itt, egy igazán egészséges, díszes épületben lakva, kap egy szekerényt, egy vaságyat, mosdót, asztalt, székét és teljes étlást. Tandíjban fizet évenként kétszer 10—10 frtot. Könyvekre, rajzrészerekre, kézimunkához valóra számítlak évnegyedenként 4—5 frtot s mindezt oly erkölcsi

jótéteményt nyer, mely áldása lesz családnak, egyházának, nemzetnek.

Ne ijedjen meg tehát *Kiváncsi* úr! Nem úgy van az, amint „*Semper Vigilans*” barátja referálta, hanem úgy, amint itt leírtam. Aztán ritka jelenség az a természetben, hogy egy és ugyanazon évben egyszerre négy leányt kellene valamely családapának neveltetnie. Legfelébb, ha kető tanul egyszerre, egy időben. Ez kerülni fog 400 frtra. Annak az elsőosztályú papságnak jövedelméből mégis marad 800 frt, s azt hiszem, hogy e mellett épen koplálni nem kell. A 600 frtos jövedelmű egyház papja már 4 leánygyermek nevelése miatt sötétebb gondokkal lehet terhelve, de hát bizonyára számot vet a körülményekkel s úgy oldja meg a kérdést, amint leginkább engedi sorsa.

Még az országos sorsjátékokra vonatkozólag kell megjegyzést tennem. Igenis, abba az egyházkerület beleegyezett, hogy a convictus alapjátékjének megalkotására sorsjátékok rendeztessek. Mikor történt ez? 1886. június 22-én. 1886. augusztus 16-án már belefogtak az építkezésbe. Ezen idő óta értekezlet értekezletet, gyűlés gyűlést ért ez ügyben; az egyházkerület átirata folytán a miskolci ref. egyház is megindította a mozgalmat a felsőbb osztályokhoz csatolandó elemi 4 osztályú iskola felállítására, s midőn e sorokat írom, 6000 frtra van már e célra. De ez elemi iskolai bizottságban is ott van az egyházkerületi bizottság elnöke, *Kun Bertalan*, püspök úr, mint a miskolci ref. egyház tanácsának egyházi elnöke. Ritka hét, hogy értekezletet, bizottságot ne híjjon össze. Sőt maga is egyik lelkes gyűjtő volt legkezelebb Miskolc előleők körében. Az építkezés nálunk folytatják és bevezik június 1-re, az elemi leányiskolánál megkezdik. Mit gondol „*Semper Vigilans*” úr, hogy talán egy rövid év alatt mindent egyszerre lehet megteremteni? Még a convictust meg se nyitottuk, eletrevalóságát nem tapasztaltuk s rögtön, kivált ily zavaros politikai viszonyok közt, rendezünk sorsjátékokot? Látja, hogy az kikerüljön, meg lehetős békés, elégedett hangulat, egy-két jötermesű esztendő igényeltetik. Ezt is elhozza az idő, ezt is megérjük, s én hiszem, hogy nehány év múlva lelkeszeink, tanítónk azon kedvező helyzetben lesznek, hogy a 150 frt convictusi díjnak feléért, negyedéért, sőt ingyen is találnak ellátást áldásos intézetünkben.

Elhiszi-e tehát, hogy nem pihenünk báberaink, hanem a kivétel nehézségeiben fáradozunk?

Különbön köszönöm, hogy alkalmat adott hármoknak s velők együtt talán többeknek tévélyét is elosztanom.

Tóth Pál.

— 3 —

TÁRCZA.

Fordítási kísérleték.

(Folytatás).

63-ik zsoltár.

1. *Dávid éneke. Jula pusztájában létekor.*
Isten, én istenem! korán kereslek téged;
Téged szomjához leltem, hozzád vágyódik testem,
Mint a sivar, kiasszott föld!), melynek nincs víze.
2. *Hogy láthassalak téged a szent helyen,*
Hogy szemlélhessem hatalmadat és dicsőségedet.
3. *Hisz a te kegyelmed jobb az életnél;*
Hadd dicsérjenek téged ajkain!

1) Itt a *בְּיָדָי* helyett *בְּיָדָי* olvasok; mert csak egy értelmes a kép, ha a lelkü szomjúság a kiasszott föld szomjúságban hasonlítva.

5. Áldalak is téged, amig élek,
Nevedben kulcsolom össze kezeimet.
6. Mintha velő és zsír tölténé meg lelkem,
A halomk őrvendező szavakkal magasztal ajkam.
7. Ágyamban is te rólad gondolkodom,
Az éj szakain át rólad elmélkedem.
8. Mert te vagy az én gyámolóm,
Csak szármavid árnyékában van örömem.
9. Hozzád rakaskodik az én lelkem,
A te jobbold megvédelmez engem.
10. De azok, kik lelkem veszére törnek,
A föld úregeibe jutnak;
11. Fegyveres kéz pusztítja el őket,
Sakálók martalékaivá lesznek.
12. A király pedig őrvendezni fog istenben,
S' dicsőkedni fog mindaz, ki reá esküszik;
Mert bezáratik a hazugok szája!

66-ik zsoltár.

1. *A korusternek, Daltanus ének.*
2. Őrvendj istennek, óh te egész föld;
Enekléteket neve dicsőséget,
Dicsőséteket az ő hatalmát!
3. Mondjátok istennek:
Mily esodálatosak műveid!
Hatalmad nagy voltáért bizelnek ellenségeid.
4. Laborának előtte a föld összes lakói,
Dalt zengenek neked; dalt zengenek a te nevedre.
5. Jöjjetek s lássátok meg az isten műveit;
Csodálatos cselekedetű ő az emberek iránt.
6. A tengert szárazzá változtatta.
A folyamom gyalog kelték át.
Ott őrvendeztünk ő bennre.
7. Uralkodik hatalma által örökké;
Szemmel kísér a pogányokat.
A pörtök nem zendülhetnek fel ellene.
8. Ti népek! Áldjátok a mi istenünkkel
És zengjétek fenn az ő dicsőségét!
9. A ki mezeleveníté lelkünket
S nem enged megrokkadni lábainkat.
10. Mert megvizsgáltál minket, óh isten!
Próbára tettél, miként ezüstöt a kohó.
11. Törbe ejtél minket,
De köteleit kötöttél derekunkra.
12. Halandót ültetél fejünkre,
Tűzbe-vizbe jutottunk;
De kihoztál és felrisszítél minket.
13. Hadd menjek házadba égő áldozatokkal,
Hadd fizessem le neked fogadásaimat!
14. A miket ajkaim rebegek
És szám beszélt nyomorúságomban.
15. A kövérjét áldozom neked égő áldozatul,
Kosoknak illatos füstjével;
Ókróket áldozok bakokkal együtt.
16. Jöjjetek, halljátok mind, ti istenisztelek!
Ha'ld beszéljem el a mit lelkemmel művelt.
17. Hozzá esdökle szám
S nyelvem őt magasztalá.
18. Ha bűnre gondoltam volna szívemben,
Úram nem hallgatott volna meg engem.
19. Ámde meghallgatott engem az isten
S figyelmeztet könyörgő szavamra.
20. Áldott az isten, ki nem távoított el könyörgésemet,
Sem kegyelmét tőlem.

72-ik zsoltár.

1. *Salamonnak.*
Isten! ruházd fel itéll erőddel a királyt,
Igazsággal a királyt liát.

2. Hadd itélje népedet igazsággal,
Szegényeidet meg itéll erővel.
3. A hegyek békét teremjenek a népek,
A halomk pedig igazságot.
4. Hadd itélje a nép szegényeit,
Segítse meg a nyomorultak fiát,
És zúzza össze a szarnokoskodót.
5. Hadd féljenek téged, míg a nap süt,
S fűről-fűra, míg áll a hold.
6. Szálljon alá, mint ligetre az eső¹⁾,
Mint a zápor, mely megöntözi a földet.
7. Viruljon az ő napjaiban az igaz,
S nőjön a béke, míg áll a hold²⁾.
8. És uralkodjék tengertől tengerig
És a folyamtól a föld határáig.
9. Boruljanak elébe a pusztalakók,
S ellenségei nyaldoskák a port.
10. Tarszisz s a szizegek királyai adót fizessenek;
Séba és Széba királyai ajándékokat hordjanak.
11. És hajójon meg előtte minden király,
Szolgálja őt valamennyi nép.
12. Mert megméri a szegényt, ha esdekel,
S az elhagyottat, kinek nincs gyámola.
13. Megkíméli a gyönget, s a szegényt,
S megsegíti a nyomorultak lelkét.
14. Önkény s erőszak ellen megvédi lelküket,
S azoknak vére előtte drága.
15. Éljen ő s hordja neki Séba az ő aranyát,
S imádkozzanak érte szüntelen
És magasztalják őt minden napon.
16. Vidgya és hádom-tetőn dús termés legyen;
Hullámozzék gyümölcse, mint a Libánon³⁾,
S viruljon a város népe, mint a földök füve.
17. Neve örök legyen;
Terjedjen neve, míg a nap sül.
Azzal áldja magát a porány;
Baldognak vallja őt minden⁴⁾.

92-ik zsoltár.

1. *A korusternek, az Ajale Hassuchar szerint. Dávid éneke.*
2. Istennem, istenem! Miért hagyd el engemet?
Messze vagy, kiáltó szavamra sem segítesz rajtam¹⁾.
3. Istennem! Esengek nappal és te nem felelsz,
Éjjel is... és nincsen nyugodalmam.
4. Pedig te ott lakozol a szent helyen,
Magasztal téged az Izráel.
5. Óseink benned reménykedtek,
Reménykedtek és megszabadítád őket;
6. Hozzád kiáltottak és megzemenekültek,
Benned bíztak és nem szégyenültek meg.
7. De én féveg vagyok és nem ember!
Embereknek csöfja s a nép botránkyöve.
8. A kik meglátják, mind gúnnyolónak rajtam,
Ajukat fintorgatják, fejüket forgalják.
9. „Jehoéva bíza magd, szabadtus meg őt!”
„Mentes meg őt, hiszen gyönyörűkötött benne!”²⁾

1) A hasonlat így lenne kerek: „Olyan legyen, mint a ligetre hulló permeteg.” A ל szó így ümtelet fel a királyt, mint aki ott hagyva az ő itéll székét, leszáll a trónról és népei közé vegyül.

2) Sószerint: „Békeségnek sokasága legyen, míg el nem pusztul a hold.”
3) A gazdag kalászú vetést a szél által hibáztat libánból erdőlőző hasonlíja a kőbű. Amaz is, mint se, hullámokat vet a szellőkön örintéselőt.

4) A költemény hátralevő része a zsoltárak II-ik könyvéhez fűggesztett doxologia.

5) Lehetne így is: Messzebb vagy, mintsem kiáltó szavamra is megsegítenél; vagy: Nem örökkel fel hozzád segítségért kiáltó szavam. Ebből esetben ל az utána következő ל által közp-fekának tekintendő. Az írő — mint a parallel sor után következtethetjük — azt akarja kifejezni: Oly messze vagy, hogy a rimámkoló szó nem hat el.

6) E vers a gúnnyolók beszéde.

10. Bizony te vontál ki engem az anyai méhből,
Te biztatlál engem anyámnak emlőin.
11. Hozzád valék köve születésem óta,
Anyám méhétől fogva te voltál istenem!
12. Ne légy messze tőlem, mert fenyeget a nyomor;
Mert nincs, a ki segítsen rajtam;
13. Temérdek talok kerített te engem,
Körülfogtak engem Búsának bikái.
14. Fellátották reám szájakat,
Mint az ordító és ragadozó oroszlán.
15. Szégyelmültem, mint a víz¹⁾;
Minden eszontom meghasadozott.
Szívem, mint a viasz, szétolvadt tagjaim között.
16. Edeim kiszáradt, akár a cserép;
Nyelvem odapatadt nyelmeimhez,
S odabóltál engem a halál porába.
17. Mert chek fogtak engemet körül,
Rossz lelkek serege környékez engemet;
Mardossák²⁾ kezeimet és lábaimat.
18. Megszámlálhatom minden eszontomat,
Ők néznek és hámnak reám.
19. Mezo-stokodnak ruháimon
És kötösömre sorsot vetnek űk.
20. Ne légy hát oly messze, ó Jehova!
En erősségem! Siess megmentésemre.
21. Szabadíts meg lelkemet a kardtól,
S életet a kutyának karmai közül³⁾.
22. Ments meg engem az oroszán törkötől,
S a hivalkozó szarvai közül ragadj ki engem⁴⁾.
23. Hadd hirdessenem a te nevedet testvéreim előtt,
S magasztaljalak téged a gyülekezetben!
24. Jehova-tisztelet! dicsőítsétek őt,
Tiszteletet őt Jákóbnak ősszes sarjái,
S fejétek őt Izrael összes magzatai.
25. Mert nem utálja s nem veti meg a szegény nyomorát,
S nem rejti el orcáját előle.
S ha eszékel hozzá, meghallgatja őt.
26. Rólad zeng dicsőretem a nagy gyülekezetben,
Fogadásaimat lefizetem a te tiszteid előtt.
27. Esznek majd a szegények és megelégnének,
Magasztalják Jehovát az őt keresők,
S áni fog szívökben örökké.
28. Ehredjenek és térjenek Jehovához az összes vég-lakók,
S hajoljan meg előtte a pogányok minden nemzete!
Mert Jehová a királyi hatalom,
Ő uralkodik a pogányokon is.
29. Esznek és imádják őt a földnek összes nagyjai;
Elébe térdel mind az is, a ki csúszik a porban⁵⁾
És a ki nem vidámíthatja fel lelkét.
30. Szolgálni fogja őt a mag,
Uramról beszél majd a jövendő.
31. Előnek és hirdetik az ő igazságát.
Az újszülött népek, hogy mit eszelekedett⁶⁾.

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

—

¹⁾ Teljesebb volna a hasonlat így: „Olyan vagyok, mint a szétfolyó víz.”
Hasonlaton, tehát nem lettem az inó és félelem alatt.

²⁾ A „ מַרְדּוֹסִים ” helyett מַרְדּוֹסִים fordítottam. Így legalább megérthető ez a sor
közélsége, hogy az egész sor a margótól került a szövegbe, mint az
előzőekben is volt. Az sem lehetetlen, hogy a 17-ik vers második sora
széjjel a 3-ik sor pedig csak romlott szöveg.

³⁾ A „ מִן הַכּוּלֵּי ” egyetemesen sat. szavakkal is szokott fordulni.
És a parallel sorok megfelelőleg fordítottam. Az élet igen kedves
még a halál veszély megkönyösöztet.

⁴⁾ Őt sem a szél, hanem az őrtelmet ilyeköztem kifejeztem.
S itt a gazdagok vagy hatalmasok és a poor gyermekek vagy a szegények
egyáltalán szembe állítva.

⁵⁾ A költemény vége felszámoló rhapszódikus a bizonyára szövege is
még a „ מִן הַכּוּלֵּי ” a „ מִן הַכּוּלֵּי ” parallelje.

KÖZÉLETÜNK.

A felsőszabolcsi ev. reform. egyházmegye közgyűlése.

A felsőszabolcsi ev. reform. egyházmegye március 22. és 23-ik napjain, *Lukács Ódón*, esperes és *Szesztay Károly*, helyettesített egyházmegyei gondnok elnöklété alatt, *Nyíregyháza*n tartotta meg tavaszi közgyűlését. Buzgó imádkozás után esperes úr a gyűlést megnyitván, köztudomásra hozta, hogy szeretett egyházmegyei gondnokunk, *Pálissy László*, hosszabb idő óta súlyos beteg, mit egyházmegyei gyűlésünk mély sajnálkozással vett tudomásul s részvételnek a szeretetnek távirattal is kifejezést adott.

Majd egyháztársadalmi életünket mélyen érdeklő, nagyfotósságy tárgyarok hivta fel elnököl esperes a gyűlés figyelmét. Ilyen először a *convent 1886. évi októberi gyűlésének 10. számú határozata*, melyszerint az egyházkerületünk által mult évben mezejített conventi képviselőválasztás ellen beadott felebezésünk, mivel nem az egyházkerület útján nyújtott be, *félvetett*, s ennek következtében az egyházkerület törvénytelen eljárása — dacára, hogy 13 közül 8 egyházmegye adta be az ellen tiltakozását — szentesítettet. Autonomiánkon, a törvény világos szavai ellenére, ejtett e nagymérvű sérelmet megnyugvással nem néhezjük. Ilyen 2-szor egyik közlelbi *pápi enciklikának* azon utasítása, melyben meg-hagyatik a kath. lelkészeknek, hogy mindazideig, amíg arra a legfelsőbb helyről utasítást nem kapnak, semmi-nemű vallási vagy egyházi ügyet érintő országos törvé-nyeket s rendeleteket végre nem hajthatnak. Ilyenek 3. *egyházunk házassági jogainak visszaállítására, egy prot. iró-dalmi társulat létesítésére*. Mindezek igen nagy, messze ki-látó dolgok, épen azért álapos megvitatás s javaslat-tétel végett (át)tetek a pápi értekezlethez.

Ezután az esperesi jelentés következett, melylyel kapcsolatosan fájdalommal értesültünk egyik agg lelkész-társunk, *Török Mózes*, senyői lelkész haláláról.

Szobakerült a káplánok ügye is. Nagy közöttünk az aggodalmaskodás, hogy mi lesz az itt működő 21 káplánal, holott ezáltal is 3 egyházmegyénekbeli hitan-hallgató kérte magát előjegyeztetni. Több indítvány tété-tett. Végre az lett a határozat, hogy tekintve azon még aggasztóbb helyzetet, a melybe juthat a segédlelkész, ha sehol be nem kebelezetheti magát; erre nézve az út-at el nem zárja egyházmegyének senki előtt, de időről idő-re, sorrend szer-int, csak a 12 elsőnek elhelyezéséről fog hivatalosan gondoskodni, mint a mennyiben a létszám régebb időben megállapítottat.

Az országos közalaphoz igen számos kérvény érke-zett, úgy az egyházak, mint a lelkészek részéről. Egy-házmegyének, mult évi nyári gyűlésén elhatározta, hogy ezután az egyházak közül csak keveset fog ajánlani segélyre, hogy így azok annyi segélyt nyerhessenek, amennyivel bajiakon egylőre segítve léend. Így ezáltal csak 4 egyház ajánlatott.

Egyházmegyének mult évi közalapi járuléka 2310 frt 10 kr volt. Hátrányunk van ez idő szerint 1739 frt 13 kr, melyből 95 frt 99 kr töröltetni javasoltatott. Az 1887. évi járuléka a mult évinél 90 frttal kevesebb ösz-szeben lett előirányozva.

Magtáraink felett terhes fellegek gyűlnek. Az alis-pán a mult év végén elrendelte, hogy az alapszabályok, a szabályszerű megerősítés kieszközölése végett, hozzá heterjesztessenek, mivel ellenkező esetben azok műkö-dését beszünteti, a mi egy helyütt már végre is hajta-

tott. Megbizott egy küldöttség, hogy a teendőkre nézve e tárgyban javaslatot adjon, a mely, tekintve a dolog sürgős voltát, még a tavaszi egyházkerületi gyűlés elé felterjesztették.

Ezek voltak a gyűlésnek leginkább közérdekű határozatai.

Vas Mihály.

A nagybányai ev. reform. egyházmege közgyűlése.

A nagybányai ev. ref. egyházmege mult hó 24. és 25-én tartotta ez évi tavaszi közgyűlését *Omبودon*, *Bencsik István*, esperes és *Ujfalussy Sándor*, egyházmegegyi gondnok elnöklése alatt.

A gyűlést megnyitá istenisztelest után — mely alkalommal *Sátor Dávid*, színyérvárajai lelkész (Csel. II. 1. verse alapján) tartott igen derék alkalmi beszédet — nagytiszt. esperes úr szívesen üdvözölvén a szépszámú közönséget, a már előre megállapított ügrend szerint, először a nagy gondnal összeállított esperesi jelentést olvasta fel, mely hű tükrét adja az egyházmege ügy szellemi, mint anyagi állapotának. A vallás-erkölcsi élet egyházmegegyének eléggé megnyugtató. A vallásos buzgóság él és működik; igazolják ezt a felolvasott több rendbeli kisebb-nagyobb adakozások s az egyes egyházakban teljesített építkezések s javítások.

A jelentés szerint a lelkek száma születés és áttérés által (áttérő volt 21) 545-tel szaporodott; házasság azonban a mult évinél 84-gyel kevesebb köttetett. A törvénytelen születők száma 20-szal (ezek többnyire cseledek és cigányok), a vadházasságoké 12-vel több a mult évinél.

Iskolánk van 52. Rendes tanító van 38. Ideiglenes 7. Lelkésztanító 2; segédlelkész-tanító 4; ideiglenesen a lelkész tanít 1 helyen. Segédtanító van 2. E szerint tanítással 54 egyén foglalkozik. Az iskolatanítók közül oklevele van 38-nak, nincs 7-nek és a két segédnek. A kellő taneszköz és felszerelés az iskoláknak majdnem feléből hiányzik; 5 helyen pedig éppen semmi felszerelés sincs.

Kitűnő iskola van 6; diszkrétus 18; elégséges 22; gyenge (vagy tán inkább rossznak mondhatók) 6. Iskolatanítóink nagy része lelkiismeretesen igyekeznek megfelelni kötelességeiknek; de vannak — fájdalom — olyanok is, kik sem maguk, sem tanítványaik részéről nem mutathatnak fel haladást.

Érdekes és meghatározó részlete volt a gyűlésezésnek, midőn esperes jelenté, hogy *Gulyás Lajos*, volt nagybányai lelkész Kis-Ujszállás nyervén meg lelkészült, helyére a nagybányai egyház egyhangúlag *Gergely Károly*, krasói lelkész választotta meg. *Gulyás Lajos* ugyanis, ki előjött, hogy személyesen vegyen búcsút szeretett tisztáraitól — edes emlékektől áthatott, hosszabb beszédben s mely hálaival az őt ért kitüntetésekért, elérkeznyedve ajánlotta magát továbbra is az egyházmege rokoniszereibe, mire *Ujfalussy Sándor*, egyházmegegyi gondnok melegen emlékezett meg a távozó férfú érdemeiről s egyúttal indítványozta, hogy emléket az egyházmege jegyzőkönyvével örökítse meg. Indítványa a legnagyobb készséggel fogadtatt el.

A *Gulyás Lajos* eltávozásával megürült tanácsbírói szék betöltése s házi pénztárnok választása elrendeltett. Az egyházmegegyi levéltár rendezését *Gergely Károly*, nagybányai lelkész, tanácsbíró vállalta magára. Ismerve bívárvádó természetét, vasszorgalmát, remélhetjük, hogy levéltárunk rövid idő alatt rendezett s használható állapotban lesz.

Hosszas vitára adott alkalmat a *krasói* — *elsőosztályú* — egyháznak azon kéréme, miszerint engedtessek meg neki, hogy a most megürült lelkészi állomást ne töltsse be egy évig, hanem ez idő alatt a szomszéd lelkész adminisztrálja. Okadatolták e kérésüket azzal, hogy a közelebbi építkezések miatt felmaradt 1700 frt takarékpénztári adósságon kívül még a tanítói fizetés alapját képező *Darvai*-alapról is 500 frtot vettek át. E kérelem teljesítését sokan azért sem tartották lehetőknek mert *Krasói* elsőosztályú egyház, s ha egy ily elsőosztályú egyház 2200 frt adósságért beszűnteti lelkészi állomását, adandó alkalommal hányan fogják majd kérni e kedvezményt a kicsiny egyházak? De meg azért sem mert úgy voltak meggyőződve, hogy *Krasói* és nélkül is megfelelhet kötelezettségnek. Az az anyagi haszon tekintetbe sem jöhet, szerintök, az ebből eredhető vallás-erkölcsi karral szemben, éppen *Krasói*, a magyarság végpontján. A kisebbök tagadja ez utóbbit állítást, mert a krasói népet — igen helyesen — olyannak ismeri és tartja, hogy azt a velök szemben kisebböghen levő olahságba való beolvadástól legkisebb részben sem lehet félteni, s tekintetbe kívánata venni az egyháznak nemis s jóakarata törekvéséit, eddig teljesített igazán erélyen feljeltetett vásárlásait, építkezéseit s alkalmat óhajtott volna neki adni arra, hogy szorult helyzetéből kibontakozzék, ügyeljen rendezze; hogy ezután is, dacára a naponkénti elsőgyűnyedésnek, legyen — mint volt — elsőosztályú egyház. A kérelem 3 szavazattal (21 18 ellen) elutasítottat, az egyház pedig felebbezett.

Szintén hosszabb vitára adott alkalmat a *sárközújfalui* egyház azon kéréme, hogy lelkész-tanítósgot állítson fel, miután öreg lelkésze, a lelkészi fizetésből részre biztosított járulék s lakás fenntartása mellett, lemondott. Ugyelőre itt a segédlelkész fogja végezni a papí és tanítói szolgálatot, ha ez onnan elhelyeztetik, az egyház számíthat kívánásának teljesülésére.

Egyházmegegynek tengeri kigyója, *József háza*, most is felütötte a fejét. Igazán elsorult az ember szíve, ha látja ezt a megatalkodott népet. A mult karácsony alkalmával — állítólag azon az alapon, mert a lelkész az Úrvacsorától megmaradt kenyert és bort magának tartotta, holott eddig a gondnokokkal együtt szokták azt elkölteni — az istenisztelest után körülállották az asztalt s egymásra köszöngöket, megették s megitták a megmaradt szentgyeget. E cselekmény elkövetői, az ide vonatkozó küldöttség jelentés alapján, mint vallás s annak istenisztelestre szánt eszközeinek megsértői, a büntető törvény ide vonatkozó §-a alapján, az illetékes polgár hatóságögh jelentettek fel.

Streicher Lajosné, *Bernáth Mária* úrnő, megyési bírtokos, arra kéri a megyési egyház előjáróságát, hogy a régi család alapítvány szerint a vártól, a jobbgyöföldek után, a lelkész részére fizetendő 20% termény, a mi már régebben 9 köböl búza, 5 köböl rozs és kevés pénzöb állott, általa egy oly összeggel válthatassék meg, a melynek 6% kamata a jelenben érvényben levő s természetben kiszolgáltatandó bűzamegnyitőségnek megfelelően. Az ar.-megyesi egyház ezen ajánlatot, mint rá nézve előnyös, mely által a vártól fizetendő összeg — ha a vár bírtokosa változik s a bírtok másvállásra száll is át — örökökre biztosítva látja, szívesen s örömmel elfogadja s ez értelemben az egyházmegegye is helybenhagyását adja hozzá s annak megerősítését az egyházkerületen kérélmzi.

A *kis-hodosi* egyház 31 tagja panaszkodik, hogy az egyházi terhek nem bírja. Kéri azért az egyházmegegyét, hogy a ma is érvényben levő fixum-bérlevelet megszüntetvén, egy új, a jelen helyzetnek megfelelő bérlevél

készítését eszközöltesse. Ha valakinek, úgy a k-hodosi egyháznak a panasza jogos és alapos. A régebbi időkbeli fennmaradt felülvizetést elvisehelhetlen terhet ró a szegény egyszerű földművelekből álló hivatékra. Hallatlan az, a mit őt egy elsőosztályú bérizető gazda fizet. 4 1/2, körül bűza 2 szekér széna a azon kívül még bizonyos szolgáltatmány. E miatt már 3 család el is hagyta a vallását s áttért az unitáriusokhoz. Ezelőtt két évvel fennforgott már az ügy egyházmegyénkben. Akkor egy küldöttök, a mostani viszonyokhoz alkalmazva, egy új díjelelet állított ki, a mit az egyház tagjai szíves készséggel el is fogadtak. Azonban kicsinyeskedő lelkeszők megfélemlözvén az ügyet, az egyházkerület, azon az alapon, hogy a lelkesző fizetés a változtatás alkalmával a réginél kevesebb nem lehet, nem hagyta helybe s maradt a régi. Az egyházmegye újabb bérelvel kiküldetését rendelte el, a mi — tekintve a hodosi egyház létezését — nagyon is óhajtható! Reméljük, hogy, a helyzetet tekintetvére, az egyházkerület is helybe fogja hagyni a változtatást.

Az *erdősi* főkegyház bemutatta 6350 frtra tervezett templomának rajzát: a régi dícsőségére hivatkozva, ez úgynben támogatást s tetemes segélyt kér. Egyházmegyénk, mint a multkor, úgy most is melegen üdvözli az alakuló kis egyháznak nemcsa törekvését s a tőle telhető erkölcsi és anyagi támogatást megígéri; de nem látja célszerűnek, hogy az egyház ilyen nagymérvű építkezésbe kezdjen, alig 3—400 frt alappal. Igaz, hogy szeretné, ha megizmosodnék ezen kicsi gyülekezet, honnan 1760-ban karhatalommal kergettek ki a protestánsok, s mindjárt egy ilyen monumentális épülettel kezdene meg működését: de miután erre alappal nem rendelkezik, talán célszerűbb lenne előbb egy iskolát állítani, a mit imaháznak is használnának s egy tanfolyagot szervezni. Hogy pedig a szükséges domesztikai segélyben részesüljenek, a hívek is hozzák meg áldozatakat; akkor, remélhetőleg, nem fogja a bizottság kérelmeket elutasítani, mint tavaly.

A közalap első három évi ciklusáról szóló számadás esperes úr által bemutatván: részere a felmentvény megadottak. Az 1886-ik évről hátrányban vannak Apa, Homok, Mikola, K.-Pelese, Sárköz, Szatmárhegy. Ellenők a végrehajtás elrendelték.

A közalaphoz segélyért folyamodott 16 egyház, 17 felkész. Az egyházak kérének összesen 2284 frtot, ajánlatnak 1085 frt 80 krral. Lelekészek kérének összesen 2970 frtot. Ajánlatnak 2200 frttal.

Tóth Dániel.

— 2 —

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye, március havában két lelkipászort temetett el: a 87 éves *Török Mózes*, senyői ev. ref. felkész. (meghalt 21-en, temették 23-an) és a 86 éves *Foris István*, besenyői ev. ref. felkész. (meghalt 26-an, temették 27-en). Nyugodjanak békében!

— **Papválasztás.** Jósvalói lelkészszé (Tornamegye) egyhangúlag *Kerekes Károly*, égerszói lelkészársúnk választotta meg. Szívből üdvözöljük!

Állítsunk emléket Ivánka Samuelnak! A tavasz kezdi már hatalmát mutogatni a temetőken. A napugrás megcsókolja a pusztá hantokat s a holt porok és aszott csontok fölé odaül a mosolygó természet és lassankint eltakarja az emberek halátlanságát, a sírhalmok horpadásait, virágos pászitál. *Ivánka Sámuel* sírjának is a „szent természet” őrzi eddig gondját. A kiket maga után hagyott, azokat elvitte sorsuk jobbra is balra is. A jó barátok

száma is gyérül, s ha sokáig késlekedünk: alig lesz, a ki elvezesse a kíváncsi embert a *hazai énekügy egyik reformátorának* jeltelen sírjához. Olyan sokszor vértett szíve az emberek halátlansága miatt, amíg élt: keressük fel őt a késő hála szent érzelmével, haló porában! *Állítsunk emléket Ivánka Sámuel sírhalmához!!* Egész életét, minden fáradságos keresetét egy eszmének áldozta fel! Azt akarta, hogy ajkainról ékeesebben zengjen a szolozsma és biztosabban jusson a meghallgatás szent istenéhez. Írt, tett, küzdött, szinte emberi erő felett s megérte azt, hogy szegényen halt meg s szegénységbe hagyott özvegyére s gyermekeire. Az énekügy azonban az ő örömetelen kitarása mellett csakugyan előbbre haladt. Ma ezerek énekelnek szebben, mint ezelőtt; ma énekarok hirdetik meggyeikről-megyékre, falvakról-falvakra az *Ivánka* hatását. Hát elnézhető-e, hogy jeltelen sírban pihenjen? ... Az embert megsírtuk, eltemettük; a reformátor hadd éljen tovább s hirdesse nevét a temető is, a melynek ő olyan gyakori vendége volt. A volt tanítványok, a tanár-társak, az ő hatása alatt keletkezett énekarok fillerekkel is képesek *Ivánka* nyughelyét megjelölni a temetőn! Én, egyik tanítványom a boldogultnak, szívesen vállalkozom a gyűjtésre s leteszem a szobor alapjára, halálnak csekély jeléül, az én 2 forintomért. Hiszem, hogy meg nem szegényülök! *Rudics György.*

— **Nyílt válasz Kálmán Farkas úrhoz.** E becses lapok 12-ik számában közölt *nyílt levelében* azt méltóztatik mondani, hogy említsek egy pár egyházat, mely e lapok 10-ik számában általam közölt módózatok szerint az illeték-egyenérték fizetése alól fölmentettek, s különösen neveztem meg a fölmentő-pénzügyi igazgatóságot. A legszívesebb készséggel teszek eleget kívánatának. Az egyik egyház *Kis-Köles*. Erre vonatkozólag közlök némelyeket a nagybányai ev. ref. egyházmegye 1886. ápril 14—15-ik napján tartott gyűlése jegyzőkönyvének 63-ik számából. Közlöm pedig ezeket: a kis-kölesi egyház több évekről tévesen fölhalmozódott 200 frtot haladó egyenérték-illetékek nemcsak elengedettet, hanem az egyház, azon alapon, hogy 400 forint élt jövedelemmel nem rendelkezik, egyszerűmindentkorra fölmentett, ^{85/404} VI. 88-ik szám alatt, az egyenérték-illeték fizetésének terhe alól stb. A másik fölmentett egyház *Amasz*; erre vonatkozólag nem közölhetem most a fölmentő végzés számát, de ha kívánatik, utána nézek és utólagosan közlöm is. A kért egy pár egyház nevével tehát tisztában vagyok. És ha még azt is tudatom, hogy a fölmentő pénzügyi igazgatóság *Szatmár-Németiben* székel: akkor K. F. úrnak mindenekben kielégítő feleletet adtam. *Egy ev. ref. felkész.*

— **A kinek file van a hallásra, hallja!** *Szalay József*, nagy-beckereki ev. ref. felkész, február-március hónapokban, főtiszt, püspök úr engedélye folytán, kerületünknek alsóborsodi s gömöri népesebb egyházait látogatta meg, hogy azokban, idegen nemzetiségek közzé ékelt szegény magyar református egyháza javára segélyt gyűjtson. Ahol csak lehetett, predikált hétköznapiok is. Apostoli buzgalomnak gyönyörű eredménye lett. Február 6-tól március 25-ig 1500 frttal többet gyűjtött össze; négy évi gyűjtésének eredménye pedig meghaladja a tízezeret frtot. Gömörben tíz egyházat látogatott meg, közel 500 frtnyi haszonnal. Maza Rimaszombat és Pelsőc, egy-egy 24 óra alatt, többet összehordott számára 300 frttal. Miskolc 230 frt körül gyűjtött. Ez a szép eredmény, még ha szó férne is, a mai domesztikás világban elvileg e *„koldus predikálásokhoz,”* hallgatást parancsol s tisztelettel hajlik meg az ember e ritka áldozatkészség előtt. Eszünkbe juttatja azonban *egri és rozsnyói* ev. ref. leányegyházainkban a fényes püspöki városokban tengődő nyomorúságos életét s azt, hogy hát ezen egy-

házak fiatal apostolainak nem volna-e egy-egy kis szent tűz, a melyvel: egyházaik érdekében szintén lángra gyújtának a távoli hitrokonok adakozó szeretetét, a Krisztus nevében?

— A „Debr. Prot. Lap” legközelebbi száma a tanári kar fontos és a jövőre jó hatásúnak ígérkező munkálkodásairól emlékeztet, egyebek között ezeket is írja: «A hittanárak javaslatait készítette a Menyhart János, hittanár új vizsgálata megfolytán megüresülendőt exeketikai tanszék tantárgyainak berendezésére, kombinálván azt a másik ilyen tanszék tantárgyaival. Ugyancsak a hittanárak elkészítették, a jelzett conventi jegyzőkönyv 75-ik száma alapján, a tiszántúli egyházkerület debreceni teológiai akadémiája részére, a teológiai vizsgák új szabályzatára vonatkozó javaslatakat. Legtöbb dolgot adott ezzel összekötöttesben a hittanhallgatóknak lapunkban oly nagy port vert tanítóképesítési vizsgálat, melyet a teológiai akadémián tanító összes tanárokról álló bizottság, többszörös beható tanácskozás után, egyhangú értelemmel, jellen alakjában egész is életni javasolta. Tekintethe kellett ugyanis venni az új vizsgarendszer következtében a másodéves hittanhallgatókat terhelő alapvizsgát, melyet egyházkerületünk is ebben a tanárrak semmiképen nem láthatott előre; figyelembe kellett venni az ötödik teológiai tanszék felállításával hittanhallgató tanítványainkra, új tudományok szélesebb körű tanítása által rótt új terheket, főként pedig azon körülményt, hogy ezen vizsga szigorú megkövetelése által egyházkerületünk elszigetelendő magát a testvéregyházkerületektől, épen ezen korban, mikor mindenütt az egységesítés munkája folyik. A dolgok ilyen állásában az ügy legjobb barátai is, kik nagy számmal buogtak a hittanhallgatók tanítóképesítési vizsgára köteleztetése körül, hajlandók voltak azt módosítással elejteni, illetőleg a felsőbb hatóságokhoz azon javaslatot terjesztani, hogy ezúttal csak végzett hittanhallgatók, oklevéles lelkesjeleltek, lelkes-tanítók, vagy lelkesek tehessenek, az utóbbi időben megadott kedvezmények mellett, tanítóképesítési vizsgálatot. A jelzett okok közül főként az utolsó, az egyházkerület elszigeteltsége volt reájuk legnagyobb hatással. Az ügy tehát, reméljük, be van lapunkban fejezve.» Mi örömmel monduk a történetekre Áment!

— **Előfizetési felhívás.** *Muszkaly Tiadar*, sárospataki joghallgató, következő felhívást bocsátott szét költeményeinek második kötetére: «Tisztelt olvasó közönség! Midőn újabb költeményeim sajtó alá rendeznem, bátor-kodom becses figyelmét azokra fölhívni s kéri: kegyeskednék engem ezen vállalatomban nagyrabecsült és nélkülözhetetlen pártfogásával támogatni. A 150—160 költeményű tartalmazó, 13—14 ivre terjedő kötet ára fűzve 1 frt 20 kr. díszkötésben 2 frt. Gyűjtök nyolc előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek. A pénzt az aláírási ívekkel sziveskedjék folyó évi május hó 15-ig hozzám beküldeni, hogy a nyomandó példányok száma iránt idejében intézkedhessem.» Ajánljuk a szép törekvésű ifjút az irodalom-kedvelők szíves pártfogásába.

Pályázat.

A debreceni teológiai akadémián, az Apafi. alapítványi egyik rendes tanári székre, melyhez főtanárgyul az Új-szövetségi írásmagyarázat tanítása van kötve, pályázat nyitattik.

A megválasztandó tanárnak tantárgyai jelenleg a következők: Új-szövetségi írásmagyarázat egész éven át hetenkint 4—4 órán; Bibliai teológia egész éven át hetenkint 3—3 órán; Ó-szövetségbe való bevezetés 1-ső félévben hetenkint 3 órán; Új-szövetségbe való bevezetés II-ik félévben hetenkint 4 órán.

A főtanárgyán kívül a többi tudományok a körül-ményekhez képest módosítás és változtatás alá eshetnek. A tanórák számát is rendkívüli szükség esetében szaporíthatónak kívánja tekinteni az egyházkerület.

Tanári fizetés: az Apafi-alapítványból rendes tanár évi díj 1400 frt, lakbér fejében 300 frt vagy természetben lakás, ha sor szerint tanári lakot nyer. Szab. Kiz. Debrecen városától 34 köbméter tűzifa beszállítva és 63 frt bor-deputatum címen. A tanári nyug- és gyámszolgálatnak a meghatározott feltételek mellett köteles és jogos élvezője lesz.

Hivatalt az 1887-ik tanév kezdetével foglalja el szakköréhez eső tanári székfoglaló beszéd tartásával.

Pályázóknak figyelembe ajánlatnak, köznevelés közoktatási szervezetünk 142-ik §-a, s ennek alapján a egyetemes convent által legközelebb a teológiai tanári minőségét meghatározó feltételek. Továbbá az új-szövetségi írásmagyarázatban való jártasságon kívül, az ó-szövetségi írásmagyarázatban való képesség is igazoltsággal.

Pályázók kérvényeket hiteles bizonyítékokkal látszerve, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hírs-talához, Debrecenben, 1887. évi ápril hó 30-ig adja vagy küldjék be.

Debrecen, 1887. márc. 29.

Révész Bálint,

tiszántúli ev. ref. püspök.

1—1

Pályázat.

A budapesti reform. egyház főgimnáziumában a mennyiségben tanszéke megüresedvén, arra ezema pályázatot hirdettek. Pályázhatnak ref. vallású oklevéles tanárok vagy tanárjelöltek. Ez állással, ha rendes tanárral töltetik be, 1500 frt évi fizetés és 300 frt lakbér vagy összekötve, kitáratással a rendszerintendő ötöd-éves pótlékokra. A megválasztandó tanár, ha még a dunamelléki egyházkerület tanári nyugdíjintézetnek nem tagja, köteles abba belepni. Tanári oklevéllel s egyéb szolgálási bizonyítványokkal felszerelendő pályázati kérvények, alább írtóhoz küldendő folyó évi május hó 1-ig.

Budapest, 1887. márc. 10.

Szász Károly,

dunamelléki ref. püspök, mint pesti egyháztanácsos egyházi elnök.

1—1

Pályázat.

A tiszánmenni ev. ref. egyházkerületben, a gömböly egyházmegyehez tartozó batkai lelkeszi állomásra pályázat hirdettek.

E lelkeszi állomáshoz köztét évi jövedelem 735/4 60 krt tesz, így a 3-ik osztályba tartozik.

Pályázók, pályázati kérvényeket kellően felszerelve, folyó évi április 24-ik napjáig kötelesek beadni nagytisz. Nagy Pál, esperes úrhoz Tornallyán.

Miskolc, 1887. márc. 29.

Kun Bertalan,

tiszánmenni ev. ref. püspök.

1—1

HIRDETÉS.

Két — 13 vagy 15 éves — jó családból való fiú

kereskedő-tanoneul

azonnal fölvetetik *Palcsó László* fűszer-, üveg- és vas-kereskedésében, Sárospatakon, Papok és tanítók fel- előnyben részesülnek.

1—3

Felélős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Hellyen és vidékre, postai
számlával, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos postai sor többször
való közléséről 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Egy negyvedfészázados kérdés.» *Molnár Ferenc.* — «Nyílt levél Nagytsiszt. Zelenka Pál barátomhoz.» *Uj István.* — «Theológiai studiumok és a tudományos kritika.» *Felméri Lajos.* — «A feltámasztott Jeruzsálem.» *S. Szabó József.* — «A berlini általános prot. missió-egylet évi ünnepe.» *Mitrovics Gyula.* — «Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.» *Fűzy János.* — «Nyelvünk ik-es ígés és a Révay szabálya.» *Maklári P. Miklós.* — «Vegyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.» — «Hirdetés.»

Egy negyvedfészázados kérdés.

Régóta, mondhatjuk: a reformatio megindulásától kezdve, folyvást élénken foglalkoztatja a protestáns vezérelméket az a gondolat, hogy eredetéhez, lezajlott közös küzdelmeihez, tehát multjához, jelleméhez hiven, mimódon lehetne a két protestáns egyházat egy közös jelszó alatt úgy egyesíteni, hogy egyháziartórisuk első tekintetre mindenki által nyilván felismerhető legyen?

E negyvedfészázados kísérletezés sikertelen volta méltán azon kérdést támasztja a reformatio eredetét, szellemét ismerő ember lelkében: e hosszú idők rajjon mért nem volt képes megteremni az egyesülés óhajtott gyümölcsét? S ha még hozzá valaki lelkesülni is tud azon elvekről, melyeket a protestáns egyházak képviselnek az ellenséges hatalmak közt, s elismeri teljes meggyőződéssel az egyesülésnek, az erők öszpontositásának szükséges voltát, a kívánt győzelemre, akkor már gondolkozó lelke meg nem áll az üres kérdéseknél, hanem keresni indul az okokat, melyek gátál emelkednek a két testvéregyház szerves működése közé.

Vajon külső vagy belső okok kifolyása-e ez a csüggesztő eredménytelenség? Ezt a kérdést — úgy hiszem — sokan feltették már magukban s feleletet is adhattak reá önmaguknak, a nélkül azonban, hogy egyházi életünkben marandóbb nyomokat hagytak volna hátra maguk után.

Nem tarthatjuk azért e kérdést olyan lényegtelennek, mely felett könnyedén napirendre térhetnénk, sőt szükségeseznek látjuk, hogy ez, az együvértartozás érzetének élénkítése végett, újra meg újra felvesszük, mindaddig, míg e tekintetben valami határozott közmeggyőződés nem alakul közöttünk. Annyit előre is nyíltan megmondhatunk, hogy a szerves egyesülésnek (mert ez lenne a kívánatos)

nem pusztán belső, hanem külső akadályok is állanak útjában s talán ez az oka annak, hogy a külföldi protestáns egyházakhoz mérten, nálunk e tekintetben oly kevés, mondhatni semmisen éretett el; pedig, ismét csak összehasonlítva magunkat a külfölddel, nekünk sok oldalról megostromolt állásunk miatt, legálább is olyan szükségünk volna a közös téren a testvéries egyesülésre.

Azt hiszem, hogy eléggé érthető vagyok, de nagyobb viláosság kedvéért mégis tartozom annak kijelentésével, hogy nem vagyunk egészen a reformatio alapelveihez hűek és következetesek, ha túlságosan vitázunk az egyéni hit némi csekély eltérései felett, ha mindenből hitelvi kérdést csinálunk, még ott is, hol erre semmi szükség nincsen, s hol ezt csak protestáns alapelveink, egyházunk megkárosításával tehetjük. S ha már ezen is képesek lehetnénk, saját jól felfogott érdekünkben túltenni magunkat, kérdem: nem kárhozatos, végzetes hiba lenne-e az, ha idegen érdekeket vonszolnánk be a tisztán egyházi élet keretébe; ha öszszezavarnánk a különböző munkatért és célokat, melyek, egymástól elválasztva, úgy is könnyebben megvalósíthatók, s ha nem történnek meg, minket nem érhet érte vad.

Valóban sajnós jelenség az, hogy a kívánatos, szerves egyesülés ügyében ilyen okok miatt mindaddig semmi eredményre nem jutottunk; sőt, ha a mult idők fátyolát kettéválasztjuk, az alól több elszomorító sötét kép tárul élénk. Esembe jut itt önkéntelenül a sok közül az évtizedekkel ezelőtt alakulóban levő pesti főiskola sorsa. Mily nagymérvű lelkesültséggel állott össze a két protestáns felekezet, hogy válllvetve, közös buzgósággal állítsanak az ország szívében egy virágzó főiskolát, méltó diésekvésére a két prot. felekezetnek, s nagy tettekre buzdításúl a késő utókorunk. És íme, mindjárt a kivitel kezdetén, az alakulás első stadiumában, milyen szégyenletesen fenek-

lett meg a félreértések zátonyán s a bizalmatlanság hajójában az egész reménytelő szép terv.

Azért, ha komolyan vesszük, pedig így kell már egyszer vennünk ezt a nagyon fontos kérdést, akkor szegyenelnünk kell magunkat a mult idők ilyen elszomorító képei előtt, s minden mellétekintetet félretéve, egyesülnünk kell a közös érdekek okosan, testvéreleg. Ne higynék az ámitó szavaknak! A ki az «ellentábor» kifejezést fölünk olyan zokon veszi, hogy akár «édes testvérünknek» is nevezhetnők érte: az eléggé megtanithatót már minket a multban a bölcsesség egy nagybecsű erőnyére, az óvatosságra; megtanithatót arra, hogy ámbár a haladó korszellem elveink mellett tanuskodik, mégsem szabad túlságosan elbiznunk magunkat azoknak biztos diadalában, és pedig azért, mert a mi fegyverünk mai napság olyan értéktelenné ítéltetik más eszközökhöz mérve némelyek által, s mert a mi paizunk csakis a hitnek, a szellemnek fegyvere.

Több példa áll előttünk a sikeres egyesülhetés módjára nézve. Félre kell tennünk azért, a külföld példája szerint, legalább egy pillanatra a hittételek felett való meddő vitaközléseket, s egyesülnünk kell a testvér-szereteten, egymás hiányainak, gyengeségeink kölcsönös támogatásában. Rá kell már egyszer lépünk a sokak által javallott és sikeresnek bizonyult protestáns confederatio biztos talajára, meg kell kísértenünk azt oly alapon, hogy az egyes professziók senki által meg ne háboríttassanak sőt teljes tiszteletben érvényesüljenek. S ha már eddig kifejtetttem nézeteimet e tárgyban, meg nem állhatom, hogy *Brückner*, berlini fősuperintendensnek másfél évtizeddel ezelőtt egy németországi egyházi gyűlésen tartott értekezéséből, mely a tanácssteremben akkoriban óriási vihart idézett elő, egy épen idevágó részletet ne idézzek. «Én teljességgel nem javallok — mondá ő — valami centralistues bürokrata összelanolást, hanem csak azt akarom, hogy az Úrszitalától egyik protestáns felekezet se zárja el a másik prot. felekezet azon tagjait, kik határozottan kifejezik, hogy az Úri szent vacsorában ott akarnak részesülni. Akarom továbbá, hogy a kölcsönös egységessé fen tartó szervéül állítsassék egy hatóság a különböző országos egyházak fohatóságainak és zsinataink küldötteiből, mintegy folytatásúul az egykori corpus evangelicorumnak; e hatóság azonban a felekezeti vagy hitvallási tanra, dogmákra semmi befolyást ne gyakoroljon, sőt mihelyest felekezeti vagy hitvallási kérdések merülnek fel, tustént az initio in partes, a felekezetekre oszlás álljon elő és egyik rész se szavazhassa le a másikat.»

Ime, ilyen alapon mi is bátran és eredményvel egyesülhetnünk.

A ref. egyházat egyetemesen képviselő hatóság, a convent, hosszas vajadás után megalakult és folytatja eredményes működését; megalakult úgy, hogy tanácsstermeiben hitvallási viták, mint a hogy nem

fordulhatnak, úgy nem is jönnek elő, ilyen alapon bátran magához ölelhetné, legalább az egyetemesen érdeklő ügyekben, milyenek a közelmultban voltak s várhatók a jövőben, a luth. egyház fohatóságát is. Azokat az üdvözlő táviratokat, udvarissági tényeket, vagy határozatok pártolás végett való átküldését semmiesetre sem tarthatjuk olyanoknak, melyek megerősítenék a szerves együvértározás tényét, s egysége teremteni képesek volnának.

Melegen ajánlom az általam felújított egyesülés eszméjét mindazok figyelmébe, kik az egyesüléstől várnak szebb jövőt. Én kedves dolgot eszelektem lelkiismeretem előtt, midőn régi, kedvence tárgyamat papírra vettem s mindenesetre, kegyelemem s tiszteltem némi szerény jelét helyeztem ezzel nagy Kálvinunk emlékoszlopára, ki előtt tudvalevőleg nem volt melegebban óhajtott feladat, mint a két reformált egyháznak, bár magasabb értelemben való egyesülése. Vajha minél többen mondanák el ő vele a kívánatos egyesülés felől: «ilyen célból tíz tengeren is átvitorláznánk.»

Molnár Ferenc,
kaplán-tanító.

Nyílt levél

Nagytsiztetelű Zelenka Pál barátomhoz.

Az idő, mint áradhatlan munkás, szövi a maga eseményeit. Mi a szövöszékek mellékmunkásai vagyunk csak, a kik összekötözöttük az itt-ott megszakadt szálakat, hogy tovább folyék az egyes szálaiban olykor meg-megszakadó, de a maga egészében szakadatlanul folyó munkát.

Az idő szövöszékén ilyen, a korszükség által megrendelt munka, a magyarországi protestáns unió. Sokan dolgoztak már eddig is ezen, dolgoznak ma is; csakhogya ma, s mióta a munka két fővezetője: *Schlesing József* és *Török Pál* meghaltanak, csakis segítők vezetik a munkát.

T. barátom! Én téged úgy ismerlek a multból, mint a ki a szövöszékek velem szemben levő oldalán épol szivesen köztögzetet az időnkint meg-megszakadó szálakat, mint én az innesső oldalon. Hiszen egy kedvesemlékű találkozás veled adta meg munkakedvettemnek az irányt, hogy a magyarországi protestáns uniótis törekvések multját, a jelenre mint alapot, a jövőre nézve mint munkaprogramot, történelmi tanulmányom tárgyává tettem. Mert én, mint már akkor, most sokkal inkább úgy hiszem, hogy ma a protestáns lelkek idealismus nem tűzhet maga elé szebb célt; nem karolhat fel szebb törekvést, mint a magyarországi protestánsok tényleges uniójának, ha nem teljes elérését, legalább előkészítését. Nem vállalhat protestáns lélek magára ma, ha a jelenre talán halátalan, de a jövőre aldason meszebb kiható munkát, mint ezt.

Igaz, hogy bármerre tekintünk, annyi ellenhatással találkozunk e téren ma is; annyi félreértéssel kell lépés-nyomon megküzdenni. A hasonlóan hasonlóval való megtorlás elve Debrecenre Eperjesselel ma is. Ganyhókat épített a protestantismus védelmére mindkét élt, a hol annak védvára vannak és így forgácsolja el mindkettő különben sem erős erejét. Apánk haidan Nagy-Kérben és Kölköden nem így gondolkoztak és nem így tettek. Ők a protestáns szellem megbizhatóságában nem kételkedtek, lett legyen a szellem akár Luther-, akár Kálvinnak szelleme. Nekik csak egy ellenségük volt:

a catholicismus, a mely ellen, ha külön szárnyszegédek alatt is, de egyenlő szellemben, egy s ugyanazon jelszó alatt küzdöttek. És ma... mintha látnám, mint mosolygó farizeusi mosolyt ezen közel négy százados ellenségünk, a midőn hováinkább számat-tevő ellenfelét, a protestantismust, látja így magát győngítő csatározásban: mintha látnám a farizeusi kegyönyört, a midőn lépésről-lépésre menve, kezdi elfoglalni előlünk a tért, ott, a hol — maga is tarthatnának talárván tovább helyzetét a mivel elemet megtarthatni — mint tanító-egyház jelenik meg a növevelés szent ügyénél. Zárdaiskolák nőnek gombamódra; a férfieszt nem bírva uralma alá hajtani többé, lefoglalja magának a női szívet; a nőben a családi életet; a családban a jövőt.

És a protestantismus szelleme mindezt sirva nézi. Mert ha tesz is olykor egy-egy diadalmas lépést; ha sűrű könyei itt-ott figyelembe is vétetnek, mint figyelembe vétettek közelebb Miskolcon, a midőn főleány-növendékek regenerálása érdekében a két protestáns egyház vezérferfiain indítottak egyesült mozgalmat; félreértésen, mert hiszem: nem máson, meg kellett történnie a nemes buzgalomnak.

Pedig férfiak álltak az élén. Szeretve tisztelt főpásztorunk egyrészt (ki a «Prot. Egyh. és Isk. Lap» 1845. évi 31. számában, 721. lapon Istennek lélekéből ad látat, hogy Poroszlószámban az egység meglett, s szívvelől örül, miszerint kezdik belátni nálunk is, hogy az elválasztások nem voltak oly lényeges dolgok, a melyek a protestantismus örök időkre megoszorák), másrészt te, lelkemnek s a protestantismusnak egyiránt melegebb barátja; és mégis el lett ejtve az így! Pedig, hogy mit feltűnik ezen intézet érdekében idáig, elmondani sok volna; mint vetők ki ennek érdekében csak legközelebb is gyámoltalan lelkes-üvegyeink szájából az életfentartó falatot; mint nem vetők zokon még azt sem, hogy csak tavaly is egy papleány-növendéken kívül több nem vett részt önmegtagadással hozott áldozatunk gyümölcsében: csak-hogy a protestáns szellem ezen missziója ne legyen nemets fűréviseiben korlátolva; csak-hogy ez intézet legyen és lehessen a protestáns öntudat fejlesztője ott és azoknál, a hol és a kiknek kezében van letéve a jövő, a leendő anyáknál.

És ma, mint e becses lapok 10. számú Vegyes rovatában olvassuk, örömforrását találják abban Miskolc városában, hogy a kezdet nehézségeivel immár szerencsésen megküzdött s ma már az önfeljedés terén álló protestáns főleány-növendék az izraelita hitközség karjaiba dobja magát.

Tisztelettel üdvözlöm a miskolci izraelita hitközséget, hogy öntudatára kelve, mint egyház, tanító hivatásának, a tanító-egyházak sorába lép, s a tanító-egyházai terheinek hordozásától való eddigi idegenkedését kezdi levetkézni. De meghócsát, ha őszintén bevallom, hogy szívesebben láttam volna őt áldozatkészségével sorakozni ott és akkor, a hol és a mikor egy életerős gimnázium feltartása lett volna Miskolc városának s a város összes felekezeteinek elsőrendű büszkeségük. Azonban itt, a hol az idő követelő szelleme s ellenlünk jól számító ellenlatalású állunk szemben, nekünk egy tisztán protestáns szellemű leány-növendék feltartása életkérdés, a melyet feladnunk nem szabad, nem lehet.

S azért ünnepélyesen s illő tisztelettel hívom fel a Főispáti és Méltóságos tisztai ág. hitv. egyházkerület vezérferfiát s közöltük, mint a kit a dogly helyrajzilag is legközelebből illet, téged, t. barátom: adjatok számat Isten s a világ előtt, hogy a kezdetben általatok is rokonszeresen fogadtát, sőt a megállapodásnál már majdnem a kívül terére is vitt község, a protestáns lelkeknek

oly szívesen egymást segítő vágyó ezen közös missziója, mily nehézségekre ütközött, mily akadályokon tört itt meg? Hadd lássa a jövő, ha a jelen belőle tanulni nem akarna, hogy sokszor mily dolgokon török meg a legnemesebb ügy kivétel!

Üdvözlő tisztelettel köszönt barátod: Ujj István.

— 74 —

ISKOLAI ÜGY.

Theologiai studiumok és a tudományos kritika*).

A protestantismus sarkalatos alapelve, hogy mindenki igazságra, üdvre és szabadságra jusson; de úgy, hogy azt az igazságot ne készen kapja egy más ember szájából, hanem mindenki maga szerezzé meg egyéni erőfeszítéssel, izzadsággal munkával. Tehát mindenki világosodjék fel arról, hogy mi tartozik az ő üdvére, melyek az ő követendő útjai és teljesítenő köteleességei. Ezekre nézve az útmutató és útbaigazító a lelkipásztor. És az alkalmas lelkipásztorok, mint azt már 1526-ban a hallei egyházi rendtartás nagyon helyesen megjegyezte: «nem a fákon teremnek, nem is a sziklákból fakadnak, hanem az ifjúságból állanak elő.» Nevelő-intézetek a theol. fakultások vagy akadémiák, s fegyverzetők a theol. studiumok, melyeknek az élet különböző viszonyaiban való használatát a most említett intézetekben kell megtanulniok.

Prot. egyházunkban a papság műveltsége és világnézete a legszorosabb kapcsolatban van a hívek érzelételevel, gondolkodás- és eslekvésmódjával. A papnak, hívei sok rendbeli lelki szükségének kielégítésére, a tanultság mellett nagy erkölcsi tőkére is van szüksége; szüksége van bizalomra, hűsége, szeretetre, tapintatra, türelmre; mondhatni alig, van erény, melyre a lelkipásztorok különösen szüksége ne volna. Röviden talán így lehetne jellemezni állását: a pap legyen keresztény, s e mellett minden világi dologban tapasztalt férfi. Ebből a szempontból tekintve, a papság nem esalogott idyll, hanem valóban nehéz teher, melyet lehetetlen volna elviselni, ha az evangelium csak törvény volna vagy pusztá elmélet, csak egyes igazságok summája, csak dogmatika avagy filozofia. Szerencsére az evangélium élő hatalom: a jó lelkipásztor folytonos inspirator, állandó erőforrása és fegyvertára. Hogy rá nézve valóban ilyen legyen, a végre legtöbbet tehetnek a theol. fakultásokon tett alapos studiumok.

Nagyon sajnós, hogy a theol. intézetek működését a legújabb időben a protestantismus ősi fészékében, Németországban, a papság gyengítésén, sőt aláírási törekvésén, Hiszen a nagyszámú theol. fakultásoknak több mint felét a papok többsége, a kritika, negatív tudomány és a hitetlenség fészekének kiáltotta ki. Ebből kifolyólag sokan kezdik hangoztatni azt a nézetet, hogy a theol. fakultásokat papnöveldekké kell átalakítani. Nehány tized óta divattá lett, hogy jókaratartó idősebb papok vagy egyházias érzelmű atyák, egyetemen menő fiaikat vagy barátaikat a kritikától való tartózkodásra intik, és nemcsak bizonyos irányzatokat, hanem egyes akad. tanárok tanítványai eredményét előre is hitetlennek bélyegzik, rendszerint csupa előítéletből vagy hallomásból, vagy az ifjú theologus haladása iránt táplált aggodalomból. Ámde a theol. tanulónak okvetlenül szüksége a jelenkor különböző nézeteit és tudományos irányait az életből

* Die Unzulänglichkeiten des theologischen Studiums der Gegenwart. Leipzig, 1886. XIV + 109 lap.

ismerni, s ha ezt legalább két különböző irányú főiskola látogatása által nem teheti, legalább az eltérő álláspontokat megvilágító művek alapos tanulmánya útján tegye. Hiszen éppen azért tanul teológiát, hogy megtanulja az igazi evangéliumot igazán hirdetni, minden ellenvetéssel szemben helyt állani, a helytelenül felfogottat kiigazítani s a hamisat megcáfolni. Csak így szerezhet jogot arra, hogy később a község szellemi vezetőjeként szerepeljen.

Ha a többi életpályának szintén megvannak a magok veszelei: természetes, hogy azoktól nem menekülhet a pápi pálya sem. A szakértő teológusnak és papnak ismernie kell pályája nehézségeit, mint a hajóskapitánynak a tenger zátványait. A tengerész növendéknek a hajóval nyílt tengerre kell kiszállani, s vihar idején az árbc tetejére mászni, hogy később derék matrózvá vagy jó hajóskapitánnyá váljék. Aztán ki látott valaha ácsmerest, ki tanuló-inasának azért félt volna kezére adni a bárdot, mert vele magát megsértheti és a gerendát rosszul faraghatja?

Am az ifjú teológusnak is, hogy jó pappá lehessen, ki kell szállania az egymással küzdő irányzatok és áramlatok tengerére, s meg kell tanulnia, hogy kötelességét akkor is híven teljesítse, ha hajóját vihar éri utól s a felkorbácsolt örvények elborítással fenyegetik. Mielőtt építene és rendezne, meg kell tanulnia mérni, taglálni és vagdálni. Ha a gyakorlatnál magát megsérthi, ha a rábízott anyagban kárt tesz, későbbre annál előrelátóbbá és óvatosabbá lesz. A ki mely meggyőződésen alapuló szilárd álláspontokra akar szertenni, meg kell ismerkednie a kritikai módszerrel és a negatív irányokkal, hogy tőlük felni oka ne legyen. Aztán az igazság is azt hozza, magával, hogy legyünk tisztában valamivel, minél előtte el-ítéljük. E mellett az is nevezetes motívum, hogy a pápi hivatalhoz tartozik a veszelegesnek tartott liberális nézetek képviselőit maga részére megnyerni és a helyes útra téríteni. Ugyan hogy teheti ezt, ha a kérdéssé nevezeteket nem saját tanulmányaihoz, hanem csak hallomásból és előítéletből ismeri? Hogyan bírja megtalálni ily módon a közvetítő vagy békítő utat, ha nem ismeri az ellenkező áramlatok erős és gyenge oldalait egyaránt?

A fentemlített tanácsok, melyek az ifjú papnövendékeket az egyházi tekintélyek formulázta pozitív dogmákkal akarják az ártalmas behatásoktól megóvni: csak ideig-óráig vezetnek sikerre. Hiszen azok a papjelöltek és ifjú papok, kiket tanuló korukban igen nagyon őriztek a kritika léghúzásától, s a kiket megtanítottak más nézetek fölött pálcát törni: akárhányszor a merőben ellenfetes táborhoz szegődnek, melynek jelszavaiért — mint hogy alapvelei megértésére most már elegendő jegek nincsen — rendszerint köztözföld hévvel harcolnak. Mindenki tudja, hogy az ily férfiak akár erkölcsi, akár tudományos tekintetből, nem a legrosszabb teológusok. Kétségkívül jobb lett volna tanulmányaik idején nézni szembe azokkal a problémákkal, melyekre gyakorlati működésük közepette — minden elszigeteltségük mellett is — rájöttek.

Szerencsére még gyakrabban fordulnak elő az ellenkező esetek, hogy t. i. azok az ifjú teológusok, kik akadémiai tanulmányaik idején oly pezsgő lelkesedéssel adták magokat a theologia oly irányzatára, hogy csak merőben negatív eredményeket ígértek, később, elfoglalt hivatalukban, termékeny munkásságukkal pozitív munkát végeztek. Nem kellett azért szakítaniuk előbbi theol. nézeteikkel, csak arra tanította őket a praxis, hogy akárhány kérdés másképen kell felogni az élet szempontjából, s megmutatta nekik, hogy mi az igazán föld-dolog és mi a mellekés és közönyös.

Valamint a musznak forrásba kell jönni, hogy horrá

valtozzék, szintjén minden jóra való teológusnak át kell hatolni a kritikán, s megtanulni belőle, hogy mit tesz tudományosan elemezni és kutatni. E végre éppen nem szabad a jelöltet előre hétköba verni, vagy a végeredményeket neki készen lediktálni. Hadd tanuljanak inkább módszert, ószinte jótán bíralatot, s tanulják azt a szerénységet, mely a tudás határait nyitlan elismeri, és a történelmileg kimutatott kész igazságok, hypothezisek közti különbséget, ha mindjárt azok a legszellemesebbek is, szem elől soha el nem tévesztik.

Bizonyos értelemben az egész theol. studium nem egyéb, mint kritikai, azaz tudományosan kutató studium, minélfogva a kritikai műveltség nem akadály, hanem szükséges kiegészítője az egyházban működő papnak.

A prot. egyház alapelve és joga, hogy az evangéliumnak teljesen tudományos theol. tárgyalása sem a hitet sem a egyességet, sem az egyházat meg nem ingatja; sőt helyesen használva, az igazság-keresésnek és a kereszténység győzedelmének hatalmas eszköze. E szerint a kishitűségnek fentemlített óvó intézkedései a tudományok újabb fejleményeivel, s főként a theológiának újabb irányaival szemben, legalább is nem protestáns szemlélet. Az akadémiai tanároknak e részben az a kettős feladat van, hogy a papjelölteket és a papokat a kritika jogosultságáról és szükségességéről meggyőzzék, nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is azzal, hogy kutató-szuknak minden szabadsága mellett is, pályájokon és életükben meglássék, hogy a kereszténység nagy pozitív alapelveit mindennek fölött valóknak tekintik. Hadd lássék életükből és működésükből, hogy világos tekintet, jótán és az szabad szó, meleg érzelemmel és valóban egyes szívekkel egy helyt megérnek. Hadd érezze velük szemben mindenki, hogy a theol. tanárok nem az egyház *széle*, hanem az egyházban és az egyházért vannak.

A theol. fakultások módszere lehet különböző, sőt néha talán nem praktikus; munkájok eredménye lehet kétes, s tárgyalásuk módja nem mindenkinek tetsző: ám az aggódo-papokat és szülőket vigasztalja meg az a tudat, hogy az Úr mégis csak nagyobb, mint bármely jogosulatlan kritika és bármely Krisztusellenes tudomány. Azokat a gátakat, melyekkel a kishitű ember az evangélium alapigazságai terjedését föl akarja tartóztatni, előbb-utóbb pozdorjává török a történelemnek ama hatalmas áramlati, melyeknek útját az isteni gondviselés szabja meg.

Mondjuk ki egy szóval, hogy theologus ifjaink tanulmányaira teljességgel ráillik az apostoli tétel: „mindenket megvizsgáljatok és a mi jó, azt megtartsátok”; vagy magyarul mondván: hadd ismerjék alaposan a lelki élet tengerének áramait és zátványait azok, kik, mint papok, az egyház hajóját kormányozni fogják.

A jótán és alapos kritika nemcsak a protestantismus lélegző szerve, hanem az egyéni meggyőződés és az erős jellem igaz alapvetője is. A naív gyermek hite a főnyerve épült ház: ellenben a kritikai analízis alapja szerzett meggyőződés, az a sziklára épült vár, mely az idők viharaival biztos szembenéz. Felméri Lajos.

TÁRCZA.

A feltámasztott Jeruzsálem.

— Ézsaiás LXIV. 17.—25. —

Szól Jáh: Teremték új eget,
A föld is úgy megújodik.
Mi volt — emléke nem marad,
Eszébe nem jut senkinek.

De lesz öröm majd a felett,
Örökre lesz vigszag azon.
A mit imigy teremtek én.
Új Jeruzsálem áradoz,
A népe mind egyig örül.

S e város így kedvembe lesz,
Népében így örvendek én.
Nem hallszik ott több 'cáj' szava,
Nem a nyomor nyugós sem.

Nem lesz időre, gyermek ott,
Azonszerint időre vén.
Száz évre lesz holt a fiú,
A bűnös százig átkozott.

Építnek ott lakházakat,
Ízes szülőt plántálnak ott el.

Nem másnak épül ám a ház,
A plánta nem másnak növed.
Népem, mint földy, soká viról,
Dologgal él hosszú időt.

Hiába nem működnek ök.
Nem nemzenek veszélyre sem.
Megáldom én a magvokat,
S szülötteikkel őket is.

Értem a sóhajt ajkukon,
Hallom, beszédjék hangtalan.

Farkas s juhnyáj együtt legel,
És a kevély királyi vad
Salmával él, miként ökor,
A lomha kígyó port eszik.
Báttalma nem lesz senkinek.
Egynek se fognak ártani.
Szentésemnek egész hegyén.

Igy zeng a költő próféta, a hatalmas babiloni Ézsaiás az új Jeruzsálemről. Érdekesnek tartom közölni e részletet az újjászületés, a feltámadás nagy ünnepein; nem azért, mintha csak némi díszetetre is vágytám e fogadtatos fordítás bemutatásával, a melynek nagyon is érzem hiányait, hanem, igenis, azért, hogy általa egészen ide illő és jelenleg épen helyen való egyháztörténelmi tényeket elevenítsék fel, s átszójjem azokat a mai kor viszonyaira alkalmazott reflexiókkal. Mert manapság hovatovább uralomra vergődik az érzékiség, melynek hatalma alatt Húsvét ünnepein, a magasröptű gondolatok helyett, sokan a testi kívánságok alacsony helyeken fekvő sekélyeit látogatják, s nem egy átalakuló, új szellembirodalomról, hanem a próféta által itt rajzolt új Jeruzsálemről álmodoznak. Amde a próféta idejében szűkebb volt a léleknek láthatára, mint most, a XIX. század alkonyán, a mikor oly fennen szeretjük hirdetni, hogy a szellem óriási aranyokban haladt előre, s egyengeti mindenfelé az általános műveltség útját. Akkor a próféta egy olyan néphez szólott, a mely még az ő idejében, századok mulva sem feleldhetette az egyptomi húsos fazekakat, a melynek nagyon is korlátolt és érzéki fogalma volt az Istenről, világról és az emberről, s melynek kebelében a terhes babiloni fogsg alatt a jövőnek csak eféle érzéki színezetű rajzait lehetett fantáziálni a hitet, reményt, a nemzetiségi érzetet és a hazájukba való visszasóvárgást.

Igy fogván fel ezt és vele együtt Ézsaiás többi e nemű prófáciáit, nem tarthatjuk azokat alacsony, a testnek élő gondolkodásmód szüleményének, hanem egy körültekintő lángész művének. Persze, a később kifejtett zsidó rabulizmus bölcseszet, a betűhöz ragzkodó merev szigorúság annak egész szószerinti értelmet tulajdonított,

s ez értelemben átvitetett az Új-szövetségbe is, a hol különösen az Apokalypsiben nyerte a legérzékibb felfogást. E könyvnek rajongó írója, Páthmos magános elragadtatásaiban a fantasticus elmeszüleményeknek oly csudálatos zürzavarát hozta létre, melyet eléggé megérteni és megbámulni ma sem bírnak. Különösen a XX. és XXI. részek azok, a melyeken nagyon szembetűnő Ézsaiás hatása, a hol az új Jeruzsálem képe ugyanúgy van rajzolva, s ez a hely képezte alapját — mint tudjuk — a chiliastikus rajongásnak, s ez szolgált támpontul a műnsteri anabaptisták esze-veszést örültségének is.

Ézsaiás, itt közlött prófáciájában, mint a *hekatónismus* híve tünik fel (20. v.), csak száz évről álmodozik; János apostol már ezt kevésnek találta az új Jeruzsálemben összegyűlemlő boldogság élvezéséhez, s Ézsaiás LX-ik részének azon passusa alapján, melyszerint a Jehova városába (14. v.) a *kicsiny ezere szaporodik* (22. v.), egyenesen *ezer éves* fennállást biztosított a Krisztus országának (Apok. XX. 2., 3., 7. v.). Ézsaiásnak az Apokalypsis írójára való feltétlen hatásáról tanuskodik az, hogy az új Jeruzsálemet sok helyen szószerint ugyanazon kitételekkel festi. (V. ö. Ézs. LX. 11., 18., 19., 20. és Apok. XXI. 24., 25., 26.). Ezek alapján született meg a sejtelmes jövő ábrándképe gyanánt a *chiliasmus*, a mely kettős feltámadási nézetét is egészen az Apokalypsissal vélte.

A *chiliasmus* hívei a testi feltámadást a maga farizeusi mivoltában hitték s elvetették annak azon szelidített alakját, melyet Pál apostonnál találunk, s mely — öszintén megvallva — meglehetősen zavaros is, mint rendszerint minden olyan elmélet, mely két szélsőséget akar összeegyeztetni. Az esszenismus puszta lélek halhatatlansága és a farizeizmus szigorú testi feltámadása ellenében minden egyeztetési kísérlet okvetlenül a Pál apostol-féle kettős eredményre vezet.

A *chiliasmus* rajongása egészen optimistius színezetű, mint a milyennek festi az új Jeruzsálemet a fönnebb közlött prófáciában Ézsaiás. És az ezer éves országról szóló hit pessimistius jelleget öltött a *montanismusban*, a mely alig is lehetett másképen, miután — tudvalevőleg — ez irány hívei az érzékiség megsemmisítésére törekedtek.

A *chiliasmus* azonban nem sokáig tartotta magát, az ezer éves ország tündéreké szétfoszott, helyet engedve józanabb és realisabb felfogásnak. A *chiliasmust* Ézsaiás próféta vetette, János apostol csirázatta ki. A felnövekedett fa elenyészettett, de a mag és csira ott maradt a biblíában, s fanaticus lelkek mindig akadtak, a kik óhajtották annak nagyranövését. Mert hisz abban olyan kecsgetető másvilág van rajzolva, a mely az emberi szívet mindenkor képes gyorsabb mozgásba hozni.

A XII. században kissé más alakban, de ugyanazon alapon épült fel a *János pap országról* szóló monda, a mely már a megvalósulás stádiumában tünteti fel e chiliastikus rajongást, a mely akkor fent és alant igen sok hívőre talált, s mindenfelé sok ideig élt a nép köztében, s később vallásos színezetű teljesen elvesztve, *Eldorádó* névvel rajzoltatott a legtulzóbb érzéki örömkkel. Ez az Eldorádó maig is megvan, persze annak leírását most már nem hívó lélekkel, hanem mulattató olvasmány gyanánt tekintik a legegyszerűbb ember is. Sajnos, hogy ma már többen a túlvilági élet a legjózanabb alakjában is eféle mosolyra érdemes, üres ábrándnak tartják, s a jövő élet kezdő elveszteni fölemelő érzetét és vigasztaló tudatát, s a feltámadás ünnepein kevesen keresnek és találnak lelkökben megnyugtató gondolatokat. Új Jeruzsálemet akar a világ, de a próféta érzékiségevel! Az anabaptista Bockelsohn is azzá tette

Münstert, s a történelem elismerte és igazolta, hogy az a legnagyobb örültég volt.

A lelkiekre, az égiekre fordítsuk figyelmünket. Egyházunk, a magyar Jeruzsálem. Bizony ráfer egy kis megújódás, nem art életét erőteljesebb lüktetésbe hozni. Az új Jeruzsálemben talán nagyobb lenne az igaz hívők száma. Ez az én húsvéti gondolatom. S. Szabó József.

A berlini általános protestáns missió-egylet évi ünnepe.

A berlini általános protestáns missió-egylet, folyó évi március hó 13. tartotta meg szép és lélekható ünnepélyét Berlinben. Az ünnepély alkalmával *Arndt Th.* nagyhatású beszédet tartott. I. Korint. 9. 16. eme szavaihoz indúlván ki: „*Ha predikálom az evangéliumot, azzal nem dicsőkedem, mert a szükség kényszerít engem. Jaj pedig nekem, ha az evangéliumot nem predikálom.*”

Érdekesnek találjuk e beszédet közölni, mert oly érte vet élénk és több pontjában tanulságos világot, a melyet mi, magyarok, még igen kevésbé ismerünk.

„A legelső és legnagyobb pogány missionárius lelkének és szívének mélyéből származó, az evangélium predikálása elutasíthatlan kötelességének eme szavai lebegtek mi missionáriusunknak, *Spinnernek* lelke előtt, midőn Japánba utazván, *San-Franciskóban* épen az irtózatnyomorban sínlő chinaiakkal érkülközt mindenkélelt. Szíve ott méltán megindúlhatott. Közöttük ismerhette fel csak elsőben igazán, hogy minő munka várákozik egy missionáriusra. Maga mondja: «En ismerem Berlinben a munkásnegyed megnevezhetetlen nyomorát; láttam *Koppenhágában* a matrók lakásainak viszonyait, vagy *Rómában* a Ghetót; *Nápolyban* a *Lezzaroni* lakókat és az *Aetna* aljában levő gunyhókat, a hol a szülők panaszkodnak azon, ha gyermekök születik és örülnek, a megval az. De oly nyomort nem láttam még soha, de soha életemben, mint *San-Franciskóban*, a chinaiak negyedében. Oh jöjjetek — így kell kiáltanom mindazokhoz, kik ellenségei a missiónak vagy közönyösek az iránt — oh jöjjetek és lássátok meg ezt a nyomort s azután mondjátok meg: ha szabad-e az eféle szükségben az emberi szeretetnek nem segítenie; s szabad-e az ilyen szegénység felett a keresztény szívnek nem éreznie?»

A szeretet egyedül a missiónak mozgató ereje. Ettől a meggyőződéstől lelkesítette, lépett *Spinner*, missionárius Japán földre. Egyetűnk szemlélében cselezkis, ha szép hivatása iránt való őnzetlen odaadással igyekszik a Japánok szívét megnyerni az evangéliumnak. És mily termékeny talaj várákozik ott az evangélium magvaira! Ennek, a pogány kulturnépek közt leginkább igyekvő fajnak, minden miveltebb képviselője nyíltan elismeri ma azt, hogy az összes japán civilizáció csak egy „*lélek nélkül való organismus*” leend, mindaddig, amig csak hiányozni fog abból a kereszténység. Meg vannak győződve a felől, hogy a nyugat népeivel csak akkor állhatnak ki versenyre, ha ők is elsajátítják a kereszténységet, az „*európai műveltségnek eme szülő édesanyját.*” A világfájdalomnak, az önkínzásnak és az önmegsemmisítésnek vallásában, a *budhaismusban*, vagy egy másik rideg népvallásnak, az úgynevezett *Shintoismusnak* bilincseibe verve, a japánok ma már az ideális világ és egy új, szemlemből erkölcsiség után vágyakoznak. A házasságot, a családost most még ott nem a szent erkölcsök lelke hatja át, mert hiszen ezt csak a kereszténység képes valahova beplántálni. A japánok, különben elég ésszerű irányzatának felvilágosodásra van szüksége. Az ösők vallásának babonáival ugyan már sokan szakítanak, de némelyek aztán

teljesen közönyösek a vallásos kérdések iránt. Ugyanakkor elnézhetőek-e nyugodtan azt, hogy egy egészen nem tehetséges nép a kétség és hitetlenség vagy az elfátság között emészsze fel a maga erejét. Nem: a kín szívet a krisztusi szeretetnek csak egyetlen sugára hisz át, az kötelességének fogja tartani elvinni az evangéliumot oda, a hol forrón óhajtyák azt és a hol felszállhatatlan áldást képes az teremteni.

Szabad legyen csak két irtóztató babonát feleltetniük azok közül, a melyek e mai rázkódásteljes benső forrongás korszakában oly nagy mértékben elterjedtek a japán nép között. *Spinner*, missionárius írja nekünk: „A legközelebbi cholerajárvány Japánba igen rövid idő alatt, nevezetesen az 1886. év augusztus haváig, 37.000 ember életét oltotta ki, s a budhatéplombokban megszámálhatatlan mennyiségű védőocdát osztattak ki ezen idő alatt a hívek között. Csak *maiban Tokióban*, az úgynevezett *Kuwannon-templomban* augusztus 1—7-ig 50 ezer ilyen példányt kelt el; augusztus végéig pedig minden nap még további 3—4000. Egy másik, még ennél is durvább babonára mutató péld az úgynevezett *Haikinsin* új vallás, a mely a *pénz* hírványozza, s a mely egy japáni embernek találmánya; ki ezzel véli boldoggá tenni az ő népét és a ki egészen komolyan veszi a mammon szolgálatának ügyét. Prókációja ebből áll: «Semmisen uralkodik inkább avogon, mint a pénz; ez felette áll az emberi és istentekintélynek; megérdemli azért, hogy vallásos imádatnyagát kepezze.» Az eféle babonák mellett ott van az a rideg *közönyösség*, nyilvános jelétül annak, hogy japánok vallásos népelete végképen kialszik, ha a kereszténység új erőt nem önt abba. Érdekesen írja le *Spinner* az úgynevezett szent *Fusigama* hegyhez történt utazását, a mely hegy bűsójárá helye a japánoknak ma is ők egy istennőhöz imádkoznak. Tanítya volt ott az beszédenek, a melyet az apa és fia folytattak, élénk azokkal kísérvé, a különféle istenek hatalma felett. *Móják* — suttogta fíához az öreg — hogy az istenek is léteznek. „*Róm névze ez teljesen mindegy; tervbe egészen könnyelműen a fiú. «Róm névze teljesen mindegy, az Japánban ezreknek a véleménye és az élet legmagasabb kérdései iránt való eme közönyösség már epe az, a mely ellen sikrazállania kötelessége a kereszténységnek, ha csak azt nem akarja, hogy a japáni nép a hamis kultúrának esék áldozatául. Midőn aztán másnap reggel *Spinner* a *Fusigama* ormárol felkelt a napot, a fény sugaraiával árasztotta el az egész nagyszerű tájéka lelkét a buzsogás tüze szállotta meg s a pogány zarádokok imádkozásához csatlava a magáét is, így szólt: «Ah! bárcsak minelőbb felderítené a Mindenható az a napot, a melyen e helyen nem a sötét vakító fog többé borítani a szemeket, hanem minden irányban szabadá válván tekintete, boldog lelkesedéssel olvassa meg eme szavakat: „Az isten szeretet!”*»

Nos, és mit tett eddigéle a mi egyetűnk s a mi *Spinner*nek Japánért? A missió a csendes kitarás márkája, és ha a mi missionáriusunk csak annyit értis el, hogy megismerte a japánok pogány nyomorait és felfigyelt az alkalmas helyet, a hol kell a missiónak elhelyezkednie, már ez elég ok arra, hogy halálat adni az istennek munkáságunk ilyen gyümölcseiről. *Spinner*, mint ez neki utasítást is adott, mindenkélelt a *Tokió* és *Jokohama* városaiban levő német evangélikusokat egy gyülekezetben egyesítette, s arról értesít, hogy ez a gyülekezet virágzó állapotban van. Kívánatos volna azonban, ha saját templomot is építhetnének, mert eddig a gyülekezet csak az amerikai protestáns egyház templomai-berlii istenitizsleteltartásra. Dehát ki fog a mi német

Az aszalói egyház ugyanis két tanítószágot tart fenn, az iskolai gyermekek némi különbsége szerint. És míg a tanítószágot 700 firtól is meghaladó három éves állomány, addig a leánytanítószágot alig 250 firtól javadalmazott állandó ténegedős. Ez utóbbi állomány volt, különben nagyon kitűnő tanítónak s kifogástalan modoru egyéneknek ismert B. J., ki a mult évben rávetette szemét a jövedelmezőbb, s épen az év elején írásesdebe jövő tanítószágra, s a lelkeszszel egyetértve, óhajtották volna azt állandósítva látni. De, mert tudták azt mindketten, hogyha állandósítatik is az állomás, annak jövedelméből a leánytanítószágot, s így B. is épen semmitsem kap; épenazért úgy akarták keresztülvinni az ügyet, hogy B. menjen át a tanítószágra, s mert organikus foglalkozása miatt énekevezérségre nem képes: fitanítói fizetéséből bizonyos rész levonva pótoltassek a leánytanító fizetéséhez, ki aztán énekevezér is lenne! . . . A presbyterium azonban, mint a mult évi december 13-án ez ügyben először hozott egyhangú határozatával megbizonyítá, hallani sem akart e terv keresztülviteléről, s az indítványozó lelkeszt egyhangulág leszavazá. Mint villámsulytas hatoti e határozat B. tanítóra, ki e határozatot a lelkeszt gyengességének tulajdonítván, rávette a lelkeszt, hogy tartson meg egy gyűlést e tárgyban s hívja meg őt is, meglátja, hogy sikerülni fog a terv; egyszermind *becsületszavára* addó a lelkesztnek, hogyha *ebből valami kellemetlenség lesz, ő visszalép!* s meglegszik a leánytanítószággal. A lelkeszt engedett, s mint most a gyűlésen kifejezte magát: ezzel a polyp karjai közé jutott. A presbyteri gyűlést 7 nap mulva, vagyis dec. 20-án a *tanító jelenlétében* megtartotta, s e 2-ik gyűlés, a személyes pressio alatt, csakugyan neki adta a tanítószágot — egy órára. Igen, mert alig oszlott szét a presbyterium, részint a rászédetéseknök önként való belátása, részint e hir hallatára az egyháztagoktól vett kárhoztatása folytán, azonnal jelentették a lelkesztnek, hogy ő a gyűlés határozatát törvénytelennek, helytelennek tekintik, s ragaszkodnak a 13-iki első határozathoz. Oh, de azó, a határozat ki lett mondva s jegyzőkönyveve! ez szálta egy, Isten tudja, hogy végzőelő egyenetlenség alapja letéve. . . A lelkeszt és tanító ez utóbbi, a presbyterium az első határozatot tartá érvényesnek és kötelezőnek. . . Később ismét tartatott egy gyűlés, most már 3-ik, elvett a 20-iki határozatot s ragaszkodott az elsőhöz. . . Ez ügy felkerült a mult őszszel az egyházgyege zöld asztalára; és mert sem a lelkeszt, sem az e tárgyban időközben ott működött küldöttség, sem a presbyterium részéről nem említett a *legelső* gyűlés határozata, sem a 2-iknak az egyházi törvények 33. §-ába ütköző volta, csupán csak az, hogy a december 20-iki gyűlés B.-t fitanítóvá választotta, a tanítói fizetések aránytalanságát megszuntette, egy más gyűlés pedig később, ez üdvös intézkedést megemmisítette: minek folytán az egyházgyege, a december 20-iki, elsőnek hazudott 2-ik gyűlés határozatát hagyta helybe és erősítette meg! . . . E határozat folytán az aszalói egyházban az ingerültség egész tengere jött mozgásba, melynek kellemetlen hullámcsapását a lelkeszt is kénytelen volt érezni. A presbyterium leköszönt sat, sat.

A lelkeszt belátván, hogy boldogulni nem lehet: figyelmezteté a tanítót adott *becsületszavára*, s felkérte: lépjen vissza; de ez — bízva talán az egyházgyege hozott határozatában — többé erről hallani sem akart! . . . Ily körülmények között a lelkeszt asztalhoz ül, s megírja önmaga ellen a fentebbi adatokat s körülményeket híven visszatükröző ama vádlevelet, melynek végighallgatása volt egyházgyegei gyűlésünk legleverőbb része! . . . Bevallja őszintén, hogy ő, csupán a tanító és érdeke iránt való tálságos jóindulatból, s az ő rábeszélésére hívta

össze december 20-án a 2-ik presbyteriumi gyűlést, s hívta meg arra a tanítót; bevallja, hogy ő hallgatta a szándékosan az ezt megelőző 13-iki gyűlést s annak határozatát; tehát ő vezette felre az egyházgyeget, ő a bűn, egy törvénytelen határozat megerősítésénél. S midőn mindeneket bűnbánóan, de férfias bátorsággal bevall, felebbez mintegy a rosziál értesült egyházgyegetől a most már jól értesült egyházgyegehez, s maga kéri maga ellen az elmarasztaló s kárhoztató ítéletet. Lehullván így ez ügyről a sötét lepel, mibe a lelkeszt, talán mások is burkolák; egyházgyegeink belátván, hogy ez ügyre vonatkozó mult ősz határozatát félrevezette hozta, s belátva, hogy egy, az egyházi törvények 33. §-ába ütköző, tehát alapjában törvénytelen presbyteri határozatot erősített meg: azért ez ügyben hozott mult ősz határozatát feloldja és hatályon kívül helyezi az aszalói presbyteriumnak is mind ama végzéseit, miket ez ügyben a mult évi december 13-ától hozott. A két tanítószágot régi állapotjára, s B.-t a leánytanítószágra visszahelyezi. Elvárja azonban az aszalói presbyteriumtól, hogy két tanítóra fizetését, díjlelvé csonkítása nélkül, lehetőleg arányosítani, s a tanítószágot állandósítására a főtiszt, egyházkerület által már rég megszabott feltételeknek megfelelni, s a tanítószágot nem ily úton, de a törvény szabványai szerint való eljárás mellett, állandó tanítóval ellátni igyekezzék. És . . . csodalokozásra az egész közgyűlésnek, B. tanító ez ítélet ellen fellebbezett.

Szinte jól esett a közgyűlésnek túl lenni e kellemeden tárgyban, s elfogadni azon indítványt, hogy ezután az egyházlátogatások alkalmával, minden presbyteriumban — az egyházlátogatástól külön — presbyteri gyűlési jegyzőkönyv vetéssek fel, melyben a működő egyházlátogatók nevein kívül mindazon utasítások létegyegek legyenek miket a presbyterium az egyházlátogatástól egy és más ügy elintézése, keresztülvételére nézve sat, kap.

Hosszabb vilát idézett elő az abauj-vajkóci templomgyűgy, melynél kitűnt, hogy a Vajkócon s vidéken lakó ág. hitv. ev. hívek szeretik is, szokták is igénybe venni a vajkóci ref. lelkeszt szolgálatait, a templomot s harangot, de azért a templom fenntartási költségéhez, dacára saját lelkesztük s esperesük e tekintethen tett serkentésének, semmivel sem akarnak járulni! Ugyanazért kimondá egyházgyegeink, hogyha a még egyszer megkísérleendő püspöki, illetve egyházkerületi intézkedések sem lesz sikere, az egyházgyege helyeslését adja a vajkóci ev. ref. presbyterium tiltói intézkedéséhez. Lám! a mi híveink H.-Vécsein, — jelen közgyűlésünk jóváhagyása szerint — $\frac{1}{2}$ részben veselik az ág. hitv. ev. hívek terhet, az egyenértékű adó, tüzkárbiztosítási díj, s az épület fenntartási költségéinél, sőt még a lelkesztnek is fizetnek 1 köblöt búzat és 5 frotl.

A szikszói egyház okúl hozván fel, hogy miután az ottani szőlőhegyek a phyloxera pusztításaitól már eddig is sokat szenvedtek, az ő lelkesztük pedig épen a szőlő terméséből várják évenkénti fizetésük jelenlegeni részét: kéri az egyházgyeget, hogy engedje meg, miszerint II. osztályba sorozott, s most is mint ilyen, 1100 frotsnak pályázatra kihirdetett egyik lelkeszt állomását a III. osztályba sorozhasa! Egyházgyegeink idáig erre semmi okot nem látván, e kérésnek helyt nem adott, s a lelkeszt-jelölésnél mint II. osztály fog tekintetni, csupán annyit engedett meg, hogy a díjlelvére rávezethessék, miszerint az 1100 frotl a presbyterium szavatozságot nem vállal. Aminthogy eddig sem vállalt.

A tanítók változása, mint mindig, úgy most is sok kellemetlenséggel volt összekötve.

A népiskolai választmány, beadott jelentésében, le-

tevén a kegyelet és elismerés ciprus-ágát két elhunyt tanító, t. i. Szóráth Károly h. -búdi s Nyilas János sz. i-haksai ifjú, kifünő tanító sirhalmára; azon örvendetes adatok sorolja fel, melyek népiskoláink mult felévi életéről hozzá beérkeztek. Számadatokkal igazolja, hogy egyházmegyénkben az iskola úgy, csak a mult iskolai évhez viszonyítva is, emelkedőben van.

A domesztikához 28 egyház folyamodott, kérve 18,114 frtot, és 16 lelkész kért 3150 frtot. A kérvények átnevezése s megbírálására kiküldött bizottság azonban csak 4400 frtot szavazott meg az egyházaknak, a lelkészeket szintén ily arányban ajánla, mit az egyházmegye csekély módosítással jóváhagyott.

Fűzy János,
egyházmegyei aljegyző.

KÖNYVBIRÁLAT.

„Nyelvünk ik-es igéi és a Révay szabálya.”

E címmel ez év elején egy füzetkével ajándékozta meg a nemzet magyarjait *Takács István*, irodalmozgató a magyar tudományos akadémiánál. Szerző ebben Révaynak az ik-es igékről felállított tanát <tevédező-nek állítja s azt mondja, hogy <ha Révay ma feltámadna s felvilágosítanók, hogy az ik-es igék vegyes ragozásra nézve éppen nem az ik bír döntő súlyjal, hanem egy más bizonyos jelenség, s hogy az ik-es igékben 4-lelé ik fordul elő, melyek közül csak a személyes ik az igazi ik, az ik-re alapított tarthatatlan elméletét önmaga visszavonná>. En azt hiszem, hogy ez aligha történne, ha csakis e füzetkével akarnók *felvilágosítani*. Mert bajos dolog ám olyannal *felvilágosítani*, a miből hiányzik a *hellyő világosság*. Aztán meg ennek a füzetkének történeti váz.

Mikor 1872-ben Riedl Szende harcot indított az ik-es igék ellen, e füzetke szerzője is beleszólt a harcba egy. Riedlhez intézett s általa részben közölt levelében, melyben egyebek közt ezeket mondja: <Nincs egy vidék sem, a hol e sajtóságs ragozás a köznéplnél divatban volna egyetlen alakon kívül, pl. álmódjék kend nekem egy szatóm>; e ragozást <valamelyik régi író félreértése szülhet> s kifejezte azt a hitét, hogy <csak valamelyik tekintélyesebb írók fellépése szükséges, és példaadása, melyszerint e sajtóságs ragozást művében mellőzte, fűtő-tűzfént fog az irodalomban elterjedni.>

Azóta nemcsak hogy e vérmes reménység nem valósult meg, habár vannak is az ik-es ragozásnak tekintélyes ellenségei, pl. Szarvas Gábor <fentartását tartathatatlannak> mondotta; hanem inkább e füzetke szerzője elhagyta régi, mereven tagadó álláspontját, az ik-es ragozáshoz közeledett s e füzettel valami olyan középút-felét látszik keresni a kibontakozásra abból az ellenmondásból, melybe egyrészlő a Révay szabálya után készült nyelvtanok, másrészlő az élő nyelv s a legtekintélyesebb írók egyes eltérései folytán keveredett. Úgy látszik, hogy e nézetváltozásra s általában az egész füzet alakulására jó hatással voltak a Barna Ferdinánd és Jovanovics György jeles értekezései; s ezzel egyzerszemen a legerősebb érvt a megtámadott Révay mellett, akaratlánul is maga szolgáltatta. Most már beismer annyit, hogy <az ik-es ragozásnak az élő nyelvben is kétségtelen nyomai vannak>; miért is azt mondja, hogy <szószólok én is> a Riedl, Szarvas, Jovanovics azon véleményében, hogy <az ik annyi mint ő, az egyes számú harmadik személy képviselője, de azon megszorítással, hogy az ik csak az ő ígében helyettesíti az ő személyt, mely egy bizonyos képzővel bír.> Ez a füzet főszabálya. Ebből folyólag úgy véli: <leghelyesebb volna szabályt

kimondani azt, hogy ezen ragozásra csak azon át nem ható (tárgyesettel nem viszonyítható) ik-es igék tartoznak, melyekben az ik-et egy bizonyos képző előzi meg (ez volna a fentebbi bizonyos döntő jelenség), melyeket kijelölni az Akadémának lenne feladata>. Szerinte ezek lennének az ik-kel párosuló képzők: l, z, sz, ha mássalhangzó előzi meg őket; d, od, ed, öd (had, hed, hüd); ud, úd; ód, öd (illetve kőd, kőd); kod, ked, kőd és dz, koz, kez, köz (illetve hoz, hez, höz) és dz, öz (illetve kőz, kőz). Ezekre aztán egyes határozottsággal kimondja, hogy: <A mai nyelv csak azokat tekinti valódi ik-es igéknek, melyekben a fentebbi képzők egyike vagy másika megvan>. Hanem azért akad aztán kivétel is. Így a 7-ik lapon az l képzőjű ik-esek egy részét (omlik, bomlik, ömlik sat.) kivételbe teszi; a 32-ik lapon pedig hajlandó volna *elismerni* kizárni az ik-esek országából. A kivételek után iparkodik kimutatni a *vegyes ragozásra* (így nevezi az ik-es ragozást) nem tartozó eseteket. Azonban mindezekkel annyira nehezen boldogul, olyan ingoványon küzdök, az ellenmondások olyan hínárjaiba keveredik, hogy néha csak az írói személy nádszáiba kapaszkodva tud egy-egy kényesebb helyesken átvergődni. Az is hiba, hogy a szenvedő képzőket nem említi, az ik-es képzők között; pedig hát azok ám az igazán ik-esek! Az is hiba, hogy *köpköd, csipked, kapkod, csapkod* igéket elfelejtette kivenni főszabálya alól; meg Kisfaludyt el nem itéli <Félhold kérkede szét> eltérése miatt; ezek azonban még elnézhető, eltérpülő hibák a következő többiekkel szemben. Így pl. *hanyatlík, víllantók, szőjellik* igéket a 6-ik lapon határozottan íkeseknek mondja, majd a 14. lapon a *botlól hanyatlól sértő*, de szabályos alakokat a Riedl-féle dissimiláló törvénye szerint *botlász-, hanyatlászra* — helyesen — *kisimítja*; de mar a 32. lapon a *botlik-, hanyatlík-, porlókól* azt állítja, hogy <természet-szerűleg idegenkednek a vegyes ragozástól>. Melyiket tartuk most már a *felvilágosító* véleménynek?! A 33. lapon azt mondja, hogy <a nyelv geniusza nem azért tesz különbséget az atható és átmenható között, hogy mi azt ignoráljuk>; mégis a *hajol, hajlik, nyúl, nyúlik, fejel, fejlík* közötti különbséget nem akarja észrevenni s azt állítja, hogy ezek azonos jelentésűek s <bennők az ik nem az ő képviselője, hanem csak a könnyebb kiejtés végett tapadt hozzájuk> s egy kalap alá vonja őket a *bomol, bomlik, omol, omlik* sat. igékkel. Epen ilyen szeszélyesen bánik az *áldoz, áldozik, biz, bizik* igékkel, melyekben szintén le akarja rontani (10. l.) az élő nyelv alkotta alaki különbséget, azt állítván, hogy <a különböző jelentés a mondat szövegéből, sőt sok esetben az ige vonatából is kitünik>. Pedig épen ez igék vonzata nem engedi, hogy a közöttök levő alaki különbséget gyengítsük vagy lerontuk; mert <Bizzál fiam, bizzál leányom!> <Bizzál Istenben s nem hágy el>. <Óvatos ember nem *biz* egye két dolgot is.> <Sokat áldoz a közőra.> <Áldozik Istennek.> (Ar.). A vonzaton épült alaki és jelentésbeli különbség le nem rontható az élő nyelv megértése nélkül.

Vizsgálódásai közben arra az eredményre jut, hogy <nyelvünk ígében négyféle ik fordul elő az illető ő személyben: a személyes ik (kinlódik), a toldalék ik (megjelenik), a sajtóságs ik (törík), a mozgó ik (megesz, megeszik). Hanem a „miért”-re bajos volna felvilágosító s útbaigazító feleletet kapni. A személyes ik <csak is oly ígében helyettesíti az ő személyt, mely bizonyos (fentebb elsoroltam) képzővel bír>; de azért, midőn az Akadémiát a *képzők kijelölésére* kéri, ohajtja, hogy <e képzők száma mennél kisebb legyen> (32. l.). Ez a személyes ik az ő szemében többnek látszik ugyan pusztá *ragnál*, mert a Riedl, Szarvas és Jovanovics véleményét

csak a fenti megszorítással fogadja el: mégis e szoros összetartozásról le is mondhat, csak minél kevesebb *ik-es* íge legyen. Így hát az a személyes *ik*, az írói szeszélyen kívül, a *tolaldék* meg *mozgó ik*-nél semmivel sem különb; olyan rag, mint ezek, szolgálván mindenütt az *ő*, vagy harmadik személy megjelölésére. Az *ik* egyik esetben sem fedez jelentésméltóságot; nincs tehát ok arra, hogy egyik *személyes*, másik *tolaldék*, harmadik meg *mozgó* legyen. Egészen más természetű az *ő* *sajátságos ik*-je. De hogy miért *sajátságos* s milyen természetű, arra nézve az egész *sajátságos* okoskodást ide írom: «Ezen *ik* se nem pusztá *tolaldék*, se nem az *ő* személy képviseelője. Az első nem lehet, mert az átható *tör*, *hall*, *zús* ígét átnemhatóvá tette; a második nem, mert a *tör*, *hall*, *zús* alakokban az *ő* személyt az *ik* nélkül is nagyon jól érezzük. Nem tartoznak az *ik-es* ragozásra, mert az illető képzők egyike sincs meg bennök». Mint ez okoskodásból sejtethető: *sajátságos ik*, mert az átható ígét átnemhatóvá teszi; de azért egészen felesleges, mert az *ő* személyt amaz ígékben az *ik* nélkül is jól érezzük; tehát *török*, *hallik* reá nézve nem léteznek. Nem akarja tudni — mert neki úgy tetszik — hogy «a gyermek hangot *hall*» és «az ágyú hangja messze *hallik*», «a gyermek üveget *tör*» és «az üveg *török*» különböző dolgok. Pedig itt az *ik* éppen azért *sajátságos*, mert jelentésméltóságot fedez; Jovanovics ezért mondja «reflexív értelmű»-nek, Barna F. ezért veszi ezekben *képzőnek*. Epen ilyen *sajátságos* ez sok más igénél is, melyeknél az alak megváltoztatással az értelem is megváltozik; így pl. *virágoz*, *virágzik*, *rövez*, *örvök*, *haboz*, *habzik*, *habozik*, *szemez*, *szemzik* sat., melyek pedig szerte ikesek csak azért, mert a *z*-t mássalhangzó előzi meg. Hanem az aztán különös, hogy a *ráltozik*, *öltözik*, *osztozik*, *rejtetik* sat. ígék meg azért nem tartoznak a *vegyes* ragozásra, mert «ezeknek a reflexív jelentést éppen nem a *vegyes* ragozás adja, hanem adja a nyelv-szókás». Nem tekintve azt, hogy ez az önkényes érv milyen naiv, az a *sajátságos*, hogy amott az *ik*-kel járó reflexív értelmet elismeri, de azért *török* és *társai* még sem lehetnek *vegyes* ragozású ígék; emitt meg azt lehet következtetni, hogy ha ezeknek a *vegyes* ragozás adná a reflexív értelmet: akkor *ik-es* ígék lehetnének. Igazán alapos úba igazított érvelések! Egyébiránt a 11. és 12. lap valóságos rhapsodia-szerű okoskodás, melyen, *világításul*, themzei köd borong.

Az írói szeszélynek az *eszik* és *iszik* is világos példái. Az a főszabály, hogy csak azok a fentebbi képzős ígék a valódi *ik*-esek; de azért e két igének megkegyelmez, ezen figyelemre méltó önkényes szabály alapján: «mert a felszólítóban csak így mondatjuk: *egyél*, *igyál*». Pedig ezek még átható ikesek is! «Ezeknek, szerrinte, négyféle ragozása van: *tárgyas*, *alanyi*, *személytárgyi* és *vegyes*». Csak az a kár, hogy ezt a négyféle ragozást, a miként ő gondolta, le nem írta; hanem, egy-két könnyű példát odavetett, tovább haladt. Ez mindenesetre többet ért volna az *agódom*-féle rendes ragozásnál. Igaz, hogy állítása szerint háromféle ragozásban a Barna Ferdinándét fogadja el; de az *ő* fejtegetései, meg a közlött schémák között különbség van s épen a 4-iknek beillesztése okvetlenül szükséges lett volna. Különben — gondolom — hogy ilyen lenne: 1. *tárgyas*: *iszom*, *iszod*, *iszszá*; 2. *alanyi*: *iszok*, *iszol*, *isz*; 3. *személytárgyi*: *iszlak*, *iszol*, *isz*; 4. *vegyes*: *iszom*, *iszod*, *iszik*. Erdekes volna; mert íme van három *iszol* és két *isz*; lenne, mint gondolom, első és harmadik személyű *innék* (bár a vonzat, a mondat természete talán eligazítana); de kívánatos lett volna az *eszik*, *iszik*, *játszik* ígék teljes ragozása különösen egy szempontból. A 14—16.

lapokon néhány eltérés alapján megdöntvén az *agódom*-jék egyedül jogosultságát, kimondja, hogy az *agódom*, *aludj*, jogosultabb a garanc kifejezésére; ajánlja azért, hogy a felszólítóban ezt használjuk, még az átható ígékben is (kérj, várj, aludj), a kötőmód második személyében pedig használjuk mindenütt a hosszabb alakot (aludjál, agógdjál, kerjél, várjál). Így adja az *agódom* ragozását. Ebből természetesen az következne, hogy az *egyél*, *igyál*, *játszd*l jogosult a kötőmód 2-ik személyében *egy*, *igy*, *játsz*l jogosult a felszólító módban. Oh nem! E fűzet következtetése egészen más! Az *eszik*, *iszik* épen «*ért* ikes íge, mert a felszólítóban csakis *egyél*, *igyál* lehet». De hát akkor hogy lenne a kötő módban? Azt hiszem, hogy itt az *igyál* hatszor is megjárna.

Epen ilyen önkényesen bánik el az *illik*, *ellik*-féle ígékkel. *Illik*-ben az *ik* az *ő* személynek képviselője ugyan, mert nem mondatjuk *ill*, *ell*; de, mert az *l* nem képző, hanem a *tő* alkotó része, nem lehetnek *vegyes* ragozású ígék. Pedig ezekben az *ik* sokkal jobban érezeti jelentésméltóságot, mint a legtöbb képzős igében; másrészt meg az is kérdés, hogy a második *l* nem képző-e, mint a *Nsz*. is veszi. Az aztán más kérdés, hogy az ígékkel mit csinál a dissimilatiót érvényesítő, meg szép-hangzást kereső élő nyelv. De hát e fűzetnek fő dolog a képzők elmélete, melyek segítségével az *illik*-kel egy füst alatt, az *ázik*, *fázik*, *esik*, *késik*, *húzik*, *lakik*, *szólik*, *okik* ígéket is kirekeszti a *vegyes* ragozásúak osztályából; mert «az íket közvetlenül a *tő* előzi meg». Epen így érvényesül a szabad tetzés a 32-ik és 33-ik lapon, hol a *feketellik*, *kékellik* s más hasonló ígéknek a *kékel*, *pirosol*, *zöldel* (kének tart) átható párokot csinálja: s így aztán helyesnek tetszik az az állítás, hogy *örül* (öröl) átható és *örölt* (örlik) benmaradó. Ezt, szerrinte, a nyelv-gegnusz így veszi kedvesen. Azt hiszem, hogy e mulatványok után kérdése tehető: vajon lehet-e ilyen össze-vissza érvelésekre új tudományt építeni s megkivánni, hogy azt még mások is elfogadják?

Miután ilyen módon átvágta magát az *ik-es* ígék ingoványán, s azt hiszi, hogy egészen járható, másnak is biztosan használható ösvényt csinált: az akadémiához fordul, hogy az *ő* gyalogútjából alkossa meg a kényelmes közlekedés országútját. Óhajta először, hogy az Akadémia «állapítsa meg azon képzőket, melyek köztül, ha valamelyik az ígében előfordul, azon ikes íge a *vegyes* ragozás szerint ragozandó»; de nagyon figyelemreméltóan azt a figyelmeztetést is hozzát teszi: «*e képzők száma mennél kisebb legyen*». Óhajta továbbá, hogy «*állítsa össze egy listámba mindazon ígéket, melyeket nem kell ezután egyesen ragozni*». Ez óhajtatási közben nem is veszi észre, hogy *ő* épen abba a hibába esik, a mely miatt Révay ellenében kardot kötött. Azt veti a Révay szemére, hogy *ő* az élő nyelvet semmibe sem vette, midőn igeragozási szabályait felállította, s íme, most *ő*, a ki annyira követelte az élő nyelv követését, egy csomó ígét kiküszöböltet az *ik*-esek kivátságos osztályából, még, ha az élő nyelv *ik-es* voltuk mellett tanuskodnék is. Mert, hogy csak néhány példát említsek, rövid betekintés után, az Arany—Gyulay «Népköltési gyűjtemény»-ből, *ő* az efféléket mind hajlandó kiirtani az élő nyelvből: «*Elbűszö* kerek magyar hazámtól.» «Egy pajtásom bujdoskol itt.» «*Beléugor* a mélysebbe.» «Mikor *albűszöck* kedves jó urától.» «Azzal *ő* is *beleszóck*ek.» Hires Bíró Márton *fel-szóck*ek az ágyból.» «Atrám király egyet szólnék, ha nehezen nem is *esnék*.» «Hej bemené szép Julia, tédre *esék* apja előtt.» «*Essél* tédre eleibe.» «*Imádkozzál* az Isten-tennek.» «Azon *él* *szóck*ek Hajdu Benedek es.» «Istenem, istenem, hogy *történék* dolgnok.» «Jól van — mond a király — *teljék* a kedved.» «Megesókolja a király kis-

aszony, de ismét eltűnik.» «Leugrom a kertről, hát belé esem az udvájába.» «Magam úgy esem a tóba.» »Nyakába hullik a murva.» «Fiam, eljött az idő, hogy megházasodjál» sat.

Ezekkel szemben vannak eltérő alakjai, épen azoknak az igéknek, melyekről az élő nyelv alapján azt állítja, hogy valódi ikesek, így pl.: «Az úr áldásával házők bővelkedjen.» «Hogyne sirnék, keseregnek, bánkódnék?» «Bimánkodhatsz magad.» «Bort iszok az árnyékába.» «Mézben ferdelek, Biborbárszonyba öltözködhettek» sat.

Ha ezekhez vesszük az *adjék*, *mondjék*, *kérjék*, *érvjék*, *mondják* alakokat: ha figyelembe vesszük, hogy a négyelv még új ik-es igéket is (*hullik*, *tépiék*) termel: bizony nem azt kell állítanunk, hogy az élő nyelvben az ik-es ragozásnak csak «nyomai vannak», hanem azt, hogy megvan az ik-es és ik-telen ragozás, csakhogy azok következetes használatát hiába keresnők, hanem megtaláljuk most jól, majd hibásan, néha épen megeserelve, miként annak a házi gazdának szavai mutatják, a ki vendégeit így kinalá: «egyen, igyon, legyék bátor!» Így aztán méltán feltehető az a kérdés: vajjon Révay követel-e el az élő nyelvben nagyobb erőszakot, a ki, egy hosszú multra támaszkodva, az irodalmi nyelv számára szigorú igeragozási rendszert állított fel, bárha az az élőnyelven nem egyezett is, mert nem is egyezhetett, minden tekintetben: vagy az követne el, a ki, az élő nyelv tanúsítása ellenére, az ik-es ragozást hajlandó volna már a végkép eltörölni?! Valószínű, hogy Révay, ha ma éltamada, még ma is inkább fentartaná merev rendszerét, támaszkodván a hosszú multra és a jelen erős tanúsítására, mintsem hajlandó volna, ki tudja hova vezető bizonytalanságot teremteni *ik-es* ragozásának teljes visszavonásával! És mindenesetre még most helyesebben tenné! Az élő nyelv jelenségeit még ma nem lehet semmiféle hatalomszóval megsemmisíteni! Nem olyan túlért gyümölcs még ma az ik-es igék ragozása nyelvünk előfaján, hogy az magától vagy rázásra is lehullana! Lehet azonban, hogy ma már Révay is engedne valamit az élő nyelv követelő erejének: de aligha tenne több engedményt, mint a mennyit a dissimilatio törvénye megkíván. Valószínűleg beleegyeznek, hogy a *botol*, *nyol*, *hanyatlol*, *illet* alakok helyett *botlassz-t*, *hanyatlasz-t*, *nyolasz-t*, *illessz-t*; viszont az *olvassz*, *keressz* sat. helyett *olvasol-t*, *keresol-t* használjunk. De hogy *ázik*, *fázik*, *bízik*, *sők* s mások helyett, az előnyelv ellenére, csak azért, mert «az ik-et közvetlenül a tő előzi meg» (mintha egod-ik-ban is nem az előzné meg?) s nem bizonyos döntő súlyú képző, *ázok*, *fázok*, *bízok* sat. alakokat mondjunk: e fűzet kedvéért bizonyára meg nem eslekedné. Ezek alaposabb felvilágosítás, meggyőzőbb érvelés, szigorúbb következtetés kellene. Bizonyára mindenki érzi, hogy az ik-es ragozás nehezkés, kényes természetű, sőt minden ik-es igét szigorúan keresztülhajtani lehetetlen: látjuk, hogy az élő nyelv és e merev ragozás között erős ellentét van: mégis bizonyára azok a nyelveknek járnak helyes úton, a kik úgy vélekednek, hogy e ragozást el nem kell ejtünk mindaddig, míg az élet azt nem mondja: fentartása most már lehetetlen. Ez azonban még hamarosan be nem következik; sőt kérdés: bekövetkezik-e? Mindenesetre szükséges dolog e ragozással behatóan foglalkozni s szükséges volna különben egyenként megvizsgálni mindenik ik-es igé természetét s a közhasználat alapján megjelölni, hogy melyik mennyit tért foglaltal el e ragozásból. De azt az Akadémia bizonyára nem teheti, hogy e fűzet kívánsága szerint, önkényesen jelöljön meg néhány képzős igét ik-es nyanyán, a többit pedig életadta jogaiból kifogassa.

A cél elérésére a középut nem mindig alkalmas;

sőt sokszor mind a két oldalról ez a válasz hangzik: mivel sem hev, sem hideg nem vagy, magaménak el nem fogadhatlak. A ki egy általános elfogadott, régi rendszert akar megdönteni, annak erős felszereléssel kell a csatásokon megjeleni. Révaynak *felvilágosítására*, az élő nyelven kívül, egy másik Révay kell!

Maklári Pap Miklós.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászshír.** *Warga Lajos*, tanártársunkat, fájdalmas családi gyász érte. Forrón szeretett testvér, *Warga László*, m. kir. közjegyző, e napokban elhunyt Jászberényben. A család a következő gyászjelentést adta ki a fájdalmas alkalomból: *Öz. Warga Lászlóné*, szül. *Stafsenberger Ilka*, mint hitvestárs; *Ilka, Irén, László, Zoltán*, mint gyermekek, fájó szívvel jelentik így a maguk, mint az összes rokonok nevében, a legjobb férj és apa, *Warga László*, m. kir. közjegyzőnek élte 45-ik, boldog házasságának 14-ik évében, folyó hó 30-án, este 9 óra-kor, hosszas szenvedés után történt elhunytát. A boldogultnak hült tetemei április hó 1-én, d. u. 4 óra-kor fog-nak az ev. ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra tetetni. Jászberény, 1887. március 31. Áldás és béke lengjen porai felett! — Tisztársunk és a megszomorodott család fájdalmát pedig enyhítse számos tisztelőinké öszinte részvéte.

— **A biblia-revidáló bizottság** folyó hó 4-én d. e. 9 óra-kor kezdte meg működését Budapesten, a főiskolai tanácsteremben. *Szász Károly*, püspök és központi bizottsági elnök vezetése alatt. Elnök körvalólván a bizottság feladatát s kiemelvén különösen, hogy az összejövetel célja a kölcsönös felvilágosítás, a fordítási elvek tüzetesebb körvonalozása s ilyen módon a vállalt sikerének előmozdítása s a munka megkönnyítése, a tanácskozást megnyitotta. Majd a nevre nézve megállapított, hogy a *Jehova* helyett, ott, a hol az értelem kára nélkül mellőzhető, az *Úr* használtsák; a hely-s egyéb személynevek pedig a Károli útan megszokott alakukban maradjanak meg. Oly nevek, a melyeket Károli lefordított, eredeti alakukba visszaállítandók. A zsolotárak felírataiban található s megjegyezhetlen szavak szintén eredeti alakukban maradjanak. A fejezetek elé új tartalmi kivonatok készíttetnek s a paralel helyek megjelöltetnek. Ezután bizonyos minta-fordításokat készített a bizottság s ilyenekül felvetett: a 22-ik zsolotár a *Radcsi György* és *Szabó Aladár* fordításában s egy egész napig tartó munka után a szöveg megállapított. 2-ül felvette a bizottság Ruth könyve első fejezetét. Radcsi György és Erdős József fordításait felolvastán, a szöveg itt is megállapított. 3-ikül következett Jeremiás 50-ik fejezete, *Linberger István*, késmárki lelkész fordításában s a központi bizottság kiigazításaival. Szerdán reggelre Debora éneke van kitűzve. Az összejövetelnek mindenesetre meglesz az a jó eredménye, hogy a fordítók megismerték egymást; megismerték a központi bizottság nézeteit s kölcsönösen meggyőződtek a munka nehézségei felől. Megtudták: mit, mennyit lehet és szabad s mely pontokon szükséges a nagyobb óvatosság s Károlinak mely oldalai azok, a melyek kiváltoiban megengedik, sőt követelik a javító-munkát. Jelenvoltak: *Szász Károly*, püspök; *Hunfalvy Pál*, Dr. *Ballagi Mór* és *Szilády Áron*, központi bizottsági tagok; *Linberger István*, késmárki ág. ev. lelkész; *Poszvák Sándor*, soproni tanár; *Németh István*, pápai; *Petry Elek*, *Kenessey Béla*, *Dicsöffy József* és *Radcsi György*, theologiai tanárok; *Erdős József*, lelkész; *Szabó Aladár*, budapesti kateketa s

mint műkedvelők: Kiss Gábor, pápai lelkész és Révész Kálmán, pápai theologiai tanár; Keresztes József, nagy-enyedi; Pukanszky Béla, pozsonyi; Fröhlich Róbert, budapesti tanárak és Balthazar József, jolsvai ág. ev. lelkészek nem jelentek meg.

— **A tiszántúli egyházkerület tanügyi bizottsága,** mint ezt a «Debr. Prot. Lap» írja, nagyfontosságú tárgyat felelt tanácskozási a közelebbi napokban. Ezek között, a mi mindnyájunkat igen közelről érdekel, a „*bölcsészeti tanfolyam és tanárképzés szervezésének ügye.*” Erre vonatkozólag a debreceni tanári kar egy javaslatot nyújtott be a tanügyi bizottság elé, mely 13 rendes és 3 rendkívüli tanárral ajánlotta ezen intézményt Debrecenben felállítani; e javaslatot a tanügyi bizottság azona módosítással fogadta el, melyszerint a tanárok száma egyelőre szállítottassék le 12-re, s úgy ezen 12 tanár felének, 6-nak fizetéséről, mint a dologi kiadások felének fedezéséről, a tiszántúli egyházkerület, a másik feléről pedig a *többi egyházkerületek gondoskodnának.* Minden-estere lekötelező szíveséget tennének a tervezők, ha az ilyen munkalátokat szélesebb körben is nyilvánossá és hozzáférhetőbbé tennék. Egy egyetemes ref. bölcészeti tanfolyam és tanárképzés, meg alapelveiben is csak kísérésben volt eddig az irodalomban megvitatta. Megérdemli pedig bizonyára a tüzetes és mélyreható hozzászólást, ha másért nem, már csak azért is, mert, ime, a terhek emelésébe az egyetemes magyar ref. egyház is belevonatlik.

— **A missió és a dogma.** Úgy látszik, egy idő óta, hogy a pogányok között működő missió a legidősebb hatást gyakorolja az ó-világ egyházaira s hivata van arra, hogy ezen egyházak nagy részében, vagy talán mindenikében, a régi theologia reformációját idézze elő. A külmissióval foglalkozó egyházak mindinkább belátják, hogyha a középkori tévelygésekkel elegyített kereszténység elég is belső fogyasztásra (hogy ily kereskedelmi műszót használjunk), de kivitelre cikk gyanánt nem használható; azaz, hogy a régi *credo*, melynek az orthodoxok jó része még most is pusztá nominalis értelmet tulajdonít, ártalmassá válik, midőn a pogányoknak akarjuk hirdetni a kereszténységet. Mint minden más predikátornak vagy tanítónak, a missionáriusnak is tanítását a hallgató lelkiületéhez, érzéséhez kell irányoznia. A mohamedán pedig monotheista lévén, őt haszlatlan kísérle né meg a háromsági eszmével megtéríteni. Az indus két-ségbevonhatatlannal meg lévén győződve a felől, hogy isten tiszta szellem, vele el nem lehet hitetni a testet öltött isten eszméjét. A chinai s japáni az ösök lelke iránt az imádással határos mély tisztelettel és kegyelettel viseltetvén, sohasem fogja elhinni a missionáriusnak, ha az azt tanítja, hogy ősei vagy megsemmisültek vagy örök gyötrelmeket szenvednek. Ha tehát a mohamedánt, indust, chinait és japánit meg akarják téríteni, törekvésök csak úgy vezethet sikerre, ha az új-szövetség tiszta és egyszerű kereszténységét hirdetik nekik. Néhány nap előtt egy orthodox, White Edward lelkész, a Chinába induló missionáriusokhoz így szólt: «Legyén kiváló gondjuk arra, hogy mindig isteni szavakat használjanak; hogy isteni küldetésüknek megfelelhessenek; különösen, midőn istenről akarnak beszélni, kerüljék el az istenségnek oly meghatározásait, melyek a pogányok szemében homályos színből tüntethetnek fel az égi atyát!»: Hát vajjon az unitáriusok nem ugyanezt kívánják-e az ó-világ keresztényeiktől?!

— **Az anhlai büntető törvények 77. §-a** nem engedte meg idáig az öngyilkosok «nyilvános» vagy inkább szertartásos eltemetését. A kormány e §. módosítását

ajánlotta a tartományi gyűlésnek, a mi meg is történt, úgy, hogy ezután az olyan öngyilkosok, kik öntudatlan állapotban, vagy szellemök beteges zavarosodottsága folytán vetettek véget életöknek, a §. alól kivételnek. Persze, ezután az öngyilkosok felett törvényeseket fognak ülni az anhlait, hogy megállapítsák: öntudatosan, beteges szellemmel vagy elenkezölög hajtattott-e végre az öngyilkosság?

— **A porosz belügyminiszter** m. hó 1-én elrendelte, hogy ezután a polgári házasságkötésnek szereplő hivatalnokok szorosan a törvényben előírt körben maradjanak. Alkalmat adott erre a hivatalnokok lapjának egy közleménye, mely azt ajánlotta, hogy a törvényben megszabott hivatalos nyilatkozathoz ezután függessze hozzá a házasságkötő hivatalnok eme szavakat: „*miután most már az önköz házassági frige megkötöttet, szabadságban áll a gyűrűt, mint a házasságkötés jegyét, kicsérőlnök.*” Emé jelentkező visszaélés mellett, rendes dírt Poroszországban a házasságkötésnél a szegények számára, jétékony celokra való gyűjtés is, a mi ellen azonban a miniszter nem intézkedik; de a polgári házasság ellenfelei annál inkább duzzognak s illetlenül tartják azt a szigorú törvények között mozgó hivatalnokhoz!

— **Apróságok.** A berlini egyetemen, mely jelenleg Németország legnagyobb egyeteme, legalább a hallgató számát tekintve, 5357 hallgató van, kikhez még 153 assistens járul. A theologiai fakultást 794-en hallgatja s 16 theol. tanár tanít. Az egész egyetemen 288 tanár van. — A Bresciai papnövelde bölcészeti tanára, Bertini Antal, kilépett a kath. pápi kötelekől s a prot. hitre tért. Jelenleg az Institut evangelique növendék Romában. — Egy Clark nevű amerikai, Worcesterben Massachusetts államban, szülővárosának 5 millió franko adott egy egyetemen alapítására.

— **Pályázatok.** 1. Munkácsi lelkési állomás. Az egyház részéről 700—800 frt. az országos feyintézetnél teljesítendő lelkész szolgálatokért szinte 800 frt. (1-ső osztályú). Határidő április 14. Beregi esperesi hivatal. *Barabás.* 2. *Bótrágyi* lelkési állomás (1. osztályú). Ápr. 14. Beregi esp. hiv. *Barabás.* 3. *Mónes-Györösi* lelkészintézet állomás. (IV. oszt.). 450 frt. Május 1. Nagy-Szalonta egyházmege espereséhez, *Nagy-Szalonta.*

Szerkesztői izenetek.

— *F. J. Gönc.* Hogy a kívánt részlet egészen jöhessen, s többen rövidíteni kellett. Lapunk szerkesztője, a biblia-fordító ügyében, a fősávosban van, s így a jó kívánatokat csak vissza érkező után fogja megköszönni; most egy régi barátja és tiszta lője ádválói ott innen. — *F. L. Kolozsár.* Idejében megjött; szívő köszönet érte. — *Többeknek.* A szerkesztőtőlöz érkezett személy érdeklő levelekre később fog válaszolni a szerkesztő.

HIRDETÉS.

Két — 13 vagy 15 éves — jó családból való f.

kereskedő-tanoncúl

azonnal fölvetetik *Palesó László* fűszer-, üveg-é vas-kereskedésében, *Sárospatakon.* Papok és tanítók fia előnyben részesülnek.

Felölös szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
számlakészítéssel, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos petit sor többzet-
való közlésénél 3, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegfél 50 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A szabadelvű theologia.» *Sajgó.* — «Teremtsünk külföldre szóló stipendiumokat!» *Aszórcs.* — «Gyászír, panasz és necrológ.» *Lszc.* — «A felsőhársodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.» *Debreczeni Bertalan.* — «Vegyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.» — «Pályázat.» — «Hirdetés.»

A szabadelvű theologia*).

A szabadelvű theologiai irány ellen az volt eddig a legerősebb szemrehányás, hogy csak rombol, csak tagad, de semmi legkisebb pozitív eredményt nem képes felmutatni. S így a gyarló ember élete sajkáján kettőtörvén a régi hittételek biztos kormányrúdját, prédaul dobjaa az a skepticismus hullámai közé, míg végre beelnyeszi a hitelenség feneketlen örvényébe.

Ezt a szemrehányást pedig protestáns theológusok teszik és nem katolikusok. Az a kérdés: jogosan-e és igazságonan-e? Felelet: se nem jogosan, se nem igazságonan. Mert a szabadelvű theologia csak a reformátorok által megindított munkát fejleszteti tovább s törekvéseiben a legvalódióbb és legegészségesebb protestáns szellem által vezéreltetik. S igazság nélkül való állítás az, mintha a szabadelvű theologia egyebet sem tenne rombolásnál, s ennekfolytán a közhiteltenség és vallástalanság előmozdításánál. Mert nem veti az fejszéjét a keresztyén hit előfájának gyökerére, hanem csak azokat a korhadt ágakat nyesegeti róla, melyekben már úgy sincs semmi élet, következésképpen nem is teremhetnek többé számunkra gyümölcsöt. S ki ne tudná, hogy a lenyesett száraz ág helyett újak szoktak nőni üdén és gazdagon, tele életnedvvel s termőképességgel? S ki ne tudná azt is, hogy az ilyen munka feltettebb szükséges, s hogy aki azt végzi, nem roszakaratú, nem hitetlen ember?

Hát Ézsaiás, mert szembeszállt a százados hagyományokkal; mert ki merte mondani, hogy úttól az áldozatokat, a bakoknak és kosoknak vérét; mert ki merte mondani, hogy igazságot kívánok és nem áldozatot: hát Ézsaiás talán hitetlen volt, vagy vallástalan volt? Hogy nagy lelke az istenért hevült; hogy túlfiláig hangokon beszél, istentől eltelve; hogy kereste az igazságot: az semmi?

Hát a Jézus, mert ki merte mondani, hogy a Mózes eremóniáinak immár végük; hogy új és tökéletesebb hitet mert predikálni; hogy a törvény helyett új és biztosabb alapot keresett a szeretethen az emberiség boldogságának: hát a Jézus szintén hitetlen volt? vallástalan volt?

Hogy a dicsőséget megvetette az istenért; hogy a gúnyt fel sem vette, a méltatlan bántalmakat elszenvetted; hogy az igazságot mert tudott halmi és ellen-ségeinek még a halálban is megbocsátani: az megint semmi?

Hát Luther, Kálvin, mert ki merték mondani, hogy amit a vallásos köztudat századokig szentnek és változhatatlannak tartott, az hamisság; mert új és fényesebb világosságot mertek gyujtani a félrevezetett sokaságnak: hát Luther, Kálvin ők is vallástalanok?

Hát az újabb idők lelkes férfiai, akik ki merik mondani, hogy a vallásos világnézet épenígy alá van vetve a folytonos fejlődésnek és tökéletesedésnek, mint minden egyéb e széles világon; hogy, mivel a világ a reformátorok óta ismét több hatalmas lépést tett előre, a régi hit többé ki nem elégítethet, s azért új és tisztább világosságra van ismét szükség az emberiségnek: hát ezek mind vallástalanok?

Dehogy!

A nagy tévedés és igazságtalanság a szemrehányók részéről abban áll, hogy az újabbkori pessimista és materialista filozófusok kétségbeesett és földhözragadt okoskodásait is a szabadelvű theológiának számítják föl. Pedig hogy lehessen felelős a theologia a bölcsészett hitelenségeért? s hogy lehessen hitelenséggel vádolni azt a theológiát, mely épen az istenszemze sentségeért és tisztaságáért s a theologia méltóságáért szállott ki a síkra, hogy roppant mennyiségű tudományos apparátussal és nem kisebb lelkesedéssel megvédelmezze azt egyfelől a természettudományok erőteljes támadásai ellenében, s megmentse másfelől az elposványosodástól s magoknak a theológusok egy részének elfogultságától és tévedéseitől?

* Vízhang Gömöri Simeonnak „Mélyebbre vessétek a hálót” című cikkére (Lásd Sp. L. 47-ik sz. 1886.).

A szabadelvű teológiának vezéreszméje ez: «A dogmák mindig csak azon kornak vallásos nézeteit és szükségéit fejezik ki, melyben keletkeztek s így örök érvényre nem bírhatnak.» Két irányban folytatott védelmi harcában pedig jelszavai a következők: «Van Isten, de a kiról a mi képzetünk a tudomány fejlődésével és művelődésünk előhaladásával változik.» Ez szól a természettudósok skeptikusabbik hadának. Másik jelszava: «Az isten abszolút lény, tehát egy.» Ez szól az orthodoxiának.

Azért ha a szabadelvű teológia rombol is, nem pusztán negatív munkát végez, mert egy dolgot mindig sértetlenül hagy s csak olyan részeket távolít el, melyek azt előlünk többé-kevésbé eltakarták. Igen, rombol s negatív működése után is ott marad mindig az egyetlen igaz és örök positivum: az istenség eszméje, melyből, mint napból a sugarak, önként áramlanak ki a lélek nyugalomára és boldogságára szükséges többiek, u. m. a gondviselés, az erkölcsi igazságszolgáltatás s a szellemi fenmaradás felőli erős meggyőződés. Vagyis a szabadelvű teológia — hogy hasonlattal éljek — olyan munkát végez, mint a ki gyémántot köszörül: a szükségtelen és lényegtelen járulékokat eltávolítja, hogy aztán a megmaradtoknak — az isteneszmének — tisztasága és sugárzása annál fényesebb legyen.

Ehez pedig felségés joga van.

Először azért, mert protestáns.

Másodszor azért, mert az emberiség történelme s úgy a keresztényiség, valamint a többi vallás szent könyvei, okmányai megdönthetetlen bizonyosságokat szolgáltatnak neki arra nézve, hogy az isteneszme, illetve a vallásos fogalmak a nemzetek civilizációjával párhuzamosan fejlődtek az ősz kezdettől fogva mind a mai napig.

Harmadszor azért, mert a tudomány napnál világosabban mutatja fel neki azt is, hogy közelebből a keresztényen tan és isteneszme nem maradt ránk a maga jézusi tisztaságában, fenséges egyszerűségében, hanem részint kényszerűségből (hogy annál könnyebben és hamarabb leszámolhasson a két makacs ellenféllel: a zsidó és pogány vallással), részint a miatt, hogy a görög filozófia emlőjén növekedett keresztény teológusok filozófáló hajlamukat bevitték a keresztényen egyháza is: át meg át léte szöve zsidó és pogány elemekkel s a minden ízében népies jézusi vallás, a gnostikusok és platonikusok által meghonosított furfangos okoskodások folytán, egyrészt dogmák tömkelegévé, másrészt transcendentális megfoghatatlanságáig finomodott (hogy ne mondjam: urasodott).

Negyedszer és utóljára azért, mert a régít egyszerűen nem tudja többé hinni s nem képes azt — legjobb akarata mellett sem — tudományos meggyőződésével s világnézettel összeegyeztetni.

Jaj pedig az olyan hitnek, melyért örökösen rettegni kell; mely a tudománynak minden újabb felfedezésével lépten-nyomon ellenkezésbe jut, s amely-

nek tárgyait és egész világát csak a sötétben működő képzelődés rajzolja csodálatosan nagyszerűnek, de mihelyt gyertyával közelít hozzá valaki, már mindjárt könyörgésre fogja a dolgot, mert: «Az istenért, ide ne hozd azt a világosságot, mert azonnal vége lesz az én illúziómnak!»

Hát hiszen ha így is boldog tud lenni valaki, legyen. Csak azt ne kívánja, hogy az ő kedvéért más is a sötétet szeresse s meggyújtott gyertyáját szintén véka alá rejtsse.

Nekem más hit kell.

Hit kell: erős, rendíthetetlen, megcáfolhatatlan.

Mert elől a kételkedés szele és megfújja azt s meging.

Eljő a vizsgálódás, a tudomány árvice és megcsapja azt s összedől.

Mi vigasztalást nyújtasz ekkor nekem? Semmit, mert nem is nyújthatasz.

Pedig nekem hit kell.

Mikor rám jő a csapás, hogy legyen kire bizalommal tekintenem; mikor reám száll az áldás, hogy legyen kinek szívemet kiöntenem; mikor minden elhagy, hogy kétségbe ne essem; mikor a meghalásra gondolok, hogy legyen a mi megvigasztaljon; nekem hit kell, megnyugtató, lelkem, szívem felváltató.

S ha én kerestem e megnyugovást és azt meg is találtam a tisztza egy isten hitben és ha ezt az én megtisztult hitemet minden újabb támadás csak erősebbé teszi, a tudomány nem rombolja, sőt hasznára van, s ha ehhez a hitemhez én lelkem egész meggyőződéssel ragaszkodom, érte lelkesedem, érte meghalok: ki lesz az a vakmerő, ki követ merjen emelni ellenem? Ki szemembe merje mondani, hogy ezt nem szabad tennem, hogy én tévelygő, hitetlen, vallástalan vagyok? hogy ő jobban szereti istent, mint én? hogy ő igazabb ember, mint én?

Miért?

Csak azért, mert én ahhoz ragaszkodom, ami a vallásban örök és isteni, ő pedig ahhoz, ami mulandó s emberi.

Ne úgy, édes atyámfia, protestáns embertársam, ne úgy! Ne légy sötétségben, ne légy kevélységben s ne állítsd azt, hogy csak te vagy a tiszta igazság birtokában. Sőt annyira nem vagy, hogy könnyen megtörténhetik veled, miszerint egyszer csak úgy jársz, mint amaz adomabeli kapitány, ki roppant önéreztetés lépésekkel vezetett végig egy városban egy kisebb csapatot, a mely egy fordulónál épen az ellenkező útcára kanyarodott be, mint a vezénylő kapitány. Miután pedig ez — nehogy az ő vízezi méltóságán vagy a katonai formalizmuson esorba essék — szélylyel nem tekintett volna isten tudja miért, következképpen nem is vette észre, hogy neki már nincsen csapata, hogy ő már csak magamagát kommandirozza s a «jobbra, balra kanyarodj!»-nál tulajdonképpen csak vitéz maga kanyarodik, ami a nézőknek nem csekély multság lehetett. Meglásd,

san-e, nem-e: elfeledtek volna a multat s a széniör névvel összenőtt emlékeket azok, a kik felette állottak s állanak a széniöröknek Bizonyos érdek vagy légymellegesség lehetett az oka, hogy a jónak bizonyult szokást szegre akasztottuk, holott annak folytonos fenntartása mellett évenként legalább egy-egy jóvalavagy ifjút nemesen kényszeríthettünk volna arra, hogy a pieriai forrásból mélyebben merítsen s a kerület szellemi súlyának növelésére esetleg igen jelentékenyen is befolyjon.

De hibáztunk egyben is. Ott nevezetesen, hogy amit a változott viszonyokban vesztettünk, nem igyekeztünk kárpótolni célszerű intézkedések által. Bethleneket, Lorántlyi Zsuzsánnákat stb. nem teremthetünk; de szegényebb világunkban is elég gazdagok lettünk volna arra s azok ragyognak még ma is, hogy egyes nagyok hiányában a kiesinyek összesített erejéből szerezzünk magunknak kárpótlást. A temérdek új és újabb bajok s szaporodó terhek között elfeledtünk egy olyan bajon segíteni, amelynek fennmaradása egyre jobban meglátszik szellemi életünkön. Mondjuk ki nyíltan, hogy ma, mikor fejlődésben van egész iskolai életünk, nemzeti műveltségünk... ma saját édes felekezettünk kebelében kevesebb az u. n. *tuđos pap*, mint volt régen s műveltségünk — iskoláink berendezett volta mellett is — bizonyosfajta szűkösség s felületesség hibájában szenved. Miért? Mert a legtöbb, kit az iskola falain belül égetett a tudás vágya, künn a lényűgűző viszonyok között, átadja magát a boldog pihenésnek, mint valami hosszú útról érkezett vándor.

De ha megmaradna is a hajlam, nincs alkalom, eszköz, út, mód annak kielégítésére s fejlesztésére. Nincsenek magasabb igényeket kielégítő könyvtárak a parókiákban: mert nincs elegendő tudás-vágy még ott sem, a hol az anyagiakban daskálni lehet. Hajdan egy-egy meghalt papnak egész nagy s értékes könyvtára maradt s például a sárospataki diák, sőt a professor is szívesen sietett egy ilyen könyvtár elárverezésére. Ma ez az eset már nem fordul elő; évek óta nem árvereztek Sárospatakon papi könyvtárakat!!

De hát hogyan tartozik ez a dolgra? Csak úgy, hogy az ilyen elárverezett könyvtárak néhai tulajdonosa legelőnyöse a külföldön is járt papok köréből telt ki; a kik itthon is, gyakran nyomasztó szegénység mellett is, hívek maradtak némes szegényedőkhoz s lelkekben a tudás olthatatlan szomjúságával föl tudtak emelkedni a nyűgűző viszonyok fölé.

Igaz, hogy ma már itthon is dűs forrásai vannak a tudományak. Egyeteminkben sokat meg lehet tanulni, a mit eddig csak a külföld adhatott: de meg emellett is, *filig theologus emberre nézve* szükségesnek itéljük a külföld látogatását: tehát szükségesnek a *külföldre szóló stipendiumokat* is. Az a jó oldala van a külföldnek a tanulni vágyó végzett ifjura nézve, hogy távol a gyakran fejére növo viszonyoktól, nyugodtan élhet egy eszmének, egy iránynak s az itthon tanultakat mások nézeteihez mérve, önálló nézetre emelkedhetik s a kutatásra maradandó őstöne támad. És ez elég fényes eredmény; megérdemli, hogy értelelkesüljünk s ha kell áldozunk is. Papságunk tudományok színvonala követeli, hogy áldozunk is valósággal!!

Teremtsünk azért külföldre szóló stipendiumokat! Teremtsem mindenekelőtt a *tiszáninneni egyházkerület*; mert, ez idő szerint, aligha nem mi vagyunk a tekintetben az utolsók, vagy legelőbb no: utolsó előttiek!

Az ember lelke befelel, mikor látja, hogy 3—4 végzett ifjú milyen örömmel képezné magát tovább... és nincs módjában. Szegény maga, szegények pártolói

s még nem is eléggé élelmesek a kínálkozó előnyök lefogadására. Pedig milyen sok szép tőke vesz így el, a mihez hejh! beljű jó volna a szorongató szükségben hozzá menekülni! Hányszor történt már meg, hogy tanár-halál esetén felkészültségű, vagy épen csak frissben készülgető emberrel kellett megelégednie a kerületnek? Hányszor történt, hogy az új tanár szörnűrbálgatásait megérezte a tanuló ifjúság? Hányszor történt, hogy későn eszmélődtünk s a 12-ik órában kaptuk elő egy-egy fiatal emberünket s láttuk el egy fősvenye külföldi útravalóval? Az meg épen alig-alig történt újabb időben, hogy szakképzett férfiakban válogathattunk volna...!!

Oh pedig, ha következetesen, évről-évre 2—3 ifjút küldhetünk vala ide vagy oda további önképzésére: mennyire másként állana a dolog? Lett volna eddig is és volna most is mindig jól előkészült emberünk több is, akik ha a szükség úgy kívánja, legott betűnek egy-egy tanári katedrába vagy tevékeny szerepre vállalkoznak a kaplani és papi vizsgálatokon s tiszteletet szerznek mindenfelé a lelkesi karnak.

A tiszáninneni egyházkerület érdemnek tekinti, papválasztási szabályai szerint a külföldön járást; módot is kell azért nyújtania, hogy legkitűnőbb diákjai ez érdemet megszerezhessek! A kerület látja hasznát!!

Nem új dolgot mondunk. A «Sárospataki Lapok» mióta fennáll — egy vagy más alakban — évről-évre mozgatja ezt a kérdést, de még eddig csekely eredménynyel. Valamelyik igazgató egy karácsonyi patensben is izgatott é tárgyban; de az ő izgatása is csak kiáltó szó maradt. Pedig a külföldön szereshető stipendiumok — mint az öddigi kütatók bizonyítják — nem igen kevesetűek; egy részüket épen a mi részvetlenségünk kemécsitette meg; amennyiben t. i. megszoktuk azokat igénybe nem venni, miért is ez érdekelni intézetek — nagy okosan — más célokra használták fel azokat.

Az idő lelke komolyan int, hogy ezentűl éberebbek legűnk! Ellenfeleink a tudomány fegyvereivel próbálják visszavizni az ő régi dícsőségüket. A kor követelőzik s megvárja azoktól, kik lelkeket legeltetni vannak hivata, hogy hivatásuktól minden tekintetben áthatottak legyenek! Siessűnk azért s találjunk út-at-módot külföldi stipendiumok alapítására. Kényszerítsűk s ha kell: segítűk széniorainkat régi kötelezettségek teljesítésére s *teremtsűnk tőkét!!* A kerület, a főiskola, egyes jómodű nagyok s mi a szegények is, áldozunk a nehez idők dacára is, s ne nyugodjunk addig, míg erre a magacébra évenként legalább 1600—2000 forint nem szentelhetűnk. A kerület fejei kezdjek meg az izgatást! Lehet, hogy alapító is akad, még ebben az «adóprűses vihálgában» is. Akadhatnak egyházak is, amelyek anyagi jólétben élven, ilyen célért készsűggel áldoznának egy pár száz forintot. Csak meg kell próbálni; hirdetni kell a házetűkről is, hogy mindenki hallja és tudja, hogy hol vagyunk leggyengébbek s hová kell a mielőbbi segítség! Ki tudja, mely egyházközség szűlőtte, mely család sarja lesz boldog egy ilyen alapítvány által?!

Lelkesedjek a fiatalág is: sőt áldozzék saját fillereiből az is, így mutatván meg, hogy igazán épű a tudomány után. Örömmel tudjuk, hogy a sárospataki ifjúság lapja boglyatja é tárgyat s nyughatatlanokká a létező állapotok felett. A tiszáninneni kerület, mi szerető szűle, bizonyára nem dugja be füleit a kiáltó szó előtt!! Űgy legyen.

A. O. V.

TÁRCZA.

Gyászhir, panasz és necrológ.

Makay Dániel, ungvári lelkész s esperes folyó hó elején kétségbejött valóság hírvél lepte meg azon levél, melyben szerető testvérenek, *Makay Endre*, csomonyai lelkésznek Beregszászban történt megdöbbentő esetét tudomására juttatták.

Mellőzve a szerencsétlenségtől sújtott lelkésznek egyházi és világi ügyekben a nyilvánosság terén szerzett érdemeit, a családjára nehezült csapás nagyságának feltüntetésére a következőket kell megjegyeznünk:

A szép szellemi tehetségekkel megáldott lelkész, a nyilvánosság zajától félreeső működési helyén, példányosra vállalosságáról ismert híveinek s számos tagból álló családjának gondozásában, amott mint az Úr szőlőjének munkása, itt pedig mint az övéi boldogságát építő családja keresetét és talált elfoglaltatását. Az édes gondok között boldognak érezte magát, a házi munka után, övéitől körülvetve, míg neje a már nagyobb leányokkal közösen végzett házi munka teljesítésében foglalkodott, addig ő, a kisebbek társaságában, most az egyiket, majd a másikat ölelhetta, a szeretetben különbséget tenni nem tudó, édes atyai kebelére. Sokszorozódott az öröm, midőn a vacsora elvégzése után, a megelégedés és boldog egyetértéstől áthatott ároni család, az apa vezetése alatt, egyszer enekés, máskor pedig dalolás által adott örömeinek mások által is hallható kifejezést, így folytak a napok, így teltek az évek a csomonyai papoknak, meglehetősen hosszú ideig; míg végre az egymásiránti szeretet gyakorlása által meghonosított családi boldogságot másfél évvel ezelőtt teljesen feloldta egy váratlan csapás, mely benvágy és nyomorékká tette a szerető és szeretett édes anyát, s örökre száműzte a család ajkáról az örömeinek s helyette adta a szomorúság epeesztő bánatának roháját.

A családi boldogság romjain méltán kesergő férj és búsongó gyermekek, az idő gyögyírja alatt lassankint kezdtek sorsukkal kibékülni, s miután az ágyhoz szegzett beteg időközben eszméletét és beszéletességét is visszanyerte, már-már jobb és boldogabb jövőről merék álmodozni, a midőn a múlt hó 3-án, a semmi rosszat nem sejtő, teljes erejében levő családapát Beregszászban — hová dolgainak elintézése végett utazott — szelvényes érte, erejétől és beszélőtehetségétől megfosztotta s ezzel együtt a lelkési hivatal viselésére teljesen képtelenné tette.

E hír miként hatott a béna édes anyának betegyára körül, a sokáig időző apának hazakerzését váró gyermekekre: azt csak az mondhatná meg, a ki az ilyen jeleneteknél részvét és megindulás nélkül tudna megállani. Alig terjedt el Beregszász utcáin a szomorú eset híre, midőn a szerencsétlenül járt férfiu ismerősei — a szükséges intézkedések megtétele után — ostromolni kezdték kérdőszóikkal a segélyt nyújtó orvost; de — fájdalom — a felgyógyuláshoz többé semmi remény. Ma már a csomonyai papoknak két szobája olyan két helyet fogadott falai közé, kiknek gondozására és ápolására a gyámol nélkül maradt s részben gondozást igénylő gyermekek teljesen képtelenek, s épen ezért, a család tagjainak tovább nem halasztható rendezése végett, a szomorú eset híre azonnal megjelent testvér, *Makay Dániel*, a rokonok közt már megtette a szükségparanszókra intézkedéseket, melyeket a fájdalom súlya alatt raskadozó lelke, melegen érző szíve együttes tanácsából egyszóval megtehett.

Nagymértékben növelte a jó testvér szívén a bána-

tot a szomorú eseten kívül azon alig érthető s a bibliai papa és lévítára emlékeztető elbánás, a mit szerencsétlenül járt testvérel szemben a *Beregszászi ref. lelkész* tanusított. A szerencsétlenség megtörténte után felkeresett lelkészársunk ugyanis nem adott a parokhián helyet, hol az orvosi segélyt a szerencsétlen részére azonnal igénybe lehetett volna venni, s épen e miatt, mint hírlík, a városi kapitány közbejöttével egy szegény, de jöleklő asszony házába vitették a beteg s ott orvosolták addig, míg az időközben megérkezett gyermekeknek megengedtetett, hogy szerencsétlenül járt atyjokat hazaszállíthassák.

Ezen állítólagos figyelmetlenség, mint közbötrány, egészen felzúdított mindazokat, kiknek ezen eset elmondott. Nem akadt senki, a ki kárhöztaátási a beregszászi lelkész úrral szemben kinyilatkoztatni elmulasztotta volna. Sőt többen voltak olyanok, a kik határozottan elítélték s méltóan találták arra, hogy saját egyházi hatóságának följelentessék.

Midőn e sorok írója e tényt a nyilvánosság terén felmutatja, távolról sem érzi magát illetéknek az eféle kényestermészeti ügy elbírálása, s hogy mégis megemlékezik róla, annak oka az, hogy a szóban levő lelkészársat, a felé fordult közvélemény kárhöztaátásával szemben öngazolásra bírja s a kárhöztaátás kövének reá irányított dobásaitól megóvjja.

Tartva attól, hogy az élet-halál közt fekvő beteg halála be fog következni, tudósítástomat Ungvárt szándékoztam újból leírni, s ma, midőn ez újból a beteg sorsa felőli tudakozás végett az ungvári lelkési lakon megjelentem, megdöbbenve értesültem, hogy az esperes úr folyó hó 5-én *elháynyt testvéreinek temetésére Csomonyára utazott.*

Telát csaknyán! A kinek annyira kellett volna élnie; a kit annyian szerettek és tiszteltek, s a ki hű volt a legbuzább között; meghalt. Mennyi szellemi tehetőség, szívóóság, lekötelező előzékenység szállott vele a sírba! S mennyi bánat, mennyi fájdalom maradt utána itt e földön!!

A tudományokban való jártasságát különösen a lelkési vizsgák alkalmával mutatta meg a boldogult, midőn régebben mint vizsgáló, az egyházmegyei gyűléseken a vizsgáttevőket kérdezte. Beregmeje részéről (hová Csomonya politikailag tartozik) a legközelebbi időben is többször nyert megbízásokat s mindezeknek kifogástalanul megfelelt. Közbecsülésben élt mint pap, mint ember és polgár; 61 éves korában halt meg. Áldás emlékére!

Lsze.

KÖZÉLETÜNK.

A felsőborsodi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk, a sorrend szerint következő rudabányai egyházban, március 31-én tartotta meg tavaszi közgyűlését, abban az örégi, bizony most már romladozó templomban mely sok múlt század vasfoga által megromlalt vasajtával, s a Perényiek sírboltjával hirdeti a világnak ezen félreeső s ilyen sáros tavaszi időben alig megközelíthető kis falucskának, talán egykor bányavárosnak, hajdani dicsőségét.

Egyházmegyénk közügyei csendes mederben folynak, a gyűlés nagyob hüllamokat nem vert. Az esperesi ima s a gyűlésnek a világi elnök által lett megnyitása után, következett az egyházmegye állapotát híven tükröző, nagy terjedelmű esperesi jelentés felolvasása. Ennek adataiból álljanak itt a következők: a leg-

utóbbi összeírás szerint van egyházmegyénkben 23,380 ev. ref. lelkész; született a múlt évben 507 fi, 536 nő; meghalt 463 fi, 493 nő; házasságra lépett 233 tiszta prot. és 40 vegyes házaspár. Iskolakötelek volt a múlt évben 1589 fi, 1456 nő; iskolába járt 1504 fi, 1417 nő. Ismétlő iskolakötelek 541 fi, 575 nő; ismétlő iskolát gyakorolta 399 fi, 425 nő. Hitvallást tett 233 fi, 199 nő. Kintűn iskola van 12, dícséretes 18, kielégítő 21, gyenge (talán rossz) 5. Töképenze van egyházmegyénk egyházainak összesen 45,467 frt 79 kr és 11 takarékmagtárban 1571 köböl, 2 véka gabona. Ezzel szemben az egyházak adósságai 15,267 frt 43 kr tesznek. 13 egyházban történt kisebb-nagyobb építkezés. Legnagyobb a kazinczi új iskola, mely 5000 frtba került; reménylünk, hogy a diszes új iskolában új szellem is fog életre kelni, s nem lesz többé a kazinczi iskola, mint eddig, csaknem minden évben, a gyengék között. Az adakozás forrása is szépen buzogott a múlt évben. Kézpénzben tett adakozások összege az egyházmegye összes egyházaiban 1503 frt 41 kr-ra rügött. A domesztikára fizetett a múlt évben 1243 frt 25 kr. Hátrálék a múlt évről egy krajcár sincs. Azt hisszük, hogy e tekintetben egyedül állunk a traktusok között. A folyó évré megajánlott összeg 1999 frt 65 kr, a mi a lélekszám 5%-ának felel meg. Kár, hogy a jelentés az egyházmegye pénztárainak állását nem ölelte fel, mely pénztárak számadásai külön alakított számvézőszék által szoktak megvizsgálatni.

Ezután új világi tanácsbírák, Fáy Manó s új egyházi algyűzők, Csizmadia Jenő tette le a hivatalos esküt.

Ha a domesztikára ajánlott összeg mind befolyt, folyomadtak is domesztikai segélyért számosan; jellemző azonban, hogy a lelkészek közül csak két kérelmező van.

A Nekézseny székhelyvel alakulóban lévő misszió-kör szervezetett; a misszió-lelkész teendői megállapították. A munkálat végleges megerősítés végett az egyházkerületre fog felterjesztetni.

A tanácskozás tárgyát képező többi ügy magán természetű, s csak a folyamodó egyházakat avagy belhivatalnokokat érdeklő, így tehát azok közlésével nem fáradszom a szíves olvasót. Ki kell azonban emelnem a bánhorvati lelkész és tanító kérvényét, mint a melyre hozott határozatában egyházmegyénk elvi álláspontot foglalt el. A bánhorvati lelkész és tanító ugyanis egyik egyháztag, illetve presbyter ellen, ennek a lelkész és tanítóval szemben elkövetett illetlen magaviselete, s az egyház nyugalmat fenyegető rakoncátlankodása miatt emelt panaszt az egyházmegye előtt. Ezen ügyben adott egyházmegyénk fegyelmi vétséget látott. Hosszas vitára adott alkalmat az a kérdés, vajon így esetben, midőn az egyházközségi bíróság elnöke, t. i. a lelkész a sértést és panaszalkodó fel, az egyházmegye bírósága bír-e illetékességgel a vádolt presbyter felett itélni, vagy az egyházi községi bíróság? és ha ez utóbbi az illetékes, vajon dönthet-e a helyi egyházközségi bíróság, minthogy annak elnöke, mint panaszalkodó, az ügy elbírálásában részt nem vehet, a bíróság pedig a 241. §. szerint, a lelkész, mint elnök nélkül meg nem alakítható? Végre egyházmegyénk ügy döntötte el a kérdést, hogy mivel a 239. §. szerint, a presbyterek fegyelmi ügyekben első fokúlag az egyházközségi bíróság van jogosítva itélni: az egyházmegye az ügy elsőfokú elbírálásába nem bocsátkozhatik; de másrésztől, minthogy a helyi, t. i. a bánhorvati presbyterium elnöke, a lelkész, a sértést és panaszoló és így ő ezen bíróságot nem vezetheti: a bánhorvati presbyterium, érdekeltségénél fogva, szintén nem lehet az ügy első bírója, hanem bíró-küldésnek (delegáció) van helye, és e végett a kérvény az egyházkerületi elnökökhöz lett felterjesztve. Debreczeni Bertalan.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyász hírek.** Körössy József, világi ev. ref. lelkész-társunkat nehéz csapás érte, elvesztvén hű nejét, szül. Szédeczky Ilonát, kit életének 29-ik, s boldog házasságunknak 8-ik évében, hosszú szenvedéstől mentett meg folyó hó 7-én a balál. Férjén s 3 gyermekén kívül, folyó hó 10-én széles körű rokonság kísérete örök nyugalma helyére a korán elkötözött hű nőt és jó édes anyát. — *Kondás József*, a lasztói (Zemplénn.) ev. ref. egyházban 21 évig volt tanítója, életének 41-ik évében, tizenegy havi silndés után, folyó hó 2-án szintén kiszenvedett. A boldogult hivatalát Lasztócon kezdette s ugyanott végezte is be. Szelid, nyájas magaviselete, szorgalmas tanítása által egyházának, lelkészének s az egész községnek szeretetét és becsülését bírta mindvégig, s azoknak áldáskívánata mellett tetteit örök nyugalma folyó hó 4-én. Özvegvet s a sárospataki iskolában tanuló fiát hagyván maga után. Nyugodjanak békében poraik!

— **Segítsünk egy jóvaló gyülekezeten!** A bodzás-újfalvi ev. ref. lelkész, e napokban a polgári hatóságunk egy rendeltétl kényszerült felolvasni hívei előtt, a melyben az idő által megviselt templomuknak immár homladozó voltára való hivatkozással, a templom további használatát betiltatott. A lehangoló eset híre megdöbbenőten hatott, nemcsak a templomszerető bodzás-újfalvi hírsorsosainkra, hanem az egész világi reformátusaira is. Helyén valónak látom megvilágítani a tényállást e sorokban, református közönségünk, illetve intézkedő hatóságaink előtt; mert hiszen evangéliomszerű kötelességünk *együtt terhet hordozni és jönneni a mi hitünknek eszéleivel.* Köztudomású dolog, hogy Bodzás-Ujlakon, hol a tot-ajkú görög katolikusoknak erős egyházak nagy templomuk van, az 1200 lélekkel bíró községben a mi hitfelelőnknek száma másfél száz, 10 telekkel, 15 családdal. Az egyháznak fekvő vagyona nincs, pénzirta üres s hozzá még adóssággal van terhelve, mert 1856-ban egy borzasztó tüzves elhamvasztván a község egy részét, a református templom, paplak és iskola is leégett. A csapás enyhítésére sietett ugyan a vidék, s kiváltképpen a még akkor erősebb protestáns úri osztály — a mint az az egyház jegyzőkönyvében névszerint is olvasható — több rendbeli segélyt nyújtott a leégett egyházi épületek rendbehozására; mindamelllett a kised gyülekezet kénytelen volt kölcsönt is kérni, a melyet — minthogy a lakosok akkor is és már azóta, időnkben is többször lettek tűz által károsulva — mostanig sem fizethetett vissza; elég lévén oly gyenge erővel évenként a kamatfizetést teljesítnie. Hogy pedig mennyire méltó e nép a szíves figyelemre, elég legyen jellemzésül annyit mondanom, hogy az állandóan követendő példányfélt tartatik a felső-zepléni ev. ref. egyházmegyében; mert a nálánál nagy többségben levő szláv elem közepette is, büszke arra, hogy ő magyar kálmínista, a minek diéséretes jelei egyaránt meglátszanak úgy társadalmi, mint vallási, egyházi és iskolai dolgain. Tanuságunkra lehet ebben, mint évi hivatalos látogatása alkalmából, jószágos főpásztorunk, Kun Bertalan, püspök úr is, a ki atyai örömmel győződővén meg arról, hogy ő *közöttök mindenek tészen és szép renddel történnek, őket legott lelkes diésérettel halmozta el. Midőn tehát ezen buzgó, de gyenge testvéreinknek így szent ügyben, erős ellenséggel, a szükséggel kell harcolniuk, hogy az Úrnak hajléka megépíttessék: siessetek, jötekony tehető felebarátok, segítségül, juttassátok őket diadalra!*"

Erdélyi Sándor,

magyar-jezsbéri ref. lelkész.

* A gyűjtésre lapunk szívesen vállalkozik, s megkezdjük az adakozást 1 frttal. Szerk.

— **Ev. ref. istentisztelet Eperjesen.** Folyó hó 12-én, mint lapunknak Eperjesről írják, az ág. ev. collegiumnak éves értekezési szünetével átengedett, orgonával felszerelt nagy termében az ev. ref. hitvallás szertartásai szent istentisztelet tartatott. Az ezen vallásfelekezeten lévő hívek, az istentiszteleten, bár annak megtartási módja jelőre közzétéve nem lett, elég szép számmal vettek részt. A lelkesítő teendőket ez alkalommal *Kovács Béla*, abauj-vajkóci lelkész végezte, kinek igen szépen előkészített s nemes hévvel és határozott szónoki tehetséggel előadott épületes szónoklatát a jelenlévők emellett lelkiállattal hallgatták végig. Az orgonának a kezét *Mikolák Gyula*, ág. ev. kántor-tanító volt szíves magára vállalni. Az alkalommal a híveknek az úri szentvesora is kiszolgáltatók. Az istentisztelet végével, a jelen volt közönség férfi tagjai egy rövid értekezletre maradtak együtt, melyen a jelen volt lelkész mindenképp a Pápan tartott convent azon határozatát adta volt, mely szerint Eperjes missiói központtá lett kijelölve, egyszerűen bemutatta a méltós. és főtiszt. püspöknek hozzá intézett levelét, melyben a célbavett terv kivételre vonatkozó utasítások foglaltatnak. A jelenlévők öröme vették tudomásul a velők közöltöket, s maguk részéről biztosították az elnököl lelkész urat arról, hogy a terv kivételre nézve megtesznek minden tőlük telhetőt. Első sorban szükségesnek mutatkozott az Eperjesen s környékén élő felekezetiellékek összeírása. Ennek összehívására *Both Gyula* és *Tardy István* urak lettek kérésre. A felvett jegyzőkönyvben a jelen voltak kifejezték egyszerűen abbeli óhajukat, jobban mondva: hálásokat, hogy a méltós. convent által a fiók-egyházzal való tömörülés esetére kilátásba helyeztet összeg ezen előjelvő egyház javára már mostan gyümölcsözőleg készítenek. Addig pedig, míg a körülmények ezen egyházi alakulást lehetővé teendik, az értekezlet felkérte *Kovács Béla*, abauj-vajkóci lelkész urat arra, hogy az különböző szakaiiban nehány istentisztelet tartására vállalkozzék, mely kérésnek az említett lelkész úr szíves asszéggel engedett. A jelenlévők ezután meleg köszönetet mondották a többször említett lelkésznek szíves közreműködéséért, melyekkel a mai istentisztelet megtartását lehetővé tette, s a következő istentisztelet megtartásának ideje pünköst másod ünnepnapjára határozván, azon óhajjal oszlottak szét: vajha az eszme előbb diadalra jutna!

— **Vallás és tudomány.** A párisi protestáns theológiai fakultás egyik népszerű felolvasási estélyén *Matter* lelkész a fentebbi cím alatt magvas felolvasást tartott, melyből érdekesnek találjuk közölni a következő részletet: Mindenki, a ki gondolkozik, el fogja ismerni, hogy az egyes vagy burkolt támadásokkal szemben, melyeknek a kereszténység ki van téve, nem elégséges a megformákat ismételni, atyáink fejtegetéseit és érveit ismételni. Ha elhív minket a haza, hogy védelmezzük magunkat az ellenséges támadás ellen, bizonyára nem gyűnk a muzeumokba, hogy óseink fegyvereit keressük elő. De nemcsak a külső támadásokkal szemben a vallástudomány megújódását eszközölnünk, jó érzék, benső életünk teljes kifejlése érdekében is így kell szólnunk: az új idők számára új theologia kell, az a mult iránti megretésből, mert a keresztény theologia multja tiszteletreméltó és dicső; de meri mi csak úgy éreink méltó örökösei a multnak, ha folytatjuk elődeink nagyánas elmékedéseit, szakadatlan előretörést. Minél nagy ismérjük a természetet, annál jobban megismerjük a teremtet, az ő mély bölcsességét, velünk való összekapcsolását; mert a látható világ a láthatatlan világ nyolaboma. A természetudományok befolyása folytán

gondolkodásmódunk, az igazság keresése, s módszerünk teljesen átalakult; a vallástudomány mindinkább lemond az elvont axiomákról, a skolasztikus a priori fölvetelekről, s igyekszik érülközésbe jönni a realitással, a tények tanulmányozásához fordul, mindinkább tapasztalati vá lesz. A ki csak ismeri az evangéliomot, tudja, hogy a keresztény igazság e csppet sem félhet ezen öszinte, alapos kutatási módtól; ellenkezőleg, az evangéliumot jobban meg fogják érteni, s az erősebb hatást fog gyakorolni, midőn nem a bölcses elméletein, vagy az együgyűek előitélein áll fogják nézni; hanem egyenesen úgy fogják tanulmányozni, mint egy nagy történelmi tény, a melynek törvényes helye van a történelem láncolatában. Különösen egy igazság tűnik mindjobban elő, s fog hozzájárulni a theológiának folyamatosan levő megújódásához. Ezen igazság az, hogy a vallástudomány gyökerei által benyúlik a vallásos életbe, az egyházak, keresztény családot, keresztény lelkek életébe; egy keresztény lélek magában foglalja lényegében az egész evangéliumi igazságot, a keresztény tan fejlődésének egész csiráját. A mai theologia a mindennapi élethez közeledik, nem azért, hogy lealacsonyuljon, mert az evangéliumi hittel való érülközésben fog új ündületet nyerni; a kereszténység lelkeből fogja meríteni azon erőt, mely neki lehetővé teszi, hogy párhuzamban haladhasson a tudomány többi ágával.

L. P.

— **„Jöjj ide és lássad!”** És látni fogsz hadvezéreket, látni fogsz kinséket, gazdagságot és egy nagy tábor közepén egy maroknyi szegény népet, kiket csak az a tudat tart fel, hogy ők kálvinisták. „Jöjj ide és lássad,” ha hogy elhagyhatnád-e ezt a szélylyesőrt nyújt csak egy hétre is magára. De történik száz szemnek, mindig ébrenlévőnek kell itt lenni, hogy egy is a reád bízott nyáj közül el ne vesszen. Nincs könnyebb, mint tanácsokat osztogatni, mint tervekét alkotni, hogy hogyan, miként és minődon cselekednek, ha én volnék ott a magyarság végvárán, a két erős hitelekezet közé beékeltem ev. ref. hívek pásztora, vezetője. . . De nehéz, igen nehéz a tanács szerint tenni és cselekedni! Kigyó-okosság, galamb-szelidég az, mely itt az ellentábor közepén szétszór, szegény népet megmentheti s visszatarthatja az olalkodók veszélyes fegyverétől. Azután nem kolduló predikátorság, hanem domesztikai állandó segély, hogy legyen e szegény népnek ott helyben papja, a ki a vallás-erkölcsi nevelést, mint legerősebb fegyvert odaadhassa, s általa megoltalmazhassa a kálvinistáigára búske, de szegénysége s nyomora miatt már-már ingadozó s csalogatás árán könnyen átpártoló híveink szegényebbjét is. Mostani körülményei között Roznyó papja nem tehet Szalay J. példája szerint, mert míg Rosnyót megmentené, addig az édes anyát s három leányát szépecskén elveszítene. Hallja meg ezt V. L. kedves barátom, s hallja meg az is, a kinek csak füle vagyon a hallásra. N. J.

— **A debreceni tanári kar a jogakadémia ügyében** tanulságos munkalapot készített, a mely, mint melléklet, a «Debreceni Prof. Lap» 15-ik számához csatolva jelent meg. Indítója e munkalattanak a Pápan tartott convent jegyzőkönyvének 65. pontja volt, a mely a sárospatakiak kezdeményezése folytán felhívta felekezetiük jogakadémiait a létezésüket fenyegető s fejlődésüket hátráltató körülmények kifejtésére. A debreceniek munkálata — épen mint a sárospatakiaké — a felekezeti jogakadémiaik legfőbb baját a fennálló tanulmányi és vizsgálati rendszerben találja meg; mely a jogakadémiaikat tanügyi önállóságuktól tökéletesen megfosztva, azokat az egyetlenek s helyzetüknél fogva különösen a fővárosi egyetem mesterségesen felfokozott abszorbeáló hatásának szolgáltatta ki. A mi csekély önállóságuk volt a jogakadémiaiknak, azt az 1874-

ben alkotott ügyvédi rendtartásról szóló törvény s az 1883-ban előterjesztett újabb vizsgálati rendszer — melyszerint az államvizsgálatok letétele megszűnt a tudori szigorlatok előfeltételét képezni — végképen aláista s megsemmisítette. Ma a jogakadémia 3-ik, 4-ik évi tanfolyama a legtovább joghallgatóra nézve pusztá előkészítő tanfolyam oly elméleti vizsgra, mely csak az egyetemeken tethető le. Hogy csakugyan így áll a dolog, bizonyítja a munkálat azzal, hogy míg Debrecenben 1879⁹⁰-ban 43-an, 1880⁸¹-ben 46-an, 1881⁸²-ben 48-an tettek jogés államtudományi államvizsgálatot; addig, hasonló létszám mellett, a múlt 1882⁸³-ik tanév folyamán államtudományi államvizsgálatra 1, jogtudományi államvizsgálatra pedig 3 egyén jelentkezett. Majd férfias bátorsággal mutat reá a közoktatási kormány köreiben a jogakadémiaik iránt régóta uralkodó okadatolatlansá elleneszenre s az egyetemek iránt való túlzó előszeretetre (holott pedig jogakadémiaik nélkül 4, sőt 6 egyetemre is szükségünk volna), ez előzmények után hangsúlyozza a rendszer-változtatás szükségét. „Föl kell szabadítanunk — úgymond — a jogakadémiaikat az alárendeltség és függés azon sorvasztó állapotából, ahová azokat az egyetemek irányában a fennálló rendszer juttatta... E célra szükségesnek véli az ügyvédi képzésére nézve közzétett jogtudorság elejtését, illetőleg a jogtudorság facultatívá tételét, s követeli az ügyvédi képzéshez kötelező feltétele gyanánt a jogakadémiaikon is lehető államvizsgálat megállapítását, úgy, amint azt már egyes királyi jogakadémiaik is kérelmezték (pozsonyi, nagyvárad). A tudorsági kénszeret céltevesztetnek valja, mint a mely épen kénszerű volta miatt elvesztette tudományos jelentőségét; mert a tanuló — mint Csengery mondá — nem a tudományt, hanem a vizsgálat tanárát tanulmányozza. Céltevesztett azért is, mert az ügyvédi pályára való özőnlésnek nem állta útját, sőt a könnyen kapható doktori cím ma még többeket vonz a jogi pályára felé. Kikél a munkálat a felekezeti jogakadémiaik autonómiajának összesugorodása s bizonyos törvényen kívüli állapot (mimiszeri rendeletekkel való vezetés) miatt, „a mely túrénytelensége is fajdal akkor, amidőn még a már egyszer megállapított tanterv keretében sem engedték meg nekünk semmi szabadabb mozgás, annyira, hogy félőik tanrendjének erőnyes kinyomathatása is, legújabb időben a közoktatási miniszter jóváhagyásáól tétellett függőek.“ Az ilyen heavatkozást, méltó felháborással, korlátot nem ismerő túllépésnek bélyegzi, a mely a főfelügyelői jog törvényes fogalmával határozottan ellenkezik. Utalva a jogakadémiaik fejlődését gátló teméredk zaklatásra, hűza-vonára, elodázhatalannak itéli a jogakadémiaikra nézve, hogy ezeknek az állam közoktatási kormányához való viszonyra, a gyakorlati állami felügyelet módozatai mielőbb országos törvény által rendezteszenek. A felekezeti jogakadémiaikat szükségeseeknek tartja részint azért, mert egyházi szervezeteinkben a világi elemnek nagyjelentőségű szerepökre van; részint azért, mert 2 tisztán katolikus jogakadémia s a királyi jogakadémiaiknak is elvitatáhtalan katolikus színezete s a kath. főpápságnak a budapesti egyetem katolikus jellegére vonatkozó, évről-évre következetesen megújított jogfentartása mellett, szinte életfeladat a protestantismusra nézve, jogakadémiaimnak s abban a protestáns szellemnek fentartása és ápolása. A férfias önértékelétt írott munkálatot, mely *Baczoni Lajos* volt tanárúrunk tollából került ki, szívesen üdvözöljük!! Vajha aztán meghallanák odafenn a mi pásztoraink!! Vajha elég erősek tudnánk lenni igazainknak keresztülvitelére! A conventől jogunk van várni az erélyességet s jogainknak lankadatlan védelmezését.

— Az „Új Magyar Athenas“ című vállalat befejező füzeté (X-ik) megjelent. A gyűjtők közül Sz. Kiss Károly pozbai lelkész *Először* írt a műhöz, melyben a vállalat első górdült akadályokat (jeltelen sírok és élok köznyelvi) felemlített, köszönetet mond H. Kiss Kálmán és Mitróczy Gyula tanároknak, kik a vállalatot szívesen támogatták. A két utolsó füzet Fabó hátrahagyott irataitól közöl érdekes életrajzi adatokat. Kétségtelen, mint az többször is kifejeztük, hogy a műnek vannak jelentékeny fogyatkozásai; de így is elvitatáhtalan nyereséggé az hazai protestáns irodalomban. Kár, hogy a nyomdai állítás csinosasága mellett, teméredk a műben a sajtó hűla, mely az olvasót lépten-nyomon megbotránkoztatja. A gyűjtők: Sz. Kiss Károly, Kálmán Farkas és Bierbrunner Gusztáv lelkészek behibonyították e vállalatot azt, hogyfortheten utánjárás és jó akarat mellett egészen feltéreső, igénytelen helyeken is lehet hasznos irodalmi munkát végezni. Vajha egy 2-ik kiadás esetén kijavíthatnák a mű hiányait és eltávolíthatnák apró gyöngöcségeit!! A tíz füzet ára 5 ft.

Szerkesztői izenetek.

H. J. Kassa. Örvendek, ha volt tanítványaimat híveket látom multjokhoz. A jelzett tanulmányt szívesen várom. — V. L. Pécs. A zsoldáimra vonatkozó megjegyzéseket köszönettel vettem. Adja át az illetékes tiszteltemet. A Jehova-névre nézve döntőltül Budapesten; a többi ellen nincs semmi kifogásom. A hitetlen s új-szövetségi izé! — O. P. Gostoly. Igen sok benne a sötét színe közönl fogom, mert esetleg többben is gondolkozhatnak így. — H. Ö. Eperjes. A kérdéses tanulmány nálam van. Egy kis túrény kérek. A legközelebbi izen köszönetem. — F. J. Gönc. Az a bizonyos feltek nincs még hennem; a nagy sebke kicsiny maradék a halál. Legközelebbi küldeményed lelkészség szerinti mielőbb festék át kerül. — V. M. Gógány. Nem feletem el. A tudósítást köszönet. Rövídösége is érden vala. — Dr. K. G. Miskolc. Megkaptam; örök a gyors és jó munkának. — Dr. K. L. Pápa. Ma érkezett átadtam az érdekelé tisztársnak. Rimaszombathól nem jött hír. E. S. Jásztréb. Korábban nem lehetett. A Hísvétót Nagy-Péte előzi meg, tehát sötétül kellett a lappal. Az Iánka-emlékre vonatkozó megjegyzésedet várom. — M. L. László. Örömmel teljesítem kérését. — Lszé. Az «express» levél is későn jött meg a mi számra. — N. J. Rostonyi. Intézkedtem. — M. P. Cigánd. Eszméket óhajtottunk feltámasztani. Szíves érdeklődése lekötözte. — K. E. Vajkó. Üdv a missionáriusnak és szerencse!!

Pályázat.

A tisztánimeni ev. ref. egyházkerületben, az alsó zempléni egyházmegyéhez tartozó pthrágyi egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Az ezen lelkési állomáshoz kötött javadalom terményben, föld, rét, jövedelmében, tűzi fában, szolgálatnyokban, stólabán, 750 frtot tesz o. é., így a III-ik osztályba tartozik.

A pályázati körvények május 8-ik napjáig beadandók, aqyit. *Kopri Ferenc*, esperes urhoz *Tisza-Láncos* Miskolc, 1887. ápril. 13.

Kun Bertalan,

1—1 tisztánimeni ev. ref. pásztor.

HIRDETÉS.

Két — 13 vagy 15 éves — jó családból való fi

kereskedő-tanoncul

azonnal fölvetétek *Paicsó László* fűszer-, üveg-vas-kereskedésében, *Sárospatakon*. Papok és tanítók felőnyben részesülnek.

Felölös szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székhellyel, a gősz. évre
5 fr., félve 2 fr. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

Hirdetések díja:

4 hasábos petty sor többézőr
való közlésénél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A szabadelvű theologia.» (Vége). *Sajgó.* — «Tanügyi dolgok a külföldről.» *Veres Ferenc.* — «Van-e szükség arra, hogy az istentiszteleteken az éneksorok kidiktáltassanak? s nem az istentiszteleti buzgóság rovására esik-e a diktálás?» *Fűzy János.* — «Püspöki körlevél.» III. — «A gömői ev. ref. egyházmege tavaszi közgyűlése.» *S. Szabó József.* — «A tornai ev. ref. egyházmege tavaszi közgyűlése.» *Tornai.* — «Öngazolásul.» *Beregszászy István.* — «A nők neveltetése a nők által.» *H—i.* — «Vegeyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.»

A szabadelvű theologia.

(Vége).

Protestantizmus = szabadelvűség. S ha ezen eredeti szabadelvűséget megtagadja s a változhatatlanság elvére helyezkedik, akkor a protestantizmusnak nincs többé létjoga. Mi fogja őt akkor a katholicismustól megkülönböztetni s mi értelme lenne többé a protestáns elnevezésnek? Hiszen a kettő közötti végtelen különbség épen abban áll s a protestáns szellem fényesebb jövődjének titka épen abban rejlik, hogy ez nem stagnál, hanem fejlődik. A katholicismus lényege: a tekintély és változhatatlanság; a protestantizmusé: a szabadvizsgálódás s ennek folytán a haladás.

Mikor reformátor őseink a pápaság roppant hatalmával, az anyaszentegyház köztekintélyével s a hitcikkelyeknek közel másfélszer éves ódon szentségével szembe mertek szállni s azokat nyilvános kritika tárgyává tenni az emberi szellem szabadsága s az örök igazság szent nevében, nem riadva vissza még attól sem, hogy bátor és határozott fellépések szakadásra vezet: e hatalmas eszeledetekkel egyszer s mindenkorra megállapították a protestantizmus örök alapelvét s magas feladatát: széttörni a lényegét a külsőnek feláldozó formaságok bilincseit, küzdeni a lelkiismereti zsarnokság s szellemi rabszolgaság ellen s védeni a lélek elidegeníthetlen jogait, a haladás és felvilágosodás érdekeit minden önkény ellen, mind az időknek végeteig.

S mert ez az elv a protestantizmus éltető lelke, innen érthető meg az a csodálatos hatás, melyet a protestantizmus által felszabadított szellem a népek általános életére már mindjárt kezdetben gyakorolt;

az a teremtő újjászületés, melyet, mint renaissance, államéletben és társadalomban, irodalomban és művészetekben eszközölt. Sőt emezekben még nagyobb átalakulást teremtett, mint az egyházi életben, hol a szabad protestáns szellem hamar békóba került újlag s hol a tanítványok, félreértvén a mesterek intencióit, visszaestek az aluvó állapotba s így a protestantizmus nem fejlődött, hanem megfenneklett.

Csak a múlt század végén kezdett újra ébredni az aluvó protestáns szellem az egyházi téren is, s megindult ismét a munka a reformátorok által megjelölt irányban. Ennek a munkának pedig meglepő eredménye lett. A felszabadított szellem minél jobban belemerült a maga vizsgálódásaiba, annál inkább kezdett előtte ragyogóbbá válni az istenfogalom, annál jobban foszlott a Krisztus személye körül a dogmák köde s annál tisztább világosságban kezdett előtte megjelenni ez a próféták legnagyobbika, ez a leglánglelkűbb vallási reformátor mindazok között, akiket a világ ismert valaha, de a kit később a tévútra tért bölcselkedés, önmagából kiforgatva, az istenség királyi székébe ültetett. A szabad protestáns szellem habár századok mulva is igazságot szolgáltatott a félreismeret megváltozott megsértett szellemének s visszahelyezte őt emberi és prófétai igaz nagyságába. S ha van protestáns ember, aki — jogosan bár, vagy csak politikából — ez eredmény felett megbotránkozását s elítélő véleményét fejezi ki: azt az egyet ő se feledje el, hogy ez meglepő eredményért nem azok a felelősek, kik azt felderíték, hanem azok a reformátorok, kik a szabadvizsgálódás elvét legelőször fogantatosították. Mikor ők ezt az elvet kimondották, megindították azt a fejlődést, mely más eredményre nem vezethetett, mint arra, hogy a Krisztus «ember fia.» S hogy ezt nem ők mondták ki először, hanem megállottak annál

a határnál, melynél a symbolikus könyvek keletkeztek, annak nem ők voltak az okai, nem is az általok képviselt alapelvek, hanem egyszerűen az erre vezető nyomok elégtelensége, az akkori írásmagyarázat gyarlósága s általában a tudományos theologiai, illetőleg dogmatikai irodalom kritikai feldolgozásának teljes hiánya. Ha ezek másként állanak, okvetlen a reformátorok mondják ki azokat az igazságokat, melyekért egyik-másik szabadelvű theologust meg akarják kövezni mai napság az igazhíttű (?) protestáns emberek. Bizony-bizony a dicső reformátorok sem igen gondolták valaha, hogy egykor épen a saját tanítványaik fogják megtagadni őket (olyan tanítványok különben, a kikhez ha hasonlóan gondolkozniak vala a reformátorok, sohasem jön létre a reformáció), s hogy épen azokat fogják hűtelenséggel vádolni, kik nemes lelkők nemes célzatait igazán fogták föl.

Hát én megvallom, nem értem az olyan protestáns theologust, aki a reformátorok szellemi örökösének tartja magát és mégis féltékeny szemmel kíséri minden olyan embernek mozdulatát, ki elhatározta életét az igazság kutatására fordítani, kinek életét egy felséges gondolat vezérli: megtisztítani a világot éltető szellem örök eszméjét, a népek fejlődésének folyamán reatapult véges vonatkozásoktól.

Hát én megvallom: nem értem azokat, kik készakarva behunyják szemüket, hogy ne lássanak s magokra erőszakolt vakságukban kettős eltévelyedésre ragadtatnak, mert nem látják és nem ismerik az atyát, nem látják és nem ismerik a fiút.

Nem értem azokat, kik nem félnek amaz istenkáromlást kimondani, hogy ha Krisztusát istenitése helyett igaz emberi vonásokkal, a maga fenséges emberi jellemében állítjuk a népek elé: megfosztottuk őket az egyetlen kormánytól, melylyel a halandó ember élete hajóját sorsa haragos tengerén biztos irányban vezethetné. Szomorú dolog lenne az, ha az emberiség annyira nem ismerné már az atyát, az egyetlen élő, igaz istent, hogy annak nevével többé hárni reá ne lehetne. Ez nem lehet igaz, vagy ha az lenne, úgy ez mutatná épen teljes kétségbeeséjű voltában a nagy eltévelyedést, amelybe jutottunk s ahová az utánunk igyekvő sokaság is vezetünk.

De ismétlem, ez nem lehet igaz. Sőt a protestantizmus ez újabb vívmányából, a Krisztusnak a maga igaz emberiségében való feltüntetésétől s tanának és személyének nem a dogmák, de az evangélium adatai után való lerajzolásától én épen az ellenkezőt várom, s nem hiszem, hogy a gondolkozó emberre ez nemesítő hatással ne legyen.

Rám nézve legalább az egyház Krisztusa és a biblia Jézusa olyan különböző hatást tesznek, mint egy hihetetlen mese hihetetlen dolgokat cselekvő hősei s mint egy valósággal létezett nagy történelmi alak: egy Mátyás, egy Kossuth, egy Deák, vagy egy Ezsaiás. Elolvasok egy tündérréget s gyönyörködöm a költői képelet merész esapongásán, de egy perere

sem támad bennem olyan gondolat, hogy ezen képzetszülte csodakalandokat utána cselekedjem. De ha Olvasok Széchenyiről, szívem imádatra buzdúl végtelen honszerelmém. Beszélnek előttem Mátyásról, Deákról, s míg az egyiknek igazságosságát áldom, a másiknak igénytelenségét esdódom. S lelkemben egy szikra pattan. Nagy lelkők úgy vonz, úgy emel, úgy hevít, hogy az ember szinte nem esedni éri önmagát. Hiszen oly régi igazság már az, hogy a valóban élő nagy alakok reánk jellemképző hatást gyakorolnak, míg a mesék alakjairól ki merné állítani ugyanazt? Úgy tudom esdóálni, úgy tudom szeretni az ember Jézust az ő felséges jellemével; úgy tudom szánni szomorú halálában, mikor látom tragikus kiemelését, emberi szenvedéseit, véres verejtékét, haláltusakodását nagy lelke kínos vívódásait, s olyan érintetlenül hagyja szívetem az a fantomszerű Krisztus, kit az egyház istennek rajzol előmbé. Hiszen ez nem az én esontomból való esont, nem az én véreből való vér; ez könnyen járhat a vizek színén, alászállhat a poklok mélységeire, eltűnhet zárt ajtókon keresztül és minden csodadolgok megcselekedhetik... neki könnyű az; de én nekem mit ér? hiszen én ezeket mind nem cselekedhetem meg ő utána, idegen vagyok én abban a világban, ahonnan ő való.

Oh pedig nagy szükségünk van rá, hogy abban a világban ne legyünk idegenek; hogy a Krisztus személyéről és tudományáról szóló tan-között létesített összhangzat a mi sokfelől ostromolt és kísértett lelkünkben is összhangzatot és nyugalmat teremtsen. Mert mi is épen úgy érezzük bűnös voltunkat s erőtelenségünket, mint az ellentétben. A Jézus isteni küldetését és a váltság tényét a szabadelvű theologianak sincs még csak gondolatában sem kétségbevonni, de hogy igyekszik annak elfogadhatóbb magyarázatot adni az elavult dogmákhoz tapadó orthodoxiánál; hogy tiszteletben tartván a tudománynak a szabadvizsgálódásra vonatkozó jogait, még annak vívmányait is a hit erősbítésére és a vallás támogatására törekszik felhasználni; hogy mikor a vizsgáló elme a paradicsomi alma-ézés — az eset — történetét a valóságos mythos országha utasítja, ezáltal nem engedi magát zavarba hozatni, hanem a naiv képzelődésből fakadt legenda helyett a megváltásnak a lélek világában keres megdonthetetlen, örök alapot; bűnösségünk egyetemes érzetéből s nem egy töredékes héber nemzeti épőszószá degradált költemény epizódjából fejti ki a megváltás szükségességét: az, úgy hiszem, inkább hálara kötelező, mint elítélendő törekvés.

Szíves készséggel ismerjük el még azt is, hogy az egyház dogmarendszerét nemcsak bámulatos zseni-állítás, hanem a lelki szükség és a természetes fejlődés fokozatossága és következetessége hozta létre; ámde ugyanakkor szerénytelenség nélkül igényelhetünk a modern irányzat részére is legalább annyit, hogy annak

penig elismertessék a lelki szükségleten való alapulása s fejlődésének és eddig kivívott eredményeinek természetes következetessége. S teljességgel nem szabadhatjuk el azt az ellenvetést, hogy azok a ma megkritizált dogmák, annak idejében kielégítették a népeket, mert a korszak és társadalom lelkiülete valóság volt, s így, ha ezt a mostani hitetlen világot meg új, észre térít s kegyesebben gondolkozó nemisék váltja fel, vagyis, ha a népek hangulata ismét állásossá változik, kielégítőek lesznek azok az elítélt doktrínák megint, mert nem a dogmákban van a hiba, hanem a mi megfogytokozott vallásosságunkban és a mindent megítélő ész által pessimistikussá s skeptikussá tett világnézetünkben.

Hát valóban azt tisztá szívöböl öhajjtuk is mindannyian, hogy ez a mai, erköset és lelki nyugodalmat gyilkoló vallástalanság szünték meg valahára s szöontson be hozzánk ismét az öök hite és erkölesi hitasága. S hisszük, hogy be is fog közsönteni. De azt a hatalmas lendületet vett természettudomány az annak alapján fejlődött újabb bölcészet több ponton öszszetöközésbe jutott a régi dogmarendszerrel; s mennyiben nem lehet arra számitani, hogy a tudomány visszafele, sötinkább folyvást előbbre fog haladni, sötöbbre a szüntelen tökéletesedés verejtékcs önján s öny vissza a közép-korhoz, a dogmák keletkezési idejébe: hiú reménységnek merjük azt mondani, hogy öszszinté hit a régi dogmákban újra megszülessék. A hit tárgya ugyanaz ma is, a ki volt öröktöl fogva s a ki lesz örökön örökké, csak a hitünket formáló öttelek voltak, a melyek a vizsláyt keltették, s a melyeket részben el akar hárítani a szabadelvű theologia, épen azon nemes célból, hogy útjában ne öjjanak a közösen öhajtott tisztább és öszintébb vallásosság visszatérésének.

Talán még az sem lenne egészen valótlan állítás, ha azt mondanók, hogy az általános vallásosság öny annyira magasztalt korszakában is, a tisztább meretekre emelkedett lelkek aligha értettek mindent egyet az egyház hivatalos hittételeivel. Tudom, hogy ezek csak kivételek voltak, a kiknek példájából öny jogunk általános következtetést vonni le, s természetellenes dolog lenne ily ritkább kivételekhez önyünk törekvéseinket; de azt is tudom, hogy a meggyövolvasás elterjedésével, különösen pedig a sajtó öny minden rétegbe befurakodó tolakodásával nagyot ölozött a világ ábrázatja, s a skepticismus ellen öny mely ma már az egész, olvasó és nem olvasó keresztény társadalom betegsége — népünket többé öny nem öltalmazhatjuk mással, mintha vallásos szükségleteinek kielégítésére hirdetünk neki olyan tudományt, melynek igazságáról épen öny meg önyünk gyöződve mi és meg van gyöződve a kor, mint ahogy meg voltak gyöződve a dogmák igazságáról azok, a kik az öny szerkesztették és a kiknek szerkesztették.

A szabadelvű theologia ezt eszeleksi s épen ezért istennek tetsző munkát visz véghez. Nem eszelekszik mást, mint a mit eszelekdedtek az igazságért és az emberiség boldogságáért élő lelkek eleitölfogva. Nem akar hozni mást az emberek közzé, csak azt, a mit a Mester hozott: békeséget és világosságot. Békeséget és világosságot a magamagával meghasonlott s elevenitöbbs fény után epedő lélekbe.

De hát ezt ki himé el neki. Mikor a Mesternök se hitték, apostolainak se hitték. A lelki szabadság prófétáinak, az igazság és tisztább meggyözödsés bátor szószólóinak még sohasem adtak hitelt a betü imádó s veszedelmes embereknek itélték öket minden időben.

A mester evangéliomának meghamisítása ellen is a Krisztushoz hű s ötet inkább értö lelkek nem késtek már idejekorán vétöt mondani; de a beteges rajongás már korán elég erős vala az igazság szavát elnémitani. S a Krisztus nevének és tanának tisztaságáért síkra szállt bajnokok láncolatok sorban követik egymást mind a mai napig. Sorsuk öldötetés, félértes, roszakaratú rágalmasz volt eleitölfogva. A világ nagygyá növekedett farizeusai ugyanazon bünt ölvasták fejkre, mit hajdan a mesterröl mondották: «Ez ember käromlást szöl: feszítsd meg ötet!» és nem késtek ez embert az örökigaz eszme mellé azonnal keresztre feszíteni.

De eljö az idő, mert el kell öjönnie — útjában azt ti fel nem tartözathatjátök — mikor a reformátorok által megöndítöt munka diadalt fog ölni, az általök szitöt láng fel fog csapkodni az ekéig s beragyogja az egész keresztény egyházat. Eljö az idő, mikor a megnövekedett protestáns közzsellem átteremt a viselt világot és a lelki öjjászületésre jutott nemzetek imádattal fognak leborulni az egy igaz isten előtt.

«Mert egy az isten, s egy a közbönjáró is isten köztök és emberek köztök, az ember Krisztus Jézus» (I. Tim. 2. 5.). Sajgó.

ISKOLAI ÜGY.

Tanügyi dolgok a külföldröl.

Öjjabb időben, mikor az európai nemzetek öly rohamos gyorsasággal haladnak elő a nemzeti kultúra ötain, s mikor e nemzetek köztök a német az, a mely leginkább iparkodik mindent ölkövetni, hogy országát szellemi tekintetben tömélhesse a többieket fel: nem lesz ördök-telen, ha egy rövid pillantást vetünk arra a két angol tanulmányra, melyek közelebröl jelentek meg, s melyek párhözamba állítva egymással az angol és német nevelést, szomorú tény gyanánt konstatalják, hogy az angol nevelés a német mellett messze hátramarad.

E tanulmányok elseje *Missor Matthew Arnold* öjonevű angoliröl tollából ered, ki a német iskolák tanulmányozására küldetvén ki, terjedelmes jelentésben számol be öttjáröl.

Általában elragadtatással és bámulattal beszél a német nevelés igazságáról, a fegyelméről, a módszerröl, a helyesen beosztöt tantervekröl, s keserü hangon

emliti fel, hogy mekkora különbség van a két nemzet nevelése között. Lássuk először a vallástanítást. «Nem hittem azt a komolyságot — mondja Mr. Matthew — a melylyel Németországban a vallásos oktatást veszik. Meg voltam lepette azon lelkiismeretesség által, a hogy a tanítókat a katechizmust tárgyalják, például annál a kérdésnél, hogy isten az embereket próbák alá veti. Fel-tűnő volt a vallásosság és figyelem, a melylyel a gyermekek a beszélőt követték és az egyes kérdésekre megfeleltek.»

«S ezen vallásos oktatásnak legnagyobb sikere — folytatja Mr. Matthew — abban áll, hogy bibliai helyeket és templomi énekeket tanítván nekik, biztos támaszt nyújtanak az életre. Senkise nem tudná a gyermekek s különösen a leányok arcát mely megindulás nélkül szemlélni; tisztán látszik rajtuk, hogy lelkiük melyről jön az, a mit mondanak. A vallásos oktatás ezen erkölcsi hatása, mely minálunk teljesen ismeretlen, bámulatba ejtett elemek.»

A szemléltető oktatás — mondja tovább — Angliában legkevesebbé sem lehet kielégítő; Németországban azonban az a helyes elv van meg, hogy szemlélet által a fogalomra! a valódiról az elvontra! és ez az elv nagyon helyes. A német tantervben a szemléltető oktatásra szánt külön órák nagy figyelmet érdemelnek, mert azt mutatják, hogy mit képes a helyes módszer elérni, ha világos felfogás és helyes magyarázat vezetik a gyermeket. A tanulók szabatos gyakorlatlatsása s a feleleteknek helyessége rendkívül dicsérhető!

Az olvasni tanítás nehézsége, mely az angol gyermekeknek különösen a hangoztatásnál áll elő, a német gyermeknek kevés bajt okoz. E baj egy része ugyan az angol nyelv természetében keresendő, de Mr. Matthew szerint, a német gyermek mégis hamarabb tanulja meg a latin, a német és a görög betűket, tehát hármát, mint az angol gyermek egyet, a latin. «Egész Németországban mindenütt a legkitűnőbb olvasó-könyveket találtam, úgy folytatja tovább.»

Hasonló elismeréssel nyilatkozik a szám és mértan tanításáról. Dicsérelve emlékezik meg ezen tárgyaknál a fokozatos haladásról s arról a következetességről, melylyel az egyes tételek helyes egymásutánban tanítatnak.

A fegyelméről következőket mondja: «Németországban és Schweizban még a legutérheltebb osztályokban is igen szép rend van; Franciaországban már ez kevésbé található (bár ott is nagy a haladás 1865 óta); ámde még ezen utóbbi helyen is sokkal jobban áll a dolog, mint Angolországban.»

Igen kevés, mondhatni semmi szórakozottságot, semmi álmodást nem láthatunk a gyermekek, dacára az oktatási idő hosszúságának. E pontos figyelmező ok abban keresendő, hogy a gyermekek nem mechanikailag, hanem természetesen módon tanítatnak.»

Különös figyelmet érdemel az, a mit ezen előszemű angol a tanítókról és az iskola helyzetéről mond: «Az hiszem, hogy Németországban, Schweizban és Franciaországban is éppen azon társadalmi osztályból kerülnek ki a tanítók, mint Angliában, s mégis a tanítók helyzete Németországon sokkal jobb, mert alaposabb kiképzést nyernek és mert a német iskola általános helyzete is sokkal jobb, mint nálunk. A német népiskola nem áll annyira elszigetelve, s a népiskolai oktatás, mint egy nagy, egész rendszer tűnik föl. De a német tanító nemcsak ebben különbözik más tanítóktól. Ő ugyanazon komolysággal, ugyanazon ismeretekkel s a nevelés mezején ugyanazon látókörrrel bír, mint a felsőbb iskolák tanítója. Az angol népiskolát ellenben legkevesebbé sem

tekinti a kormány olyannak, mintha az egy nagy nevelési rendszer része volna, hanem csak egy elemies dolgot végző intézménynek, melynek végre is nincs más kötelessége, mint megmutatni a parlamentnek és a közvéleménynek, hogy a reá fordított pénzüsszegekért a megfelelő — külső — sikert elérte.» Keserű szavak!

Ezek után a német tanítók képzetését ismerteti meg honfirtaival, s különösen a Drezda-Fridrich stadi tanítóképző-intézetet, mint olyat, mely az angolszász népnek érdeklődésére mindig érdemes marad.

Tanulmányát így fejezi be: «Angliának meg kell gondolnia, hogy az idegen iskolák nagyobb osztályokkal, hosszabb szünidőkkel és olyan tanítókkal, kik gyakran két-három osztályban is tanítanak, sokkal előbbre viszik a népnevelést, mert tanítóképzésük jobb és tantervük helyesebb.»

A másik nevezetes tudósítás a Mr. Wildé. Ebben részletesen elő vannak sorolva a német nevelés előnyei: különösen foglalkozik a tanórákkal, gyermekek számával, az egyes osztályokkal s a tanítók nyugdíjával, s végre azt a kérdést veti föl: «a külföldi nevelésügyi összehasonlítható-e az angol? » S erre nyílt feleletül kimondja: «a német nép a nevelés terén olyan tökéletességet ért el, hogy az angol tanítók előtt csak mint ideál lebeghet.»

«Honnan van az, folytatja tovább, hogy a német nép az egész világon elfoglalta már a kereskedelemben és iparban az első helyet? hogy olyan cikkeket készítenek, melyek Angliá és Franciaország specialitásként képeztek ezelőtt, ma Németország tűnik ki? Egyszerű a felelet: mindez a német nép sokoldalú ismeretének gyümölcse.»

Mr. Wildé hibáztatja is némi dolgokban a németek eljárását; kitűnőnek mondja ugyan a figyelmet, de sajnálattal jegyzi meg a gyermekek túlerheltségét. A sok tanulni való miatt kevés idejük marad a játékra és futkosásra, mi kétségkívül nagy figyelmet érdemel. Ezen azonban nem tehez segíteni. Helytelenül a házi feladatok sokaságát, mi különösen leánygyermekeknél feltűnő; de nagy elismeréssel van a tornatanítás iránt, mint a mely parallel tanítva a szellemekkel, megfelelő arányban képez a testet.

E két érdekes tanulmány bővebb figyelmet érdemel. Lám, nekünk, magyaroknak is volna mit tanulnunk ebből, ha mást nem, legalább azt, hogy a *népiskolai tanító helyzetét könnyíteni kellene*. Még nálunk sem tekinteli a népiskola egy nagy egész rendszer kiegészítő részének és alulról fölfelé nincs meg a lépcsőzetes emelkedés pedig éppen ezen fokozatos haladás vezethet el csak az általános népmiveltéshez, s a lépcsősornak legelső fokát a népiskola képezi.

A külföldi apróbb tanügyi mozgalmak között van még egy, mit nem fölösleges megemlíteni. Ilyen például a porosz hadügyminiszternek egy intézkedése, mely néptanítók kérésére elrendelte, hogy olyan tanítók, kik jogosítva vannak nyilvános iskolánál működni, de saját hibájukon kívül nem jutottak még nyilvános tanintézetekhez, éppen egy jogosítva vannak a hat heti katonai szolgálatra, mint a tényleg működő tanítók. Hány szegény fiúnak törí össze nálunk a pályáját az, hogyha a tanítóképző-intézet elvégzése után nem jut mindjárt állásba három évre viszik el katonának! Ideje volna itt is igazán humanus és szükséges intézkedést behozni.

Külföldi lapok, mint szomorú tényert említik fel, hogy Bädenben 400, mond négy száz tanítónő van állás nélkül, s még reményük sincs, hogy egyhamar kenyérhez jutnának. Sőtét lapja ez a társadalom történetének, mely pályát kellene adni a nő kezébe, hogy ne legyen kény-

den nyomorogni. A napi kérdések eme legégetőbbike meg megoldásra vár; szerencsés az az állam, mely elég alkalmat tud nyújtani a nőeknek, hogyha esetleg férjért nem kapnak is, tisztességes életet tudjanak maguknak biztosítani.

Jóvá alkalommal a francia néptanítókrol mondok el egyet-mást *).

Veres Ferenc.

TÁRCZA.

Van-e szükség arra, hogy az isteniszteleteken az éneksorok kidiktáltassanak? s nem az isteniszteleti buzgóság rovására esik-e a diktálás?

Ezek a kérdések foglalkoztatták nagy mértékben a Kassa-vidéki papi értekezleti kört, a mult évi június 17-én Kassán tartott értekezleten, s bár a jelenvolt lelkészek kivétel nélkül elismerték azt, hogy a diktálás nem hogy emelne az isteniszteleti buzgóságot, sőt inkább a szármagyalmi akaró lelket is akadályozza az Istenhez való szabad röplésben; sokszor pedig, ferditési által, neveléses botránnyal teszi tönkre az istenisztelek hatását: mégis az úri, olvasni nem tudó egyháztagokra való tekintetből, esupán odáig ment az értekezlet, hogy felkeré az abaji egyházmegyét, hogy utatsa a tanítókat oda, hogy a diktálás, különösen nagyobb ünnepeken, csak oly gyermekekre bizzák, kikről feltételezik, hogy, mint helyes olvasók, nem fognak botránnyal idezni elő ferditésekkel; s egyszermind azon indítványteleré kéri az egyházmegyét a kerületen, hogy az egyházkerület újítsa meg az énekespítes ügyében már régebben hozott határozatát.

A nevezett papi értekezleti körnek ezen ügyre vonatkozó jegyzőkönyvi pontja, hosszabb vita tárgyát képezte az abaji egyházmegye folyó évi március 29—31. napjain, Gúncón tartott tavaszi közgyűlésen. Látszott minden arcon, olvasható volt minden szemben, hogy e kérdések feltevése sem nem felesleges, sem nem időszerű: mert hol van már ma az amennyi-annyira is qualifál prot. ember, ki be ne látna a diktálás káros hatásait isteniszteleteinkre? Én, részemrol, nem kis mértékben tulajdonitom a diktálásnak azt is, hogy úri családunk nem igen örülnek annak, mikor azt hallják: «A templomba megyünk! mert bizony-bizony sok izetleneg van kötvé a diktálásokhoz!... Ennek világos tudatában már az egyházmegye tovább ment, mint a Kassa-vidéki papi értekezlet, mivel, mint indítványt terjeszté el az egyházkerületre, miszerint mondja ki az egyházkerület, hogy a lelkészek és presbyteriumok kövessenek mindent a végből, hogy a diktálás, a hol csak lehet s kivihető, mellőztessék az isteniszteleteken!...

Én hiszem, hogyha az egyházkerület ez utasítást megadja: a közel jövőben lesz egyházmegyénkben, de más egyházmegyében is, egy, majd két, sőt több olyan egyház, mely, ha orgonát nem állíthatat is, megpróbálja a diktálás nélkül való éneklést, edöbb a közönségesebb, majd más énekekkel is. És ha aztán észre veszi a nép két éneklés között való óriás különbséget: örömmel fogja kiadni a néhány krajcárt az énekes-könyvért... s a nemes példa hatással lesz a szomszédos egyházakra is.

Hogy nagy szükség van e tekintetben ily egyházkerületi utasításra: úgy hiszem, felesleges a bizonyítás; mert minden lelkész tudja a tapasztalatból, minő állást

szokott a nép elfoglalni, szemben a legüdvösebb újításra vonatkozó indítvánnyal is, különösen ha ez indítvány mellett magasabb egyházi hatóság tekintélye nem áll. De, ha a lelkész az egyházkerület tekintélyére hivatkozhatik: törekvését hamarabb koronázza siker.

Mennyire megelőzött bennünket e téren a tisztántúli egyházkerület!... Ez ugyanis, az Alsószabolcs-Hajdú kerületi egyházmegye indítványára, 1884. évi ápril 26-ik s május 2-ik napjain, Debrecenben tartott gyűlésében, a 72. számú jegyzőkönyvi pont alatt, következő, elvitázhatalanul üdvös határozatot hozott: «Miként azt már ezen egyházkerület a régmutban több alkalommal kijelentette, hogy az ének diktálás ellen minden erkölcsi eszközök használjanak fel az esperes urak annak megszüntetésére, úgy jelenleg ismét feljuttítja e határozatát és utasítást, hogy a mely helyeken még maradványa volna a buzgóságot épen nem emelő, sőt zavaró, a szép izléssel határozottan ellenező szókásnak és eljárásnak, annak végleges megszüntetésére minden lehető erkölcsi eszközök felhasználásával munkáljanak közre.»

A minék helytelen s korszerűtlen voltát a Tiszán túl is belátták: nem volna-e szégyen be nem látni azt Tiszáninnen is?

Azon ellenvetésre, hogy alig van egy ház, melyben ne akadnának úri, olvasni nem tudó egyháztagok, tehát ezek kedvéért szükség az a diktálásra: röviden csak azt lehet megjegyezni, miszerint ez, itt, egy magasabb szemponttal szemben, figyelembe sem vehető! És, hogy e nagyon törpe kisebbség óvasát sem kockáztatja meg, ha látja, hogy egyházának értelmisége s nagy többsége jobban szeret diktálás nélkül énekelni: mutatják azon egyházak példái, melyekben orgona-kíséret mellett történik az éneklés.

Aztán meg, ha összehasonlítjuk magunkat, illetve egyházainkat, az iskolázottság szempontjából a r. kath. egyházakkal: nemde ismét csak azon következtetésre kell jutnunk, hogyha ezek megélethetnek diktálás nélkül, bizony nekünk meg kevésbé élelfeltételünk az?!... És meg, hogy minő hatalmas rágó lenne a diktálás eltörlése az iskolázatlásra nézve: ismét azon egyházak példája mutatja, hol a diktálás kiküszöbölése végett, bizony nem egy helyen, csakis e végett, orgona állították! Itt a maguk káran okulván az olvasni nem tudó szülék: dehogy nem jártnak gyermeküket az iskolába!!

A legszebb reménnyel várjuk az egyházkerület határozatát e tárgyban.

Füzy János.

KÖZÉLETÜNK.

Püspöki körlevél.

III.

Nagytszteleti esperes úr!

A vallás- és közoktatási nagyméltóság m. királyi miniszterium, folyó évi február 28-ól, 8491. szám alatt, a m. kir. honvédelmi miniszter átirata folytán, értesíti az anyakönyvezeteket arról, hogy 1886. XX. törvény-cikkhez végreható körendeletet bocsatván ki a honvédelmi miniszter úr, ezen utasítás 42. pontja ekképen szól: «Az anyakönyvezetőknek kötelessége, hogy a népfelkelésre kötelezett minden egyének elhalálozásáról a halálozási lajstrom kivonatát, tartózkodási helyük közigazgatási hatóságához benyújtás, hogy az azt az elhalálozott illetőségű községének kiadja.» Hogy pedig e pontban előírt kötelességeket az anyakönyvezetők lelkészek pontosan és szabályszerűen teljesíthessék, ajánlom

* Szívesen látjuk.

figyelmökbe a fent idézett törv.-cikk 2-ik és 3-ik §-ának tartalmát és a honvédelmi minisztériumnak beleegyezésével a népfőlkészlől szóló 1886. XX. t. e. magyarzata cím alatt Dr. Orlai Antal, honvéd. miniszter. fogalmazó munkájának a 2. és 3. §§-okra vonatkozó értelmezését.

Ugyancsak a cultus miniszter, folyó évi március hó 10-ről, 5402. szám alatt, ismételve s buzdító szavakban és érvekkel sürgeti, hogy nemzeti vagyonosodásunk érdekében minden eszközt használjunk fel a hazai ipar és kereskedelem támogatására, s kijelenti, hogy e tárgyban kiadott rendeleteinek nagy részben megvolt kívánt hatásuk. De vannak azért iparágak, melyek körül közöny tapasztalható. Nevezetesen a magyar könyvkereskedők egyesületének panasztát említi fel, hogy nemcsak a társadalom egyes kiváló osztályai, hanem állami és más jellegű nyilvános intézetek is könyvszükségeit, a hazai könyvtársók kikerülésével, közvetlenül a külföldről szerzik be, miáltal a magyar könyvkereskedés s közvetve az ország évenként 2.300.000 ft veszteséget szenved.

Mintán oly árucikkről van szó, melyet a hazai könyvkereskedő épenoly minőségben s ugyanazon feltételek mellett szállít, mint a külföldi közvetítő s mint-hogy a hazai könyvkereskedők mellőzésével a nemzeti és tudományos irodalom is sűjtatik, melynek egyik fontos kelléke a kiadók vagyonosodása; felhívom lelkesedőinket, tanítóinkat, tanítványainkat tanárait, általában a tudomány barátait, hogy könyvszükségeit, tehát a külföldi műveket is, egyes régi és ritka könyvek kivételével, jövőben kizárólag hazai könyvtársóktól szerezzék be, hogy ezáltal tudományos irodalmunknak fejlődését közvetve előmozdítsák.

Ugyancsak a cultus miniszter, folyó évi márc. 9-ről, 4200. szám alatt, a délmagyarországi Méhész-egyesületnek báró Ambrózy Béla és Grand Miklós által szerkesztett «A magyar méh» című szakfolyóját (juziáson, előfizetési ára egy évre 2 ft) ajánlja lelkesedőink és tanítóink figyelmébe, mint az okszerű méhészet terjesztésének eszközeit. Felkérem e szakfolyóra is a közölgelmét.

Felhívom egyházkerületünk lelkesedőink, tanítóink híveinknek figyelmét az országos erkölcsnemesítő egyesület céljaira, működésére s ezen egyesület magasztos feladatának pártolására.

Az egyházi testületeknek semmisen állhat inkább érdekében, mint előmozdítani oly egyesület céljait, melynek törekvései rokonok az egyház törekvéseivel és céljaival. Már pedig ezen egyesület épen azon célok megvalósítását tűzte ki feladatául, melyekért az egyház a maga körében kezdettől fogva fáradoztatlan buzgalommal s magasztos hivatásának teljes felfogásával küzd, t. i. előmozdítani a vallásosságot s közérkölséget. Nem maradhatott azért közönytől ily egyesület iránt, sőt inkább felfogva ennek magasztos célját, hathatósan támogatunk kell azt a törekvéseiben, hogy együttes közreműködésük után a különben is korunkban alányatalt vallásosság, közérkölség mielőbb felviruljon. E cél pedig úgy lesz elérhető, ha hasonlóan egyesületek alakíttatnak vidékeken is, egyes népebb községekben, vagy ha a már megalakult többeknek belépése által gyarapíttatik.

Az országos erkölcsnemesítő egyesületnek alapszabályai, melyek hírlapokban is közölve voltak, de nyomtatásban közösen is forognak, irányt adnak a vidéki egyesületek alakítására, valamint az országos egyesületbe való belépésre. Egyébiránt a fiók-egyesületek a helyi viszonyokhoz alkalmazott külön alapszabályokat is készíthetnek maguk számára, s ha ezek a központi egyesület céljaival s nézeteivel megegyeznek, ez az illető vidéki egyesületet saját fiók-egyesületének ismeri el. Az ily fiók-

egyesületek az országos egyesület választmányával összeköttetésbe lépnek, ezt saját körükben kifejtett törekvésükről időnkint értesítik s viszont a központi egyesület igazgató-választmányának megkereséséig maguk részéről figyelembe veszik. A fiók-egyesületek által gyűjtött pénz azoknak saját céljaira fordítható csak; azonban a központi egyesületnek akár örökös, akár alapító tagjai lehetnek.

Buzdúlunk fel azért, lelkesztársaim, ily fiók egyesületek alapítására, vagy a hol ez nem lehetséges gyűjtésünk tagok az országos erkölcsnemesítő egyesület részére.

Végül értesítem lelkesztársaimat arról, hogy Ferenczi József, az országos közoktatási tanács titkára, önzetlen buzgalommal fáradozik egy oly erkölcsös irányú a ponyva-irodalmat a nép köréből kiszorító irodalmi vállalatra, mely népünk trágár dalait, a rémhistóriák hatását ellenlázólván, megkedveltesse az erkölcsös, hazafias, mulattató oktató olvasmányokat, nőket, törtériákat. Második évfolyamát szerkeszti már e vállalatnak a «Magyar mesemondók», mely a cultus miniszter ur támogatásával jelenik meg és figyelemreméltó sikert ért már el eddig is; de a vállalat sorsát biztosítani akarván magyar népünk közt, a «Magyar mesemondók» kívánják elterjesztetni. Hozzám küldött azért néhány példányt ennek füzeteiből, hogy azokat néptanítóink közt osztanám ki, a nép ifjúsága közt leendő terjesztés végett. Fogadják azért nagyíszetletű őr ezeket szívesen s belátása szerint legyen szíves ezeket a tanító uraknak megismertetés végett megküldeni s utasítani öket e vállalat pártolására. A cél bizonyosan nemes, s mint e füzetekbe betekintetem, azok alkalmasok e cél terjesztésére.

Midőn ezeknek körözötésére nagyíszetletű esperes urat felkérem, maradjon atyafiúi szeretettel Miskolcon, 1887. április 15.

Kun Bertalan,
püspök.

A gömőri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A gömőri ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése folyó hó 13—14-ik napján tartotta meg *Bejében*, nagy számmal megjelent egyházi és világi férfiak élénk érdeklődése mellett. Mindenekelőtt isteniszítelet tartatot a templomban, hol *Buzi Márton* segédlelkész imádkozott. Majd az e célra berendezett iskolateremben megkezdődtek a tanácskozáskor, *Nagy Pál* esperes és *Csáder Károly* gondnok előkötete alatt. Először is a fáradságos gondal összejelölt esperesi jelentés olvasatotól fel, melyben a következő közérköli tárgyak soroltattak elő s szolgálatnak alkalmat többféle határozatok hozatalára.

A domesztikai pénztárból megérvén egyházainak adott segély felemelése közben, megütöközésnek ad kifejezést a jelentés, hogy bár a *gicci* egyházat mind az egyházmegye, mind különösképpen az egyházkerület aránytalanul kevesebb összeg erejéig ajánlották a segélyezésre, az mégis a lehető legnagyobb segélyben (500 ft) részesült. Esperes ur e feletti megütöközése közhelyesséval találkozott, s minthogy az ily — talán személyes érdekekből történő — segélyezés más szegényebb egyházak nyilvánvaló megosonkításával vitetik keresztül, s minthogy az egyházmegyre nézve, ajánlatának ilyen szembeszökő mellözése, méltán sértő lehet: határozatot, hogy az egyházmegye megütöközésének az egyházkerület előtt is adjon kifejezést.

Szólt azután a jelentés arról a szép eredményről, melyet esperesünk lelkes felhívása *Hegedűs József* elmebeteg tanító és családja részére elért. E becses lap

avasói előtt pontról-pontra fel voltak tüntetve az adományok; az egészek összege 126 ft 93 kr. Most, mikor már ridg a világ, olyan érzékelnek az emberek, a hitkések részvétnél ilyen megkapó nyilatkozata igazán a ritkaságok közé tartozik. Dícséretére szolgál ez buzgó esperesünknek is, kit lelkes éljenivel nem mulasztott el a gyűlés megjutalmazni. Hegedűst jelenleg a megyei bizkörhözban ápolják, de óhajtaná az egyházmegye a szombatei tébolydába felvételt. Ez irányban meg fogja kerülni az egyházkerületet.

Következtek a lelkészválasztások hivatalos bejelentései. Harmacra *Simon István* volt szüitori rendes; Szűria *Nagy János* volt berzetei helyettes; Simoniba, a nagy Borsodi József örökébe, *Oszáth István* volt naprágyi; Smaháfero *Vattay László* volt pelsőci segéd-; Berzeteré *Boto György* volt bejei; Bejébe *Sághy Sándor* volt szualói lelkészek, új állomásukba mindannyian az esperes sives ügykivánatai mellett, a közgyűlés éljei közt erőstütek be.

A *zeherjei* egyház kérvényt adott be egy rendes lelkési állomás iránt, melleképen hozzá az összéállított újlevelet, melyszerint az új lelkész fizetése még a nyugalmazott lelkésznek adandó 200 ft levonásával is megíti a 600 ft minimumot. Ez új hosszú vitára adott alkalmat, de végre is a kazai íly természetű veszedelmes példán okulva, egyházmegyénk a kérelmet elutasította. A *zeherjei* egyház felebbezést jelentett be.

Felső Sándor bejei és Iván Adalffy galányi tanítók felszokottak.

Nagy figyelemmel kísérték a *kövecses-rossói* egyház, az egyesítési ügyét. A differentia (82 ft) oly csekély az egyesítendő egyházak között, hogy e miatt a valóban szükséges egyesítést az egyházmegye el nem ejtheti; ugyanazert azt elvben ki is mondomta, s részint a még szöszöhlött békés kiegyeztetés megkísérlése, részint pedig ennek meghiúsulása esetén a különbség elintézésére vonatkozó módozatok megállapítása céljából, az új végleges elintézés az öszí gyűlésre halasztott. Ezzel kapcsolatban felolvastott egy 100 ft-ról szóló lapirány-levél, melyet egyik világi aljegyzőnk, *Lukács László* tett a kövecsesi egyház részére, miattal korán elment ifjú nevének aere perennius emléket állított.

Az esperesi jelentés végeztével egy, már e becses po hasábjain is szóbahozott tárgy került szönyegre, a mely életvágó fontosságánál fogva, igazán megérdemelne már a többoldalú discussiót és a vele való végleges leszámolást. Kuriai döntvény hozottát a párber egyében, melyszerint azt a másfelekezettü telkes gazda önt, a hol ez a fizetési kules — nem tartozik fizetni. Az ez áll a katolikusokra nézve, áll a telekre állapított új, ref. papi chártaakra nézve is, s valóban a másfelekezettü birtokosok egymásután tagadják meg a fizetést. Ez panaszolta a *serkei* egyház. Igaz ugyan, hogy a kulzsiminiszter jóakarata, mint legközelebb *Madarász József* mellatlójára adott válaszából láttink, biztosít benakent, hogy tiszteletben fog tartatni egyházainkban a rádióztatásnak bármely módját; de hát mindez csak bes híztafás, ha a bírói ítéletek máskép hangzanak. A *serkei* egyházba egy bizottságot küldött ki egyházmegyénk.

Szép jelet adta az egyház iránti meleg érdeklődések *Sárközy Gyula*, világi tanácsbíró, a ki több évi tapasztalati után legtöbb hiányt az egyes egyházak gonkolekés körül észlelvén, egy felterjesztésben erre több, az egyházmegye által szentesítettetni kért, célmú utasítást ajánl. Kiadatott a számvévo-bizottságnak.

Bitka a lelkészfizetés csökkentéséért folyamodott. Kérelm alaposságának megvizsgálása végett egy különöse nevezetett ki, egyszersmind az ügy elintézéséig

a már kihirdetett pályázat felfüggesztése is elhatározott. Mely levertség vett erőt a gyűlés tagjain, midőn egyik érdemes veterán lelkészünknek, *Balogh Bélának* abbeli kérelme lön felolvasva, melyszerint nagymérvű idegajaja folytán hivatászerűleg nem működhetvén, baja orvoslása s a szükséges nyugalom élvezése végett hivatalától 1 évre megválni óhajt. Egyházmegyénk abban a reményben, hogy a derek s közhasznú férfiú meg fogja találni, a mit keres, szívesen megadta neki a kért szabadságidőt; addig az egyház ügyeinek vezetését — fel-fel-fel — *Szabó István* segédlelkészre bizza.

Az így fölkellett nyomasztó hangulat fájdalommal érzésben olvadt fel azon szép levél felolvasásokor, melyet egyházmegyénk Nesztora, *Szentpétery Sámuel* intézett az espereshez s általa az egyházmegyei gyűléshez. Ebben, a nála megszokott keneteljes hangon, bibliai zamattal ékeskedő modorban előadta, hogy ő 42 év óta ül az egyházmegye zöld asztalánál, 7 évig mint aljegyző, 35-ig mint esperes és tanácsbíró teljesítve híven kötelességét. Gyakori gyöngékedése most már arra készte, hogy megváljék e helytől. Bár akarnám, de ez a test, Sokszor erőtelen és rest; idező magára alkalmazva énekes-könyvünk gyönyörű sorait. Egyházmegyénk nem tud megparatkozni azzal a gondolattal, hogy öt tanácskozásaiiban kénytelen legyen nélkülözni, ugyanazert lemondását, mint a mely talán a pillanatnyi csöngésedé kifolyása, nem fogadja el, s annak visszavételére szeretettel és tiszteletteljesen fölkeri.

Ezután a *hétli* lelkésznek egy kérvénye olvastott fel, melyben panaszosan említi, hogy a gömri egyházmegye által elfogatott s már több év óta tényleg a *hétli* egyházhöz csutolt *Ozd* és vidéké területén lakó híveknek — egyházkerületi végzés folytán — a felsőborsodi egyházmegye egy missio-telephe akarja bevonnai. Ez a *hétli* kárta megosonkításával jár, a lelkészre nézve sérelmes; intézkedést ker, hogy ez meg ne történhessen. Egyházmegyénk kérdést intéz e dologban az egyházkerület felé. Ezzel összefüggésben, *Oszáth István* a missio-ügy melegebb felkarolására hivta fel az egyházmegye figyelmét. Valóban, nekünk itt a végponton meg kellene ragadnunk minden alkalmat, hogy a veszendő lelkeket, amennyire tölünk telik, megmentstik.

A *segédlelkész*ek rendezése alkalmával, egy pusztán helyi érdekek bíró estohó kifolyólag, felette érdekes és hosszasan vitatott elvi kérdés merült fel. Az egyik rész egy kategória alá sorozta az 1 évre szóló és hosszabb időtartamú helyettes lelkészegeket, méltányossági szempontból azon nézet mellett harcolt, hogy a segédlelkészek a több évi tartó felelősséggel öszekötött javadalmazást is sorrend szerint, évenként váltakozva élvezzék. A másik rész ellenben szorosan distingválta a csak egy éves és huzamosabb időtartamú helyettes lelkészegeket, s ez utóbbira nézve abban a véleményben volt, hogy az egyszer sorrend szerint odarendelt segédlelkész, míg csak a felelősséggel tart, mindvégig ott maradjon. A vélemények ilyen elgázása mellett szavazásra került a dolog, melyben a méltányossági elv képviselői győztek. A kisebbség az egyházkerületre felebbezett.

Ezek után a *dékáni* fizetés 25 ft-ról növeltetett. Majd az *egyházlátogatási jegyzőkönyvek* kirovata olvastott fel, melyből örömmel győzdöttünk meg, hogy egyházaink legnagyobb része virágzó állapotban van, a fejlődés útján folytonosan előbbre halad. Az itt-ott mutatkozó bajokat egyházmegyénk tanácsférjainak bölcsesége és tapintata gyorsan és sikeresen orvosolta. Egyes egyházak azonban mégis megzavarták a kedvező hangulatot; különösebben G.-Kisfalud, Kelemér és Imola. Utóbbinak pásztorát az egyházmegye meg is intette.

Ezután a népiskolai tanügyi választmány elnöke, *Ruszkay Gyula* olvasta fel a legapróbb részletekig kimerítő, száraz adatokkal bimbáló, de mégis érdekes jelentését, melynek végén tisztelegő leköszönt. Egyházmegyénk azonban ezen tisztségre ilyen ügybuzgó és fardhatatlan embert alig kaphatván, maradásra bírta őt. Végül a közalaphoz intézett s más kisebb ügyek intézettek el.

Nem lehet szó nélkül hagynom azt a nagymérvű áldozatkészséget, a mit a gyűléstől *bejei* egyház iránt ottani földbirtokos, *Szentmiklósy István* tanusított, a ki a felekezetségben magasán felülemelkedve, elfogulatlan szíve egész szeretetével gyámolította a nevezett egyházat már ezt megelőzőleg is, de most különösből. A legszívesebb magyar vendégszeretettel fogadta hajlékába a gyűlés számos tagját, s emellett még nagybecsű adományával járult ahhoz, hogy a házán kívül elhelyezett vendégek se panaszkodjanak. A gyűlés jegyzőkönyvéleg köszönetet szavazott neki. Adjon isten magyar hazánk-nak sok ily derek férfit! S. Szabó József.

A tornai ev. reform. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A tornai egyházmegye tavaszi közgyűlését folyó hó 13—14-ik napján, a *szin-petrii* egyházban tartotta meg *Vajdnyi Lajos*, esperes s *Lükő Géza*, egyházmegyei gondnok elnökelete alatt.

Esperesünk buzgó imája után az elnöki jelentés olvasatát fel, melyből örömmel győződünk meg, hogy egyházmegyénkben a vallás-erkölcsi élet semminemű hanyatlást nem mutat; sőt, tekintve a lelkesítő s tanítói karnak odaadó s lankadatlan buzgalmat, az egyháziasság s népnevelés ügyének nem egy szép példájával találkozunk.

Mindenekfelett figyelmet érdemel az egyházi közalapról beterjesztett elnöki jelentés ama pontja, melyből kitűnik, hogy egyházmegyénkben csakis 80 kr összes hátrálék mutatkozik, s hogy a tanteremny a már eddig is kitűnő iskolák számát ismét kétfelével szaporította; így nálunk jelenleg a kitűnő iskolák száma 25%-ra emelkedett.

Nagyon kedvesen lepett meg minden jelenlevőt *nagyságos Kócs József*, római kath. vallású földbirtokos, ki felekezetségben felülemelkedett gondolkodással az egyházmegyei papi özvegy-árvárat részére 500 o. é. frtot adományozott, mialtál az alig 4 év óta fennálló s az ország legszerényebben javadalmazott egyházmegyéjének 16 lelkesze által, önmagától elvont fillereiből összegyűjtött segélytári alap már 3000 frtot meghalad. Legyen e helyen is kifejezve e minden szépért és nemesért lángoló buzgó, hó kebel iránt legnagyobb hálánk és elismerésünk. Egyébiránt ennek tolmácsolása egy négytagú küldöttségre bízott.

Ez alkalommal lett megerősítve Gyarmathy József szilicei lelkeszé; majd az ó távozása által megürült jósvafői lelkeszi állomásra Kerekes Károly, egerszögi lelkesz. Az így megürült egerszögi lelkeszi állomás egy évre helyettes lelkeszszel töltött be, a lelkeszválasztás azonban elrendeltetett.

Közalapi segélyért az egyházak részéről 5, a lelkeszek részéről 6 folyamodvány érkezett, melyek az egyházmegye által mindannyian ajánlottak.

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvből kiderült, hogy a szilicei népiskolában 130 gyermek, bár évek óta kitűnő sikerrel oktattatik; azonban tekintve, hogy ez, egy tanteremben, egy tanító által eszközölve, mily káros hatás-

sal lehet mind a tanító, mind a tanoncok egészségére; a szilicei egyház előjárói meg egy tanterem építésére s egy új tanítói állomás szervezésére utasítottak.

Fájdalom, a bíróságnak is akadt teendője két rendbeli fejelemly ügy elbírlásában. Egyikben egy hanyag előjáró iránt tiszteletlen s fektelen magaviseletű tanító leddésre ítéltetett s ez rajta a közgyűlés előtt nyilvánosan végre is hajtatott (A másik, a szilicei előjáró nyilvanosan tagjának a helyettes lelkesz ellen beadott több rendbeli vádjai alaptalponnak találtatván, az összes költségekben elmarasztaltának.

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy a közgyűlése lefolyása után, a lelkesz asztala körül összesereglett gyülekezet, lelkesült hangokban adott kifejezést mind az elnöke iránti vonzalmá s szeretetének.

Tornai.

Önigazolásúl.

Mivel a 'Sárospataki Lapok' mindenkor és bárkivel szemben is szívesen vállalkozott az igazság kiderítésére; ennek tudatában azon kéressel járulok nagytiszteletű szerkesztő úr elé, hogy lapjának 15-ik számban az aszalói tanítóügyre vonatkozólag mondottakká szemben az alább irrottak közölni méltóztassék!

Aszaló község ev. ref. egyházának presbyteriuma engem 1885. december hóban egyhangulag fitantójjá választott meg, mégpedig azért, mert ezt a köznép is szívesen öhajította. Kévs idő múlva azonban a választás után az egyház akkori gondnoka, *Szalay István*, ki bár a választáskor szintén réam adta szavazatát, minden kigondolható eszközzel, presbyteriumban és nép között titkon és nyilvan, megkezdte ellenem az igaztatást. Ennek oka pedig az, hogy ő egy alkalommal hozzám tanítási idő alatt elfjött s engem — mivel én a gyermekeknek a tanóra alatt azelőtt szokásban levő étkezését úgy fejelemly mint egészségi szempontból nem engedtem meg; és mert a túlnépes és különben is egészségtelen tanteremből annak levegőjét teljesen megrontó, különféle szagú ékeket a tanítás végett, az arra használt kőből szobákba rakattam el — tanítványaim hallatára durván megtámad, a többek között ezeket is mondván: -Ha büdös magának a kenyer, menjen más mesterségre.

En, a rajtam elkövetett és tanítványaim előtt lealacsonyító sértések ellen, mint teljesen illetéktelen helyen, nem illetékes személy által elkövetett méltatlan eljárás ellen, természetesen tiltakoztam, annyival is inkább, mert éreztem, hogy midőn a tanteremben fentebb leirt módon intézkedtem, akkor csak az egészség fenntartására irányuló egyik legfontosabb tanítói kötelességemnek tettem eleget.

Fájdalom azonban ezen tettem végzettsé vált réam, mert bár a zürzavarok bekés után leendő elintézésére kiküldött egyházmegyei deputátusok ellenem részéről mindenkik kikerdeve s meghallgatva, a járásbeli körörműrel egyöntetűen részemen látván és nyilvanítván az az igazat: mégis én húztam a rövidet, amennyiben említett egyházgondnok korlátlanok képzelt hatalmát és büszkeségét ez eljárás által méginkább sérteni látva, annál féktelenebb dühvel folytatta látásait ellenem. R. K. lelkesz úr pedig (ki nemhogy túlságos joakaró volna — a mint állitattik — hanem épen ellenkezőleg, nemcsak hogy közönyösen nézte a baj növekedését, s nagy mértékben elő is segítette azt, amennyiben az illető látitót bizta meg az általa rendezett zavarok lecsillapításával; ki is, a neki adott hatalomnál fogva, jól lehet már akkor sem gondnok, sem presbyter nem volt népgyűlést hívott az iskola udvarára és ott igazán nagy

serü botrányt rendezett: R. K. lelkész úr pedig, sejtve a dolog kimenetelét, *tüntetőleg* elvonult.

Nagyon háládatos tárgyul szolgált az igazgatóknak különösen az, hogy az általam odahagyott leánytanítóit és diájlévelek arányosítása folytán most már ezzel kapcsolatos kántori állomás be nem töltvetten, a tanítás hónapokig szünetelt. Ezen haj okául engem tüntetvén fel, gyülekezet be nem avatott tagjait egyedül személyemhez kötött újabb terhek kivételével s több más sértő állításokkal tévítva vezetvén, minden módon igyekeztek — mivel most már többen voltak — ellenem zúditani.

Hosszú ideig tartván ez állapot, ellenfeleim a rájuk nézve kedvező körülményeket ügyesen fölhasználva: egész rendszerrel folytatták ellenem akna-munkájokat; míg az év vége felé, a körülbelül 300 protestáns családot számláló községből mintegy 125 embert párt-pakra hódítva, egy folyamodványt terjesztettek a főbírt. Ez mélt. püspök úr elé, ki is azt a nagytiszteletű abanji egyházmegyéhez, mint elsőfokú bírósághoz átvetten: ez, az elhunyt év tavaszán — tehát már egy évvel ezelőtt — megerősített választásomat a jelzett folyamodvány és a már most ellenem nyílt sisakkal fellepő lelkész úr által beterjesztett *önvád* (de mégis szemelyem ellen irányuló súlyos vádak, illetve állítólagos törvénytelenések) alapján megsemmisítette.

A választás megdöntésére felhozatik, hogy a köz-
nép pressioja folytán a presbyterium egyetemlegesen leköszönt. Hátr erre röviden csak annyit jegyzek meg, hogy ez nem történt meg!

Említi továbbá E. K. lelkész úr jelentése, hogy én azt mondtam neki, hogy az én megválasztásomat úgy az egyházi előjáróság, mint a nép is akarja. Ezen kérelmemre tartotta ő a választásomat megelőző december 15-iki presbyteri gyűlést, melynek jegyzőkönyve szörfölőre képen hangzik: «Lelkész úr azon kérdést intézi a presbyteriumhoz, hogy nem volna-e hajlandó Rozgonyi István, fitanító urat a leányiskolába áthelyezni, leánytanító Beregszászy urat pedig fiúk tanítójának, olyformán, hogy Rozgonyi úr vezénne a kántori teendőket sat.»
Hátrazot: «A presbyterium szeretné ugyan Beregszászyt fitanító tanítójának alkalmazni; szeretné a leánytanító tevétségét is javítani; de nem hajlandó az alkalommal a két tanító urat megcserélni, s meroven ragaszkodik azon eljáráshoz, hogy fiúk tanítóját Patakról fog hozni.»

Másnap, ezen presbyteri gyűlés után, lelkész úrral találkozván, így szólt hozzám: «No lássa! maga a mult-
kor azt mondta nekem, hogy van kilátása, miszerint a fiúk tanítóságára megválasztják, s ime, érdekében tegnap presbyteri gyűlést tartván, küszöl, hogy csak egyetlenegy embere sínes, mert a gyűlésben mind ellene beszéltek.»

Hogy azonban a jelzett gyűlés lefolyásáról tévesen írtam informálva, s hogy ezen gyűlés — melynek tartását a nem is kértém — tulajdonképp nem is az én fitanítói választásom, hanem már az ezt megelőző gyűlésben lelkész úr által melegen pártfogott, de ennek dacára azáltal már végleg elejtett 3 éves rektor elődóm ügyem tartatott: csak akkor tudtam meg, midőn egyrészt a december 13-iki jegyzőkönyv szövegével megismereltem (a melyből a megelőzőtt körülményeket ismerő, s aber világosan kiolvashatja, hogy itt nem az én elő-
zettem, hanem a csere következett, a még akkor is nélkül levő fitanító elődóm Azsalón maradásának egy újabb módja lebegett lelkész úr szeme előtt); másrészt pedig mikor egyes presbyteri tagok ezen nyilat-
kzata fölül értesültem (ha mindenáron meg akarja ragaszk-
ni lelkész úr védenét, vagyis, ha csere, akkor inkább szegünk Patakról fitanítót. Ezekből és az ezután történtek-
ből tehát világos, hogy nem az én megválasztásom

— mint F. úr cikkében feltüntetni igyekezék — hanem a csereit indítványozó lelkész úr szavazatát le: a mi, különösen az akkori körülményeket ismerő ember előtt egészen más jelentőségű.

Ezeknek tudatában kértém én fel lelkész urat egy másik és kizárólag személyemhez kötött gyűlés összehívására, ahol is a csereül letéve, megválasztásomat előtte biztosnak nyilvánítottam; mi is hogy nem fellelé-
ző volt — mint állítatik — bizonyítja az, hogy lelkész-
előnk úr személyenkénti szavazást rendelvén el, a pres-
byterium minden tagja réam adta szavazatát; miről a december 20-án tartott presbyteri gyűlés jegyzőkönyvé-
nek meleg hangon szerkesztett következő pontja eléggé tanuskodik: «Budai István presbyter azon indítványt ter-
jeszti a presbyterium elé, hogy Beregszászy leánytanító
urat úgy a presbyterium, mint a közönség sokkal jobban
szeretné fiúk tanítójának sat... A presbyterium egyhan-
gúlag és kivétel nélkül oda nyilatkozik, hogy Beregszászy
úr legyen fiúk tanítója s hivatalát a legközelebbi Pál-
napkor elfoglalni köteles.»

Igaz, hogy a vádló erre azt feleli: «A személyes
pressio alatt»; de a ki ismeri az aszálói járódn és ma-
gára sokat tartó presbyteriumot, kikre — amint a cikkem-
ben már előbb felhoztam, «csere»-ügynél is kitetszett — a
lelkész úr sem képes pressioft gákorolni: az bizonyára
csak mosolyogni fog ezen állításon.

Minden alapot nélkülöz továbbá azon állítás is,
hogy én lelkész úrnak becsületszavamat adtam arra,
miszerint ha megválasztásomat, kizárólagja, de ebből
valami kellemetlensége lesz, akkor visszalépek.

Később, midőn az 1886-iki évi tavaszi egyházmegyei
gyűlés, az, itt működött és csak egyetlen jegyző-
könyvet is el nem hazudott küldöttség felterjesztése
folytán a december 20-iki és kizárólag szemelyemre
vonatkozó jegyzőkönyvnek, mint kétoldalú szerződésnek
alján emegmet megerősítet: a presbyterium ezen ha-
tározatban teljesen meggyűdött, s az arányosított díj-
levelet aláírás végett kérte is; de lelkész úr nem akar-
ván azt elkészíteni, aláírása elhalasztatott. Ezt a már
említetttem lázító megtudván, egy istentisztelet vezeté-
vel, a presbyterium sájt beavallása szerint, egy másik
társával fektelen duhát rontott nekik és minden ki-
gondolható fenyegetéssel ijesztgetvén azt, ki a díjlevelet
először aláírni meri, rábírtá őket, hogy az egyházmegye
határozatának ellenszegüljenek és azt semmisség te-
kintsék.

Eme méltánytalanság és elbizakodottság nyilván-
lása annyira sértette önrzetemet, hogy csak hivatalos
álláson teljes megaláztatásával léphettem volna vissza;
azért elhatároztam, hogy most már nem a fitanítóság
bírhata, hanem a tanítói állás tekintélyének megóvása,
vagyis elvi szempontból álláson mindaddig megma-
radok és bátran szembeszállok az árnánnyal, mely
halóját kivette ellenem, míg a kevély és törvénytápoló
diadalútjának törvényesen végképp meg nem akadályoz-
tatik. Ezek azok, a melyeket F. J. egyházmegyei aljegyző
úr közléseire felvilágosításul röviden ide írhatok. Az ér-
deklődők a kerületre beterjesztett felebbeszámemből rész-
letesebben értesülhetnek.

A közvélemény előre lefoglalni akaró egyházmegyei
aljegyző úr némely — nem tudom honnan szerzett —
adataira, nagytiszteletű Szerkesztő úr becses engedelmé-
vel még visszatérek.*)

Beregszászy István,
ev. ref. néptanító.

*) Az aljegyző úr az egyházmegye határozatát írván és
okadotvón, vele szemben a védekezésnek nincs helye. Az éfélé
polemikában különben is ritkán akad valami építő és tanulságos
elem. Az egyházközpont bölcsesége döntően fog ez ügyben, azontúl
a további szövegtől óltalan és időszerűtlen volna. Szerk.

KÖNYVBIRÁLAT.

A nők neveltetése a nők által.

Napjainkban, midőn a közoktatás oly általános nagy figyelem tárgya s midőn a tanügyi tervek és intézmények gyökeres átalakulásokon mennek át: nem lehet hallgatagon napirendre térni a női oktatás kérdése felett sem. Ezzel a kérdéssel foglalkozik, ennek megoldását s általában a női nevelésnek gyökeres reformálását célozza *Gréard Octave*-nak, a francia akadémia tagjának, újabbban megjelent könyve: *A nők nevelése a nők által* (L'Éducation des femmes par les femmes. Hachette et Cie, éditeurs. 1 vol. in 18. Paris 1886.). mely a francia közönség körében méltó érdeklődés és figyelem tárgyát képezi.

Gréard, mint egyetemi, tanár régen tanulmányozza a paedagogiának fontosabb problémáit s el lehet mondani, hogy egészen új irányt adott ezen tudományának, melyen pártját ritkító alaposással és otthonossággal uralodik. Kifőnö neveléstörténeti tanulmányok jelentek meg tőle, melyekben a multat egész új életre kelti s rendkívül alaposággal tárgyalja az eddig alkalmazott különféle tanügyi módszereket. De még ez nem volt elég: miután kifejtette az elveket, példával is kívánt szolgálni: miután kutatásait eddig a tényekre terjesztette ki, most a paedagogia alanyának, az embernek is elemzéséhez fog. Valóban, fentebb említett tanulmánya egy ily irányu nagy mű kezdetének tekinthető.

S lehet-e vonzóbb, érdekesebb tárgy, mint a mű ő kitéző? A nők nevelése — onmaguk által, *Mainutenon*, *Lambert*, *d'Épinau*, *Necker*, *Roland* asszonyok esodlatra-méltó alakjai által! Előtte állott *Gréardnak* egy történelmi kézikönyv anyaga: de ő többet tett, írói tehetsége, mely a feltámasztott női alakok egységétől élethíven kibomlórtja, világos s valódi francia elegáns irányba, emelkedett szárnyalása oly könyvet teremtett, mely az életművelésűvel a regény érdekességét és vonzerejét is egyesíti. Előadásában nem csupán arra szorítkozott, hogy hősöinket — joggal nevezhetjük így ez alakokat! — psychologiai oldalról feltárja, hanem bevezet benső világukba, feltáratja titkaiba; kalauzalása mellett részveszünk örimeikben, bánatukban, nyugalankodásukban, kínzó aggodalmukban, levertségükben. Nem hideg, untató, a történelem mozdulatlansága által megmerevedett arképek ezek, hanem hosszú álmaikból feltámasztott, életrekellett lények, kik belénk lehellik nemes, ideális törekvéseiket, küzdelmeiket.

A kifőnö író első helyen *Séigne*-t asszonyt mutatja be. *Séigne*-t asszony itt távol áll attól az alaktól, kik a történelemből és irodalomból ismerünk s nem tudunk mindig kellőleg méltányolni, ki a női nem hivatáskörén kívül eső foglalkozásai miatt nem tudja meggyerni rokonszenyűnköt, ki politikai, az írók hűnévet emeli vagy rontja, a királyi udvart híressé tevő kisbél-nagybél botrányoknak hősnoje vagy okozója s mindezek felett eléggé éleslyélű asszony. *Gréard* könyvében *Séigne*-t asszony a képviselhető, legjobb, elismerésre méltóbb magyará. S nehogy azt higyük, hogy ez a kép egy képzelt alakról van véve: az író minden állítását kifogástalan bizonyítékokkal támogatja, melyek nagybőrszét az utánozhatatlan lelévőnő levelezéséből vannak merítve. Látjuk *Gréard* előadása nyomán, a mint *Séigne*-t asszony unokáival eszferlekép el van foglalva; ilyenkor finom és gazdag szellem felreteszi a támadó, élesen nyilatka s csak szívének beszédét halljuk. E rajznak egyes lapjai valóban a legmélyebb odaadással és lelkesedéssel vannak megírva.

Ugyanezt mondhatjuk azon tanulmányról, mely *Mainutenon* asszonyról foglalkozik, kinek életét tisztá világitásban tárja fel előtünk. Sehol sem látjuk itt azt a cselszós nőt (kiről a világ oly igazságtalanul ítél). Ki ravasz fogásaival egész a trónig emelkedett. Az ró mindent kijejt és igazol: *Montespan* asszonyt meggyőltette változott barátságát, a király figyelmét, a királyné rokonszenyét s emennek halála után *Mainutenon*-t *Searon* asszonyt *XIV. Lajos*-sal való titkos egybekelését. Ezután a *Saint-Cyr-i* — leánynevelődelőrl melynek érdekében *Mainutenon* asszony fáradszhatatlan erélyvel buzgólkodott, s mely a francia főrangú világ leányainak ma is legelső nevelője — közöl *Gréard* becses adatokat; kimutatja, hogy mennyi erőt kellett kifejtene, mily harcokat kellett küzdenie, hogy e jeles intézet megszilárduljon és felvirágozzék.

Ha terünk engedné, szivesen kísérnök el a szerző *Lambert* asszonyhoz is, hogy lássuk ennek élénk lelkesedését, midőn a nők védelméről van szó: *Épinau* asszonyhoz, ki oly érdekes fejlegzéseket hagyott hátra koráról; *Necker*, valamint *Roland* asszonyhoz, ki — hogy *Lomontey* szavait idézzük — a francia forradalomnak nemesak legerősebb, hanem egyúttal legigazabb jelölése is volt.

De nem folytatom tovább; sem időm, sem céloom, hogy egész részletességgel bemutassam a magyar közönség előtt e kimagasló női jellemeket, kik, ha világ történeti alakok is, mégis közelebből csak a franciákra érdeklők, e művésziileg kidolgozott rapok főként egy francia nőre bírhatnak kiváló hatással. En *Gréard* könyvéve csak fel akarom hívni a közönség figyelmét a paedagogiának egy nevezetes oldalára s másielőt ennek kíséretében — mintegy védszarnya alatt — bemutatni egy haza vállalatot, mely ugyanazon elvű, ugyanolyan jeles utólagyeknak elerőti mint *Gréard*.

Midőn *Gréard* eljárt meglátam, női alakjait — a francia nőknek e szép példányképeit — olvastam, önkéntesen felmerült bennem azon gondolat: hát a magyar paedagogia nem követhetné-e ezen utat? hát mi nem hathatnánk a magyar nő nevelésére, képzésére a jeles mintaképeit felmutatása által? hát nekünk nincsenek-e női jellemek példányképeink, kik a magyar faj érzésével, gondolkodásával, eszelekvésmódjával kapcsolatban egyesítik a legnemesebb női erényeket, a női kedélynek ezer ragyogó oldalát? Igenis vannak, kiknek nevét Klio ére-betűkké jegyezte fel, kiknek emlékeit a halás kegyelet öröközők habérrel fonja körül, kiknek említésekor büszkébben lelkesebben dobog fel minden magyar szíve!

Midőn e felett merengtem, midőn gondolatban feltámasztottam, életre hívtam e magasas alakokat, kik követendő mintaképe gyánart ragyognak a magyar nő előtt: akkor jutott kezembe *Stampfel Károly*, pozsonyi könyvkiaodon *Magyar hősnyek életrajzai* című füzetet vállalta, melyet a jeles fiatal költő, Endrődi Sándor szerkeszt s melyből immár 12 füzet jelent meg: *Lorándy Zsuzsanna*, *Zrínyi Ilona*, *Széchi Mária*, *Szilágyi Erzsébet*, *Ujfalvy Krisztina*, *Rozsogonyi Cecilia*, *Bethlen Kata*, *Ferenéz Teréz*, *Dakai Tünde*, *Judit*, *Dobó Klára*, *Déryné Réza*, *Jókai né Réza*, *Petőfi Sámorné*, *Bíró Wesselényi Miklósné*, *Molnár Borbála* és *Kisfaludy Atala* életrajzaval.

Mint láthatjuk: az eddig megjelent életrajzokban a legnagyobb változatosság uralkodik. Egyik nő a fejedelmi trónt ékesíti, amellettyegyzhatnak, iskolának volt őrangyala; másik a férfi küzdelmeiben osztozott, a haza védelmében aratott hősróstányt; a harmadik az irodalom, negyedik a színművészet, ötödik a társadalmi életmezőjén szerepelt főként, eltekintve a családi életől és otthonról, melyre boldogságot árasztott.

Olvassa az életrajzokat, mintha csak a *Gréard* életét, céljait tartanak szem előtt. Sőt mintha némelyik ró (mert majd minenképpen életrajzot más írta) az ő életéből erejét lopta volna meg: oly szépen, oly művészi plasticitással domborítják ki egy-egy nő jellemképét. Szinte megelevenedni előttnk; vele vagyunk, látjuk gondolatait, elhatározásait, tetteit, nemes lennének egy-egy fénydarabjait. Történet ez, mert személy, tett és kor van benne rajzolva; regény, mert a lelki élet, jellemfejlődés, diadal vagy bukás a regény érdekességével van előadva. Olvassuk csak *Loránty Zsuzsánna* vagy *Wesseleányi* életrajzát, szinte átmenesül az ember, meglágyul a zordon férfi szív s a legmélyebb tisztelettel és hódolattal hajlik meg e fenkölt, magasztos alakok előtt!

Látjuk Loránty Zsuzsánában a szerető hivatást, a gyermekeiért rajongó anyát, a gondos, figyelmes háziasszonyt, a buzgó protestáns nőt, a sárospataki főiskolának áldozatkész patronáját; a szerény, házias erényekben bővölködő fejedelmesszonyt; férjének hű segítőtársát a küzdelmek és megpróbáltatások idejében; látjuk a megtört özvegyet, az egyik fiát siratót, a másikkal elégedetlen, hiszongó anyát, s végül a nagy szenvedések által megtört, a balsors súlyos csapásai által megkeserített, hanyatló életet, melyet csak rendületlen hite tartott fel.

Az egész életrajz kerekedő; jellemzése mesterileg ügyes, előadása vonzó, kellemes. Szerzője Endrődy Sándor. Ha mindenáron hibát akarnék keresni a műben, tilán azt említhetném, hogy Loránty Zsuzsánna fejlődéséről, leánykoráról egy szóval sem emlékezik s hogy az utjában teljesen közzétett levelezéséből — mint a melyek leghívebben jellemzik az írót egyéniségét s az akkori viszonyokat — nem ártott volna itt-ott mutatványt egy-egy részletet kiszakítani. Azonban lehet, hogy ebben a szűkre szabott tér akadályozta az író.

A többi életrajzok is mind melegséggel, csinnal vannak írva s ha nem is tudja mindenik a kellő alaphangot eltalálni (gy pl. némelyik nagyon is böszelkedő, mint a *Molnár Borbáldé*, a másik viszont poétikus), de általában véve nemes, kellemes olvasmányok. *Jd. Báró Wesseleányi Miklósné*, született *Cserey Ilona*, a nagy embernek méltó párja, igazi nagy lélek s jól mondja életirója: »korunk legtisztelietreméltóbb asszonyainak egyike:» a női hűség költői képe, az áldozó szeretet és kínzó gyötrelemek martaléka; a Grachusok anyja, olyan erős hittel, olyan erős lélekkel, a minő csak egy ó-testamentomi nőn díszíthetett.

De elég lesz már. Újból mondom, hogy nők számára jobb olvasmányt nem tudok ajánlani. H—i.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** Ungi egyházmegyénknek újabb súlyos vesztesége van. Állítólag, még szintén hűsvét előtt végülomra szenderült ennek kiérdemült esperese, *Szabó András*, csicserei lelkész, 82 éves korában. A régi szabász, egyszerű, feltűnést soha nem kereső férfiak közé tartozott, a kik meg tudnak elégedni az öntudat jutalmával is, s a kiknek gyönyörűség a munka és az Úr házában való lakozás. Kevéssel megelégedni, sokat, fáradságtalanul dolgozni s az isten és anyaszentegyház ügyéért — mint a mindig égő lámpa — folyton emésztődni s végre elaludni az Úr nevében, boldog öntudattal, mint a kit semmiben sem vádol az ó lelkiismerete... ilyennek ismerjük mi őt a távolból, ilyen lehetett halála, egy becsületesen, nemesen töltött élethez méltó végelbőlnás. Alig pár éve, hogy letette terhes hivatalát, a melyet az utolsó percekig minden segély igénybevétele nélkül folytatott.

Maga másolta körleveleit: maga írt, jegyzett mindent, mit az esperesi hivatal követelt s pontossága ellen alig lehetett valakinek kifogása. A 25 éves esperesnek jubileumot rendezett egyházhmegejéje s megadta neki a -tiszteletbeli esperes- címet, s ő érezve vállain az élet terhet, belegegyezett az egyházmegye kívánságába s átengedte helyét s az új idők által felszaporított esperesi gondokat ifjabb erőnek. Mikor halt meg, hol s miként temették el? — nem tudjuk. A boldogult tisztelői között nem akad idáig senki a ki illőnek találta volna a jubilált férfiúról lapunkban megemlékezni. Úgy tudjuk, hogy *Szabó Endre*, beései lelkész s ungi egyházmegyei főjegyző s volt országgyűlésképviselőn kívül, még egy leánygyermek, özv. Kása Andrásné gyalogoljak az elhunytat. Áldás emlékre!

— **Papjelölés.** A szikszói lelkészi állomásra kijelöltettek: Baeska Sándor, nyíri; Kovács Béla, vajkői; Bodon Barna, g.-bátori; Láng Károly, andrásfalvi; Szondi Béla, kis-peregi lelkészek. — A beregi ref. egyházmegye lelkészjelölő-bizottsága, a folyó hó 13-án tartott ülésében, a munkái ref. egyház lelkészi állására Peterdy Károly, egyházmegyei esperes, barabási lelkész és Fábian Károly, szatmári segédlelkész jelölte ki. Többen nem pályáztak. A beregmejei lelkészek a közszereletben álló esperes iránti tiszteletből nem vettek részt a pályázatban. — Bótrágyra a kijelölő-bizottság Muhi Dániel, csarodai; Varga József, macsolai; Miklós József, gecesei; Kulcsár János, bereg-újfalusi és Szabó Pál, t.-kereszényi lelkészek jelölte ki. A választások május 1-ső napján fogtak az illető egyházközségekben megjelteni.

— **Önvédelem.** A helyzetet és jellememet nem ismerők körében, a néhai Makay Endre, csomonyai lelkész szomorú esete alkalmából tanusított eljárásom miatt ellenem felhangzó — mint erről e becses lap múlt számából fájdalmasan értesültem — kemény ítélet ellenében, a magam iránti kötelesség s a nagy közönség iránti tisztelet egyaránt kész, hogy védekezéssel éljek. S midőn ezt tettem, csak a száraz igazság az, mit elmondok. Néhai M. E. a szomorúemlékü napon Beregszászba bejövén, meglátogatta R. G., csomonyai földbirtokos, beregszászi ügyvéd urat, s az ügyvéd úr őrlikán, az irodában érte őt a végzetes catastrofa, s itt nyújtá neki az első segélyt az ügyvéd sógora, az ugyanazon házban lakó s rögön behívott Sch. orvos. Innét aztán kocsin elszállítattott egy borbélyüzletbe, ahol erét megnyiták; s ekkor — fehért már az orvosi segélynyújtás után — hozták nekem hírül a szomorú eseményt; az is jelentve, hogy az orvos véleménye szerint a beteg nem menthetlen. A gyászshír hozója pedig nem otthon, hanem az utcán, utazóban, szekerem ülve talált. A szomorú hír nagyon meglepett és levert; de mivel mulhatlan utaznom kellett, s családi körülményeim — a melyek miatt éppen elutaznom is kellett, de a melyeket itt fel nem tártak — nem engedték, hogy kis fiával honmaradt feleségemhez küldjem az eszméletlen beteget; nem tehettem mást, mint V. L. városi tanácsos barátomat kértem meg, hogy legyen szives az én felölőseggemre a vendégülében egy szobát nyitni a beteget a borbélyüzletből odaszállítva, mellé ápolót rendelni, a kocsi pedig rögön küldeni haza a család értesítése végett. Biztosítást nyerve, hogy minden meg lesz téve, elutaztam. Hazajövén másnap, értesültem, hogy a vendégülében nem kapván szobát, a beteg R., előkelő polgárhoz szállítottat s ott fekszik eszméletlenül. A legjobb helyen tudva e család, kívált a nem szegény, de jólelkű — fájdalom márcsak néhai — nő körében: megnyugodtam. Hogy a városi kapitány közbejöttével szállítottat volna oda, az nem áll; hanem, igenis, az, hogy a városi főkapitány éppen azon házban lakik, fia levén a beteget befogadó R. pol-

gárnak. Ennyi, mit elmondani kívántam. A ki az enyémhez hasonló körülmények között másikat cselekedett volna: az vessen rám követ! Beregszász, 1887. ápr. 20.

Kallós Tivadar,
ev. ref. lelkész.

— **A kik lelkesünek a protestáns iradalomért,** bizonyára Grömmel értesünek a felől, hogy *Warga Lajos*, sárospataki theol. tanárunk „*A keresztény egyház történelme*” című nagy művéből a II. kötet is elhagyta a sajátját. Más viszonyok között, mint a miénk, egy ily mű zajt támasztana az irodalomban és nemcsak méltó elismerést, hanem anyagi jutalmat is biztosítana szerzőjének. Ugy tudjuk, hogy *Warga* tisztársunknak egyik sem jutott ki idáig s tartunk tőle, hogy legjobb esetben is be kell érnie *üres bókokkal*. A sárospataki teológusok, mint halás tanítványok, csaknem egyedül állanak a vállalat mellett, a mely pedig bármely nagy és kifejlett irodalommal fenyeskedő nemzetnek is becsületére szolgálna. Nem sértjük meg egyház-történetíróinkat, ha állítjuk, hogy *Warga* műve páratlanul áll egyház-történet-irodalmunkban. Nemcsak terjedelme (eddig 85 sűrűn nyomott iv!), hanem szelleme, nyelvezte, az egészen jelentékes bűmlátás gond s a minden rendű s rangú forrásokra való utalás s a forrásoknak találó, rövid szavakkal való jellemzése s az egyházi életre taló okok, tanok, irányok s vezéregyéniségek ügyes méltatása, mindenekfelett pedig a történetről első kelleke, a *pártatlanság* az, a mely *Warga* művét társai fölébe emeli s a mely ennek hosszú életre szóló tekintélyt biztosít egyház-irodalmunk történetében. Ismételjük, mi régebben mondtunk, hogy e művet, *mint az egyházi élet minden ágára s az egyházat érdeklő összes tanók haláláigra kibeszédő kis könyvetart,* ott kellene tartania minden protestáns úri embernek a biblia és imádságos könyv mellett, hogy tanulna belőle becsülni az istenségnek a protestantismusban nyilatkozó szellemét; hogy tanulna szeretni egyházát s tudni védelmezni azt — ha kell — az időnkint felszínre törő ellentétes áramlatokkal szemben; mindenekfelett pedig, hogy el ne merüljön a közönyösség szellemű posványban. Annnyival inkább jöjünk van ezt állítani s óhajítani, mert *Warga* műve nem a tankönyvek iskolai módorában van írva; hanem olyan kellemes olvashány az, akár a legszebb történeti regény. A mű terjedelme nagy 8-ad alakban VIII+820 lap. Előfizetési ára 4 frt, bolti ára 5 frt 20 kr. Kapható szerzőnél Sárospatakon és Pfeiffer Ferdinándnál Budapesten. Közébebb fizetés ismertetését kezdjük meg; s addig is a legmelegebben ajánljuk a tisztánenni egyházkerületnek, a sárospataki főiskola előjáróinak s minden művelt protestáns embernek partfogó figyelmébe. Ajánljuk egyúttal *Warga* tisztársunknak következő felhívását is: *A keresztény egyház történelme I. kötetére* (a reformatio előtti korszak; n. 8-adrét, XIV+529 l.) 3 forintjéval; a *II. kötetére* (A reformatio utáni korszak; n. 8-adrét, VIII+820 l.) 4 forintjéval; a *III. kötetére* (A XIX. század ismertetése, 30 iv) 3 forintjával, a mű befejeztéig, előfizetést vagy megrendelést eloadok. *Warga Lajosné, Rajka Teréz* utolsó műve: *Egy nagynéne levelei*, 8. r. VI+134 l. (mely azon felőtt hajadonoknak és fiatal asszonyoknak van írva, kik a magyar gazdasszony teendőiről, az élet különböző viszonyai közt való magaviseletéről, érdekes elbeszélés alakjában, nem külföldi minták után, hanem egy jó magyar nő tapasztalata után, utasítást akarnak nyerni), 60 kr bolti ár helyett 40 krért megszerezhető (hérmentelt küldéssel). Tömegebb megrendelésnél 5 példány után egy tiszteletpéldányt szolgál.

— **Irodalmi körünk** folyó hó 20-án tartott közgyűlésében a gimnáziumi I-ső és II-ik osztály számára készi-

tett, a bírálatok értelmében javított s újra átnezett s az átnező kedvező véleményével beterjesztett „*Magyar Olvasókönyve*” című munkát, könyomatás végett elfogadta. A derek munka szerzője *Molnár Lajos*, sárospataki gimn. tanár. E munkával kapcsolatban megújítottat az a több ízben hozott határozat, hogy a gimnáziumi tankönyvek, igen fontos paedagogiai okok miatt, legalább az első kiadások ne 1000, hanem kevesebb példányban nyomassanak. Felolvastattak a Szinyei Endre által Koch után készített „*Görög Nyelvtan*”-ra beérkezett bírálatok, s minthogy a *G. Mihály Otón* és *Szollosi Benő* alaposan indokolt terjedelmes bírálatá szerint e munka, némi javítás után, használható, derek tankönyv leendő, könyomatásra elfogadottat oly feltétellel, ha szerző munkáján a bírálatok nyomán a kör által jelzett irányban némi javítást végez. Nevezett bírálatok, valamint a más véleményben levő *Kispál Mihály* bírálatok a kör, az egy arany tiszteletdíj utalványozása mellett, szives fáradságukért köszönetet nyújtánia. Felolvastattak a Ballagi Károly, borsodmegyei tanfelügyelőnek — Borsodmegye földrajza — sat. című munkájára beküldött vélemények, illetőleg terjesztetű, melyek a tankönyvvel együtt vissza fognak terjesztetni az egyházkerülethez, további intézkedés végett. Ezzel kapcsolatban a főziszteletű egyházkerület felkérte, hogy ilyen, csakis bírálatra beküldött munkákat, csak abban az esetben fogadjon el, hogyha a bírálatoknak fizetendő egy arany tiszteletdíj is mellékeltetni fog. Végül olvastattat Szakács István és Pataki Imre, keszteméti tanárok levele, melyben az irodalmi kört az Ásványtanhoz készített s mellékelten beküldött létképek kiadására kérik. E kérest azonban a kör, bár a munkát igen celszerűnek, jóra valónak tartja, nem teljesítheti; minthogy főiskolai nyomdánkban nincsen az ilyen munkák kiállítására szükséges eszközei, s maga a főiskola, mint kiadó, ily vállalatokba bocsátkozni nem hajlandó.

Pályázatok. 1. *Nagy-Eszeli* lelkézi állomás (n.-károlyi egyházm.). Evi jövedelme (készpénz 85 frt) földhaszonélvezetel és stólvál egytt 8—900 frt. III-ad osztályú. Határidő május 10. Esperes, Segesvári József, kántor János (Szathmárm.). 2. Tarján lelkézi állomás (tatai egyházm.). IV-ik osztályú. Határidő máj. 2. Ete, esperesi hivatal (Komáromm.).

Helyreigazítás. Lapunk folyó évi 15. számában, a 271. lapon, alulról a 6-ik sorban *iszod* helyett *iszol*; a 273. lapon felülről a 12-ik sorban *tépek* helyett *tépek* olvasandó. M.P.M.

Szerkesztői izenetek.

Sz. J. Füge. A dolog még vajódik. Törökvést becsülöm, szeretem. Aratásra megérk! — *Sz. A. Isnyéti.* Az I frt 25 kr átadtam pénztármunkának. A múltért nekem teljesen elég a „közönm.” — *Cz. I. Erdőbénye.* Erre a számmra elkésett. Sajnálom. A kérdés egyhábránt most a társ-lapokban is szőnyegen van, tehát nem mőja idejét. — *K. T. Beregszász.* A legszivesebben közöltem s örökök, hogy így áll a dolog. A hajdani beregszászi segédlelkész nem emlékezik-e a hajdani beregszászi diákra? — *Tornai. Köszönm.* más tudósítás nem érkezett. — *Többségek.* Az *Idéink-emlék* úgy lassan, de halad. — *B. J. Aszóli.* Némi kihúzásokat kellett tennem, a mi azonban a lényegen nem változtat.

Pályázat.

A tisztánenni egyházkerületben a *tornai* egyházmegyéhez tartozó *egerszói* lelkézi állomásra pályázat hirdettetik. Ezen állomás jövedelme föld, rét, szőlő, búza, gabona- és fa-fizetlésben 593 frt 80 kr-ra van felvéve, s így a IV-ik osztályba tartozik. Pályázók kellőleg felszerelt kérvényeiket folyó évi május hó 20-ik napjáig nyagt. *Vajányi Lajos*, esperes úrhoz adják be *Perkupa*án.

Miskolc, 1887. ápril. 22.

Kun Bertalan,

tisztánenni ev. ref. püspök.

I—1

Felőlő szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székhellyel, egész évre
4 ft., Márcze 2 ft. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábról petit sor töltésből
való közlésnél 5, egyzelel-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bétlyegélj 20 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Felhívás Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság alakítására.» — «A Magyar Prot. Tudom. Irodalmi Társaság alapszabály-tervezete.» — «A természettud. a gimnáziumban.» *Köhölni.* — «Nagyjénék 33-ban.» *H. L.* — «A szatmári evang. ref. egyházmege tavaszi közgyűlése.» *Kalós Péter.* — «Külső-somogyi levél.» *Kéjel József.* — «A tiszánmenni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.» *Mitrovics Gyula.* — «Vegyes közlem.» — «Pályázatok.»

Felhívás Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság alakítására*).

Rég érzett szükségét pótolni, régi mulasztást helyrehozni s a jövő fejlődés alapjait szilárdítani: ez, a mire a mivel magyar protestáns közönséget, egyházunk kormányzó testületeit és férfait, sőt mivel segítségük javáért buzgó lelkes asszonyait is felhívjuk

Hazánkban — mint a külföldön is — társulás és szövetekezés a tudomány művelésének s terjesztésének egyik leghathatóbb eszköze, minden szakban. Mert a mit az egyes tudós kutatásban, vizsgálódásban, feldolgozásban maga el nem végezhet: többek egyesített s összehangzatosan működő ereje végrehajtja. s a mihez, a pártolás vagy nem pártolás esélyeitől élhetően, az egyes — bár ereje volna rá — hozzáadni sem mer, annak létrejöttét az együttes támogatás biztosíthatja.

Igy alakultak, hogy külföldi példákra hivatkozás helyett csak a hazaiak egynehányát említsük fel, a m. kir. természettudományi, a magyar történelmi, archeologiai, földrajzi, philologiai társaságok, orvosi irodalom-egyesület s mások, melyek a tudományok széleskörűek egy-egy szakában, a munkafelosztás elvének hódolva, teljesítik a tudomány művelésének és egyszerűs mind népszerűsítésének s terjesztésének munkájából a reájok eső részt, segítve ezzel legnagyobb nemzeti tudományos intézetünket, Akadémiánkat, nagy alapadatának: a tudományok magyar nyelven s nemzeti irányban művelésének teljesítésében.

Magyar protestáns irodalmi társaság létrehozására is tétellett már kísérlet még az ötvenes években; de a szép reménnyel biztató kezdeménynek az idők nem kedveztek s a társaság nem alakíthatott meg. S ezzel is megint egy századnegyedik részett el a hazai

protestáns tudományos irodalomra nézve; legalább részben, mert nem hagyhatjuk említés nélkül az időközben, bár szűkebb körben, alakult Protestáns Egyet hasznos működését s nem egy becses művet tartalmazó kiadvány-sorozatát: a Theologiai könyvtárt. De az is megszűnt, a kellő alap vagy kellő pártolás hiánya miatt, s ma ismét ott vagyunk, hogy a magyar protestáns tudományos irodalom, közeg nélkül, tétlenül, elhagyatva pang, vagy legfőlegb egyes tudósok írószobájában rejtezik, asztalfiókjába zárkózik.

Alkalm-e az idő az előbbi kezdemények megújítására s egy Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaságunk megalakítására? Azt jelen felhívásunk sikere fogja eldönteni, megmutatni.

Mi reméljük, hogy igen; mert nem olyasmit kezdeményezünk, a mi más téreken kipróbálva ne lett — sikerre vezetne ne bizonyult volna; nem olyasmit, a minek szüksége felől hazánkban, legalább a protestáns körökben, általában és ellenmondás nélküli ne volna a meggyőződés; nem olyant, a mivel első sorban ugyan hön szeretett magyar protestáns egyházunknak, de egyszerűs mind hazai s nemzeti tudományosságunknak is ne használnánk; s végre nem olyant, a mi akár a keresztényiség, akár a tudomány egyetemességével ellenkeznek.

Mert Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság címe alatt nem az egyetemes tudományok protestáns irányban való művelésére törekszünk, mintha protestáns philosophiát, protestáns világtörténelmet, vagy épen protestáns természet- és mennyiség-tudományt akarnánk. A tudományban nincs helye az irányzatosságnak; a tudomány csak az igazságot keresi s azt nem szabad sem elhallgatnia, sem elferdítenie valamely különleges irányzat céljai kedvéért.

A mit mi akarunk: a magyar protestáns egyház multjának, történelmének felderítése mindenekelőtt; a magyar protestáns egyház szellemi, erkölcsi és tudományos érdekeinek felkarolása; a magyar pro-

* A 17-ik száma már — sajnálatunkra — későn érkezett. Szerk.

testáns egyházi élet fejlesztése, jövőjének, felvirágzásának — mennyiben erre a tudományosság is hathat — biztosítása.

A magyar protestáns egyház történeti kütfői még nincsenek egybegyűjtve, annál kevésbé kiaknázva, legkevésbé feldolgozva; a magyar protestáns egyház története még nincs megírva s nagyon messze vagyunk attól, hogy meg is lehessen írni. Pedig a mult a jelen alapja, a jövőd felvirágzás gyökere s a történelem — kezdettől fogva — az élet mestere volt. Azért a szemünk előtt lebegő társaság első céljául a magyar protestáns egyház keletkezésének, háromszázados küzdelmeinek s fejlődésének írott forrásai összegyűjtését s közrebocsátását kell elismernünk és pedig az eredeti forrásokét, köz- és családi levéltárak felkutatása által, mint ezt például a Magyar Történelmi Társulat vándorgyűlésein, évek óta már oly nagy sikerrel teszi; valamint az országgyűlések még eddig fel nem dolgozott aktáiból s egyéb, nyilvános és titkos levelezésekből. Minden egyházközség és iskola levéltára szolgáltatathat egy-egy, még ismeretlen adatot a magyar protestáns egyház történetéhez. Mindezek iránt a közérdeklődést felkeltani, a kiaknázandó forrásokra rámutatni: egyik legelső feladata az alakítandó társaságnak.

De programját a források felkutatása, gyűjtése s kiadása korántsem meríti ki meg. Azok eredményét először részletenkint — monografiákban — feldolgozni: lesz második lépéseje a szükséges előkészületek, a Magyar Protestáns Egyház Történelme összefüggő megírásához.

Az egyháztörténelmi szakmán kívül *egyelőre* — mivel ez a legszükségesebb és legsürgősebb, mert a további haladhatóság leglényegesebb feltétele — csak másodsorban veheti fel programjába a társulat — az egyházat érdeklő többi: theologiai, egyházi és bölcsészeti tudományok művelését. De már most sem szabad ezeket mellőzni, sem elhanyagolni, hogy működését — egyháziilag s tudományilag — egyetemessé tegye.

Ily célok belevégén előtte, programját úgy kell megalkotnia, hogy abban első helyen a kütfők, másodhelyen az egyháztörténelmi monografiák, harmadikon egy, az egyházi és iskolai, vallásos és tudományos élet minden mozzanatát figyelemmel kísérő s e részben a külföldi protestáns tudományos mozgalmakra is kiterjedő protestáns *Tudományos Szemle* álljon, s kiadványai, kezdettől fogva, e három irányban induljanak meg. Később önálló (eredeti vagy fordított) tudományos munkák kiadásával is fogja theologiai s általában egyházi irodalmunkat gyarapíthatni.

Honnan vegye e nagy s nehéz feladatok valószínűsítésére a szellemi és anyagi erőt? Tudósai buzgalomból s a protestáns közönség érdeklődéséből és pártfogásából. S ez utóbbira nézve mindjárt kimondhatjuk — és tájékozott végett s minden önáltatás elkerülése szempontjából ki is kell mondanunk — *évenként néhány*

ezer forintból biztosan kell rendelkeznie, hogy cél érthessen vagy működését csak meg is kezdhesse. Mert inkább meg se kezdje, hogysen folytatása s a kitűzött cél elérhetése biztosítva ne legyen, s néhány, vagy pár évi kinos vergődés után, a protestáns tehetetlenség bevallásával, szégyenletesen kelljen megszűnnie.

Hogy ez be ne következék: eleve úgy kell szervezkednie, hogy a cél elérése biztosítva legyen. Ne akarjon protestáns felekezeti akadémia lenni, a mit maga a korszellem mindjárt visszautasítana s rövid időn megbuktatna; de kövessen el mindent a maga és működése iránti érdeklődésnek minél szélesebb körben, elsősorban természetesen protestáns körökben, de azokon kívül is a hazafias és tudományos körökben felébresztésére s folytonos ébrentartására s lehetőleg kielégítésére.

E végből kíván ötrendbeli tagokból szervezkedni, hogy egységes és testületek, anyagi erejűkhöz képest, sorakozhassanak a különböző tagsági kategóriákba. Erkölcsi testületektől, úgymint egyházkerületek- és egyházmegyéktől, még népebb egyházaktól, fő- és középiskoláktól, végre vagyonosabb egyesektől, a protestáns egyház nagyjaitól remélheti s elvárhatja, hogy mint pártfogók, legalább 500, vagy mint alapítók 100 ft tőkével, vagy annak megfelelő évi járulékok biztosításával járulandanak a társaság megalapításához s állandó fennmaradása biztosításához. A kik ezt nem tehetik, mint rendes tagok vagy pártolók, bizonyos számú évreke terjedő kötelezettséggel, évdíjak fizetésével, vagy legalább egyszer s mindenkor adományokkal hozhatják meg a magok egy tégliját vagy homokszemet a Magyar Protestáns Tudományos Irodalom nagy épületének emeléséhez. A társaság viszont a hozzájárulás mértéke szerint fogja nyújtani tagjainak a megfelelő előnyöket, elsősorban kiadványai által.

S a közérdeklődés ébrentartására a társaság évi gyűlések, esetleg vándorgyűlések tartásával fog folytonosan hatni, hogy a lelkesedés és munkálkodás játékony tüze egyszer fölszítva, többé el se aludjék.

Íme, a Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság, a mint annak célja, eszközei, egész képe, vázlatosan legalább, előtűnik lebeg, a mint az a közrebocsátott alapszabály-tervezetben kifejezést is nyert. Ha — mint erősen hiszszük — az eszme szélesebb körökben is visszhangra talál; ha a társaság létrejötté aláírások által biztosítva lesz: az önként vállalkozókból alakult előkészítő-bizottság alakuló közzüldést fog összehívni, melynek feladata lesz az alapszabályok végleges megállapítása s a társulati szervezkedés.

Mi hiszszük, hogy a vallásos, egyházas és tudományos szellem — mint elejétől fogva mindig — ma is erősebb a magyar protestáns egyházban, hogysen ez rövid idő alatt be ne következék.

S ezzel az Istenbe és egyházunk életrevalóságába vetett erős hittel bocsátjuk felhívásunkat a szelek

szárnára, a protestáns egyházak, hatóságok, intézetek és egyesek körébe ki. Hason el a mi gyöngeszarunk mindenüvé, a hol Isten dicsőségéért s Anyaszentegyháza virágzásáért lelkesülő s azért áldozni s kész szívek dobognak; s Isten adjon erőt a gyöngeszónak és tegye azt gyümölcsözővé!

Budapest, 1887. februárban.

B. Vay Miklós, Kun Bertalan, B. Prónay Dezső, Geduly Lajos, Gr. Tisza Lajos, Szász Károly, Pichy Tamás, Czékus István, Váilly János, Révész Bálint, Káldy Gyula, Karsay Sándor, Pap Gábor, Dr. Szeberényi Gusztáv, Szász Domokos, Ferencz József, Dániel Gábor, Ballagi Mór, Zsilinszky Mihály.

A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság alapszabály-tervezete.

(Az 1886. decemb. 28. tartott értekezlet szövegezése szerint).

I. A társaság címe és székhelye; célja és munkaköre.

1. §. A társaság címe: „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság.” Székhelye: Budapest.

2. §. A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság célja: általában a hazai protestáns tudományos irodalomnak, különösen és elsősorban a protestáns egyháztörténelemnek művelése és terjesztése.

3. §. E cél elérésére a társaság a hazai protestáns írók és történetkedvelők egyesítése, egyes egyházkerületek és espereségek közreműködésének bevonása, egyháztörténelmi dolgozatok írása és kiadása, valamint levéltárak, könyvtárak tanulmányozása és ismertetése által törekszik.

II. A társaság tagjai.

4. §. A társaság tagjai ötfelek: a) pártfogók, b) alapítók, c) rendes, d) pártoló és e) segélyző tagok.

5. §. Pártfogók azok, kik legalább 500 forint fizetnek vagy biztosítanak a társaság számára s annak 5% kamatját állandóan fizetik. Ilyenek lehetnek egyesek és testületek egyaránt.

6. §. Alapítók azok, a kik a társaság céljainak előmozdításához legalább 100 frtnyi alapítvánnyal járulnak; és pedig akár készpénzben, akár legalább 5 frt évi járulékot biztosító kötvényben vagy értékpapírban. Alapító tagokul tekintetnek mindazon erkölcsi testületek is (egyházkerületek, egyházmegyék, gyülekezetek és iskolák), melyek ez összeg kamatának megfelelő összeg állandó fizetésére kötelezik magokat.

7. §. Rendes tagok azok, a kik kötelezik magokat, hogy legalább öt éven át 6 forint évi díjat fizetnek a társaság pénztárába.

8. §. Pártoló tagok azok, a kik három évi kötelezettség mellett, legalább három forint fizetnek évenként a társaság céljainak előmozdítására.

9. §. Segélyző tagok azok, a kik egyszer mindenkorra az alapítvánnyal kisebb összeget adományoznak.

III. A társaság tisztviselői.

10. §. A társaság tisztviselői: a) két elnök, b) titkár, c) jegyző, d) pénztárnok, e) ügyész.

11. §. Az elnök, vagy akadályoztatása esetén az alelnök, a társaság képviselője a hatóságok és mások irányában: ő hívja össze a közgyűlést és a választmányi üléseket; mindezekben elnököl és csak szavazatok egyenlősége esetén szavaz. Tiszti állásánál fogva a választmányi együtt vezetői és igazgatója a társaság ügyeit. Joga van a társulati pénztárt bármikor megvizsgálni;

sürgősebb fizetéseket, 200 forint erejéig, utalványoz; de azt, utólagos jóváhagyás végett, a legközelebbi választmányi ülésen bejelenti.

12. §. A titkár, ki a társaság pénzerejéhez képest évi tiszteletdíjban részesül, úgy a közgyűléseken, mint a választmányi üléseken előadói tisztelet végez; a határozatok végrehajtásáról gondoskodik. Jelentést tesz a társaság tudományos működéséről; szerkeszti a társaság kiadványait, folytatja a levelezéseket; felügyel az irattára; a társaság tagjai névsorát nyilvántartja és az elhunyt tagokról nekrológ alakjában jelentést tesz.

13. §. A jegyző szerkeszti a közgyűlések és választmányi ülések jegyzőkönyveit; a titkárnak mindenben segítségére van és őt gátolatlanság esetében helyettesíti.

14. §. A pénztárnok a társaság vagyonát híven és lelkiismeretesen kezeli; a pénztár bevételeiről és kiadásairól a választmányi üléseken jelentést, a közgyűléseken részletes számadást ad, melynek megvizsgálásáról a választmány gondoskodik. Kifizeti az elnök által utalványozott összegeket s az elnökség kívánságára bármikor kimutatást ad.

15. §. Az ügyész a társaság jogait védi.

16. §. Az elősorolt tisztviselők a választmányi ülésen szavazattal bírnak.

IV. Az igazgató-választmány.

17. §. Az igazgató-választmány, mely a tisztviselőkön kívül 50, és pedig húsz fővárosi és harminc vidéki tagból áll, az elnökök egyikének vezérlete alatt, a szükséghez képest, havonként üléseket tart; igazgatja a társaság ügyeit; meghatározza a tisztviselők díját, a kiadványokat s az azokra fordítandó összeget; megállapítja a közgyűlés tárgyait és napját. Gondoskodik a társaság vagyonának lelkiismeretes kezeléséről, a számadások megvizsgálásáról, a beérkezett művek megbírálatásáról és kinyomtatásáról. A választmány nevezi ki szükség esetén a helyettes vagy segéd tisztviselőket, az fogadja fel a társaság szolgaszemélyzetét.

18. §. Választmányi tagja a társaság bármely tagja megválasztható, különös tekintettel mégis az írói és a társaság körül szerzett érdemekre.

19. §. A választmányi tagoknak jogukban áll egyháztörténelmi okmányokról és műtárgyakról akár írásban, akár előszóval jelentést tenni, egyházi irodalmi nevezetességeket bemutatni és indítványokat tenni.

20. §. Határozathozatalra az elnökkel együtt legalább tizenkét tag jelenléte szükséges.

V. Közgyűlések.

21. §. A közgyűlés — tekintettel a protestantizmus főbb helyeiről érkezendő esetleges meghívásokra — évenként egyszer, a választmány által meghatározandó helyen és időben tartatik.

22. §. Határozatok a jelenlévők többsége által hozhatók és pedig nyílt szavazás útján; de tiz tag írásbeli kívánatára titkos szavazás rendelendő el.

23. §. A közgyűlés tárgyai: a) titkári jelentés a társaság évi működéséről; b) az évi számadások megvizsgálása; c) minden öt évben a tisztviselők és az igazgató-választmány megválasztása s az időközben megürült választmányi tagsági helyek betöltése; d) netáni indítványok tárgyalása; e) az alapszabályok módosítása. Ez azonban csak tiz tagnak a megelőző választmányi üléshez írásban beadott indítványára, s ha ott elfogadtatott, ennek véleménye kíséretében való beterjesztése mellett tárgyalható; mi a meghívók mindenkor, mint tanácskozási tárgy, megjelölendő.

VI. A társaság kiadványai.

24. §. A társaság kiadványai háromfélék:

1. Tudományos folyóirat (Egyházi Szemle), melyben theologiai és tanügyi cikkek s általában a prot. egyházi élettel összefüggő tárgyakról szóló értekezések; bel- és külföldi szakmunkák ismertetései és bírálatai fognak megjelenni.

2. Egyháztörténelmi Emlékek. (Monumenta Eccles. Protestantium in Hungaria).

3. Kidolgozott egyháztörténelmi monografiák, vagy hasonlóknak a külföldi tudományos irodalomból való áttétele.

25. §. A társaság pártfogói diszkiadásban (völn papíron) kapják az összes kiadványokat; az alapítók ugyanazt közönséges kiadásban. A rendes tagok kapják a folyóiratot és tetszésük szerint vagy az Egyháztörténelmi Emlékeket, vagy az Egyháztörténelmi Monografiákat. A pártoló tagok csak a folyóiratot kapják.

VII. A társaság járadalmi forrásai, vagyona.

26. §. A társaság bevételei képezik: a fentebb meghatározott alapítványok, hat és három forintos tagdíjak s egyéb adományok. Az egyházkerületek, egyházmegyék, egyházak, fő- és középiskolák és egyesek alapítványai, melyek akár egyszerre, akár örökös tagsági évdíjak gyanánt szolgálnak be a pénztárba.

27. §. Az alapítványok kamatai és a tagdíjak a társaság költségeinek fedezésére fordítandak; de az alapítványi összegek alapítóke gyanánt biztosan elhelyeztetvén, gyümölcsöztesnek s el nem költöthetők.

28. §. Felülfizetések és egyéb bevételek, a mennyiben alapítványi természettel nem bírnak, bármikor folyóvá tehetők.

29. §. A társaság vagyonát képezik továbbá a tagok által e célra gyűjtött és ajándékozott egyháztörténelmi okmányok, naplók, jegyzőkönyvek, műtárgyak és könyvek, melyeknek hasznosításáról és elhelyezéséről az igazgató-választmány gondoskodik.

VIII. A társaság részlege és lehetőségei felosztása.

30. §. A pecsét, mely a titkár őrzete alatt áll, a társaság címének körirattal ellátva, a bibliára helyeztet két egymásba fogó kezét, mint a testvérekezetek barátságos szövetezésének jelképét tünteti fel.

31. §. A társaság felosztását csak oly közgyűlés határozhatja el, mely egy havon előleges kihirdetés folytán egyenesen e célból hivatott össze és melyen a jelenlévők kétharmada a felosztás mellett van.

32. §. Felosztás esetében a társaság alapítókéje és minden egyéb vagyona a Baldácsy-bizottság kezelésére bízatik, addig is, míg hasonló célú protestáns tudományos társulat fog keletkezni, mely esetben a jövedelem annak szükségleteire folyósítandó.

33. §. A társaság felosztását vagy alapszabály módosítását célzó határozatok, fogantatás előtt — megerősítés végett — a magyar kir. belügyminiszter elé terjesztendők.

34. §. Az esetben, ha a társaság az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást meg nem tartja, vagy ha működésének folytatása által az állam-érdek, vagy a tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnek; a társaság fel-függesztetik, s az elrendelendő szabályszerű vizsgálat eredményéhez képest, végleg fel is oszlattatik; esetleg az alapszabályok szigorú megtartására felosztás terhe alatt utasítottatik.

Budapest, 1887. február havában.

Szász Károly, Dr. Ballagi Mór, Zsilinszky Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

A természetrajz a gimnáziumban.

A f. év elején általános s kellemesnek épen nem mondható meglepetést szerzett a tanügyi iránt érdekelt és érdeklődő körökben a gimnáziumtanterv módosítása ügyében tartott értekezlet. A társadalom minden rétege húzó-moosabb megállapodást várt már anyai próbálgatás, módosítás, majd jelentékenyebb változtatás után e téren. S dacára ennek az értekezlet sok mindent megbeszélés tárgyává tett, s mi, ev. ref. vallásnak, örömmel vehettük észre, hogy a miniszteri tanterv ellen a miniszter meghívott szakemberei épen azon irányban tettek kifogásokat, a melyben mi nem voltunk hajlandók azt nyomom követni. Így a magyar irodalomnak két osztályban tanítása kívánatosnak mondatott, a természetrajz és földrajz kapcsolata kifogásoltatván, amaz a gimnázium két első osztályában, a földrajz behatóbb topographiai fejtegetései kevért megszorítottat, s a földrajz és történelem szorosabb viszonyba hozására utasítás adatott.

Mind Ezeket, úgyisintén a német nyelv gyakorlataiban tanítására tett indítványt is, mellőzve minden következtetést, csakis jelzem, s általam mintegy csupán a fölélt tárgyak széles köret ohajtom feltüntetni.

Annál föltöbbször tartom azonban, s a természetrajzi oktatás szemléltető részének vitatás alá vétele mellett annál inkább csodálkozom azon, hogy valamint — tudomásom szerint — másoknak, úgy az értekezlet tiszteltreméltó tagjainak figyelmét is elkerülte, s mindaddig szó nélkül hagyatott az a következtetés, a mely a gimnáziumi tantervben a természetrajz rendszeres oktatását illetőleg foglaltatik. Épen azért voltam bátor szerény véleményemnek e sorokban hangot adni, hogy a „qui tacet, consentire“ tétel alapján kifogástalannak, tökéletesnek ne tünjék föl a természetrajz beosztása gimn. tantervénekben.

Természetrajzi tantervünk ugyanis első tekintetre szépen beosztottnak, rendszeresnek mutatkozik, s látszólag a kívánatos fokozatoságnak, az egyszerűről az összetettere való természetes átmenetnek teljesen megfelel, a mi a reálisokiról már nem mondható. Jönek, t. i. benne elsősorban a földfelület szeretlen alkotó részei, az ásványok, majd azok elgyűdésére, a közetekre történik az átmenet; s végül ezekkel kapcsolatban a föld kérgét folytonosan módosító ásvány- és közetalkotó erők, a víz és tűz működésének fejtegetése következik. Azután áttér az élet jelenségeire, a szerves világ tárgyalására és pedig szintén a fokozatos, oszkerű haladás megtartásával először az egyszerűbb növényi, majd a mestersegebb, bonyolultabb állati élet magyarázatára, mindkettő mellett kellő figyelmet fordítván osztályai, csoportjai stb. beosztására és ismertetésére.

Midőn azonban a gimn. tanterv a negyedik osztály ásvány- és közettani tárgyalásaihoz a geológiát, a föld alakulásának és fejlődésének történetét is csatolja, s így a növény- és állattan kellő mértékű előleges ismerete nélkül azt kívánja, hogy a tanuló a föld megelőző korszakában élt tökéletlen állat- és növényfajokkal foglalkozzon s minéműségökből következtetéseket vonjon le: nagy ugrást tesz, tökéletes anticipációt követ el. A tanuló ugyanis a megelőző osztályok szaktárgyjai, vizlatos s az értekezlet szövegezésé szerint — teljesen a geographia szolgáltatában álló — szemléltető természetrajzi oktatása alapján nem nyerhetett kellő áttekinthet, a jelenleg létező növény- és állatvilág osztályai, csoportjai, családai, nemei és fajai fölött, s ennek következtében teljességgel nem fogja felismerhetni s osztályozhatni a régebbi geológiai

országok tökéletlenebb szervezeti kövületeit, s vagy épen nem, vagy csak hosszú, kínos fejlődés után látja be a geológiai oktatás végcélját alkotó azon tételt, hogy a természet, a föld kérgében talált kövületek tanúsága szerint, az élő lények, állatok és növények létrehozásában fokozatosan haladt a legegyszerűbből a mindinkább összetette, s hogy a mostani fejlettségi állapot csak negyöd lányszeme a legrimitívebb alakokból kiindult hosszú fejlődési folyamatnak.

Méginkább növeli a megértés nehézségeit, a cél elérését az a sajnos körülmény, hogy ha van is hazai gimnaziumaink közül több olyan, a mely kielégítő, jól felszerelt természetrajzi gyűjteménnyel rendelkezik; geológiai gyűjtemény, sőt némelyiknek még talán e szakba való ábrája sem igen akad, s így a szemléltetés hathatós módja nem alkalmazható.

De eltekintve úgy a hiányos alaptól, mint a geológiai gyűjtemények kérdéséről: csupán a növendékek fellogási képességét tekintve is, elérkezett-e annak az ideje a gimn. negyedik osztályában; elég alkalmasok-e annak még épen nem érett, épen nem fogylmezett gondolkodású növendékei arra, hogy nekik ily mélyre ható, ily nagyhorderejű s maig is vita tárgyát alkotó philosophiai tétel adassék föl taglalás végett? Szerény nézetem szerint, ily szempontból sem helyes a jelenlegi beosztás. Az a felületes, ingadozó, kapkodó gondolkodású és jellemű gyermeket egyszerre csak odadobni a philosophiájára, tudományos bírálgatás, más szóval: kételkedés kellő közepére, anélkül, hogy a parva-jutás megkívántató feltételeivel el volna látva: sem oktatástani, sem erkölcsi szempontból nem helyes.

A kérdés mindenesetre attól függ, hogy mi célja van a geológiai tanításának?

Ha csak az a cél, hogy megtanulja a növendék, hogy melyek azok a kőzetekből állott a föld kérge a különböző geológiai korszakokban; hogy tehát melyik a régebb s melyik az újabb eredetű kőzet: akkor kellően meg van okolva a geológiai az ásvány- és kőzettannal való tanítása, s nincs ellene semmi kifogásom. Ezt a szolgálatot azonban maga a kőzettan is megteheti, ha az előállási és alaki sajátságok mellett a felhasználásnál a korra is fordít némi tekintetet, a mi a tárgyalásnak nincs nagy kárára; vagy, ha azt tenni nem akarja, megadja a kisegítő módot egy-két lapnyi külön tárgyalás a kőzetek korára, s a föld helyében előforduló kapcsolataikra vonatkozólag.

Ha azonban «földünk fejlődésének ismerete», mint közölték előttem — szerény nézetem szerint helyesen — a kosmograpia előállásán és fejlődésén, s a kőzetek csoportjain kívül a növény- és állatvilág keletkezését és tökéletesedését, szóval a paleontológiát is értjük: akkor kár — talán eskakis a kőzettani ismeretek felhasználásának céljából — a szervesetlen termékek mához csapni a geológiát, s a tanulóknak emészthetetlen anyaggal való terhelése mellett felidőzni a természet, a logikai sorrendet.

Ez esetben bizonyára célszerűbb volna a geológiát, kosmograpia példája szerint, a természetrajzi ismeretek betetőzésével, az e szakbeli oktatás végére áttelni, mely esetben a kellő előismeretek az áttekintést nagyon megkönnyítik, s a két év alatt sokat fejlett, rendszeresebb, szabadosabb gondolkodásúvá lett tanuló is jobban tudná sajátítani, s így többet nyerne vele.

Ugyanezt kívánna az a tény is, hogy a gimn. negyedik osztály, a melynek a stilyisztikából és metrikából, valamint az algebraiból és rendszeres természetrajzból is len a kezdet nehéz munkája jutott, s a mely ezenkívül a latin syntaxisnak is épen a legnehezebb részeit tárgyalja, a természetrajzból túl van terhelve.

Kezdi ugyanis vegytani előismeretek szerzésével, áttér az ásványok általános, majd részletes tárgyalására, fejtegeti a kőzettant, s a föld kérgén módosított tevő erőket, s működéseiket s befejezi a föld történetével.

Ennyi tárgyat, heti 3 órán kellően megértetni és betanítani nem lehet. kivált ha még azt is megkívánják — s pedig úgy van! — hogy a vegytani alkotó részeket a tanuló vegytani rövidítésekkel tudja megjelölni. Hiszen akkor magával a vegytani részzel telik el egy harmadév, s mit csinál a tanár az általános ásványtannal, melynek egyik része, a krystallograpia, egész külön kis tudomány: hogyan tanítja be a miniszteri utasítások szerint megkövetelt, «legalább is 60» fontosabb és gyakorlabb látható ásvány részletes leírását, előfordulási viszonyait, s felhasználási, feldolgozási módjait; hogyan tárgyal le végül a kőzettannal együtt s azt követőleg, ha csak főbb vonalaiban is, egész kis természetani földrajzot és kosmograpia? S mindez egy tantárgy keretében s heti 3 órán, oly növendékekkel, a kiknek még inkább van eszében a játék, mint a komoly tudományos törekvés, s a kiknek legnagyobb része, mint bizonyára mások is fájdalmasan tapasztalják, csak erős sürgetésre, sokszor épen kényszerítésből lát keményebben a munkához!

Jó volna azért, ha mások is hozzázolanának e tárgyhoz, s ha, mint remélni bátorodom, hasonló véleményben volnának, a tanterv tárgyában tartandó — a tanítás megállapodottságára nézve különben általánosan minél későbbre kívánt — értekezletek, tárgyalások alkalmával a természetrajz beosztásának ügye is beható megvitatás alá vétetnék, s a geologia, egyszerű mint szervesetlenül beillesztett tag; de másrészt, mint a vele most megtrótt osztályt tálterhelő, természetes helyére, a természetrajzi oktatás berekesztőjeül alkalmaztatnák, hogy így abban mintegy mindhárom természetországszociológialattván, a könnyebben fölismérhető s megérthető tárgyalat élő szervesekről történjen a benne foglaltató kiholt szervesekre az átmenet.

Kőhalmi.

TÁRCZA.

Nagypéntek 33-ban.

— Falb Rudolf után. —

Falb Rudolf, a híres csillagász, ki nem régebben — a Rivierán előfordult földrengés alkalmával — a földrengés elméletének fejtegetésével s újabb rengekés bekövetkezésének megjósolásával, európai hírre és tekintélyre tett szert; érdekes fejtegetésben magyarázza meg a Nagypénteken, Jézus halálának napján — az evangéliomok fejtegetése szerint — mutatkozott természeti jelenségeket.

Természeti tümenyenek megfigyelései — úgymond — már a legrégebb időktől fogva észlelhetők a történelem sorai között, mely akár egész népek tetteit, akár egyes helységek sorsát, vagy híres férfiak életrajzát adja. Ha a köntös, melybe öltöznek, idegenszerűnek tetszik, a burok eltávolítása után mindig csak ismert alakok lépnek szemünk elé. A természet nem ismer divatot, mindig ugyanazon erőkkal dolgozik, ugyanazon változhatatlan törvények szerint. Ha a krónikás tízes lánzsákról beszél, melyek az északi vérvörös eget átcikázták; ma tudjuk, hogy a meteorologia melyik fejtegetésben találjuk e jelenséget. Ha egykor sz. Lőrinc éjjelein tízes könyvespek estek az égből, a csillagászat rögtön megmagyarázza nekünk e tümenény lényegét, valamint az erőket, melyek

e folyamot a világgömbökről levezetik a kisebb földre. És ha a tudós barát lepezetlen iszonyattal esetelí a vérsót, mi, távol minden szörnyűkódéstól, kedélyes mosollyal a kodex szelére írjuk, hogy bekák és katonasapkák is estek már, s infuzoriák, gombák, víz- és szel-forgatagok segítségével szerencsésen letárgyaljuk az ügyet.

Lássuk a biblia tudósítását!

-Hat órától fogva pedig setéség lön mind az egész tartományban, mind kilenc óráoráig. És imé, a templom-nak kárjaita kettehasad a felőtől fogva, mind az alsó részeig, és a föld megindula, és a köszikák megrepedezének (Máté XXVII. 45, 51.).

Mi itt a mag és mi a toldalék? Az említett alapelvek és az újabb természettudomány igénybevétele mellett itt is határozottan különválaszthatjuk a kettőt. Hogy a setéség (szore) mindenütt, mint napogyokozás van feltüntetve, ezt csak Lukács evangélistának köszönhetjük, ki a másik két író hasonló helyéhez hozzászói: «és a nap elveszté fényét.» De a csillagászati számítás segítségével tudjuk, hogy Kr. u. 26—36-ig csak egyetlen napsötétülés, és pedig a november 24-iki 29-ben volt látható Jeruzsálemben. Azonkívül tekintetbe kell venni, hogy a zsidó hűsvét közélben napogyokozás egyáltalában nem állhat be, mert az mindig holdtöltekor ünnepelték és a hold nem lehet egyszerre a nap előtt és mögött, azaz nem kelhet és nyugodhatik le egyszerre. A hold lelkiismeretét sok minden terhelheti, a büvészetben is jártas lehet; de nem vitathatók el mely tituleteket a természeti törvények és a józan emberi észszel szemben. Tehát e sötétülési foljgyozást a képzelt szülötének tekintünk, mint példánul a Caesar halálakor észlelt napsötétülést? Vagy pedig holdsötétülést értünk alatta? A felelet csillagászatilag nem járna nehézséggel, ha csak tudnók, melyik évről van szó. Mert, tudvalevőleg, a természettudományok mellett a chronologia is gyenge oldala a bibliának.

Azon állítás, hogy Krisztus, halálakor 33 éves volt, pusztá fölvetésen alapult; de, még ha kétségtelen volna is, e kérdésre nem lenne belőle hasznunk, miután a názáreti születési éve ismeretlen. Folyó évszámításunk ismét csak a Krisztus életkoráról szóló fölvetésen alapzik. Hogy a mester halálakor valóban 33 éves volt-e, az mellesé dolog; de azok, kik azt állították, az állításra alapíták évszámításunkat, s így a keresztrefeszítés éve 33-ra esik. De a 33-ik évben, április 3-án, csillagászati számítások szerint, tényleg holdfogyatkozás állott be 6 óra-
kor, és pedig, a mennyire jelenlegi ségedeszközünk megbízhatók, a hold felkeltekor Jeruzsálem felett még a föld feljénakéval volt fedve, míg egy negyedórával előbb teljesen sötét volt. Lehetséges tehát, hogy Jeruzsálemben a sötétülést észrevették.

De ily könnyűszerrel nem engedjük el a biblia szöveget: amaz ápril 3-ának még két, egymástól független ismertető jelt kell felmutatni, hogy azt a jelentőséget tulajdonítsuk neki, melyet, mint egy zsidó böles halála napjának megadni kénytelenek vagyunk. Egyszermind népnek kell lennie; mert, hogy ezt a hétköznapot kell halálnapit felvennünk, az minden kétségen felül áll, minthogy a hétköznapok rendszeres változása, az időszámítás zavará különböző váltakozások dacára, tévedés nélkül maradt fenn, és az első kereszténynek mesterük halálának hetenkint visszatérő emléktünnepében nem tévedhettek. De e próba is talál. A holdfogyatkozás 33-ban pntek napra esett.

A harmadik feltétel, melynek még találni kell, a hűsvét (sabbath) beállta a következő napon. Ismeretes, hogy a zsidók ez ünnepet mindig a Nizan hónap 15-ik napján ülik meg; de, ha e nap hétfőre, szerdára vagy

péntekre esik, az ünnepet a következő napra halasztják. Hogy a Nizan első napját megtalálják, Krisztus idejében külön holdgyógyázók voltak, kik újhold utáni estén, a tavaszi éjnapgyengüléskor, kémlelték a hold feltűnő első negyedét, s ha meglátták, a hirt rögtön tovább terjeszték; e napon számítottak Nizan elsejét. Az éjnapgyengülés akkor március 23-ra esett. Dr. Schmidt, a br. Sina athéni csillagadának igazgatója, beható kutatások alapján kimutatta, hogy Jeruzsálemben az első negyed, 21 órával újhold után, kétségtelenül látható. Ennek következtében amaz évben Nizan elseje március 20-ra esett, s a hűsvéti ünneplés ápril 3-dikára jutott volna; de mivel ez pntek volt, a következő napon (sabbath) ünnepeleék.

Látjuk tehát, hogy minden feltétel talál a 33-ik évre, a mi — a mánt Falb megvizsgálta — a 26—36-ik évekről nem mondható. 32-ben hasonló körülmények között, Nizan 15-én (ápril 13-án) szintén volt holdfogyatkozás, de ez a nap nem pntek, hanem hétfő volt és a sötétülés a holdnak Jeruzsálemben való felkeltekor már rég elmúlt volt. Azonkívül János evangélista világosan mondja, hogy a sabbath «nagy» volt, és «zseeszeett a Pesach-ünnepel». A megvizsgált időtartam keretén belül hűsvét még csak a 26-ik évben esett szombatra; és akkor a hold sokkal messzebb volt a csomótól, semhogy fogyatkozás állhatott volna be. Pilátus sem volt még jeruzsálemi helytartó, mint Josephus Flaviustól tudjuk csak körülbelül egy évvel utóbb került ez állásra.

Még csak az van hátra, hogy a bibliai tudósítási második részére vessünk tudományos tekintetet. A föld rengés elbeszélését, mint a sötétülést is, sokan csak *tor-léni cionának* tekintették; «de azt hiszem — mondja Falb R. — *alapos okaim* vannak arra, hogy ama napokban előforduló földrengést valóban megtörténtnek állítsam. Azt találtam ugyanis, hogy földrengések akkor állnak be leggyakrabban és legerősebben, ha márc. 21-ik körül fogyatkozás volt.» A földrengések ez időpont körül mutatkoznak a legnagyobb szerencsétlenségeknél. E különböző összetalálkozás okai többször ki voltak már kutatva. Az oly artatlanul lepislantó hold elsőrendű bűnös.

Titkos ügynökei ugyanis, melyeket folyton küld a földre, felzakkatják a tengert, megzavarják az egyensúlyt a föld színén és belsejében a legnagyobb forrongások idezik elő. E hű szolgának a biblia joggal lobbantható szemére: Az ember ellenségei saját szolgái! Fogyatkozáskor ellenséges műveleténél még a nap, a mi anyának is segítségére jön, s mivel ez tavasszal halad az egyenlítő felett, ez időben mindkét égi test a legkényesebb pontján áll a föld nyakára, és szegény — mint Laokon — nem tudja magát a kigyópár szörnyű marásaitól megszabadítani. Akkor a tagok görésösen rángatóznak, tűz színű vér foly a sebekből. A föld reng és láva ömlik a vulkánokból.

Igy számítottuk, mérték és osztályoztuk a biblia szavakat: a mag megvan tisztítva a toldásoktól. A sötétülés csak a holdat érte, a nap sötétülése Lukács magyarázójának toldaléka, ki — saját vallomása szerint — az előtte fekvő korábbi életrajzokat hallomás útján nyert tudósításokkal bővítette.

A földrengés, amint ez melegívi tartományokban ma is gyakran történik, megrepesztette a földet és a halottak csontjai kihányattak; a templom falai mozogtak s a közéjük erősített függöny kettehasadt. Erőket látunk itt, melyek ma is ugyanazon módon működnek és látjuk a törvényeket.

De föllepünk egy népszerű ember kivégeztetésékor sokakat félelemmel és iszonyattal töltött el. Az atyák elbeszéltek, a mit láttak, a gyermekeknek, és szájról

ára ömlött a hagyomány folyama, folytonosan növekedte és kilépte a történeti mederből. De a néphagyományok hullámai számára is eljön végre a szabályozás ideje, és mindig a tudomány feladata az ágyat megtisztítani az iszaptól, melyet a hir zabolátlán hullamai a gyérágzóbb mezőkre elöntöttek.

R. L.

KÖZÉLETÜNK.

A szatmári ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk tavaszi gyűlése Kiss Áron esperes és Isák Dezso egyházmegyei gondnok elnöklété alatt ápr. 14., 15. és 16. napján a szatmári ref. gimnázium tanteremében tartott meg. Nagy volt az érdeklődés, lelkesek és az egyházak képviselői nagy számmal jelenek meg, mivel a gyűlés egyik főtárgyául, az esperesi körlevél szerint, kebelbéli középiskolánk, a szatmári gimnázium betöltése, vagyis VII. és VIII-ik osztályainak felállítása volt kitűzve. Nagyban emelte a gyűlés méltóságát Vallyi János, tiszántúli egyházkerületi főgondnok ir megjelenése is, kit a gyűlés-terembe léptekor az egész közönség lelkes ovációval tüntetett ki.

14-én reggeli 9 órakor esperes úr búgó imával a gyűlést megnyitván, elsorolta a tárgyalandó ügyeket; majd nagy gondval összeállított évi jelentését olvasta fel, mely a lehetőségig hű képét tünteti elő egyházmegyénk szellemi és anyagi állapotának. E jelentés szerint a vallásérkezési élet az egész egyházmegye területén általában véve megnyugtató, s alig van egyház, melyben a vallás iránti szeretetnek, az egyháziasság érzetének egy vagy más tények kifejezést ne adtak volna. A nagy érdeklődéssel hallgatott esperesi jelentés után, mint legfontosabb és legközérdekűbb tárgy, a szatmári ev. ref. gimnázium VII. és VIII. osztályának felállítás vétettett fel. Vallyi János, egyházkerületi főgondnok úr az intézet szükségossága nevében jelentette, hogy Szatmár-Nemeti szabad királyi város nemesen érző képviselő-testülete a jelzett célra egy tanár fizetését 1200 forintban megszavazta s az a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszterem által is jóváhagyott. A gyűlési közönség lelkes jószándékkal fogadta a nevezett város örökbecsű ajánlatát. Majd olvastatott a szatmári ref. egyház gyűlésének az egyházmegyéhez intézett afa felhívása, melyszerint az összes kebelbéli gyülekezetek 10 éven keresztül minden évök után egy krajcáros segélyvel járulnának az intézet megsziszítésének alapjához. A nemes ügy érdekében s ahoz méltó és illő lelkesedéssel mindenekelőt Szarka Lászlósár, vetési lelkész s egyházmegyei tanácsbíró emelt szót, kinek buzdító beszéde általánbanve az egész gyűlési közönséget megnyerte. Beszédét azzal fejezte be, hogy eddig tett 100 ft ajánlatát 50 frrtal megtoldotta, s az egyháza részéről megszavazott 100 frrt szintén bejelentette. A nemes példa nyomban követőkre talált s alylyi presbyterium a pótdadó készsége megszavazása tartartásával 50 frrt; Ináncsy Károly, füleddi birtokos, az iskolának egykori növendéke, haláza kifejezésével 100 frrt; Nagy László nagy-ári, Thury Zsigmond kis-ári, és Lajos csekei lelkész egyenkint 100 frrt; Tóth Benedek cseenger-ujfalui lelkész pedig 50 frrt ajánlatot tettek. A közönség mindegyik ajánlatot lelkesen megjelenezte s a lélekszám szerint egy krajcáros adózást a jelzett 10 erre egy-két, értelmetlen falusi képviselő kivételével el fogadta. Ezenkívül az intézet részéről évenkénti szűrésű segély-nyújtás eszközlése végett kiküldendő kövöket a gyülekezetek által szívesen fognak fogadtatni. A Szat-

mármege területén levő nagy-bányai és nagy-károlyi testvér-egyházmezek szinte felfognak hivatni az egy krajcáros adó megajánlására. Megjegyzendő, hogy az említett célra az első alapot még 1879-ben az akkor Sárospatakon tanult szatmármegei ifjak egy Tisza-Becsen rendezett nyári mulatság 100 frrt tiszta jövedelmével vetették meg; s a kicsiny mustár-mag, számos jöltövék hozzájárulásával ma már terebélyes fává, 12 ezer frron felül növekedett. Így a jövő iskolai évben a VII. osztály már isten segédelmével fel fog állitattni.

Másik közérdekű tárgy a lelkesek ünnepélyes beiktatása volt. Két ifjú lelkész által még a mult tavaszi gyűléshez adott két és ügyben egy indítvány, a mely tanulmányozás és véleményadás végett egy bizottságnak adatott ki. A bizottsági munkálat felolvasása és tárgyalása után az indítványtevők kérték indítványukat a napi-rendről levétetni, a gyűlés azonban a bizottság munkálatát elfogadta.

Ezek után a segédlelkészek és változó tanitók helyzetették el. Gyarmathy Gábor, zsarolyáni káplán-tanító édes atya mellé Kis-Naményba segédül; ennek helyére Szabó Elek jánkó káplán-tanító helyeztetett át; Szabó Béla urai káplán-tanító pedig tiszakörödi segéd-lelkészül megerősitettek. Az üresedésben levő világi tanácsbírószagra általános többséget senkimen nyervén, Dienes Dezso, Nagy Dániel és Szilágyi Kálmán újabb választás végett kijelöltettek.

A második napot egészen bírósági ügyek vettek igénybe. Reggel 9 óratól délutáni 2 óráig a csekei lelkész és tanító fogylalmi ügyét tárgyalta az egyházmegyei bíróság. Az eredmény az lett, hogy Ács Lajos lelkész csekei állomásáról elmozdítottatott, a tanító Jakab Károly pedig megöröszáltatott és hogy a presbyterium se maradjon szárazon; az egész testület a regálé bírlét miatt az egyházat ért és érhető károkat felelőssé tétetett. Mindeközben ügyel az egyházkerületre felebbeszettett. Délután folytatottott a bíráskodás és Szabó Endre, kiszekeresi lelkész állomásáról szintén elmozdítottott s az ítéletbe mind a lelkész, mind a presbyterek megnyugodtak. A cseenger-ujfalusi lelkész, Tóth Benedek ellen ugyancsak terhelő vád volt betervezve; a fegyelmi bíróság nevezett lelkézt kötelezte, hogy sértett becsületének tisztázását polgári hatóság előtt 15 nap alatt indítsa meg, s arról az esperesi hivatal azonnal értesítse és az ügyet a jövő tavaszi gyűlésig okvetlenül járassa le, hogy akkor a bíróság, az eredményhez képest, hozhasson ítéletet. Végül a törvényeknek folytonosan ellenszegülő füleddi presbyterek ügyében hozatott meg az érdemleges ítélet. A renitens gondnok 10 frrt, a presbyterek pedig fejenként 5—5 frrtban és a vizsgálati költségekben marasztaltattak el. A bíróságot az egyházmegye közpénztárába köteleztetnek végrehajtás terhe mellett beszoolgáltatni.

Harmadik napon a még elintézésre váró közigazgatási ügyek s a közalapsegély-kérvények tárgyalattak le a már kevés számmra olvadt gyűlési tagok által.

Kalós Péter.

Külső-somogyi levél.

A mit régóta várt minden somogyi református, hogy t. i. Szász Károly püspök urat, a dunamelléki ref. egyházkerület, s e külső-somogyi ref. egyházmegyének is fopásztorát, Somogy földjén köszönthesse, megadott. Ápril 25-én érkezett a fopásztor, útitársra, főtiszt. Szilágyi Áron fopjegyző kíséretében, a déli vasút síofoki állomására. Összebeszélés nélkül is ott láttuk a ref. papi testület $\frac{2}{3}$ -ét, fopásztorra tiszteletre. A helybeli tizöltök sorkala között, esperesünk karján, valamint a megyei

gondnok és főszolgabíránk kalauzálása mellett jött a váróterembe főpásztorunk, hol nagyot dobbant szívünk harsogó «éljen-ével fogadtuk a várva-vártat. Derék esperesünk üdvözölte. Szív szerint való igaz örömmel köszöntöm méltóságodat egyházmegyéim nevében. Köszönöm, hogy látogatása tárgyává a külső-somogyi egyházmegyét tette. Tisztelettel adozunk azon bibliai felfogása előtt, miszerint a pásztorok pásztorja, a mi üdvözítő Urunk volt s lesz példánya, ki amit ösmerni ohajtja az ő juhait s adá életét is azokért, azonképen méltóságod is szinről-szinre ohajt látni bennünk s ösmertetni általunk is, nem töröved az út fáradsálmival, nem a test és lélek töredelmivel, csak hogy építhesse Istennek országát közöttünk is. Szívünk teljességéből kérjük Isten, hogy e hosszú út és nagy munkában kísérje Méltóságodat; tessék erősítse, lelkét örvendeztesse meg nálunk található kedves és kívánatos tapasztalatok ajándékozása által. Isten hozta!

A főpásztor köszöni az «istenhozott» szót, e nem várt fogadtatást. ...nem érdemem e díszes, tisztelő tábor, higgyék el, nem is vagyok ehez szoktatva. Azonban azt is elhiggyék, hogy a nagy apostollal sokszor voltatok gondolatomban; emlékeztem reátok, s epedve vártam, hogy előttem ismeretlen, *most először látott* Somogy földjén e népet köszönthessem. Tudom, hogy soknemű testi fáradsággal van ez út egybekötve, de tudom azt is, hogy a köztetek látható és érezhető örömből is juttat nekem az én Istenem, s ez utóbbi feledtetni fogja a test panaszát, üdítőleg hat lelkeimre is. De bármint legyen is, azt mondom a nagy apostollal, hogy az én életem is nem volna drága; hogy én nem gondolok semmivel, csak elvégezhessem örömmel az én futásomat és a szolgálatot, melyet vettem az én Uramtól, a Jézus Krisztustól. Én is kérem az Isten, hogy legyen velünk!

Sajnálom, hogy nem egészen, csak így főredekösen közölhetek valamit a beszédekből, mivel olyat mi alig hallottunk. Közvetlenség, az egyén hangja, az alkalom örja így hatott, kivétel nélkül mindenkire, hogy jegyezni ott teljes lehetetlenség is volt volna.

Azán egy földimvis állott elő s ügyes beszéd kíséretében a tavasz első virágaiból csokrot nyújtott az örvendő főpásztornak.

Következett az egyéni bemutatás. Most tudtuk meg: miért jött Külső-Somogyba? Kettő között kellett választanom: Tolna és K.-Somogy között, mint legmesszebb eső és legismeretlenebb megyeim között. Azonban öreg Varjas Gábor bátyám (miszlai lelkész) 92 éve dacára nem szeretné lehunyni szemét az örök álomra, mig nem látja Miszlán főpásztorát. Engednem kellett e kívánságnak; ezért lón az első K.-Somogyé.

Siófok után első egyházunk, *Kiliti* fogadta püspökünket, retentő porban érven odaig. Mire az őtödik kocsirol oda értem, Gözön Gyula mar a 2-ik részt mondá üdvözöljéből:

«Nagy az én öröömöm *továbbá* azért, mivel megértik azon időt is, hogy alkotmányosan uralkodó királyunk által szentesített zsinati törvények támogatása és általma alatt, biztos út és irányban végezhetjük a reánk váró munkát. Végezem én is 11 év óta; de ha mégis van hiba egyházunk belsejében, azt tulajdonítsuk gyengeségünknek; s hogy sebecik is vannak, megvalljuk. Méltóságod tanácsa *bátorítson*, útbaigazító bölcsesége vezéreljen jóvendő lépéseink és cselekedetinkben. *Isten hozta!*

I óra lett d. u. mire hajlék alá jutottunk. Itt tüstént a helybeli róm. katolikus plébános, a község intelligentiája élén jött és tisztelgett. Azán chédhez is kelle ülni, ahol nem annyira a jó eledel, mint inkább a pro-

grammszerű, áldomás-ívtát megelőző kijelentések vezettek. Hogy t. i. püspökünk, nem többé a közigazgatás terén, mint utólerhellen elődje, ohajt valamelyes reform, más az ő kedvence: a vallásos buzgósg éllesztése az erkölcsök nemesítéseért való erős igyekezet. A közigazgatás minden kerekéi annyira egy mába illesztvén annyira jól neki indítvány, hogy szinte a maguk erejé önsúlyuk is tovaszít minden dolgainkat; hanem, a mi és törvények nem biztosítanak, a mit az erő se kényeztethet: ez az a buzgósg, az a tisztaság, amiért járó fáradok én s addig éljek, mig ily értelemben élhet szeretett egyházamnak.

Kedvesen esett ft. Szilárdy Aron úrnak is szelle mesen forduló köszöntése. Nem várta ő az 5 felkiszárlését, nem szeretem én arra érdemet, nem szoktam én sokat tenni, még csak beszélni sem nagy hangon, mi is kerülhetne ki abból a halasi homok-sarakból? Legtöbbet nyertek önök külső-somogyiak belőle, midőn kavargó szél felkapott egy homokszemet Keekemetre ide hozta és tette le, s itt e homokszemet fölfújta a *derék esperes*. Hát Isten éltesse ezután is! (Esperesün Szalay Ferenc, keekeméti s igazán derék esperes, szó *valódi* értelmében). Tüstént mentünk a templomra. Temérdek nép, ajtókon kívül is hallgatta és hallhatta: főpásztori szavakat, tanácsokat, intéseket. Helyi dolgok a förtelmes vadházaaság, az erkölcselentő fényűzés mint konkoly, mint az olthatatlan tűz biztos jelőlt, ostoroztatott; a nép lelkesen felhivatott e konkoly kitűrésre, s Istenhez is könyörögtünk kegyelmes segédre méert.

Megindító volt a jól előkészített gyülekezet asszonyának tette: egy szép zöld bársonyba kötött ezüstszegélyű és név-előbétikkel ellátott bibliaának átnyújtásában. Fogadt el püspök atyánk — szolt Gözön — a könyve könyvét, mint a négy tisztelet gyöngye jelét, és tartá meg e gyarló mély kegyeletének jelével szeretettedet. «Köszönöm az ajándékot, mert ajándék, mert szeretet kezdte, hozta s adta nekem. Megtartom az ajándékot és az ajándékozókat — szives szeretetemben örök emlékezetemben.» volt a válasz.

Végül az iskola és a presbiteriumi gyűlés várt látogatásra. . . Ott is kevés baj, fontos tanácskozás végetével, elváltunk. Én Öszdöre, ő tovább-tovább. Segélje, hozza kicsiny egyházunkia is. . . Sehol nagyobb örömmel nem várhatjuk, *mint itt*.

Ha megengedi Pataki Lapom kedves szerkesztője, azt is megjelölhetem; mert Pestre a főjegyző és a püspök tárnok *Lételesek* levelezni*).

Tisztelettel *Öszöd*, 1887. április 27.

Kájel József,
lelkész.

A tiszáninneri ev. reform. egyházkerületi tavaszi közgyűlése.

A tiszáninneri egyházkerület folyó hó 26—28 napjain tartotta meg *Miskolcon*, szokásos tavaszi közgyűlése. Ennek nevezetesebb intézkedéseiről, a következőkbe értesítjük lapunk olvasó közönségét.

Elnöklő püspök úr, buzgó és szívbeli jövő imába kérvén istennek segedelmet és megáldó lelkenek erejét a közgyűlés többrendbeli, nagyfontosságú tündöndire, ennek végzetével szivesen üdvözöltén a szép számmal egybegyűlt gyűlési tagokat: mindenekelőtt jelentette, hogy szeretve tisztelt főgondnokunk 5 nagyméltósága meg nem jelenhetvén tanácskozásainkra, ennélfogva a társelnök helyekén szokásos, törvényes úton való betöltése vá-

* Várjuk.

enkesség. Miért is a társelnökségre, *Ragályi György*, mint hivatalkorra nézve legidősebb egyházmegyei gondnok kérésén fel, ő azt a közgyűlés tagjainak szíves üdvözléte mellett elfoglalta.

A gyűlésre kiküldött képviselő megbízó levelei előladván: azok igazoltattak. Ezzel összeköttetésben az elnökség tudatta, hogy *Teleky Péter*, egyházkerületi tanácsbíró, részint gyöngyölkedése, részint családi; *Mecsery Lajos*, szintén világi tanácsbíró pedig más pályó körülményei miatt meg nem jelenhettek. Tudomásul vétetett.

Az alszóempleni egyházmegye tudatta, hogy egyházmegyei gondnokká *Mecner Béla* választottat meg. Ennek alapján nevezett egyházmegye gondnok a hivatalos esküt innépélyesen letévé. miután lelkes és emelkedett szavakkal ajánlotta fel buzgóságát egyházi és iskolai életünk magasrendű érdekeinek hű szolgálatára, az elnökök püspököknek áldáskívánata és a közgyűlés lelkes eljenzési között, helyét azonnal elfoglalta.

Ezek után az egyházkerületi tanácsbírói hivatalra beadott szavazatok felbontására kiküldött bizottság adván jelentést a szavazatok eredményéről: a már előbb kijelölt két állásra *Zombory Gedő* és *Balogh Béla* választottak meg; az újabban kijelölt helyre pedig senkimen nyevn általános többséget, új szavazás rendeltetett el *Radácsi György**) és *Orémus Dániel* között, miután a jelölést *Vécsy István* és *Tóth Dániel*, nem fogadták el.

A tanácskozás sorrendjén, mindenekelőtt püspök elől olvasta fel, egyházi és iskolai életünk egy évi történetét minden nevezetesebb mozzanataiban hűen jellemző jelentést. Ezen jelentésben részletes kimutatásul elvén, az egyes egyházmegyéknek a domesztikai pénzügyi és előző évekre szóló hátrálékairól; a megnevezett egyházmegyék felhívták, hogy ennem tartozások kötelezettségeinek, a törvények értelmében, igényezzenek idejében elegetten.

Ugyanezen püspöki, évi előterjesztés, örvendétes adatokat közölve az egyházkerületi főleány-növeldé újjászervezése alkalmából megkezdett építkezések állásáról, *Ragályi György*, világi elnök tudatta, hogy *Br. Vay Béláné*, nőt. *Gr. Teleky Zsófia* ó méltósága, 100 forint méltóztatott adományozni a nevezett intézet javára alapítvány gránát. Egyházkerületünk hálás köszönetét fejezte ki a magasrangú pártfogó nemeskeblű aldozatkészségeért, s mielőtt e halálját vele jegyzőkönyvi kivonat útján is közzé elhatározta, örömmel jegyezte fel nevét azok közé, kik ily kimagasló példaadás által segítenek, minél teljesebb mértékben megoldani úgy egyházi, mint általában mai társadalmi életünk e legnagyobb horderejű kérdését.

A mult évi őszi közgyűlés 28. számú jegyzőkönyvi pontjában azzal biztatván meg az egyházkerület elnökébe, hogy egyházi és világi hiteleinkhez értezenek egy elhírvást, jogakademiank érdekében: erre vonatkozólag püspök úr tudatta, hogy e kívánt felhívás már a legközelebbi pünkösdi napok alatt szét fog küldetni. Ez tudomásul vétetett.

Ugyanezen közgyűlésünk 37. sz. alatt hozott határozatában, püspök úr arra kérését fel, a *pasztoralis* egyház folyamodványai alkalmából, hogy az abauj-tornamegyeyi tanfelügyelőség útján szerezzen értesítést, az említett egyházbán felállítandó szándékolt állami népiskola ügyének mibenléte felől. Megbizott püspök úr jelentette, hogy a tanfelügyelőség értesítése szerint, az egy már kétszer is felterjesztetett az illető minisztéri-

umhoz; de onnan mindkét ízben azon válasz érkezett, hogy a szándékolt állami iskola, pénzühiány miatt, fel nem állítható. Ezt kiegészítőleg egyszersmind az abauji egyházmegye esperese előszóval tudatta, hogy a *pasztoralis* egyház időközben már szervezte felekezeti iskoláját. Ez örvendétes tudomásul vétetvén, az abauji egyházmegye felhívatott, hogy erre vonatkozólag az őszi gyűlésre tegyen jelentést; felterjesztvén, megerősítés végett, a tanítói díjlevelet is.

Vécsy József, mint a kit az egyházkerület nevében azzal bizott meg a püspöki hivatal, hogy a néhai *Meskó Sándor*, kassai örökragó hagyatékának rendezésénél képviselje a sárospataki főiskola, mint egy hagyományos érdekei: a hagyomány rendezésére vonatkozólag egy előterjesztést nyujta be. Ezt kiegészítőleg, *Zsindely István*, főiskolai gazdasági választmányi elnök, előszóval jelentette, hogy a szóban forgó hagyományból, a főiskolát illető összeg, a főiskolai pénztárba már tényleg be is fizettetett, s az, gyümölcsözés végett, a sátoralja-ujhelyi egyik, jóléltel pénzühiányt elhelyeztetett el, ahol is — számítás szerint — három év alatt fogja elérni azon összeget, a melyből aztán, a boldogult nagylekezteti hagyományozó rendelkezése szerint, a kitűzött segélyezés megkezdhető. *Vécsy Józsefnek* jelentése, minden pontjában helyeslőleg tudomásul vétetvén, az egyházkerület, az ügy körül tanúsított buzgalmért szíves köszönetét fejezte ki, s a gazdasági választmányynak is helybenhagyatván a pénz elhelyezése végett tett intézkedése: az abauji egyházmegyét felhívta, hogy majd annak idejében, az ő javára tett stipendiumok igénybevétele iránt tegye meg a lépéseket.

Olvasottak ezek után a gömri egyházmegye, folyó évi április hó 13—14. napján, Béjében tartott tavaszi közgyűlésnek 51-ik számú jegyzőkönyvi felterjesztése, melyben egy előforduló eset alkalmából s a nevezett közgyűlés kisebbségben maradt tagjainak kívánatahoz képest, arra a kérdésre vonatkozólag kért az egyházkerülettől határozatot: vajjon a feles papok minden évben változzanak-e, vagy pedig több ideig is megmaradhatnak már egyszer elfoglalt állásukon? A segéd-és helyettes lelkesek igénynek s minden ezzel összefüggő kérdésnek elintézése az egyházmegyék autonómikus hatáskörébe tartozván, azt az egyházkerület továbbra is, mint ilyet hagyta meg, s épen ezen oknál fogva, a felvetett kérdésben határozatot hozni nem látta szükségesnek.

A mult évi őszi közgyűlés 33. számú jegyzőkönyvi határozatában, egy bizottságnak az tétetvén feladatává, hogy a sárospataki főiskolai kormányzati rendszabályokat, általában, különösen pedig annak azon részét, mely az igazgató-tanács és gazdasági választmány egymáshoz való viszonyára és jogkörére vonatkozik, nézze át s tegye meg a netalán szükségesnek mutatkozó javításokra nézve ajánlatát: e bizottság beada előterjesztését. Abban különösen két legyegesebb módosítása volt ajánlva, a most érvényben levő kormányzati szabályoknak. Az egyik az, hogy szaporitani kívánta a gazdasági választmányynak szavazattal bíró tagjait; a másik pedig az, hogy a gazdasági választmányi elnököt jövrő az egyházkerület a gazdasági választmány és igazgató-tanács hármas ajánlására válassza. Ez utóbbit elfogadta az egyházkerület, de az előbbit elvetette; hanem helyette úgy intézkedett, hogy jövrő a gazdasági választmányt az igazgató-tanácsban, a gazdasági választmányi elnökön kívül még egy másik tag is fogja képviselni.

A sárospataki főiskola igazgatósága bemutatván az 1887. iskolai évet befejező vizsgálatok sorrendjét: az helybenhagyottak s felhívott az igazgatókat, hogy annak

a tanító szülék és általában a tanügy iránt érdeklődő közönségnek megküldéséről idejében gondoskodik.

Olvattatott a sárospataki főiskola IV. éves hittan-hallgatóinak folyamodvány, melyben, hosszasan indokolás után, kérték, hogy rájuk nézve már terjesztessék ki, a konvent által készített s a lelkesi vizsgákra vonatkozó szabályzat azon kedvezménye, melyszert az első lelkesi vizsga után, egy év múlva a második is lehetető. E folyamodvány, javaslattétel végett, a sárospataki theologiai tanári karhoz s ennek útján az igazgató-tanáchoz tétetett át, mint a mely testületek vannak már előzőleg megbizva azzal, hogy a legközelebbi nyári közgyűlés elé kimerítő véleményet adjanak, minden ezzel az ügyvel összefüggő kérdéseket és kívánatos átmeneti intézkedéseket illetőleg.

Előterjesztett aztán *Szász Károly*, dunáninneni püspök úrnak, a püspöki hivatalhoz intézett levele, melyben a munkába vett ó-zsvetességi biblia-fordítás ügyében eddig tett intézkedések és irányelvek adatnak elő. Az egyházkerület örömmel üdvözi e nagyhőrejei munkálkodást s szívólv várja, hogy szent vallásuk ez örökbecsű kincsét és hitünk alapokmányát, minél előbb új alakban jelenjen meg mindnyájunk hitelének tapalására és minél nagyobb mérvben tapasztalható gazdagítására.

Ugyazonon egyházkerület említett püspöke, a «Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság» létesítése iránt megindított mozgalom pártolására hívta fel az egyházkerület közönségét. Ismértve a tervbevett társaság nagyjelentőségét: az egyházkerület örömmel és készséggel ajánlotta fel, már a kezdetnél is, erkölcsi támogatását, s minden tőle kitelhetőt meg fog tenni arra nézve, hogy e társaság létrehozhat és felvirágozhatssék.

(Vége köv.)

Mitrovics Gyula.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhir.** *Kovács Sámuel*, szalánki év. ref. lelkes, folyó hó 23-án, életének 51-ik évében, hosszabb gyöngéletes után, tüdő-szélhűdesben hirtelen meghalt. A boldogultnak kevés örömet engedett istene. Atyját, ki korlátí lelkes volt (Abaujm.) korán elvesztette s e vesztesség súlyát fájdalmasan kelle éreznie egész ifjú korán keresztül. Iskoláit Sárospatakon élvezte, három éves tanítóra, majd káplánra lett, s főleg Kassán több ideig közkedveltség mellett működött. Innen vitte el magának a szalánki egyház, a hol hivatalos kötelességeinek pontos teljesítése mellett, előbb házamosan betegeskedő édes anyjának, majd nővéreket volt ünfeláldozó apóljá. Mire kiköltözött házából a mindennapi baj, ó elvesztette lelkének rugékonyságát, s tépett szívvel s megrongált egészséggel, lemondva a házias élet bizonytalan örömeiről, aggódva várta a naponkint fenyegető halált. Szűk baráti körben tudott csupán olykor-olykor felvidülni; de soha annyira, hogy önbizalmát teljesen visszanyerte volna. Érezte testében a halálnak magyát, s közeli rokonok hiányában szépen összetakarított vagyonának hováfordítása volt egyik főgondja. Sokszor hallották tőle, kik lelkehez közelebb állottak, hogy az abauji egyházmegye és a sárospataki főiskola voltak szeretetének s gondoskodásának legfőbb tárgyai, s állítog meg is emlékezett rólok a kassai közgyűzőnél elhelyezett végrendeletében. Temetése, nagy részvét mellett, folyó hó 25-én történt, s a szertartásban, a boldogult többször emlegetett óhaj-tása szerint, *Békly Sámuel*, kassai lelkes a háznál mondott imával; kivülré pedig *Kovács Béla*, vajkői lelkes templomi; *Szobonya István*, g.-bogdányi lelkes siri be-

széddel vett részt. Egyszerű temetést kívánt magának, egyetlen imádsággal; de nem úgy történt. Mintha sorsa lett volna, hogy családás érje a halálban is! De ezt a családást legalább tisztélet és szeretet okozta! Örízze emléket a szeretet!

— **A „Protestáns Népkönyvtár”** című vállalat III-ik füzeté a következő tartalommal jelent meg: A «XII-II-R zsolttár» Kolosy Elvirától; «Hitökör számtízott gyermekek» Weber Samutól; «Bujdosó» Sántia Károlytól; «Ké névtelen honvéd-husár sirja fölött» Melczér Gyulától; «Az útcasprók» Diósytól; «Asszonyok babonája, férfiak előlételei» Hörk Józseftől; «A bölcső mellől» Török Józseftől; «Mivel tehetünk szert jó termésre?» Lieball Bénéitől. Végül pedig «Apróságok» cím alatt hasznos tudnivalókkal záródik be a füzet, a mely kétségteletlenül változatos és tanulságos tartalmú s jó bizonygást a vállalat öregbedése mellett. A nyelvezet ellen azonban még most is vannak kifogásaink. *Weber* cikkét nevezetesen meg kellett volna felsűlnök a szerkesztőknek, mert itt-ott nem magyaros s itt-ott kértelmű, nehöl pedig, talán nyomda-hibák miatt, érthetetlen is. *Weber* megérdemli, hogy cikkeire az érdeklettek kellő gondot fordítsanak. Nem szivesen látunk sehohsem, még kevésbé egy népies vállalatban ilyen kifejezéseket: «A jobbtestmények legnagyobbjai... *Nem-e* rossz jelek ezek, mint azt például Török írja «A bölcső mellől» cím alatt. E közlemény egyes részleteiben különben is igen magának tetsző nekünk, jóllehet szép és nagy igazságokkal ékeskedő. *Hörk* érdekes felolvasása is a *magasabb népies* köréből mozog; különösen egyes elmés fordulatait állig képes élvezni a nép. Mi gyönyörködünk benne. Aztán kívánatos, hogy az egyháztörténelem gazdag bányájából többet merítsen a vállalat és pedig egészen a melyéről is oly formában, a mely lebilincsel, meggráz és tetekké hevít. A füzet 4 iv terjedelmű, 20 kért olvasmány. Ajánljuk a pártfogásra!

Pályázat.

A *tiszáninneni* év. ref. egyházkerületben, az *ung* egyházmegyéhez tartozó *csományai* egyház lelkesi állomására pályázat hirdettük.

Ezen állomás jövedelme föld, faváltási díj, életfizetés, szolgálmányokban és stólaban 740 frtra van felvéve, s így a III-ik osztályba tartozik.

A pályázati kérvények kellően felszerelve, május hó 26-ik napjáig adandók be nagytsízt. *Makai Dániel*, esperes úrhoz *Ungváron*.

Miskolc, 1887. ápr. 24.

Kun Bertalan,

tiszáninneni év. ref. püspök.

Pályázat.

A *tiszáninneni* év. ref. egyházkerületben az *ung* egyházmegyéhez tartozó *csicserei* egyház lelkesi állomására pályázat hirdettük.

Ezen állomás jövedelme föld, rét, életfizetés, készpénz és stólaban 745 frtra van felvéve, s így a III-ik osztályba tartozik.

A pályázati kérvények kellően felszerelve, május hó 26-ik napjáig adandók be nagytsízt. *Makai Dániel*, esperes úrhoz *Ungváron*.

Miskolc, 1887. ápr. 24.

Kun Bertalan,

tiszáninneni év. ref. püspök.

Felelős szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
munkával, egész évre
5 ft., félévre 2 ft. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 haraszos petit sor többször
való közlésénél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bérletdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság szervezéséhez.» Nagy Gusztáv. — «Római egyházpolitika.» I. Dr. Szécsik Mátyás. — «A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése. (Vége.) Mitrócsics Gyula. — «Gondolatok.» (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület figyelmébe.) Nagy Elek. — «Vegyes közlem.» — «Szerkesztői üzenetek.»

A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság szervezéséhez.

A felhívás ezen üdvös célú társaság megalakítására, az alapszabály-tervezettel együtt, már, egyházi lapjaink által közölve, a nagy közönség előtt fekszik.

Midőn igaz örömmel üdvözöljük e lelkes felhívást: egyzersmind teljes meglepéssel veszünk tudomást arról, hogy e lapok 3. számában megtett előfoglalt észrevételeink nem voltak kiáltó szó a pusztaban. Távol vagyunk attól, hogy ama felszólalásunknak oly fontosságot mérnénk tulajdonítani, mintha az lényegesen fordított volna a tervezéseken; sőt jól esik tudnunk, a miről Szóts Farkas biztosít bennünket, mint ill jelen volt az előkészítő értekezleten, hogy unitárius testvéreinknek a csatlakozásra felszólítása *kezdetlől fogva* szándékoltatott. Szabad legyen azért mégis tömörünknek adni kifejezést a felett, hogy immár püspökeink teljes névsora s főgondnokaink többségének neve mellett ott olvashatjuk a felhívás alatt a harmadik hazai protestáns egyház püspökének s főgondnokának nevét is.

A mi másik aggodalmunkat illeti, hogy az egyháztörténelmi emlékek s monographiák háttérbe fogják szorítani az egész protestáns tudományos irodalomtól magán, a hazai egyháztörténeten kívül, s fölemészítik majd mind a Társaság egész anyagi erejét, mind a nagy olvasó közönség buzgóságát: elismerjük, hogy a Felhívás ebben az irányban is foglal magában némikémi megnyugtatót, szemben a bizonyára korábban készült Alapszabály-tervezettel, mely a Tudományos Főújrólant kívül kiadványképen egyzersmindenkorra egész ridegen csakis egyháztörténelmi monumentákról s monographiákról beszél. Igen, van valami biztató a Felhívásban ezen ridegen kizárólagos alapszabályi tervezettel szemben, mely még csak jövő kilátásba sem helyez egyéb tudományos kiadványokat, mert az legalább másodsorba foglalja programjába «a többi theologiai, egyházi és bölcsészeti tudományok mive-

lését» is, s azt is hangsúlyozza, hogy csak *előre* veszi *másodsorban* fel, s biztat, hogy „*később* önálló tudományos munkák kiadásával is fogja theologiai irodalmunkat gyarapíthatni.» Ez is valami.

Mégis nem ez a csekély vigasztalás, az mi bennünk meglepédest kelt, hanem sokkal inkább az a körülmény, hogy az egyetemesebb szempont mellett más oldalról is nyomós felszólalások hangzanak már. A «Debreceni Protestáns Lap» legközelebbi számában Csiky Lajos, «*elünk teljes egyetértésben, kérde kerü egyházunk férfait, hogy «M. Prof. Tüd. Irodalmi Társaság» általános nagy neve alatt ne igyekezzenek egy szűkebb körű M. Prof. Egyháztörténelmi Társaságot alakítani. Teljes joggal. Mert, ha csak annyival kell beérni az általános theologiai tudomány érdeknek, hogy a felhívásban kegyesen megemlítettik, de az alapszabályban a monumenták s monographiák mellett leplezetlen nyíltsággal kiküszöböljétek: akkor valóban nem csak kérni lehet, hogy érje be a Társaság az «Egyháztörténelmi» jelzővel s ne vegye el azt a címet, mely mellékesen egy «Egyházi szemle»-ért — s ez is csak: *egyházi* — semmi esetre sem illeti meg. De hát mi az Alapszabály-tervezeténél súlyosabbat tartjuk a Felhívást, s inkább erre támaszkodunk, s hisszük, hogy az Alapszabály a közgyűlés által a Felhívásnak megfelelőleg, sőt még ezen is túlmenve, az általános theologiai tudomány érdekében fog kellőleg módosíttatni.*

Csiky Lajossal tartunk, midőn — előrebocsátva, hogy az egyháztörténet a multtal foglalkozik, a többi theol. tudomány pedig a jelen szolgálatában áll — azt kérdezi, hogy nem a «szegénység jelen fogyatkozásainak elenyésztetése-e a szükségesebb és sürgősebb teendő?»

Mi, protestánsok — úgy látszik — kétféle nézünk. Némelyek vissza a multba, mások előre a jövőbe. Tiszteljük s méltányoljuk az előbbieket, ha ők, a vénekhez illőleg, a multon szeretnek merengeni s úgyszólván csak abban élnek; de mi azért csak a jövőbe merit-

jük áhitattal lelki szeméinket. Meg vagyunk győződve, hogy a protestantizmusnak nem multja, hanem jövője van. Meg vagyunk győződve, hogy a protestantizmusnak nem történetet írni, hanem történetet csinálni a feladata. Bocssák meg hát nekünk, ha mi nem tudunk úgy érdeklődni a mult iránt, hogy azt, a mi a jövő érdekeit munkálja, ennek csak egy pillanatra is, csak *egyelőre is* másodsorban utána rendeljük.

Dehát nem lehetne-e, egyesülten, összességünkben, a multba is tekintenünk s mégis a jövőbe nézünk? Janusnak két arca volt. Nem lehetne-e ily két arca a mi M. Pr. Tud. Irodalmi Társaságunknak is? Előre néző, hátra is tekintő?

Szűts Farkas a «Prot. Egyh. és Isk. Lap»-ban különösen a világi elemre akar szemlőlni s az egyház-községekre és nem egyszerűen — a mi könnyebb vége is volna az egyetemes áldozatkészségnek — a szegény papokra és tanárookra, kiktől mindent várnak, ha mindent bírnának. Itt van a dolog nyitja. Pártolják a világiak és egyház-községek a társaság egyháztörténelmi céljait; s mi, papok és tanárok, kiválóan az általános theologiai tudományos célokat. A világiak ügysem szerzik meg s olvassák a specifikus theologiai munkákat, de érdeklődniök *kell* a magyar protestáns egyház történetének megírhatása iránt. Reájuk vár elsősorban a köteleesség ez a társulat pártolása által lehetővé tenni. Reájuk álljon az Alapszabály terveze, a kiadványokat illetőleg.

Gyülekezeteinknek pedig nem 10⁰0-ja, mint Sz. F. folveszi, hanem sokkal több képes, s *kell*, hogy az legyen, hogy évi 5 forintjával, mint alapító tag, az egyetemes egyház s abban győkelezte történetének is megkészítését, lassú kiépítését elősegítse. Ezen erőkre támaszkodjék s ezen erővel éljen meg az egyháztörténelem a társaság kebelében. S ekkor fennmarad az egységből álló nagy olvasó közönség pártoló buzgalma, anyagi ereje a társulat «Theologiai könyvtárának» létesítésére s fentartására. Így meg fogja kapni mindegyik fél, a mit óhajt és szeret, s a magáéért pártolni fogja, a ki teheti, a másik célt is.

De azért ne fuggesszük fel egyéni nézeteink érvényesülésétől az Irodalmi társaság pártolását, hanem — sorakozzunk, lépünk be alapító vagy rendes tagokul, mert ettől függ, hogy elérjük-e az egyik célt vagy mind a kettőt?

Elöljáróink hathatnak s hatni is fognak bizonyára a fenti irányban, egyházkerületeink világi elemére s egyház-községeink előjáróira. Mi pedig buzdáljunk neki magunktól!

Nagy Gusztáv.

TÁRCSA.

Római egyházpolitika.

I.

Ranke a maga nagy történelmi műveiben egyetlen egyszer érintette a jelen kort. A mint 1874-ben „*Római pápát*” 6-szor kiadta, követte a római egyház fejlődését a vatikáni zsinat berekesztéséig. „*A pápa,*” azzal

végi előadását, *teljesen a maga szellemi auctoritására tért vissza. Hogy mennyiben fogja azt a változott viszonyok mellett érvényesíteni — azon alapul a jelen s a jövő.* Az általános meggyőződés akkoriban az volt, hogy ezen auctoritás az egyházi állam, mint alap nélkül, nem fogja magát fenntarthatni. Maga a pápa s az egyház is nélkülözhetlenül szükségesnek hirdette az egyházi állam fenntartását, s az azt fenyegető veszélyeknek elhárítása egyik lényeges indokát képezte a zsinat összehívásának, s maga a zsinat is határozottan annak szükségessége mellett foglalt állást. S miután a viszonyok (a kuria nem kis érdeme nélkül) a zsinat s a pápa ellen tanuszkodtak, azonnal a pápáság világi restauratioját kísérelték meg a győzedelmes német hatalomnál, s ez a restauratio képezi mai napig is a kuria legfőbb követelését. A császár — mondák — szerezze vissza a pápa tulajdonát, s ezért viszont a pápa a maga egész tekintélyével támogatni fogja a császárt a francia köztársaság ellen kitűrheteretlen harcban. Tehát a *prot. császárság s a római pápáság együttesen fogja a dolgok felforgatott rendjét helyreállítani!*

Ha a dolgok folyásán az egyházi állam megszüntetése óta végigtekintünk, hajlandók vagyunk azt állítani, hogy a pápáság sohasem éhezett nagyobb szerencsében, mint épen a sokat siratott egyházi állam elcseszése folyója, a pápáság ellen az egész művelt világot, s 3-szor felszabadult azon függési viszony alól, a melybe őt az egyházi állam önéregejéből való kormányzásának és megvédelésének képtelensége egyik vagy másik kath. hatalomhoz sodorták. Mert a legnagyobb megalázást, melyet a pápáság 400 évben keresztül szenvedett, leginkább világi hatalmának s az abból eredő összeitkítőkészeknek köszönhető, a melyekbe, a kuriának az ezen hatalommal összefüggő világi törekvései a kath. hatalmakkal szüntelenül belsodorták. Hogy *Luther V. Károly ellenében fenntartható magát, azt lényegesen a medietiek és farnesek világi törekvéseinek köszönhető.*

A «*vatikáni fogly*» legnagyobb ellenségei fölött az győzelmeket aratott, melyek nagyböknak látszanak a római kuriának az utolsó századokban nyert összes győzelméinél. O napjainkban az irányuló hatalom, s meg a lényegileg prot. hatalmak, a genialis Bismark által kormányzott hatalmak is megadára kényszerítette. *S a ca. akaratú kancellár ma már csakugyan Canossában van,* pápa emberei nyíltan hirdetik ma, hogy a protestantizmusnak nincs más jövője; hogy a német és angol erőtlen prot. népek az egyedül áldozható egyház kebelébe való visszatérése kétségtelen tény. Mi van ezen deklamációkban, illetőleg miben áll azon rendkívüli reputatio, melynek ma a pápa, főleg a hatalmakkal örvendő? «*Kétséglen*» — mondja *Ranke* — «*hogy a pápáság manapság a legjobb monarchiai szervezettel bír.*» A katonai diktatúrának egy neve az, melylyel a kuria ma csapatánál Loyola-fele vakendegelmességi katonáinak gondolatát és érzelmeit vezeti. *Bírodalmában nincsenek véleményeltérések.* Mig a kuria birodalmán kívül eső világ szüntelen ellenségeskedéssel van elfoglalva, a prot. egyházi mérges vitákkal telve, a politikai s egyházi radikális-mus folytonos támadásokban vesz el; addig Rómanak seregei erősen felgyelmezett csapatokban indulnak a küldelmebe, a biztos cél felé és ez a körülmény a mi katonánsan gondolkodó nemzedékünknek rendkívül imponál. S miután számosan közöttünk nem ismernek magasabban a hatalomnál, Róma pedig egyenesen, mint hatalom leg

fel, s népeinek nagy része odáig van nevelve, hogy a szabadságot a leggonoszabb vagy legalább legkétesebb dolgokhoz számítja, s Róma minden szabadságnak egyenes fogadója, a tagadatlán megtestesült ősi szelleme, azért sokan teljes éhmerészel és csudálkozással fogadják Róma győzelmét.

Mit arat majd Németország vagy Anglia ezekből a római győzelmekből, azt a jövő fogja megmutatni. A múlt s a jelen egyedül ama győzelmeknek megítélésére fogadós fel, melyeket Róma más nemzeteknél aratott. Volt idő — tudjuk — midőn a kuria Olasz-, Spanyol-, Franciaországnak és Ausztriának is küzdeni volt kénytelen az eretnekséggel, s az abszolutikus hatalommal zúvotkezte, mindenütt teljes győzelemhez jutott. A kuria egészen tetésze szerint rendezte be ezeket a román országokat; Loyola katonái Olasz- és Spanyolországban, sőt Portugáliában a XVI. század közepe óta majdnem szakadatlanul uralkodtak, Franciaországban közel 130, Ausztriában pedig majdnem 120 évig. Mit eszközölt Róma az általa annyira leigazott birodalmakban? Nézzük közelebbről a dolgok lefolyását!

A mint a jezsuiták Portugáliában uralmukat megkezdték, e kis ország a leggazdagabb országok közé tartozott. Tengerentúli birtokai az egész föld keréksgőrére kiterjedtek, s szellemi művelődése is szép virágzásnak indult. A mint a jezsuiták hatalma 100 éven át teljhatalommá fejlődött, melylyel sehol a világon nem dicsékedhettek, e gazdag ország csaknem egészen elszegényedett, s az előbbeni pezsgő élet helyét mindenféle tengés és halálos vonaglás váltotta fel. A mint azonban Pombal megkezdte a jezsuiták ellen az író harcot, az élet újra visszatért; de visszaszerzése epoly véres következetességgel és kerülhetlenséggel történt, mint a minővel az elzabafoltatt. A jezsuiták gyönyörködhetek saját művökben.

Spanyolország a világ vezére volt akkor, a mint Róma s az evangéliom között a hosszú küzdelem megkezdődött. Az új hit hirdetői, V. Károly uralma alatt a kath. birodalom-ba is elhatoltak. Mi volt sorsuk? A máglya. A spanyol nem ismert nagyobbbat, mint küzdeni és halni Róma uralmáért. II. Fülöp a maga fanatikus rakbuzgóságát az egész világra kiterjesztette, de a rá annak, hogy még alatta is panaszkodott az egyház-
-diocletianai üldözésről, holott, mint legkatholikusabb király csak az egyház érdekeinek kívánt szolgálni. Miután több, mint 40 éven át világhatalmának eszközeit az eretnecség gyökeres kirtársára folajánlotta, menthetetlenül összerogyott, s vele együtt az ő birodalma is. A Rómáért vívott küzdelem teljesen önkretette Spanyolországot. Fülöp gyenge, tehetetlen örökösei a fanatikus katolicitásnak ugyanazt az útját követték, s ez a leg-
-jobb dynastia a torábbi századokban physikailag epügy, mint szellemileg teljesen kimerült. Az újabb történet nem ismer megindítóbb tragédiát, mint a szellemileg és anyagiilag egyaránt gazdag spanyol népnek elbukását, s az utolsó spanyol Habsburg halálával hosszú küzdelmes agonia végződött be. Azóta majdnem két évszázad mult el, s számos kísérlet történt az elhaló félben levő spanyol élet felújítására. E téren legtöbb sikert III. Károly aratott, ki kath. egyháziassága dacára is, a jezsuitákat kénytelen volt birodalmából kitiltani; azonban ezen kísérletkél hiányzott az, a mi csak az egészseges népeteknek lehet szüleménye, t. i. az erkölcsi komolyság, szellemi tisztaság s nyugodt következetesség. Az utolsó évszázadok története bizonyítja hogy az a nép, mely számos nemzetekedn a jezsuiták fegyvelme alatt állott, a komoly s józan életfeljövésre, melyet főleg napjaink eseményei kívánnak, nem képes. Ilyen népeknél a gyors elhatározást s heves erőltetést a hirtelen bágydtság s reménytelen

resignatio követi. A borzasztó szellemi elnyomatás az egyház iránti szenvedélyes gyűlöletet szüli, a vallásos radikalismus epügy, mint a politikai, a jezsuita-nerelésnek sajátképi szüleménye. Mindebből századunkban bőven jutott ki Spanyolországnak. VII-ik Ferdinánd pápi befolyás alatt álló kormányának iszonyú eljárása az európai forradalmak fiftészkévé tette Spanyolországot, a melyek ott úgyszólván marandandó jelleget öltöttek. Mihelyt a szüntelen ministerváltság esélyei szerint, melyek a spanyol életet már csaknem kimerítették, a klerikálisok kerülnek kormányra, legott közel van a forradalom, s miután a forradalom befejezete rontó művét, azonnal forradalom-ellenes gyógyszerereit útítja föl, a mi mindenkor újabb forradalomra vezet.

Epoly szomorú Spanyolország bélső életének képe is. Az irtes radikalismus s tompa bigotteria ellentétei között véghetetlen s mindig termeketlen túlzásokban mozog a spanyol szellemi élet, s az egyháznak ezen kínos létre nincsen orvossága. A bélsőleg, mint külsőleg elhanyagolt, melynek ege számtalan szentek által van ugyan benépesítve, de az Istenből Krisztustól csaknem teljesen el van hagyatva, e nép molón kop a bibliák s az énekek után, melyeket missionáriusaink 20 év óta terjeszthetnek közöttük. Azonban a köztársaság hajótörése után politikailag meglehetősen hatalmasá lett leírny minden elkövet arra nézve, hogy a népet az önálló vallásos meggyőződéstől fától tartsa, s a kiskortársulom továbbra is meghagyja. Ugyanaz az egyház, mely másutt, p. o. Németországban, korlátlan szabadságot követel, könyörtelen despotai nyomaszt gyakorol Spanyolhonban mindazokra, kik neki hátt fordítanak. (A spanyol társadalmi élet magasabb körei pedig, Elheiner spanyol levelei- alapján, a vallásos dolgok iránt, kevés kivétellel, teljesen közönyösek. S hasonló szomorú képet mutat Lengyelország is; mert, hogy annak tragédiájában jó részek van a jezsuitáknak, azt nem igen kell bizonyítani.)

A római egyházi életnek egyik legföltünőbb jelensége az, hogy sajátképi hazája, Olaszország majdnem 5 század óta teljesen elidegenedett tőle. Scholsem öltött a humanismus oly egyház- s vallásellenes alakot, mint Olaszországban. Az olasz renaissance egyik főembere, Machiavelli azt írja: „Mi, olaszok, a római egyháznak és papjainak köszönhetjük, hogy vallástalanok és gonoszok lettünk.“ A mint aztán a jezsuiták hozzáálltak a katholicismus helyreállításának nagy művéhez, Olaszországban túlgazdag szellemi élete megmerevült néhány századon át Spanyol-, Franciaországnak és Ausztriának aeris-almját képezte, úgy, hogy az olasz lélek csaknem érzékentlenül aludta hosszú álmát. S a mint a mult században Olaszország újból ébredni kezdett, az egyház iránti mély gyűlölet is azonnal jelentkezett, s szinte hihetetlen vallásos közönyösség volt uralkodó az egész olasz földön. Ezen vallásos érzékletlenségnek köszönhetik az olaszok, hogy nemzeti újjászületésük óta nem ártott nekik annyira a klerikális uralom, mint a többi románoknak. Nem a spanyolok és franciák vak szenvedélyével rohanták meg az egyházat, sőt inkább bizonyos hűdséggel rakták fel a pápa és sateléseinek uralmát; heves forradalmi rázkódásoknak nélkül szervezték állami ügyeiket, s ma kétségtelenül a legegészségesebb jöltének örvendenek az összes románok között. Vajjon a római egyháznak van-e oka dicsékedni ezen nevelési eredménynel? Pius és Leo pápák elátkozták a virágzó olasz államot, mely a maga birodalmát az ő világi uralma és szellemi hatalmának romjain építette föl; azonban -a vatikáni fogolyok -nak ezen jeremiáidai csekély hatással voltak az olaszokra!

Ha továbbá azt mondhatjuk, hogy XIV. Lajos udvari centralizációja pazarlása és könyörtelensége által

vetette meg a nagy forradalom politikai alapját, úgy másrészt e művében sikeresen támogatta a római egyház. Hogy a francia klérus volt az, mely a királyt a nantesi edictum eltörlésére indította, azt az újabb kutatások nyomán már alig lehet kétségbevonni. Ezen vesztes körülmény folytán Franciaország mintegy Spanyolország szerepét vette át a történelemben. Ez lett a türelmetlen katholicizmus előharcosa s a jезuita-uralom központja, mely a huggenottok kiirtásával meg nem elégedve, hasonló kegyetlenséggel üldözte a jansenistákat is. Az „Unigenitus“ bullával a francia nemzet Róma engedelmessé szolgája és eszköze lett. Az a küzdelem, melyet ez a parlamentek és a jезuiták között előidézt, lényegesen előkészítette a francia szellemet a forradalomra. Az a keserű tapasztalás, melyet Franciaország a maga ateistikus terrorizmusával s annak örökösével, Napoleonnal tett, azt a csodálatraméltó átalakulást eredményezte, mely a Franciaországban csaknem teljesen megsemmisített katholicizmusnak új hatalmára vezetett. Miután a forradalom a pápát s annak egyházát a legkeményebben sújtotta, a sokat szenvedett világ Rómában vette feltámadni a forradalmi eszlelnék leghatásosabb elleneszt. Azonban ezen hatásoknak látszó elleneszt, mely a prof. hatalmasságoknak is tetszett, nem sokára újabb megrázkódtatások forrásává változott. A restaurált katholicizmus Spanyol-, Olasz- és Franciaországban odáig vitte a dolgot, hogy 6 évvel a jезuita-rend s az inquisitio visszaállítása után, a kath. Európának legnagyobb része újból a forradalmak zsákmánya lön. Sajátságos módon alakultak a viszonyok Franciaországban. A klérusal szövetséges emigránsok az «ancien régime» egyszerű visszaállítását követelték. XVIII. Lajos uralkodása alatt az nem sikerült, azonban annálkább sikerült az Franciaország legbülsőbb királya, X-ik Károly alatt, s Voltaire népek buzogni imádkozni néppel kellett lennie. Azonban az 1830. év júliusi napjaiban a forradalom lett mindenkorra névve Franciaország ura. Lajos Fülöp és III. Napoleon névvel eléggé szerencsések lehettek volna bizonyos állandó állapot megteremtésére, csak hogy a klérus reakció névze is meghiúsította e lehetőséget. A mint a polgár- király oly mélyen sülyedt, hogy a jезuitákra támaszkodott, s velök titkon paktánál kezdett, megsemmisítette tekintélyének utolsó alapját. II. Napoleon. kinek uralma kezdettől fogva a kléruson nyugodott, 1870. nyarán tán megállhatott volna még az olasz és osztrák szövetség alapján Németország ellen. Azonban Ausztria nem mert e szövetségbe belemenni, Németországot pedig csakis Róma elfoglalása által nyerhette volna meg, a mit azonban a klerikális befolyások meghiúsítottak.

Miként áll a dolog a második császári birodalom hanyatlása óta; mint sülyedt a harmadik köztársaság antiklerikális mozgalmakba, s minő ellenségeskedéssel fogadta az egyház törekvéseit, az ismeretes, s nem szorúl bizonyításra. A francia radikalizmus kemény esapátsait bárány türellemmel fogadja a klérus, mert Róma taktikája végig abban áll, hogy összes erőit egy helyre, ma például Németországra koncentrálja, s ezen küzdelemben az eszközökben egyáltalán nem változtat. A klérus Franciaországban többé nem boldogul, mert a francia nép vallásos érzése oly annyira meggyengült, a tömeg oly mély ellenszenvvel viselkedik minden egyházi iránt, hogy a klérus csak akkor remelhet győzedelmet, ha az ingrata radikális demokratia uralmának tetőpontja a népet teljesen a kétségbeesés örvényébe sülyesztette.

Hogy végül Magyarországon a Haszák, Kollonicsok, Karaffák s más hóhérok rémuralmi idejét ki és mi idézte

elő, arra Jakabfalvy egyházközpontjai műve s magyar hazánk történetének minden lapja eléggé megadja a feleletet.

Dr. Szilvák Mátyas,
(thesol. tanár Beprejeos.)

KÖZÉLETÜNK.

A tiszánineni ev. reform. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

(Vége).

Egyházkerületünk a tüvész által elpusztított borsóci egyházat könyörömadományok gyűjtésére ajánlván a testvér-egyházkerületeknek, püspökünk jelentette, hogy az erdélyi és dunántúli egyházkerületek megtagadták a kérelem teljesítését, mely jelentés méltán lehangolható hatott a gyűlés közönségére, annyival is inkább, mert a mi egyházkerületünk eddig még mindig szívesen meghozta — szegénysége dacára is — a szeretetnek ilyen áldozatát.

Felolvastatták ezek után a legközelebb tartott konventi ülésnek jegyzőkönyvi intézkedései. Azok legnagyobb részben tudomásul vétettek s foganatosításuk elrendeltetett. Azoknak alkalmából azonban, sok tekintetben fontos határozatokat is hozott egyházkerületünk ilyenek például, hogy megválasztotta az egyházkerületi központi misszió bizottságnak tagjait, megbízván, hogy az ügykezelésre névze készítsenek egy kimerítő javaslatot; továbbá ugyancsak bizottságot nevezett a „családi könyvek“ élelbeléptetésére vonatkozó tervezet készítésére is.

Majd a sárospataki irodalmi körnek kerülvén sorrendre dolgai, ennek előterjesztésére kimondották, hogy jövőre a gimnáziumi hit- és erkölcstan szerzői 40 frt tró dijjal fognak részesítettetni; a konfirmáció kate ügyénél alkalmából pedig egy nagy bizottság nevezették ki, melynek feladata leendő egy újabb agendás könyv előállítás módjára névze megállapítani az irányelveket.

A sárospataki főiskola igazgató-tanács pártolólaj terjesztvén fel az akadémiai igazgató fizetésének rendszeresítésére vonatkozó iskolaszéki javaslatot, a fizetési rendszeresítés megtörtént s ennek alapján az akadémiai igazgató évi javadalma körülbelül 400 frtra emeltetett.

Élénk érdeklődéssel és nagy figyelemmel hallgatta meg ezek után közgyűlésünk, püspök úrnak a múlt nyári napokban, Felsőzemplémben tett látogatásáról bejelentett jelentését. A terjedelmes jelentés igen érdekes s lélekemelő adatokat sorolt elő a nevezett egyházmege híveinek ügy egyházi, mint általában társadalmi életéből. Jól esett hallanunk, hogy buzgó, vallásos, tiszta erkölcsű, törekvő híveink vannak e végvárainkban, a kik nagy szegénységök mellett is, feltűnő áldozatokra készek szent vállalkus érdekében. A püspöki előterjesztés több javaslatot is foglalt magában, a szerzett tapasztalatok alapján, melyek közül, mint legnevezetesebbet megemlítjük, hogy egyházkerületünk lépéseket fog tenni arra névze, hogy a mely néhány egyházban az istentisztelet még tő nyelven tartatik, azokban lassankint és tapintatos fokozatossággal a magyar nyelv alkalmaztassék. Bemutatta püspökünk jelentése mellett az egyházaknál történtét is, melyek leváltárukba tétetni határozottak.

A legújabb időben egyik középiskolánkban két nemesköblű alapítvány tétetett. Ennek alkalmából Békés Gyula, tankerületi főigazgató, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium meghagyása folytán, átirít püspöki hivatalunkhoz, kérvén őt, hogy tegeyen előterjesztést a kérdéses alapítványokra vonatkozólag és pedig abból a cé-

*) Eme viszonyokat behatóan tárgyalja Nippold „A katholicizmus legújabb története“ c. jeles művében. S. M.

ből, hogy a tankerületi főigazgatóság által aztán az alapítványlevelek felküldésének a minisztériumhoz megérkezéséig. Mondanunk is alig kell, hogy a kívánság melletti megütökést keltett egyházkerületünkben. Eddig meg nem tudtuk azt, hogy az alapítványok sorsa a minisztérium megérkezésétől függött volna. Jövére még ezt is megérhetjük, hogy így aztán már igazán semmisen maradjon meg iskolai önkormányzati jogainkból. Egyházkerületünk megtagadta a kérelem teljesítését, ismétlés esetében pedig más úton fogja megvédeni eddig fennálló jogait.

Sok időt vett igénybe az *aszalói* tanítóválasztási ügy. Ez ügyet részleteiben ismerik lapunkból olvasóink, ezért ez alkalommal csak annyit említettük meg, hogy a választás, több részről elkövetelt hibák miatt, megsemmisítettett s az *aszalói* egyház utasítottat, hogy alkalmazkodjék azokhoz a feltételekhez, melyeket már régebben jelölt ki egyházkerületünk azon esetre, ha az egyház fűtanítóválasztás állandóságra szándékozik.*

Kimerítő eszmecserére szolgáltató alkalmat *Horváth Gyula*, tiszta-vezényi káplán-tanítónak folyamodványa. Az ő esete a következő: Mint a mi tanítványunk, a mi egyházkerületi bizottságunk előtt tette le mindkét felkészítési-vizsgát, részint jeles és dicséretes, részint pedig jó tanjegyekkel. E napokban folyamodott a dunamelléki püspöki hivatalhoz minősítésének megállapítása végett; de ott a harmadik, vagyis elégséges osztályba soroztatott, azon indoklással, hogy az ő általános tanjegybe, az ottani, legújabb keletű megállapodás szerint, az *elégséges* jelel meg. Egyházkerületünk e tárgyban felkérte püspöki hivatalunkat, hogy írjon át a dunamelléki püspöki hivatalhoz, felkérve arra, hogy az általunk, a fennálló rendszabályok értelmében kiállított bizonyítványokat ami értelmünk szerint mérlegeljük és fogadják el; anyagiul is inkább, mert *Hordóth Gyulának* lelkesítő bizonyítványai, mindenféle, eddigi szokásban volt számítás szerint, a „jó” általános tanjegyűek közé esnek s ránézve csak a legújabb időben hozott rendelkezések, a tanjegyeket illetőleg, nem bírhatnak visszaható erővel. Reméljük, hogy a convent által elfogadott felkészítési szabályok szabályok megszűntek az efféle össztitkózéseket egyik egyházkerület és a másik között, s megteremtik az annyira kívánatos egyöntetűséget s jövőre nem fog hiálkodni egyik iskola a másikkal az általa kiállított bizonyítványok értéke felett; mert ez bizony szép se volt, hasznos se volt, s egyházkerületünk ezt nem is érdemelte volna, akkor, mikor a lelkesítő vizsgáknál mindig a legnagyobb szigorúsággal járt el.

Feltesztették az egyházkerület által, az egyes egyházak és lelkesítők domesztikai segélyre vonatkozó kerényei és ajánlatai; azoknak végleges megállapítása azonban legközelebbi, Sárospatakon tartandó gyűlésünkre tetetett át. S domesztikáról levén szó, megemlítjük, hogy közgyűlésünk felkérte konventi képviselőit és a domesztikai kezelő-bizottságban levő tagjait, hogy hassanak oda, hogy a konvent, a segélyösszegek megállapításánál és biztosításánál elsősorban az egyházkerületek ajánlatára legyen kiváló tekintettel.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azt sem, hogy egyházkerületünk úgy igen szép és mindenesetre örvendetes botelességet teljesített egyik tanártársunk, *Warga Lajos*

fáradhatatlan, de zajtalan írói munkássága és áldozatkészsége iránt. Ugyanis nagybecsű „*Egyháztörténelme*” második kötetének megjelenése alkalmából, lelkes elismerését fejezte ki a szerző iránt s felhívja a nagy közönységet e maga nemében páratlan mű pártolására. Mindenesetre oly megérdemelt erkölcsi jutalom ez, mely, legalább részben, kedvesemlékké kárpótlás, úgy a nagy-mérvű szerelő, mint anyagi áldozatért, melybe a mű derek szerzőjének került.

Gyűlésünk utolsó napját részint a nagyszámú egyházkerületi, többnyire házi ügyek elintézésére vonatkozó feltejesztések, részint egyesek kerényei vettek igénybe; de a melyek inkább helyi és személyes érdekűek lévén, azoknak ismertetése nem fér be lapunk keretébe. Befelezésül tehát még csak annyit, hogy az egyházkerületi bíróság három ügyet intézett el, s hogy a gyűlés első napján szeretett püspökünk vendégelte meg a nagy számmal egybegyűlt tagokat, a midőn, természetesen, nem hiányoztak a pohárköszöntések sem, melyek közt, méltán, első hely jutott szeretet tisztelet főgondnokunknak, kihez az ünneplő közönség ez alkalommal üdvözítő táviratot küldött, melyet ő nyomban, szintén távirat útján viszonozott.

Mitrovics Gyula.

— 34 —

Gondolatok.

— A tisztántóli ev. ref. egyházkerület figyelmébe! —

Egyházkerületünk tavaszi közgyűlésén meg nem jelenhetvén, az azon történtek hírére, főbb vonásokban nekem megírt első fecske-gyűlés, e becses lap 14-ik száma repült szobámba.

Belső érdeklődéssel olvastam az eseményekről szóló értesítést, s a vázolt kép előtt merengve, némi gondolatok képződtek agyamban, s nem állhatom meg, hogy azokat — ha ugyan e becses lap nt. szerkesztője megengedi — a fent jelzett fecske szárnyainak egyik tollára ne kössöm; mert meg vagyok győződve, hogy a figyelmet megragadó tárgyak közérdekűek s gondolatokkal használni kívánók. Hangsúlyozom, hogy személyekkel semmi dolgom!

Legelőször is örömmel olvastam, hogy az esperesi jelentés szerint, egyházkerületünkben a valláserkölcsei élet „*eléggyé megnyugtató*.” Jobb, mint rossz. Gondoltam, hogy egyebkor mennyi panasz, mennyi jajveszékélés hangzik innen és onnan a romlottág ellen, mintha mind megannyi viszhangjai akarnánk lenni az apostol kifakadásának: „*az emberek mindnyáján elhajlottak*” sat.; de legalább visitató alkalmával nem vagyunk felettebb igazak, tartjuk magunkat a jézusi intelemhez: ne itéljete!... És mi is, mások is, oly szépen referálunk esperesünknek az életről és magyar hazán, hogy majdnem paradiosomi árthatlanságunk bizonyulnék magyar anyaszentegyházunk népének valláserkölcsei élete, ha nem tudnók, hogy egyik püspökünk kétélű fegyverrel küzd a divatos romlottság ellen. Na meg, ha egyházkerületünk képén is nem látók az eltakarhatlan fekélyt, azt, hogy a törvénytelen szülöttek és vadházasságok száma inkább növekszik, mint kisebbedik. Mint mások, úgy mi is karcolgatjuk azokat a sebeket, megvan bennünk a vágy kimetszeni, de nem a valódi műtét eszközével; mert a mi gyárunkban nem készültel olyan; az állam meg győnyörűségét találva ana fekélyben, nem gyártatja a kimetsző szerszámot, nem! mert a nemünk testi erőkel megállati szenedveletű aljasító intézmények komoly megtagadását parancsolólag tiltja — szerinte — a korszerűség. Azért a családi tűzhely anyai számtalan hajlékban nem az istenségnek szentelt oltár, minek lásvetkésében

* Az *aszalói* egyház jelenlegi gondnokának s 12 jelenlegi presbyternek, egy volt gondnoknak s volt 3 presbyternek aláírásával egy nyilatkozatot érkezett hozzánk, — a mely több szenvedélyvel, mint komolysággal — visszatartástja a tanítónak azon állását, a melyvel ő papjának iránta tanúsított jó akaratát kétértelműen vonja. Ennyit a nyilatkozatból, az igazság érdekében, — tovább a kerület már különben is határozott és több részről elkövetelt hibát állapított meg.

satnyul az ivadék, terjed a vérszegénység és ritka madár a családi élet patriarchalis boldogsága.

Merengő lelkekre sötétebb bánat borul, midőn látom, hogy közvetlen tapasztalataim anyaszentegyházunk veteményes kertjeire, egyházmegyei iskoláinkra nézve csakugyan alaposak; mert azok nagyobb részben bizony-bizony *felszereletlenek*. Ha a csemeték törvény-kívánta mennyiségben volnának is: óh mily nagy mérvben! — majdnem felelészben — hiányzanak a nemesítéshez, célirányos neveléshez nélkülözhetlen eszközök. Sőt — fájdalom! — még kertészeink is vagy roszkarati naplopók, vagy szakavatatlanok; mert hisz' 22 előleges és 6 gyenge, együtt 28, nagy szám 52 tanító között s közülök 6 kitérő, 18 dicséretes, együtt 24, bizony szomorító mennyiség. Ez állapot javításra azt gondoltam, hogy a *körlátogatást nem hanyagoljunk, de szorgalmazzunk kellene, s a körlátogatási intézményt, mely nekem úgy tetszik, mintha valami baja volna, mintha napjait már is megszámolva volna, áldozattal is hivatottabb fejleszteni, áterőssé edzeni nagyon, de nagyon kívánatos volna!*

De nini! mit látok?! Egyházmegyéink vallás-kerkesi képmék rémületet ébresztő vonása sötétlik szemeim előtt. Amaz elsőosztályú *Krassó* a lelkesi állomást egy évig betöltetlenül hagyta óhajította volna, sőt felebezéséből ítéve, óhajítja is, és pedig a hivatal anyagi szákmányolhatása szempontjából. ... Boldog isten! mire jutottunk? Oh ott a szokások, erkölcsök oly tökéletesek, hogy a lelkek pásztorát az oláhság közepette (!) egy évig nélkülözhetni is lehetne; de persze csak úgy, hogy ezért a szerencsés helyzetért megfizetteté magát az egyház 1200 forinttal. Nahát ez már nem elsőosztályú akarat és követeles!

De ne bántsuk *Krassót*, mert bár igaz, hogy fölül árad a víz, mégis nem mindig a kicsinyek mennek a nagyok után; hanem olykor-olykor megfordulva is történik a dolog: a kicsinyek példája után lelkesülnek a nagyok. Példából ismeri ugyanis *Krassó* azt, hogy itt, meg ott is, ki tudja: lany kisebb-nagyobb egyházban üresen hagyták vagy a lelkesi, vagy a tanítói hivatalt és odaadták árendába még zsidónak is (!) a magyar protestáns egyház belhivatalnokainak épületeit, vagyongyjújtás, anyagi meggazdagodás érdekében. Anyagelvű korunkban valóban korszerű eljárás, mely többre nézi a testet, mint a lelket! Gondolta hát *Krassó*: ha a kicsinyeknek szabad az okos, számított gazdálkodási elv keresztültelve, gyakorlati használata; mennyivel inkább megengedhető, sőt jogos neki, ki a vallás-kerkesi műveltség, tökéletesedésnek oly magas fokán áll — hogy mint a bőkoló közvélemény is tartja — a vele szemben kisebbben levő oláh-ságba való beolvadástól legkisebb részben sem lehet félteni. Jaj! ha e vélemény és elv anyyi főt hódított magának, hogy egyházmegyei gyűlésünkön 18 pártfogolta: bizony félek, miszerint annyira kinövi magát, hogy lelkesi állomásaink sorba kiarendálatnak, mégpedig egyszer: ki ad többet érte?! — papostul. ...

Intéző jogköröm nincs, nem rendelkezem többel, mint egy *vetelő*; de azért hangot adtam gondolataimnak, mert a felmerült és gyakorlati szempontjaira által mindinkább meggyaláztatva érzem hivatalomat, vallásomat, legközelebb *Krassón*, hol a kisebbben levő oláh-ság bizonyára nem adná árendába saját lelkesi állomását.

Gondolataim közben szabad legyen ajánlanom minden egyházunknak, hogy ne nyújtózkodjanak hosszabbra, mint a paplanjok ér, vagyis ezreket tevő adósságokkal se ne vásároljanak, se ne építkezzenek; mert mit ér az, ha nem arany, a mi fénylik, vagy ha virágzik, de gyümölcsötől övön isten?! Okuljon mindenki a más káran,

midőn látja, hogy vannak egyházak külső fényben, zilált, szorult anyagi helyzet sötétségében; mert vagy hűtelennül sáfárkodtak, vagy mutogatási vágyból fölszedték az adósságot több ezrekig, s a körükből távozó érdemes férfiak érdemkoszorúját azzal élteletik, hogy míg helyet más betöltötte volna, dicsősége hajlékának kapujára kiragasztották: *ez a ház bérbe kiadandó!*

En úgy gondolom, hogy az anyagi zavarok megállítására és esetleg már szükségessé vált tisztítása céljából, célszerű volna canonica visitatio alkalmával kideríteni nemcsak a pénztári maradványt, hanem a deficitet is, és *egyházmegyei gyűléseken az esperesi jelentésekben azt is nyilatkoztassák hozzá, hogy egyik vagy másik egyháznak miokból s mennyi adóssága van, aztán hogy-e vagy növekszik-e az?*

A méltán sötét színekkel festett *Józsefházi* állapot reám nézve is megbotránkoztatólag hatott, de mindazáltal nem csodálkozom rajta, mert hiszen a nem rég multban látták ők az Úr oltára körül mámoros főt nem egyszer; gondolták hát, hogy oda itason menni, vagy ott inni ... az mindegy! Együttel azonban alkalmat nyújtott nekem e botrány, hogy elmondjam gondolataimat azon külföltele és sok helyt helytelen szokások megszüntetése céljából, melyek irvacsoraosztás napján divatoznak és mint szegényítő körök ragadtak vallásunk sakramentomai cselekményére. Vannak egyházak ugyanis, ahol irvacsoraosztás napján a lelkesznel bébedeinek a tanító, gondnok és egyházi, s az irvasztaláról felmaradt bort szép mértékletességgel elpozarazzák. Hogy e szokás min alap-szik, megvallom: nem tudom; de úgy vélem, hogy a hajdani szeretetvendégségnek némi maradványa. Egyébránt benne semmi botrányost nem látok, sőt szépen tartom, hogy a kik az oltár körül forgolódtak, azok együtt étkeznek az apostoli hajlékban. Ismét vannak egyházak, hol a gondnok, egyházi, harangozó, midőn az irvasztal készleteket a lelkesz-lakra visszaviszik, a felmaradt szent jegyeket azonnal kitalálják közretra és megkezdődik a falatozás és ivás még ebéd előtt. A maradékot aztán megosztóznak: visznek a tanítónak és hagynak a papnak is. Már ez, az én ítelemem szerint, illetlen dolog, és ha gyülekezetemben honos volna, kiirtanám. És ismét vannak egyházak, hol a lelkesz kivétel nélkül magának követeli mind a felmaradt kenyeret és bort, s nem is ad belőle senkinek sem. Nem akarom vitatni sem a jogosságot, sem a jogtalanságot e tekintetben; ahelyett csak azt mondom, hogy én, ha megészelném a hozzá való erős ragasztódat, odaadnám a legutolsó morzsát és a legutolsó cseppig; hisz a mi lelki boldogságomra, lelki szükségem kielégítésére kellett, azt elvettem a szent asztalnál; testi szükségletre pedig van kenyermem, s ha csakugyan kell, hát akad egy kis bor is; mondom: inkább így tennék, nehogy a tudatlan féltékenység oly botrányt kövessen, mint *Józsefházán*.

Lehet ez úgy sokunk előtt lényegtelen, s mondhatják többen: gyakorolja kiki úgy, mint neki tetszik; de én más véleményben vagyok; én úgy szeretném, ha e tekintetben is találnánk ki valami szép egyformaságot. Én, mint falusi pap, az első helyen említett szokást gyakorolom és szeretem gyakorolni.

Gondolatom utóljára a *kis-hodosi* egyház 31 tagjának állítólag jogos és alapos panaszán akad meg. Szerintem a panasz teljességgel nem jogos, nem is alapos; mert a *hodosi* egyházközösség három pecétes *fizetéselő* kötelezte el magát, hogy leendő lelkeszének azt a hallatlan bért fizetendő. Tehát olyan hiteles kötvényt állított ki ama kicsinykedőnek címzett lelkeszvársunk minden kényszerítése nélkül, melynél már hitesebb nem lehet és azért lett az egyházkerület is kicsinykedő. Kis-

Hodossan az én tudásomra volt már három lelkeszi változás, tehát a bajon, az elviselhetlennek látszó terhen akkor kellett volna könnyíteni, midőn az egyik lelkeszi iránti kötelezettség kötele feloldoztatott és a másik iránti még meg nem kötöttet. Csak szálljunk magunkba és gondoljuk el, hogy esnék nekünk: vajjon nem kicsinyeskednénk-e, ha valamelyik egyház megkívénja egy három pesszettel megerősített bérlelvel szerint, kivált a mai pályázatos korban, bizonyos s általunk elfogadható fizetésre, s egyszer csak 31 ember előállna panaszkodni, hogy nem bírjuk a terhet, kénytelenek vagyunk vállunkat elhagyni: hát csak tessék, tiszt. uram, megelégedni felényivel! Vajjon mondanék-e az egyházmegyének és kerülnének: méltóztassék a panaszt jogosnak és alaposnak nyilvánítani! A mit nem kívánsz magadnak, te se tedd lelkészsáradnak; mert ma neki, holnap neked. A más zsebére ne nagylelkűsködjünk! Ne feledjük, hogy az a három család nem a halatlan bérfizetés miatt hagyta el vallását, hanem a miatt, hogy már nem volt neki mit elhagynia, mert már előbb elhagyta. Az önállóság, az anyagyháziaság terhe, annál nehezebb, minél véresebb a gyülekezet gazdáinak száma; de a lelkeszi arról nem tehet.

E véleményem nyilvánítása után, úgy gondolnám, jogos es igazságos dolog segítségére; sietni a *hodosi* egyháznak, hogy az elkészítendő új bérlelvel hasonlították össze a régivel és a mutatókozó hiány pótoltnak ki évről-évre a *domesztikából*. Így aztán a népon segítve lenne és a lelkeszen sem követnének el a szentesített törvény törvénytelenségből származó károsítás. Ezeket kívántam elmondani érdeklődésből. A kinek nem tetszik: tesszen reám követ!

Nagy Elek.

Kis-páldi ref. lelkeszi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászir.** Hány jó ismerős szíve dobban meg fájdalommal arra a váratlan hírre, hogy *Sütő Károly*, Léméri ar. ref. lelkeszi s az Abaúj egyházmegye legnépesebb tanácsbírája nincs többé? Csupa lelki jószág s a papi szelidség típusa. Magas termetével, arcának jószágos vonásaival megszoktuk őt mi is, mint az aratási vizsgák szinte hiányozhatatlan alakát. Atrai jóindulata a tanuló ifjúság mindenképp törekvése iránt húzta-vonta át a sárospataki főiskola felé. Hajdan maga is híres basista lévén (1842—44-ig): szerette a dalt s arca egy-egy sikerült harmonikus ének hallatára egészen átszellemült, kedélye fiatalságot nyert, a mit majdnem megadott tőle az ember irigyleti. Nagy boldogan űlt a papi vizsgálatokon, gondosan feljegyezte a vizsgázó nevét; adakozódott lakása, szülői iránt s gyönyörűsége szolgált, ha egy-egy is ismerősének vagy régi barátjának fát a kitűnő közé írhatta be. Az irásbeli dolgozatok olvasásában senki nem talált annyi élvezetet, mint ő s minden valámire való munkát magához kerített és hazavitt, hogy legyen mivel dicsőkednie. Szeretett mindenkit s szerette, becsülte mindenki. Utóbbi időben azonban már arcának színe megtört s a családi gondokon kívül egészségesének hanyatlását is gyakran emlegette. Sárospatakban tanuló két fia közül az egyik épen a pálya végén áll, a másik a gimnázium növendéke. A Gondviselés megtagadta tőle, hogy fia bekebelezési vizsgáján jelen legyen s hogy forrón szeretett gyermekeit szárnyon láthassa; pedig ez volt szülői szívének édes álma! Folyó hó 3-ikán hűnyt el, körülbelül 67 éves korában. Édes emlékezéssel mondunk áldást kiült poraira! (Bővebb necrologját szívesen közöljük!)

— **Néhai Szabó András**, csicserei lelkeszi és kiérdemült esperes életéről s haláláról a következő adatokat kaptuk. 1832-ben lett lelkeszébe az akkor még ungempleni egyházmegyéhez tartozó Magyar-Issében; innen Magyar-Jesztrebe választották meg. E helyen érte őt aljegyzői tisztiségre történt emeltetése s a *csicserei* egyház bizodalma. Élete javarészt Csicserben, közszeretettől környezve töltötte el. Mint al- és később főjegyző 22 évet szolgált az egyházmegyét ritka pontossággal és hűséggel. 1860-ban lett esperessé, mely hivatalában szelidség lelkelve s igazságszeretével ékeskedett. Jubileuma alkalmával egyházmegyéjétől egy arany díszszel ékített ezüst serleget nyert emlékül; az egyháztól pedig egy piros bársonykötésű s ezüstdíszítésű bibliát. A jubilaris éven túl még egy ideig birkózott az esperesi teendőkkel; de mindinkább gyöngylőven, megvált hivatalától. Folyó év január havában kisebbkölti székhűdés következtében ágybalevel betegre lett s ápril hó 9-ikén, 82 éves korában, egy szép és hosszú élet emlékei között, örökálmra szenderült. Temetése ápril 11-ikén délután roppant nagy közönség jelenlétében ment véghez. A szertartásban *Malay Dániel*, a boldogult hivatali utóda egy imádsággal, *L. Szabó Endre*, minaji és *Pazar József*, szelmenci lelkesz halotti és sir-beszéddel vettek részt. Viraszszon sirja felett a kegyelet!

— **Serkenj fel te, ki aluszol!** A vallásosság a nemes lelkek legszebb ékessége. A tettekben nyilvánuló buzgóság, a nemes aldozatokkészség a legszilárdabb kapocs ég és föld között. Ez axiómát ma, félreveti a világ. Minden egyébb iránt fogékony, csak a vallásos, szorosabban templomi célokra való aldozatokkészség mezején vett erő rajta az aluszokénység. Hát a főtudviselésnek, mégis vannak egyesek, a kik a jótékonyágban meg nem restülve, nemeskedli adakozásaikkal kimagasló példa gyanánt járnak elől. Ilyen követeendő példaképen említjük fel egy nemesen érző és gondolkodó házaspárnak önmagát dicséző szép tetteit. Ugyanis *Heessy Benedek és neje*, az építendő kálisai ev. ref. templom alapítókéjének gyarapítására *száz forintot* kegyeskedtek adományozni. Forró köszönet a jövedű adakozóknak, kiknek tettekrezz buzgósága eme prófétai intelmet juttatja eszünkbe: **Serkenj fel te, ki aluszol!** A példa előtt áll, mutasd meg a hitedet a te eselekedetidből.

— **Egri különlegesség.** Ó excellentiája, dr. Samassa József érkei székhelyén, Egerben egy katolikus *Nép-újtság* már 18 év óta butítja az egyedül üdvözítő vallás híveit. Ennek tudós szerkesztője Luga László a legközelebbi számban megbotránkosását fejezven ki a felett, hogy a «keresztény» szép nevet más felekezetűiek is merészül használni, egyebek között a következő épületes dolgokkal traktálja olvasóit: «nincs különbség keresztény és katolikus, kereszténység és katolicismus közt, mert az egyház hű keresztény gyermeke nem más, mint katolikus.» «A vallásfelekezetek (t. i. ág. hitv., ev. ref., unit. sat.) az előlónak (ez a katolicismus) letört ágai, tehát őket összevéve sem nevezhetjük kereszténységnek, mert ez csak az egész fát illeti.» Ime így oktatják ott a túlsó oldalon a népet az elfogulatlan türelem s azok, a kik kerkedve kiabálnak, hogy egyedül ők «Krisztus egyházának tagjai» így hirdetik az igazság és a keresztény emberzeretet magasztos elvét. Szf.

— **Czelder Márton** szerkesztése mellett megjelent a «Magyar port. egyházi és iskolai figyelő» ez évi III—IV. füzet. Egyéb közleményeit mellőzve, pusztán a «Régiék» című rovatára tesszük azon megjegyzésünket, hogy Szentpéteri Sámuel után Bessenyei Györgynek egy olyan levelet közli, mely már az Abaúj-Figyelőnek 1876-ik folyamában a 109. lapon megjelent. A levélhez csatolt

jegyzetekhez sok szó férne, de most csak arra teszünk megjegyzést, hogy Bessenyei 18 évig tanult volna a sárospataki iskolában! Erre nézve a helyreigazítást megtalálja a szerkesztő a „Figyelő” 1876-ik folyamában, hol Bessenyeinek sárospataki tanulói pályája teljes világításban fel van tüntetve.

— **A sárospataki ev. ref. főiskolában** az 1887-ik iskolai évet befejező vizsgálatok következő rendben tartandak meg: *I. Az előkészítő (progimnáziumi) osztályban és a gimnáziumban: Hétfőn és kedden, május 16. és 17. napján a VIII. osztály vizsgálat. Pénteken, szombaton, hétfőn, kedden, szerdán, május 20., 21., 23., 24., 25. napján írásbeli érettségi vizsgálat. Pénteken és szombaton, június 17-én és 18-án az I–IV. osztály vizsgálat a mértani rajzból, énekből, s az I-ső és II-ik osztályé a szépirásból a következőkben: pénteken, június 17-én, délután az I-ső, délután a II-ik; szombaton, június 18-án délután a III-ik, délután a IV-ik osztály s utána a magán rajztanulók általános vizsgálat. Mindenik osztály a saját tantermében vizsgázik, a magán rajztanulók a IV. osztály tantermében. A mely osztály délelőtt a mértani rajzból, ugyanaz délután az éneklésből áll vizsgálatot s megfordítva. Vasárnap, június 19-én, délutáni istentisztelet után az V–VIII. osztály énekvizsgálata és a magán zene-tanulók vizsgálata a főiskolai imateremben. E vizsgálatok befejezése után lesz az I–VIII. osztály tornavizsgálata a főiskolai tornacsarnokban és a csarnok előtti térer. Hétfőn, június 20-án, az előkészítő (progimnázium) osztály vizsgálata saját tantermében. Hétfőn, kedden és szerdán, június 20–22. napján az I–IV. osztály vizsgálata, a fentebb említettek kivül a többi tantárgyakból. Megjegyzendő azonban, hogy az I-ső, II-ik és III-ik osztályban a vallásból, a IV-ik osztályban pedig a történelemből legutóbbi szerdán, június 23-án napján délután az egyes osztályokban minden tanuló együtt s egyszerre áll vizsgálatot. Mindenik osztály vizsgálata a saját tantermében tartatik. Csütörtökön, június 23-án délután a francia nyelvet tanulók vizsgálata a VIII-ik osztály tantermében. Csütörtökön és pénteken, június 23-án és 24-én az V., VI. és VII. osztály vizsgálat, mindenik osztályé két csoportban. Kedden, szerdán, csütörtökön, június 28., 29., 30. napján szábeli érettségi vizsgálat. — *II. Az akadémiában:* A colloquiumok a rendszer előadási órákon és tantermekben a vallás- és egyháztudományi, valamint a bölcsészeti szakban, a pünköszt szünidőket és kápláni vizsgálatok napjait kivéve, május hó 16-tól június hó 30-ig; a jog- és államtudományi szakban pedig, a pünköszt szünidők kivételével, június 1-től 30-ig tartanak. — Június 26-án, vasárnap délelőtti istentisztelet a városi templomban; ennek befejeztével emléktűnet a főiskola imaterében, néhai *Ivánka Sámuel*, nyugalm. főiskolai ének- és zenetanár felett, két zvelet az igazgatói jelentés az akadémiái pályázatokról s a pályadíjakat nyert művek jellegű leveleinek felbontása; délután gyanított az ifjúsági énekar és zeneegyüt vizsgálat, szavalási verseny s a pályadíjak kiosztása.*

— **A vallás- és közkutatási magy. kir. minisztertől.** Zemplémege kir. tanfelügyelősége útján a következő figyelemzetes érkezett Irodalmi körünkhez: Az állami és községi, társulati- és fogalmi elemi és felső nép-, valamint polgári iskolában, alsófokú ipar- és kereskedelmi iskolákban használt tankönyvek engedélyezése tárgyában, mult évi szeptember hó 8-án, 28472. sz. a kelt körrendeletnek következtében, az illető könyvek engedélyezés végett hozzám oly nagy számban nyújtattak be, hogy azoknak a rendeletben kiltatásba veti idő alatti megírattatása lehetetlennek mutatkozik. Az engedélyezés ezek folytán a jelen tanévben meg nem történhetvén: szükséges-

nek látom idézett rendeletem 5. pontjának hatályon kívül helyezésével kimondani, miszerint az említett iskolákban jelenleg használatban levő, akár engedélyezett, akár nem engedélyezett tankönyvek, újabb intézkedésig használatban hagyandók. Tekintettel arra, hogy ezen nagy könyvtömeg megírattatása oly tetemes költséggel jár, hogy annak részben való fedezése az engedélyezés által előnyben részesülő kiadóktól, illetőleg szerzőktől méltán megvárható: szükségesnek látom egyszerűsíteni elrendelni, hogy minden engedélyezés végett eddig benyújtott vagy ezután benyújtandó nép-, polgári-, alsófokú ipar- és kereskedelmi iskolai tankönyv után, a benyújtó, bírálati díj címén, 5–5 frt fizessen be az állam valamely pénztárába, megjegyezvén egyttal, hogy a már benyújtott és még ezután benyújtandó könyvek közül csak azok fognak bírálat alá vétetni, melyek után a díj megtörtént befizetése a benyújtó az illető pöntörtört veendő nyugtatóvány felterjesztése által igazolja. Végre kijelentem, hogy az 1887. évi május hó végéig engedélyezés végett beérkezett és beérkezendő tankönyvek egyszerre fognak megírattatni, valamint, hogy az engedélyezett tankönyvek jegyzéke egyszerre fog a „Nep-tanítóok Lapjában” közhírré tétetni; az engedélyezésben nem részesülő tankönyvek számára, pedig esetleges átdolgozathatóságuk céljából, annak idejében moratoriumot fogok engedélyezni. Erről a kir. tanfelügyelőséget tudomás és további eljárás végett értesítem. Budapest, 1887. Ápril hó 3-án. Trefort. s. k. Jellemző úgy a közoktatási miniszterium, mint talán országos pénztárunkra is az, hogy a beküldött könyvek bírálatért csak *újjal! gossan* jutott eszébe a miniszteriumnak *bért követni!!!*

— **Ivánka Sámuel siremlekre** adozatok ez ideig: *Id. br. Vay Miklós* 20 frt, *Bartha József* (Csanadai) 1 frt, a csalálosi énekar 1 frt, *Csordás Dániel m.-esúthi* lelkész 1 frt, *Némethy Gábor ügyvéd* (Kassa) 2 frt, *David József s.-szentpéteri s.-lelkész* 1 frt, *Dr. Ballagi Géza* 3 frt, *Búza János* 1 frt, *Emódy Dániel* 1 frt, *Dr. Finke József* 1 f., *Kéresy István* 1 f., *Kovácsi Sándor* 1 f., *V. Krúzelyi Bálint* 1 f., *Dr. Kun Zoltán* 2 f., *Kun Béla* 1 f., *Maklári Pap Miklós* 1 f., *Mitrovics Gyula* 1 f., *Molnár Lajos* 1 f., *Nagy Gusztáv* 2 f., *Nemes Ferenc* 2 f., *Orbán József* 1 f., *Pásztor Sámuel* 1 f., *Radácsi György* 2 f., *Dr. Szánthó Gyula* 1 f., *Szinyei Endre* 1 f., *Szinyai Gerzson* 1 f., *Szivos Mihály* 1 f., *Tarnóczy Tivadar* 1 f., *Warga Lajos* 2 f., *Zsindely István* 1 f., *Zsolodos René* 1 f., *Kiss Elek* 1 f., *Zombory Emód* 1 f., *Soltész Ferenc* 1 f., *Németh László* 1 f., *Dr. Lengyel Endre* 1 f., *Dr. Rik Gusztáv* 1 f., a sárospataki főiskolai énekar 10 frt, *Bíró János*, s.-lelkész (Dobsza) 1 f. (Főv. 80.)

Pályázatok. A pépai főgimnáziumban a latin-görög philológiai tanszakra (I–III. osztályban latin nyelv s esetleg magyar is, 20–21 órással mellett 1000 frt fizetésre; a kérvények f. év. jún. 5-ig Pap Gábor püspökhez adandók be Rév-Komáromba. Pályázók csak ev. ref. vallású lehet; székét a jövő tanév elején szakszerű értekezéssel tartozik elfoglalni. *Dunaszentgyörgyi* (Dunamelék) lelkészi állomás évi javadalma 1148 f. II-od osztály. Kérvények Várkonya Cséky István, eszperhes küldendő (u. p. Pécsvárad) máj. 28-ig. *K.-szekerési* (Tiszántúl) lelkészi állomás. IV. osztály, évi javadalma 324 f. Kérvények Porsalmára küldendő az eszperi hivatalhoz.

Szerkesztői iszetek.

Többeknek. A megemlékezőket itt mosdók forró közelettel. — *II. J. Kassa.* Kivánság szívesen teljesítem. A kérdéses tanulmányt várhatunk. — *Sz. B. Mikola.* Mások is látogasson meg hasonlókat illő, hogy az iskola ügyéről első sorban a tanárok lelkesedjenek. A példányokat — reményem — megkapta. — *W. S. Béla.* Köszönöm; sorát ejtem. — *M. F. Karász.* Megkaptam, de sorsát még nem tudom. — *G. P. N.-Kálló.* Minelyt lehet, azonnal közlöm. A mi tankönyveinkről részletekben tudóstást önjánkat magán-levelemben. — *Cs. I. Erdőbénye.* A kérdéses ügy egyházközeleti bizottsághoz utasítottat. A közleményt tehát ehézt intézké-

Felől szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
székküldéssel, egész évre
5 ft., félve 2 ft. 50 kr.

Hirdetések díja:

4 hasábon petit sor többször
való közlésenként 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül helygond 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: «A konfirmációi oktatás s a konfirmálás.» *Czinke István.* — «Tanügyi dolgok a külföldről.» *Veres Ferenc.* — «Római egyházpolitika.» II. *Dr. Szélek Mátys.* — «Püspöki körlevél.» IV. — «Külső-somogyi levél.» (Vége). *Köjtel József.* — «A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.» — «Vegyes közlemények.» — «Szerkesztői üzenetek.»

A konfirmációi oktatás s a konfirmálás.

— Ajánlva a kerületi bizottság figyelmébe. —

Bizony azóta sok víz lefolyt már a Bodrogon.

Mert éppen 1814-et írtak vala akkor, mikor a tiszáninneni helvetia confessio lévő superintendencia kiadta azon «Vallástevő Katekizmust,» melylyel táplálkozunk mind a mai napig, s melynél a tiszántúli egy órával sem fiatalabb, aminthogy ikerstevérek is.

Tisztes öreg kortért, végegyöngülésre jött mintunkácska ez, melynek ha tartalmát s kidolgozását a konfirmációi oktatás kívánalmaival egybevetjük, annyira fogyatékosnak fogjuk azt minden tekintetben találni, hogy valóban csodálkozunk kell annak példátlan hosszú élete és lelkészeinknek oly sok évi türelme és elnézése felett. Igazán csak azért lehetett ezt a könyvet a legújabb időig szó nélkül megtűrni, mert a papok legtöbbször nem magok végezvén a konfirmációi oktatást, eszközbe sem jutott a «Vallástevő Katekizmus»-sal törődni s alkalmok sem került annak szembetűnő fogyatkozásait észrevenni.

De mióta magunk bibelődünk az oktatással, mely egy gyönyörűséggel kínál, kezdünk egyre erősebben óhajtozni egy igazi konfirmációi káté után. Senki sem adott ugyan még ez óhajtsáknak irodalmi úton kifejezést; de én hiszem, hogy ha feltennék a kérdést kerületünk református papságának: «szükségnek ítélik-e egy új konfirmációi káté közrebecsátását?» — egyhangúlag ez lenne a válasz: «te mondd!»

Sok olyan lényeges, a hiterősítésre jótékonyan ható, sőt múlthatatlanul szükséges dolog nincs meg ebben a könyvecsékben, a minek még kellene lennie és a mi benne van, annak meg — egy pár kérdés kivételével — nem úgy kellene lennie.

Vannak ugyan kevesen, kik óhajtják bár az új katekizmust, de csak olyan formában, hogy annak tartalma még a mostaninál is erősebb legyen. Mert

még a mostanit is sokalják és túlhoszúnak tartják. De azt már bizonyosan nem tudnak megmondani, hogy miért? Valószínűleg azért, mert a híres papi könyvelmek talán még így is alkalmatlanságára van.

Vagy talán az a tapasztalás bírta őket erre a kívánságra, hogy ímé ez milyen rövid és mégsem képesek minden kérdését növendékeikkel jól betanítani. Hát bizony az nehéz feladat is, ennek a kis könyvnek körmönfont mondataival szemben, és én szintén tapasztalásból mondhatom, hogy ugyanazon idő alatt háromannyi tananyagot is könnyűszerrel el lehet a gyermekekkel sajátítani, egyszerű, világos előadás mellett, pusztán csak az előszóval való közlés útján is.

De hát e felett vjtakozunk felesleges. A konfirmációi káté hogy milyen legyen? a vallás- és egyháztudomány köréből hogy mit és mennyit öleljen fel? arra a kérdésre már rég határozott feleletet adott a katechetikai tudomány.

Egy jó konfirmációi káté készítésénél kettős célt kell szemünk előtt tartanunk. Az első cél ered a konfirmációi oktatásnak természetéből, melyet *ismétlőnek* nyilvánít és követel a katehetika. S ez kötelességünké teszi, hogy a konfirmálandó gyermek kezébe egy olyan kézikönyvet adjunk, melyben lényeges vonásaiban összegezte legyen mindaz, a mit ő egész iskolai pályáján keresztül a hit- és erkölestanból tanult vagy tanulhatott volna (ha t. i. rendszer jár vala az iskolába). Semminek sem szabad belőle kimaradni azok közül, melyek a népisokai vallásos oktatásnak általánosan elfogadott tárgyait képezik. Tehát magában kell foglalnia a biblia-ismeretet (ezt az egyetlen alapot), egyháztörténetet, egyházi alkotmányt, s a hit- és erkölestant, főfigyelemmel a sákramentumok részletes tárgyalására.

A második feladat származik a konfirmációi káté. *nak hitvallásszerző* jellegéből. Ez abban foglaltakat a ref. nép később is, felnőtt ember korában — a nagyobb

rész minden írvaesoraosztás alkalmával — el-elolvagatja s hite és cselekedetei zsinórmértékének tekintti. Ez az ok azért megint csak arra kötelez, hogy a konfirmációi kátében benne legyen egyházunk összes vallási és erkölcsi tudnivalóinak a lényege, esseneiája, Klasszikus rövidséggel, népies egyszerűséggel, de mindamellelt kellő teljességgel, világossággal és melegséggel.

S ezzel jóformán arra a fontos kérdésre is feleletet adtam: milyen legyen a jó konfirmációi kátének a külső köntöse, hangja, nyelvezete s egész kidolgozása?

A ki gyakorlatilag foglalkozott falusi gyermekek konfirmációi oktatásával, csak az tudja, hogy mennyire ragaszkodik a növendék a kézikönyv betűjéhez, s ha annak kifejezései homályosak, bonyolultak: a legvilágosabb magyarázat dacára sem jön az egyes kérdésekben foglaltakkal tisztába, hanem összetöri a szót, a mondatot és tanul és mond sokszor olyan értelmetlenségeket, hogy az embernek szeme-szája eláll rajta. Kísérje bárki is figyelemmel, hogy a most használatban levő kiskönyvnek ezen kérdését: «Mit teszen magunkat okosan szeretni?» valamint az utána következőt is, úgyiszintén ezt: «Hol vette magát ez a különbség a keresztények között?» — tíz gyermek közül kilenc bizonyosan össze fogja törni, s az az egy is, aki el tudja mondani, a negyedrészét sem fogja érteni annak, a mit mondott.

Aztán lépten-nyomon előfordul bizony az az eset is, hogy egyik-másik szülő odahaza a háznál betanítatja gyermekével a kis katekizmust, anélkül, hogy az a konfirmációi oktatásnak csak egyszer is megjelent volna; s azután arra kéri a lelkeszt: konfirmálná meg az ő gyermekét, «hiszen elejétől végig úgy tudja az a kis könyvet, mint a folyóviz.» Taníthatja aztán újra akárki is az ilyen tanulás után azt a gyermeket, semmiféle magyarázat azt többé az egyszer hibásan megtanultakban okosabbá nem teszi.

Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy nagy számmal vannak és lesznek is olyan filiáink, melyekben bámulatosan szerény jövedelem mellett csekély képzettségű tanítók teljesítk a konfirmációi oktatást, a kik bizony nem nagyon erőltetik meg magokat az alapos és beható magyarázattal.

Múlhatlanul szükséges azért, hogy a konfirmációi káté oly egyszerű és valóban népies nyelven írassék, a nehézkes kifejezések benne oly óvatosan kerültesse-nek, hogy az, úgy szólván minden magyarázat nélkül is, könnyen megérthető legyen. Semmi szóvirág, semmi tudósodás, semmi körmönfontás, hanem világosság, egyszerűség és melegség, a mi nem a cicomázott stílusban áll. Bármilyen tudós teológus pap vagy tanár és perfect író legyen is valaki, nem lesz képes egyetlen kérdést úgy megírni, a mint kell, ha csak saját maga által végzett tanításokon ki nem tapasztalta, melyek azok a kifejezések, melyek még a rendezetlen iskolázott gyermek által is felfoghatatlanok.

Nem habozom kimondani, hogy a hol másképp nem lehet az alkalmas kifejezést birtokunkba keríteni, én még a stílus tetszettségét is hajlandó volnék feladni ezen prózáibb, de azonnal átlátszó és átérthető népies mondatért. Hogy ne legyen az a szó és mondat a vele foglalkozóra nézve idegen, felfogási körén merőben kívül eső, mintha nem is magyarul volna írva; hanem legyen olyan, mintha az ő nyelvről szakadt volna le s a melyben éppen azért úgy tudja tájékozni magát, hogy nyelve meg se botlik, érthetetlen ségre soha rá nem téved.

A legmélyebb tisztelettel kérem, igen sok lelkészársam nevében, az egyházkerületi közgyűlés által kinevezett bizottságot — melynek bölcsességére bízva kerületünk a konfirmációi káté ügyét — kegyeskedjék az általam fentebb vázolt értelemben javasolni egy új katekizmus készítettését és sürgetni arra a pályázat melőbbi kitűzését; hadd keljen az egyházunkat oly közelről érdeklő dolgokban nemes versenyre egymással az egyházkerület írói hivatással megaldott papsága. Hogy ily módon terjedelmesebbé fog válni a konfirmációi káté a mostaninál, az bizonyos, de hát ez nem fog kárára szolgálni annak a nemes célnak, mely a konfirmációi oktatás elé tűzetett, s nem is lesz valami szokatlan új dolog, hiszen az erdélyieknél a már rég használatban levő «konfirmációi katekizmus» is 88 lapot foglal magában.

Kapcsolatban a káté ügyével, megemlíkezem röviden eddig szokásban levő konfirmálási eljárásunkról is, mely szintén teljesebbé és ünnepélyesebbé teendő. A konfirmációi oktatás tulajdonképen célja a *hibbeli megerősítés*, a konfirmálás pedig a *felekezethez való ünnepélyes felvétel*. Amaz a katekhetika, emez a liturgia keretében tartozik.

Semmiképen sem indokolható azért azon eljárás, hogy a növendékek a konfirmálás alkalmával mondják fel a káté tartalmát; nemesak, hanem jóformán csak vizsgáztatásból áll egész konfirmálási szertartásunk, a tulajdonképeni feladat, t. i. a *hívallás és fogadtétel* pedig egyetlen sovány kérdésre szorítkozik, vagyis egy liturgiai cselekménynél a liturgiai elem háttérbe szorul s a főhelyet egy nem odaváló elem foglalja el. A mi nemesak az elv s az ünnepélyesség, hanem a gyülekezet türelmének rovására is történik.

Szükségesnek vélem azért, hogy a vizsga a konfirmálással ne egyidejűleg történjék; s hogy a konfirmálás tényének végrehajtására egy ünnepélyes liturgiai formula készítettessék, mely csupán az odaillo elemeket foglalja magában.

A konfirmálás kezd egyre nagyobb jelentőségre emelkedni prot. egyházunkban is. És nekünk annak ható erejét elő is kell mozdítanunk minden rendelkezésünk alatt álló eszközzel. Mert sohasem fogunk többé — annak a növendéknek egész életén át — ilyen alkalmat találni, melyet a szó szoros értelmében vett *hibbeli megerősítésre* jobban felhasználhatnánk s az istenháza és az anyaszentegyház iránti lángoló

szerepet tűzét könnyebben meggyújthatnók, mint épen akkor, mikor azt a gyermeket a szülék örömkönyei között az evangélium szerint reformált egyház kebelébe felavatjuk.

Egy hatásos konfirmálási formula nemesak a gyermeket indítja meg szíve legmélyéig, hanem a gyülekezet jórészenél is újraszülheti a hanyatlásnak indított egyháziasságot.

És maga a lelkipásztor is megindul.

Nekem legalább eddigi hivataloskodásom alatt az úrvacsoraszítés mellett a konfirmálás szerezte a legünnepelesebb és legboldogabb pillanatokot. Lelkipásztori hivatalomnak ilyenkor én csak gyönyörűségeit és édességét érzem.

Czinke István.

ISKOLAI ÜGY.

Tanügyi dolgok a külföldről.

Az a rendkívüli ellentét, mely társadalmi és politikai téren a franciák és németek között fennáll, nem tudja megakadályozni azt, hogy a német paedagogia Franciaországba is be ne jusson. Azonban németes színt egészen elvesztette, franciává alakult teljesen s a franciák jellemzetes modorát viseli magán.

Ma egész Európában a tanügyi dolgok átalakítása képezi a szőnyegen levő egyik kérdést, s bár Európán minden állama siet gyorsan fejleszteni tanügyét, mégsem látjuk egyéni és azt a lézas tevékenységet, melyet a franciáknál észlelhetünk.

Csak közlebrőlől szavazták meg az ingyenes népiskolai oktatást s már rögtön hatalmas gimnáziumok építéséhez kezdettek; rendezték az egyetemeket s milikokat szavaztak meg arra, hogy a tanítók és tanárok fizetése emeltesék, s hogy ösztöndíjak — sokszor tette-művek ösztöndíjak — nyújtsanak egyes tanulók segélyezésére.

E rendkívüli mozgalom még folyton tart s csak nem régt járt 10 francia tanár Németországban az ottani nevelési állapotok tanulmányozására.

A gimnáziumok átalakítása 1880-ban történt. A nevezetes változások, a melyek a gimnáziumot egészen sajátos módon alakították át, eredményekben még nem láthatók meg; de hogy nagy tapasztalattal és éleslátással vannak létrehozva, az kétségtelen.

Lényeges átalakulások ment át a reálisiskolai képzés is, de rendkívül figyelemre méltó reformok főleg azok, melyek a tanárképzést változtatták meg.

A francia egyetemi tanár eddig nem tanított, hanem nagyszabású előadásokat tartott, tekintet nélkül arra: vajon tanulók hallgatják-e, vagy pedig egy fényes közönség? Ezen előadások között aztán a helyes logikai összefüggés a szónoki hatás kedvéért elmaradt s így az előadás lehetett ugyan retorikai remekelés, de nem tanítás. Most tehát e hatás-vadászó módszer teljesen elvetették s helyét elfoglalta a logikai összefüggéssel bíró tanítás.

E nagyszabású változtatások mellett legnagyobb érdemök azonban a népiskola s különösen a tanítóképzés körül tett változtatásoknak van. Jó népiskolák csak úgy lehetnek, ha jók a tanítók, s ez elvből kiindulva, dolgozta ki 1880-ban Ferry miniszter a francia iskolai nevelés reorganizációját, s attól kezdve rohamos az emelkedés. Az egész népiskolai nevelés nemzeti alapra van fektetve,

mindenütt a francia hazafiság, a dicső Franciaországról való rajongás nyilatkozik. Igaz, hogy más népek is rányomják intézkedéseikre általános típusok bélyegét, de sehol sem annyira, mint Franciaországban. A tanítóképző-intézetekben használt neveléstani intézkedések mind e mellett bizonyítanak. Egyik neveléstani kézikönyvükben e szavakra akadunk: «a tanító legnagyobb kötelessége lángoló hazaszeretetre tanítani növendekét. Az a szó, a melyet a tanító a gyermek lelkébe bevésített, irányítójú legyen annak a léleknek az életlen keresztül!

Isten keze ránk nehezedett, sebnök még vérzik, ne feleddj hát a tanító, hogy az újjászületés nagy munkájában ő a legszámottevőbb eszközök egyike, mert azon ifjúság, melyet ő tanítani hivatva van, egykor a haza reményeire lesz s bárcsak a hazának üdvére is lehetne! *Legyőzőnkül kell tanulnunk, bár ne volna szűkösségünk reá!* A kezünkön átmenő s az életbe kilépő ifjúság olyan sereget képezzen majd, milyet száz év se szül! Nem azt akarjuk, hogy a dicső Franciaországban a tanítók a gyermekeket az országrablók gyűlöletére tanítsák! Az ilyen érzelme ellenkezik a mi lelkünkkel; de ki fogná rosz néven venni a tanítókat, hogy gyermekeinket mely hazaszeretetre s arra tanítja, hogy a haza kívánságára majd egy napon sorba álljanak!

Lelkesedetttszavak, melyek jóllevegva megtöltik a tanító szívet avval a mely, ernyedetlen buzgalommal, melyet pályáján mindig szem előtt kell tartania. E szavak nemes csak frázisok, megtartásukra is ügyelnek.

Nagy gondot fordítanak arra is, hogy a gyermeket finomságra szoktassák. Az ismeretes francia elegancia megvan már ezekben a pécny, elemi iskolás gyermekekben is. És nemesak a városokban, falun is megvan.

Ez a folytonosan finomított gyermeki lélek aztán mind jobban és jobban beleli magát abba a gondolatba, hogy neki festileg-lelkileg tisztának, elegánsnak kell lennie, mert ő francia. S ez a kifinomult érzék aztán önként hozza magával a kötelesség-teljesítés vágyát is.

Az erkölcsi nevelésre nagy gondot fordít a francia tanító s a jellem nevelését a testi tisztaságon kezdi.

Ha nem tiszta a gyermek, hazaküldi, vagy ott az iskolában kényszeríti, hogy magát rendezze. E szokás megvan nálunk is, de mivel legfőképpen hanyagú veszik; valóban elszörnyed az ember, némely iskolánk gyermekeit látva, annyira piszkosak azok. A francia tanító figyelem azonban kiterjed ezen aprólékosnak látszó dolgra is s a következetesség, melylyel e téren is működik, azt eredményezi, hogy iskolája is rendes, csinos, tiszta mindenkor.

S a tisztaságra való folytonos serkentésből kifejlül aztán a lélek-tisztaság szeretele is. A kegyetes eszmék gondos és hű ápolása megadja a léleknek azt a nemes idealismust, mely minden nemes, nagyszerű és szép iránt fogékonyvá teszi azt, s különösen minden iránt, a mi francia.

E mellett még a tudományok is elegancia és finomság közvetítésével vitetnek a lélekbe s a központot mindig a lelkiismeret szabadságának eszméje képezi, úgy, hogy a gyermek folytonosan egy célt lát szeme előtt: a nagy, dicső Franciaország boldogítását. Ebben aztán benne van minden, azt az eszmét, azt a gondolatot kiviszi az életbe, kicsiny körében folyton terjeszti s ez az elv lesz mindenkifelett szent előtte: *minden a francia névért és dicsőségért.* Ez az igazi nemzeti nevelés.

Az oktatás élen Franciaországban is a miniszter áll. Mellette egy 58 tagú közoktatási tanács van, 6 tagja a tanácsnak a népiskolai ügyek előadója.

Az elemi iskolai tanító- s tanítóképzés sokban

különbözik a miénktől. Minden megye tartozik egy tanító- és egy tanítónőképző-intézetet föntartani. Ezen intézetek mind internatussal bírnak, de egyeseket, miniszteri engedély mellett, künlakókül is föl lehet venni; ezek aztán pénzbeli segélyt kapnak.

Hogy hány lehet évente a felveendő növendékek száma, azt a miniszter határozza meg. Felvezik a tanulókat az elemi iskolából is, s általában nincs meghatározva, hogy mit kell az illetőnek végeznie. Belépéskor kötelezi magát, hogy legalább 10 évig a nyilvános tanításnak szenteli életét.

Rendesen augusztus elején tartatnak a felvételi vizsgálatok, s e tekintetben itt sokkal szigorúbban járnak el, mint nálunk. A már orvosilag megvizsgált növendékek igen komoly cenzurának vetettek alá, mely írásbeli és szóbeli. E vizsgálatokon nagy figyelemmel kísérik a tanulókat s a vizsgálat célja főképen az, hogy a bizottság megállás: vajon képes-e a növendék a tovább képzésre? Nem azt keresik tehát, hogy mit tud, hanem, hogy lehet-e tanítani valamire s általában, hogy tanítónak való-e?

Benn az internatusban az élet egyszerű, de kellemes. A napi programm így szól: 8 óra alvás, 6 óra pihenés, torna, kertü munka, 5 óra privát foglalkozás, 5 óra oktatás. Csütörtök és vasárnap délutánokon kirándulások természeti, történelmi, földrajzi és ipari nevezetességek vagy látványok megtekintésére.

A tanfolyam a képzőkben 3 évig tart. Szünetök: újévkor 5 nap, húsvesztör 12, augusztus- szeptemberben 7 hét. Évente kétszer egy, a minisztertől kiküldött egyén az intézetet meglátogatja, szemlelete eredményéről a miniszternek jelentést tesz.

A képezdei oktatás általános célja nem az, hogy egy bizonyos mennyiségű ismerethalmazzal adjanak a növendéknek, hanem az, hogy megmutassák az út, melyen haladnia kell s így tovább képezhesse magát saját erejéből is. A tantárgyak körülbelül azok, a melyek nálunk is tanítatnak, de ezeken felül a földmérés és helyszínelés is rendes tantárgy, minek kétségkívül elvitázhatalan hasznia van.

A tanítónőképző-intézetben mezei munkát nem tanítanak, hanem ennek helyét a hazavezetés foglalja el.

A képző-intézetek mellett gyakorló-iskolák állanak, melyeknek élére egy kiftűnőnek ismert tanítót szoktak állítani. A nőfántó-képzőkben rendszeren egy gyermekket is van, hol a növendékek a kisedővársba is bevezetnek.

A vizsgálatok egy akadémiai rektor s egy idegen tanárokból álló bizottság előtt történnek. Főszabály az, hogy a képezdei tanár maga nem vizsgálhatja növendékeit.

Ha kilep a tanító az életbe, községekben általános tisztelgetés és szeretetnek örvend, nincs kötelezve semmi templomi szolgálatra s tekintélye van a nép előtt.

Legnevezetesebb az, hogy a tanítók katonai szolgálatra sincsenek kötelezve, a 10 évi köteles működésbe a katonaságot beleszámítják; csak a ki 10 év előtt elhagyja a tanítói pályát, az köteleztetik 5 évig katonászkodni. Mindemellét a tanítók magok legnagyobb elleneségei ennek a jognak, ók magok kéri a katonai szolgálatban való részvétel engedélyezését. Ez a legszebb gyümölcse a nemzeti nevelésnek; itt látszik meg tisztán, hogy a francia iskolák mily mélyen hevesítik növendékeik lelkébe a hazaszeretetet.

Veres Ferenc.

TÁRCZA.

Római egyházpolitika.

II.

Elmélkedéseinket röviden összefoglalva, a következő tételt állíthatjuk fel: a római katolicizmus, a neki kizárólag egy majdnem egészen alávetett népek fölött oly módon gyakorolta uralmát, hogy azok általános szellemi s anyagi jövedelmek, főleg pedig callós-erkölcsi életében a legmélyebben meg cunnak rontva. A tulajdonképi kath. világ Róma nagy feladatainak megoldására nézve több-kevesebb tehetelenné lett, a miért is a katolicizmus életére a germán területekre conult vissza, mégpedig nem tán a germán világnak katolicus, hanem protestáns államába. A prot. Anglia és Poroszország államai által nyújtott eszközök segítségével vitta ki Róma összes győzelmeit az irek bajorok és osztrákoknál az utolsó évtizedekben.

Ezen föltűnő jelenségnek alapját nem nehéz kitalálni, ha Bajorországot, Ausztriát, a Rajna vidékét stb. összehasonlítjuk ma azzal, a miak 100 évvel ezelőtt voltak. Szellemileg és erkölcsileg egyenlőképen el voltak hagytva, s München és Köln városok képviselték a német kultúrának utolsó fokozatát. Ez a kizárólagos klerikális nevelésnek, a prot. művelődési elemektől valódi következetes, s majdnem 2 századon keresztül gyakorlati tartózkodásnak a gyümölcse. Hogy mi lett eme 2 városból s a fent említett országokból, a prot. elemekkel való érintkezés, főleg pedig a prot. nevelésnek és műveltségnek bevezetése és terjesztése folytán, az mindenki előtt ismeretes. Mindenekelőtt Poroszország hatott jótékonyan az 1814-ben vele egyesített kath. vidékekre. A porosz fejedelmek, iskolának s hadseregnek energiája, életére s a termékeny talaj, melynek a centrum saját legjobb erőt köszönheti. A német középiskolák és egyetemek, melyek miatt az ultramontanók 50 év óta jajveszkelnek, mint olyanok miatt, a melyek kizárólag a prot. szellem uralma alatt állának, ezek képeztek és fejlesztették azon eréket, a melyekkel Róma összes győzelmeit kivitta Németországban egészen azon időpontig, melyben a legőzhetően Bismark Canossába menni kényszerült. Ha a német államok Rómával azt a szövességet gyakorolták volna, hogy a kath. vidékek iskoláit és egyetemeit kizárólag római vezetés alá engedték volna át, úgy a katolicizmus Németországban körülbelül éppoly tehetetlen volna, mint a milycenék azt a román vidékeken találtuk. Ecclesia prot. állásponton ennélfogva nem lehetne jobbat kívánni Rómának, mint azt, hogy a katolicusok tisztán Római mirdeljeit terjesztszenek iskoláikban és egyetemeiken. E téren körülbelül úgy állának a dolgok, mint az egyházi állammal, melyek az ultramontanokra nézve egyaránt előnyösek, és bő alkalmat szolgáltatnak a deklamatióknak az állítólagos igazságtalanság ellen, mely velök szemben elkövetettek.

Azonban itt még egy más körülményt is figyelembe kell vennünk. Eles összeütközések a katolicizmus s a prot. szellem által vezetett kormányok között több-kevesébbé kikerülhetnek. E mellett azonban Poszország 1815, főleg pedig 1837 óta Rómával szemben oly politikai ügytelenséget követett el, a milyennel a kuria egy ellenfelel-nél sem találkoztott. Maga a porosz egyházpolitika elég lett volna oly hatalmas véderőnek felbresztésére a kath. táborban, melynek aztán a kuria egyik győzelmét a másik után köszönheti. A beteges sympathia és merev elleneségekdel egyrészt, másrészt pedig a sentimentális engedékenységgel és sértő keménységgel töltszai a porosz kormány részéről oly nagy s rendszeres hatalmat növeltek a katolicizmusban, mely a német nép egészleges szellemi

fejődésének máris sok kárt okozott. Hozzájárul még az is, hogy a prot. orthodoxia Rómában a maga testvéregyéből látja s azt törekvéseiben előmozdítja, a midőn római mintára szerinti nagyobb szabadságot kíván az egyházi és iskolai ügyek terén, a mi nem egyéb, mint római fogalmának protestánsellenes alkalmazása. Sőt az ismeretes fanatikus berlini főpap, Stöcker nem állította az „Esz. szövetséget” megtámadó rozskarati cikkében azt állítani, hogy „Róma nem ért annyira az euanyéjümi egyház ügyének, mint a prot. egyház ortodox iránt, a szabadlelki protestantizmus,” úgy, hogy a derék Welsky a „Prot. Kirchenzeitung” jelen folyamának 5. számában mellán nevezte őt ezen könnyelmű állításáért: «einen eistig faulen Gesellen.» Mert azon indokok, a melyek a jelenkor küzdelmeiben a prot. egyház ortodox iránt, a Rómával való erőltetett testvéri szövetségre vezettek. Lényegökben véve azonosak azon indokokkal, a melyek 300 évvel ezelőtt oly állapotot teremtek, hogy az észak-németiön lutheránusok Kálvin követőiben a valódi hitnek sokkal veszélyesebb ellenségeit látták, mint a római keresztényekben. Ezen világnézet lát a Rómában, a forradalmak ezen őstészekben egy nagy konservatív hatalmat a radikális irányatokkal szemben, s ez lényegében véve ugyanaz a bölcsesség, mely 60 évvel ezelőtt X-ik Károlyt lelkesítette, s a melyet Nippold oly jelenes-ostoroz legújabb érvénypolitikai történetében. Ő is látta a liberális irányelvekben a revolutio felé vezető utat, s a nép kívánságainak bármely méltóságában a birodalom romjait. Miután franciáit a kritika és hitetlenség szellemétől érintve látta, ezen forradalmi mérgező győgyászat azzal vélte eszközölhetni, hogy a szellemet megköttette s a középkori egyház dicső fellegősanak alvételte. Azonban úgy járt, mint bárki más, a ki a XIX-ik században hasonló kísérletet tett: a nép megörte az elviselhetetlen bilincsek, s az ottalrai együtt szenvedte a trón is; mert a ki Rómával szövetségben konservatív politikát is üz, az lényegesen segíti elő a radikálisms művét.

A protestantizmus történelének ismerete legyen e téren halazóló vezérünk. Valahányszor a protestantizmus katolizáló jesusita tendenciáknak hódolt, mindannyiszor nehéz napok következtek be. A Rómával kacérkodó protestantizmus okozta a 30 éves háború nyomorúságait. Mig a brandenburgi háza a szűkkeblű és türelmetlen confessionalismus beköbiba volt verve, az egyház s az állam egyaránt súlyelgett. Azon lutherismus, mely a kálvínisták csehországi vereségén örvendett, a restituciói edictumnak újját egyengette. Miután a nagy prot. válaszó-fejedelem ezen sanaryú korlátoltságából kiemelkedett, s valódi prot. érzést tanusítva, a lutheránusok és kálvínisták közötti veszekedések véget vetett, jobb jövőt biztosított Poroszországnak s a protestantizmusnak. Azok, kik ma barátságát színelnek és prédikálnak Rómával, méltó utóai ama lutheránusoknak, kik a nagy válaszó-fejedelemnek egész életét elkeseredettek, legszebb terveit meghusították, sőt alkalmilag a legyfel jesusitikkal való szövetségtől sem riadtak vissza. Ezen prot. ellenes irány okáig néma volt Németország, azonban mintegy 50 év óta újból, mégpedig veszedelmesebb alakban ütötte fel fejét. Róma győzelmét ez segítette elő, sőt hideg közönyösséggel vagy nyílt örömmel fogadta azokat. Bármint vélekedjen is valaki napjaink radikalismusa és materialismusról: ezen tülköli elemek csak ott ernek gyökereit, hol a velök szemben álló erők is irányok megbőnültek, vagy a tevélyég örvényébe sülyedtek.

Hogy mit jelent euanyéjümi protestantizmus és római fanatizáló katholicismus a modern eszmerülög életre nézve, az iránt a mult nem hogy bennünk kétségen. A római egyháznak saját erejéből való ellentállhatatlan előnyomu-

lásának és terjedésének irtóztató veszélye, a melytől némelyek oly annyira rettegnek, nem létezik. Ezen látszólagos kolosszális hatalom lényegileg öbe a mi gyengeségünk műve. A vallásos-erkölcsi életnek egészséges irányban való fejlődése, s az egészséges protestantizmus léteérékeinek erkölcsi előmozdítása segíthet rajtuk egyedül Róma és eszkozéinek hatalmával szemben. Vidéant consules!

Baumgarten nyomán

Dr. Szlávik Mátvás,
theol. tanár Eperjesen.

— 4 —

KÖZÉLETÜNK.

Püspöki körlevél.

IV.

Nyugyisteleltü esperes úr!

A vallás- és közköztatásügyi m. kir. minisztérium, folyó évi március hó 18-ról, 10,988. szám alatt, köztudomásra hozza, hogy a közös hadsereg és hadtengerészet nem tényleges állományában levő személyek katonai szolgálati viszonyait, azok nyilvántartását és időségi fegyvergyakorlatait tárgyzand, 1871-ik évben közzétett utasítás, a csász. és kir. közhadügyminiszter úrral egyetértelög átödozgatván, a megállapított újabb szöveg „Nyilvántartási utasítás a cs. kir. hadsereg és hadi tengerészet számára.” 1-ső rész. «A legénység állományához tartozó egyének cím alatt, a m. kir. honvéd. minisztérium által a közigazgatási hatóságoknak, használat és alkalmazkodás végett, kiadótt.

Ezen utasításnak az anyakönyv vezetőinek teendőit érintő részei következőleg szölanak:

I. A 28. §. 7. pontja. Ha valamely nem tényleges állományú katona meghal, köteles a községi előjáró a hivatalos halotti bizonyítványt és az igazolási okmányt beszerezni és a közigazgatási járási hatóságához betervezni, a mely ezen okmányokat esetleg a nyilvántartás tekintetében illetékes hadkiegészítési kerületi parancsnoksághoz teszi át. Ez utóbbi a halotti bizonyítványt az állománycsapathoz küldi.

II. Az «Utasítás» első mellékletének «Egyéb határozmányok» című szakasza pedig ígyken szól: Ha egy ideiglenesen szabadságot egyen valamely helyőrséggel bíró helyen meghal, erről a községi előjáró, az ottani hadkiegészítési kerületi, illetelög katonai állomás parancsnokságának, a szabadságolási igazolvány betervezése mellett, jelentést tesz.

A katonai, illetelög azon polgári lelkész, a ki a katonai lelkész helyett a temetési szertartást végzette, a halotti bizonyítványt az említett parancsnoksághoz küldi, mely azt az állománycsapathoz tartozik eljuttatni.

Helyőrséggel nem bíró helyeken ellenben a polgári lelkész a halotti bizonyítványt, a községi-előjáró pedig a szabadságolási igazolványt a közigazgatási járási hatósághoz terjeszti be.

Felhívom lelkészársaimat, hogy az elősorolt esetekben az előzött módon járjanak el, s a halotti bizonyítványokat hivatalból és díj nélkül állítsák ki s küldjék meg az illető helyekre.

Ugyancsak a vallás- és közköztatásügyi nagymélt. minisztérium, folyó évi március hó 19-ről, 644. elnöki szám alatt, a közmunka és közlekedési minisztérium 1887. évi febr. 25. 4470. sz. a kelt átirata folytán értesít, miszerint az utóbbi időben többször előfordult azon eset, hogy közhatalóságok és hivatalok magánfeltekn, különösen a velök szerződési viszonyban álló üzletlajdonosoknak, vagy részvénytársaságoknak, nyomtatványok, könyvek, irodai szerek stb. megrendelésére vonatkozó

leveleket „Hivatalból, közszolgálati ügyben” jelekkel adtak postára s díjmentesen kezeltettek.

Mintán az ily ügyben küldött levelek nem tekintetők „közszolgálati ügyben” keletkezetteknek, mert a megrendelésből az üzletlajdonosoknak haszna lévén, azok az illető szállítási vállalkozóknak magánérdeket képezik; ezenül hatóságok és hivatalok „közszolgálati ügyben, portómentes” jelzéssel üzletlajdonosoknak, részvénytársaságoknak, vállalkozóknak vagy magánosoknak csak oly leveleket küldhetnek, melyek tartalmuknál fogva közérdektű ügyet képeznek. Ilyenek lehetnek, ha valamely hatóság az illetőt felszólítja annak kimutatására, hogy üzletében hány embert foglalkoztat? vagy ha nyomdai részvénytársaságtól évi kiadványainak statisztikai kimutatását kéri hivatalos használatra s több ilyenek.

Figyelemre méltó azért lelkészársaim, hogy magánfelekhez küldendő hivatalos levelek közül csak a közszolgálat érdekében keletkezettek lássák el „Hivatalból, közszolgálati ügyben, portómentes” megjelöléssel; egyéb oly hivatalos levelekre pedig, melyek a címzett fel magánérdekeiben küldetnek, „Hivatalból, portóköltséges” megjelölést alkalmazzanak; mely utóbbi levelek pótdíj, esetleg, ha ajánlván adatnának fel, ajánlási díj nélkül, egyszerű „portó”-val 20 gr. súlyig 5 kr. azonfelül 250 grammig 10 krral fognak megrovatni, mely kézbesítés alkalmával a címzettől szedetik be. A közszolgálat érdekében magánfelekhez küldött hivatalos levelek borítéka annyivalinkább ellátandó a megjelöléssel: „Hivatalból, közszolgálati ügyben, portómentes;” mert e megjelölés hiánya vagy elhagyása a levél megdíjazását vonja maga után, s ha címzett a portót nem fizeti le, állítván, hogy a levél tartalmánál fogva portómentes és ezt a borítékban levő irattal beigazolja, úgy a levél tartalma neki díjmentesen kiadatik, az esedékes portó pedig, a boríték alapján, azon hatóságtól vagy községtől fog behajtatni, mely a portómentes kezeléshez megkívántató megjelölést megtenni elmulasztotta. Végül figyelmeztetem lelkészársaimat, hogy a postai szabályok értelmében az, a ki portóköltséges levelet helytelenül „portómentes” megjelöléssel ad postára, büntetés alá eső áthatást követ el.

Ugyancsak a vallás- és közokt. m. kir. minisztérium, folyó évi március 29-ről, 10.346. sz. alatt, értesít arról, hogy Mösmer József, budapesti kereskedő, azon ígéretet tette, hogy a női közimunkákban az elavult és reánk nézve idegenszerű külföldi motívumok helyett a hazai nemzetiségek fejlett házipárbain alkalmazott eredeti és szép motívumok alkalmazása végett, a m. kir. iparművészeti múzeum gazdag gyűjteményeiből kiválasztott eredeti hazai hímzések rajzainak lenyomatát, papíron és vásznon, iskoláinknak *díjtalanul* kész szolgáltattai. A mely nőiskolák tehát ezen hímzéshez szükséges rajzokat kívánják, az iránt, a kir. tanfelügyelő láttaomzásával ellátott levelben, közvetlenül nevezett kereskedőhöz fordulhatnak. Azon tanítónők pedig, kik nevezett kereskedőnek Korona-útcán, 12. szám alatt levő üzletében az előnyös *Sling-hímzést*, saját költségükön, megtanulni akarják, ez iránti szándékukat a kir. tanfelügyelővel közölve, nevezett kereskedő által díjtalan oktatásban részesülhetnek.

Ugyancsak a fentiszelt minisztérium, folyó évi április 3-ikáról, 1006. előki szám alatt, Juhos János, a földmívelési és közlekedésügyi magyar kir. minisztériummal fogalmazó, legújabb adatok alapján újra kezebevesztja «A magyar korona országai és Bosznia, Hercegovina helység-névtára» című munkáját, s mint a közgazdasági szolgálat egyik nélkülözhetlen kézikönyvét, ajánlja; ehhez előfizetési felhívásokat is küld. Midőn ezen felhívásokból néhány példányt mellékelve küldök, kérem nagyzsír. esperes urat ezeknek szeptéklésére és a mű ajánlására.

Ugyanily nemű, hasznos s közérdektű könyv megszerzéséhez nyújt alkalmat a «Havi Füzetek» szerkesztősége s kiadóhivatala (Donáti-utca, Budapest, II. kerület 3. szám). Címe a könyvnek «Magyarország Helység-névtára». Leszállított ár. Dvorzskóty. E munkára is egy előfizetési felhívás s egy mutatónyívet csatolok.

Legközelebb körlevelet mellől elmaradt Ferenczy Józsefnek, az országos közoktatási tanács titkáranak, a ponyva-irodalmat a nép köréből kiszorítani célzó „Magyar Mesenondónak” mutatónyívpéldányát, most ennek mellékelt példányát is küldöm.

Azt hiszem, hogy minden lelkészársamnak, úgyszint a tanár és tanító uraknak, valamint az egész protestáns közönségnek tudomása van már azon nagyszerű s mindkét protestáns egyházra nézve örömdetes magalomról, miszerint „A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság” megalakítása célhivatott s az erre vonatkozó felhívást mind a három protestáns egyház kormányfőiről névaláírásokkal ellátva, közreboesztották; mint ezt úgy egyházi, mint politikai hírlapjainkban kiolvashatta. Nemcsak, hanem az erre vonatkozó *alapszabálytervezet* is elkészítették az ezzel megbízott férfiak. Hogy ezen vállalat rég érzett szükségét fog pótolni, s egyházunk jövő fejlődésének alapjait fogja szilárdítani, ha létesülhet: azt nem kell mutogatni; ezt a néhány példányban mellékelt felhívás is meggyőzőleg indokolja. Azonban ez csak általános pártolás és részvét mellett létesülhet: csak úgy, ha ezen vállalat nagymérvű kiadásához, létesítéséhez s fenntartásának költségeihez mindegyikünk bizzó protestáns ember, tehetsége szerint, hozzájárul.

Mily mérvben és módon járuljon pedig ehhez, minden, az ezen vállalat fontosságát érző prof. ember; az az alapszabályok részletesen kimutatják. Epen ebből boesztották közre, az ezen vállalatot megindító lelkes férfiak, az alapszabály-tervezet, melynek 5 példányát, oly felkéréssel közlöm t. n. esperes úrral, hogy ezeket egyházközpont körövény, buzdító levelében utatítsa ama lelkészársainkat, miszerint úgy a felhívást, mint az alapszabály-tervezetet közöljék mulhatlanul egyházunk azon tagjaival, kik oly vagyoni helyzetben vannak, hogy ezen egyházunkra nézve fontos vállalat iránt reménytelőleg érdeklődnek s azt résztvevőkkel előmozdítják s maguk lelkészársaink is sorakozzanak, tehetségek szerint, azok közé, kik hivatva vannak ily messze kiható vállalat iránt lelkesedni.

A magasztos cél előmozdítására vállalkozók nevének, elváltat kötelezettségöknek nyilvántartására s bejegyzésükre semmi aláírási ív sem közzölteven velem, legelőszérőbb módnak látom erre nézve, ha az esperes urak az e tárgyban kibocsátandó körlevelük mellé egy-egy aláírási ívet csatolnak 5 rovattal, azon kategóriák szerint, amint az alapszabály-tervezetben a vállalkozó-tagok ötéle módon járulhatnak a társaság létrehozásához s fenntartásához; mint *pártfogó-, alapító-, rendes-, pártoló- és segélyező tagok;* és minden vállalkozó ezen aláírási ív egyik vagy másik rovattal önkényűleg bejegyzje magát. Ezen aláírási ívek, midőn körüjötök megfűjtök, vissza-küldetnek az esperes urakhoz, ők pedig jövő aratási gyűlésünkre ezen íveket betérjesztik.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium, folyó évi febr. 28-ról, 8491. sz. a. kelt leiratában, a m. kir. honv. minisztérium részéről, a népfelkelés elrendelő 1886. évi XX. törvényközzel kiadott körrendeletéből, illetőleg utasításából a 42-ik pontot közli, mely ekképpen hangzik:

«Az anyakönyvvezetőknek kötelessége, hogy a népfelkelésre kötelezett minden egyének elhalálozásáról a halálzási lajtsron kivonatát (értés anyakönyvi kivona-

tát tartózkodási helyük közigazgatási hatóságához be-nyújtás, hogy ez azt az elhalálozott illetőségű közse-gének beadja. Felhivatnak azért az anyakönyvvizetők lelkészek, hogy az utasítás ezen pontját, az annak ér-telmében való eljárásra, az idézett törvény cikk 2—3-ik §-ának szemmel tartása mellett, szigorú pontosságal teljesítsék.

Végre, legközelebb Miskolcon tartott egyházkerületi gyűlésünk határozata folytán, küldöm a máramaros-szigeti ref. főgimnázium t. igazgatóságának, a tűz által elham-vasztott iskoláépület felépíthetése céljából, segélyezésre felhívó szövegét. Nagy a veszély és az, mely a mára-maros-szigeti tanintézetet érte; a «Szózat», melyben se-gélynyújtásra hívja fel a résztvevő protestáns sziveket az igazgatóság, elég eleven színeket adja elő a szük-séget, melyen csak a testvéregyházgyülekezetek s maga-nosok aldoztaközsegével segíthetven, azért nt. esperes úr a kérdő-ívetek legyen szíves azonnali közrebecsátani s hathatósan buzdító levelében hívja fel egyházmegyéje közönségét az e célra leendő gyors adakozásra, kijelen-ven, hogy «kétszeresen ad az, a ki gyorsan ad.» Junius végeig kéri az illető igazgatóság az ívek és adakozások beküldését, bizonyosan azért, mert az építkezés szükse-ges; az adakozás útján bejövendő segélyt is számításho-ka rájuk venni. Legyen szíves azért nt. esperes úr ügy intéznie, hogy a kifizető határidőre az ívek, a meg-ajánlott összegekkel együtt, kezeihez jussanak; sőt a netalán üres ívek is visszakérjenek. S ezeket, mint az adakozásnak ellennyugtát, a segélyezett tanintézet igaz-gatóságához nt. esperes úr közvetlen beküldhesse.

Kérvény mindezeknek mielőbbi közöztetését, atya-úri szeretettel vagyok Miskolcon, 1887. május hó 7-én.

Kun Bertalan,
püspök.

Külső-somogyi levél.

(Vége).

Sehol nagyobb örömmel nem várhatják a főpász-tort, mint Ószodón . . . ezzel zártam múlt levelem, s ma csak büszkeséggel tekintek vissza május 5-ére, mert igaz-olva lón minden részről a mi reménységünk. . .

Két jársanak főbírája és sok tisztelgők kíséretében ért a főpap ide, a somogyi részen eső ecclesiáink leg-kisebbjébe.

Örömmel üdvözlöm én és az én népem, szóltam én, egyházam földjén és nevében, méltóságodat! Az én népem, e 6 tagból álló presbyterium! s nem a csüggedő panaszkodás hangján, hogy kicsiny a tér, hova állítan-ak; hanem dicsekedünk inkább győző szegénységünkkel. És az én házmáépe, e 6 tagból álló család, nem zúgó-lással a gondok terhe alatt; sőt azon vallomással, hogy itt is könnyű nekünk a kereszt, hogy azért nekünk erő a bajoknak meggyőzésére! Előbb említett népemmel boldogulni, im ezekkel, boldog lenni tudok! Hanem ez egyházi, s így családi örömeinkhez van joga főpásztor-naknak úgy is, mint munkásnak. . .

Ez 1887-ik év ránk, ószodi reformátusokra, külö-nösen főpásztorunk hasznos fáradozásai által lón áldá-sosa, a midőn a nagymélt. magyar királyi vallás- és bölcseletügyi miniszter úrnál sikerült a 630 frt. községi iskola építésre adott államsegélyt elengedtetni. Olyan győzelem vala ez nekünk, kevéssel gazdálkodóknak, a mely szívhez szólóan prédikálja, hogy támaszt Isten fakát, a nagy veszélyben nagykot! . . . (Mert éppen ez érben kellett volna visszafizetnünk a 630 frt. miután községi iskolánk felekezeti jellegűvé lón átváltoztatva). Isten! gondod reánk nagy! Látjuk: édes atyánk vagy!

S a mit a világ nem tud, a mi ama győzelem-nél is nagyobb nyereség, s a mi ismét senki másnak nem köszönhető, mint főpásztorunk szerető szívének . . . mindezek nem elegendő okok-e a mi egyházi s ebből fakadó családi örömhöz? . . .

Ezek valának amaz előfutárak, melyek főpásztorunk érkezését meglejtették, s ezek a jöttetek fogják szol-gálatni innen a diszkreteret is a hála szavában s az előrehaladás beszélő jeleiben. Ki az tehát közel és messze földön, a ki méltóbb és szívesebb hangon kiált-hassa: Isten hozta főpásztorunk! Isten hozta!!

A válasz az lón, hogy az ő családja még nagyobb, az egész egyházkerület az, s nyilván hirdeti, hogy ezek mindnyájan jöhetnek hozzám és én tehetségem szerint hordom, magamra veszem bajaik egy részét, míg győnge-vállaim bírják. . . Ti veletek nem tettem egyebet, mint kötelességemet. . . s a ti nyereségték és örömotők az enyém is. . . Zárjátok szívetekbe.

Ezek után vonalhatott csak be a könyező gyüleke-zetből, az örvendő és boldog család körébe. . . Ismerős volt itt már kicsiny és nagy már Bálványos óta, s nem volt nehéz ez először látott balatonparti papházban honn találni magát.

Ebéd után a templomba gyűlt a vidék érdeklődő népével a kis gyülekezet, hallani, a mit még nem hallott: főpásztori tanítás.

«Tudjuk rólatok, a legrégibb somogyi egyházak egyikéről, hogy nagy, népes, gazdag egyház nem voltatok; de azt is tudjuk atyáitokról, hogy egyben el nem fárada-tak soha: egyházunk fontartásában; egyben páratlanok valának: az élő és idézett buzgóságban. Jötték idők, a megpróbáltatás esztendei, midőn a vér és vagyonvesztés tizeddel az egyház lelkipásztor nélkül szűkölködött; hanem addig buzgott, grüjtögette erejét, a míg újra lel-kész ajkairól hallhatta a szövegek igéit. . . És ezt jóleső érzéssel tapasztaltam akkor s mondom most is: jözo-tetek; mert filiatok, a kétszer oly népes és gazdag Szárszó nem eslekedte meg azt, melyet meg kellett volna. Ha elgyöngült az anya, a nagy, a megerősödött leány oda-megy az édes anyához s azt mondja nekie: eddig te viseltd gondomat, most én veszem át a ház nagyobb terhét; légy te most anya az én lányom.

Igy viselkedik egy jól nevelt leány a nevelő anyá-val. . . Á ti lányotok, Szárszó, ezt nem értette meg; engedte, hogy más, idegen szárnyak alá jussatok!!! Hanem, ha a lány elfordult is, az Isten nem hagyott el. . . Adott segédelmet, megnövekedett az erő, megrészegesedett a vagyon s a megtagadott anya újból tudta teljesíteni anyai tisztét minden irányban. . . rossz lánya iránt ma is teljesíti, s ketős mértékben, jobban, mint valaha. . .

Mig ezek fölött örvendek, egyet forgatok elmém-ben, a mi nálatok baj, anyaságtokban csorba! Ninesen iskolatokban rendes, önálló tanító! Minden anyae gyház-nak az az ismertető jellege, hogy minden állomásán tart egy embert, a ki hivatásának szentjele a napnak minden óráját s életének minden napját. . . Itt a lelkes tanít. Tudom, hogy képes és kvalifikáltabb a tanítónál: de hát lelkész is, kötelességei szolgálták sokfelé, nem tudni mikor és mennyi időre. . . Kipótolja-e a mulasztásokat? . . . ki szenvedni a cárokot?!! Ósmerlek, győngyek vagytok! De azért igyekezettek. . . Atyáitokról rátok maradt buzgó-ság, e kis egyháznak gyámolítása legyen lelketek büszke-sége. . . a cél, a melyre futni édes öröm nektek. Ha tiz év nem elég rá, tizenöt év alatt szereztétek egybe az alapot; de ez legyen a cél, a melyre törekednetek kell, s a melyért alázás száll emléketekre. . .

És most Isten veled, szegény, de buzgó egyház! Isten veled te Balaton, hazám győngye, melynek tüköre

nemcsak az ég fenségét és tisztaságát mutatja, de csapkodó hullámaival azt is prédikálja, hogy nagy az Úr, ki fényes házát építette!! Nagy vagy te békédben, nyugalomban; lönséges a vihar zúgásában is. . . Nem tudom: látlak-e többé? de el nem felejtlek soha e néppel, mely partjaidon lakik, s mely élni és életemlő.

Isten veletek. . . Jertek, imádkozunk.

Azán presbyteriumi gyűlés, iskolavizsgálás után ránk ért az est. . . De ezt is ott töltte a főpásztor a Balaton-parton, a melyről emlékezett, s a melynek földjét oly kevésszer tapasztalhatta. . . ott lelkesedett és lelkesített, mignem sötét lőn, s falak közé vonult kíséretével. Másnap a szomszédgyház, *Látrány* fogadta eljövökünket. Banderium a határon, diadalvelek, zúgó éljen s nagy néptömeggel. Hisz és jót reményl az atya gyermekei körében. Mert ez egyházzól sokat hallott, s a melyeket nem kívánt vala. Határszélén e dunamelleki egyházkerületnek, sok szórvány és páspistasz szomszédságában annyi a *nem kicónatos*, sokszor szegénytelen, s az épülete sohase alkalmas állapot, hogy igen nagyon nagy nyereség lenne e környékre és kálvinistaságra, ha ezen változtatni képes volna *főpásztorunk*.

Ezt tudva, ezt forgatva elméjében, szölt e gyülekezetéhez:

«Kegyelem néktek és békeesség az atya istentől és a mi urunktól, a Jézus Krisztustól, Amen!»

Igy szölt a nagy apostol pásztori leveleiben híveikhez, a kiket újjá szölt. . . Igy a korinthusiakhoz, a hol valának versengések, s a hol az egyik Pálé, másik Apollósé akart lenni. . . Igy az efézusi vénekhez, hől Dómótor ezüstívnes, mestersége biztosításáért lázadást kékít. . . Igy a galatabeliekhez, midőn idegen tanokat hirdetnek Pál ellenségei a szetszört híveknek, s azon igyekeznek, hogy Páltól minden lelket elidegenítsenek. . . A nagy apostollal, Pállal szölok én ti hozzátok, Látrányban elő reformátusok; mert tudom, hogy a kegyelemre és békeségre téniktek kétszeresen szükségtek vagyon.

A *békeességre*, melyet Jézus a 8 főboldogság közé sorol; a békeségre, mely Pál szerint a lélekek gyümölcse. . . Mert a békéletes lélek gyümölcseit én se szeretem, nektek se kívánom. . . Hogy a lelkiismeret vádat ne vehessen szemetekre, a gonoszodó békéletes gyümölcsei fölött; sőt ellenkezőleg, vallást tehessetek, hogy ti minden erővel igyekeztek plántálni azt, a mi épít; irtani azt, a mi gonosz és árt!

Hogy állotok ti e jóban?? Próbálja meg minden ember magát s úgy feleljen. . .

En tudom, hogy a mint atyátok. úgy a fiak között is voltak, lesznek az erkölcsi jóban erősödők; a kik örömmel hallják, ha mondatik: jer! menjünk az Úr eleibe! Oh mily jó dolog dicsérni Istent, s nevének dicséretet zengeni minden reggel és minden este. . . Tudom, hogy az atyák örökségét szorgalom, két kéz erejével fűnn is tartjátok. . . Nem nagy kincsekkel, csak a munka sikerével, Isten áldásával tartjátok lábom egyházatokat. . .

Mint Péter apostol a jeruzsálemi templom-ajtóban mondá az általa koldusnak hitt bányához: aranyom és ezüstöm nincsen nekem, a mim vagyon; azt adom néked: a názáreti Jézus nevében — mondom — kelj fel és járj; ezenképen a ti atyáitok s azok fia, a néked adott erővel lábra állítottátok ez egyházat. . . de mind ez nem elég.

Hogy ezen kövek a kövön állnak, mind kevés; ha élő köveket nem látok innen távozni, ha a tiszta tudomány igéi nem lelkesítenek, nem vezérelek s nem boldogítanak!! Fájdalommal látom évek sora óta, hogy itt a ref. lakosság kezén pusztul a földbírtok. . . hogy a

régi gazdák idegenben béreskednek. . . s a teher nélkül örököltek apai bírtok kiördült a fiak lába alól! . . .

Oh én kedves magyar, református népem, hogy te oly kevéssé tudod eszedbe venni, melyek a te békeségedre, boldogságodra valók; hogy te az ósítóktól vett földet nem adod át az utódoknak; hogy te áldhatatlai atyáidat s téged nem áldhatnak a megcsalt, rövidített unokáid! Ne mond én népem, ne mond, hogy az idők súlyosak! Oh e panasz 2000 évnél régiebb, de már böles Salama elítéli a panaszodot: ne mondjátok, hogy gonoszak az idők; mert nem böleségségből származik az ilyen beszélés!

Igen! súlyosak az idők azokhoz, a kik nem gondolnak ma bölesen a holnapra. . . a kik könnyen elpazarolják, a mit nehezen egybegyűjtöttek. . . a kik nem tudták megbecsülni sem az apáét, sem a magukét! Gonoszak az idők azokon, a kik józanság helyett — mely erőt ad és kedvre derít — inkább szeretik a testnek gyönyöreit; a kik nem hallgatnak böles Salama tilalmára: «ne nézd a bort, mikor a pohárban csillag, mert megcsal és megmar, mint a mérges kigyó!» Az idők gonoszak azokon, a kik a békeséges együtt boldogulás helyett a porlekedésben vesztegetik el erejüket!

Fájdalom! e jelekkel nemcsak itt találkoztam! Végig jártam Tolnát, Baranyát s a mi magyar népjárat sehol sem szegény e veszedelmes szokásokban. Azonban ti épen rosszul álltok az atyafiságos békében!! Fájdalom! ez a kör a ti örököltek, a ti legregibb betegesétek!

Ha forgatom az egyházmegyéit, akár az egyházkerületi jegyzőkönyveket, ez a régen virágzó gyülekezés, mely már a 17. században, s először is a Kalvin tanával kívánt élni; azonban a 18. század első felében e vesztvény anyaggyházi jogát, csakis II. József által 1783-ban nyerte át vissza — mondom — egész 1783-ig folytón élnek és tartanak a versengések ti köztetek!!

A lelkes és gyülekezete; az előjárók és a korrendek; valamint az egymáshoz tartozó egyházakat közzét! Ugy, hogy e 100 esztendőből alig lehet 10 év kiválatsztanom s támondanom; a békeség esztendő! Mintha a Zsoltarból, melyet tanultok és énekeltek, kiszóították volna e szép sort: «oh mely szép és gyönyörűes az atyafiaknak békeséghen lakásuk.» Mintha békeség anygala, mint egy elriasztott madár, csak röpködné e gyülekezet fölött; de leszállni nem mer; mivel itt nyugtot nem talál, ti hazát nem engedtek neki!!

Ezek a szomorító tények. S e versengéseknek aratójátok már keserű gyümölcseit is!! Mert, mindenki csak a maga hasznát nézi s nem egyebet is! Mert mind magát itéli jobbnak, holott mást is kellene jónak itélni. Az egyház népe pártokra szakad, s a torzalkodás romja a családi életet, mint szélben a futó tűz, el nem kerül egy házat sem. . . szegény egyház, szegény szentgyház. . . te Sion, még a te falaid sincsenek megkímélve. . . Mindeki, mindenkit vádol!

«Minden kétség nélkül nagy gyarlóság ti bennetek, hogy vannak versengések ti köztetek!»

Hát nincs köztetek egy böles, a ki vezéreljen, a kinek zavára hallgatások; nem támad se föből, se szavból tanács és szeretet irántatok??!!

A pásztori és atyai intések forrásából, a filippiekhez írott levélből halljátok: ha valami keresztény intésnek helyt adtok még kebletebben; ha gyönyörködök még a szeretetben; ha társaságotokra béveszitek még a szentlelket; oh tegyétek nekem azt az örömet, hogy legyetek egymás iránt egyenlő jóindulattal, egyetlemmel, egy akaratul. . . Ne cselekedjétek versengésből vagy dicsőség-kivánságból; hanem alázatosságból. . . Ne nézze mindenki csak a maga hasznát. . . Teljesíteséte be a szeretet törvényét. . . Azon indulat legyen bennetek,

mely volt a Jézusban is. Ekkor készül el a béke anyagi-lakása közöttetek; ekkor ölelkezik útcátokon a béke és egyetértés; ekkor adnak meg mindenk t néktek. . . Amen! Aztán imádkozott a főpásztor az ő szegény jühaival. . .

Végül a presbyteriumi gyűlésbe mentünk át. . . A mikor aztán a torzsalkodás szava itt is föltámadott; a midőn látta püspökünk, hogy a szentegyházba csak azért halgattak, mivel . . . stb.: fölvette még egyszer az ő fegyverét és szólt a fájdalom rezzög hangján nekik: «Pedig ti engem nagy külső szeretettel fogadtatok. . . Azt vétem, hogy itt időzésem is örövendes leend! Azonban látom . . . hogy a külső tisztelet hazugság, s ti megcsalátok engem. Személyemnek helyt adtok, de szavaim páncél-kebleitekről visszatérnek! Elismerem, hogy nagy közözetben van én köztem és az én Uram Jézusom között; hanem annyit állíthatok, hogy az ő evangéliumáról már szóltam közözetek a gyülekezetben s ti se tagadjátok. . . s a midőn rárm nem halgattok, békeségre hívó kéresemre siketek maradtok: ekkor magát az Urat nem halgattjátok, nem szerettétek. . . S ez a tapasztalat fáj nekem a legjobban!! De én e fájdalom eltemetem az én szívembe s csak imádkozom éretteket . . . hogy megáljon Látrány az Isten! a Sionról kegyelmesen. Isten veletek! Ilyen érzésekkel ment ki Látrányból a főpásztor — tovább — *Túrba*. Kicsiny egyház, *gyönyörű* hivatalnokokkal, a hol a gyermekek szára akkorát nótt, hogy könnyen egy 2-ik Látrány válhatik belőle. . . A templomban, fenn és alant, az a rendetlen és tiszteletlen módor a dívat; az enklésben akkora a járatlanság. . . a plebsnek akkora szerepök engedték, hogy az én szívemet fájdalom tölté el!! Oh te, főpásztor, hátha még így látod, mint én fenn a karban a te népedet?!

Ezekre is *III* tanítást alkalmazott püspökünk.

Szűntelen emlékeztem rólatok, hogyha valaha út adatnék nekem hozzatok jónni, mert kívántam, mint Pál apostol az ő nem látott híveivel, hogy valami ajándékot adnék s *titek megértsétek*. . . Szükség nekem, hogy úteket ismerjekek színről-színre. Elindultam, mint a jó pásztor a homokföldön jühai után — ti feleletek, meggyőződni szükségétekről, s mi legyen az ajándék, mint nyújtanom kellene. Látom, hogy erkölcsileg nincsenek közöttek nagy fogvatkosok, nincsenek rossz házások, béketlenkedő családok, az ósök egyszerű erkölcséit még őrzitek, de a magatok egyháza iránt nincs bennetek készség az áldozatra! Közönyösek, hidegek vagytok, leginkább pedig az egyház ügyei iránt!!

Mi ennek az oka? Az 1845-ben történt tagosztályok vesztett el a ti régi jó kedvetek; azokat lankadtak a buzgóság a tagokban! Mivel a magatok jólétéből is vesztettetek, elkedvelenültek az egyház iránt s se kezd elszunnyadni az atyák buzgósága!! Dehát ennek már 50 esztendője, el kellett volna azt felelteni; vagy a mi még jobb: kétszeres buzgósággal helyrepolitni. A régi bajokon érvődni örökké nem lehet. Az elmúltakon való merengést követi a csüggedés, ezt a téllenség s a teljes visszamaradás!! Fogadjátok meg Pál intését: «A melyek hátam meggett vannak, elefejttem, és a melyek előttem vannak, a célra futok.» Ez az igaz beszéd, így gondol a keresztény lélek. Ha pedig az elmúlt emlékeket akarjátok előhozni: akkor gondoljátok ennek a kis egyháznak dícső múltjára, őseitök erősítő buzgóságára, a sokkal nehezebb megpróbáltatásokból is győzedelmes kiszabadulásokra; mikor, fegyverrel kezökben, verték vissza a sokkal nagyobb ellenséget, mint a pásztorfiú, Dávid, a hatalmas Isten nevében és segédével győzött.

Őt e történet megírva. . . Olvasátok.

Kétszáznegyven év előtt már anyaegyház, sőt még

a most nagyobb Látránynak s e környék népének is menedéket valótok; sok ideig itt hallhatták az ige prédikálását egyedül. Majd 1746-ban töletek is elvetették az anyaegyházi jog; s ekkor Ószödre záródokoltatok ti is, a messze vidékkel. . . (Máig megvan az akkori reformátusok útja, Kálmivista-gyalogút név alatt az ószödi határban). 1783-ban engedtetek vissza a jog a papartásra, s atyátok elsőik valának, hogy Türt ismét odaállíthassák az anyaegyházak sorába. . . erejök megfeszítésével megépíték a maguk templomát. . . nem fáradtak el, bár mindig fáradoztanak. Ezekre gondoljatok, atyámfiai, s felejtétek a közelmúlt keserü csalódásait. Ezek csüggesztenek, amazok lelkesztenek; ezek olvasják azt a kis kedvet is, a mi még megvolna; amazok buzgóság forrásai válnak s megtanítanak bizni Istenben s áldozni egyházatok javára, nevétek becsületére. Ezeket a kívánatosabb jókat látva, az egyházi felsőség se marad el — segítő jószágában; de nem csatlakoztok meg a ti hitetekben sem. Isten nemcsak atyátoknak volt istene; segédével elhárítjátok amaz akadályokat, melyek haladás-toknak útjában állának; jertek, e segélyért akarok veletek, érteket könyörögni:

Felségés Isten! ki fejenként megtartád atyáinkat, kérünk: fordulj e nemzedékhez is s adjad nekünk ama jót, mely a lelkesedésben és a buzgóságban vagyon. Ne szűntesd meg igéd prédikálását. Ennek *hangja* löveljen bátorságot csüggedő szíveinkbe; igédnek erje hassa át e lankadt tagokat. Testi életünkben is sok a szükségünk, nagy a nyomor s folytonos a küzdelem: de Te, jó Atyánk! ki felelmed az éleettet, megsegéd a gyöngét, te viselj gondot reánk; segis meg, emelj föl. . . mindent te végezhatsz el a mi gyöngeségünkben is. . . Mezőnk asztok homokja nem szomjúhozza esodét jobban, mint jelünk a te erősítő kegyelmedet. Aztad meg ejjeli harmattal a fűszálat; de igédnek is mennyi harmattal a mi szívünkét. . . mert mindének lankadtak! Ebressz föl a téllenség álumból s ragyogjon felettünk a te kegyelmed napja, a Jézus nevében, Amen!

Ezután iskolalátogatás és presbyteriumi gyűlés.

Nem szűntünk bámulni azon a bőségben a lelki adományoknak, melyekkel püspök ár alkalmazza intéseit, tanácsait az egyházakhoz. Tömerdekét tanult, írásokat forgatott, mielőtt elindult, az látszik; de még több az, a mit tud. A biblia tudosa, a költő, a buzgó pásztor együtt ölelkeznek beszédeiben. A ki egyszer hallja, még nem hallhatta meg mindazt, a mit hallottunk mi 5—6 fellépésében. Szerencse reánk, hogy fárad betölteni minket buzgósággal; de szerencse ő rea is, hogy adatott testi, lelki erő mindézek elvégezéséhez! Hála érte az Istennek!!

Most már otthon a főpásztor s kérdezheti: van-e haszna az én látogatásomnak, buzditásainknak? *Részére*: nagy nyereség a személyes ösmertések, a közvetlenül nyert tapasztalatok. Ezekkel fegyverkezve, megvédi magát a jövőben minden információ ellen. «En ismerem az én jühaimat.» *Részünkre*: tanácsai, programjai nagy haszon. Elni akaró egyház, igazi lelkes s szerint gondolkodik, óhaja szerint cselekszik, mert ebben vagyon az egyházak boldogsága s nevéink az örök élet.

Ószödön, 1887. május 10.

Kájel József,
lelkész.

A tisztántúli egyházkerület tavaszi közgyűlése.

A tisztántúli egyházkerület tavaszi közgyűlése folyó hó 9-én nyílt meg papok és világiak élénk részvétele mellett, Révész Balint, püspök és Vályi János, főgondnok elnökléte alatt. A püspök imával nyitván meg az ülést, bejelentette Sápú Sámuel, Tabajdy Károly és Dobos

János elhunytát, a kiknek emléke jegyzőkönyvileg örökítettett. Jelenté továbbá, hogy Bethlendi Endre, Buzás Pál és Lengyel Zsigmond tanárok megbetegedtek s helyettesek által pótolhatók. Ezután az alakulóban lévő magyar prot. tud. irodalmi társaságra híván fel előnk a gyűlés figyelmét, a kerület legott belépett a pártfogó tagok sorába, s Vallyi János elnök e célra szintén 500 frtot ajánlott fel. Majd felolvastattott a lelkeszképességi pótvizsgálóról s a tanító-képességi vizságról szóló jelentés, s azok tudomásul vétettek.

Következett egy megható s feledhetetlen jelenet. Id. Kiss Áron, szathmári esperes a kerületnek egyik bősége s Nesztora emelkedett fel s bejelentette, hogy ő, a ki mindig azt akarta, hogy a conventi képviselőket ne a kerület, hanem az egyes egyházak válaszzsák, a conventiben nem foglalhat helyet s ezzel a kerület tengeri kigyója újra megjelent. A püspök rimánkodva kérte az ősz esperest lemondásának visszavételére s arra, hogy ne hozza be a politikát az egyházkerületbe, miáltal — természetesen — aligha tisztelte meg érdemileg a lemondó férfianak s elvtársainak meggyőződését. A tiltakozás fel is hangzott azonnal. Thaly Kálmán ugyanis erősen visszasantositotta a vádat, mintha őket ebben a kérdésben politikai pártérdekkekre vezérelték.

Ha van ilyen irányú áramlat, annak nem azok az okai, a kik az egyházkerület által leszavaztattak; hanem a leszavazásra vállalkozó kerület. A beregi egyházmegye — szerinte — helyesen s törvényesen cselekedett mikor a conventi képviselőknél az egyházközösségek által leendő választását indítványozta.

Részvették e már többször újra meg újra ismétlődő vitában Várady Gábor, Petyérdy Károly, az indítványozó megye esperese, Kiss Albert és Lengyel Imre pro et contra. Thaly és Kiss hangsúlyozták, hogy a conventi választás ügyében még nincs végleges határozata a kerületnek; tehát szavazást kérnek. A püspök azonban kérelmeket nem teljesített, hanem indítványozta Kiss Áron lemondásának elfogadását, a mi meg is történt, őszinte sajnálattal azok részéről is, a kik a lemondónak elvi ellenfelei, s helyének betöltése a következő napi gyűlésre tűzött ki.

Majd sor került a miniszteri leiratokra s egyházmegyei felterjesztésekre. Utóbbiak között nevezetes s általános érdekű a debreceni egyházmegye felterjesztése, melyszerint a közalap terhe czentül ne az egyes egyháztagokra, hanem egyetemlegesen az egyházakra vetessék ki. Áttételt a közalap végreható-bizottsághoz. Beregnek ismeretes indítványa mellőztetett.

A második napon, az előző nap jegyzőkönyvének hitelesítése után (május 10.), folytatattván a gyűlés: Kiss Albert a közgyűlés figyelmébe ajánlja a főiskolai gazdasági bizottság javaslatát, melyszerint a tanári helyettesítésekre szabályrendelet alkotassék. A gazdasági bizottság javaslata elfogadott és ily szabályzat készítésével a tanács és a tanári kar megbízott. Felolvastott továbbá Menyhárt János hittanár lemondó levele, mely fájdalommal vétetett tudomásul és érdemeinek elismerése mellett, részére 1000 frt nyugdíjat szavazott meg a közgyűlés. Következett ezután a conventi tagok választása. Urai Imre kijelenté, hogy ő és elvtársai visszavonulnak, miután Bereg indítványát mellőzték. Conventi tagul Szeremley József választott meg, a közalap kezelő-bizottságába rendes taggá Szabó János, póttaggá Széll Kálmán; a tanárválasztó-bizottságha egyházi részről: Szabó János, Szeremley József, Széll Kálmán, Székely Károly; világi részről: Gr. Degenfeld József, Ritoók Zsigmond, Várady Gábor, Fráter Imre; a debreceni egyház részéről szintén nyolcan választottak meg.

A Menyhárt lemondásával megürült hittanári szék betöltésére öt pályázó jelentkezett, kik közül kijelöltettek Németh István, pápai hittanár és Dicsőly József, debreceni segédlelkész és helyettes hittanár. A bizottság Dicsőly Józsefet egyhangulag választotta meg. Ezután a theologiai szakvizsgák megállapítása fölött folyt a vita és határozott, hogy a theologiai tanulók ezután is kötelezteszenek a tanítóképesítési vizságra, melyet a második, esetleg harmadik év végén tegyenek le. Az egyházkerületi tagok tiszteletére gr. Degenfeld főispán fényes ebédet adott.

A harmadik napon (máj. 11.) első sorban a gazdasági tanács javaslatát tárgyalták a főiskolai tápintézet újjászervezése tárgyában. E javaslat szerint a tápintézet háziilag kezeltenék, s a növedékek nemcsak ebédet, de vacsorát is kapnának, számszerint 300-an. Kiss Albert szerint, ez még a jövő tavén elején nem létesíthető, mert építkezési költségekre is kell számítani. Elek Lajos védelmezte a javaslatot és a következő tanév elejéig akarna a tápintézetet felállítani. Révész Balint felszólalása után a javaslat visszaadott a gazdasági bizottságnak, hogy a jövő közgyűlésre egy, minden irányban konkrét javaslatot adjon be.

A tanári kar indítványára a főiskolai énekkollegia ügye szabályoztatott, s az ének-ismereteknek halgatása a gimnázium növedékeire s a hittanhallgatókra is kötelezővé tétetett. Szükségesnek ismerték el egy zenetanári tanszék rendszeresítését. Mindezek azonban egyelőre pénzügyi tekintetből, csak elvileg foglaltatnak el, s az egyházmegyek felhívotnak, hogy a zenetanári tanszék alapját adományokkal növeljék.

A mezővári gimnázium ügyét soronkívül vették elő. Jóváhagyatott az egyház ama kérelme, hogy gimnáziumának felépítésére 30,000 frt kölcsönt vehessen fel. A Debrecenben tervezett bölcseleti tanofolyam szervezésének kérdése bővebb és alaposabb javaslattal végeztet visszaadatik a tanári karnak és a gazdasági bizottságnak, hogy azt a legközelebbi közgyűlésen egyr adják be. A vita folyamán felállott Kovács Ferenc, hődeméz-vásárhelylakos, volt országgyűlési képviselő, s lelkes élénzés közt 2000 frtos alapítványt tett a Debrecenben felállítandó bölcseleti fakultás felállítására.

— 3 —

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Gyászhirek. Szinte tartózkodva közöljük a napi sajtó után azt a szomorú hírt, hogy *Csiszár István* tornai ügyvéd, a tornai egyházmegyeinek ritka buzgósgója, egyházat és iskolát forrón szerető tanácsbírája, lapunknak is hű munkatársa folyó hó 4-én, 11 óráskorában meghalt. A múlt hó végén tartott egyházkerületi gyűlésen — hová képviselőül volt kiküldve — már nem jelent meg; pedig azok közé tartozott, kik az egyház és iskola hívó szavára mindig készen állottak, s a kiknek nem volt nehéz az ilyenek köztéltségei teljesítése. Főiskolánk növedéke volt, a melyhez őseinek hagyományos szeretetével ragaszkodott, a kik közül egyik szép alapítványban is megörökíté nevét, miáltal nemcsak megkönynyitette leendő rokonainak magasabb kiképezését, hanem oda is kötötte őket Sárospatakhoz és beléjük plántálta mintegy a főiskola szerelmét. Mikor a tanári nyugdíjintézet érdekében a tanuló ifjúság mozgalmat indított, ő az elsők között volt, a kik siettek az ifjúság kegyeletes gondolkodásait üdvözölni s keserű panaszban tört ki a miatt, hogy sokan nem bírtak vele versenyt tartani a lelkesedésben és az áldozatkészségben. Boldog család-

nyának ismertük, kit szeretet készített a családalkotásnak. Munkás, kötelesség-tiszteelő, hivatalában szerény, a tornai egyházmegye jávartérjében munkálkodó férfi volt. A követ is kivájo eszépphez hasonlított; a hangyához, a mely el nem fárad; a mely, ismervén sejt, szorgalmával győz a nagyra hivatottak felett. Őszinte fajtával megegyezük fel időltét a tisztánimenné egyházkerületi vesztéséig közé. Adott legyen közöttünk emlékezet! — *Molnár Lajos*, tanárúrsunkat, jelenlegi ginn. igazgatót szintén fájo vesztéség érte; e hó 10-én ugyanis el kelle veszténie legkisebb gyermekét, *Iremét*, az édes anyának név-örökösét, kit e hó 12. délután, a szülők iránt nyilatkozó őszinte részvét kísért ki előtte kísértett kis testvérehez. *Mitrovics Gyula*, főiskolai lelkeszettel mindnyájan szívesen esdekeltünk vizsgálatát a hserinen megpróbált szülők tépott szívére. Jó az Isten és megadja azt!

— **Választások, jelölések.** Munkácsra közelekialtással *Petárdy Károly*, esperes; Bótrágra (Bereg.) *Kulcsár János*, bereg-újfalusi lelkész; Szikszóra *Láng Károly*, andrásfalvi (Bukovina) lelkész (egyhangúlag) választattak meg rendes lelkészekül. Szerencsét kívánunk mindkármoznak az új állomásra. A *párhágyi* (Zemplén.) lelkész állomásra kijelölték *Zitás Bertalan*, káki; *Horváth János*, petrahói; ifj. *Óbsei János*, b.-keresztúri rendes és *Csontos Gábor*, tarcali; *Hallgató János*, kassai segédlelkészek.

— **Az eperjesi katasztrófa.** E becses lapok igen tisztelt olvasók közönsége bizonyára már is értesült a politikai s napi lapokból azon valóban megdöbbentő, szomorú esetről, hogy Eperjesen folyó hó 6-án délelőtt 10 óráig kezdve késő estig folytonos forgó szél által élesztye és tésvörve, óriási tüzesz dühöngött, melynek a város legnagyobb része, nevezetesen az evang. ág. hitv. templom az evang. collegium, egyházunknak eme «alma mater»-je, továbbá a felvidéki magyar köznevelődésnek oly fontos tényezője és méltán fellelt kincse: a *Széchenyi-kör* rendkívül díszes és költséges helyisége, a kir. katolikus gimnázium, a Szentandrassy Alajos által mult évben a helybeli kath. gimnáziumnak ajándékozott s kétszázezer forintot képviselő kétemeletes ház, a dr. Schuster Konstantin volt kassai, jelenleg váci püspök által 40000 frton épített «Stefania» című növelde, a meghézáza, a város-háza s számos más középületek kerülhetlenül áldozatul estek. Több, mint 300 épület pusztult el, némelyiknek már csak a nyoma látható, s ma már csak a kormos falak jelzik az onyészetnek iszonyú művét. A kár megközelíti az egy milliót s csak Kassa, Kis-Szeben, N.-Sáros és Soóvár városának s a katonaságnak köszönhető, hogy a város teljesen el nem pusztult. Valóban sirhat e város hosszú időre eltűnt jölétén, mint Máriaus Carthago romjain! Bennünket közelebből a collegium s a hozzá közel álló ev. templom sorsa érdekel, mely szintén jelentékeny károkat szenvedett s minden percben beszakadással fenyeget. úgy, hogy az előadás is pár napig szünetelni volt kénytelen. A coll. igazgató-választmány a vesztély nagyságát felfogva, mult vasárnap a collegiumot ért nagy csapás enyhítésére ügyében, tanárok s pártfogókhól egy *épitészeti* s egy u. n. *irodalmi bizottságot* nevezett ki a legközelebbi teendő megvitatása céljából. Mindkét bizottság egyértelműleg azon sürgős határozatot hozta, hogy szerencsétlenül járt collegiumunk érdekében a hazai tanügy lelkes barátai s fejlesztőihöz a tüvésztély rövid leírásával, egy alább közlendő *felhívás* intézendő, mégpedig a prot. kerületek-s a tanintézetekhez, a fővárosi s kerületi-lelkészek lapokhoz, a hazai prot. szaklapokhoz, az esperes-séghez, a *Keczer Múldós* s *Dr. Schmidt Gyula*, collegiumi felügyelők s országos képviselők buzgó közvetítése

mellett a képviselő-házhoz. Ugyancsak határozatba ment, hogy *külön kérvény* intézendő Ő felsége a magyar királyhoz, a miniszterelnökhöz, a cultusminiszterhez, egyetemes s kerületi gyűlésekhez, egyetemes s kerületi felügyelőkhöz s a püspökhöz, egyes nagyobb prot. városok tanácsaihoz, s az angol földön élő hazánkfiához, és anyag-intézetünk meleg barátja s buzgó pártfogójához, dr. Duka Tivadar úrhoz. A nyomor enyhítésére már is örvendő mozgalmal indult meg szomszéd városunkban. Kassán s másutt. Ezenfelül Ő felsége már is 10000, a kormány pedig 1000 forint küldött a szegényebb tűzkarosultak javára, s az általános nyomor enyhítésére, s a meleg részvét hangját jól esik hallanunk a hazai összes főbb lapokban. A collegium által kibocsátott felhívás következőleg hangzik: *„Felhívás a hazai tanügy barátaihoz!* A folyó év május hó 6-án Eperjesen dühöngött óriási tüvészt a köz- s magánépületek száizait rongálta meg s pusztította el megmenethetlenül: ezek között elhanyagolt az ev. ker. collegium fedlétét is, minek következtében a tetőzet s falazat több helyen tetemesen megrongáltott. A díszes könyvtári nagy terem pedig beszakadással fenyeget. Az ennek folytán szükségessé vált építkezések s épületjavítások költségeit, a kárt szenvedett collegium egészben viselni képes nem lévén, kénytelenek vagyunk ez ügyben a hazai tanügy lelkes barátaihoz fordulni segedelemért. Ev. ker. collegiumunk, jogi s theol. akadémiával, középiskolájával s tantókezőz-intézetével oly fontos kulturális feladatot van hivatva hazánk e határszéli vidékén megoldani, s e mellett a hazai tanügy történetében oly kiválóan szép multtal dicsekedhetik, hogy az egyetlen szükségessé vált segély tekintetében való részletes ajánlgatását e helyütt teljesen feleslegesnek tartjuk, főképpen pedig olyanok előtt, kik, mint mely tisztelettel címzett, a tanintézet ezen nagyjelentőségű hivatását s egyszersmind annak történetét ismeri. Legyen szabad tehát mely tisztelettel címzethez azon alázatos kérelemmel járulni, hogy ez óségi tanintézetet a reá nehezedett súlyos csapás felviselésében lehetőleg kegyesen segélyezni, a segélyezésnek nemes ügyét ismerősei körében szívesen pártolni, s végül a legesekelyebb összegű adományokat is, miket tanintézetünk legmelyebb hálás köszönetével fog nyilvánosan nyugtatványozni, a collegium pénztárába juttatni méltoztassék. A szent ügyet, melyben alázatos kéro szavunkat fölemelni bátorokdunk, bizalommal ajánlván ismétellen becses figyelmébe s nemes jóindulatába, maradtunk Eperjesen, 1887. évi május hó 8-án, mely tisztelettel az eperjesi ev. ker. collegium nevében a kiküldött építészeti bizottság. Ez a helyzet, mely nem szor bizonyásra. Melegen ajánljuk collegiumunk ügyét, e becses lapok útján is, a prot. hazai tanügy őszinte barátainak buzgóságába s hathatos pártfogásába! Pártfogóják s terjesztékek egy melyen süjtött prot. főiskola ügyét, mely mindnyájunknak közös ügyét képezi. — Eperjes, 1887. május 9-én.

Dr. Székely Mútyás.

Midőn a testvér-főiskola sorsa felett érzett mely részvétünket e helyen is kifejezzük, egyuttal részünkről is szívesen kérjük azokat, a kiknek Isten módot adott a másik bajának enyhítésére: siessenek könnyebbé tenni egy szépmult s a jelenben is nagyhivatású prot. tanintézet sorsát. Az adományok közvetítésére készsággel vállalkozunk.

Szerk.

— **A tisztánimenni egyházkerület bizottsága előtt** június hó 19. s következő napjain megtartandó lelkész-épitészeti vizsgákra a következő tárgyak tűzettek ki: *a)* Az első vizsgát tövök részére *a)* Irassék egyházi beszéd Ézsaiás LVII. 20. következő szavai felett: «A hitetlenek olyanok lesznek, mint a megháborodott tenger, mely nem nyugthatik.» *b)* Theologiai értekezés: «Mi hatása van

és lehet a természetudományoknak az istenfogalomra? c) Ó-szövetségből: «A prófétai és költői könyvek.» d) Új-szövetségből: «A rómaiakhoz írott levél I.—XI. fejezetei.» II. A második vizsgát tevők részére: a) «Irradécs confirmatioi szertartási beszéd.» b) «Gyakorlati biblia-magyarazat irandó 12 szabadon választott szöveg felett.» E magyarazatok tisztán leírva, a vizsga alkalmával előmutatandók.

— **Felhívás.** Mindazokat, a kik a jövő 1887. iskolai évre a főiskolai táptézetbe felvételt nyújtanak, felhívom, hogy kellőgel felszerelt folyamodványaik hozzám, mint a táptézetet jelenlegi felügyelőjéhez, június 20. napjáig adják be. A folyamodványok felszereléséről a táptézetűi alapszabályok 8. §-a így szól: «A jótéteményért folyamodók, folyamodványaik, tanulmányi bizonyítványainál és hitelesített adókönyvi kivonatnál szerelők fel. A folyamodványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő. A már élvezett hely megtarthatásáért folyamodók kérvényeizhez semmiféle melléklet nem szükséges. A folyamodványokat a nagytiszteletű s tekintetes igazgató-tanáoshoz kell címezni. Sárospatak, 1887. május 14. *Szűcs Mihály,*
táptézetűi felügyelő.

— **Beigatás.** Egerben, folyó hó 8-án igatták be hivatalába *Bornemisza József*, alsóborsodi esperes és küldöttarsa, *Lengyel Sámuel*, az újonnan szervezkedett ev. ref. egyháznak 300 év óta első rendes lelkészét, *Apostol Bertalan*. Úgy a beigatási ünnepély, mint az arra következők közebe iránt nagy részvét nyilatkozott Eger intelligenciája körében s — mint a napi sajtó is híreszteli — az ifjú lelkész beköszönő beszéde teljesen meghódította a hallgatóságot s vezetése alatt az egri egyház fejlődésére joggal számíthatunk. Adja Isten, hogy ott az újabb idők netaláni *Veranckházaival* szemben az egri protestánsok époly rendíthetetlenek legyenek, mint a hajdani egri katonák!

— **Protestáns tudósok kitüntetése.** Az akadémia nagy jutalmát, mely ez évben a 6. évi alatt megjelent legkötönyebb költői művek szerzőit illet, *Szász Károly*, dunamelléki püspök és *Léay József*, egyházkerületünk tanácsbírája közt osztották meg; a Marczibányi-féle mellékvédelem pedig *Szilágyi Aron*, dunamelléki főjegyzőnek adott, a „*Régi magyar költők téra*” című jeles művéért.

— **Interpelláció.** A dédesi választókerület (Borsodm.) előkelő képviselője, *ifj. Ábrányi Kornél*, az országgyűlésnek mult hó 30-ik napján tartott ülésében, az egyházakat túlságosan és részben igazságtalanul terhelő *egyenérték-adó* tárgyában interpellációt intézett a pénzügyminiszterhez. Kiváncsian várjuk a feleletet.

— **Felhívás.** Tisztelettel kérjük mindazokat, kik a Budán építendő ev. ref. templom alapja javára kibocsátott gyűjtő-ívek vagy könyvek birtokában vannak, hogy azokat gyűjtőcs eredményével együtt folyó hó 31. napjáig nagyságos *Szűcs Albert* pénztáros úrhoz (Budapest, I. ker. Honvédelmi minisztérium) beküldjék, esetleg azok további megtartása vagy holléte iránt nyilatkozni szíveskedjenek. Budapest, 1887. május hó 1-én. *Kontra János*, s.-lelkész. *Borosnyai Oszkár*, bizottsági elnök.

— **Szíves figyelemzetés és kérelem.** A segesvári ev. ref. templom építetési költségeire, a mult évben kibocsátott gyűjtő-ívek beküldésének végleges határideje március végével lejárván, tisztelettel kérjük azon ívtartó urakat, kiknél még ilyen gyűjtő-ívek vannak, miszerint azokat bármilyen csekély adományaikkal együtt, de esetleg úresen is, egyházközségünk pénztárnokához, tekintetes *Szilágyi Márton* magy. kir. adófelügyelő-helyettes úrhoz,

Segesvárt visszaküldeni szíveskedjenek, hogy a már tovább nem halasztható végleges elszámolás lehetőségé váljék. Miután a kibocsátott ívek közül még több mint ezer darab van könn s minden egyes ívtartó úrhoz küldendő külön felhívás — amúgy is szegénységgel küzdő — egyházközségünknek tetemes költséget fog okozni: igen szívesen kérjük e közleményt tekintetbe venni s ezen nyílt kérésünket teljesíteni, hogy így, ama költséges, egyenértékű megkeresés szükségeseitől vajjék *Segesvárt*, 1887. április hó 14-én. A segesvári ev. ref. egyházközség. *Gróf Bethlen Gábor* főgondnok, *Horvóth László* gondnok, *Balás Imre* lelkész.

— **A bolognai egyetem** magának követeli azon kiváltságot, hogy Európa valamelyi egyeteme közt a legrégibb, s úgy látszik, hogy ezen igénye teljesen jogosított. Az alapítás éve nem egészen bizonyos, de általában 1088-ra teszik s az egyetem elhatározta, hogy a jövő év tavaszán meg fogja ünnepelni alapításának nyolcszázados évfordulóját.

— **A japáni ref. egyház** harmadik egyetemes zsinata közelebb állt össze Tokióban egy olyan teremben, mely csak nem rég a kereszténység legyőzésére irányuló értekezletek s viták számára építetett. A megnyílt ülésen csaknem ezer személy volt jelen. Az egész birodalom ref. egyházaít 61 küldött képviseli, a kik 44 egyházból s 4300 egyházztag nevében jelentek meg. A lélekszám a két utolsó év alatt 70%-el szaporodott.

— **Elvi határozatok.** A *belső-somogyi egyházmegye* mult hó 25—26. napján Csökölyön tartott közgyűlésében két fontos és közérdeklő határozatot hozott: u. m.: 1. *Legatiora s legatiora nincs szükség.* 2. Az eskü-mintába az „*vanya*” ill. „*szentlelek*” helyett „*egy örök isteni lételek.*” — Az *érmelléki egyházmegye* pedig a mult hó 21-én *Székelyhádon* tartott közgyűlésében a beregi egyházmegye átirattal tárgyalván, kimondotta, hogy a mostani konventi képviselők visszahívását (kik a kerület által választottak) nem kívánja ugyan; de jövőre két a kerületet, hogy az egyöntetűség és az egyházak belkejeje érdekében a konventi képviselőket a presbyteriumok válaszzák.

Szerkesztői izenetek.

Sz. E. Belé. Csak a következő számban közölhetem. — *B. Gy. Berzse.* Ezúttal nem firt be. Szívesen teszek, a mit tudok, a jó ügy javáért. — *K. M. Beret.* Levelet írtam. — *D. J. Dobroncz.* Gratulálok a megválasztáshoz! — *Dr. Sz. M. Eperjes.* Kaplannal a nyomtatványt, köszönöm. A főiskola szerencsésen érezték. Gyűjtünk! — *B. S. Kassá.* A könyvet elküldtem. — *K. J. Budapest.* Köszönettel közlöm. — *F. S. Gönc.* A következő számba igyekszem bejuttatni. — *Gy. S. B.-Ujtal.* Sajnálom, de ezúttal túl vagyunk terhelve! Egy hétig késnie kell.

Pályázat.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben az *első-zempléni egyházmegye*hez tartozó *nagy-kövesdi* lelkész-tanító állomásra pályázat hirdettetik.

Ezen állomás évi jövedelme búza, rozs, terményben, széna-pénzben, tízi bíza, stóla és tandíjban 610 frtra megy, így a IV-ik osztályba tartozik.

A pályázók kérvényeiket folyó évi június 15. napjáig adják be a nagytisz. egyházmegye esperesi hivatalához *Tisza-Lácson*.

Miskolc, 1887. május 13.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. püspök.

1—1

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre, postai
utaköltséggel, egész évre
5 ft., félre 2 ft. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
4 hasznos petit sor többbe-
való közlésnél 5, egyszeri-
ért 7 kr. sorja.
Ezenkívül bételydíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «Vidéki hangok a napi kérdéshez.» *Vidéki.* — «A becsület.» *Dr Horváth Ödön.* — «Püspöki közelevél.» V. — «Az ev. ref. keresztyén egyház kultusza és szervezete Magyarországon.» (Könyvbírálat.) *Görömböi Péter.* — «Vegyes közlemények.» — «Pályázat.»

Vidéki hangok a napi kérdéshez.

Köz-öröm üdvözi a három protestáns egyházat a „*Magyar Protestáns Tudományos Társaság*” bölcsője körül, s nemes lelkek boldog reményeket fűznek a Meliusok, Dávid Ferencnek és Stöckelek egyesülésének jövődjéhez.

Üdvözlöm én is; mert sohasem tudtam Luthernek megengedni, hogy Zwingli jobbját olyan ridegen visszatüszeltesse és mindig belenyúljon a szívembe, ha rá gondoltok, hogy Dávid Ferencet penészes börtönben érte a halál.

Üdvözlöm, mert a multaknak, a magyar prot. egyház háromszázados küzdelmének megírását tűzvén első helyen maga elé a *Társaság*, a régi ellenfeleknek kitűnő alkalom nyílik belátniuk őseik tévedéseit, s szinte bánvallomással a multa, örök szövetséget esküdhetnek majd egymásnak a jövődő dicsőségeért.

A kezdet a szép jövőhöz egészen jó. Az egyesülési készség éppen onnan: a papok s előkelő világiak részéről nyilatkozik, ahoman hajdan a szétválástó törekvések indultak ki. Mintha csak Pál apostol lelke szólna az aláírók névsorában: «Nincsen köztetek sem görög, sem zsidó; mindnyájan egy vagytok a Jézus Krisztusban.» Hát ki is ne üdvözölné szívesen a „*Magyar Prot. Tudományos Társaságot*,” mint első lépést annyi sok nagy lélek: a Kossuthok, a Székácsok, a Törökök fényes álmainak megvalósítása felé!...

Egy osztatlan, egy hit, egy lélek, egy akarat által lelkesített protestáns egyház a multban... én istenem! mennyire más képe volna ma Szent István birodalmának!...

Csak az az egy hit, egy lélek, egy akarat... csak az ne teremne olyan magas fán!... Csak az ember ne volna annyira ember. No de nem akarok sem panaszkodni, sem elmékedni; csak azt akarom mondani, hogy igen jól esett volna — talán mások-

nak is — ha a *Felhívást* aláíró nagyjaink között nem kellett volna megütközöm bizonyos nagy neveknek a hiányukkal való tündöklése miatt; ha t. i. se politika, se hivatal, sem semmi más érdek vagy összekötés nem tartóztatott volna vissza senkit azok közül az aláírásra való készségben, a kiknek nevére sokan szívesen esküsznek, akár vakon is. Hiba már az is, hogy az ily hiány magyarázatokat szül s találgatásokra szolgál alkalmul; legalább itt a vidéken.

Mert azzal, azt hiszem, mindnyájan tisztában vagyunk, a kik e Társulat jövődjéhez reményeket kötünk, hogy ez csak világi nagyjaink lelkesedése és áldozatkészsége mellett válhatik azzá, amivé lennie kellene; csak akkor, ha azok, mint egy ember, oda állanak az ügy élére, s példával, szóval, pénzzel, megfáradnak a *Társaság* felséges céljáért.

Nem akarok ügyetlenül ejtett szavakkal keserűséget, vagy éppen az ügy iránt ellenszenvet ébreszteni; de — mégis — úgy tetszik nekem, mintha eddigelé is késedelmeskedést tapasztalnék a legnagyobbak, a leghetésebbek részéről.

Íme, mi történik az ellen-táborban! A római kath. egyház vezérférfiainak eszébe jut, hogy az új idő lelkének rajtok nézve fénygető fuvallata ellenében ők is a tudományhoz folyamodjanak mentő horgonyul... és legott akadnak grófok, bárók, a kik nemesak nevéket adják oda egy *Római kath. tudományos Társaság*, vagy pedig a már régebbi keletű *Szent István-társulat* céljainak előmozdítására; hanem készek gyűlésezni, elnökölni, szónokolni és fizetni, hogy a középkori elfogultságában megcsökönnyösödött egyház életét meghosszabbítsák. Nálunk a három prot. egyház egyesülési hajlandóságának ünnepélyes manifestációja sem képes egyeseket megmozdítani s arra bírni, hogy — az ügy javáért — legalább nevéket vetnék oda súlyul a mérlegbe. Pedig mi a hatalmas és tehetős nagyokban — fájdalmasan sajnálkodikunk!

Jól esik egyébaránt hinni, hogy e hiányban

vagy akár hibában azoknak van első sorban részük, a kik — mint a társaság kovácsa — hivatal voltak az egész dagasztani valót megkezesíteni. Püspökeink s főgondnokaink teljes névsórt velem együtt sok elvtársam köszöntötte volna örvendező lélekkel a *Felhívás* alatt.

A mi a *Felhívás* belső fogatkozását illeti, arra nézve én is teljesen egyetérték *Nagy Gusztáv* és *Csiky Lajos*, theologiai tanárokkal, hogy t. i. a „*Magyar Prof. Tud. Társaság*,” mint neve is követeli, nem lehet kizárólag az egyháztörténelem szolgája; mert ez esetben — vonzó erőt csak kevesekre gyakorolhatván — hamar érheti — a mitől mentsen isten! — a felbomlás veszélye.

Úgy tetszik nekem, mintha a theologiai tudományok újjákorai haladásával szemben a társulat tervezőinek valami *átógondolatuk* volna; mintha talán attól tartanának, hogy a tudomány a maga igazságkereső természetével és őszinteségével most erre, majd arra osztogatván sértő esapásokat, a felekezetiesség felébresztése által méginkább kockáztatná a jövőt, mint az egyház történeteinek kizárólagos bűvárlata. Ezt az aggodalmat — ha ugyan létezik ez a tervezők körében — részemről nem osztom. Az igazságot mindhárom felekezet egyaránt szemjühözze s annak keresésében mindeniknek tudásai előbb haladtak már, semhogy egymás irányában tételmelet elveszítenek, akkor, mikor mindnyájójoknak egy közös cél lebeg szemök előtt. De meg, amint azt már a „*Sárospataki Lapok*” is több ízben hangsúlyozta, a tudományt a felekezeteken kívül és sokszor épen a felekezet hivatalos felfogásának hátrányára, úgy egyesek, mint testületek, különben is kultiválják: nincs tehát ok arra, hogy egy „*tudományos*” jelzővel ékeskedő társulat zárkózzék el annak vívmányai s e vívmányok közkinésésé tétele elől. Védőleg, ha kell; fejlesztőleg, amint illik s főleg a már világszerte ismeretes eredmények közlése által, okvetlenül szolgálja kei a *Társulatnak* a művelt közönség és pap-ság érdekeit, túl az egyháztörténelmen is!

A Társulat „*igazgató-választmánya*” mindenkor elég böles lesz arra, hogy megértse a közszükséget, s úgy gondoskodik annak kielégítéséről, hogy az ellenvéleményekre jogos alapot senki ne leljen. Szükség pedig van elég! Nincs egy jegyzetes és magyarázatos bibliánk; nincs theologiai irodalom-történetünk; nincs — mint mások is kifejezték — egy útmutató s lépten-nyomon segédül hívható lexiconunk stb. Ismeretlen világ előttünk saját multunk tudományosságai; roppant gazdag vita-irodalmunk még feldolgozatlan... óh bizony itt «az aratásra való gabona sok!!...»

Azt himni, hogy a tervezett *Szemle* képes lesz kielégíteni ez irányban az igényeket, legalább is a közhangulat nem ismerése. Ha jól látunk az *Alapszabályok* §§-ai közé, a *Szemle* évi ára 3 ft lenne; a pártoló tagok ugyanis, kik 3 ftot fognának fizetni

(8. §.), csak a folyóiratot kapnák (25. §.). Egy évenkint 10—12 füzetben megjelenő, 3 ft értékű folyóirat száuk és nem is lehet eléggé méltóságos arra, hogy abba 3 felekezet írói és értelmisége helyet és több irányú táplálékot találjanak. Száfnak kell annak lennie, árának csekély volta miatt; meg azért is, mert a „*Szemle*,” természetéhez képest, a folytonosan fejlődő külföldi és hazai irodalom s nevezetesen mozgalom figyelemmel kísérésére is hivatal van.

Nem az egyház és iskola érdekeit képviselő *lap-irodalomnak* akarok bókolni; de úgy érzem, hogy jelenben létező egyházi lapjaink s az unitárius-testvérek *Keresztény Magvetője* s a *Czelder Függetlője* mellett egy csupán 3 ftos *Szemle* egészen nélkülözhetünk is. A nagy elvi vitákban ugyanis jórésben túl vagyunk; lapjaink — ha léteznék akarnak — szükségképen utalva lesznek a tudományra, az egyház multjára; tehát bizonyos tudományos szín felöltésére. Ezek mellett — föltéve, hogy elve maradnak — egy 3 ftos *Szemle* szegényes képviselője lehet csak az egyesült protestáns felekezetek magasabb érdekeinek. Vagy szakítani kell tehát a *Szemlével*, s az itt netalán elforgácsolandó erőket oda kell fordítani a magasabb közszükség felé; vagy pedig készülni kell gondoskodni a *Szemle* minősége felől. Nem nyújt az Alapszabálytervezet tiszta képet a *Szemlére* nézve, különben tüztesebben igyekeztem volna rá vonatkozólag nyilatkozni.

Van az *Alapszabályoknak* még két pontja, a melyek különösből felhívják magokra az olvasó figyelmét.

Egyik az, a-mely szerint az 50 választmányi tag közül csupán 12 is *határozatképes*. Alig van társulat, a hol a választmány és a határozatképes tagok száma között ilyen kedvezőtlen volna az arány. Vidéki vagyok, anélkül, hogy Budapest túlsúlyát irigylem; de azért — úgy érzem — hogy itt a túlsúly többé válhatik az elégnél; ha nem épen az ügnek, de mindenesetre a vidékiek érdekeinek, vagy legalább a vidék tekintélyének rovására. Rézsemről ez a pont módosítandó, s ugyanakkor mintegy biztosítékot nyújtának a vidéki tagoknak arra, hogy a választmány az ő szavakra is komolyan számít és kész építeni. Fődolog a tisztességes és jogos érdekek lehető kibékítése. A másik pont a 25. §., a mely a pártfogó tagokat *diszkvalidáló* könyvekkel kecsesgöti. Kicsinykedés nélkül szólva: ez ellen az én demokratikus vagy úgy is mondhatom: protestáns gondolkodáson tiltakozik. Miért ez a drága megkülönböztetés? A pártfogó, a ki szíve szerint az, nem kívánja ezt; nem a társulat érdeke sem; mert régen meg van írva, hogy a torony-építéshez pénz kell! Nem sértem meg azért a létező és leendő pártfogókat azzal, ha nevében az aristokratikus szagú *velin-papíroszóló* mondok. Tisztességes, mindenki által kébbehető kiadványok lesznek azok, a miket a *Társulat* produkálni fog; felesleges azért itt a *költséges dísz!*

Emyit ezáltal tiszta jóakarattól, az ügy iránt érzett őszinte szeretetből. A Társaság megalakulását, fejlődését, örök időkre kiható munkásságát lelkeimből óhajtom s üdvözlöm; köszöntöm azt, mint alapot a három protestáns egyház vajha mielebb bekövetkezendő egyesüléséhez! Püspökeink, kerületeink már lelkesednek; szavuk messze ér, sok szunyókáló lelket felébreszthet, sok összeszorított kezét megnyithat, sok előítéletet képes eloszlatni. Esperesek, egyes egyházak szintén sietnek a jó példa után; bárcsak áthatná a protestantismus pünkösti szelleme a közös munkára ébredő 3 felekezet minden rétegét; de mindenekelőtt azokat, a kikre ezerek szeme néz, s a kiknek neve maga egy egész tábor az ügy diadalához. Vidéki.

TÁRCZA.

A beesület.

A legáltalánosabb jelenség, mely a közös gyűjtőnével *társadalmi tudományoknak* nevezett jog- és államtudományok kiindulási pontját képezi az, hogy az ember *társas lény*, azaz, hogy vég nélküli, szellemi és anyagi tökéletesedésre irányuló életétől csakis embertársaival való együttélésben valósíthatja, illetőleg közelítheti meg. Így a társas együttélés iránt érzett szükség az ennek megfelelőleg az arra törekvő *ösztön* — a de Groot Hugó által úgynevezett *«appetitum societatis»* — emberi természetből ered, s hatását akkor is érezteti, ha talán ellene tenni állana szándékunkban.

Ott, a hol ez a társas együttélésre sarkaló ösztön *«öntudatosá válik»*, a hol oly viszonyok tömegéről van szó, melyek *«határozott, okvetlen szükségre és kizűtött célra vonatkoznak»* megalakul az embereknek pusztán ösztönyszerűleg létrejött együttélésből *a társadalom*.¹

A társadalmi viszonyok felől bölcselekedők a társadalmat egy élő műszerves egésznek tekintvén: azt régi, kedvelt s talán hasonlattal az emberi test szervezeteivel veszik megegyezőnek, s a hasonlatot kifejtve, utalnak bibék között arra is, hogy a társadalomnak épenúgy, mint az emberi testnek, lehetnek betegségei és kóros állapotai.

A társadalmi körülmények között legszomorúbbaknak nevezhetjük a bűncselekmények számának növekedését, miről a bünyügyi statisztika lapjai tanuszkodnak, s a mi mindig a legkülönböztetebb okok s rugók közrehatásának eredménye.

Ezen, a társadalmi együttélés rendjére zavaroglató bűncselekmények között rendkívüli nagy számmal fordul elő a párvialdál és pedig — közfelfogás szerint — mint a *«sértett beesület helyreállításának legalkalmasabb, vagy épen egyedül alkalmas módja»*; mely célra pedig ez — mint azt róla helyesen mondja *Dr Vandrás A²* — *«sem az egyetlen, sem a legbiztosabb, de még nem is észszerű eszköz, sőt inkább egyrészt nyers bosszú, másrészt pedig szerezsejétek.»*

Kapcsolatban ama körülménnyel, hogy a lelkiismeret szavára keveset adó ember sokszor elvakítja magát a hozzá nem illő bosszú érzetétől, melylyel a vele szemben talán sértőleg eljárónak cselekményeit önhatal-

malag akarja megtorolni: *«eme téces, emez esztelen felfogás az ember egyik legdrágább kincsé — a beesület — felől, képezi már fiókat annak, hogy a párvialdál számának növekedése oly ragyogószéreg lép fel, s majd minden irányban megújítja az elnyomására tervezett intézkedéseket.»*

Ezért feladatunk megoldásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azon kérdést, hogy mit kell tulajdonképpen a beesület fogalma alatt értenünk? és pedig annyival kevésbé, mert azt ez idő szerint csakugyan olyan állapotban találhatjuk a felőle felállított nézetben és felfogásban, hogy arról szólnán *Séla E. A* párbaj-ról írott művében³ helyesen jegyezte meg, miszerint *«Korunk gondolkodásmódja talán sohasem árukt el oly meglepő felületességet, oly dacos elfogottságot, mint épen e kérdés megfélében.»*

Az öntudattal és szabadakarral felruházott embert mint — másnak eszközeivel nem szolgálható — önelvű lényt, mint személyt, az őt természeténél fogva megillető *méltóság* veszi körül, mely nem egyéb, mint eszményi lényege s feltétlen értéke a töle elidegeníthetlen személységnek. Mind az, a mi ezzel összhangzásban van, melto az emberhez.⁴

De ha magára a beesület fogalmára fordítjuk figyelmünket s beható vizsgálatunk tárgyává tesszük azon értelmet, melyet a *«beesület»* szónak helyesen tulajdonítanunk kell és lehet: csakhamar annak megállapítására fogunk jutni, hogy kétféle oldalról lehet tekintenünk a beesület fogalmát, s hogy e szerint szólanunk lehet *belső* vagy *alanyi* értelemben vett, s *külső* vagy *tárgyi* értelemben vett beesületről.

A *belső* vagy *alanyi* értelemben vett beesület (honor, dignitas) nem egyéb, mint erkölcsi értéke az embernek, vagyis teljes és kitölgasztalan birtoka mindazon erkölcsi tulajdonságoknak, melyek nélkül az ember az okos célra törekvő társadalomnak tagja nem lehet. Elvitathatatlan, hogy ezen erkölcsi tulajdonságok mindig okvetlenül kapcsolatban kell előjönnök. — mert hiszen csakis így van meg tulajdonképpen beesők és értékük — azon igaz akarattal és készséggel is, mely arra irányul, hogy eme tulajdonok általán a fent említett célnak megfelelőleg s hozzáink, mint a társadalom tagjaihoz, méltólag érvényesíttessenek. Ezen nézetet találjuk kifejezve Holtzendorf *«Rechts-Lexicon»*-jának dr John által *«Beleidigung»* cím alatt írt cikkében is, hol⁵ a beesület egyfelől a társadalom előttünk álló kötelességek teljesítésére irányuló képesség tudata, másfelől az ennek megfelelő elismerés kívánatahas gyanánt van feltüntetve.

A *külső* vagy *tárgyi* értelemben vett beesület (existatio) pedig azon elismerés és méltánylat, melylyel a fent említett erkölcsi tulajdonságokkal, egyszersmind az azok érvényesítésére irányuló akarral felruházta levő egyénnel szemben adózní kell.

Körülbélő megegyezik a beesületnek ily kétfős szempontból való figyelembe vétele, annak *feltétele*re (abszolút) és *viszonylagosra* (relatív) való felosztásával; az előbbi levén az, a mely az embert, már mint személyt, minden körülmények között megilleti; az utóbbi pedig az, a mely az ember erkölcsi értékére vonatkozólag mások ítéletének eredménye.⁶

Azon egyén tehát, a ki életmódjával és cselekményeivel azt árulja el, illetőleg azt bizonyítja, hogy az említett erkölcsi tulajdonságokkal s az azok érvényesítő-

¹ Budapest, 1882, 115. l.

² V. G. *Abrens II.* Naturrecht, oder Philosophie des Rechts u. des Staates, VI. kiad. Bécs, 1871. II. köt. 35. l.

³ III. kiad. Lipcse, 1880. I. köt. 263—270. l.

⁴ V. G. *dr Gerlóczy Gy.* Természetjogtan. II. füz. Budapest, 1880. 9. l.

sére irányuló készséggel nem rendelkezik, vagy talán ezek által az erkölcsi tulajdonságokkal való bírást önmagára nézve éppen maga teszi semmivé, az belső becsületében szenvedett csorbát, tekintet nélkül arra, hogy ezen becsület értékéről bármiképen gondolkoznak a társadalom többi tagjai. Viszont, a kinek ezen erkölcsi tulajdonai, s az azok érvényesítésére nézve megkívánt készsége nemcsak elismerésben nem részesül, de talán határozottan kétségbevonatik, vagy éppen megtagadjatik, a kivel szemben a tartozó tisztelet — valakinek azt sértő cselekménye által — megvonatik, vagy kinek méltósága talán tiszteletlen és megalázó tények következtében bemocskoltatik: az külső becsületében lett megsértve.

Míg tehát a belső becsület az ember személyi voltán gyökerezik, addig a külső becsület az embertársak által belső becsületünk felől alkotott felfogás, s erkölcsi értékünknek mérlegelése, a mely lehet ugyan teljesen megegyező is a belső becsülettel, de a nézet, a vélemény, az egyéni meggyőződés és felfogás szerint is változhatik és nem egyszer számos külső körülményt (p. állás, rang, vagyon stb.) függvén, ingadozásnak lehet kitéve, s így általános érvényűnek el nem ismerhető.

Nem akarjuk semmiképen azt mondani, hogy ennél fogva a külső becsület figyelmet egyáltalában nem, vagy talán csak kis mértékben érdemelne. Kimutatjuk lentebb, hogy az embernek a becsülethez való eredeti joga, külső becsületünk sértetlenül megmaradásának követelhetésére ad nekünk jogosítványt. Iten csak tiltakozni akarunk azon — manapság csaknem általánossá vált — nézet ellen, melyszerint a belső becsületet figyelemre alig méltatva, egyedül fontosnak a külső becsületet látszanak elfogadni, sőt becsület alatt általában könnyen hajlandók vagynak csakis ezt érteni. Pedig kimutatjuk s fentebbiekben, hogy a belső becsület: az *alig*; a külső: a *kívülközöny*; a belső becsület: az *ok*; a külső: az *akozat*; a belső becsület: a *fény*; a külső: annak *sziszatörzése*.

Azon viszonyok és körülmények különös figyelembe részesítése, melyek azon egyéne nézve, a kinek becsületéről éppen szó van, lenniörögnek, eredményezik azt, hogy a becsület különböző neméről szoktunk néha szólni. Így szolunk az általános emberi becsületről, a polgári becsületről, a feddhetlen ember becsületéről, különös nemű becsületéről a nőnek, osztály-becsületéről, társadalmi becsületéről, stb. stb., melyeknek részletes kifejtése kívül esnek feladatunk határán.¹

A bölcsészeti jog irodalmában igen régóta el van ismervé az, hogy az ember, a maga *személyiségi* ösjogából kifolyólag, melyszerint a jog fölveneké epeében megtartása mellett, mint öncélú lény érvényesítheti magát a kívülvilágban, s szabadon törekedhetik életcéljai éflérésére, illetőleg megközelítésére, vagyis megvan benne az u. n. *becsülethezi jog*.² Az eredeti jogoknak, melyeknek kifejtését, s a tételes törvényhozások által történt elismerést oly szépen és nagy figyelemmel adja *Ahrens*², közös főismérvök, hogy lonyegesek, s épen azért elidegeníthetlennak; valamint, hogy mindenkit egyenlő mértékben illetnek meg. Ezen tulajdonságokkal van felruházva elvitáhatatlánul az embernek u. n. *becsülethezi joga*³ is.

Azonban, ha tiszta ismeretünk van az erkölcs és a jog terének egymástól való különböző volta felől: akkor könnyen tudni fogjuk azt, hogy a jog a becsületet csakis a külső tekintetekből veheti védelme alá, vagyis csak akkor, ha ez valakinek külső cselekményei folytán sértülést szenvedne. És ezen kérdés megvilágítására a Bluntschli-Brater-féle *«D. Staats-Wörterbuch,» «Ehre»* című cikké-

nek írja taláiban idézi *Brinznek* ama szavait: *«Niemand hat ein Recht an Achtung, wie Niemand eines gegen Verachtung, wohl aber Jeder eines, gegen Ausdruck der Verachtung.»*

A *«becsülethezi jognal fogva,»* mely velünk született, mindenki követelheti, hogy embertársai közül senki se tegyen olyasmit, a mi által későbbévonná vagy tagadná bennünk a megkívántatandó erkölcsi tulajdonságunknak létét és készségünket ezek kifejtésére. *Mindenki becsülethez tartandó mindaddig, a míg red nézve ennek ellenkezője be nem bizonyul.* (Quilibet praesumitur bonus ac justus, donec probatur contrarium!) De követelheti, ugyancsak a *«becsülethezi jog* alapján, ezenkívül mindenki azt is, hogy felele senki se állítsion és ne híreszteljen olyan tényeket vagy tulajdonságokat, melyek az ő jó hírnevét tönkretenni képesek vagy alkalmasak arra, hogy az illetőt, a kiről híresztelnek, a közmegeztésnek tegyék ki. A *«becsülethezi eredeti jogban»* foglalt eme jogosítványokat *Schilling*¹ *feddhetlenségi jognak* s a *jáhrévé jognak* nevezi.

(Vége köv.) Dr. Horváth Ödön.

— 2 —

KÖZÉLETÜNK.

Püspöki körlevél.

V.

Nagyitiszteelő esperes úr!

Egyházközeletünk alapítványa a vakok budapesti országos intézetében június hóban megüresedik, rendelkezési állapotba jut. Egyházközeletünk határozatából pályázati hirdetek ezen alapítványi helyre. Sziveskedjék ezt mielőbb az egyházmegyéjében közzétenni, hogy a szülők, kik világtalan, szerencsétlen gyermekek részére e helyet megvenni kívánják, június hó 10-ik napjáig folyamodványaikat felszerelve, hozzám adják be.

(A felszereléshez szükségesek:

1-szor. Keresztlevél, melyből kitünjek, hogy a felvételre jelentett gyermek megvan 8 éves és nem mult 18 éves, ha fiú; ha pedig leány megvan 8 éves és nem mult 16 éves.

2-szor. Szegénységi bizonyítvány, hogy az évi 250 forint tartási és nevelési díjat sajátjából fizetni nem képes. Ezenfelül a vagyoni viszonyoknak tüzetes megjelölése, a családtagok számaival együtt, a családfenntartó foglalkozása.

3-szor. Orvosi bizonyítvány, hogy folyamodó grógyíthatlan vak, himlővel be van oltva, vagy a természetes himlő kiallotta; különben testileg ép és gyógyíthatlan bajban nem szenved.

4-szer. Lelkész és tanító együttes bizonyítványa, hogy szellemileg képezhető és szellemi tehetségei a megvakulás folytán nem szenvedtek; ha népiszkolót látogatót vagy másként rendes oktatásban részesült, ezen körülmény felmentendő, valamint az is, hogy élete fenntartása e célból részörül-e már a koldulásra vagy sem?

5-szor. Szülők, gyámok, vagy a községnek hatóságilag megerősített nyilatkozata, hogy felvétel esetén egyszer mindenkorra 20 forint lefizetnek és ha a vak gyermek képezhetlennak találnak, az igazgatói felszólításra azonnal visszavesszük. Rendkívüli szegénység esetén ezen 20 forint lefizetésének befeloldását külön kell kérelmezni, de a folyamodványba befolgatalva.

Az ekként felszerelt folyamodványok, az országos vakok intézete igazgatószághoz küldendők be.

Mindezeket azon célból kívánom közzétenni így ter-

¹ L. erre nézve *Bluntschli-Brater «Deutsches Staats-Wörterbuch,»* III. köt. 227. s köv. l. *Ahrens*. I. m. II. k. 36. s köv. l.

² I. m. I. k. 365—368, I. II. k. 13—88. l.

¹ A bölcs. jogtud. kézi könyve (ford. Dr. *Werner* R.) III. kiad. Bpest, 1880. 79. l.

jelemlenem, hogyha a lelkesz uraknál szülék vagy gyámok kérnek tanácsot a vakok intézetébe való felvételi feltételei iránt, oly gyermekek részére, kik nem az egyházkerületi alapítványt akarják igénybevenni, tudjanak azoknak tanácsot adni. Szükségesnek tartom azért ezeket az egyházi *rendeletek* könyvébe feljegyezni.

Folyó május hó 6-án, amint tudjuk, Eperjesen óriási pusztítást tett a dühöngő tűzvész; elhamvasztott magán- és középületeket, az ágostai hitv. egyházkerületi collegium teltetése is leégett s a falazati is sok helyen tetemesen megrongálottot és így annak újra kiépítése a testvéregyházkerületnek nagy áldozattá kerül.

Bizalommal fordult azért az eperjesi ev. collegium nevében, hozzánk az építészeti bizottság, mint testvérekhez, hogy tőlünk kitelhető adományokkal járjunk ki is, ev. reformátusok, a vélelőn csapás által sújtott collegium épületének helyreállításához. A mizsák ezen pusztulást szenvedett temploma nem fogadhatja kebelébe másként a jövő iskolai év elején elszéledt mizsáki; csak úgy, ha restaurálva lesz. Siessünk hát a segélyrel mi is, testvérek, ezen tanintézet mielebbi helyreállításához, mely oly fontos kulturális feladatot teljesített századok óta a magyar hazában.

Azért is én kötelességemnek tartottam — nem várva be, hogy egyházkerületi gyűlésünk intézkedjék ez ügyben — azon felhívást közrebocsátani, melyet, az eperjesi collegium nevében, az építészeti bizottság hozzám küldött a segélygyűjtés iránt. Adakozunk minelőbb, tőlünk kitelhetőleg, e célra. Minden egyházmegyéből, a mely segély összegyűlendő, siessenek ezt esperes urak elküldeni illelő helyére, a collegium pénztárába, nem várva be annak az egyháztalálkozás útján leendő összeszedését.

A lelkeszi vizsgák határidejűl kitüzöm: Az írásbeliére június 19-ét. Az első vizsgára menendők kötelesek megjelenni 18-án, hogy következő nap feladatukat véghezkísik. A szóbeli vizsga kezdetét veendő június 20. I. Az első vizsgát tevők részére tárgyul feladatnak, 1. írásbeli egyházi beszéd Esaiás LVII. 20. v.; «A hitének olyanok lesznek, mint a megháborodott tenger, mely nem nyugathat.» 2. Theologiai értekezésre: «Mi hatása van és lehet a természetudományoknak az Istenfogalomra?» 3-szor. Az Ó-szövetségből: «A főfétai és költői könyvek.» 4-szer. Új-szövetségből: «A rómaiakhoz írott levél I—XI. fejezetei.» II. A második vizsgát tevők részére: 1. írásbeli konfirmációi szertartási beszéd. 2. Gyakorlati bibliai magyarázat irandó 12 szabadon választott szöveg felett. E magyarázatok tisztán leírva, a vizsga alkalmával előmutatandók. A második vizsgára megjelenési idő június 22-ike.

Kérem nagyt, esperes urat, hogy a fentebb írtakat legyen szives mielebb közölni.

Atyafiúi szeretettel vagrok Miskolc, 1887. május 14.

Kun Bertalan,
püspök.

KÖNYVBIRÁLAT.

„Az ev. ref. keresztyén egyház kultusza és szervezete Magyarországon.“

Kézirat helyett. Irta: Hegyegyi Kálmán. Nagy-Kőrösi, 1885. Ára? . . .

Nem kezdem azzal az elkopott szólammal, hogy 32 lapra terjedő becses kis munka ismertetését, hogy «a vallástanítás kérdése még mindig vajdúdik; mert az efféle beszéd azt feltételezné, hogy más tárgynál bezegz nincs vajdú kérdés sem a tananyag, sem a tanmenet,

sem a tanmódszere nézve; mivelhogy az abszolút igazságot, a legkötelesebbet már feltalálták. . . Mondom: nem kezdem így, mivel, mint minden téren, úgy a vallástanítás körül is vannak és lesznek örökkön-örökre vajdú kérdések, míg az ember ember marad; mert a tökéletesedés útja végtelen, mint az istenség eszméje. A baj csak az volna, tesztem a vallástanítás körül, ha e kérdéssel nem törődének az illetékes hatóságok és körök s nem igyekezének azok, a kiket a dolog illet, a tananyagot, a tanmenetet, tanmódszert úgy osztani be, úgy alkalmazni, a mint azt a nevelés, oktatás elvei a mai időben már megkívánják, sőt a siker elérhetése céljából határozottan megkövetelik. De az igyekezetet e tekintetben láthatjuk, tapasztalhatjuk, mégpedig az elemi iskolától, a középiskolán keresztül a papnöveldeig, mindenik egyházkerületünkben.

Hogy a törekvésnek az eredmény megfelel-e? az más kérdés. De a buzgólkodást, az igyekezetet a *jobb, a tökéletesebb után* a vallástanítás terén is jelezhetjük, úgy a tananyag beosztására, mint a helyes tanmódszer feltalálására nézve.

A mint már e tekintetben a helyzetet én ismerhetem, leginkább megközelítették a célt, főleg a középiskolai vallás-erkölcs-tananyag beosztása és ehhez képest készült kézikönyveikkel, a dunamellekiek. Ott ugyanis, ha jól tudom, a tervezetnek képest, a VII. osztályt kivéve, minden többi osztály számára készen van a vallástani kézikönyv is; míg például nálunk, a Tiszántúli, a «vallástanáról véleményes tervezete szerint», a III. és V—VIII. osztály számára nincsenek az általuk ajánlott tantervek megfelelő kézikönyvei, és hogy többet ne említsek, az V. osztályban a hit-és erkölcs-tant még az elmúlt iskolai évben is a *heidelbergi kité* szerint tanították. A pataki középiskolai vallástani tananyag beosztásához és tankönyvekhez is szó férne; de ezúttal a törekvést a jobb után/mindenütt elismerve, általánosságban legyen elég ennyi.

Közelebről, az ismertetés alatt levő műre való vonatkozással, a tananyagot illetőleg jelezniünk kell, hogy a középiskolai vallástanításnál a biblia ismertetéséről, a keresztyén egyház tanai, sőt az első keresztyének istentisztelete és kultuszáról, az egyház történetéről bőven van szó a használatban levő tankönyvekben, de az ev. ref. ker. világhoz szervezetéről oly összefüggő előadásban, oly tiszta, világos modorban, mint a kezünk alatt levő kis füzetben, tudomásom szerint, más tankönyvekben sehol sincs szó. Igaz, hogy e felfogásra az lehet felelni, hogy a kultusz és egyházzervezet a vallástanításnál talán nem is olyan lényegesek, mert hiszen ezekre maga vallásunk alapítója súlyt egyáltalában nem fektetett; sőt azt tanította, hogy «a miket én szölk nektek: lélek és élet» (Ján. 6. 63.) és hogy «lélek az, a mi megelevenít» (Ján. 6. 63.); továbbá, hogy «az Isten lélek, a kik őt imádják, szükség, hogy léleken és igazságban imádják» (Ján. 4. 24.); de nem veszi-e akárki is észre, a ki gondolkodik, hogy ezek igen szép, hanem igen magas dolgok s jó adag szellemi műveltség kell hozzá, hogy valaki a vallást, Istent és az isten tiszteletének ily módját, minőt János evangéliomában találunk, felfoghassa s követ-hesse. És nem tapasztalta-e velem együtt akárki is, hogy a műveltebb és kevés műveltségű ember szemében, eszében a vallás épen a kultuszban, a szertartásokban áll? .? *Lacedeje Emíliát* olvastam s gyegeztem meg, hogy «az emberek nem oly bílések s félrövidgösölottak, hogy a külsőségek hatásának alá ne legyenek vetve;» ha ő ezt általában mondhatta az emberekről, nem mondhatjuk-e ugyan-ezt általánosságban p. a középiskolai növendékekről? Nem mondhatjuk-e határozottan, hogy a középiskolai

növendékek — általánosságban — a bensőséget, a vallásos, az isteni dolgokat a külsőségek által, a kultuszból a szertartások útján érzik meg és fogják fel. S nem mondotta-e maga Krisztus is, hogy a gyengéknek a teinek itálával kell táplálni; nem egyik legfőbb nevelés- oktatási-tanítási elv-e, hogy közellevők távollevőre, ismeretlenre, láthatóról kell láthatatlana emelkedni? . . .

En legalább évek óta a konfirmációi oktatás és a helyi (nagy-külli) állami 8 osztályú fő-reáliskolai vallás-tanításnál az észleltem, tapasztaltam, hogy ha a gyermek és ifjakkban a vallás- és egyházhoz való ragaszkodást és a vallásos külső cselekményekben való részvétet s azok iránt az érdeklődést fel akarjuk költöni, elmulhatlanul szükséges dolog, hogy ne csak az első kereszténynek, hanem az ev. ref. keresztény egyház mai kultuszával, az isteni tisztelnek bizonyos megállapított módja és alakjával is alaposan kell őket megismertetnünk. Itt aztán elmondhatjuk, hogy nem az a lényeges, hogy valaki úgy, állva vagy térdelve imádkozzék-e stb., hanem az, hogy a szív, a lélek legyen tiszta s ne a szem, hanem a lélek forduljon a mennyi, az Isten felé; de — nézetem szerint — a kultusz alkatrészeivel való alapos megismeretése a növendékeknek mellőzhetően. Görömbei Péter.

(Vége köv.)

—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászir.** *Gizei Diószeghy Zsigmond*, keleméri földbírtokos, Gömörmegyének egyik közkedveltségű férja s régebben a gömőri ev. ref. egyházmegyének buzgó tanácsbírája, folyó hó 16-án, életének 62-ik évében hossz-szasz szenvedés után meghalt s 18-án a közösg és vidék általános részvéte között temettetett el. Ötgyegyet s 4 gyermeket hagyott maga után. Legidősebb gyermeke, *Zsigmond*, pár évvel ezelőtt még a sárospataki jogakadémianál volt növendék. Áldás és béke őrizze a jó férj, apa és polgár hamvait!

— **A kegyelet ünnepe.** Nagy gyászsa volt a felső-zempléni egyházmegyének 1882-ik év május hó 8. napján. Igen sok szíven ütött vértő sebet az enyészet anyaga, midőn néh. boldogemlékű *Laky András* esperesünket kiragadván körünkől, megfosztott egy nemeslelkű férfitől, ki testestől-lelkestől a miénk és a protestáns egyházé vala; ki hitének egész erejével, lelkének benső melegével hordozta lelkes és esperesi hivatalának olyan sok nehézséggel járó terheit; kinek kormányzói működését minden körülmények között a szeretet melege hatotta át; ki hatalmi jogaival soha vissza nem élt; ki nagymérvű önfeledőzással s egész odaadással kormányozta, 27 éven át, ez egyházmegye hajóját; kit őszinte bizalom, tisztelet és szeretet ölelt körül életében s kísért sirjába is. Ez a bizalom, tisztelet és szeretet sürgette a f.-zempléni ev. ref. egyházmegyének mozgalmat indítani, hogy testületi költségen emléket emeljen a hű vezérnek, a nemeslelkű munkásnak, a szent barátság példányképeinek sirhalma fölé. S hála a gondviselő Istennek! eme szép cél immár megvalósult. Az egyházak, egyes buzgó világi férfiak, lelkesek és a ladmóci gyülekezett által összerakott filléreken megvásárolt emlékkő immár ott áll a boldogult hamvai felett. Folyó hó 8-án, mint az elhunyt férfi halálának évfürdőjében, történt az emlékkőnek ünnepélyes leleplezése. A kegyelet érzete igen szépszámu vendéget hozott össze a ladmóci egyház körébe e napra s igen jól esett az első megjelenők között tisztelettel szemlélnünk és üdvözölnünk a tisztánimeni egyházkerület két fiatal jelesét, *Meczer Béla*, alsó-zempléni egyházmegyei gondnok és *Dókus Gyula*, világi tanácsbíró urakat; nemkülönbön *Komjáthy Gábor*, *Nagy Károly*,

alsó-zempléni lelkesztársainkat, a kedélyes humorú és ritka vallásos érzületű *Futó János* urat és családját, egyházmegyének lelkeszeinek s azok nejei s leányainak egy tekintélyes részét, az egyházmegye és a legényei énekkart és több száza menő helybeli és vidéki lakosokat. Egyházmegyének templomi istentisztelettel kötvén össze a leleplezés kegyeltes ünnepét, az adott jelre, mindjárt 10 óra után, hírtelen megtelt a nagy és díszes templom ünnepelő közönséggel. Az istentisztelet gyülekezeti énekekkel vette kezdetét, mely után az egyházmegyei énekkar zengte el *Erdélyi Sándor*, karvezér által Mindenható leborúlva, dallamára írt szép és megható, alkalmi énekét, melynek elhangzása után egyházmegyének ékeszava főjegyzője, *Böszörményi Károly*, mondott mesterere való szép és magasztos alkalmi imát és egyházi beszédet I. Korint. 16. r. 13 verse alapján: „*Vigyázzatok! álljatok meg a hitben, úgy cselekedjétek, mint férfiak, legyetek erősök!*” A képekben, találó hasonlatokban gazdag s egészében és részleteiben gondosan alkotott beszéd oly mély hatást gyakorolt az ünnepelő közönségre, hogy megérdemléné, hogy közkínosság válnék. A predikáció felosztása után a *Rezes András*, tanító vezetése alatt működő legényei énekkar, az istentisztelet vezéreszere pedig az egyházmegyei énekkar működött. Majd kivonult a közönség a temető néma hazájába, hogy közelről láthassuk a poraiban is szívesen tisztelt férfiú sirját, a kit épen ma öt éve temetünk el; és azt az oltárt, melyet a kegyelet épített hamvai fölé. Megható látványt nyújtott a temetőbe igyekvő sokaság hosszú láncolata; a figyelmes szemlélő száz meg száz arcról olvashatta: *én is szerettem, én is tisztelője voltam, az én lelkeimnek is igen kedves volt!* Mielőtt a sírkő leleplezése megtörtént volna, *Kádár János*, legényei lelkes állott a sirhalom fölé. Az ő beszéde is megtalálta a szívhez vezető utat. Szép vonásokban rajzolta a kegyelet ünnepének jogosultságát, a nyugvó lelfü érdemeit, a lelkiismereti szabadságról vitt harok nehéz küzdelmeit s azt a nagy igazságot, hogy akkor tiszteljük meg igazán a kimagasló alakok emlékét, ha követjük híven és rendhíttelenül azok nyomdokait stb. beszéde végeztével lehullott a lepel az előttünk magára felnyúló s egyszerűsége mellett is díszes sírkőről, a mely — hiszünk — híven ápolva, sokáig fogja megőrizni a ladmóci egyház szívében az alatta porló férfiú emlékét! Még az énekkarok egymást felváltva énekeltek el egy pár darabot, megtisztelve a néhai *Fejes Sámuel*, lelkes sirját is éneklésükkel s aztán ezzel a kegyeltes ünnep véget értén, siettkin a ladmóci egyház által éterműl átalakított város iskolai helyiségbe, hogy az egyház szíveségéből nyerendő étkekkel és italokkal test színein is melegegíttessünk; a mi meg is történt. A sok szép és szellemes toaszokkal fűszerezett ebédnek a jó delutánba benyúló idő szakította végét. Vajha ez ünnepély hatása hosszú időn át érezhető volna az érdekelte egyház vallásos buzgóságában s papjai iránt tanítandó tiszteletben és szeretetében!

Gyarmathy Soma.

— **A tisztánült egyházkerület közgyűlésének** érdekesebb mozzanatai voltak még a nagy-szalontai gimnázium ügye, a mely a városi hatóság és egyház között történt egyezkedés folytán 4 osztályúvá szállítottatott alá s a gimnázium javára befolyt tőkék egy része népiszkolai célokra fordítottatott. Ez az egyezség elébb már az illetékes egyházmegyének, most pedig a kerületen is helyben-hagyottat; igaz, hogy itt csak 8 szóval 6 ellenében. Jövahagytattak a *hajdú-nánási* 4 osztályú gimnázium és a *h.-szoboszlói* polgári iskola ügyében beadott felterjesztések is. A negyedik napon *Orosz István*, a tanítóképező új tanára tette le az esküt, s a gimnázium igazgatójánál *Tudós János* ismét megválasztottat. A tornatanítás ezen-

til mind a nyolc gimnáziumi osztályban tanítandó lesz Debrecenben is.

— **A berzétei ev. ref. egyház szives kérelme!** Gömöri ref. egyházmegyénkbe kebelezett „berzétei” ref. egyháznak felette nyomasztó helyzetben van. *Osrégi temploma, tornya, iskolája, parókiaház mellett épületei, 9 mászáz század harminja, kerítései, mind-mind úgyszólván romok, a legzomoribb képet mutatják.* A csekély számú s felettébb szegény hívek pedig a legnagyobb jóakarattal s erőszáts mellett sem képesek többé az ezrekbe kerülő dílleteket helyreállítani; jöllehet, a közbirtokosság, mint a múltban mindig, úgy ma is szivesen nyújtja segítő kezét az egyház felé. Szeretve tisztelt nagylelkű testvérek! Hit-rokoni bizalommal kiáltunk hozzátok segítségért, kiáltanak velünk együtt az Úr házának szélytelomló kövei! Gyámolítások minket, erőlenek, kik a protestáns hitélet fenntartásáért, ref. egyházmegyénk é végpontján, igazán szenvedve küzdünk; kiket a legfájdalmasabb érzés fog el, midőn látjuk, hogy a vallás-erkölcsi élet s felekezeti ön-éret mint hanyatlók, pusztul egyre számos hívünk szívében! Pedig mi e position, a szláv fészek tövében, felettébb érezzük létjogosultságunkat; érezzük, hogy nekünk itt nemcsak felekezeti érdekeink megvédése, hanem a nemzeti szellem és magyar nyelv fenntartása és terjesztése is egyik fontos feladatunk, kedves kötelességünk; érezzük, hogy nekünk itt „mindenóra” fel kell tartani magunkat. Anyagi szegénységünk miatt azonban — a kellő eszközök hiányában — majdnem tehetetlenül vagyunk kénytelenek elviselni nehéz sorsunkat. Összinté bizalommal s tisztelettel fordulunk azért újra és újra hozzátok, protestáns testvérek, segítsétek szent óráink valószínűsítésében, segítétek új életre kelni s felemelni bennünket! Igazolójátok az apostol ama szavai: „a szeretők épít.” Műfeltekezethelik szíve ajtaján nem zárogatunk, de attól, a ki emelkedett szellemével belátja azt, hogy érdekeink egyezsáimán humánus, hazafias s közmívelődést célzó érdekek, halas közönnettel veszünk bírmí csekély adományt. Hiszen különben is egy atyának gyermekei, egy örökségnek széttagozott örökösei, egyik vagyunk mindnyájan a *Jezusban!* Nem kérünk sokat, csak annyit, a mennyi kinek-kinek elégségéből kiesordulhat, a mennyit nemesen érzi jó szíve poharunkba önthet; mert nekünk a jó szív adományából egy fillér sem lesz kevés; mert, mint Úrnk mondá a jeruzsálemi templom perselyénél: „az özevgye asszony fillére drágább lehet a legnagyobb adománynál is.” De kérünk jó reményűnk s bizalommal. És e reményről nem is mondunk le, s e bizalomban nem rendülünk meg, mert erős bennünk a hit, „hogy a mit isten dicősejére teszi szándékozunk, azt az ő segedelemmel el is érhetjük!” Legyen, óh legyen úgy! Ajánljuk még egyszer Gyánkét a nagylelkű hitrokonok jóakarott támogatása s munkás szeretetebe, s egyszersmind kérjük, hogy szives adományukat nagytiszteletű Radicsi György úrhoz, mint a „Sárospataki Lapok” szerkesztőjéhez, méltóztatassanak küldeni. Beesés küldeményük úgy e lapban, mint a Rozsnyói Híradó és Gömör-Kishontban, ahilirt berzétei lelkes áldat nyilvánosan fog nyugtatni. Kiváló tisztelettel maradtunk Berzétein. 1887. május 12.

Máróssy Géza, Batta György, Máróssy Boros,
fogadók, berzétei ref. lelkész, egyházi tanszón.

— **Belmiszsió.** Gömörmege déli részén, gyönyörü kilátással a bájos Sajó völgyére, van egy kis helység: *Füge.* Ennek én 7 hónap óta megtelegett lakója vagyok. Ez afele pápista sziget a körülözönő kalvinista tenger közepette. Jól tartja magát, kincses sziklára van építve, s a tenger nem valami haragosan zúgja körül. Széliden enged egészen odáig, a hol már az engedékenységet elhanyagolásnak lehet nevezni, a hol az átlépi a felekezeti

türelem korlátait. Húsz évvel ezelőtt mintegy 45 lelket számított itt az ev. ref. egyház, bizonyítják az e korbeli névtárak; nem sokkal volt kevesebb az ág. hív. hívek száma, s ma húsznál többet nem lehet összeszedni a két részről, azok is esupán előhadadt korú emberek, kiknek napjai meg vannak számlálva; de még itt botorkálnak, mintmegannyi vadoló emléke a múltból. Ezek reánk nézve előhalottak, lakohelyük elveszített terület. De vajon csakugyan-e? Mikor elborult lelékek gondoltam reájuk, mindannyiszor filemben esengett az *Úrnak Ezekiel próféta*hoz intézett szözeata: „Embernek fia! nemde megélednének-e ezek a tetemek? s én mondek: Uram Isten! te tudod! Ő pedig így szölt: *Profétáj!* és mondjad nekik: így szözl az Úr Isten: ime, én beosztok belétek lelket és éltek.” Követtem az Úr szavát, hallattam velök a lélek hangját, mely hivatva van felrázni őket dermedtségükből. Mult vasárnap, folyó hó 8-án, miután *Hevesy Benedek* készséggel ajánlotta fel e célra saját házat, egybekötözvén a szétszórt tagokat, istenitisztelet tartva, prédikáltak előttük az evangéliumról, a mely erő, hatalom, élet és üdvösség. Úgy a helység főszökeres prof. lakosai, mint az urasági esedelek szép számmal jelentek meg az istenitiszteleten, a melynek ünneplőességét növelte az, hogy résztvett benne *Hevesy Benedek* egész családjával, s a szomszéd faluból is több intelligens egyén. Erösen megvagyok győződve, hogy többszöri ismételt buzgólkodás után sikerülni fog fügei hívünkben a prot. önfúdatot új életre kelteni, az egyházunkhoz való szilárd ragaszkodást beléjük oltani, s így rábírní őket, hogy ne engedjék át gyermekeiket oly könnyen az itt domináló római katholicus egyháznak.

S. Szabó József.

— **Emlékő-leleplezés.** Abauj-Tornamegye Tornyos-Németi nevű községben május 1-én egy kegyeletes ünneplé folyt le. Vajtkó István, volt t.-németi tanító még 1885-ben meghalt s özevgye — Bazzo Borbála asszony — azon öhajja, hogy férjének egy díszes emlékkő állítsassék, csak most, férje elhalálozásának második évfordulóján teljesülhetett. Az emlékkő felállítatván, annak leleplezésére május 1-ő napja tüzettet ki, mely napon egy a helybeliek, mint a vidékiek szép számmal gyűltek össze. Delután 6 órakor indult a menet a tanító lakból a sírkert felé, hol az „Abaujvár és Vidéke” címet viselő tanító dalkör nyitotta meg az ünnepléty egy egyházi énekkel (Áldások Istene). Ezután Makay János, szinai ref. lelkész s a nevezett dalkör egyházi élöke, mondott buzgó imát, kérve Istent, hogy a holtak iránti kegyeletet erősítse s nevelje az élők lelkeben stb. Az ima után ismét a dalkör mondott egy alkalmi darabot, ezen dallamra: „Mért oly borús, oly néma e sereg?” Majd alólirott mondott emlékbeszédet, melyben a boldogult érdemei és jó tulajdonai oly formán emeltettek ki, mintha azt az emlékkőbe vágott név mondaná el a temető-látogató özevgyenek s egyetlen fínak, rokonak, barátának s ismerősöknek. Az ünnepléty a „Százöt” élénklésével végződött. Vajtkó István született 1825. március 20-án F.-Mérán, Abauj-Tornamegyében. A sárospataki főiskolából Góncre menet preceptorak s innen egy év után Nagy-Idára választották el rendes tanítóul. Itteni 8 évi működés után Csábjá ment, hol szintén 8 évet töltött el a tanítói pályán, kellő buzgalom- és ügyszeretettel. Innen T.-Németibe ment, hol tanítói hivataloskodása 8-ik évében szöllít el őt az Úr családja és kártársai köréből. Mint az „Abaujvár és vidéke” címet viselő dalkör egyik tagja, 1884. november hóban a Telkibányán tartott énekgyűlésen ő is jelen volt, s midőn egy temetési ének ezen sorait: „Ismét parancsolasz a s mondott határnál az élet folyása azonnal megáll- enéklé, hirtelen szédülés fogta el, mely alétszággal végződött. Ez idő óta napról-napra gyengébb

s egészségtelebbe lett s 1885. május 2-án jobblétre szenderült. Özevge — kívül 21 évig élt boldog házasságban — s egy fia maradt. Az 1848—49-iki szabadságharcban 9 csatában vett részt, mint tüzér. A hő emlékezet viraszton hosszú álma felett! Gönc, 1887. máj. 8.

Féjes Sámuel, ev. ref. tanító.

— **Helyreigazítás.** A »Sárospataki Lapok« folyó évi 17. számában a 314. hasábon felülről a 3-ik sorban ez áll: a 25 éves esperesnek (t. i. Szabó Andrásnak jubileumot rendezett egyházmegyéje, s megadta neki a tiszteletbeli esperesi címet (!), s ő érezvén vállaín az élet terhet, belegegyezett az egyházmegye keletésébe s átengedte helyét, s az új idők által felszaporított esperesi gondokat ifjabb erőnek. Hát ebben az idézetben az aláhízott szakvokban foglalt állítás *tévedésen alapúl*. Mert, midőn én az 1884-ik év őszén Szelmence, egyházmegyei gyűlésre menve, betetértem S. A. espereshez, ő a hosszabb betegség után üdülő, megbízott engemet, fiát, hogy miután irni terhére van, terjeszszem be szóval az egyházmegyei gyűlésre az esperességről való lemondását. En ezt a gyűlés megnyitása előtt többekkel közöltem. Különösen s először közöltem, a templom körül sétálva, egy papi tanácsbíróval, a ki határozottan kijelentette, hogy a lemondást be ne terjeszszem; várjunk — ügymond — egy ideig, míg egészségi állapotában, jobbra vagy balra, fordulat áll, s hozzátette: «ott vagy te közel hozzá, segits ki.» Voltak, kik azt mondták: «akarjuk, hogy az öreg új holtig esperes legyen, vigye a hivatal helyettes esperes.» Hivatkoztak néhai Somossy Ján., sárospataki theol. tanár és alszóempléni esperesre, a ki helyett Hegedűs László több éven át vitte az esperesi hivatal, mint ezt a hivatalos iratok igazolják, melyeken Hegedűs László, mint prosenior van aláírva a Somossy haláláig. En az utóbbi kívánságra ezt feleltem: *Uraim! más idők, más lehet.* Hegedűs László proseniorágra idejében statutumokkal kormányozták az egyházmegyéket, ma az egyházi törvények helyettes esperes nem ismernek. Erre viszont azt a feleletet kaptam, hogy miután 1885-ben egyháza is, az egyházmegye is jubileumát kívánja megülni: addig, míg ez meg nem történik, semmiesetre le ne mondjon. Ez az ok mindnyájunkat meggyőzött. A jubileum volt 1885. év őszén. No az meg már csakugyan nem illett volna, hogy mikor egy nagy közönség — a jubilált érdemeinek elismerésül — örömmünetet ül, akkor a jubilált bücsützása el magát az egyházmegyétől, s így az örömmünet jellegét nevetéses tapintatlansággal megrontsa. Így történt, hogy a b. Szabó András esperes lemondását, melyet már 1884-ben kijelentett, az egyházmegye csak 1886. tavaszán fogadhatta el. Ezzel a helyreigazítással tartoztam a ferdítés ellen az igazságnak; de, kimutatva, hogy az ungi egyházmegye nem csapta el esperesét, tartoztam az ungi egyházmegye becsületének is (*). Bécs, 1887. május hó.

Szabó Endre, ev. ref. lelkész.

(*) Szívrinkből sajnáljuk, hogy fájdalom okozton az általunk poraiban is öszintén tisztelt férfit halás hiának. Sérteni nem volt szándékunk, s szinte esodálkozunk, hogy amaz egyszerű, de részvétől sugallt megemlékezésben a jóakarót és tiszteliet a helyreigazító fel nem fedezte. Szerintünk különben ama nehezelt kifejezésnek nem az az értelme, hogy a b. e. férfit az egyházmegye elcsapta volna. Távol legyen! Hanem az, hogy *levesni kívánta róla a terhet*, a melyet eléggé sokáig s közölsimés mellett emelt. Amak idejében, igen tisztos forrásból, úgy volnék értesülve, hogy a boldogult restelkedve fogadta el a *tiszteletbeli esperes** címet; mert hozzá volt szokva, hogy a címért meg is fáradoz. Fájdalom, ez a typus ma már veszendőben van! Ma sokaknak csak cím kellene teher és kötelesség nélkül! Egyébként pedig örülni fogunk, ha ungi egyházmegyénk tollforgató egyjei javendő fáradságot vesznek magoknak arra, hogy köztisztelvényei el hivatalnokai koporsójára a nyilvánosság előtt is idejekorán letegyék az elismerés ciprus-ágait. Szíves üdvözlétt!

Szerk.

— **A sárospataki főiskola köréből.** A 8-ik osztály vizsgálótára folyó hó 16—17. napján, 32 növendék állott elő, kik közül 1 szeptemberig, 3 pedig egy évre visszavetett. Ugyanez az osztály *Tarnóczy Tivadár*, tanár vezetésére alatt, folyó hó 18-án *Keresztváry*, a ref. templom megzemlélésére rándult ki, a hol a pap-család részéről szíves előkészítéssel fogadtak. Egyeseknek a közoktatási költségvetési vita alkalmával kifejezett azon óhaj-tása, melyszerint a középiskolák növendékei a művészet történetével is megismertetendők, nálunk már megvalósult; ez a körülmény szülte a nevezett kirándulást is. Ivánka Sámuel emlékezetét, az aratási vizsgák alkalmával tartandó zárúnnepélyen, *Kun Pál*, gimn. tanár, az elhínytak jó barátja fogja felújítani. *Hegedűs László* hátramaradt könyvtárát folyó hó 18—20. napján *Szinyei Gerzson*, mint a család megbízottja, elárvereztette a főiskola épületében. Az árverés iránt tanárok és tanulók élénk érdeklődést tanúsítottak. Az ifjúsági tiszoltó-egylet folyó hó 15-én jól sikerült mulatságot rendezett a Kossuth-kertben; a torna-egylet pedig folyó hó 19-ikén a Bárin túl fekvő *haffai* fürdőbe rándult volna ki, szintén tavaszi mulatozás végett; de a kellemetlen idő által megátoltatott.

— **Hebronban,** Abraham városában, az Islam egyik szent helyén, közelebb protestáns missiót alapítottak s úgy látszik, hogy a missió életképes lesz.

— **Irodalmi hírek.** A »Protestáns Népkönyvtár« IV. száma 4 iv terjedelemben, Petri Elek budapesti theol. tanárnak »Az első keresztények életéről« tartott felolvasását; Dalmady Győző »Emlékkersek« című 3 kis költeményét; Gyarmathy Zsigánd »Búske Zsófi« című beszélyét; Diósiól »Az utacsepők« folytatását; Almási Péternek »Bevezeg Jozsók megárták« című népies elbeszélését közli. Erényeiben s foglalkozásaiban hasonló a közelebbiekhez! — *Dr Szlávik Mátyas*, eperjesi theol. tanár »A legújabb theologia történetéből« című dogmatikai tanulmányát, mely az »Egys. és Isk. Lap« tárcájában jelent meg, önálló füzetben adta ki. A sürű nyomású 92 lapra terjedő mű ára 50 kr. Melegen ajánljuk a lapunk olvasói által is előnyösen ismert, szorgalmas szakírói leveles tanulmányát az irodalom-kevelők pát-fogó hajlamába.

— Nyilatkozat. Kókai Lajos, fővárosi könyvtáros kívánja nyilatkozni, ki, hogy a bizományunkban megjelent »Magyarország ev. ref. egyházi egyetemes névtár« előlapján levő könyvtárosi hirdetésünkbe a *Czelder, Fábiny, Fardás, Dobos, Fló, Gerő, Kovács, Győri, Keckeméti lelkész-tár, Kulifáy, Madarász és Nagy-féle* művek a mi sajátunk gyanánt tévedésből csúsztak be, holott e művek Kókai tulajdonát képezik, s azokat 5 el nem adta. — Budapest, 1887. május 6.

Hornyánszky Viktor,
akadémiai könyvtáros.

Pályázat.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben, az *obajji* egyházmegyehez tartozó *nagy-szalanci* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik. Ezen állomáshoz kötött jövedelem föld, rét, szemes étel, szolgáltatások hasznából, 84 frt közpénzfizetéssel, stólvál 710 frban van megállapítva. Mintegy 40 frtnyi adót a lelkész fizeti. És így ezen egyház a 4-ik osztályba tartozik.

A pályázni kívánók, kérvényüket folyó évi június 23-ra adják be nagytisz. *Fodor Pál* esperes úrhoz *Vilmányban*, u. p. *Vizsoly*.

Miskolc, 1887. május 17.

Kun Bertalan,

tiszáninneni ev. ref. plébános.

1—1

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

ugyan ellenök, *de e panaszok oka nem a törvény elvének helytelenségében, hanem e törvények helytelen, téves s fonák alkalmazásában keresendő!*

Itt is mindenekelőtt a 192. §. az, a melyekben a legtöbbben megneveztek. E §-ból maguk a jelölő-bizottságok felelősségnélküliséget magyarázták ki s ehhez képest jártak el; azaz jegyzőkönyvet nem vettek fel, úgy gondolkodván, hogy a jelölő-bizottság feletti hatóság, melynek ők beszámolni kötelesek volna, nincs, épen ezen §. világos szavai szerint («az egyházmegyétől eredő utasítás nélkül»); ennél fogva ők csak önmaguknak lévén felelősek, jegyzőkönyvet ömaggukkal szemben nem kívántak. És ha testület, hatóság nem vonhatja kérdőre; egyesek, a pályázók közül méltatlanul, és jogtalanul elütöttek, megkévesítb. E felfogás szerint, ki volt zárva még a legalaposabb felszólamlás lehetősége is.

Az elfogulatlanul gondolkodó előtt azonban világos, hogy a 192. §. nem oldja fel a felelősség alól a jelölő-bizottságot; mert e §. csak annyit mond, hogy a jelölő-bizottság az egyházmegyétől, vagy az érdekeltektől egyháztól eredő utasítást nem köteles elfogadni, sőt el se fogadjon, hanem járjon el önállóan; nem tekintve a nyert információkra; nem nézve, hogy mit diktál az egyházmegye vagy az üresedésben levő egyház érdeke, vagy mit az egyeseké, vagy mit a helyi viszonyok; hanem mindezeknek feljelmelkedve, az általános érdeket, a 195. §. kimondott felvált tartása szemei előtt. Alig eszlódóm vétre, hogy e §. azt a «chinai falat» előziza ledönteni, melyet egyházmegyék, sőt kerületek is vonta e törvények előtt; a legkritikább esetek közé tartozván, midőn valamely egyházmegyébe más egyházmegye, méginkább kerületbeli előtt sorompót nyitottak, s a megürült egyházat *vidékivel* engedték volna betölteni.

És — fájdalom — több helyütt épen e §. félremagyarázótt szavaiha fogódzva, a sorompók — főleg ha nagyjvedelmű egyházakról van szó! — maig is elzárva a vidéki pályázók előtt; ki sem jöhetne nek az idegenek. Jögorvoslatról ily helyeken, mint érintem, szó sem lehet, egyszerűen azon okon, mert a jelölő-bizottság feletti álló hatóság nincs.

Ámde, hogy ilyen képtelenséget a zsinat nem akart, nemcsak maga az idézett §. s annak helyesen értelmezendő kitételei, de a felelősségről szóló 179. §. is igazolják. Ha *e szerint* minden bizottság és küldöttség felelős, hogyan lehetne csak a jelölő-bizottság felelősségnélküli?

Próbáljuk csak a 192-ik §-t s általában választási törvényeinket helyesen, *igazságosan* alkalmazni; belátjuk okvetetlenül, hogy lehetetlen e törvényeknél — okulva a mult tapasztalatain — a közérdeknek jobban megfelelőeket alkotni. Csak a törvény s annak lelke és ne közönséges emberi érdekek vezéreljék a jelölőbizottságokat!!

Szentkúti Károly.

ISKOLAI ÜGY.

A nagy-szalontai gimnázium ügye.

Az olvasó, ki a napilapokat figyelemmel szokta kísélni, 1884 tavasza óta gyakran találkozott a nagy-szalontai gimnázium nevével. Most azt olvasta, hogy s nevezett gimnázium kihagyott a nyilvános jellegű középiskolák sorából, amennyiben nem osztatot be egyik tankerületbe sem; majd, hogy az illető gimnázium nyilvánossága ügyében kérvény terjesztett s küldöttség menesztetett a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz. 1886. július havában ismét azon hír járta be a lapokat, hogy a nagy-szalontai polgári iskolával összekötött gimnáziumtól jelen szervezetében megvonatot a nyilvánossági jog; réa pár hétre ismét, hogy a magas minisztérium „szoros kiételekén”- ideiglenesen megadta a nyilvánossági jogot a nevezett iskolának az 1887. iskolai évre. Legközelebb, március hó végén pedig, azon örövendes hírt böcsötötták szánryra a nyilvánosság organumai, hogy a nagy-szalontai 4 osztályú gimnázium alapítókeje gyarapítására 10,165 ft gyűjteték.

E gyakori és sokszor ellentétes hírek könnyen tévedésbe ejthették az olvasót, az illető tanintézetet nézve. Legyen szabad tehát nekem, ki éveken keresztül voltam szerencsés a nevezett iskolában működni, s kit alöz még a fátóban is a legtisztább szeretet és legönzetlenebb érdeklődés csatol, annak viszonyait a nyilvánosság előtt megvilágítanom.

A nagy-szalontai iskola, mely több mint másfél századon át 6 osztályú ref. gimnáziumként állott fenn és széles körben a legjobb hírnévket örvendett, 1875-ben polgári iskolával kapcsolatosan 4 osztályra szállítottat le, 1881-ben pedig, mert a 4 osztályra leszállítás, a növendékek számának előzetes mértékben megcsökkenése folytán, az intézetet a vegyeszert szelére juttatta, szintén polgári iskolával kapcsolatban, ismét 6 osztályra emeltet fel. Minálkét izbeft átalakítás — mert az intézet a nagy-szalontai ref. egyház, helyesebben a ref. egyház felügyelete alatt álló gimnáziumi alapok - és alapítványokból és Nagy-Szalonta város subventiójából közös erővel tartatott fenn — a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a tisztántúli egyházkerület jóvágyása mellett történt.

Mint polgári iskolával összekötött gimnáziumot találta a középiskolák és azok tanárainak képesítéséről szóló 1883. XXX. törv.-cikk. És minthogy az idézett törvény középiskolákat csak a gimnáziumokat és reáliskolákat ismeri el, ily vegyes jellegű intézetről pedig mit sem tud: a törvény alapján álló minisztérium a középiskolai tankerületeket megállapítandó 1791° 1884. sz. rendeletében a nagy-szalontai polgári iskolával összekötött gimnáziumot kihagyta a nyilvános jellegű középiskolák sorából.

E sajnálatos s mint alább látni fogjuk, végtelen dologban jelentékeny része lehetett s bizonyára volt is azon — nem tudom szándékos vagy véletlen — tévedésnek, hogy bár az intézet fentartása érdekében költött szerződések, az „*polgári iskolával összekötött gimnázium*”-nak mondják; bár e címet használta az intézet az 1873. évtől kezdve folytonosan: mégis a magas minisztériumhoz mint „*gimnáziumi tanfolyammal összekötött polgári iskola*” terjesztetett az be, s ilyenül szerepelt az a minisztérium előtt állandóan, mintha tulajdonképen polgári iskola lett volna.

Bármí volt azonban oka a nyilvános középiskolák sorából kihagyásnak; elég az, hogy e körülmény a fenntartó testületekben a legnagyobb aggodalmat keltette fel az iskola jövője iránt. Mogsziba hoztak tehát minden

eszköz, megkísérletek minden lehető utat és módot arra nézve, hogy a gimnáziumot fenyegető veszélyt elhárítsák. Több rendbeli körvényt intéztek, küldetésgeget menesztettek a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumbhoz, a nyilvánossági jog kinyerését végezték. Hasztalan volt minden lépés. Hasztalan volt annak kimutatása, hogy az intézet úgy szervezték, mint a gimnáziumi és polgári iskolai növendékek számarányával fogva — az utóbbi iskolai években 100—110 gimnáziumi növendék mellett 5—8 polgári iskolai tanítványa volt ez intézetnek — sokkal inkább gimnázium, mint polgári iskola; hasztalan volt kimutatva az iskolának, mint gimnáziumnak, így kulturális, mint magyar nemzeti szempontból fontos hivatása: az eredmény az lett, hogy előbb 1885-ben csupán polgári iskolának ismerte el a közoktatásügyi magas kormány gimnáziumul elismerését pedig súlyos feltételekhez kötötte. Újabb felterjesztés után pedig, melyben a tiszta gimnáziummá átalakítás és a nyilvánossági jognak ideiglenes, csak egy évre, az 1886—87-ikre megadását kérelmet azon célból, hogy a fenntartó testületek időt nyerhesse a magas közoktatásügyi kormány által követelt átalakítások keresztül vitelére: e kérelem határozottan megtagadtatott.

E lesújtó miniszteri leirat által okozott kétségbeesésből csak azon öröndetes tény ragadta ki a fenntartó testületeket, hogy az iskolának egy melegbélű barátja, *Borbély László*, ügyvéd, az általános csüggedtség pillanataiban, hirtelenében felhívást és gyűjtő ívet bocsátott ki az iskolának, mint 6 osztályú gimnáziumnak fenntartás céljából, a magas kormány által követelt épületbővítés valószínűsítése érdekében szükséges költségek előteremtése végett.

A felhívásnak pár nap alatt 6.700, pár hét alatt 8000 forint eredményt ért. E váratlan siker behatása alatt s *arra támaszkodva*, még egy utolsó Lérvényt intézett az iskola kormányzó-testülete, az iskolaszékek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz, kérve újabb a nyilvánossági jogot az 1887% iskolai évre. Ezáltal nem sikerrelment; mert, mint már érintem, egy korábbi rendelet ezen záradékának: „a gimnázium felállítására azonban a város a népiskolákra vonatkozó törvények követelménye alól nem fogad felmenteni, „nyomatékos hangsúlyozásával megtagadt a nyilvánossági jog az 1887% évre.

E jog megnyerése azonban egészen váratlan és szerencsétlen fordulatot adott a dolgoknak.

Nagy-Szalontán — az igen esékely számmal levő római katolikusok és izraeliták felekezeti iskolái mellett — a ref. egyház szintén felekezeti népiskolái teljesítik az elemi oktatás feladatát. Bizony — valjukk meg az igazat — ezen iskolák nagyon messze állanak azon állapottól, melyben a népiskoláknak ily népes városban állniuk kellene. Mert bár a népoktatási törvény ideostva 10 éves lesz, Nagy-Szalontán nemcsak felső nép- vagy ismét iskoláról nincs szó sem, hanem az elemi iskolák is, ezen iskolai év kezdetéig, mind a fiúknál, mind a leányoknál csak 4 osztályosak voltak, az 5-ik füzosztályt is csak annak köszöni létét, hogy a gimnázium ügyeinek megvizsgálására 1885-ben kiküldött kormánybiztos kíváló érdeklődéssel tudakozott az elemi népiskolák állapota után.

Midőn tehát a gimnázium nyilvánossága ügyében lekerült miniszteri rendletek mindenike kiválóan hangsúlyozta a népiskolákat: az egyház is tudatára ébredt, e tekintetben, elmaradottságának. Most tehát, hogy több évized mulasztást egyszerűen helyrehozza s a leányosztályt is 6-ra emelhesse: az egyház, illetőleg — ne vadoljunk ártatlan egyeneket s a még ártatlanabb egyházat — nagyszilvestér Szel Kálmán, lelkes-zsperes úr, azon indít-

vánnyal lépett fel, hogy — mert a ref. egyház jelen helyzetében önjerejéből nem képes elegettenni a miniszteri leiratban, a népoktatási tanintézetekre vonatkozólag hangsúlyozott követelményeknek: *vételessé el s adassék át a ref. egyháznak a gimnáziumi alapítók, 11,000 és a gimnázium használatában, illetőleg tulajdonában levő két ház s használtassanak fel azok az elemi népiskolák céljaira; a gimnázium pedig, négy osztályra leszállítva, az aldvrt 8,000 frt. kamataiból és a városi subantából tartassék fenn.*“

Hogy ez indítvány mennyire méltánosság, jog- és törvényellenes, legyen szabad megvilágítanom a következőkkel:

Nagy-Szalontán város 1861. október 20-án 132 katasztrális holda és 1075 □ öl földet szakított ki, a tulajdonát képező orosi pusztán, a gimnázium alapítói s adattott át a ref. egyház kezelésé alá, „*oly világos feltétellel alatt, hogy azt a nevezett egyház egyedül és kizárólag, csupán a meghatározott célra, t. i. a helybeli ref. gimnázium osztályainak felállítására és tartására jóvedelmessé.*“

E földadományhoz a város 1871-ben újabb 50 holdat csatolt.

Az érvint 11,000 frtos alapítók, ezen földnek, épen nagyszilvestér Szel Kálmán úr ártatlan gondos kezelése mellett megkötött jóvedelméből és a gimnáziumi alapjaira időközben tett alapítványok- és adományokból — melyeknek összege a kamatokkal együtt jóval felülhaladta az 1000 frtot — alakult; eadmitt ezekből szereztelet a gimnázium tulajdonát képező egyik ház is.

Igy állván a gimnáziumi alapok ügye, természetes, hogy az indítvány, az eléleges értekezleten erős ellenzést talált. De az ellenmészétek magánúton csakhamar annyira hallgatásra bírattek, hogy az ügy egyházi, városi képviselő-testületek, sőt az egyházmegyei közgyűlésen is ellenmondás nélkül ment keresztül.

A protestánsok összes egyházi és iskolai jogainak legerősebb meins-vára, melyhez menekültünk eddig esetleg megtámadott jogaink védelme céljából, az 179%., XXVI. sarkalatos törv.-cikk 10. §-a ezt mondja: „Az evangélikusok alapítványai, melyek egyházai és az ő szolgáik és bármennyű iskoláik . . . részére alapítottak vagy jöbőben alapítottak . . . tőlök semmiképen el ne vételessék . . . a királyi felügyelet, hogy ezen alapítványok az alapítók célja szerint kezeltessenek és osztassanak ki, ezekre is kiterjesztetvén.“

A középiskolák és azok tanárainak képesítéséről szóló 1883. XXX. törv.-cikk, mely a protestánsoknak, iskoláikra vonatkozólag, a fentebbi törvényben biztosított jogait több helyen, pl a 48., 50., 51. §-okban elismeri és hangsúlyozza, úgy ezen protestáns, mint általában bármennyű iskolák jogai- és alapítványaira vonatkozólag, az 52. §-ban következőleg nyilatkozik: „Ha az iskolai egygyonról és alapítványokról szóló időnkénti kimutatásokból az tűnnek ki, hogy a jóvedelmek nem rendeltetési céljokra fordítottak, vagy eadmitt alapítvány hiányosan kezeltetik avagy épen veszélyben forog: a vallás- és közoktatásügyi miniszter, az illető tanintézetet fenntartó hatóságot utalítja, hogy az alapítványi biztosításról gondoskolték; ha pedig a felhasználás nem az alapítvány céljaira történik, a szükséges törvényes intézkedéseket tegye meg.“

E törvényekben bizva és föltéve, hogy azokat nagyszilvestér Szel Kálmán úr is ismeri, aminthogy bizonyára ismeri, lehetőségnek tartottam, hogy ama törvénytelen terv keresztülvitethessék. Azonban reményem hiú volt. Mert nemcsak a nagy-szalontai ref. egyháztagács- és városi képviselő-testületben, hanem az egyházmegye közgyűlésén is, szó nélkül ment az keresztül, nem találkozott egyetlen ember sem, ki ama jogsatlanság és törvénytelenség ellen szót emeljen.

Ezen még kevésbé csudálkoztam, tudva azt, hogy ama gimnáziumi alapok természetét az indítványozón kívül senki sem ismeri részletesen, époly kevésbé, mint az idézett törvényeket. Tehát ama testületek, a bizonyára szép színbe öltözött indítvány és informatiok alapján jöhözvének jártak el.

De épen e körülmény a legerősebb aggodalmat keltette bennem, s hiszem, hogy a nagy-szalontai 6 osztályú gimnázium több igaz barátjában is arra nézve, hogy a veszélyes szándék az egyház fohátosága, a tisztántúli egyházkerületen, esetleg — a várost, mint másik szerződő felet illetőleg — a magas közoktatásügyi minisztériummal is keresztül erőszakolatik. Ez aggodalom indított arra, hogy ama gimnáziumi alapok természetét „Egy kis felvilágosítás a nagy-szalontai gimnáziumi alapok ügyében” című s ide mellekelt rópiratban kifejtsem*.

Azonban, bár a rópiratot a nagy-szalontai reform. egyház, a nagy-szalontai ref. egyházmege és a tisztántúli ev. ref. egyházkerület minden befolyásos vezérferfiának megküldöttem: ama jogfosztó terv, az egyházkerület folyó hó 9. és tölbi napjain tartott közgyűlésen is — fájdalom — helybenhagyott. Azon egy vizsgálatlalom van ez ügyben, hogy az illető indítványozó a rendes tárgyszorozatban — tehát, ha jól sejttem, nyilvános ülésen — nem merte az ügyet tárgyalásra boesátani; hanem — nem rosz diplomatiai fogással — „soron kívül” erőszakolta azt keresztül, s akkor is csak 8 szóval 6 ellenében.

Bizony ez gyenge vizsgálatos egy virágzó és nemcsak kulturális, de magyar nemzeti tekintetben is fontos gimnázium haláláért. Még gyengébb és kétségbeeséssel határos fájdalommal egyértékű vizsgálatos akkor, ha megdöngöl: mily kiszámíthatatlan horderejű s talán — adja az ég, hogy ez soha be ne következék — veszélyes elvi kérdéses nöheti ki magát az ügy. Mert én szeretem egyházamat, azért s annak iskolai igaz érdekeiért kösz vagyok küzdeni utolsó lehelletemig. És épen azért, mert így érzek és gondolkodom, én — mint az egyházkerület egyik legbefolyásosabb vezérferfiához, az ügy tárgyalását közvetlenül megelőzőleg, írást: az egyházkerület — most már ténynyé vált — végzésében egy rendkívül fontos ténny látok megtámadva, azon elvet t. i., hogy a reform. iskolák a saját alapítványaik: és azok származékaira vonatkozólag kizárólagos tulajdonosok s azokat — az alapítványokat és származékaikat — a felügyeleti joggal felruházott testületek, legyenek bár azok saját egyházaik, rendeltetési céljuktól el nem vonhatják és saját céljaikra nem fordíthatják. — A jelzett alapok ellen tervezett szándékban — fájdalom, ma már végzésben — oly joggalvan eszelekményt látok, melynek az egyházkerület által történt helybenhagyása veszélyes tátongó rés protestáns egyházunk és iskoláinknak az 1791. XXVI. törv.-cikkben biztosított jogain: oly rés, melyen át minden igazságtalan jograblás bizon törhet be; oly precedens, melynek alapján egyházunk és iskoláink jogai bármely oldalról megtámadhatatlanok. Mert ugyan minő meggyőződéssel kelünk mi harcra esetleg megtámadható iskoláink vagyona és érdekei mellett, ha azok elkobzására és megsértésére magunk teszszük meg az első lépést?

* A rópirat 43 lapra terjed, 8-adrétben s Kecskeméten Tóth Lászlónál nyomtatott. 1—15. lapjain a szükséges történeti előzmények olvashatók; 16—29. lapjain a gimnáziumi alapok jogi természetét okmányok alapján fejtegeti a szerző; majd cáfolja azon nézetet, mintha a nagy-szalontai népiszkolaügy a gimnázium dőletése miatt maradt volna hátra (30—35. l.), s végül kimutatja, hogy a kérdéses gimnáziumot niként lehetne a létező érvökkel a város némi áldozatkészsége mellett, továbbra is 6 osztályúval fenntartani. A városnak, a tervezet szerinti, csupán 3675 forint kellene évente fizetnie; holott az, egy korábbi szerződésben, 5200 forint fizetés kötelezte magát. Az egész rópiratot melegség és ügyesérettel jellemzi. Szek.

Mindenkor őszinte elismeréssel viseltetem az egyházkerület bölcsesége iránt; tisztelettel hajoltam meg annak végzése előtt. E feltétlen tiszteletemem nem volt képes megingatni mostani törvényellenes végzése sem: annival kevésbé, mert a legmelyebben meg vagyok győződve, hogy téves informatiok által félrevezetve hozta ama végzést. És mert arról a legmelyebben meg vagyok győződve, mert igen jól ismerem a főtiszteletű egyházkerületnek egyházaik és iskoláink igazai és jogai védelmében nemcsak a régibb, de a közelmúlt időkben kifejtett nemes működését is; mert mostani végzést ama működésével egyenlőleg elentőben látom állani; mert ismerem az egyházkerületnek fennálló egyházi törvényeink iránt minden időben tanusított feltétlen tiszteletét: azon reményben élek, hogy nem fogja tölem, egy esekély pontozkától, rosz néven venni, ha a sérelmesnek és veszélyesnek tartott végzést a főtiszteletű conventhez felebelezem, már csak azon szempontból is, hogy amaz — ismétlem — nemcsak törvényellenes, de veszélyes végzés által iskoláink jogain ütött tátongó rés, az azt ütő kéztől tömessék be. És talán azt sem méltóztatik rosz néven venni, hogy ez ügyre — addig is, míg a nagy-szalontai gimnázium kulturális és magyar nemzeti szempontból fontos szerepére, szervezetére és paedagogiai irányára vonatkozólag, rövid időn közreboesátandó rópirat által a közügyemet a nevezett intézetre szélesebb körben is felhívom — a fentebb érintett rópirat beküldése által a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztérium figyelmét már az ügyre fordíttatom, s e sorok által a közvélemény itélőszéké elé is terjesztem.*

Kecskemét, 1887. május 19.

Katona Mihály,

volt nagy-szalontai gimnáziumi jeleskedő
kecskeméti ref. főgimnáziumi tanár.

ÉS VÁROS
NYVTÁR
KÖZL
TÁRCZA.
A becsület.

(Vége).

Ha kéképen értelmezük a becsület fogalmát, s örökzedtől attól, hogy a belső becsület a külsővel azonosítsuk: akkor csakhamar meggyőződhetünk arról, hogy belső becsületünket csak magunk sérthetjük meg; csak magunk tehetjük semmivé, s hogy az embertársaink részéről netalán tapasztalt becsületsértések a külső — tárgyi értelemben vett — becsület ellen irányulnak. Ezen felőgásnak pedig mindenesetre megvan az a ható ereje, hogy általában csökkentti a becsületsértések jelentőségét; mert hiszen elvitáztatatlan az, hogy külső becsületünk sérteni nem áll jogában senkinek; hogy semminemű erre irányuló vagy ezt eredményező eszelekményt eltűni senki részéről sem vagyunk kénytelenek; de elvitáztatatlan az is, hogy ezen felőgás szemmel tartásával nem vehetünk egyetlen sértést sem olyannak, a mely minket becsületünkől megfosztani képes lehetne. A belső becsület, mely személyiségünkől ered; mely ebben találja igaz alapját: a személyiség megteremtője oltotta belénk, és azért nem is tette azt az embertársak tetszésétől és felőgásától függővé, s nem alkotta olyannak, melytől bármilyen ellentűk irányzott sértés következében meg lennénk foszthatók. Mint vértelt vette körül — a belső becsülettel — az embert a teremő, úgy, hogy annak, a ki talán ezt akarná méltatlan sértéssel illetni, az ehez

* Ezen soroknak átvételére, vagy hálzási, fővárosi és vidéki napi és egyéb lapokat, különösen tanügyi folyóiratokat is, melyek nek a több példányban leírattással járó ádóvezetésé miatt, azokat nek nem küldhettem: szives tisztelettel kérem. A szerző.

való hozzáférhetősége nem állhasson lehetőségében; de erre irányuló szándékával vagy eszelekvőségével megsorbillítja az így eljáró saját belső becsületét, mert kevesbiti mértékét saját erkölcsi tulajdonainak.

A becsület az ember személyiségében találja igazi alapját. Ezért attól s az abból folyó s arra irányuló becsületihez jutó az embert megfosztani nem állhat jogában senkinek. Fontosságát eléggé jellemzi a *Kant* felfogása, a ki (*Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre* című művében) egész odáig megy, hogy különösen a jöhmévre való jogot még halálunk után is fennmaradónak tekinti. Így a *polgári halált*, mely az embert, mint jogalanyt megillette polgári becsülettől, vagyis az összes jogok gyakorlásától való teljes megfosztást foglalja magában, helyesnek egyáltalában nem lehet; s a becsület-hez jog megszorításából álló büntetésekről szólván, jól mondja *Zachariá* azt, hogy a szigorúbb *becsület-büntetés*eknél, a kire alkalmaztatnak, a becsület érzetének meg untaló szikráját is kioltani képesek.

Jog és szabadság nem képzelhető becsület nélkül, mely az elevenítő lélek; s el van veszte úgy az egyén, mint a nép, a mely előtt nem szentség a becsület! Ezen szép és mélygazságú szavakat olvashatjuk *Tóth L.*-nek többször idézett jeles tud. akadémiái értekezésében¹. Ügyde mindig tisztán és helyesen kell fel fogni s értelmezni a becsületnek a fogalmát, s mindig tisztán és helyesen kell megítélnünk azon sértéseket, melyek elene irányulnak.

Nem mi vagyunk az elsők, kik kénytelenítve éreztük magunkat konstatálni azt — amire már az előbbiekben is reámutattunk — hogy az általános nézet, a közlelőgás mai napság a legkönnyelműbb és legtévesebb magyarázatát szokta adni a becsület és a becsület sértés fogalmának. Elfelejtí, hogy az igazi, belső becsület senkinek pusztá nézetre s tetszésére bízva nincs; becsület sértést lát s — mint azt már *Beutham I.*, oly találon kimutatta² — kényszeríti a megsértettet is arra, hogy illetlőn a leghaszontalanabb s figyelmet alig érdemlő esetelekményekben, s az ilyenek következtében megsértett becsületnek orvoslására (?) és arra, hogy ezért magának elégtételt (?) szerezzen, a legalkalmasabb, vagy talán épen az egyedüli eszköznek tartja a *párviadalt*. A becsület követelményének, a becsülethez méltónak sőt — mondhatni — a becsület elkerülhetetlen feltételének tekinti mindenki a készséget arra, hogy fegyverrel kezében legyen ki embertársával a küzdelemre, s megfosztva amaz életétől vagy testi épségétől; illetőleg, hogy könnyelműen kökérta tege o maga a saját részéről eme javakat, melyek felől pedig rendelkezik nem állhat szabadságában.

A becsületesség fogalma azonos a mai felfogás szerint a *párhajkeptelenség* fogalmával; a párhajkeptelenség becsületesség, hemoeskölt, tisztátalan jellemet jelent. Az tehát, ha valaki párhajkeptelenség — vagyis egy, az erkölcs és a jog által egyaránt elítelt eszelekvőség elkövetésére képtelennek — jelentetik ki: reá nézve a legnagyobb megáldoztatást foglalja magában, mert ez azt jelenti, hogy az illetőnek belső becsülete többé-kevésbé megsorbill, azaz, hogy ő erkölcsi tulajdonainak birtokában megszorítást szenvedett (?). Mintha eszakis a becsületességnek, az igazi és tiszta jellemmel bírónak volna szükség megadni a jogot arra, hogy minden legeszkélyebb sértést magában foglaló eszelekvőért megölhesse vagy megszezhesse embertársát!

Hogy ezen felfogás — fájdalom! — általános, által-

hatunk a közvéleményre s a lapokban sokszor olvasható *párhajkeptelenség nyilvánítás*ok-ra. Utalhatunk *S. Marcziónyi Gy.*-nek a *«Párhaj és kiállás»* című munkájára³, melyben — ott, hol szerző a *«Kiállásnak»*, t. i. azon párharconak, mely a nélkül vívatik, hogy az «a duellumból szokásos következményekkel bírna,» eszelekvőségét mutatja ki — többek között a következőket mondja: «Elvetendő e theoria föleg azért, miután az eddig általánosan elismert és tiszteltben tartott becsület-kodex szabályai értelmében a *tisztesség, tehát párhajképes férfi* oly egyénnel, kit a társadalom erkölcsi minőségnyénél fogva lovasias elégtételre képtelennek tart, párhajra egyáltalában nem kelhet, s a lovasias elégtételadás vagy szerzésre dequalifikált ember kardjával a saját kardját nem kereszetheti, ily ellenfél mellére pisztolyát nem szegezheti.» Utalhatunk egyik hazai felső bíróságunknak e tekintetben — kétségtelenül a közfelfogás sulya és befolyása alatt — hozott azon határozatára, mely szerint a *párhajkeptelenség való nyilvánítás; becsület sértés*. Az eset, melyre az említett határozat hozott, a következő volt: K. D., mint hivatalnok, bűnvádi feljelentést tett Cs. K., ügyvéd s társai ellen, mivel panszlottak illető írásbeli nyilatkozatban párhajkeptelenség nyilvánították ki. Az eljáró járásbírósg panszlottakat a becsület sértés vétségében mondotta ki vétésnek, s egyenkint pénzbüntetésre, esetleg megfelelő fogságra ítélte. Az ügy felebbezés folytán a kir. fenytő törvényszékhez, majd a kir. táblához került, s ezek az eljáró járásbírósg ítéletét helybenhagyván, a párhajkeptelenség való nyilvánítást megvádozóknak jelentették ki⁴.

Azaz nem szoktunk törődni manapság, hogy kinek-kinek milyen mértékben van épségben megtartva a maga belső becsülete; eszakis a külső becsületre szoktunk tekintettel lenni. Azt tanácsoljuk a társadalom tagainak, a mit *Macchiavelli* tanácsolt a fejedelmek, hogy mivel az erény látszata néha többet használhat, mint a valóságos erény; igyekezzenek csak ezen *látszatot* megővni s annak megővésére megővni minden tőlük telhetőt. Beestelenek tudjuk tartani azt, ki a párviadalt — mint épen becsületével, méltóságával össze nem álló eszközt — elveti; ki bármilyen kis sértésért nem áll fegyverre hozsút a sértőn; ki a viadalar való kihívást elfogadni bármily oknál fogva nem hajlandó; de nem tudjuk beestelelnék bölegezni azt, ki a párviadalar való kiállásával megszegi a törvényt, veszélyeztetni a legfontosabb emberi jogokat s megsérti a társadalomnak bekéjét és zavartalanóságát. Teljesen elvész előtünk férfiu tekintélyét, a ki kerüli a párviadalt büncselekménynek az elkövetését; de dieséretünk és magasztalásunkra tarthat számat az, ki — talán jól ismervén a fegyverforgatásban való jártasságát; vagy, meg lehet, pusztán az esélyben bizakodván, mely reá nézve kedvezőbb teszi a harc kimenetelét — minden nemesebb emberi érzést levétközve, áll ki embertársával a haretérré.

A társadalom ezen eléggé nem kárhoztatható balga felfogása, melyen az egyes tül nem teheti magát, mert hiszen annak meg nem tartásával vagy megszegésével a társadalom többi tagainak a megvetését vonja magára, mint súlyos bekő nehezedik az emberre, s kényszeríti arra, hogy a valódi becsület lényegére nézve olyan nézeteket fogadjon el és kövessen, melyek az igazi belső becsülethez nemcsak hogy nem méltók, de a melyeknek követése annak egyes megszorítását s megsemmisítését eredményezi. Igazán ily hibásan értelmezve a becsületet, nem egybe az — az emberi képződés szüle-

¹ B.-pest, 1882. 16. l.

² L. a *Neuzeit* 1886-iki évfoly. május 6-iki számának *«Törvényeszi csarnok»* című rovatát.

³ *Philosophische Rechtslehre*. Breslau. 1820. 154. l.

⁴ A *párhaj*, Pest, 1865. 10. l.

⁵ *Beutham I.* Polgári s büntető törvényhozási értekezések.

Dunnet J. után franciából fordította Récsi E. Kolozsvár, 1844. II. 437. 65. l.

ményénél, mely a korszellem, a hanyatlóársadalmi élet bélyegét hordja magán, s mint ilyen, függ az emberek előfeltételétől, az uralkodó divat- és szokásoktól¹.

„Elejét valami abnormalis letnek, gyógyszerért valami nyavalygó állapotnak, csak úgy vehetni s úgy találhatni fel, ha azon kűtör, melyből az ilyes keletkezik, tökéletesen el van ismerve és ennek megsemmisítésére nyitják segédkez.” — mondotta volt Széchenyi István gróf. Ime, rámutattunk a párvialadok leggyakoribb kiforrásaiúl szolgáló azon balgatag fölfogásra, mely a becsület fogalmának értelmezése tekintetben manapság általánosnak nevezhető. Változtassuk meg e tekintetbeni téves nézetünket, ismerjük fel helyesen lényegét a becsületnek, s akkor befogjuk látni, hogy az ezzel szemben netalán előjövő sértések orvoslására a párvialad alkalmas eszköznek tartanunk semmiképen sem lehet: sőt be fogjuk látni, hogy épen az emberben meglevő erkölcsi tulajdonságok, a képesség és készség arra, hogy méltó tagjai legyünk a társadalomnak; szóval: a helys becsületét, az a mely elsősorban ellene szól a párvialadoknak*.

Dr Horváth Ödön.

KÖNYVBIRÁLAT.

„Az ev. ref. keresztyén egyház kultusza és szervezete Magyarországon.“

(Vége).

Miután én ez ideig oly kezikönyvet, mely ezen vallástani anyagot, kedvem szerint, jelzett céloom elérhetővé végezt, részletesen tárgyalta volna, a középiskolai vallástani könyvek közti nem ismerem: azért kinyitok a kezem az alkalmon, hogy az e ténen is annyi szakismerettel forgolódo *H. Kiss Kálmán* urnak ezen ismertetés alatt levő kis művét megismerjem, s miután az általam írtentebb bőven vázolt cél előeresébe kiválóan alkalmasnak találtam: alkalmat veszek arra, hogy a művet szélesebb körben is megismertessen.

A mű ugyan a tanítóképzései növendékek számára készült s kéziratt helyett (de a szerzőtől az ismeretetésre az engedélyt szerencsés voltam megnyerni); azonban bátran felvehető és beosztható az a középiskolai tanfolyamon is, akár a hittani tárgyak mellé a IV-ik osztály tananyagához, akár pedig az első rész, a kultuszról szóló, a hittaniakhoz; a második, a keresztyén egyház szervezetről szóló rész pedig a prot. egyház történetéhez az V, vagy VI. osztály tananyagához; (mert úgy látom, hogy e tekintetben sem járnak el a különböző középiskolákban egyöntetűen; egyik helyt az V. más helyütt a VI. osztályban tanítván a prot. egyháztörténetet.)

A kis művecske tehát két részből áll. Az I részben tárgyalatik részletesen „az ev. ref. kultusz.” Azt mondja itt a kultuszról általában, hogy az a ker életnek elmaradhatlan kifejezése, egyszersmind élesztője. A kultusz célját pedig úgy határozza meg, hogy annak az Isten diósítésén kívül egyedül célja az emberek megjobbítása, nemesítése, tökélyesbítése, vagyis lelki építése. Ertekezik aztán az ev. reform. ker. istenítészelet felosztása, a hétköznapiistenítészelet és annak részei, a vasárnap reggeli és vasárnap délutáni kultuszról, az ünnepekről, a sakramentumokról, házassulandók esketése, konfirmációkról; szóval az istenítészelet helye, egyházi és

nemzeti ünnepelekről, a temetkezés s végül az istenítészelet vezetőiről.

Mindezen §§-ok alatt, a szakavatott szerző, a jelzett tantárgyakat elég részletesen s behatóan és a kicsinynek látszó dolgokat komolyan, illő kegyeletes érzelmekkel és kicsinykedés nélkül, érthetően jellemzi. Nem-nemi tévedés vagy elhírtelenkedés nyomára akadunk ugyan, de ez nem valami nagy baj, a reformáció ünnepeiről (18. l.) azt írja, hogy okt. 31-én vagy, ha ez nem vasárnapra esik, az október 31-ét előző vagy következő vasárnapon szokott megtartani, mely utóbbi esetben tehát eshetnek a reformatio ünnepe november első vasárnapjára is, a mi az egyházi törvény szerint meg nem engedhető, mivel a reformatio ünnepe az egyház törvény 24. §. e) pontja szerint, október hó utolsó vasárnapja határozottan.

A közzökastől és gyakorlattól sem tér el a kultusz különféle neminek s alkateréseinek meghatározásánál, a minek képezei és gimnáziumi ifjaknál nem is, hanem legfeljebb felkészítésnél lehet helye; de annyit — szerintem helyesen — megpendit, hogy pl a temetések alkalmával az éneklésnek nem az útcán, hanem a temetőben volna helye. Úgy-úgy! Bárcsak a mi felsőbb hatóságaink temének már valamit az eféle dísztelenségeknek, mint búcsúztatás és útcán való éneklés-eltörése, vagy egyelőre módosítása körül!... Epen kerek húsz esztendeje annak, mikor *Szeremlei Sámuel*, a Prot. Egyh. és Isk. L.-ban közölte a *zürichi temetés módját*, mely boldogemlékü *Fördösöknek* annyira megrázt, hogy agendájába is átvette (282—286 l.). Milyen meglható egyszerűséggel megy ott vége a temetés! A hantól jóformán néma eszenben viszik ki a halottat a temetőbe. Itt, az e célra épült kőpalaszzerű kis templomban a felkésző rövid becsület s imát mond és ezzel vége a gyászszertartásnak... Hol vagyunk mi a mi szalngos, orgonás, búcsúztatás, muzsikásos temetkezési szertartásainkkal? Biz ideje volna, ha felsőbb központi hatóságaink ez érdemben is, K. i. a kultusz egyszerűsítése és egyformásítása ügyében, tennének már valamit; mert igazva *Kiss Kálmán*nak, hogy a halotti éneklésnek nem az útcán, hanem a templomban és temetőben volna a helye.

A II. részben az ev. ref. ker. egyház szervezetről értekezik a szerző, szinte röviden, egy rövid bevezetés és XI. szakaszban.

A bevezetésben szól a magyar prot. egyház mai felosztásáról. Az egyházkerületek és az egyes kerületekben létező egyházmegyék számaról. Itt talán egy kissé bővebben is jött volna a ref. egyházak és egyházmegyék egyházkerületek szervezkedéséről emlékeznünk, jöllehet az egyháztörténelemben is helyén van arról szólni; de az a baj, hogy egy-két újabb keletű. Ily egyháztörténelmi kezikönyvet kivéve, e tárgyról ott sines szó; a hol van is, nagyon röviden és futólagosan... Pedig ez egyházszervezet nagyon fontos tényező volt ám, főleg egyházzsarnak hazánk történelmét tekintve. Áttér ezután az egyház-közösségek, presbyteriumok, egyházmegyék, egyházkerületek, convent, zsinat szervezetére, az egyházi törvények alapján. Megemlékezik a köznevelés-központjait szervezetről is; továbbá a közalparól, ennek előjáról, rendeltetéséről, az egyházi adózás, egyházi bíráskodásról, s végül egy lapon a magyar ev. ref. egyház közigazgató helyzetéről is, felemlítvén itt az 1848. évi 20. törv.-c. 3. §-át, mely a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségneik közálladami alaphal való fedezését mondja ki és hangsúlyozza, hogy ha ez még meg nem történt; de a tel az, hogy felé kell törekednie egyházzunknak is.

Ime, ily tartalmú a kis művecske, melyet én már ez ismertetés elején örömmel üdvözöltem, melynek bevé-

¹ Sida E. i. m. 121. l.

* Ez egészszégek gondolkodáson épült tanulmány szerzőnek a párvialad történeti, jogbölcseleti és tételes-jogi szempontból című művéből (kéziratt) vétettet. Szerk.

felet a gimnázium valamelyik osztályába célszerűnek, szükségesnek, hasznosnak itélem, melyet én az itteni reáliskolában már be is vettem. Ugy a művet, mint az itt érintett kérdéseket ajánlom az illetők figyelmébe; eseeleg a jóakarató vitát is szívesen veszem, s nézetelőm, ha Isten éltet, kész vagyok bővebben is megbeszélni.

Görömbel Péter.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkesbekerőzés Nagy-Bányán, s néhány szó a lelkesbeiktatásról.

A nagy-bányai ev. ref. egyház új lelkesze, *Gergely Károly*, folyó hó 12-én érkezett Nagy-Bányára. A fogadtatás, melyben részesült, szép bizonyossá annak, hogy e város művelt közönsége, felekezeti különbség nélkül, a legbensőbb örömmel és tisztelettel viseltetik az ev. ref. egyház új lelkesze iránt. Nemcsak a lelkeszét öhajvára város hívek képviselőit, hanem a városi ügyek buzgó vezérferfiát is ott láttuk az időnháznál. *Szendy Antal*, főgondnok üdvözölte a megérkezőt, vallásos lelkiületének meleg szavaival mire G. K. válaszul, már ez első beszéddel elpesztelte magának a szíveket. Mert, mint mondá, e fontos városba ő szeretetet hozott, melyet elsőben híveivel oszt ugyan meg; de ezt hozott a másfelekezetűekhez is, kikkel szemben nem azt keresi, a mi tőlök őt elválaszja, hanem a mi velök egyesíti.

A fogadtatóskor megindított hódítás teljes győzelemmel végződött a beköszönéskor, folyó hó 15-én. Szinte lehetetlen, hogy lett volna szív, mely rabságra ne esett volna, melynek gyöngédnek összefűző kötelei az új lelkesz szeretetből készültek. Beköszönő egyházi beszédének alapja I. Kor. 2 XIII. verse volt. Szeretet az ő vezérlője, ez egyesíti tudományával, ez vezeti cselekedeteiben, ez ékesíti hitét. Hallottuk szólan a hivatalától élni, halmi kész lelkesz; emelkedett szónoklatából nemcsak a mély vallásos érzelmre, hanem a tudós és költői lélekre is ráismertünk.

A rendes istentisztelet bevégezése után, következett a beiktatási szertartás. Leírom, miként történt ez, mert annyira új dolog, annyira eltérőleg végeztetik. Nagy-Bányán így folyt le: a lelkesz lejöven a szószékbe, énekel az énekkar. Nem vonom kétségbe, hogy ugy énekel, a hogy a hangjegyek mutatták; de a dallam nem igen ontott belénk buzgósságot, tartalma pedig annálkevésbé.

Közleledvén az utolsó sor, *Bencsik István*, esperes és a beiktatás alatt levő lelkesz kiállott az úraltalván. Először szólt az esperes, aztán a lelkesz, mire ismét az énekkar énekel, s éneklés alatt a gyülekezet nagy része előszólt. Tehát ez az egyik módja a lelkesbeiktatásnak. A másik ilyen forma: a gyülekezet éneklés után felmegy a beiktató esperes a szószékbe, imádkozik, lejön, aztán a beiktatandó lelkeszszel kiáll az úraltalvánhoz, melynél az előbbi beszél ez utóbbihoz, hogy magasztos lelkeszi kötelességeit buzgón teljesítse; szólván a gyülekezethez is, felhívja az újonnan választott lelkeszét, hogy most már mondja el beköszönő beszédét. Ez felmegy s az istentisztelet hátramaradt részleteit elvégzi.

Ismerek egy harmadik módot is. A beiktató és beiktatandó, s ha még más lelkesz is van, mindnyájan pálosan az úraltalván mellé ülnek. Miután a gyülekezet éneklés elhangzott, feláll a beiktató esperes és ajánlja az új lelkesz gyülekezetének, s egyttal felszólítja hogy légyen fel a szószékbe, ki aztán elvégzi az egész istentiszteletet.

Mint hogy ennyiféle módja van a lelkeszi beiktatásnak, önkénytelenül támad az a kérdés: helyesen van-e ez így, s általában van-e valami alapja ezen újabbkeletti templomi cselekvénynek? Abban talán mindnyájan egyetértünk, hogyha csakugyan meg kell tartanunk — mint hogy már gyakorlatba van hozva — a lelkesz templomi beiktatását: akkor az előforduló cselekvényekre nézve meghatározott sorrendet kell megállapítanunk. De magam részéről nem is tartom helyesnek, hogy a lelkesz a fent-írt módok szerint iktattassék be. Nem vagyok ugyanis barátja annak, hogy a beiktatás (szeretnek e szó helyett másat) a templomban történjék. Kívánatosnak tartjuk, hogy az új lelkesz gyülekezetbe lépése ünneppélyes legyen, hogy ne menjen egyedül talán olyan közsébe, ahol senkit vagy csak néhány embert ismer; de hát mindezt el lehet érni a leírt ceremóniák nélkül is; hiszen a sok szertartást úgy sem szereti a kálvinista ember. Magában az, ha az új állomását előfoglaló lelkesz első fellépése alkalomával egy esperes, vagy ennek helyettese van jelen, ünneppélyessé teszi a lelkesz első templomi megjelenését. És még ünneppélyesebb lesz az, ha istentisztelet végzetével egyházi közgyűlés tartatik, melyen az esperes vagy helyettese a gyülekezet bizalmába és szeretetébe ajánlja az új lelkeszt. Ilyen értelemben kívánunk lelkeszi beiktatást. Hogy az új lelkesz előtt hivatalának fontossága, teendői, örömei, nehézségei fejtegetessenek, nem tartom célszerűnek. Azt mondatja ezekre az értelmes hallgató; ni, hát a mi új papunk még ezeket nem tanulta eddig, most kell neki megmagyarázni.

Nagy-Bányán istentisztelet után a presbyterium tisztelt az esperesnek és lelkeszöknek. Majd a város minden lelkesze és a kiválóbb intelligens férfiak, vallás-különbség nélkül, az alkotmányosságér ismeretes *Szendy Antal*, főgondnoknál gyülekeztek össze gazdag társaság, mikor is a pohárköszöntők természetesen, nem hiányoztak. Ha az istentiszteleten való részvételből s azon tiszteletből, mely Nagy-Bányán a ref. lelkesz iránt, híveiről nyilatkoznai szokott, következtethetünk; akkor ezen egyház folytonos virágzását bizton remélhetjük.

Biki Ferenc.

A barsi ev. ref. egyházmegye lelkeszértekezlete és közgyűlése.

Valamint mi érdekel haljunk más egyházmegyék s kerületek működésének mozzanatait, azt hisszük: épen oly mérvben érdeklődnek mások is a mi ügyeink iránt. Gyakran vettünk mi már egy-egy jó eszmét a Tiszamellékéről at s beiktattuk a mi dunántúli talajunkba s el is virágozt, mint a folyó mellé plántált fa.

Tekintszen azért be futólagosan a Sárospataki L. olvasó közönsége a barsi egyházmegyébe s lássa: mik történtek ott a tavaszi (májusi) lelkeszértekezleten s egyházmegyei gyűlésen?

Lelkeszértekezletünk évenként kétszer szokott megtartatni: tavaszal és ősszel, felváltva egy-egy lelkesztársunknál, ki 1—1 frtért lát el bennünket tisztességesen. Fizetünk ezen ellátási díjon kívül még 1—1 frtot tagsági díjúl, melyből az értekezlet könyvtárát gyarapítjuk. Ez év ősszen megrendeltetett a többek közt az „*Osztárk-Magyar Monarchia Irásban és Képeben*.” Azonban felháborodva tapasztaltuk, hogy ennek a magyar prot. egyház történelmi része valóban s elferdített adatok közöl: e fűzetes vállalat további megrendése be lön szüntetve s helyette a *Magyar Protestáns Irodalmi Társaság* tagjainál való belépés határozottatott el.

A zsinati törvények csak theologusoknak engedvén meg az egyházi szónoklást, hogy a gyülekezetek ez ünnepi adományokat el ne hagyják a papnövédekünknek is nagyobb jövedelmük lehessen, *legiócióknak csoportosításnak*, a 15—17 forintos legációk helyett Bars 25—36 frtosokat ad ezentül.

A konvent által kimondott *theologiai vizsgákra* vonatkozólag a pápai főiskola tanárai javaslatot adtak; e javaslatot értekezletünk elfogadandónak véleményezi. E szerint papnövédekünk többé nem teszik az első (kápláni, u. n. kibocsátó, exmissionális) *vizsgálatot* az egyházmegyén, mint eddig, hanem mind a kettőt az egyházkerületi bizottság előtt. Némelyek az autonomia szempontjából védelmezék az eddigi rendszert, s indoklál felhozák még, hogy az első vizsgálatnak az egyházmegyén megadása azért szükséges, mert az egyházmegyének ősmernie kell a kebelébe lépendő egyéneket. Amde ez indokoknál nagyobb lévén a conventi tervezet mellett szólók, t. i. a nagyobb szigor és az egyöntetű eljárás, lemondunk az autonomia ezen gyakorlatáról.

Sok keserűséget okozott a rendes lelkeseknek az esperes azon eljárása, melyszerint a megürlt egyházba, a választás tartamán, mindig az első, tehát választható káplán rendeltetett be, mi egyenlő a káplánnak a megürlt egyházban megválasztásával. Szabályrendeletileg kimondandónak véli a lelkesértekezlet, hogy: *megürlt egyházba első, választható segédlelkész soha nem rendelhető.*

Azon káplán, ki az esperesi rendelkezésre valamely pozíciót el nem foglalt, elveszti a sorrendet és futósvá tétetik társai közt. (Azon alkalomból tétetett e javaslat, hogy az első segédlelkész egy 600 forintos javadalmú tanító-káplánsgot el nem fogadott; inkább káplánködí fizetés nélkül.

A *legelőilletésben* nyert földek egytermészetűek-e a rendes díjas lelkesi földekkel? Erre nézve a vélemény az, hogy a teleklönyvi bejegyzés legyen az irányadó. Ha ebben ki van tüntetve, hogy a lelkes vagy tanító legelőilletésbe kapott bizonyos területet a régi ház helyes földeknek kívül, ezen legelőilletésbe adott terület *tavaszi termésűt, azaz* annak használata egészben a belépő új lelkeszt illeti, míg a régi díjas földeknek csupán $\frac{1}{3}$ része az övé, $\frac{1}{2}$ -a pedig a hivatali előlé.

Lelekészek temetésekör többször történt fennakadás és zavar a miatt, hogy a kirendelt fungens lelkes meg nem jelent, vagy a család mást kért fel a gyászszertartásra, nem azt, kit az esperes kinevezett. E bajon akként vél a lelkesértekezlet segíteni, hogy az egyházmegyék körökre osztva, minden egyházkörbe 2—2 fungens lelkeszt nevez ki, a kik paphalál esetén végzik a szertartást, mégpedig egyedül rövid beszéddel és imával az udvaron, a koporsó felett. Az értekezleten aztán *emlékbeszéd* tartandó az elhunyt kartárs fölött.

Egyházaink újraszótályozása kimondatott, miután az eddigi osztályozás nem a kerület által adott kulcs szerint eszközöltetett. Mi első osztályúnak az ezer frton felüli állomást vettük, s e szerint volt 4 első osztályú papságunk; de a kerületi kulcs szerint 1-ső osztályú az 1200 frton felüli; holott nálunk — stólat, kertek, lakást be nem számítva — első osztályú javadalom nincs.

Számvevőség felállításra rendeltetvén el, kimondatott, hogy a lelkesértekezlet által elfogadott számadókönyvi mintára minden egyház egy helyen rendelje meg könyveit, mert ez jutányossá teszi az árt.

A lelkesértekezlet e megállapodásai azért bírnak fontossággal, mert azokat az egyházmegyeyi közgyűlés szabályrendeleti erőre emelte, az értekezlet után nem-sokára következett közgyűlésen, s így ennek tárgyai közül csak a közérdekeket kell feltüntetnem.

Nem fogadta el az egyházmegye a lelkesértekezlet azon javaslatát, hogy a *pályázatok záros határidejéül a postáraadás napja tekintessék*, nem pedig az esperesi hivatalhoz érkezés ideje. Ellenkezőleg a tudományos és szépirodalmi testületeknél fennálló gyakorlattal, azt határozza az egyházmegye, hogy a kitűzött idő után beérkezett pályázat nem vehető figyelembe, habár a határidő előtt volt is feladva: csak az fogadatik el, mely a espereshez a kitűzött időben beérkeztet.

Hasonlóképp nem fogadtatott el még a lelkesértekezleten sem, s így a közgyűlésen még kevésbé, a *lelkészminősítési szabályok revízióját tárgyazó indítvány* sem. A többség még van vele elégedve, noha Rác Géza igen alaposan fejtegette e szabályok hiányait a Dunán-túli Prot. Közölnyben.

A helyi érdekű ügyeken kívül a gyűlés jórészt a a bejelentett *püspöki látogatás* megbeszélésé vette igénybe. Főpásztorunk szeptember hóban megkezdte, és Barsban kezdi, a püspöki látogatást. Nyolctagú küldöttség nyújtott be javaslatot a menetrendre nézve, mely megállapított: de sok még itt a megbeszélni való, azért egy újabb egyházmegyeyi gyűlésre marad fenn (május 23-ra) e tárgy.

Aránylag kevesen, de jókora összegeket kérnek egyházaink az országos közalapból; 6 egyház 5 ezer frt körül és egy lelkesz 200 frtot. Egyházmegyénk partióbeli terjeszti fel a kerületre valamennyit, azon óhaj kifejezésével, hogy inkább keveseknek, de nagyobb összeg adassék és ne történjenek oly botránkozottat visszaesések, hogy a legnagyobb segélyt nem a valóban szegény egyházak vagy lelkeszék kapják — mint tavaly az elsőosztályú *Madás* és annak lelkesze, ki tetemes magánvagyonnal is rendelkezik, nyerte a legnagyobb segélyt — hanem a kiknek a szűzölőjök szájasabb (Nb. egyházmegyénkben ott a $\frac{1}{2}$ frt csak egy-egy lélekre a domesztikái adóból s hátalék igen jelentéktelen kis összeg, ha jól emlékszem, talán 20 frt).

Fegyelmű ügy is fordult elő, mely azonban közérdekű, sőt elvi jelentőségű, mert egy gyülekezetünk *presbyteriumát* a kerület, az egyház vagyonának gondatlan kezelése miatt, fegyelmi eljárás alá vonandónak ítélte; a *lelkést pedig külön jegyzőkönyvileg megírta*; s minde mellett az egyházmegyeyi bíróság a lelkeszt is fegyelmi eljárás alá vette s a presbyteriummal együtt az egyházi törvények 246. §. a) pontja szerint büntető; holott — nézetem szerint — a fegyelmi eljárás csak a presbyteriumra volt kiterjesztendő.

Barsi Tamás.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Dunamelléki hitsorsosaink** körében mozgalom indult meg egy „*Egyházkerületi irodalmi bizottság*” alakítása végett, a mely a kerületi nyomtatványok és kiadványok ügyét fogná intézni. Erre nézve az első lépést már a múlt évben megtette a kerület, a mikor a „számszék” utasította, hogy ez irányban részletes javaslatot készítsen. A „Egyh. és Isk. Lap.”-ban (21 sz.) *Szűcs Farkas*, főmunkatárs, felszínre hozván ez ügyet, számadatokkal bizonyítja, hogy az a kerületi bizottság, mely már 1874-ben megalakult, 1877 óta — Vallástani kézikönyveket készített bizottság, cím alatt szerepel, eddigéig közel 5 ezer forint deficitet okozott a kerületnek; mert nem volt pontosan körülírt hatásköre, működése nem volt consequens stb. ... szükség tehát, hogy az alakítandó irodalmi bizottság „*pontosan körülírt munkakörrel, munkáért és munkabíró emberekből álljon s tagjai általánosan legyenek.*” E fajta bizottságra — szerintünk — minden kerületnek szüksége van, már csak azért is, mert

a konvent, igen helyesen, a tankönyvkészítés és választás kérdését a kerületek házi kérdésének hagyta fenn; azokra nézve tehát nem lehet közönyös az: kik azok, a kik a tankönyv-írással s ellenőrzéssel foglalkoznak? A Sárospataki Irodalmi kör — csaknem másfélévtized óta működik már a népiskolai és gimnáziumi könyvek készítése körül, s életével sem a főiskolának — mint kiadóknak — sem a tanügynek kárt nem okozott. Ma, mikor a felkészítési érdekek a túl-oldalról olyan erősen előtérbe tolnak; szükség, hogy a prof. egyház maga gondoskodjék magának, nemcsak vallási tankönyvekről, hanem másfajtaokról is.

— **A debreceni hittanhallgatókat** a kerület csakugyan tanító-képesítési vizsga-tételre kényszeríti, a hittanhallgatók és tanári kar határozott kívánsága ellenére. A hittanhallgatók ilyen módon neheztelt teher ellenesúlyozására *Csiky Lajos*, szerkesztő s a tanító-képesítési vizsga előharcosa azt indítványozza (20. sz.): „mondassék ki, hogy jövedelvé azon lelkészjelöltek, kik lelkészi diplomájuk mellett tanítói oklevelet is tudnak felmutatni, azon kortársuk fölött, kik különben hasonló értékű lelkészi diplomával, nincsenek oklevél birtokában, egyházközséletek szabályszerűen alapján a lelkészjelölő bizottságok által egy fokkal fentebb kvalifikáltaknak legyenek tekintendők.” Ez — a szerkesztő részéről — egészen logikus eljárás: terhet rakatott a hittanhallgatókra, tehát jutalmaztatni is kívánja őket, ellenstyle gyanánt. Hanem a sorok között persze ez az indítvány a más főiskola növendékeinek s első sorban Sárospataknak szól, ahonnan a tisztántölti kerület felsőbb részének máig is számos papja és káplánja van. Nem akarunk polemizálni, csak figyelmeztetjük az indítványozót, hogy a multkor — mint ő állítja — a debreceni képezési tanárok magok sem akarták sokra nézni a theologusok tanítói diplomáját: miért nézze hát sokra a kerületi vagy a jelölő-bizottság?!

— **Irodalmi hírek.** Irodalmi körünknek egy újabb kiadványa hagyta el a sajtót; címe: *Szántán a gimnáziumok I—III. osztálya számára*. A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes conventje által 1881-ben megállapított s a tisztánmenyi ev. ref. egyházkerület által csekély módosítással elfogadott tanterv alapján összeállította *Zsindely István*, tanár. I-ső évfolyam, az I. osztály számára. Ára fizető 60 kr. füzeten 53 kr. Sárospatak, 1887. A hátralevő két évfolyam is mihamar követni fogja. Célja volt körünknek e művel, a használatban lévő, nehézkes, homályos meghatározásokkal terhelt kézikönyveket helyettesíteni. Ajánljuk a tanári karok szives figyelmébe. Ugyancsak Irodalmi körünk kiadványából sajtó alatt van, s még augusztus hónap elkészül: Magyar Olvasókönyv az I-ső és II-ik osztály számára, külön-külön. Szerkesztette Molnár Lajos, gimnáziumi tanár. *Poetika* a gimnáziumi VI-ik osztálynak, készítette Dr Kapossy Lúcián, pápai tanár. *Bakcsy Sándor*, kun-szentmihályi ev. ref. lelkész, kiadónk beszélt-írónak a lapokban, főleg a „Vasárnapi Újság”-ban szélszórót elbeszéléseit *Gyalog ösvény* címen kiadta a Kiszfaludy-társaság 2 kötetben. Ára 4 ft. *Fiók Károly*, budapesti ev. ref. tanárnak, az ismeretes fiatal fordítónak „*Sakuntala*” című fordított művét, Kalidásza csodás-mesés keleti drámáját, szintén a Kiszfaludy-társaság adta ki. Ára a csinos kiállítású kötetnek 1 ft 40 kr. A protestáns egyház jobbmódú tagjai kötelességet teljesítenek eme művek megszerzése által, a melyeknek írói dícsőségét szereznek nemcsak önmaguknak, hanem egyházunknak is. — *Szűgyi József*, békési orgonista *Négy-ötzig Magyar ev. ref. Choralkönyve*, mely a magyarországi és erdélyi ref. gyülekezetek által használt templomi és temetési ének-dallamok gyűjteménye, s mely annak idején lapunkban is jeleztetett, szintén elhagyta a sajtót.

Lipcsében jelent meg igen szép, tiszta nyomásban, ára 4 ft. Ajánljuk az orgonisták, egyházak s az egyházi énekgyűjtemények figyelmébe! Tüzetesebb ismertetéséről is gondoskodni fogunk. — *Dr. Brassai Sámuel* ismert író és tudósnak a David Ferenc-egyletben tartott ily című értekezése *Vallás és hit*, mint az említett egyet kiadványának V. száma, K-lozsavár 10 kr-ért kapható. Az egylet tagjainak 6 kr. A „Ker. Magvető” című folyóirat legközelebbi számában is olvasható. Az érdekes tárgyat a sokoldalú tudós ismeretes élelműségével dolgozta ki.

— **Az országos közoktatási tanács**, főleg a tankönyv-approbatio által felszaporodott terhek miatt, 10 váltakozó taggal szaporodott; ezek a következők: Dr Medveczy Frigyes, egyetemi tanár; Tóth József, budapesti tanfelügyelő. Dr Kiss Áron, Király Pál (célten főiskolánknak régebbi növendéke), Suppan Vilmos, Sebestyén Gyula, Ghyezy Géza, Hegedűs Károly, Rauscher Lajos, Vajdai Gusztáv, részint képezési, gimnáziumi, részint ipariskolai, műegyetemi tanárok.

— **Az évzáró vizsgák a budapesti ev. ref. gimnáziumban** jun. 13—23-ig fogtak megtartani. Az írásbeli érettségi vizsga folyó hó 16—21. napján volt. A debreceni theologiai akadémián június 16-tól folytatolag zár-vizsgák; a jogakadémia június 23-tól a hó végeig alap-és államvizsgák; a főgimnáziumban június 16—21-ig az I—VII. osztályok rendez vizsgái; június 23—24-ig magánvizsgálatok ugyanazon osztályokban; június 25—30-ig szóbeli érettségi vizsga. Az írásbeli érettségi folyó hó 20—25 napján volt. A tanító-képezésben a vizsga június 24., 25 napjain leend. A pápai főiskolában a közvizsgák június 15—21., a gimn. magánvizsgák június 20—22.; a tanító-képezési vizsgák jun. 25 s következő napjain lesznek.

— „**Tankönyv-approbatio**” em alatt, budapesti lap-társunk a Déczy Imre, kőrösi tanár általános elismerést nyert s lapunkban is melegen üdvözölt *Görög nyelv-tanuló* tudtja, hogy azt „legközelebb az országos közoktatási tanács birálatá és egyházi ajánlata alapján a közoktatásügyi minisztérium 12,373. számú intévényével a hazai összes gimnáziumok számára tankönyvül való használatra engedélyezi.” Midőn ezt mi is örömmel vesszük tudomásul, ugyanakkor lap-társunknak ama további állításával szemben, hogy t. i. „a közoktatási tanács eddigig csak állami tanintézetek részéről felterjesztett műveket fogadott el approbatiora,” ki kell jelentenünk, hogy *Buzs János*, sárospataki tanárnak az Irodalmi kör által felterjesztett *Nőgyógytan* (gimn. V. oszt. számára) még 1883. november 4-én, 37,031. szám alatt, approbatált.

— **Államsegély.** Az 1887—8-ik évre, addig is, míg a szerződés az érdeket gimnáziumok és az állam között megkötötte, Trefort miniszter úgy intézkedett, hogy a zilahi gimnázium 5500 ft, a szászvárosi 5000, a szécsi-szentgyörgyi 3500, a csurgói 4000, a miskolci 3500 és a kolozsvári unit. gimnázium 300 ft *fenntartási segélyt* kap. Építkezésre és felszerelésre egyszer-mindenkori segélyül kapott az építkező budapesti ref. főgimnázium 20,000 frtot, a zilahi 4000, a szászvárosi 6000, a máramaros-szigeti 10,000 frtot. Ez utóbbi — köztudomás szerint — leeggett.

— **Debreceni látogatója** volt a sárospataki főiskolának. *Elek Lajos*, gimnáziumi tanár s a tápintézet buzgó pártfogója jött hozzánk, Dr Bacsony Lajos által kísérve, hogy itt a konviktsi intézményt s a penztári kezelést tanulmányozza. A debreceni iskolában még mindig vannak növendékek, a kik nem részesülnek rendes napi táplálékban; emberbaráti kötelességet teljesít azért a kerület, mikor a szegények ügyét szívére veszi. A szeretettel karolt vendég az hiszszük, jó emlékekkel távozott körünkől.

— **A ceglédi lelkeszi állomásra.** folyó hó 14-én, 16 pályázó közül a következők jelöltettek ki: Ádám Kálmán, esperes; Tóth Sándor gombai. Takács József pándi. Kálmán Gyula ságvári és Fejes Dániel domsódi lelkesztek. Tehát valennyien dunameliekiek, holott a pályázók közül tekintélyes egynek lehetett volna — már csak a zsinati törvény kedvéért is — felvenni jelöltekül.

— **Szomorú hír.** *Apostol Gyula*, laki lelkesz (Borsodm.), Pusztaszent-Lőrincen, Budapest mellett, hol az ottani munkásoknak az örök élet boldogságáról szónokolt, s őket a mennyországba való bevezetéssel biztatta, s napi lapok állítása szerint, mint elmebetegét elfogták, s elebb Kis-Pestre, onnan a Rokus-korház megfigyelő osztályába szállították.

— **Ivánka Sámuel siremlekére** adakoztak újabban: Warga Lajosné, Rajka Róza úrnő 1 frt. Dezső Lajos 1 frt. Kapitány János 1 frt. Csései Pál 1 frt. Nyíri József, sárospataki földbírtokos 1 frt. Felméry Lajos, kolozsvári egyetemi tanár 1 frt. Utóbbi — meleg szeretettel az úgy iránt — aggodalmát fejezi ki az eddigi eredmény csekélyesége felett s gyűjtő-ívek nekemlése érdekében általa öhajánata a sikert fokozni. Nemelőző érteklődése példa lehetne sokaknak, a kikhez b. e. Ivánka közelebb állt, mint az indítványozóhoz. Különösen az *énekkarokat* szeretnők sorakozni látni az Ivánka-tisztelek közé s azon egyházakat, a melyekben a boldogult hivataloskodott. Ha a begyűlendő összeg mennyiségére megengedi, a siremleken kívül egy *Idéző-aldatványt* öhajunk létesíteni a főiskolai énekkar javára. Ismételve felhívjuk azért lapunk t. olvasóit az Ivánka-émlék szíves pártfogására.

— **Az eperjesi collegium javára** adakoztak a sárospataki főiskola köréből: Buza János 1 frt. Dr. Finkay József 1 frt. Kereszty István 1 frt. Kovács Sándor 1 frt. V. Krúzselyi Bálint 1 frt. Kun Pál 1 frt. Dr. Kun Zoltán 1 frt. Maklári P. Miklós 1 frt. Mitrovics Gyula 1 frt. Molnár Lajos 2 frt. Nagy Gusztáv 2 frt. Némés Ferenc 2 frt. Orbán József 1 frt. Pasztor Sámuel 1 frt. Radácsi György 1 frt. Dr. Szánthó Gyula 5 frt. Szinyei András 1 frt. Szinyei Gerzson 2 frt. Szivos Mihály 2 frt. Soltész Ferenc 1 frt. Tarnóczy Tivadar 1 frt. Warga Lajos 2 frt. Zsindely István 1 frt. Zsoldos Benő 1 frt. Kiss Elek 1 frt. Németh László 1 frt = 36 frt.

— **Angliában,** a york-i anglikán egyházmegyében, egy olyan egyelet áll fenn, melynek feladata templomot építeni az olyan helyeken, a hol nincs. Ezen egyeletnek egyetlen buzgó ember, Sykes Tatton, 3.750.000 frankot adományozott fennállása óta.

— **Belgium** egyik városában, Anversben, nem rég nagyon felzavarta a közvéleményt a betegpótló szervezetek feketlen türelmetlensége. Ezen gazdag kereskedővárosnak van egy kórháza, mely a szervezetek és apácák vezetése alatt áll, kiknek példátlan vakbuzgóságáról és erőszakoskodásáról közelebb egy fiatal orvossgéd rántotta le a leplet. «Kiragadták — úgymond — a szerencsétlen súlyos betegeket ágyaikkól, hogy őket bizonyos vallásos szertartásban való részvételre kényszerítsék: az olyan betegeket, kik a vallás felől szabadulvagy vagy könnyen nyilatkoztak, gyógyszer és táplálék nélkül hagyták. Az orvosi rendelkezéseket csak az igazhívőkkel szemben tartották meg. Valóságos ördögűzést vittek végbe egyes ideges nőkkel szemben, kiknek a legföltétlenebb nyugalmora lett volna szükségök. Némely betegek gyógykezelését nem az orvosok, hanem az apók állapították meg.» Ezen vallamásokért a kórház papi felügyelősége az orvost elmozdította állásából, de a városi hatóság ezen intézkedést megsemmisítette, s a polgármester rajta van, hogy megszabadítsa polgártársait ezen gyűlöletes zarnokságtól.

— **Thackeray-nak,** a hírneves angol írónak, egy eddig még kiadatlan s a Scribner Magazine áprilisi száma által közölt levelében a következő, írójának egészséges, vallásos érzését és fenkölt világnézetét híven tükröző sorokat olvassuk: «Mindaz, a mit alatt, a világon látunk, úgyszólván csak Isten akaratának a kifejezése. A világ egy földet, egy eget s egy ragyogó oceánt tár fel előttünk; édes és kínos érzéseink, a változások, a teremtés csodiolatos fejlődései, a kigyuló napok, a ragyogó csillagok, az éneklő madarak, a feltűnő és elenyésző felhők és árnyak; embertársaink, kik szeretik egymást s mosolyognak és sirnak, s a természetnek számtalan titménéyei, fokozva a képzetet, művészet és tudomány által, a meddig csak az értelem hatolhatott: ki meri azt állítani, hogy mi mindezt figyelmen kívül hagyhatjuk s megvethejtük, nem törődve egyebbel, mint a jövő, ismeretlen világgal? Hisz' az a világ is csak az Isten mindenhát akaratának kifejezése lesz, miként ez a mostani az, a melyben élünk. A megdicsőült angyal s az eresz alá lészeket rák feesse, egyformán a Teremtő művei. A szentek körüljáró fény, s azon napsgár, mely holnap az a földdarabkát meg fogja világítani, a melyen élek, egyformán Isten műve. Mi lesz jövőnd sorsom, nem tudom, s ezért teljes bizalommal adom át magamat az égi atyának. De ma megköszönöm neki azon szeretetet, melyet irántatok érezek, s melyet ti és mások éreznek én irántam. A csillagok ragyoghatnak a végtelenben hosszú századokig, de nektek és nekem jögnak van élvezni isten javait s reábizni magukat, ma úgy, mint holnap.»

— **Franciárszágban** is nehé meg mindig erős a vakbuzgóság. Így nem rég Ardèche megye prefektje Sautilien város polgármesterét azért függesztette fel, mert a törvény határozott rendelete ellenére nem engedte meg hogy egy protestáns gyermeket a temető közös részében temessenek el.

— **Az egyesült államokban** 5338 közkönyvtár van 20,622,076 kötet könyvvel. Esik tehát átlag minden 1000 emberre egy könyvtár s minden 3 emberre egy könyv. A könyvtárak közül 47-ben több van 50,000 kötet könyvvel.

— **Bunyan** híres allegorikus művét: *A zarándok útját*, mely magyarul is megjelent, lefordították japánra is; egy japáni festő pedig díszes illusztrációkkal látta el.

— **A porosz képviselőház,** folyó hó 14-én, a Rajna-vidéki *Paraszttal* petítióját tárgyalta, a mely, 25,000 egyleti tag által aláírva, kérelmezte a rajna-vidéki gyermekek felmentését azon törvény alól, a mely az iskolakötelezettséget a 14 év teljes betöltéséig terjeszti ki. Az egylet érvei között legnyomósabb voltak a *cseléd- és községi-iskolaterhek* nagy volta, s emellett is köteles ségének ismerte a katolikus-párt a kérvény támogatását, főleg azért, mert a római katolikus egyház a 12 évét betöltött gyermekeket már érett egyháztagoknak tekinti, epúgy, mint ez nálunk, az evang. reform. egyházban is történik; a porosz evang. egyház azonban csak a 14 éves ifjakat bocsátja communiohoz. A kérvény mellozetett, mert az országos iskolai törvény felállal a felekezeti érdeken.

— **Pályázatok.** A *f. barangói* egyházmegyében 1. a *bocsi* lelkeszi állomás; évi jövedelme 888 frt 94 kr, III-ad osztályú, 2. a *garé* (tanfőséggel összekötve); évi jövedelme 357 frt 39 kr, II. osztályú, 3. a *gyál*; évi jövedelme 922 frt 90 kr, III. osztályú. A pályázati kérvényeket mindhárom állomástér *Karcsy Antal*, espereshez adandók június 15-ig Tercehelyre (u. p. Harkány). A *pisti* egyházmegyében a *Áta-szentmihályi* leánygyház, lelkesz-tanítói állomás; évi jövedelme 800 frt; az első év jövedelméül 300 frt a volt tanító bérvégét illeti. A kérvények június 18-ig *Szánthó János*, h-espereshez adandók (Kosd, u. p. Vácz).

Felelős szerkesztő: **RADÁCSI GYÖRGY.**

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre, postai
retkálással, egész évre
5 frt., félévre 2 frt. 50 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

4 hasábos postai sor többször
való közlésnél 5, egyszeri-
ként 7 kr. sorja.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: «A német egyházpolitikai vita lefolyása és befejezése.» *Dr Székely Mátys.* — «Tervjavaslat a népiszkolai vallás- és énektanítás ügyében.» — «A felsővidéki ellenreformáció történetéhez.» *Weber Samu.* — «A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes névtára az 1886. évre.» *Z. J.* — «Vegyes közlemények.» — Pályázat.

A német egyházpolitikai vita lefolyása és befejezése.

Jelige: «Wir fürchten, dass der Friedenschluss mit Rom nicht zum Frieden, sondern zu noch größeren Unfrieden führen wird.»

Rábiger

A jeni *Hase Károly*, az egyházi történetírásnak eme kiváló nestora, a maga jeles egyháztörténetének legközelebb megjelent legújabb kiadásában, napjaink német egyházi viszonyainak tárgyalásánál, a következőt jelent érintve, azon biztató reményének ad kifejezést, mely szerint Bismarckról, e szilárdjellemeű protestáns államférfiúról, lehetetlen feltenni azt az „*illúsiót*“, hogy a német császárság történeti fejlődésével olyannyira párhuzamosan haladó protestantizmus érdekeit, tán hirtelen politikai előnyök árán, Rómának szolgálatná ki. A német egyházi sajtó sokat foglalkozott annak idején az öreg Hasenak ezen „*optimistikus*“ egyházpolitikai nézetével, s csaknem egyértelműleg úgy nyilatkozott, hogy Hase a legújabb német egyházpolitikai eseményekről nagyon is platói eszményképet alkotott, melyet a gyakorlat aligha fog megérősíteni; sőt, a mint most már „post festa“ állíthatjuk, csaknem egészen meghazudtolta. Hogy e nagy történész még ma is ily nézetben van-e a legújabb egyházpolitikáról, amidőn annak legkevésbé sem biztató eredménye kétségtelen: az bajosan tehető fel róla, mint a kinek irenikus gondolkodászmódja dacára is elég eles pillantása van az egyes történeti eseményekbe, illetőleg azoknak szoros logikai összefüggésébe.

Tehát a béke Róma s a német kormány közt megvan köve! S XIII. Leó pápa, a porosz viszonyokról szóló május 23-iki allocuóciójában, dicsekedve említi, „*a mit legtöbb végeztünk a kath. ügy emelése körül Poroszországban. . . a feltek úde érdekében, a mennyiben „az új törvény” — mint a pápa mondja — „nehány intézkedést követ, másokat nagyban mérsékelte.”* A legújabb egyházpolitikai javaslat, melyben Rábiger tanár szerint római kath., állami és prot. érdekek összehalmozva jelentkeznek, a legközelebbi napokban élénk vita tárgyát képezte, úgy a sajtóban, mint a theologusok számos értekezleteiben; főleg azonban a porosz országgházban, a hol az e napokban *le is tárgyalattott s megszavaztatott.* A hatalmas kancellár „*egy külföldi hatalomnak,*“ a nagy politikai bölcseséggel és bekeszertettel, „*jobban mondva „jeszuita-ravaszsgal”* megidótt pápának segítségével

hallgattatta el kath. ellenit, a centumpártiakat az ismeretes septennátus kérdésénél, a mit önmagára nézve csaknem életkérdésnek tartott, s ennek fejében most már Rómának oly nagy, a prot. érdekeket veszélyeztető engedményeket tett, hogy a kulturharcnak alapját képező „*indjusi törvények*“-nek ma már csak a nyoma maradt meg.

Nézünk csak: mit lát maga *Bismarck* ezen legújabb „kapituláció”-ban, s csak aztán vehetők *protestáns* szempontból bírálat alá a legújabb német egyházi események.

A pápai *kiegyesítők teljesítés* alapján reálit a herceg a centumpártiaktól, a demokratizáló római papságtól s főleg a gonosz *képlán* sajtótól („*Germania*“) eredő *államellenes törekvéseknek hanyagítását*; mert az ellenek, melyek részben a pápa akaratát ellen nyilvánul, le fog yozótni az állammal kibékült pápa által, a józan katolikusok meg fognak hajolni a pápai rendeletek előtt, ily alapon a centrum életerejét veszti, s *ilymódon a pápával kötött béke alapján helyre lesz állítva a béke is.* Ebben áll *Bismarck egyházpolitikájának rövid programja*, a mint azt beszédeiben ki is fejtette. E beszédek sok tekintetben figyelemreméltók. A nagy államferfi in egész erejét s legjobb eszékeit használta fel arra, hogy aggodó protestáns hitorsosait meggyőzze, megnyerje s kizengszelje. A különben kategorikusnak parancsoló „*vas ember*“ egészen véve elég mérsékletet s nemes önruralokodást tanúsított a vita alkalmával, s szinte érezzük azt, hogy *valódi haszerteretből áhajta a belbékét helyreállítani a német birodalomban.* A *belő egyenlenségek megszüntetésében* tehát *nemzeti opportunítási szempontokban* állott az ő főve a javaslat mellett; azonban, kérdjük: *mimódon* vezethet az belkerek, ha oly hatalom előtt, melynek életelve a folytonos támadás s a politikai viszonyoknak ügyes kikaknázása, teljesen lerakjuk a fegyvert s az erős várakat, a protestantizmus várát feladjuk? *Bismarck herceg a római egyháznak a javaslat alá kiszolgáltatandó jogait és szabadságait — mikor ezekről beszélt — következetesen a katolikusok callásos magánzükségleteinek tartotta, a melyeknek kielégítése épen államferfiúi kötelessége volna; azonban — mint helyesen mondja *Beyschlag* a „*Deutsch-Evang. Blätter*“ legújabb füzetében — e kivívott jogok nem magánzükségletek, hanem újabb támadási eszközök, t. i. a reformáció, az *evangéliumi hitvallás s az azzal összefüggő modern kultúra ellen.* Más szóval kifejezve: *Bismarck a modern német állam s a római egyház közötti viszonyok oriai problémáját* azáltal véli elodázhathni, hogy azt teljesen ignorálja. Eddigelé a német protestánsok azon meggyőződésben voltak, hogy a kul-*

turhare — bár sikertelen félrendszerbe — kísérlet leend a római egyháznak ilyenmő-korlátozására, a mit egy, lényegében véve prot. kulturállamnak létfeltételei igazán megkívánának. Ma a kancellár erről tudni sem akar, sőt az egész májusi törvényhozásban csak átmeneti intézkedést lát a curia s a centrupárt megfellebbezése céljából, mivel mindkettő egyenlően részes a belső német ellenségeskedések előidézésében. Ha azonban mindez csakis a tehetetlen IX. Piusnak s a centrupártnak a szükség által kívánt megfellebbezésére történt: akkor e törvényhozás valóban kérelhetlenül s igazságtalanul járt el a kath. gyülekezetekkel szemben.

Bismarck második gyenge érve szorosan összefügg az elsővel. Azt mondja ugyanis, hogy az egyházpolitikai javaslat csak az 1871. előtti állapotot állítja vissza, a mely pedig veszélyesnek sem az államra, sem az evangéliumi egyházra egyáltalában nem mondható. E tekintetben összehasonlítja a Rómával való kiegyezést a hurbursburgi békéről, mely szerinte világi előnyökkel nem járt s Poroszországra nézve mégis dicsőnek bizonyult be. Csakhogy a hasonlat sántikal, a mennyiben Poroszország a 7 éves háborúból anyagi előnyök nélkül gyan. de erkölcsi hatalomban telésen gyarapodna bontakozott ki, a mi bármely meghódított tartományról fölr. míg másrészt ez az erkölcsi gyarapodás a Rómával való kiegyezésből teljesen hiányzik, sőt annak ellentétét, az állam megalázását s a protestantizmus mellőzését szemléltethetik benne. A mi pedig az 1871. előtti Bismarck szerint teljesen elégedett s kifogástalan normális állapotokat illeti, erre nézve azt mondja *Beyschlag*: míg a római egyház az ultramontanizmusnak azt a hatalmát fejtette ki, a mely később a centrupártnak s a kulturharcban nyilvánult, addig az evangéliumi egyházi főhatóság kolduin volt kénytelen az evang. egyház legelőtőbb szükségleteinek enyhítésére, a mi azután azon állapotot teremtette, hogy pl. Sziléziában a 20—30 ezer prot. többség ugyanily kisebbszéggel végződött. S ha az 1871. előtti idők csakugyan oly mintaszériek voltak is, a mint azokat Bismarck hiszi, még ez esetben is figyelembe veendő az a körülmény, hogy a vatikáni zsinattal a római egyháznak állam- és kultúrveszélyes jellege jésztő méreben növekedett, s bizonyára föltűnő, hogy épen e téren nagyon korlátozt a nagy kancellárnak világismerete. A vatikáni zsinat pl. őt nem érdekelte, s soha nem látott abban valami nagy veszélyt az államra nézve, sőt legközelebb adatokat bocsátott közre, melyek azt bizonyítják, hogy annak idején minden figyelmeztetést és óvó intézkedést visszautasított. A mit *Döllinger* apát «a német birodalomba akkoriban áptlantál veszélyes betegség»-nek nevezett, reá nézve nem létezik; mert ő az ilyen felfogást egyszerűen «doctrinár»-nek nevezi. Csodálatosan korlátozt felfogás a birodalmi kancellár genialis nagyságában; realismusa teljesen fogékonytalanná teszi a történetben nyilatkozó eszményi hatalmak iránt.

Csakis ily alapon magyarázható meg az a körülmény, hogy a pápának beavatkozását a német birodalom befűgyeibe s az ismeretes *Jakobinjegyzék* ő idézte elő, a mint azt az ellenzéki *Richter* előtt nyíltan be is vallotta. Ő nem lát abban valami nagy dolgot, hogy «egy külföldinek segítségéhez» folyamodott a német birodalom érdekeinek előmozdítása vagyis az ismeretes «septennatus» keresztül erőszakolása végett. Hogy az a külföldi olyan, a ki a német birodalomban a császár mellett függetlenül hájrt uralkodni, és hogy nem is a pápának «magán-útlevelel» hanem «nyílt rendelettel» van itt dolgnak, az hogy ily módon a legszűkebb vatikáni jesusita alaptétel nyert szentesítést, t. i. a pápai beavatkozás joga az egyházi érdekekkel összefüggő állami ügyek terén; ezt Bis-

marck nem látja be, vagy ha tudomása volna is róla, «doctrinár szűrszállhasogatás»-nak nevezné azt. Pedig legközelebb «urbi et orbi» kibocsátott csalhatatlan szózatában már hangoztatja is reményeit a római «békes» pontifex — mondván: a mi a többit illeti, nem fogunk habozni késélmeskedni tárgyalásaink folyamán, fölszerve a császár és taudiosainak zsinátit!»

S mindezzel szorosan összefügg végül még azon körülmény is, hogy a kancellár a Rómával való kiegyezésben az állami jogok kisebb vagy nagyobb quantumára sincs tekintettel; pápistábnak mutatkozott a római pápánál akkor, a midőn a felsőházban összes tekintélyt a «békepüspök» Kopp kívánságainak keresztülvitelére irányozta, mely kívánalmak a szerzetesi rendek, mint az egyház nélkülözhetlen s az államra nézve nem veszélyes institutioinak élesztésére, illetőleg a különös miniszteri engedélyektől való függetlenítésére vonatkoznak. Ez alapon — mint a pápai irat örömmel kiemeli — «a püspökök egyházmegyéik kormányzatában szabadságukat visszanyerték, a papnöveldek helyreállítottak, több szerzetes-rend, jogaik és tulajdonaik elismerésével, visszahívatott,» holott Bismarcknak tudnia kellene, hogy a régi kath. egyház századokon dt rendek nélkül létezt, s hogy azok a rendek a középkorban nagy ritkán diszere, rendszeren pedig szegényekre és gyalogzatra szolgáltak az egyháznak. Ily módon az eredeti javaslat, melyet a békepápa már ilyen alakban is «kielejtőnek» tartott, lényeges javításon s kiegészítésen ment át Róma javára s az állami pozitiónak nem kis kárára. S a midőn egyesek fölhozták azt, hogy mit jelenthet majd a rendek visszatérése p. o. a poseni tartomány prot. lakosságára nézve, Bismarck a kifejezett aggodalmakra csakis annyit felelt, hogy a kormányt a curiával való bizonyos «modos átmeneti» létrehozására nagyobb súlyt kell fektetnie, mint azon «lokális kérdés helyzet»-re, a melyet e modus egyes tartományokban esetleg előidézhet. Ez azonban helytelen álláspont. Igaza van *Rübigernek*, hogy a Rómával kötött kiegyezésnek prot. alapon kell állania, mivel a prot. egyháznak bármely sérelme az államnak sérelmét s gyengítését is vonja maga után, s abból, hogy Bismarck szerint a rendek nem veszélyesek az államra, nem lehet az következtetni, hogy az egyházra sem azok. A protestáns ember nem is annyira a fekete kontórtól vagy a jesusita-kalaptól, hanem attól fél, a mi mögötte rejlik, mire nézve érdekes adatokkal szolgál a berlini *Thoma* «Wie dass Volk spricht von Klöstem und Mönchen» című jésze értekezésében a «Prot. Kirchenzeitung» jelen folyamának 18. számában.

Miben rejlik most már ezen modus vivendi? A Rómában székeltő követségre, a püspöki székek betöltésére s a gyülekezetek lelkeszi gondozására nézve még volt már e modus állapotja, s ha a Bismarck szerint értékelten «bejelentési kötelezettség»-től eltekintünk is, e körülmény akkor is az állami jogoknak teljes legadási jelenti. Leo pápa a kölni érsekhez intézett legújabb iratában örömmittasan ki is fejezte azt, hogy «a bejelentési kötelezettség» az egyház részéről az egyetlen feltétel, melyet nem utasítottunk vissza. E szerint a kormány egész engedékenységének jutalmául nem marad más hátra, mint a pápa s a császár közötti kiegyezés. De ez — helyesen emelte ki az ellenzék s a teológusok többsége — meg fogja-e kimélni Németországot a francia vagy esetleg orosz-haborútól? Vagy tán Bismarck azon illúsióban van, hogy a pápa barátsága a socialdemokratiait fogja segíteni megintani? Ez bajosan tehető fel, mert ennek orvosszere nem Rómában készül, hanem az egyedül vallásos erkölcsi alapon győzhető le.

Bismarck sokat épít a legendászerű pápai barátságára,

helyesebben mondva, a csalhatatlan pápának teljhatalmára a papok és püspökök felett, s az azon alapuló belsőleg. Azonban ez a *sínlelt pápai jóakarát*, ha mindjárt komolyan vennék is, csak *átmeneti*, a mennyiben ő, mint a curia teremtménye és eszköze, a római vatikáni rendszer szükségképeniségén semmit sem változtathat, s félt, hogy e *barátság* veszedelmes hálóba, t. i. *Canossába* vezet, a mint azt Németországnak a curiával való tragikus kölcsönhatási százados viszonyai, a hohenzollausok idejétől kezdve a 30 éves háborúig, sajnos igazolják. A centrum-párt a kiegyezés által bensőleg nem lépett közelebb a kormányhoz, s hogy a néptömeg is még mindig kezében tartja, az a legközelebbi választás is bebizonyította. Meggyőződésünk szerint, a pápa s a centrum a római érdekek terén mindig egyet, a *azonosak maradnak*, s a centrum ezáltal is szakadatlanul agítalmi fog az állam ellen a pápaság javára. *Római egyházi év az ultramontán jesusita törekvésekkel folytatós és következetes kiéltetése*, s a legközelebbi állítólagos kiegyezés Rómának ebbeli kiolt-hatalmat vágyát — „*fájlimerre a császár és tanácsosainak béke szándékát*” — még jobban fogja fokozni. Leo pápa fent említett iratában kijelenti egyszerűsége — s ez újabb fényt vet a római-német egyházpolitikára — hogy „*még nem ért el mindent, a mit a német katolikusok teljes jogú megkövélhetnek*,” sőt inkább, hogy „*a kemény műjszi törvények közül annyit töröltetett, a mennyi kevésbé nehezen érvényesül*”; reményli azonban, hogy „*a legújabb javaslat a Kopp-féle kiegyezésekkel együtt, a béke állapotához való átmenet fogja megnyitni*.” Mert a centrum egyezése s hazuglma folytán az egyház nagy eredményeket ért el. s *buzgókat vár a jövőben*.² Ehez nem kell commentár! A békepápanak, ki, mint *Nippold* legújabb egyháztörténetében kimutatja, jesusita fanatikus gyűlölettel viseltetik a reformáció s a protestantizmus iránt, ama profétai kijelentés bizonyíthatóan a német kormányt s annak vasakarátú vezetőjét! Az elérni vélt *belbőke* drágán lesz megfizetve az *állami önállóság feladásával*, s szerintünk az egész kiegyezés nem egyéb, mint a *vatikáni rendszernek akadálytalan bevonulása a német birodalomba*, vagy más szóval: a *Bismarck-féle egyházpolitikának „Pyrrhus-győzelme*,” mely nagyon hasonló az erkölcsi vereséghez!

A Bismarck-féle egyházpolitikai béke iránt — jegyzi meg helyesen *Rühiger* — korántsem érzünk rokonszenvet; mert tisztán a pápasági intenciót követve, a német jesusita-katholicizmus hatalmának és befolyásának nagybővítésére s megerősítésére, a curia telhetetlen igényeinek és követeléseinek fokozására, s a protestantizmus s az azon épült modern kultúra szent érdekeinek veszélyeztetésére vezet. A római ellenségeskedéseket valamely birodalomban nem is a *Rómával szembevetéses példákban*, hanem *erős prot. egyházpolitikai indokok segítségével* lehet csak véget vetni. Féltés, hogy a békekötés még veszélyesebb követelésekre vezet, a melyeket a pápai allokutó, az idők jeleit s a „*kilatásokat*” megértve és ügyes ravasszággal kialakozva, kijelentése is helyez! „*Tiszta meg először, a mi belől egyen a pohárban és a tálban, hogy a mi kívül egyen, az is tiszta legyen!*” — mondja az irás.

— Dr. Szlávik Mátyás.

ISKOLAI ÜGY.

Tervjavaslat a népiskolai vallás- és énektanítás ügyében.*

A népiskolai tanómódszer megváltoztatása óta, mióta t. i. a módszertan az u. n. beemléztetés, a sokkal helyesebb élelemfejléssel cserélte fel. annyi vajúdon és ingado-

zason alig ment keresztül egyetlen népiskolai tantárgy, mint épen a vallástudomány. Még ma is, bár a mi egyházküretünk tankönyveket fogadott el és tett kötelező erejűekké a népiskolákban, folyóvást fel-felmerül e kérdés és méltán; mert hiszen egyetlen tantárgy sincs, mely az ember boldogságára, szívnyugalomára, erkölcsi énjére s túlvilági reményeire nézve oly befolyást gyakorolna, mint a vallás- erkölcsi tanítás és nevelés.

Azon egyszerű átalakulás, melynek forrása különösen a negyvenes években kezdett hatalmasabb szimbé verődni, sokat rombolt és épített, nemcsak a tudományban, a polgári és társadalmi életben, hanem magában a teológiában is. A vallás szabad vizsgálódás áthatotta tanítványaink növekedetét; átszarmazott az a lelkipásztorokra, tanítóokra egyaránt s nem hiányoztak egyesek, úgy a lelkipásztorok, mint tanítók közt, a kik a legszentebbet: a vallást és az ezzel együtt járó énektanítást is közönyösen vették. Midőn pedig a természetudományok egyszerű vívmányai kezdtek jól-rosszul átmenni a köztudatba, bizonyos dermedtség kezdett mutatkozni a népiskolai vallásoktatás terén. Ez, ugyszólván, mellesnek tantárgynak tekintett. A biblia olvasása és tanítása végkép kiment a szokásból s fősúly az állam által is követelt realiaira fektetett. Az egyház és annak hivatalnokai iránti kegyelet szalai meglazultak, s ez elől fogva az egyházi élet mind sivárabb képet mutatott. A serülő ifjak és hajadonok szabadjára bocsáttak; az aldozatokosság megfogytokozott, szóval oly állapot kezd jelentkezni, — hozzájárulván az általános elszegényedés, itt-ott anyagi nyomor — mely, félt, hogy ha e tapasztalt bajon nem segítünk, az emberiség legszebb értékeit veszélyeztetni.

Ez általános nyomorokban röviden érintett bajokat érezte a felső-szabolcsi egyházegyege, különösen, midőn annak esperese a vizitációsális észleletek nyomán meggyőződött a felől, hogy a vallás és az ezzel együtt járó énektanítás egyházegyegeknél több egyházban elhanyagolva van, minék folytán a felső-szabolcsi ev. reform. tanító-egyesület élöke felhivatott, hogy ez ügyet az egyesület gyűlésén tegye beható tanácskozás tárgyává. Ez megtörténvén, legközelebbi gyűlésünk egy vegyes, papokból és tanítókból álló küldöttséget nevezett ki, mely e tekintetben a már előre megbeszélte különböző irányelvek alapján egy összhangyó és kimerítő munkalót terjeszzen az egyházegyegei gyűlés elé. Minek folytán nézeteinket a következőkben foglaljuk össze.

Mindenekelőtt két nézpontot nem szabad szem elől tévesztetni. Egyik az, hogy a népiskola prof. szempontból egy oly indóház, melyből az emberi tökéletesedés vég-célja felé kell kiindulni. A másik az, hogy a vallásnak és tudományának karöltve kell haladnia, ha mindkettő igazán meg akar felelni azon magasztos feladatnak, mely elébe kitűzve van.

Ennel fogva a biblikán és tudományok netaláni eltérésén, nem még merevebbé tenni, hanem a kettő közötti összhangot létesíteni, az ellentétet elenyésztetni minden öntudatos prof. néptanítónak legszentebb feladata. A biblikán lehetnek, sőt vannak is olyan részletek, melyek a régi kor együgyű világnézetébe vannak burkolva, de egy művelt néptanítónak tudnia kell, hogy még az ilyen részek is eszméket és igazságokat tartalmaznak és ezen úgy látszó tévedések dacára is a biblia örökre létetemenyese leend amaz *igéknek*, mely túléli az emberiséget és világot.

számu határozatával egy küldöttséget bízott meg, hogy az, a népiskolai vallás-énektanítás tárgyában tervezetet készítsen. Az alább megnevezett férfiak munkalátal feleltek meg a megbízásnak. Nevezetes jelenség, hogy ez iránt a fontos kérdés iránt, immár testület is komolyan érdeklődnek. Szerk.

* A felső-szabolcsi ev. ref. egyházegyege 1886. évi 147.

Mindezeknél fogva a néptanítónak hivatása folyvást feltartani és ápolni a biblia tekintélyét, a nélkül, hogy a tudománynak sáfárasztása révén a kisnyelven vagy némely vallásfelekezetek rendszere szerint ócsarolná vagy azokat elátkozná. Hogy a fentebbiekben kifejtett elv valószínűleg legyen, mellőznie kell a biblikánus azon részeit a népiszkolákban, melyeket a gyenge gyermeki elme előtt a tanító az általa tanított természet tudományokkal összeegyeztetni nem képes s azokat, melyekből valóban istenek hatalmát, keresztényen erkölcsi érzését és hitelveket lehet elvonni, egyeztessék össze mindenkor a tudomány józan vívmányával.

Ilyenekül ajánljuk az ó-testamentumból: a teremtés történetét, mint a melyből istennek hatalmát megmutathatjuk; az ember bűnére esését, mint a melyből az emberi természet bűnre hajlandó voltát s a bűnnek azonnali büntetését, mintegy kézzelfoghatóvá tehetjük. Ugy egyiknél, mint másánál azonban, szükséges figyelemmel lenni a tudomány felvezetésére és a *Éggyő történetének*, különösen felvilágosult hitünk fölé józan magyarázatára. Kain és Ábel történetét; az özönvíz történetét, melyekből isten igazságos volta kevés ügyességgel is levonható; József történetét, melyből az istenben való megnyugvás stb. vonható le; Mózesnek történetét a csodáktól megisztítva; Dávid és Salamon királyok történetét, elhagyva ezokból az emberi szenvedélyek tévedéseit, különösen a zsoltárok és példabeszédek eredetét; Jób történetét, mely egyik legmeghatóbb elbeszélése az ó-testamentumnak az isten iránti hit feltűntetésére. Mindezekhez tanítandók a Kovács Lajos tankönyvében megjelölt zsoltár- és dicsőítő-versek. Itt következnek az ó-testamentumi könyvek tartalmának ismertetése, melyből a biblikánus való ítéltséget és annak főbb vonásait való megismerését meríti a növendék.

Többet az ó-testamentumból nem óhajunk felvenni tanítás végett, hogy annál több idő jusson az új-testamentum tanítására, Jézusnak, mint az emberiség legnagyobb jöttevőjének és példányképek teljes megismerésére.

Megjegyzendő, hogy az ó-testamentum bevezése és az új-testamentum megkezdése alkalmával különösen, de folyvást azután is, az új-testamentum egész folyamán a tanító legyen összehasonlítást az ó- és új-testamentumi eszmék és felfogás között.

Az új-testamentumi bibliai történetek azon módon, mint azok Kovács Lajos, debreceni tanár által készített s egyházkerületileg elfogadott tankönyvében találhatók, kivétel nélkül tanítandók, mert a nevezett vallásos tankönyv Jézusnak életét, magasztos tanításait, példázatait s ezen tanításokból levezetve a keresztény hitteleteket és erkölcsi elveket úgy részletesen tárgyalja és adja, hogy ha a növendék magasabb kiképzetésben nem részesül is, ennyi vallásos ismeret elegendő keresztényen vallásos életének alapvetéséhez.

Ezekkel befejeztetnek a biblia tanítása, azonban ismételve hangsúlyozzuk, hogy a néptanítóknak a bibliáról minden alkalommal a legnagyobb kegyelettel kell szólni, megértetni a növendékekkel, hogy abban vannak levő földi boldogságuknak s örök üdvösségüknek legrágább kincsei s mindent elkövetni arra nézve, hogy a növendék annak olvasását annyira megkedveljék, hogy ahhoz felöltött korukban is, lelki szükségétől indítva, minél gyakrabban visszatérjenek.

Az V. osztályban kell következni a tanterv szerint a vallás-erkölcsi igazságok rendszeres tárgyalásának; a VI-ik osztályban pedig rövid egyháztörténet tanítandó, szintén a tanterv alapján, különös tekintettel magyar evangéliumi egyházunk szenvedéseire, küzdelmeire, kiemelkedőbb alakjaira élet- és jellemrajzok fogalmaztatása

által. Itt kell különös súlyt fektetni az egyház iránt való buzgóság, törthetlen ragaszkodás kifejtésére és a kegyelet felkeltésére.

Tekintve már azon körülményt, hogy a népiszkolai növendékeknek csak igen kevés része végzi el a népiszkolai VI éves tanfolyamot, az élet nehéz körülményei miatt, már a III. IV. vagy V. osztály bevezése előtt elhagyja az iskolát; tehát kilep az életbe a nélkül, hogy általában a keresztényen egyház, különösből pedig a magyar reform. egyház fokozatos fejlődésére nagy befolyással bír, egyházi életünkben jellemzőnek fogva kimagasló egyének életörténetével megismerkednek, ezek példái által az egyház szeretetére bizdították; egyházmegyei hatóságunk által, a főtiszteletű egyházkerület tanügyi bizottságát felkérni javasoljuk arra nézve, miszerint a népiszkolai vallásoktatást célzó tankönyvek mellé, egy vallásos olvasó-könyvet készítsenek, melyben a többi vallás-erkölcsi tárgyak között azon kimagasló egyének — férfiak és nők — élet- és jellemrajzai is befoglaltassanak, kik általában a ker. egyház, különösen pedig a magyar prot. egyháztörténetét, mai magas fejlődésére emeltek, illetve ennek fokozatos fejlődésére befolyással voltak. Mivel pedig a népiszkolai oktatásnak minden irányban szemléletű oktatásnak kell alapulni; a ker. egyháztörténelmi tanítás is csak úgy lesz sikeres fáradás, ha az külső szemlélettel, a tanítás alá vett egyének sikerült arcképeinek beható szemléletével köttetik össze. A külső és belső szemléletek, képzetek, fogalmak egybevetése után szülemlik a növendék lelkeiben a tiszta és világos ösmert, mely befolyásolja a szív vallásosságát, neveli a vallás és egyház iránti ragaszkodást, buzgóságot, az elhunyt egyházi férfiak és nők iránti kegyeletet. Óhajandó volna azért, ha a főtiszteletű egyházkerület tanügyi bizottsága minden ex. ref. elemi iskola részére készíttatna egy képesoratózatot, melyben a vallásos olvasó-könyvben foglalt s a ker. egyháztörténetében kimagasló, ennek tovább fejlesztésére befolyással bíró egyének sikerült arcképei feltalálhatók, szemléltethetők lennének.

Ezután kell következni a confirmációi lelkiismeretes és alapos tanításnak, melyre nézve a főtiszteletű egyházkerületi gyűlés kimondotta, hogy az mindenütt, a hol a népesség körülményei szerint teljesíthető, a lelkipásztorok által vezetessék. Itt különösen fősúlyt kell fektetni hitelveink bővebb kifejtésére, a vallásos buzgóság és kegyelet megszilárdítására, különösen azon különböző hitelvek megismertetésére, melyek a különböző vallásfelekezeteket egymástól elválasztják, hogy egyháznak önálló tagjai igazán öntudatos protestánsok lehessenek, s hitüket mások megtámadásával szemben meg is tudják védelmezni. Óhajandó volna e tekintetben egy alkalmas vezérkönyv készítése.

Hogy pedig épen a serdülő és ifjú korban, midőn az egyének leginkább ki vannak téve a csábításoknak és kísértéseknek, az erkölcsi megtanitorodás és elhatalytás megakadályozható legyen, s a vallásos buzgóság és ifjú lelkesedés a könnyelműség virágos párnáján el ne szenderedjék; szükségesnek tartjuk a vasárnapi iskola felállításának kötelező erejű kimondását.

A vasárnapi iskola minden vasárnap délelőtt vagy délutáni istentisztelet után lenne megtartandó a 14—18. éves ifjak és hajadonokkal, a mely bibliaolvasással és magyarázattal, énekgyakorlatokkal, az ugyanakkor elmondott predikáció tartalmának kikérdezésével, buzdító s lelkesítő beszédekkel stb. lenne összekötve, mely foglaltságnál, különösen az énekgyakorlatokra való tekintetből az énekevezér urak a lelkeseknek segítkezősökre lennének.

Ha mindezek lelkiismeretes és szorgosan megtar-

táznak, a teljes siker eléréséhez nem kívántatnék egyéb, mint, hogy úgy a papok, mint a tanítók, mindenként legyenek példái adják magokat a gyülekezetben a tiszta boldogságban, a mértékletességben és kifogástalan erkölcsi életben.

A vallásos hit és vallásos érzelme buzgóbbá tételre, énkéntesére, az énekek legjobb eszközei szolgálván, ezeknek tanítását, művelését is méltán vette egyházmegyéink gondja és pártfogása alá.

Tágadhatatlan igaz, hogy a vallásos buzgóság sokkal magasabb fokon állt akkor, midőn egyházunk hívei a templomban megízlelt magasabb lelki szükségek érzését az ének hangjai által, kedélyi és lelki felhangoltságát a templomból kimenve, családjaik körében is tovább táplálhatták, én ekcselel és biblia-olvasással. Oda kell most is törekednünk, hogy híveink örömben és fájdalommal, éneken tolmácsolhassák, templomban kívül is isten iránt érzelt háláját. S ha már általában véve, a zene nemestohán hat az emberi kedélyre, az érzést, ezáltal a szív és lélek nemességét kifejté, előmozdítja: mennyivel inkább képesek mindezen nagy célokat sikerre juttatni a vallásos énekek! Mindezen szempontokból szükséges a legnagyobb súlyt fektetni az énektanításra. Oda kell törekedni, hogy mielőtt a ker. ember a nyilvános életre elindulna, minél több jó és szép éneket tanítsák meg, hogy tudja mindazon énekeket, melyek Jézusunk életmozzanataival szoros kapcsolatban vannak, melyek a hittételekre és erkölcsi tanításokra szorosabban vonatkoznak, szóval: melyek minden vallásos eseménynél, vagy ünnepélyes alkalomnál énekelhetők.

Ságiorán meg kell tehát követelnünk minden tanítótól a hangjegyek ismeretét, és az énekgyűjtemény iránti nemesebb és fogékonyabb érzeket. Az énekeknek egyöntű tanítása, csak azon esetben érhető el, ha minden tanító hangjegy-ismerettel bír. Így lesz megszüntethető azon énekismód, mely legközelebb egyházmegyéink területén is botránosan tapasztalható.

Javasoljuk, hogy az erdélyi énekes-könyvből vétesse nek át a következő elismert szépegy énekek: «Nagy Isten téged imád,» «Szókölködünk nagy mértékben,» «Buzgó halálkal emelkednek hozzád,» «Mindenható leborulva,» stb.

Javasoljuk, hogy ahol ez még szokásban nincs, az alapige felvétele előtt egy rövid ének énkeltessék.

Az énekgyűjtemény emelése érdekében kötelezendők lennének egyházmegyéink tanítói, a népiskolákban az összhangzatos ének tanítására és a hol a körülmények megengedik, egyházi énekar szervezésére. Hogy pedig a tanítók erre képesek lehessenek, a hangjegy-ismerettel nem bíró tanítók részére, körönkénti póttanfolyamok létesítését javasoljuk.

Ezen javaslatunkat a nagytiszteletű egyházmegyei gyűlés becses figyelmébe ajánlja, vagyunk Nyíregyháza, március 20. 1887. Teljes tisztelettel Lukács Odón eszpereselnök, Gondai Balázs, Görömbi Péter, Andrásy Kálmán, Horváth István küldöttégek tagok.

TÁRCZA.

A felsővidéki ellenreformáció történetéhez.

A pozsonyi törvényszék ítéleteivel (1673—1674), melyek által a prot. lelkészek hosszú sora a nápolyi rab-ságba ítéltetett; továbbá az «Eperjesi mérszártsékkal,» melyen prot. egyházunk annyi jeles vezető el, vagy más

ily országos jellemű üldözöttesével, még nincsenek kiderítve azok a borzasztó zaklatások, a melyek a prot. egyház híveit kimondhatatlan szenvedésekkel sújtották. Minden egyes prot. egyház és minden híve többé-kevésbé önmagán tapasztalta azon üldözötteseket, melyek, mert nem országos jelleműek, napfényre még nem kerültek és a levéltárak porlepte actáiban megfejtőre és tolmácsolóra várnak.

Egy ily vallásos üldözöttes egyes mozzanataira akárcsak felhívni a figyelmet, a mint azokkal *Leibitz* szépei városban találkoztunk.¹

Előre kell bocsátanom, hogy *Leibitz* városa is egy volt ama 13 város közül, a melyek 1412—1772-ig Lengyelországnak voltak elzálogosítva és a lengyel helytartó — sztarosza — közvetlen uralkodása alatt állottak, a ki a Szepesség végvárában, *Lubló* közséka fészékén székelt. Vallás tekintetében is nem Magyarország és kormányja, hanem a Lubló várában hatalmaskodó lengyel helytartó döntött a 13 szépei város sorsa fölött.

1677-ben *Motyznszky András Lajos* alkaptány igazgatta a 13 elzálogosított szépei várost, tehát *Leibitz* közönségét is. Mindjárt az év elején, március 31-én, *Hartsch Gáspár Pál* és *Risch* nevű polgárok megidézte a lublói, Leibitzől 4 mérföldnyire eső várbá azért, mert tudomására jutott, hogy a nevezettek — bár evangélikus hitűek valának — a bójt tartama alatt a szomszédos Késmárk városban húst venni és enni merészleltek.

A tárgyalás ez ügyben *Judica* vasárnapja utáni második napon folyt le Lublón, a következő eredménnyel. Mint vádló, közreműködött *Odón* jezsuita a *leibitzi* kath. egyház vikáriusa. A vallatásokból kiderült, hogy *Bisch* otthon sem volt, midőn a vádló őt lakásán felkereste, mégis 5 tallérnyi büntetésre ítéltetett el, melynek egyik felét a kath. egyház, a másik felét pedig a városi tanács részére kellett kifizetnie. Nejeiről az volt az ítélet, hogy a nevezett jezsuitát mélyen megsértette, midőn a kérdéses húst kezéből kivette, el akaráván, mint tiltott jószágot, magával a parochiára vinni. miért is, az állítólag sértő nő, kénytelen volt a kath. templomban az istentisztelet alatt a kereszt alatt állani és a jezsuita-vicariustól bocsánatot kérni. *Hartsch*-ról a másik vádlotról kiderült, hogy ő a húst gyermekágyban fekvő neje számára vette, a ki arra engedélyt kapott.

Ily előzmények után, csakhamar komolyabb dolgok is következtek. 1677-ik évi ápril 7-ről két parancsában *Motyznszki*, várkapitány következőképen nyilatkozott: «Tudomásomra esett, hogy mult ősszel kibocsátott rendeletem megvételével, az utolsó választás alkalmával, ti leibitziak elég merészek voltatok mind a 3 esküdt, sőt a városi kapitányt is evangélikusok közül választani, nem méltatván a katolikusokat ily hivatalokra, kik szegényebbek és egyszerűbbek ugyan, de mégis istenfélők és az egy idevőtől vallashoz tartoznak. Ily ellenszülő eljárás büntetés nélkül nem maradhat; azért is a választók száz, az esküdtök és a városi kapitány szintén száz arany fizetésére kötelezetnek, a kik, mint evangélikusok, ily hivatalokra vállalkoztak. Az ősszegek nyolc nap alatt lefizetendők. Azok, kik még e parancsnak is ellenszülőnek, 600 arannyal lesznek büntetve.»

A keményen sújtottak mindjárt e parancs kézbesítése után ígérték, hogy majd áttérnek a kath. hitre, gondolván: talán elmulik megint a várkapitány haragja és

beható tanulmányozást érdemlő tervjavaslattal, sokkal több időt és átgondolást igényelvény, sem hogy azonnal tárgyalás alá vétele, az ügy érdekében célszerűnek mutatkozik: most egész terjedelmében jejjegyzőkönyvbe vétetni s a legközelebbi gyűlésen tárgyalni határozatitak.

¹ *Leibitz* város levéltára, különösen: «In nomine Jesu! Protocolium reipublicae Leibitziensis 1676.» ...

* E munkálataira az egyházmegyei közgyűlés következőleg határozott: Ezen nagy terjedelmű s ügy egészben, mint részleteiben

még eltűri majd az ev. vallású választottakat is. De esakoztak eme jóhiszemű feltevésükben.

A zivatar még sötétebb felhőkben kezdett tornyosulni, a melyekből mindig fenyegetőbb villámok cikáztak. A nevezett várkapitány mindjárt ugyanev év ápril 19-rol íly tartalmú parancsot küldött Lublórol: „Mintán hallom, hogy az ev. hivatalnokok még most sem tértek át a kath. hitre, rendelem, hogy minden ingó és ingatlan jószágok zár alá helyeztessenek és zár alatt tartassanak addig, míg a parancsnak eleget nem tettek. Nagyobb hitelesség kedvéért, a fentebbieket saját kezemmel aláírom és pecséttel ellátom.”

A hitökért üldözöttek még most sem hajlottak és erős lélekkel, türelmes kedéllyel reményltek a kedvező fordulatot. De, fájdalom, a szebb nap nem akart rájok felviradni. Ellenkezőleg, még nagyobb csapásnak néztek elébe. Bekövetkezett, a mitől leginkább féltek, a megidézés a lublói várba. A megidézés ugyanazon a napon, a melyen a jószágok zár alá helyeztessék. t. i. 1677-ik évi ápril 19-én íly értelemben állítottott ki: Weisz Tóbiás, Schementzky János, Jachmann János, Witt János, ifjabb Róth János, Knöfler János, Witt Jakab, Barth János, Risch Lukács, Bartsch György, Scholtz Tóbiás, városi tanácsbeliek és esküdtek ezenel megidézettnek, ily szigorú meghagyással, hogy a jövő vasárnap utáni második napon, a vár törvényszéke előtt jelenjenek meg és igazolják azt a makasságot, melynel fogan a legfőbb parancsoknak még mindig ellenszegülnek és átteni nem akarnak, a hivatalban és az ev. hitben egy időben megmaradván.» Nehéz szívvel és balsejtelmekkel megjelentek a határozott napon a vár komor sziklafalai között. A törvényesek összeültek és igen hamarosan a következő ítéletben állapodott meg: az idézettek, mint a kik a legfőbb parancsoknak ellenszegültek, «mint a kath. vallás megvetői és mint makacs lutheránusok, kik a bírófól megcsalták, átterest ígervén és az ígértelet aztán nem váltván be, két hét alatt száz aranyat fizetnek be a lengyel fejedelem pénztárába és a hivatalaikból, mint érdemtelenek elmozdítottatnak. A mi pedig Weisz János, Jachmann János, ifjabb Róth János vádlottakat illeti, az idézett pénzbüntetésben kívül még várfogsággal is sújtandók, mert azok a legkeményebben ühítettek és a népet leginkább ok buzdítják, hogy csak maradjon ez meg állhatatosan az ev. hit mellett. A szegények vasraveretvén, a sötét vártoronyba hurcoltattak, hol 6 hétig kellett maradniok.

Mint a grant köszikla nem enged a legerősebb zivatarnak sem, úgy a nevezett hithűsök sem hajlottak meg a legfájdalmasabb szenvedések, zaklatások és különféle földöztedések közepette, ok megmaradtak rendületlenül hitökben; inkább elválván hivataluktól, jószáguktól és szabadságuktól.

Azok pedig, kik ma azon panaszkodnak, hogy a prot. vallás nagy terhekkel van összekötve, tekintsenek az ilyen hithűsok sorsára és könnyűnek fognak találni minden áldozatot, melyet ma tőlük szent vallásuk és egyházuk kíván.

Weber Samu.

KÖNYVBIRÁLAT.

„A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes névtára az 1886. évre.”

Az egyetemes konvent megbízásából szerkesztette Tóth Sámuel, a konvent egyik jegyzője. Budapest, 1887. 4-r. (Ára 4 frt, egyházi személyek számára a püspökönél 2 frt 40 kr.)

Hosszas várakozás után elvégre kezökbe jutott az érdeklődöknek a régóta készülő félben levő s kiváló értékességének ígérkező munka. Az egyházi lapok nagyobb

része sietett elismeréssel üdvözölni az újdonságot; a «Dehreceni Protestáns Lap» rovatvezetője pedig egyenesen abszolútértékűnek ismerte el. Sajnálom, hogy e jó véleményben nem osztozhatom.

Szerintem e műnek relatív becset is csak az adja meg, hogy üttörő dolgozat, melynek híháin jövőre oklálni lehet és kell. Hiányai és tévedései — sajnos — oly számosak, hogy azok által szinte a helyes adatok hítelei meg van ingatva.

A mű beosztása a következő: az egyes egyházak irületek rövid történeteit, tisztviselőinek neveit az egyházkerületet alkotó egyházmegyék és a bennök levő egyházak hivatalnokainak és statisztikai adatainak elősorolása követi. Majd a fő- és középiskolákról s a felső léánynevelő-intézetekről szóló kimutatások következnek. Azután a missió-ügyről szól s az egészest összesített kimutatás és hely- s személynév-mutató zárja be; közben még az evangélikusok és unitáriusok főbb viszonyairól is levén feljegyzés, a mi teljességgel nem illik oda a főcím alá. Az egyházkerületről íly sorban emlékszik meg: dumamelleki, dunántúli, tiszániméni, tiszántúli és erdélyi. Egyetemes ref. egyházank névtárában — ha már beíróndban indúlunk — nem kellene az erdélyi kerületet mintegy megkülönböztetni, hanem a szoros betűrendnek megfelelőleg beillesztetni. No de ez csakélység és gusz-tus dolga.

A mű címében a szerkesztő e névtárt az 1886-ik évre szólónak nyilvánítja. Ez tollhába lehet; mert különben nem 1887-ben kellett volna ezt közreboicsátani. Reszszemről, minthogy a szerkesztő az 1885. évi adatok közléset, tűzte ki céljául, és mivel e névtár nem egy, hanem öt évre adottott ki, lehelyesebbnek tartanám, hogy a címben is az fejeztessék ki, hogy ez az „1885-ik évről, nem pedig az „1886-ik évre” szól. Azonban nagyobb híba az, hogy a szerkesztő eltervéstés zsemei elől kitézött célját s nem *kizárólag 1885. évi adatokat* vesz fel. Egy íly munkálat valaha történelmi forrásúl is szolgálhat és ha nem egy, meghatározott időpont állapotának képe, akkor könnyen tévítva vezetendi a reá hivatkozók. Sőt én egy ilyen időpont gyánánt a *személyekre csak közönséggel nem is éret, hanem egyetlen napot, például a jelen eszében 1885. december 31-ikét cettem volna fel, s attól el nem állottam volna semmi érdekes változásért.* A névtár szerkesztője nem ezt teszi; ő a kezébe jutott újabb változásokat figyelmére méltatja, a minék aztán az a furesz következménye támad, hogy egyes személyeket két helyen is felemlít, másokat pedig teljesen kihagy.

Hogy 1886-iki adatokat is közöl, bizonyítják a többi között a konventi tagoknak elől álló névsóra és az erdélyi egyházkerület hivatalnokainak nevei. Ezek között ugyanis előfordul Lészay Ferenc, mint főgondnok, a ki pedig 1886-ban választottott azzá; továbbá Nagy Laszlo és Domokos Antal is elősoroltatnak az igazgató-tanácsosok között, kik szintén akkor kezlték meg e nemű tisztok viselését.

Ez a következetlen eljárás, s az adatok kritikátlan felhasználása okozza aztán, hogy Rácz István, kis-várdai lelkész és nyíregyházi segédlelkész; Hallgató János, kassai és szécsői segédlelkész; Jávorly Nándor, grísi segédlelkész és nemes-kisfaludi helyettes lelkész; Egeres Lajos, kémeri és földesi lelkész; Árokháty Béla, gyúrei lelkész és gemzei segédlelkész; Szabó Aladár, apagyí lelkész és nagy-kálói segédlelkész; Kalas József, besztei lelkész és abaujvári segédlelkész; Batta György, berzei és bejai lelkész; Kovács János, szathmári és dehreceni segédlelkész is; noha *mindnyáján csak egy helyen hivataloskodhattak egyszerre.* E különös eljárás következménye az is, hogy az 1886-ik év tavaszán választott, bogdánai új

lelkész. Nagy Elek ott szerepel a névtárban: de a szintén szilágy-szolnoki egyházmegyében levő nagy-falusi, kemeri, vérvölgyi egyházak lelkészválasztásának eredményéről nincs szó; pedig előbb történtek meg, mint a boglándi. Novák Lajos, előbb éceei, jelenleg baktai lelkész neve mindkét helyről hiányzik, hanem be van írva egy leányegyház (Devenszer) lelkészének, a mi máskülönben is hiba. Céccére az új lelkész, Baktára a helyettes lelkész íktatta be a névtár szerkesztője. Még egy példát említek. A komáromi egyházmegye könyvtárnokánál Mórva Mihály, révkomáromi segédlelkész és püspöki titkár van feltüntetve, de a révkomáromi egyház behívatásainak nevei között az óvé nem fordul elő. Tehát itt is különböző idők viszonyait örökíti meg a névtár.

A névtár berendezése ellen főleg abban a tekintetben van kifogásom, hogy a leányegyházak tanítóit nem különíthetők meg az illető anyaegyházak tanítóitól, s gondnokai pedig végképen exnominálva vannak. Azonban sok helyen még a tanítók neve is hiányzik, hogy csak egyet említek: Csurgó leányegyházában Szentán és Nagymartonban bizonyára vannak tanítók, mert különben nem volnának leányegyházak. Úgy látszik, mintha a szerkesztő — a zsinati törvények sajtó alá rendezője és sok részben tervezője is — nem akarna tisztában lenni az egyházak e nemű megkülönböztetésével. Abban a példában leányegyházakat anyáknak ír: Gömörben és Ungban ugyancsak leányegyházakat fióknak. Szakáronak, Rimaszécsnek (Gömör) és Nagy-Szelmencnek (Ung) például az utánok fiókegyházakul elősoroltak leányegyházai nagyrészenben.

Sajnos, hogy a személyi adatok közlésében elkövetett tévedései nem szorítkoznak csupán az ímént elősoroltakra: Mert például a már említett Kalas Józsefet Beszterben, Vattay Lászlót Simoniban, Kecskevári László Palágyon; továbbá a lövői és lövő-petrii káplán-tanítókat, mint rendes lelkészeket mutatja ki; a dráva-kei, komló-dótfalusi, nyír-bogdányi, bővka-zenkei lelkészek neve pedig teljesen hiányzik; holott ezeken a helyeken most is mind ugyanazon lelkészek működnek, a kik 1885-ben. Aztán meg Somogyi Jenő, zilahi tanár nem segéd-, hanem rendes tanár; Pálosi Dénes nem lomperti, hanem loss-vai tanító. És az igazi lomperti tanító neve miért hiányzik?

Megbízhatatlanok a lelkési állomások osztályozására vonatkozó adatai is, minék következtében még az olyan osztályozás felől sem lehetünk teljes biztosságban, a mely fán hibátlan. Papi (Alsóorsod) IV-ik osztályának van kiütetve, noha I. osztályú; Csomonya (Ung) II. osztályának, noha III. osztályú; Bótrágy (Bereg) II. osztályának, pedig I. osztályú; Tarcál (Alsóemplén) II. osztályúnak, pedig III. osztályú; Harkány (Alsóemplén) II. osztályúnak, pedig I. osztályú; Miglész (Felsőemplén) III. osztályúnak, pedig IV. osztályú az egyházmegyei, illetve kerületi osztályozás szerint. Ki tudja hány tévesztés lehet még az általam nem ismertető adatok között?

Rendszertelenséget találtam a gondnokok neveinek közlésénél. Néhol e névtár szerint végképen nem létező gondnok, még olyan helyen sem, hol külön fő- és algondnok is van. A számos eset közül csak egyre hivatkozom. Tolcsán Mezősý László épen úgy főgondnok volt 1885-ben mint ma, neve még sincs említve; nincs az algondnoké sem. Más egyházaknál, melyeknek szintén két, fő- és algondnok van, változatlanság kedvéért itt csak a főgondnok, ott csak az algondnok nevét közli. Ezt teszi a többi között Ipp és Zovány, szilágymegyei egyházaknál. Ippnak főgondnokát, Zoványnak algondnokát szerepelteti, mint egyedüli gondnokot. Zilahon a főgondnok nevét, Szilágyosmónlyán az algondnokét találjuk; de minden közéleti meghatározás nélkül.

Felületesség követhetményei még a következő hibák is: Szász Károly, dunamelléki püspök, mint az egyházkerület világi tanácsbírója is szerepel a névtárban. A pesti egyházmegye esperese és gondnoka a megye tanácsbírói között is elősoroltatnak. A budapesti egyháznak Kőhánynál működő segédlelkészéről nincs említés. Fekete-hegynek, Dabólcnak és Husznak nem két rendes lelkesze van, mint a névtár elénk tárja, hanem csak egy. A tanító-káplánok hol csak a tanítók, hol a lelkeszek közé is be vannak íktatva. Ez utóbbi levén a helyes, rosszalnom kell azt, hogy Solton, Uszodon, Pátyon stb. csak utánnézzel tudható meg, hogy segédlelkész is van az egyházban. A sárospataki főiskola igazgató-tanácsának tagjai két helyen is elősoroltatnak és seholsem hiány nélkül. A helynevek és személynevek csoportja szintén nem jól van összeállítva; a betűrenden nyánis nagyobb figyelmet kellett volna fordítani. Sok erdélyi egyháznak — mint általában tudva van — két rendes lelkész van, kik többnyire különböző fizetessel díjaztatnak. A névtár ezeket a másodlelkészeket káplánoknak veszi, például Fogarason, Kézdivásárhelyen és Kovásznán. Közül feleslegeseket is, például néhol a községi tanítókat; aztán elhallgat olyanokat, melyek pedig érdekesek; így a katona és feyházi lelkészek neveit.

Az egyházkerületek rövid történeteire is van egy pár megjegyzésem. Egyháztörténelmi ismereteinknek, különben nem nagymértvű fejlődéséről, nem veszt tudomást a szerkesztő. Midőn ma már kétségtelenül be van bizonyítva, hogy Huszár Gál nemhogy dunántúli püspök, de pápai lelkész sem volt; a névtár mégis állhatatosan Tóth Ferencel tart s megteszi Huszár két egyházkerület püspökének. Tóth Ferencé után állítja azt is, hogy Melius 1562-től kezdve viselt püspöki hivatalát, holott bizonyos, hogy már 1501. végén egy okmány alá, mint püspök iratozik. Bornaicszó Péter sem volt soha specialiter református püspök, mivel — mint műveiből kitetszik — lutheri elveket vallott. Az is hibás állítás, hogy Melius 1572. december 10-án halt meg; de itt a téves szám hihetőleg csak sajtóhiba is 15. helyett. A dunamelléki püspökök névsorában előjövő Petri György veresmarthyi lelkész. Ember Pálnál és Tóth Ferencel Gergelynek van nevezve. Lehet ugyan, hogy ők tévedtek s Szilády Áron, ki a dunamelléki egyházkerület itt kezdőt történetét írta, esetleg a rendelkezése alatt álló adatokból úgy győződött meg, hogy Petrinek keresztneve György volt. Ugyancsak e kerület püspökei közül Török Pál közvetlen előde, Balthory Gábor, ki Polgár Mihály halála után helyettes püspök volt 1860-ig, e néven 2-ik, hiányzik. A tisztáninni első püspök pedig e hivatalára 1734-ben választott meg, nem 1733-ban, mint a püspökök névsorában olvassuk. Volna még néhány, kisebbzeri észrevétel, de úgy gondolom, ha még azt megemlítem, hogy néhol értelemzavart sajtóhibák is fordulnak elő, eléggé meggyőződhetett a felől mindenki, hogy az 1890. évi adatokat, a majdan kiadandó névtárban, nagyobb pontossággal, figyelemmel és rendszerességgel kellend összeállítani, mert egy ilyen célú s hozzá még drága könyvtől is, joggal megvárhatja mindenki, hogy az biztos kalauz legyen. Sőt az 1890-iki névtárról részemről azt is követelném, hogy a történeti igazság kedvéért az 1885-iki névtár hiányainak helyreigazítását közölje. Az egyházi sajtó pedig ismerje kötelességének, hogy — a hiányokra rámutatván — segédkezet nyújtson egy a hazai összes ev. ref. egyházkerületek nevében és érdekében készitendő s okmány-számban járó műnek lehető legteljesebb kiállításához.

Szívesen elismerem különben a kezdet nehézségeit, az úttörés fáradsalmát; valamint azt is, hogy a névtár hiányainak egy részéért az adat-közölők is felelősek. Z. J.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Gyászhirek. *Budaházy Pál*, halászi ev. ref. lelkész (Szabolcsm.) mult hó 28-ikán, életének 54-ik évében, néhány heti gyöngékedés után, meghalt. Abaitmegyében. Baktán született, hol atyja pap volt; az 184²/₃-ik iskolai évben Sárospatakra hozott, s mint inferior szintaxista jegyeztetett be az anyakönyvbe. Itt végezte a gimnáziumi, bölcsészeti s theologiai tanulmányait, mint egy legritű-nőbbek közül. Huzamosabb ideig nevelősködött, majd az *enesenszi* (Szabolcsm.), később pedig a *halászi* ev. ref. egyházközség választotta meg lelkészeül. Hivatalán kívül különös kedvelője volt a gazdálkodásnak, amire, mint egy népes család fejté, a szülői kötelesség parancsoló szava is utasította. Özvegvet és 8 kiskori gyermeket (5 leány, 3 fiú) hagyott maga után. Temetése pünköszt első napján, lelkészársainak, a gyülekezetnek és községnek nagy részvetele mellett történt. A gyászszertartást *Vitéz Mihály*, kemecsei és *Hódi János*, vasmegyeri lelkészek végezték. Áldás emlékére. — Sárospatakon, a város egyik legidősebb asszonya, özv. *Tatár Mihályné*, szül. *Péteri Eszter*, az egykori ifj. Csécsy János, sárospataki tanár dedunokája; néhai Zsarnay Lajos, püspök unokatestvére, a közelebb elhunyt pthügyi lelkésznek és néhai Finkei Pálnénak édes anyja, folyó hó 2-án, életének 84-ik évében, napokig tartó haldozás után, szintén elköltözött. A boldogult előbb szeretett veje, Finkei Pál, újabbban unokájának közbeesítésében elő férje, Kovácsy Sándor, gimn. tanár mellett élt hosszú özvegységet. Fia s két leánya elköltözött előtte; vejét, ki szeretettel védte, elseperte az 1872-iki kolera. Ő megmaradt unokái között, s a régi asszonyok munkaszeretetével, háziasságával és nagy hitével igyekezett azoknak tőrhetőbbé tenni az arvaságát. Nem volt beteg soha. Pár évvel ezelőtt azonban látása elveszett, de testileg egészségre maradt egészen a mult hó 27-ig, a mikor erős szélhűdés egyszerre megfosztotta életerejétől. Ez időtől kezdve néma, tehetetlen testként feküdt, csupán szívének lassú verése bizonyította, hogy nem halt meg teljesen. A mult hó utolsó napjától folytonosan haldozott, s, mint szakértők monák, alig bírta vele a halál. Folyó hó 4-én, szerető unokáinak s számos tisztelőinek áldása kísérte sírjába. Koporsója felett Mitrovics Gyula, főiskolai lelkész imádkozott. Áldott legyen a hű nő emlékezete!

— **Irodalmi körünk** folyó hó első napján a következő felhívást küldözte szét, a melyre e helyen is felhívjuk a tanártársak és tanügybarátok figyelmét: *A protestáns gimnáziumok tanári karához!* A tanítványok néve általában nem közönös kérdés az: ki s milyen állapontot egyén írja a növekedék kezébe adandó tankönyveket: tehát milyen szemmel szól azokból a tanítványok lelkehez? ... Ebben a meggyőződésben s azon tapasztalatra támaszkodva, melyszerint a gimnáziumok számára írott s jelenleg forgalomban lévő tan- és olvasókönyvek között nem csupán egy akad olyan, a mely — *főleg protestáns intézetekben* — kellő sikerrel alig használható: bátorokunk *Irodalmi körünk Gimnáziumi Könyvtárat és segédkönyveiket* az igen tisztelt tanári kar nagybecsű figyelmébe s testvéries jóindulatába ajánlani. Részünkről — *különbön egyesül körülmények között!* — természetesen találjuk, hogy protestáns iskolában protestáns irók művei taníttassanak. Irodalmi körünk 1885-ben, a Budapesteni tartott országos kiállítás alkalmával, közhasznú munkásságért, a nagy éremmel való kitüntetésre érdemesített. Mutatvány-példányokat, kívánatra, szívesen küldünk; a sajtó alatt levőkben egyes iveket is. Kiadvá-

nyainkra egyébaránt nemcsak a szíves pártfogást, hanem a jóakarati bíralatot s illetőleg figyelemzetést is tisztelttel kérve, maradtunk *Sárospatakon*, 1887. majus havában. *A „Sárospataki Irodalmi Kör” elnöksége.*

— **Papjelölés, papválasztás.** Az ungi ev. reform. egyházm. lelkészjelölő-bizottsága, majus 31-én Ungváron tartott ülésében, a Szabó Andras, esperes halálával megüritt *esicséri* egyházba: Pazar István iskei, Szabó Endre béési, Németh Péter tarnóci, ifj. Szakal István huska lelkészeket és Fábán Károly szatmár-néméti segédkészét; a Makkai Endre halálával megüritt *esomogyai* egyházba pedig: Ábrahám István ágteleki, Magyar Bertalan nagy-kaposi, Szabó Endre minaji, Németh Péter tarnóci és Pazar István iskei lelkészeket jelölte ki egyhangúlag lelkészekül. — *Pthügyi* (Zemplénm.) lelkész: Zitás Bertalan káki; *égerszigi* lelkész: Mészáros Lajos bodva-vendőzi lelkész választott meg. Szerecsét az új állomáshoz!

— **A tiszánineni ev. ref. egyházkerület** tavaszi közgyűlésekné jegyzőkönyve kikerült a sajtó alól s az illető hivataloknak elküldetett. Terjedelme 62 nagy 4-ed-rét lap, ára 50 kr.

— **Belmisszió.** Peterdy Károly, munkácsi lelkész és beregmezei esperes a közelebb elmult pünköszt ünnepein már megkezdte nehéz, de szép és üdvös munkáját: a munkács-stryji vasitói vonal mentében szükségessé vált belmissziót. Ünnepe másodnapján ugyanis *Szolgyára* ment s az ott és a vidéken lakó protestáns (ev. ref. és ág. hitv.) hívőknek, a kik előleges értesítés folytán örömmel siettek a régóta nélkülözött ige-élvezésére, lelkesen hirdette Vigváry Mihály, s-lelkészszel együtt, a pünköszt jelentőségét s a templomná alakított indóházban az ev. ref. hívőknek az úrvacsorát is kiszolgáltatta. Szenttanúk általa szerint, leírhatatlan volt a szegény hívők öröme, a kik közül többen még ruháját is csókolni siettek a derek esperesnek. Szerecsét a folytatáshoz!

— **Pályázatok.** A *kapolyi* lelkézi állomás (Külső-Somogy, III-ad osztály, 800 frt javadalommal. A körvények junius 20-ig Szalai Ferenc espereshez küldendő Nagy-Szakolyba (Tolnamegye). A *battonyai* lelkézi állomás (egyesült prot. egyház a *békés-bódi* egyházmegyében), II. osztály. Ugyanazon egyházmegyében a *nagy-kiskindai misszió állomás*; évi javadalom: 800 frt; útasági pótlék 100 frt; lakbér: 200 frt és a stola. Az egyházmegye 5 év múlva módosíthatja a díjlevelet. Hivatalba-lépis ideje julius hó. A körvények a két utóbbi állomásra folyó hó 20-ig Szabó János, espereshez küldendő Körös-Tasárra (Békésm.).

Pályázat.

A *rimaszombati egyesült protestáns főgimnáziumban* a *latin* s *görög* nyelv egyik tanszékére ideiglenes minőségben egy évre kinevezett helyettes tanár alkalmazási ideje ez iskolai év végével lejárván, felhatalnok azon okleveles ev. reform. vallású tanárok és tanárjelöltek, kik ez állomást elnyelni akarják, hogy szabályszerűen felszerelt körvényeiket folyó 1887. év junius hó 30-ik napjáig a gimnáziumi igazgatóságához küldjék be. Az állomással 1000 frt fizetés és 150 frt lakbér, előleges havi részletekben, van összekötve. A kötelezett tanárok száma hetenkint 20—22. Az illetőt az igazgató-választmány ajánlatára a nagym. magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki; a kinevezett állomását folyó évi szept. hó 1-én tartozik elfoglalni. 1-2

Rimaszombat, 1887. jun. 1.

Az igazgatóság.

Felölő szerkesztő: RADÁCSI GYÖRGY.